

POURIMON

Alice VOINESCU

Jurnal

BIBLIOTECĂ MEMORIA
artistică, arhitecturală, antichităţi

Alice VOINESCU

Jurnal

Volumul 1

Ediție îngrijită, evocare, tabel
biobibliografic și note

De Maria Ana Murnu

Prefață de Alexandru Paleologu

EDITURA POLIROM

2013

© 2013 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4276-2

ISBN PDF: 978-973-46-4277-9

ISBN print: 978-973-46-4145-1

Coperta: Radu Răileanu

Pe copertă: clădire cu cupole din Piața Palatului Regal,
București

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright și este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată,

revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată în colaborare cu elefant.ro

Alice Voinescu și lumea ei

Cititorul de azi va descoperi în acest jurnal o lume pentru reprezentarea căreia nu dispune decât de repere răslețe, doar parțial și poate impropriu, eventual derutant, corelabile în contextul istoric și social. Desigur, figurează aici multe celebrități, și românești și străine, figurează și personalități mai mult sau mai puțin ilustre, dar și alte persoane doar notabile în epocă, a căror însemnătate s-a șters odată cu dispariția acelei lumi, plus nenumărate altele strict private dar de mare distincție și calitate umană care contribuiau la strălucirea ei. Testimonii există, în jurnale și memorii apărute în bună parte recent, unele cu totul remarcabile, dar evocând cercuri și medii văzute separat, aparent etanșe sau cu prea puține interferențe. *Jurnalul* Alicei Voinescu este precumpănitor afectiv (ceea ce nu-i scade câtuși de puțin extrema luciditate critică) și comprehensiv, în ambele sensuri, adică de o extraordinară putere de înțelegere și de o imensă cuprindere materială. În mărturiile Alicei Voinescu celebritățile coboară de pe soclu, intră în cotidian și în familiar, apar în relațiile lor cu prieteni sau cu alții, preocupându-se de chestiuni mari sau minore, veseli sau supărați, circulând în societate ca simpli oameni la fel cu ceilalți, iar acești „ceilalți” apar nu o dată mai interesați sau mai rezonabili. Pe parcursul jurnalului asistăm la destinele generațiilor, pe care Alice Voinescu le urmărește cu interes, cu afecțiune, cu grijă.

Cât despre Alice Voinescu ea însăși, avea un dar unic al comunicării, de o naturalețe și de o grație absolut fermecătoare. O mare conferențiară și o profesoară de istoria literaturii dramatice la Conservator, care atrăgea la prelegerile ei (ca și un Nae Ionescu, un Ion Petrovici sau un Pârvan) o audiență enormă, compusă din tot ce era inteligență și simțire în societate, de toate vârstele și categoriile, nu numai studenți. Pentru toți aceștia a rămas neuitată.

Autoritatea ei era irezistibilă, dar ea nu avea nimic autoritar nici profesoral în firea ei. Era o ființă extraordinară, și așa era percepută. Cu toate astea îmi vine greu să-i aplic atributul de „extraordinară”, deși asta era, în mod indubitabil. Îmi vine greu din cauza naturaleței, firescului, spontaneității ei și unui fel de candoare care o făcea total nepedantă, atentă la ceilalți, doritoare să afle, să înțeleagă, încrezătoare și uitătoare de sine. Prezența ei era imediat liniștitoare, dezinhibantă, lecuia imediat, numai din felul cum te privea, timiditatea pe care faima și prestigiul ei ar fi putut să o inspire. Când vorbea, în prelegerile ei sau în conversația intimă, de Shakespeare, de Sofocle, de Goethe, vorbea ca de lucruri ale vieții, exemple și repere firești și limpezitoare. Nu era deloc o *femme savante*, nu era o *bas-bleu*. Dar deloc, deloc, era absolut contrariul. Nu era ce se numește cu intenție elogioasă, dar în fond nu fără o inconștientă conotație derizorie, o ființă „cultă”. Era o ființă pentru care viața fără cultură nu e viață iar cultura fără viață nu e cultură. Ea nu se socotea atotștiutoare. Nu se jena să își

mărturisească ignoranțele iar când se întâmpla să-și dea pe față naivitățile roșea ca o adolescentă.

Cei care am avut imensul noroc de a o fi cunoscut îndeaproape, atât în intimitate cât și în ceea ce am numit mai sus „lumea ei”, nu depășim azi numărul degetelor unei singure mâini și suntem toți ajunși la o vârstă la care viitorul nu e decât un prezent ce ni se mai îngăduie. Au mai fost și elevii ei de la vechiul Conservator de Muzică și Artă Dramatică, ajunși actori și actrițe, cu mai mult sau mai puțin noroc în carieră, care au primit de la ea, pe lângă cunoștințele de cultură și gustul pentru acestea, și norme de conduită în societate și de bun-gust, adică șlefuirea necesară unei cariere artistice și unui stil de viață civilizată și umană. Fostii elevi i-au păstrat amintirea toată viața și se socoteau pe drept cuvânt a fi avut parte de cea mai privilegiată formație. Dar și aceștia, câți mai trăiesc, sunt contemporani ai trecutului.

Alice Voinescu avea și o rară vocație de confidentă. Asculta pe oricine, cu mare atenție și răbdare, cu o abnegație și o solitudine pe care nu-mi amintesc să le mai fi văzut la altcineva. Câți n-au abuzat de timpul și răbdarea ei, în momente de descumpănire intimă sau din pură plăcere ori din simplă vanitate. Mai ales fetele de la Conservator și tinerele actrițe în criză sentimentală veneau la ea ca la izvorul tămăduirii cu micile lor turpitudini sau marile lor dureri; ea le trata pe picior de egalitate, punându-se în locul lor, le sfătuia sau le certa, găsind totdeauna cuvintele inimii cele mai mângâietoare. Știu lucrurile acestea nu fiindcă aș fi asistat la

ele, Alice era, bineînțeles, de o perfectă discreție și solidaritate feminină (deși viața ei personală era de o rară puritate și fidelitate, nu fusese scutită de momente critice iar mai târziu dramatice, pe care le-a asumat cu înțelegere și curaj). Am abuzat și eu, o viață întreagă, de atenția și bunăvoința ei și bine am făcut, compensând astfel în cel mai profitabil fel timpul risipit cu petrecerile și, hai să zic, cu libertinajul tinereții. E drept că era cea mai veche și mai bună prietenă a tatălui meu, o cunoșteam de când mă știu iar relația cu ea era ca și de cea mai apropiată rudenie; rolul ei în educația mea timpurie și apoi în formația mea intelectuală și sufletească a fost tot atât de hotărâtor ca și al tatălui meu. Conversația cu ea nu era obligatoriu intelectuală, se putea discuta cu ea orice, filme, întâmplări diverse, chiar și cancanuri, de ce nu? dar totdeauna în marginile delicatei pe care prin firea ei o impunea așa cum se impune cea mai suavă mireasmă.

Inteligența ei cu totul ieșită din comun și perpetuu vie nu avea niciodată nimic condescendent, nimic dominator, nu vroia niciodată să o facă simțită ca atare, nu-și aroga și nici măcar nu-și atribuia conștient vreo superioritate; efectiv dominatoare în ființa ei era bunăvoința ca efect al unei irezistibile bunătăți a inimii. Bunătatea aceasta, care-i eclipsa marea inteligență, era într-adevăr a inimii dar venea dintr-o imensă putere de înțelegere (în fond lucruri indiscutabile). Pornirea ei spontană era totdeauna de *a se supune* nevoii altuia, realității, adevărului. Și mai cu seamă lui Dumnezeu.

Într-un interviu acordat în 1945 lui Ion Biberi (*Lumea de mâine*) mărturisește câteva lucruri pe care le voi pomeni mai jos. În primul rând că, pregătindu-și teza de doctorat la Sorbona despre Hermann Cohen și școala neokantiană de la Marburg, a petrecut un an universitar în acel oraș german, la fața locului, printre adepții acelei școli (Nicolai Hartmann, Ernst Cassirer, Paul Natorp și, bineînțeles, magistrul, Hermann Cohen – se mai afla acolo și José Ortega y Gasset, cu doi ani mai vârstnic decât ea). La prima întâlnire cu magistrul, care obișnuia să-și invite discipolii la ceai, el a întrebat-o: „Domnișoară Steriade, aveți o convingere religioasă?”. „Da, i-a răspuns ea, sunt creștină ortodoxă și practicantă.” „Domnișoară Steriade, sunt obligat să vă spun că gândirea noastră, care este agnostică, ar putea să vă contrarieze credința.” „O, nu, domnule profesor, credința mea e adâncă și ineluctabilă. Afară de asta, consider că gândirea filozofică este altceva decât credința.” Când a apărut la Paris (în 1913) teza ei *L'interprétation de la doctrine de Kant par l'école de Marburg*, o carte remarcabilă, care a făcut oarecare vâlvă în mediile academice, i s-a propus o catedră la o universitate americană, ea a refuzat fără ezitare: „Nu pot accepta, în România mă așteaptă logodnicul meu”. În țară nu se mai pomenise o femeie profesoară la universitate, și încă la filozofie! Așa că, spre norocul culturii și societății românești, a trebuit să primească la Conservatorul din București Catedra de istoria literaturii dramatice, la care a ținut până în 1948 prelegerile care au făcut epocă.

Logodnicul care o aştepta, avocatul Stello Voinescu, un bărbat deosebit de inteligent, spiritual, distins, fermecător, foarte cultivat, pe care l-a iubit toată viaţa cu o patimă, un devotament, o tandreţe fără de margini, era şuetar şi chefliu; i-a făcut multe zile fripte. Pe care ea le suporta cu îngăduinţă, răbdare şi grijă. Era de bunăvoie roaba unui stăpân capricios şi adorat. Talentul lui se consuma în şuete; era un *causeur* strălucit, dar, bineînţeles, nu putea rivaliza cu faima ei şi mărturisea, amuzat, că o invidiază. Ceea ce ea primea ca un soi de madrigal.

Mare intelectuală, mare conferenţiară, profesoară celebră, prietenă cu câţiva din marii scriitori şi cărturari europeni, André Gide, Roger Martin du Gard, André Malraux, Paul Desjardins, Eugenio d'Ors, pe care-i întâlnea de obicei, în fiecare an, la decadele de la Pontigny şi cu care întreţinea permanent corespondenţă, făptură quasilegendară, personalitate de prim-plan a culturii, ea asumase vocaţia aceasta ca obligaţia creştinească de a nu-şi îngropa talentul. Dar era în primul rând, mai presus de toate, o mare îndrăgostită. O mare îndrăgostită, cu o unică mare iubire de o viaţă. Eu cred că asemenea iubire se poate numi genială. Stello nu era numai un noctambul şi un petrecăreţ. A fost interlocutorul ei stimulator şi critic, afectuos şi sever. Îmi pot închipui (de altminteri *ştiu*) ce extraordinară înţelegere, dincolo de toate capriciile lui, era în acest cuplu totuşi minunat. Când a murit Stello, în toamna 1940, încă relativ tânăr, Alice i-a făcut funeralii superbe, la Biserica Boteanu. I-a dus dorul cât a mai

trăit (a apucat să facă și închisoare, să cunoască promiscuitatea, brutalitatea, răul concret și odios, și a primit această încercare cu aceeași inteligentă supunere pe care i-o dicta credința ei); i-a dus lui Stello dorul până la sfârșit, îl pomenea numai între intimi, păstrând o discreție și o decență întemeiată pe convingerea că *dincolo* îl va regăsi. Era convinsă că Dumnezeu nu o va pedepsi pentru pasiunea ei ci o va îngădui pentru credința și supunerea ei.

Eu cred că grația ei învăluitoare și irezistibilă de aici venea: din calitatea ei de mare îndrăgostită. *Deci* de mare aristocrată (dincolo de faptul că era asta și prin naștere).

Prima carte a ei apărută după moartea lui Stello poartă această dedicație, care mă emoționează de câte ori mi-o amintesc: *Ție, care mi-ai cunoscut toate gândurile.*

Alexandru
Paleologu

Alice Voinescu – Călăuză și Prietenă

„Minunile mele se întâmplă ziua”, afirmam cândva într-una din poeziile mele. Mărturiseam astfel nu numai nevoia imperioasă, pentru viața mea, a „extraordinarului”, dar și evidența că pentru a-l trăi nu trebuia să recurg la planul secund al fanteziei, oricât de fecund ar fi el. Îmi era de ajuns să exist pur și simplu, dar nu la voia întâmplării, ci pregătită mereu să mă las cuprinsă de exaltarea entuziasmului, în

accepția lui originară, confirmând, în trecerea inexorabilă, intuiția difuză a unei posibile eternități. Stări fericitoare, spontane uneori, prin simpla imersiune în haloul desăvârșirii unei zile de vară, dar și provocate de întâlniri care confirmă în aria efemerului manifestarea Ordinei eliberatoare.

Una din aceste întâlniri a fost Alice Voinescu. Aveam vreo 15 ani. Începeam să mă nasc din duh, străbătând cu greu contradicțiile biologice, sociale, culturale, care se năpusteau asupra mea ca să-și impună întâietatea. Mă luptam cu mine, vrând să-mi afirm o individualitate pe care nu mi-o cunoșteam; mă nemulțumeau cei de o seamă cu mine, fie prin pasivitatea cu care își asumau vârsta, fie prin artificialitatea problematizărilor, mă nedumereau și chiar indignau „oamenii mari” prin soluțiile facile, chiar conformiste, cu care păreau să fi rezolvat miracolul care era pentru mine viața. Și, într-o seară festivă, a apărut Alice Voinescu. O siluetă neagră se strecura cu greu printre zburdalnicele fete adunate într-o vastă sală dominată de un imens brad împodobit. Când s-a urcat pe podium, plăpânda siluetă neagră aureolată de flăcările de argint ale unui păr strălucitor a impus tăcerea. Nu știu ce ne-a vorbit. Dar glasul ei, cu o cadență afectiv stăruitoare, avea limpezimea imperioasă a proclamării evidențelor. Așa va fi pentru mine tot restul vieții ei: plăpândă, dar pasionată, neistovită în trăirea și afirmarea unor valori obiective. Ale noastre, ca oameni. În seara aceea am primit darul unui adevăr întrupat. Aș fi putut să mă apropiu de Alice Voinescu, prin nepoata ei, Maria Ana Musicescu (Maricica), cea mai bună prietenă a mea. Dar nu puteam

recurge la mijloace obișnuite pentru a celebra neobișnuitul. Și astfel au trecut trei ani, până în primăvara lui 1934, când, la 18 ani, în primul an de facultate la Drept, făceam prima mea călătorie în străinătate cu un grup de studenți. În Grecia. Pe treptele Acropolei, în acea lumină care anulează limitele, trăind plenar pentru prima dată minunea frumuseții, am simțit că aş putea intra într-o confluență spirituală cu Alice Voinescu. Și i-am scris o carte poștală, cerându-i voie să mă cunoască. Așa a început o prietenie care nu s-a sfârșit nici prin moartea ei. Căci la căpătâiul meu veghează fotografia, pe care Ion Lucian Murnu, soțul meu, i-a făcut-o în ultimele luni dinaintea morții; sufletul ei viu l-am păstrat în vocea pe care Ion i-a imprimat-o pe o bandă de magnetofon, când boala de inimă încă nu-i tăiase răsufierea și cu „limbă de moarte” mi-a lăsat în păstrare toate manuscrisele, în care regăsesc timbrul cel mai adânc al spiritului ei.

În toamna lui 1934, am început să asist la cursurile Alicei Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică și de Artă Dramatică. Nu mai erau conferințele de la Fundația Carol despre teatrul contemporan, pe care le urmăream strângând din pumni ca să înțeleg mai bine, într-un timp când abia ieșisem din *Winetou* și romanele polițiste. Nu mai era aula mare înțesată de oameni până la ultimul balcon și unde, chiar în neînțelegerea mea, mă simțeam solidară cu un public fervent, subjugat nu numai de sensul înalt al exegezei dar și de melodia vocii și de expresivitatea mâinilor albe și fine, care păreau să decanteze ideile într-un spațiu de o fluiditate magică. Sala de

curs, instalată într-unul din saloanele casei Grueff de pe str. Câmpineanu, era mereu plină de studenții așezați în mai multe rânduri, pe scaune dispartate. În fața lor, lângă o măsuță, Profesoara. Preda între orele 14 și 16, de trei ori pe săptămână. Și cu migala omului de știință, Alice Voinescu descifra pentru noi textele celebre, chintesență a ipostazelor umanului, învățându-ne să ne încântăm nu numai de frumusețea lor literară, dar, mai ales, să urmărim anevoioasa, zbuciumata, atât de contradictoria devenire a omului într-un spirit. Și până la urmă, să ne cunoaștem, să ne cunoaștem și să ne orientăm. Și, desigur, dacă toți cei care i-au fost elevi au fost marcați de învățătura ei, nu numai în meserie, dar și în „cariera” lor de oameni, aceasta se datorește nu numai științei și talentului ei pedagogic, ci mai ales pentru că tot ce spunea ea era viu, plătit cu viața ei. Mi-a fost dat s-o cunosc tot mai bine, să-i pătrund intimitatea și să mă înclin de fiecare dată în fața neîncetatei, uneori istovitoare lucidități, cu care își supunea orice gând, simțire sau faptă unor criterii absolute, chiar cu riscul de a-și asuma o înfrângere și niciodată deplin mulțumită de ea însăși.

O așteptam la ieșirea de la curs în gangul întunecat și vetust, unde cândva se vor fi oprit echipaje elegante. Nu eram singura. Întotdeauna era acompaniată de un cârd de studenți, dornici să mai beneficieze de prezența ei. Cu mersul puțin săltat, parcă mereu pregătită de zbor, purtând sub braț cărțile al căror înțeles ni-l tălmăcise, cu părul auriu fluturând în jurul pălăriei cochete aplecate, își asculta „copiii” (așa îi numea) ciripind din preaplinul tinereții. De obicei o conduceam acasă, în strada

Temişana, unde locuia la etajul al doilea al unei case, într-un scuar mic, lângă grădina Cazzavillan. În zilele exaltante ale primăverii, făceam un ocol prin Cişmigiu, bun prilej să ne cunoaştem între noi şi să ne grupăm după afinităţi. Astfel ne-am constituit pe negândite în ferventa „garde de coeur”: Madeleine Andronescu, Mircea Şeptilici, Miron Suru, Rodica Sofronescu şi eu – care adesea duceam îndrăzneala până la o aştepta pe „Doamna”, cum îi spuneam noi, în poarta casei ei, ca s-o conducem la curs. Când încerc să recompun retrospectiv acele timpuri, după mai bine de cincizeci de ani de vijelie a vieţii, realizez uimitoarea disponibilitate pentru fervoare a unei generaţii, care din păcate, în marea ei majoritate, n-a avut posibilitatea sau discernământul să se orienteze solar în jurul Alicei Voinescu şi s-a lăsat amăgită, din orgoliu sau mimetism, de sumbrele chemări ale unui fals mesianism. Atâtea crime, dezbinarea unui popor, care abia îşi împlinise cu atâtea jertfe visul Marii Uniri şi, culmea, în numele Crucii! Alice Voinescu nu propovăduia, nu se erija în exemplu, dar asculta în noi cu simpatie şi atenţie zvonul unei purităţi primordiale pe care prezenţa ei o deştelenea şi o justifica.

Şi într-o zi ne-a poftit la ea la ceai. Aşa am intrat în viaţa ei. Era un apartament cu trei camere într-o casă-vilă, dincolo de o poartă de fier forjat, pe care se căţărau trandafiri. Din micul vestibul se intra într-o odaie mare, care primea lumina din biroul alăturat, căruia i se înlăturase glasvandul şi dădea spre grădină. O altă odaie, dormitorul, avea uşa închisă. Adunaţi în jurul mesei ovale sub clopotul de lumină al lămpii din tavan,

distingeam doar vag armonia unui interior unde nimic nu părea de prisos, obiectele ordonându-se ca un suport firesc și necesar unor oameni dedicați spiritului. Desigur, cărțile aveau prioritate. Fie pe rafturile unei biblioteci auster moderne sau pe cele ale unei relicve tradiționale din stejar sculptat cu motive florale. De altfel, noul și vechiul se întâlneau fără ostentație: un bufet Biedermeier și un birou paralelipipedic, canapeaua și fotoliile de piele, utilitar confortabile, cu grațioasele scaune „fin de siècle”. Nu erau propriu-zis „obiecte de artă” în acest interior și Alice Voinescu va deplânge ades modestia lui, în frecventele ei mutări de chirie, dar atmosfera globală degaja buna stare psihică, neîndoiește reflex al unei superioare complexități a celor care o animau. La un moment dat, a trecut prin odaie, venind din oraș, avocatul Stello Voinescu, soțul „Doamnei”. A salutat discret, retrăgându-se în dormitor. Mai târziu aveam să aflu că era gelos pe iubirea tinerilor care îi înconjurau soția și că se simțea frustrat, în calitatea lui minoră de „Prinț consort”, cum își zicea. Curând ne vom împrieteni și, până la moartea lui, în octombrie 1940, voi fi singurul tânăr acceptat de el din „curtea” Alicei Voinescu. Acest om, bine făcut, inteligent și cultivat, plin de farmec, va fi „crucea” Alicei Voinescu mai bine de 25 de ani. S-au iubit, s-au apreciat și s-au chinuit unul pe altul, ea vrând să-l „spiritualizeze”, el vrând s-o „umanizeze”. Desigur că există un „surplus” la ambii și dacă nu l-au adus la un „numitor comun”, deși aveau calitățile necesare, aceasta se datora unor determinări originare. Ea, structurată occidental de cenzurile unei discipline care obligă instinctul să se supună

rigorilor spiritului și intelectului, el, balcanic, cu nostalgia unui absolut de neatins de care te consolezi în desfătarea clipei dizolvante. Între ei doi, îi voi iubi și înțelege și de multe ori voi fi o punte.

Nu caut să îmi explic fenomenul! Din atât de numeroșii tineri care o înconjurau cu admirația și chiar cu fervoarea lor, sunt cea care am traversat viața alături de ea și dintre acei foarte puțini care, și după moartea lor, continuă să trăiască în mine. Nu la nivelul amintirii, ci ca o prezență vie: martor, sfătuitoare și reper al fiecărei zile. Nu ca o dependență care mi-ar știrbi autodeterminarea, ci ca o împlinire a universului meu interior hrănit de dragostea pentru acei morți sau încă vii care, prin puritatea și curajul lor, au întărit în mine încrederea în sfințenia lumii. Pentru că dintre toate atributele majore ale Alice Voinescu, puritatea și curajul se afirmau cu precădere, pentru apărarea destinului nostru personal cotropit într-un crescendo accelerat de imperativul nemilos al unui destin colectiv impus de istorie.

Alice Voinescu știa că viața trebuie salvată nu numai în aparența ei efemeră, ci în miezul permanenței și că noi, oamenii investiți cu darul miraculos al conștiinței, avem datoria să o apărăm cu orice risc. Îmi amintesc o lecție a ei despre Hamlet. „A fi sau a nu fi?” Dilema tragică a eroului care se simte răspunzător de moartea tatălui. „Lumea e scoasă din matca ei și eu trebuie s-o pun la loc!” Prin înfiorata asumare a nenorocirii, Hamlet, prin Alice Voinescu, ne îndemna pe fiecare din noi să nu rămânem indiferenți la marile zguduirii ale

timpului, pentru a nu deveni complici cu făptașii, chiar numai din prudență, fiind astfel tulburați în integritatea noastră psihică.

Astfel, de la protestul public în timpul crizei cehoslovace, preludiu al holocaustului, la condamnarea energică a asasinării incredibil de mișelești a marelui Nicolae Iorga, la avertismentul sever dat celor care l-au silit pe tânărul rege Mihai să abdice, Alice Voinescu a fost mereu o prezență activă, prezență plătită nu numai cu marginalizarea, dar până la urmă și cu detenția și surghiunul, în condițiile degradante ale mizeriei comuniste.

În 1929, Alice Voinescu își începea *Jurnalul*. Avea 44 de ani. Nu mai era nici la vârsta primelor expansiuni care se închid pudic între scoarțele unui caiet, nici la cea a întrebărilor fundamentale ale unei conștiințe care caută să-și găsească locul în complexitatea existenței. La data aceea își câștigase un deosebit prestigiu. Teza de doctorat în filozofie asupra Școlii neokantene de la Marburg, susținută la Sorbona, fusese atât de elogios apreciată, încât i se ceruse să țină prelegeri la prestigioasa universitate. Cursurile de estetică și istorie a teatrului la Conservatorul din București se bucurau de o audiență numeroasă chiar din afara cadrului universitar. Dar nici una din peripețiile unei personalități nu o determinase încă pe Alice Voinescu să țină un jurnal. Întâlnirile de la Pontigny o vor face. Vechea mănăstire din secolul al XII-lea, din inima Franței, animată de spiritul viu și înțelegător al profesorului Paul Desjardin, reunea în câte trei decade succesive, în fiecare

vară, tendințele culturale cele mai diverse și chiar antagoniste din întreaga Europă, în dorința descifrării noilor semne ale timpului prin confruntări sincere și elevate. Sosită la Pontigny în vara anului 1929, Alice Voinescu va fi până la 1939 o fidelă și prețuită invitată a animatelor întruniri estivale. Aici va cunoaște, printre mulți alții, pe F. Mauriac (Premiul Nobel, 1952), Roger Martin du Gard (Nobel, 1937), André Gide (Nobel, 1947), André Malraux, Charles du Bos, H. Focillon, Paul Langevin, Jean Schlumberger, legând cu unii dintre ei și prietenii trainice.

În această atmosferă de adâncă și delicată „omenie”, era cât se poate de firesc să primească sugestiile amicale ale ilustrațiilor ei prieteni. Iată de ce pe prima pagină a jurnalului, în ziua de 28 septembrie 1929, consemnează „mirarea mustrătoare” a lui Roger Martin du Gard, aflând în cursul unei conversații din acea vară că nu ține un jurnal – și hotărârea de a consemna pe viitor „tot ce trăiește intim, tot reziduul spiritual ce-i lasă viața”.

Astfel demarează filmul interior, care până cu câteva zile înainte de a muri (4 iunie 1961) va înregistra fidel oscilațiile cele mai fine pe curba largă și bogată a unei existențe exemplare. Două sunt coordonatele majore pe care se construiește viața Alicei Voinescu (ea, care spunea că de tot ce ți se întâmplă ești responsabil): iubirea de oameni și de adevăr. Ca să împace acomodările inerente dictate de prima cu exigențele absolute ale celei de-a doua, *întreaga viață a Alicei Voinescu a fost o perpetuă răfuială patetică cu sine însăși*, angajată pe traiectoria unei măsuri ideale a umanului. Confesiune și martor al epocii,

Jurnalul (neasemuit act cultural) este, mai presus de orice, *un roman*, „romanul unei vieți” și al unui caracter de excepție.

I-am urmărit declinul biologic din ultimele luni, când emfizemul cardiac îi tăia progresiv răsufarea, până în noaptea din 3 spre 4 iunie 1961, când i-am închis ochii pentru totdeauna. „Se stinge ca o lumânare”, spunea cu melancolie, de câte ori venea la căpătâiul ei, inimosul dr. Șerban Fotino. Dar spiritul ei se pregătea pentru o nouă glorie. Cu o seară înainte de sfârșit, pe terasa înghesuită a micii ei locuințe, în blândul început de vară, soțul meu, Ion, la cererea ei, îi vorbea despre Orfeu, viitor protagonist al dialogurilor cu eroii tragici. Și, desigur, despărțindu-se de atât de încercatul destin al pământului ei pe care atât de mult îl iubise, până la identificare, Alice Voinescu va fi spus ca marele ei prieten, Montesquieu, din ale cărui gânduri îmi cerea să-i tot citesc: „Je ne demande à ma patrie ni récompense, ni honneur, je lui suis reconnaissante pour l'air que j'y respire, pourvu qu'il ne soit pas corrompu”.

Maria Ana Murnu

Tabel biobibliografic

1885	10 februarie. S-a născut la Turnu-Severin Alice (Steriadi) Voinescu. Tatăl, Sterie Steriadi, era avocat, doctor în drept la Paris; mama, Massinca, născută
------	--

Poenaru, provenea dintr-o familie de cărturari.

Urmează școala primară și liceul la Turnu-Severin.

1908 Termină Facultatea de Litere și Filosofie din București.

1911 În primăvară, frecventează cursurile profesorului Hermann Cohen, adept al Școlii neokantiene, la Marburg, în Germania.

1913 Își trece doctoratul în Litere și Filosofie la Sorbona, Paris, cu teza: *L'interprétation de la doctrine de Kant par l'école de Marburg. Étude sur l'idéalisme critique*. După înapoierea în țară se căsătorește, în 1915, cu avocatul Stelian Voinescu (Stello, Stelu din *Jurnal*).

1922 Este numită profesor de estetică și istorie a teatrului la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică din București.

1925 Între anii 1925 și 1939 este invitată la vestitele decade de la Pontigny din Franța, organizate de Paul Desjardins, unde se întâlneau mari personalități culturale ale Europei. Aici i-a cunoscut pe: Malraux, Roger Martin du Gard, André Gide, Paul Langevin, François Mauriac, Charles du Bos, Jacques Rivière, Ernst Robert Curtius.

1935 Ține o serie de conferințe la radio, conferințe axate în primul rând pe problemele tineretului. În anii ce urmează conferențiază și la Universitatea Liberă din București, precum și în provincie.

- 1936 Publică volumul *Montaigne*, Editura Fundațiilor Regale.
- 1938 Colaborează, cu remarcabile contribuții, la *Istoria filozofiei moderne*, III (vol. I, 1937. *De la Renaștere până la Kant. Omagiu profesorului Ion Petrovič*): *Scepticismul francez* (Montaigne, Pierre Charron, François Sanchez), *Nicole Malebranche și Blaise Pascal*, *Școala de la Marburg*.
- Susține cronică dramatică la *Revista Fundațiilor Regale*.
- Îi apare o broșură intitulată: *Contribution dans la Psychologie de l'Assistance Sociale en Roumanie*, rod al activității depuse la Școala Superioară de Asistență Socială, unde a predat psihologia.
- 1940 Alice Voinescu ia atitudine împotriva legionarilor, în urma asasinării lui Nicolae Iorga.
- 1941 Editează volumul *Aspecte din teatrul contemporan*, Editura Fundațiilor Regale.
- 1946 Publică volumul *Eschil* la Editura Fundațiilor Regale.
- 1948 Alice Voinescu este pensionată în urma atitudinii luate față de abdicarea forțată a regelui: „O țară care își reneagă trecutul nu are viitor”.
- 1950 18 august. Începe să scrie *Scrisori către fiul și fiica mea*.
- 1951 În preajma Sfințelor Paști, este ridicată și va face un an și șapte luni de detenție, urmată de domiciliu obligatoriu.
- 1954 ianuarie. Se întoarce acasă din domiciliul obligatoriu,

pe care l-a petrecut în nordul țării, în satul Costești, lângă Târgu Frumos.

1955 Apare volumul *Michael Kolhaas* de Heinrich von Kleist, la ESPLA, în traducerea Alicei Voinescu.

1957 17 ianuarie. Scribe ultimele pagini din *Scrisori către fiul și fiica mea*.

1960 Vede lumina tiparului volumul *Nuvele* de Thomas Mann la ESPLA, în traducerea Alicei Voinescu.

1960- Alice Voinescu scrie *Dialoguri cu eroii tragici*.

1961

1961 În noaptea de 3 spre 4 iunie se stinge din viață cea care a fost Alice Voinescu, un mare om de cultură.

*

1983 La Editura Eminescu apare volumul *Întâlnire cu eroi din literatură și teatru*, 841 p., care cuprinde scrierile Alicei Voinescu, cu excepția studiului despre Paul Claudel. (Ediție îngrijită de Prof. Dan Grigorescu.)

1994 La Editura Dacia, din Cluj, apare volumul *Scrisori către fiul și fiica mea* (cu o *Addenda* cuprinzând referințe ale unor personalități culturale în favoarea eliberării Alicei Voinescu plus corespondență), 190 p. (Ediție îngrijită de Maria Ana Murnu.)

M.A.M.

Notă asupra ediției

Ediția de față reproduce pentru prima oară, și integral, cele 32 de caiete cu însemnări pe care autoarea le-a intitulat *Jurnalul meu*, începând cu 28 septembrie 1929 și până la 31 mai 1961, cu doar câteva zile înainte de a se stinge din viață. Însemnările din acest jurnal inedit nu sunt riguros zilnice, autoarea revenind totuși uneori cu o succintă relatare asupra unei perioade când, din varii motive, le-a abandonat; o mică dezordine care se va regăsi și în suita caietelor. Iată, numerotate de autoare, lista acestora:

Caietul 28 septembrie 1929 – 26 septembrie 1930

1:

Caietul 22 decembrie 1930 – 13 mai 1936

2:

Caietul 12 octombrie 1936 – 30 martie 1937

3:

Caietul (în ordine cronologică și tipărit ca atare, dar numerotat

4: 5) 12 iulie 1937 – 15 decembrie 1938

Caietul (În ordine cronologică și tipărit ca atare, dar numerotat

5: 4 și datat retroactiv pentru că, în parte, și este redactat retroactiv după cum urmează: *Pontigny, 20 septembrie* – relatarea „decadei” de la Pontigny; *Vineri, 24 septembrie* – scurt sejur la Paris; *4 octombrie, în tren* –

călătoria cu trenul spre țară; 14 octombrie, la București
– o notă scurtă despre sosirea acasă.)

Caietul omis parțial în această ediție.

6:

Caietul 5 ianuarie 1939 – 23 noiembrie 1939

7:

Caietul 19 ianuarie 1940 – 31 decembrie 1940

8:

Caietul 23 ianuarie 1941 – 23 ianuarie 1942

9:

Caietul 23 ianuarie 1942 – 23 octombrie 1942

11:

Caietul 2 noiembrie 1942 – 28 martie 1943

13:

Caietul 8 aprilie 1943 – 16 decembrie 1943

14:

Caietul 27 decembrie 1943 – 3 decembrie 1944

15:

Caietul 3 ianuarie 1944 – 1 aprilie 1944

16:

Caietul 22 octombrie 1944 – 3 aprilie 1945

17:

Caietul 1 mai 1945 – 9 mai 1945

18:

Caietul 24 noiembrie 1946 – 3 decembrie 1946

19:

Caietul 18 noiembrie 1947 – 29 ianuarie 1948

20:

Caietul 7 februarie 1948 – 9 ianuarie 1949

21:

Caietul 9 februarie 1949 – 9 mai 1949

22:

Caietul 9 mai 1949 – 21 decembrie 1949

23:

Caietul 10 februarie 1950 – 8 octombrie 1950

24:

Caietul 16 octombrie 1950 – 23 februarie 1951

25:

Caietul 26 februarie 1951 – 17 aprilie 1951

26:

Caietul 17 noiembrie 1952 – 12 aprilie 1954

27:

Caietul 7 mai 1954 – 4 iunie 1954

28:

Caietul 12 iulie 1954 – 20 septembrie 1955

29:

Caietul 23 septembrie 1955 – 6 iunie 1957

31:

Caietul 29 iulie 1957 – 21 februarie 1959

32:

Caietul 17 martie 1959 – 18 mai 1959

33:

Caietul 30 iunie 1959 – 30 mai 1961

34:

Precizăm că am omis cu bună știință, parțial, caietul nr. 6 și unul nenumărat. Aceste caiete cuprind notițe de la conferințele de la Pontigny, citate etc., un material care poate va fi publicat cândva într-o Addenda a *Jurnalului* împreună cu alte pagini răslețe din arhiva Aliciei Voinescu, necesare, fără doar și poate, unui viitor biograf al Aliciei Voinescu.

Editarea acestui „roman”, aflat în manuscris, a fost dificilă, deoarece nesiguranța vieții materiale, boala, detenția nu i-au dat autoarei răgazul să-l revadă.

În transcrierea textului am aplicat normele ortografice în vigoare, păstrând însă caracteristicile limbii scriitoarei.

Scrisul ei era destul de citeț, dar în caiete diferite calitativ. Când a fost câte un cuvânt pe care nu l-am descifrat, am preferat marcarea lui prin paranteze drepte [...] sau (?).

Tot în paranteze drepte au fost date numele proprii pe care le-am putut identifica.

Pasajele din *Jurnal*, nu puține, scrise de Alice Voinescu în franceză, germană sau engleză au fost traduse de mine. În capitolul de note de la sfârșitul volumului se găsesc adnotările

care mi s-au părut necesare pentru o mai bună înțelegere a textului, multe din ele referindu-se la cercul ei de prieteni (când i-am cunoscut) și ai familiei.

În final, menționăm contribuția deosebită a doamnei ANA BARBU la definitivarea acestei ediții și a notelor care o însoțesc.

7 martie 1992 – 3
noiembrie 1996

M.A.M.

1929

Maricichii¹

28 septembrie

Era la Pontigny², nu mai știu cu ce prilej, la masă, R.M. du Gard³ s-a mirat muștrător că nu-mi țin jurnalul.

¹ Maria Ana Musicescu, nepoata Aliciei Voinescu, fiica surorii ei Valérie. Studii juridice. Mai târziu, cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei; autoare a unor studii de istorie a artei medievale.

² Abație cisterciană din departamentul Yonne, în Franța. Loc al reuniunilor culturale cunoscute sub numele de „decadele de la Pontigny” (1910-1914; 1922-1939), organizate din inițiativa lui Paul Desjardins, căruia i s-au alăturat și alți scriitori, grupați în jurul revistei *La Nouvelle Revue Française*. În cea de-a doua perioadă, care a consacrat definitiv „decadele”, a fost invitată și Alice Voinescu, cunoscându-i aici pe câțiva

Vorbind despre altele, dedesubtul ideilor ce se perindau în conștiință, parcă se înfiripa un gând limpede și compact – compact de tot dorul ce-l mâna: *voi scrie* de azi jurnalul, *voi scrie* tot ce trăiesc intim, tot reziduul spiritual ce-mi lasă viața și – fiindcă niciodată nu am făcut nimic fără dragoste, nimic cu folos zic – știam că și această hotărâre nu o voi putea realiza consecvent decât „dedicând-o” cuiva. Maricico, tu ai fost cea care mi-ai apărut în suflet atunci și, pe când vorbeam și râdeam, îți făgăduiam ție acest depozit de „ce devine un om sub acțiunea vieții”.

Am vrut să scriu din seara aceea – nu parvaneam să scriu la Pontigny –, îmi pare rău că nu încep acest caiet cu un *Jauchzen*⁴ sufletesc cum l-aș fi făcut acolo. Dar ai câteva scrisori. Vor servi ca dovadă că eram nu zic fericită – asta e o vorbă al cărei conținut nu mă încumet să-l cunosc –, eram senină, echilibrată și mă simțeam pe mine *echt* – „autentică” în orice gând, în orice gest. Îți doresc să

dintre scriitorii importanți ai epocii, cu unii dintre ei legând prietenii de durată.

³ Roger Martin du Gard (1881-1958), scriitor francez, personalitate importantă printre animatorii „decadelor”, la care participa adesea, preferând discuțiilor academice, organizate, discuțiile libere de pe aleile cu carpeni, așa cum de altfel îl descrie și Alice Voinescu în *Jurnal*.

⁴ Chiuit, explozie de bucurie (germ.).

trăiești zile de acestea. Nu numai pentru cele ce vei învăța de la oameni ca acei ce i-am cunoscut la Pontigny, dar pentru starea de umanitate pură în care o atmosferă din acestea, în care totul cedează gândului pur și dorului de mai bine, te transpune. Sunt ani lungi în care parcă aduni fără rost ce-ți oferă viața – foarte deseori sunt ani săraci de orice sens – și deodată să te trezești într-un loc în care gestul cel mai neînsemnat devine pentru tine simbol, unde te simți „acasă”, ca niciodată în viață, unde respiră conștiința ta fără nici un efort – poate ar merita asta s-o numești fericire. Am trăit-o. Nu o pot transmite în cuvinte altora. *Das muss man selbst erleben*⁵!

Când m-a văzut Lala⁶, la Paris, s-a speriat de ochii mei – se pare că aveam o privire de aiurea –, Flo⁷ m-a întâlnit la restaurant și a avut aceeași impresie. Lala se uita la mine ca și cum eram gata să mă volatilizez în fața ei. Ea mi-a cumpărat acest caiet și, cu ochii ei frumoși și adânci, m-a

⁵ Pe aceasta trebuie s-o trăiești tu însuși (germ.).

⁶ Lala Romalo, prietenă din timpul studiilor de la Paris.

⁷ Florica Rarincescu (Flo), prietenă apropiată de-a lungul vieții. Revenită în București, după domiciliul obligatoriu de la Costești, Alice Voinescu a locuit un timp în casa ei. Soția lui Mihai Rarincescu, profesor de drept civil, mort în închisoare.

rugat să-l scriu. Îl veți citi tu și Lala și Flo și Mad⁸, poate îl veți citi și altora care m-au cunoscut așa cum sunt și care vor avea nevoie de o experiență pentru a se descurca în unele momente grele în viață. Cum nu veți citi aceste rânduri decât când nu voi mai fi eu, pot să-mi permit o sinceritate pe care, oricum aș vrea-o, n-aș putea s-o ajung, știind că veți citi jurnalul acesta fiind eu în viață. Te văd sperându-te, Mimy⁹, și de imaginea morții și poate de gândul că am ceva de ascuns! Nu te teme nici de una, nici de alta! Până azi nu am făcut, nici gândit lucruri pe care nu le-aș putea mărturisi, n-am jignit nici legi sociale, nici naturale. L-am mâniat, desigur, pe Dumnezeu – dacă e – prin faptul că n-am știut să înțeleg semnul ce-mi făcea prin toate necazurile și greutățile ce întâmpinam. Acum știu și simt că de tot ce ți se întâmplă ești responsabil și

⁸ Madeleine Cancicov, prietenă cu Alice Voinescu, participantă la „decadele” din 1930. Eliberată, în 1964, dintr-o lungă detenție, a plecat din țară, stabilindu-se în Anglia. După moartea ei, i-a apărut în Franța, în 1990, romanul *Le cachot des marionettes*.

⁹ Maria Spandonidi (Mimy), soră cu Alexandru, Marius și Traian Nasta, căsătorită cu Zatzu Spandonidi. O căsnicie exemplară, dăruită cu cinci copii, în admirația Alicei Voinescu. Poate cea mai apropiată prietenă a Alicei Voinescu, o prietenie de o viață, ca și, de altfel, cu întreaga familie Nasta. Rămasă văduvă de timpuriu, Mimy s-a îngrijit de proprietatea ei, unde poposea adesea și Alice Voinescu. Mult mai târziu, locuind în vecinătatea ultimului domiciliu al Alicei Voinescu, i-a fost aproape acesteia pe când era bolnavă, înainte să moară.

regret din toată conștiința că am putut meschiniza prin furii banale, indignări forțate de formule cărturărești, prin dureri factice, fiindcă mi le inoculam cu gândul că așa se cuvine să suferi când ești înșelată, mințită, decepționată etc.! Ce rău îmi pare că am trăit așa cei mai buni ani ai vieții mele, în care puteam fi numai lumină și înțelegere îngăduitoare, în care trebuia să radiez în jurul meu viață autentică.

30 septembrie

Am închis repede caietul alaltăieri – *c'est le prix de la sincerité parfaite*¹⁰. Stello¹¹ are un instinct și o intuiție uimitoare. A insistat să știe ce scriam. I-a trecut prin cap că poate fi un jurnal! Nimic important de atunci, căci afacerea cu Școala Superioară de Comerț nu e interesantă. M-a indignat nu purtarea lor, ci gradul arierat de delicateță. Nu m-am supărat de ce au făcut – m-au întristat lașitatea, lipsa de curaj, compromisul. M-a indignat însă mai rău Anișoara. Cred însă că am fost prea crudă și m-am lăsat antrenată de prejudecata dreptului

¹⁰ Este prețul deplinei sincerități (fr.).

¹¹ Stelian Voinescu (Stelo, Stello), avocat, soțul Alicei Voinescu, mort în octombrie 1940. A funcționat la Ministerul Învățământului, serviciul Contencios.

asupra „soțului”. Ea, și cumva dacă îl iubește, nu are dreptul să i-o spună! Nu sunt încă lămurită bine nici asupra credinței mele, nici mai ales asupra faptei ei. Stello minte – consideră că e o datorie față de amândouă – poate și din obiceiul de a minți pentru a nu lăsa *prise*¹² asupra lui. Eu știu sigur că nu obsesia ei, căci asta e, mă agasează că nu sunt geloasă, poate fiindcă o găsesc ca femeie foarte *unapetitlich*¹³, dar că mă doare, cuvântul e exagerat, mai bine zis mă jenează simțământul că m-a trădat. Contam pe ea ca pe un bărbat, de aceea freiam¹⁴ cu ea, căci femeia din ea n-are nimic comun cu mine. Era pentru mine un om de treabă. De când știu că nu și-a stăpânit pornirea pe care am ghicit-o de vreo trei-patru ani, că mai ales vrea „să se realizeze” în dauna mea, îmi repugnă; deziluzia nu e din dragoste ci din prietenie. Orice mărturisire nu m-ar fi jignit; are dreptul să gândească și să spuie ce gândește – poate chiar își închipuie că-l ferește pe Stello – și asta e dreptul ei; dar a-l atrage la

¹² Din expresia *avoir prise sur quelqu'un*, a avea un ascendent asupra cuiva (fr.).

¹³ Neapetisantă (germ.).

¹⁴ De la fr. *frayer*, a întreține relații, a se frecventa.

chef, a-l trage spre viața de *amusement*¹⁵ ieftin și stricat pentru a petrece cu el:

Voilà qui est vulgaire et je ne cède pas a cause de cela – quant à l'autre, si elle le sait – et je le crois – et si elle le lui permet – et je le crois encore – elle me fait pitié comme un pauvre être. Mais tout cela me servira de leçon – on ne doit pas faire crédit aux jeunes gens avant de les avoir vu agir. D'ailleurs, ces deux avaient agi contre la règle, Anna en tout cas. C'est de ma faute d'avoir crû que l'anarchie sur un point ne l'entraîne pas dans tout le domaine spirituel.¹⁶

Asta nu mă împiedică să gândesc mai departe că viața fetelor ce muncesc trebuie să se schimbe, precum și raporturile maritale și sexuale în genere. Dar atâta vreme cât se folosesc de minciună nu pot fi îndreptate. Ce am să fac când le voi vedea? Sper că voi putea să le vorbesc limpede și pe față, fără răutate, nici ranchiună – cum simt.

¹⁵ Distracție (fr.).

¹⁶ E vulgar și din cauza asta nu cedez: cât despre cealaltă, dacă știe – și cred că e așa, și îi permite – și cred și asta, mi-e milă de ea ca de o biată ființă. Dar toate acestea îmi vor servi ca lecție; nu trebuie să le dai credit tinerilor înainte de a-i vedea acționând. De altfel, cele două călcaseșă regula, Anna în orice caz. E vina mea de a fi crezut că anarhia, într-o situație, nu va fi antrenată în tot domeniul spiritual (în fr., în orig.).

Azi am fost de două ori în Cișmigiu cu Stello, la soare. E calm acum și așa simpatic! Îl văd cum încearcă să se înțeleagă și să se stăpânească. Dar merge totul bine până la un punct: când e vorba de M.P.¹⁷, se crispează, e pe punctul „să urle”. E adevărată suferință sau e, cum cred, formula învățată a orgoliului bărbătesc? Nu l-a durut când i-am spus că nu mai iubesc pe nimeni, decât idei și cauze – sau cel puțin așa mi s-a părut, dar când la întrebarea: „ți-a trecut definitiv?” nu am răspuns decât, ca orice om cinstit: „sper, dar omul nu poate sconta viitorul”, s-a înfuriat iar. Nu îndrăznesc să neg un sentiment pe care eu nu-l simt, dar cred că vorbele fixează și ceea ce nu mai este – și obiceiul, formula socială perimată, contribuie mult.

Dar eu? Ce sunt de când am plecat din Paris? La Paris nu a fost Parisul meu, cum îl iubesc eu, decât de câteva ori, mai ales o dată în Luvru, cu Lala. Fetele erau dulci și le iubesc. E bine să simți oameni buni și cumsecade în jurul tău. Z., dacă era altfel crescută și cu alt bărbat, putea fi un om delicios. De când sunt acasă? Am asistat la

¹⁷ Mihai Paleologu (Mișu), avocat, prieten de familie de-a lungul întregii vieți, în tinerețe obiect al geloziei, de altfel neîntemeiată, a lui Stelian Voinescu. De o caldă afecțiune s-au bucurat și fiii acestuia, Andrei și Alexandru, mai ales cel din urmă (Puff, Alecu) viitorul scriitor Al. Paleologu.

scuturat fără reală participare. M-a agasat când am găsit praf și pe unde se zice a fi curat, fiindcă am antipatie fizică împotriva prafului, dar nu socot lucrul o catastrofă casnică!

Ieri vizita la Viorica a fost foarte, foarte plăcută. E un om. Aș fi vrut să stăm mai mult de vorbă, dar prezența soțului ne purta pe căi de conversație înaltă. Am impresia că nu e numai inteligent, dar că știe ce vrea și că gândește precis și limpede. Discuția antamată asupra minciunii în căsnicie. Desigur, are dreptate când e vorba de majoritate și de actual, dar cred că toți se înșeală când socot că femeia de azi – cea coaptă și a vremii, iar nu păpușă și în afară de realitate – e mai fericită cu iluzia decât cu adevărul. Cert, iluzia e realitatea cea puternică și adevărată, dar nu iluzia minciună, ci iluzia creatoare care se naște numai din cunoașterea adevărului.

Ce folos să iubesc pe un om pe care nu-l cunosc cum e, care e forțat să se deghizeze continuu în fața mea pentru a-mi întreține dragostea! Iluzia adevărată, singura posibilitate de fericire, e să vezi ce ar putea deveni un om, cu toate păcatele lui, e creditul ce-l faci celui mai sărac, fiindcă știi că e solvabil. A face credit unui bogat nu poate corespunde la nimic sufletește. Îmi pare rău, rău, rău că nu pot odată vorbi lung și pe față cu M[ișu] asupra acestor

lucruri. Mi se pare că e un om care-și întoarce lui însuși spatele, cel puțin se poartă altfel decât e firea lui. M-am înșelat eu? Nu cred. E un sentimental și se face un senzual. Poate e evoluție firească. Dar prea minte – din delicateță și din prudență – și aș vrea să simtă că prudența exagerată e lașitate. De ce mă preocupă? Mai bine zis, m-a preocupat? Cred că e un fel de francmasonerie naturală între ființe de același grad de evoluție. Întotdeauna l-am simțit pe planul meu: un nostalgic, un inactual, în sensul că-i trebuie nesfârșit și veșnicie. S-a blindat cu umor, cu ironie, acum chiar cu cinism. Mă tem ca miezul să nu fie atacat de coajă, am impresia că mai e vreme să fie prevenit, dar cum?

Nu mă tem de scenele lui St[elo] – ca să chemi pe un om la adevăr merită să înghiți mai multe scene, dar mă tem, nu știu nici eu de ce. Oare nu am dreptul? E alta s-o facă. Dar ea nu e coaptă pentru acest lucru. De ce a rămas și ea în drum? Cât m-a durut când am prins-o de vreo două-trei ori cu mici răutăți de femeie. De ce cu mine? E geloasă, s-ar zice, dar nu și-o mărturisește. Asta m-a făcut să înțeleg că nu e încă ce speram că este, căci are posibilități mari, orice ar zice alții. Mă tem însă că nu mai vrea să se avânte în afară de făgașul comun de simțire, i-a intrat în cap un fel de formulă a „măsurii”, pe care nu o trăiește autentic, e

doar învățată pe dinafară. De multe ori sunt tentată s-o scutur, s-o redeștept, s-o fac să trăiască adevărat, ca altădată. Nu o fac fiindcă am simțit că nu mai are curajul necesar, sau nu-l are încă!

Dacă nu erau toate scandalurile lui St[elo], rămâneam prieteni și era bine pentru toți. Tulburarea prin care am trecut și pentru care îi sunt profund recunoscătoare m-a educat mult: m-a învățat să mă cunosc, să mă stăpânesc, să mă înving și *să mă liberez*. Dacă aș avea curajul să vorbesc odată, cu inima deschisă, cu el, i-aș mulțumi pentru tot ce am suferit fiindcă m-a dezrobit de tot. Credeam că e mult mai greu „când nu mai e nimic în tine” dintr-un sentiment cu care te obișnuiseși! Când eram amărâtă, nenorocită, nedreptățită de St[elo], mă refugiam în gândul unei prietenii a inimii. Acum nu am mai deschis portița aceea de mult – nu mai trec pe acolo decât foarte rar – câteodată îmi port voit atenția într-acolo și mă trezesc cu ea departe, la vreo carte, în vreun peisagiu, în vreo aspirație. Am crezut că m-au deziluzionat câte am auzit. Poate. Mai mult cred însă că e simțământul inutilității mele acum față de el. N-are nevoie de mine, ori s-a schimbat totalmente – este energie degradată ori a avansat și el așa de mult încât a ajuns în sfera unde îi e bine omului singur. Nu simt nevoia să-l revăd – mai mult:

nu vreau să-l revăd. Asta să fie indiferență? Nu cred. E ceva definitiv.

Ieri am fost frapată de ritmul Aurorei și al lui Nicu¹⁸. Ea – mai grațioasă, mai tânără, mai luminoasă ca oricând. Progresează mult. M-a amuzat „mușetelul” dat pe păr, sper că va veni clipa când va avea curajul să mărturisească *henné*-ul¹⁹. Are stofă de om întreg, bogat și cu posibilități nesfârșite. E de „clasa întâi” și îmi e tot mai dragă. Dar Nicu – de ce așa gânditor? Nu cred că mă înșel, are un dor. Nu lipsa de bani îi întoarce privirea așa înăuntru – îl iubesc și mai mult așa – fiindcă e un om care din asemenea conflicte iese mai bogat și mai adânc. Ce om! Simți cum sună tot a plin în el. Maica²⁰ a îmbătrânit. Ieri m-am prins la întrebarea: dacă ar dispărea? M-a durut. Ce putere de atracție au oamenii cu suflet adevărat!

¹⁸ Aurora (născută Voinescu), sora lui Stelo, măritată cu Nicu Satinover, cumnații Aicei Voinescu, de care se va simți foarte legată de-a lungul întregii vieți.

¹⁹ Vopsea de păr, făcută din planta cu același nume cultivată în Orientul Mijlociu.

²⁰ Mama lui Stelo, stimată și iubită; soacra Aicei Voinescu.

2 octombrie, noaptea

Sunt singură. Stello – la Craiova. De când m-am întors, e așa de drăguț că-mi lipsește. Ce viață frumoasă puteam duce amândoi dacă nu ne chinuiam reciproc! El, pe mine, cu nedreptatea și gelozia lui și mai ales cu veșnicele abateri! Eu, pe el, cu rigiditatea principiilor și nevoia de argumentare!

Am vorbit cu Th. asupra chestiei de la Școala Superioară de Comerț – am râs cu poftă – odată privită din punctul de vedere al ridicolului situației, am scăpat de orice amăreală. Am constatat cât sunt de slabă când mi se invocă argumente de ordin superior! Nu o să pot rezista să nu mă duc la școală să vorbesc elevelor, ba chiar să fac propagandă! E inteligent Th. și-și cunoaște interesul. Dar desigur e mai mult ca atât. În felul lui este un idealist! Încadrat în lumea lui, pare șmecher. Merită mai mult!

Christiana P. a trecut pe la mine. Ce dureros sună înțelepciunea de resemnată. E curajoasă fetița asta și tare îmi e dragă. Ce păcat că se anchilozează un suflet așa plin de posibilități. Proști sunt bărbații!

Vestea că M[ișu] a fost mai bolnav decât credeam nu m-a lăsat rece. Aș vrea să-l văd, să-i vorbesc prietenește, fără să provoc surâsuri afectat ironice și *propos-uri*²¹ cinice, de

²¹ Cuvinte spuse, schimb de cuvinte în conversație, aluzii (fr.).

circumstanță (Doamne, prudent e!) care nu sunt autentice, aș vrea să putem vorbi cu inima deschisă, frățește, îmi e dor de el. Dacă St[elo] ar citi asta, iar s-ar simți obligat „să sufere” și să facă scene – pentru ce? Dacă ar ști ce curat și senin și poate rece e simțământul ăsta!

Azi mi-am adus aminte de Pontigny. Mi s-a făcut dor, dor de omenie curată. L-am visat pe Gide²² că a trecut peste niște drumuri și canaluri pentru a-mi strânge mâna. Nu știam de ce. Îmi surâdea și-mi ținea mâna lung ca și cum ar fi spus: ne înțelegem noi! Și pentru asta „ar suferi” Stello. Ce mare copil! Sau ce simt? Am aflat azi iar o serie de nebunii făcute în lipsa mea. Iar au venit tipele în casă, chiar noaptea, în companie numeroasă. Dacă i-aș spune, ar jura iar că nu știe – și mă întreb dacă realmente e responsabil! Păcat că nu are curajul să recunoască greșeala! Dacă l-aș aduce la asta, nu aș regreta cu totul viața mea de veșnice eforturi.

²² André Gide (1869-1951), scriitor francez. A frecventat curent „decadele”, fiind unul dintre cei mai frecvenți animatori ai discuțiilor organizate. Alice Voinescu l-a cunoscut la Pontigny și a avut o mare admirație pentru el. A fost oaspete în casa lui, au întreținut o corespondență de-a lungul anilor. A fost adânc îndurerată la moartea lui, în 1951, când i se luase dreptul de semnătură, a suferit că nu poate scrie sau conferenția despre el, dar cititorul va găsi în *Jurnal* un adevărat eseu dedicat marelui ei prieten dispărut.

Tot mai mult îmi trebuie singurătate. Sunt fericită când tac; îmi place să vorbesc cu câte o singură prietenă, altfel e vreme pierdută.

4 octombrie

Ieri, după-amiază bună cu Viorica și Fify. E o plăcere să poți vorbi cu oameni care înțeleg tot, care nu dau niciodată *maligna interpretatio*²³. Naturi deosebite, amândouă autentice: F., prin religie, V. – pură valoare morală, și probabil la amândouă decepția activă.

Maricica – tot mai mult recunosc în ea copilul meu. Vreau să-i scot din ea modestia falsă, care – dacă ar ști – e în mare parte orgoliu. Vreau să știe cât poate. Mă bucur când o văd cât de mult nu are nimic vulgar în ea. Susceptibilitatea se va mai atrofia. Că vede tot și știe multe e trist pentru vârsta ei, dar e mai bine așa.

Ieri, cusând, am petrecut ore bune. Seara, sosirea lui St[elo] m-a bucurat dar m-a și agasat puțin. Câteodată e ca un copil cu care nu te poți înțelege. Iar și-a recăpătat siguranța în minciună – cele două zile de absență i-au permis să se reculeagă și a revenit la vechiul sistem. Oare nu s-o putea să trăiască odată cinstit adevărul? Nu-i cer să-mi spuie ce a făcut, dar să recunoască față de el că

²³ Interpretare răutăcioasă (lat.).

greșește. Nu vrea, nu poate? Veșnic întoarce arma: acuză, mă bănuiește. Nu cred că bănuiește o clipă – prea mă cunoaște și mă știe incapabilă de înșelăciune – doar pentru a se apăra pe el. *C'est lâche*²⁴, asta i-am reproșat întotdeauna. Azi, din glumă, ajunsese iar la pesimismul politic și social: mă acuza de nepatriotism din pricina surâsului sceptic cu care tăceam. A fost destul să-i amintesc cum uzează de asemenea pesimisme pentru a masca indiferența în fapt, pentru ca să schimbe repede conversația. Am observat asta la mulți bărbați. Parcă se simt iertați de ușurința în care trăiesc, și ca particulari și ca oameni ai societății, când exagerează greutățile obștești. Nu mă mai înșel. Când te doare cauza publică, începi prin a te îndrepta pe tine. Bertha Hindenberg nu vrea să iasă din Germania până când starea financiară a tuturor nu va fi bună! Eu am plecat trei ani la rând la Paris – cum aș îndrăzni să spun că *simt* realmente: criza noastră! O înțeleg, o deplor, dar cum aș îndrăzni să afirm că mă îngrijorează realmente, cum afirmă toți bărbații, deși beau șampanie și fac chefuri urâte.

Mă bântuie ideea că am foarte puțin de trăit. Linia vieții în mână e foarte scurtă. Aș vrea să pot trăi măcar cinci-șase ani ca să am vreme să spun în jurul meu ce trebuie.

²⁴ E lașitate (fr.).

Încerc să lucrez conferințele trecute. Dar ele sunt rodul unui idealism visător. Erau bune și frumoase fiindcă erau adevărate. Acum nu mai pot vorbi așa. Aș vrea așa mult să mai trăiesc câțiva ani, să mă pot coace în sensul celor ce trăiesc acum!

6 octombrie, seara

Ieri zi simpatică: Cișmigiu, Marioara²⁵, seara râs nebun la teatru. Scrisoare Marietta²⁶.

Mi-a făcut plăcere Marioara – sănătatea morală respiră din ea, curaj și dragoste pentru ai ei, un menaj care mă însănătoșează. Seara, teatru. Cum poți râde și să te amuzi cu fleacuri! Teoriile despre teatru prea sunt voite vizibil, nu e nici o artă și totuși *amusement*. Actul patru bun. Actul doi rulant: parodie delicioasă. Mă gândeam la prestigiul versului, chiar parodia avea ceva nobil din cauza lui. Actorii? M-au decepționat, afară de Iancovescu. Ceilalți se joacă. Au un fel factice de a debita care mă

²⁵ Marioara, soția lui Alexandru Nasta, prietenă cu Alice Voinescu.

²⁶ Sora Alicei Voinescu, născută Steriad, măritată cu Ionel Sachelarie, avocat, stabiliți o vreme la Câmpulung, unde Alice Voinescu își face vacanțele până când familia se va muta la București.

exasperează, de ce nu pronunță ca acasă? Tantzi²⁷ prea se repetă, e nostimă foc, dar prea e la fel! Mediu!

Azi am început ziua prost: am pierdut panglica adusă pentru Mimy. Pedeapsă pentru compromisul făcut. Nu simțeam nevoia să mă rog: am intrat în biserică distrată, din obicei, grăbită, goală. Nu eram nicăierea, e curios! Am clipe când simt cum mă destram sau mai bine zis cum mă împrăștiu.

10 octombrie

N-am mai putut scrie fiindcă s-au întâmplat lucruri grozave. Luni dimineața a murit bietul Ionel Crătunescu²⁸. Am rămas toți consternați. Primul moment: am crezut în o sinucidere. Era imposibil. Prea ținea mult la viață. Săracul! Cu toate micile lui bârfeli, nu era rău și era grozav de simpatic. În Franța ar fi fost cineva. Îi trebuia o atmosferă morală solidă care să-l susție. Era foarte slab. Cum l-am judecat duminică de sever! Aveam dreptate, firește, nu mințeam, dar de ce azi sunt mai indulgentă? Ar

²⁷ Tantzi Cocea, actriță.

²⁸ Prieten apropiat al lui Colea Musicescu și al lui Stelian Voinescu, a cărui moarte fulgerătoare a produs o adâncă durere în familie și în cercul de prieteni. Cu prilejul ceremoniei funebre, Alice Voinescu face o descriere a familiei sale din partea soțului de care va rămâne atașată până la sfârșitul vieții.

trebui să nu gândim despre oameni decât ca și cum ar fi morți, suntem aspri când îi socotim „fiind” – „a fi” e prin esență nemurire. Dacă am realiza în fiecare clipă efemerul nostru, am fi mai iertători. Deși am avut de multe ori cu St[elo] discuții mari din pricina glumelor lui I[onel], deși m-au durut *ses propos*, totuși îmi era foarte simpatic și tare milă îmi era câteodată de el când îl vedeam slab și incapabil de rezistență morală! De vreo două ori a venit și și-a vărsat sufletul la mine – avea nevoie de înțelegere bărbătească și blândețe și bunătate feminină – i-o dam cât puteam.

Ieri m-a apucat un soi de imensă milă, de simpatie mai adâncă decât o ai pentru cei vii. M-am prins dialogând cu el. Când s-au zvârlit bulgări de pământ pe el, vorbeam cu el, parcă să nu-l las singur. Pe Z.²⁹ și pe sora lui prea le durea. Dar bietul Tilică³⁰! Ce om dulce la suflet! Îmi e drag.

St[elo], ieri, autentic. Stăpânit de durere, colțuros cu alții. La cimitir parcă mă ura și pe urmă iar mă lua de braț. L-am simțit și pe el dialogând cu [Ionel] – nu-l mai

²⁹ Soția lui Ionel Crătunescu.

³⁰ Tilică Ioanid, avocat, politician, prieten al soților Voinescu. Tatăl lui Ion Ioanid, autorul volumelor de memorii *Închisoarea noastră cea de toate zilele*.

puteam lua de la mormânt – știu că nu vroia să-l lase singur. Poate că-i spunea că ceilalți prieteni, gașca, au venit la „Pflanz” căci I[onel] avea multe simpatii, dar așa e dragostea lui – geloasă – ar vrea el singur să facă totul.

Afacerea cu procesele și trebile succesiunii o prevedeam. Nu admite colaborare mai ales cu M[ișu]. A fost nedrept ieri cu mine și alături. Dacă ar vrea să creadă cât de calmă sunt când îl văd pe M[ișu]! Ieri, nu știu de ce, s-a purtat cu răceală. Altădată m-ar fi durut – acum sunt așa de indiferentă. De ce așa schimbări în sufletele oamenilor? Oboseală? Duminică seara mi-a făcut plăcere, dar unde sunt emoțiile de altădată? *Tout passe, tout casse, tout lasse*³¹. Și durerea trece. Mă gândesc la Z. Ce oribil moment când l-a găsit pe I[onel] mort! De ce am stat acolo? Oare numai mila de ea m-a mânat și m-a făcut să suport emoția groaznică ce mă scutura din temelii? Nu știu de ce mi s-a furișat în mine bănuiala că simțeam nevoia unei emoțiuni puternice care să mă zguduie – prea sunt senină și rece de o bucată de vreme. Nu mai plâng cu patimă ca altădată. Prea m-am detașat de oameni și de lucruri. Nu doar că nu-i mai iubesc – îi iubesc, dar n-am nevoie să-i pipăi!

³¹ Expresie cu înțelesul de „totul trece” (fr.).

M-a uimit Aurora. Mult e delicată în sentimente sub aparența gestului brusc. A trecut la mormântul lui nenea Luca, a pus flori și lumânare pentru ca să nu pară pustiu când vor trece pe acolo. *C'est une âme de qualité. Quelle différence avec une autre... L'affection familiale est vulgaire – comme Nicu le ressentait aussi. Il y a des gens qui ne croient aimer les leurs qu'en détestant les autres. Je n'ai pu m'empêcher de sourire en voyant les vieilles tantes „în exercițiul funcțiunii”. Maica seule fait ces choses noblement, c'est à dire, elles ont un sens spirituel. Les autres vivent par la forme. Peut-être je juge trop sévèrement. Mais ce n'est pas un jugement, c'est une constatation. Autre génération – toute faite pour le sacrifice – machines de devoir. Elles ont certainement plus de mérite que nous, mais ont-elles donné de bonheur? Peut-être chacun selon son temps.*

Comme Tantine est fine, bonne, occidentale! J'aime respirer en sa proximité – c'est de l'air pur: le grand calme de l'être tout spiritualisé. Je l'aime, elle et ses enfants. On se sent de la même famille humaine.

Je suis furieuse contre moi. Hier je me suis attrapée à quelques moments de „formule” tant ça tient à nos pensées, attitudes et gestes. Je souffrais réellement, mais je me comportais comme si je voulais paraître souffrir. Pourquoi? Une gêne, une pudeur de ce qui se passe en vous, vous fait

*faire des gestes stupides pour cacher la réalité! Étais-ce la présence de M., la pensée que St. pense à lui – kurz und gut*³², *je me sentais double à un moment donné. Pourvu que je ne me leurre pas dans un pareil instant!*³³ Ce s-ar alege de un suflet care se uită în oglindă și nu mai știe care e!

³² Pe scurt (germ.).

³³ Este un suflet de calitate. Ce diferență față de o alta... Afecțiunea de familie este vulgară, după cum o resimte și Nicu. Sunt oameni care cred că nu-i pot iubi pe ai lor decât detestându-i pe ceilalți. Nu m-am putut reține să nu zâmbesc, văzându-le pe bătrânele mătuși „în exercițiul funcțiunii”. Doar Maica face aceste lucruri cu noblețe, adică acestea au un sens spiritual. Celelalte trăiesc formal. Poate că judecata mea este prea severă. Dar nu este o judecată, ci o constatare. Altă generație – făcută pentru sacrificiu – , mașini ale datoriei. Au desigur mai mult merit decât noi, dar au adus ele oare mai multă fericire? Poate că fiecare la vremea ei.

Cât e de bună Tantine, fină, occidentală! Îmi place să respir în preajma ei, e un aer curat: marea liniște a ființei pe deplin spiritualizată. Îi iubesc și pe ea, și pe copiii ei. Te simți aparținând aceleiași familii umane. Ieri m-am surprins în câteva momente „formale”, într-atât aceasta ține de gândurile noastre, de atitudini și de gesturi. Sufeream cu adevărat, dar mă comportam ca și când aș fi dorit să pară că sufăr. De ce? O jenă, o pudoare de ceea ce se petrece în tine însuși te îndeamnă să faci gesturi stupide ca să ascunzi realitatea. Să fi fost oare prezența lui M[ișu], gândul că St[elo] se gândește la el? Pe scurt, la un moment dat, mă simțeam dedublată. De nu m-aș amăgi într-un asemenea moment! (în fr., în orig.).

Scrisoarea Madeleinei C[anciov] m-a spălat. Numai Occidentul poate da cadrul unei asemeni liniștiri. Spun prostii! Orientul e lumea contemplării. Pretutindeni se poate, dacă ai puterea să-ți afirmi sufletul cel adevărat. Nevoia ei de singurătate o înțeleg perfect, mai ales pe aceea de *a nu se vorbi de ea*. Cum o înțeleg! Trebuie să te uitate cu totul ceilalți, să nu te ducă pe căile lor prin dragoste și solitudine, ca să te regăsești complet pe tine. Și eu aș avea nevoie de o cură de singurătate.

Azi întâlniri eleve și elevă. Obicei sau adevărat simțit? Am simțit ca un curent electric în mine, poftă de lucru, tinerețe.

11 octombrie

Plouă a toamnă. Nu am ieșit din casă pentru a fi singură. Am scris fetelor la Paris. Nu sunt tristă azi. Mi se pare că Ionel [Crătunescu] n-a murit. Un gust de provizoriu azi în mine, parcă nu e nimic hotărât și definitiv. Azi-dimineață a trebuit să mă gândesc la M[ișu]. I-am făcut o morală strașnică, în gând. Îmi pare rău că-l văd luând alură de *terre à terre*³⁴. Sper că e doar mască, dar îmi pare rău că nu are curajul să fie cum este. Ori s-a schimbat? Ori am

³⁴ Comun, vulgar (fr.).

„exagerat” eu? Fapt e că unii oameni mă interesează mult – prea mult.

Întâlnirea ieri cu Tilică I[oanid] mi-a făcut bine. Luminos om, nici păcatele nu sunt întunecate în el, deci nu pot fi păcate. El nu se minte, pe alții da, dar nu din interesul lui ci al lor. Cred că e tipul de om, bărbat, cel mai generos ce cunosc. Doctorașul Marius Nasta³⁵ e pe alt plan. T[ilică] mă împacă cu neamul omenesc chiar când sunt în zile de pesimism negru. Asta e har, nu e merit. Dar oare nu e merit să fi primit așa har? E bun și radiază, e din familia mare a aleșilor. Nicu e bogat – născut bogat și el – dar la el e și meritul efortului moral, tipul de om moral. Tilică, tipul de om născut sub flamura frumosului – echilibru estetic nu moral – *il se cristallise non dans la conscience, mais dans le sousconscient. Il pourrait penser des horreurs, il ne les ressentira jamais. Quel veinard! On lui croît des succès amoureux, politiques ou en amitié pour son charme, mais c'est que ce charme est très profond et tient à la racine de son être, c'est un exemplaire humaine où la nature s'est montrée telle qu'elle est et telle qu'elle doit être. Voilà pourquoi ses défauts même sont aimables. Il fait du bien comme la lumière – elle rend claire.*

³⁵ Marius Nasta, renumit pneumoftiziolog, mai târziu academician, și fratele lui, Alexandru, director la Creditul Agricol Ipotecar.

St. est charmant parfois. Hier soir, quel grand enfant! Ambitieux par entraînement, car il s'en fiche – il n'est pas orgueilleux – hier il a voulu vetre. Je l'ai laissé faire pour ne pas l'énerver. Je reconnais que j'ai eu tort dans le passé de prendre au tragique certaines de ses sorties trop vives. Avec du calme et de la fermeté, camouflées en faiblesse féminine, on réussit mieux avec lui. Plus je me regarde dans le passé, plus je me trouve souvent ridicule. Pourquoi des attitudes de héro dans la vie de tous les jours? Je m'accoutume à devenir toujours plus simple en ne m'affublant pas du rôle de moraliste – tâchons de vivre naturellement, simplement – ce sera probablement moral. Je prierai Dieu de m'aider à le connaître dans ce qu'il a de simple et de naturel. La profession de foi de Langevin m'a touché au coeur.

J'avais dor de Valérie³⁶, aujourd'hui – vingt ans depuis son mariage! Je l'aime, mais je n'ose pas toujours entrer en sa conscience qu'elle referme étroitement sur elle, sur sa déception...³⁷

³⁶ Valérie Musicescu, sora mai mare a Alicei Voinescu. Mama Maricichii, căreia Alice Voinescu îi dedică *Jurnalul*.

³⁷ El nu se cristalizează în conștiință, ci în subconștient. Ar putea gândi orori, nu le-ar resimți niciodată. Ce norocos! I se atribuie succese amoroase, politice sau în prietenie datorită farmecului său, dar acest farmec e foarte adânc și ține de rădăcina ființei sale, este un exemplar uman în care natura s-a arătat așa cum este și

19 octombrie

Câte zile au trecut fără să pot să scriu gândurile mele. E stupid că trebuie să ascund acest caiet – nu pot conta pe discreția lui St[elo], deși sunt zile în care ar putea da și asta, dar e așa de *primesautier*³⁸! Aceste nouă zile, pline de întrevederi și spectacole, dar nu știu de ce am simțământul unei sărăcirii intime. E teribilă nevoia să rămâi singură: comunic cu alții fiindcă o așteaptă ei de la

așa cum ar trebui să fie. Iată de ce și cusururile lui sunt plăcute. Face binele ca lumina care limpezește. Câteodată e fermecător. Aseară, ce copil mare! Ambițios prin antrenament – căci nu-i pasă, nu e orgolios – ieri a vrut să fie. L-am lăsat să se manifeste ca atare ca să nu-l enervez. Recunosc că am greșit, în trecut, când am luat în tragic unele ieșiri prea violente ale lui. Cu calm și cu fermitate, camuflate sub slăbiciune femeiască, poți reuși mai ușor cu el. Cu cât mă privesc mai mult în trecut, cu atât mă găsesc mai caraghioasă. La ce bun atitudini eroice în viața de toate zilele? Încerc să mă obișnuiesc să fiu tot mai simplă, să nu fac pe moralista. Să încercăm să trăim natural, cu simplitate, asta ar fi probabil moral. Mă voi ruga lui Dumnezeu să mă ajute să-l cunosc în ce are mai simplu și mai natural. Profesiunea de credință a lui Langevin mi-a mers la inimă.

Mi-era dor de Valérie, azi – douăzeci de ani de la căsătoria ei! O iubesc, dar nu îndrăznesc totdeauna să pătrund în conștiința ei, pe care o închide strâns în ea, ascunzându-și dezamăgirea (în fr., în orig.).

³⁸ Spontan (fr.).

mine, nu vreau să le dau de lucru și să mă „învețe” pe profilul acesta. *Mais quel effort souvent*³⁹!

Vizita la Lulu⁴⁰, așa plăcută! Aș fi vrut să ghicească tot ca să nu vorbesc eu. O priveam cât e de frumoasă și vie și acum „în centrul ei”. Cu cât o simțeam mai actuală, adevărată și vie, cu atât mă recunoșteam „de aiurea”.

25 octombrie

Nu am mai scris fiindcă iar am petrecut lucruri și ceasuri triste. Moartea, dar mai ales agonia lui Zătcu Spandonidi au fost iar o încercare, un fel de sfidare a sorții către cei ce se cred deasupra ei! Iar am constatat cât m-am obișnuit chiar cu gândul morții. Desigur, e apropierea bătrâneții acest soi de suferință liniștită, fără ecouri trupești.

Dar ieri, la înmormântare, m-am identificat câteva clipe cu Mimy și era un simțământ îngrozitor: mi se rupea ceva din mine – nu am mai suferit așa de la moartea lui Bubi⁴¹ și a părinților; tremuram la brațul lui St. și simțeam că suntem una, că unul dacă s-ar duce, celălalt trebuie să

³⁹ Dar ce efort adesea (fr.).

⁴⁰ Soția lui Marius Nasta, femeie frumoasă și de o mare distincție, care s-a bucurat de admirația și prietenia Aicei Voinescu. Revenită din domiciliu obligatoriu, Alice Voinescu a locuit o vreme în casa ei.

⁴¹ Băiatul lui Valérie, mort la o vârstă fragedă.

țipe. Nu e zadarnică împreunarea a doi oameni! Orice ar fi între ei, ce i-ar despărți, nu se poate ca legătura trupească să se șteargă ca și cea a sângelui.

La Marioara am vorbit toți iar foarte liniștit. O nevoie de glumă mă stăpânea. Alex [Nasta] și cu mine am vorbit așa, că surâdea și Mimy. Altădată mi s-ar fi părut o impietate. Acum îl asociaz pe Z[atcu] la hazul nostru. Îl văd și acum râzând și făcând haz.

Ce liniște și siguranță simți cu familia Nasta! Toți sunt copți – *valeur humaine de premier ordre*⁴². Variați ca fire, toți autentici. Cu ei mă simt sigură, cu tărâm sub picioare, la adăpost de orice neînțelegere. Curajul lui Mimy e ca o izbucnire nouă de vitalitate înfrântă. Sunt sigură că se va descurca dacă e sănătoasă și copiii sănătoși. Ce sorți curioase și diferite la oameni ce se iubesc! Ea – numai mamă și soră conjugală, eu – numai amantă, când temperamentul ne destinase tocmai contrar. Mimy e o mamă ideală, dar putea fi o amantă fără pereche!

Ceaiul cu Tity⁴³, o plăcere liniștitoare. Încă o femeie de la care nu poți pierde iluziile, în nici o ocazie – *elle a la*

⁴² Valoare omenească de prim rang (fr.).

⁴³ Ecaterina Pitișteanu (Tity), prietenă apropiată a Alicei Voinescu, aparținând unei vechi familii de boieri olteni. Alice Voinescu era invitată în vacanțe la moșia ei, Polcești, pe valea Mostiștei. Alice Voinescu a

*noblesse sûre*⁴⁴. Mare noroc să fii înconjurat de oameni din aceștia! De prietenie nu pot să mă plâng, am din cea mai bună: credincioasă și discretă.

Concertul lui Brailovsky m-a înseninat. Efortul, dispărut sau perfect mascat. Un sunet fluid, aerian și totuși solid. Chopin victorios de materie: cele trei *Écossaises*, valsuri... Sonata! Nu clopotul din *Marșul funebru*, dar întrebarea duioasă era insinuantă. Clopotul nu-l mai pot auzi decât de Coitot. Amploarea lui și trilurile în care pământul rostogolit pe groapă devine materie pură sau poate încheiere a unui capitol nu le pot uita cum le cânta Cortot! Două concerte memorabile: Cortot și Enescu cântând Mozart!

Plângeam de fericire fiindcă alături tremura alt suflet. Simțeam cu o intensitate dublă, îi dam toată purificarea mea. Odată – la Enescu – ne-am sculat amândoi deodată căutându-ne din ochi. Nu m-am înșelat, a fost o înțelegere sufletească în seara aceea. Ce bine că nu mi-a spus-o! Orice mărturisire, pe atunci, mi s-ar fi părut păcat și minunea simțământului s-ar fi întunecat de prejudecăți. Nu ceream nimic, nu speram nimic, nu-mi dam voie să-mi

atras-o în diferite acțiuni sociale; în pofida divergențelor de păreri, prietenia lor a rămas nezdruccinată.

⁴⁴ Ea are o noblețe sigură (fr.).

închipui, în imaginație măcar, să realizez ceva! Cum îi sunt de recunoscătoare omului care a fost prilejul descătușării totale de egoism, fie chiar sub fața amorului propriu! M-a desprins de mine, m-a dăruit unei vieți mai adâncite, cu rădăcini dincolo de mine și cu crăci întinse către un soare ce nu cunoșteam înainte. Bunătate, indulgență din aceea adâncă, fiindcă știe, nu din cea puțin sceptică și disprețuitoare!

Parisul în '27 a fost o revoluție pentru conștiința mea, mai bine zis: lumina unei sfinte revelații! Bună e seninătatea, dar voi regăsi și ritmul vieții ca atunci?

Moissi m-a încântat iar. Dar ce efort să-l disociezi de mizeria cadrului! *Die reinste Schmiere*⁴⁵! El, ca o nestemată între biete mărgele de sticlă rostogolindu-se într-o cutie mizeroasă. O fi câteodată cabotin, s-o repeta, poate! Dar vocea cu inflexiile acelea vii și atitudinile și gestul de o grație pe care numai autenticitatea le poate avea, noblețea lor care e expresia conștiinței vii, nu imitate, toate acestea fac din el un mare artist. Cât îl iubesc că nu devine naturalist și nici prea *männlich*⁴⁶. E *om*, nu numai bărbat. Muzica vocii și suplețea nobilă a gestului mă prind ca într-o mreață! Au un calm și o sobrietate geniale.

⁴⁵ Curată spoială (germ.).

⁴⁶ Masculin (germ.).

Azi sosirea Mariettei și a lui J.P.⁴⁷, bucurie mare. Presupun că Marietta a trecut un obstacol. Nu întreb. E binedispusă, mai optimistă, mai ales liniștită. Cum a evoluat de frumos! Unde sunt formulele ei, din care nu ieșea? S-a umanizat. Iluzii nu mai cred să aibă, dar face „ca și cum” ar mai avea. E adevărat înțeleaptă acum. J.P., un copil deștept. Gândește și tace. Tare îmi e drag. Cum aș vrea să-i pot răsfața, și pe el, și pe părinți. Îi iubesc. Mulțumesc lui Dumnezeu că pot iubi. Câteodată parcă seacă acest izvor – deșertul acela e grozăvie. Această viață fără dragoste!

4 noiembrie

Nu parvin să scriu – nu sunt singură cum vreau. Interesante multe. Cum totul se luminează după un sens adânc ce l-a luat viața în noi!

Decepții și bucurii – mai decepționante. Neinvitarea la Societatea Filosofică spre a vorbi? Nu mă jignește, mă asigură că trebuie să „te vâri” ca să te ia în seamă un anumit soi de intelectuali. Compensație – invitația din Germania, la Radio. Caut în adâncul meu amor propriu

⁴⁷ Jean Paul Sachelarie, fiul Mariettei și al lui Ionel, nepotul Alicei Voinescu.

lezat: nu găsesc. Sunt așa de „dincolo”, prea impersonală. Mă tem că e o scădere de vitalitate.

Bucuria invitației la Teatrul Național. Ce bucurie când am lucrat conferința pe care o dăruiam, în minte, unei săli luminate de spiritualitatea românească, vedeam planând spiritul „boieresc” al rumânului peste mine și sală și mă îmbrăcam în hainele de sărbătoare ale conștiinței! Nu că n-am simpatie și față de cei simpli, dar mitocanul îmi repugnă! Și lipsa de creștere a celor ce m-au chemat! Am simțit dureros adevărul sufletesc al celor ce ne tratează ca valahi. Sunt nuanțe balcanice, ne facem iluzii când ne credem occidentali. Refuzul (gloatei) – *the mob*, Shakespeare îmi dă termenul – de a mă asculta, din nepricepere, din capriciu, din fantezie, nu m-a amărât deloc. Situația era prea ridiculă ca să fie năcaz. Consternarea celor de pe scenă, furia lui St[elo] și morga dlui din lojă, aerul lui de superioritate mă amuzau mai profund decât îndrăzneam s-o arăt. Dacă aplauzele „de concediere” nu-mi acopereau vocea, m-aș fi amuzat regește să le spun mici obrăznicii, m-aș fi amuzat să-i răzbun pe cei de teapa mea din parter contra galeriei.

Dar azi am fost foarte tristă la gândul că e un simptom al unei adânci prefaceri sociale și că nu voi mai ajunge ca actualii stăpâni, prin număr, să fie stăpâni prin calitate.

Am încredințat elevilor mei să-i crească prin exemplu de subțirime! Dar cine-i mai crește pe cei mari ai zilei, lipsiți de elementară omenie?! Nu am vrut să le arăt alor mei ce tristă sunt, ar fi crezut că-mi pare rău de ce mi s-a întâmplat mie. De se întâmpla oricărui umil, la fel mă durea. E semn cât suntem încă de primitivi. Aseară și azi m-am simțit groaznic de „aiurea”. Îmi pare rău că nu voi mai apuca timpul când și la noi mahalaua se va occidentaliza, vorbesc și de mahalaua celor din vârful societății! Mi-a fost dor de țărani azi, toată ziua. N-aș vorbi cu drag acum decât la sate. Elevii mei au priceput mulți ce le-am spus? Cred că da.

Întâlnirea cu M[ișu] în ziua entuziasmului pentru invitația la Teatrul Național. Nu deslușesc ce rost au anumite resturi, umbre de resturi, în mine! Altădată mi-aș fi pierdut cumpătul, acum prea sunt stăpână pe mine, semn de iremediabilă indiferență. O fi victorie, dar e sărăcie sufletească. Biserica cere să te detașezi de oameni pentru a te dăruia lui Dumnezeu. Eu nu sunt încă la a doua etapă: m-am depărtat de oameni, m-am apropiat de alți oameni, singuratici – nu mi-e dor de Dumnezeu! Și totuși nu-l pot nega. Îl simt și pe el ca pe mine, în nesfârșită dimensiune! E „dincolo”. Și îmi pare că cei care vor să și-l facă al lor, cei care-l tot reclamă pe Iisus pentru

ei personal, pentru mântuirea individuală văzută de El, mi se par niște copii mari, egoiști. De ce nu le ajunge că a fost perfect, că s-a jertfit – în văzul nostru – pentru salvarea principiului omenesc, dar de ce să cred că a murit pentru fiecare centimetru din mine! Dar dacă așa se simt mai siguri! Dumnezeu apare fiecăruia după chipul lui. Dar nu-l pot nega! Îl cred și cred în spirite dincolo de moarte – dar nu am nevoie de *survie*⁴⁸. Cine știe cum voi simți în ceasul din urmă! Doamne, Doamne, deși nu cred că lucrul te interesează, îți mulțumesc că am ajuns la atâta seninătate.

Nici la Școala Socială nu m-au chemat. Nu au pierdut încrederea în mine, sper, dar e efectul intimității și al familiarității. Oameni, chiar deștepți, nu recunosc superioritatea decât când îi ții la distanță. M-aș putea juca de-a „superioritatea”, dar mi se pare că azi e păcat să pierzi vremea pe așa ceva. Obligația de a-mi câștiga viața o împlinesc, mulțumesc Domnului, fără compromisuri, ceilalți să ia din mine ce și când le trebuie; le stau la dispoziție, dar nu mă ofer.

⁴⁸ Supraviețuire (fr.).

7 noiembrie

Ce bună după-amiază cu Mimy! Am fost mulțumită că am fost numai noi două, am vorbit: *à coeur ouvert*⁴⁹, ca altădată. Dar câtă decepție aș fi putut simți din cele spuse despre M[ișu], dacă nu aș fi ghicit de mult cât e de slab – *manque de caractère total: un egoïsme de primitif qui ne cadre point avec des dehors et une intelligence si fine! Suis-je blessée de ses propos? Pas plus que des propos d'un étranger. Il y a quelques mois, j'aurais certainement souffert de le sentir tellement au-dessous de lui même – je souffre toutes les fois qu'un être humain, X, Z abaisse son niveau, mais cette fois-ci je sais qu'il n'est que dehors: il manque un noyau à cet esprit, à ces sentiments. C'est un bon père – je crois que c'est l'unique sentiment profond et authentique. Aime-t-il sa femme? Il la désire, certainement. Quel pauvre coeur errant, qui ne se trouvera jamais parce qu'au lieu de se ramasser sur quelque chose en lui-même, il est à la merci de tous les vents. Pauvre, pauvre! Ne pas avoir assez de courage de se dire à soi-même: oui ou non! Ne pas avoir senti quelle profonde amitié toute pure et toute franche avait dicté à une femme un geste familier entre amis, car enfin, il y a des gens étrangers qui se parlent bas quand ils ne veulent pas que le monde qui les entoure les entende. Et*

⁴⁹ Cu inima deschisă (fr.).

puis, que lui disait-on (sinon) que des choses concernant la santé de sa femme? Pourquoi interpréter ce geste d'une manière si malveillante? Si je pouvais ressentir du dégoût, ce soir j'en aurais l'âme pleine jusqu'au rebord! Mais, hélas, je ne ressens plus que de la pitié, je voudrais pouvoir me révolter, haïr, juger et condamner! Mais je ne puis plus, plus du tout, il n'y a plus d'émotivité en moi pour les hommes – je n'aime plus que les choses et les idées.

Et pourtant, cette sollicitude que je ressens pour les miens et même pour des amis, n'est-ce pas du sentiment? Est-ce que je ne me pousse pas volontairement vers cette sérénité glacée, n'est pas une revanche que je veux prendre sur tous ceux qui m'ont déçue et qui, méconnaissant la source si pure de ma générosité affectueuse se moquaient de ma naïveté, de ce qu'ils prenaient pour de la naïveté, alors que c'était de la bonne générosité consciente?! Pourtant, il n'y a pas de regret en moi, pas d'amertume – je suis si lointaine de tout cela⁵⁰. Parcă sunt de pe altă lume și doar în trecere!

⁵⁰ Totală lipsă de caracter: un egoism de primitiv care nu se potrivește deloc cu înfățișarea lui și cu inteligența lui atât de fină! Mă rănesc oare cuvintele lui? Nu mai mult decât cele ale unui străin. Acum câteva luni, aș fi suferit să-l simt coborât atât de jos, sub el însuși, sufăr ori de câte ori o ființă omenească, X, Z, coboară sub nivelul ei, dar de astă dată știu că nu este decât suprafață, exterior.

Ce frumos ceas petrecut cu Doctorașul la radioscopie.
Om! Om!

Și St[elo], care iar lipsește „ca să mă pedepsească”, cum spune. Bietul St[elo]! Dacă ar ști că nu sunt mai

Acestui spirit, acestor sentimente le lipsește miezul, nucleul. Este un bun tată – cred că acesta este singurul lui sentiment profund și autentic. Oare își iubește soția? O dorește, desigur. Biet suflet rătăcitor, care nu se va găsi niciodată, căci, în loc să se concentreze asupra unui lucru dinăuntrul său, el stă în bătaia tuturor vânturilor. Sărmanul, sărmanul de el! Să nu ai destul curaj să-ți spui ție însuți: da sau nu! Să nu fi simțit ce adâncă prietenie, total curată și sinceră, îi dictase unei femei să facă un gest, familiar între prieteni, căci la urma urmei sunt și oameni străini care-și vorbesc în șoaptă, când nu vor ca cei din jur să-i audă. Și apoi, ce altceva i se spunea decât lucruri privind sănătatea soției sale? De ce să interpretezi într-un fel atât de răuvoitor acest gest? Dacă aș putea simți scârbă, mi-ar fi sufletul plin de ea! Dar, vai, nu simt decât milă, aș vrea să mă pot revolta, să pot urî, judeca și condamna! Dar nu mai pot deloc, nu mai există în mine nici o emoție față de bărbați, nu mai iubesc decât lucrurile și ideile.

Și totuși, această solitudine pe care o simt pentru ai mei și chiar pentru prieteni nu este oare tot sentiment? Oare nu mă împing voluntar spre această seninătate înghețată, nu este o revanșă asupra tuturor acelor care m-au decepționat și care, neluând în seamă izvorul atât de pur al generozității mele afectuoase, și-au bătut joc de ceea ce ei considerau a fi naivitate, când nu era decât adevărată generozitate conștientă? Totuși, nu există în mine nici regret, nici amărăciune, sunt atât de departe de toate acestea (în fr., în orig.).

mulțumită decât când sunt singură, cu o carte și cu Dumnezeu, pe care nu-l chem să mă asculte, dar căruia îi vorbesc așa tocmai fiindcă *nu poate lua parte* la păsul meu de om. De aceea poate nici nu am pofta și nici îndrăzneala să-l cert că lipsește noaptea. El petrece în felul lui – dacă e fericit așa, de ce să-l mai tulbur eu? Destul l-am tulburat că a aflat ce e bine și ce e rău, dar dacă nu are tăria s-o mărturisească și în fapte?! De ce să-l chinuiesc cu gândul că greșește? Nu o fi moral, dar cred în un bine și un rău relativ, al fiecăruia. Sofistică?

24 noiembrie

E atâta vreme de când nu am mai scris! Câte decepții dar și câte compensațiuni! Victor s-a adevărit a fi omul pe care poți conta. Ce frumos, lin, fără insistență mi-a făcut un serviciu așa mare. E boier. Și a doua zi ce duș rece cu St[elo]! Îmi pare foarte rău că mi-am ieșit iar din fire, dar m-a înnebunit atâta inconștiență. Dacă nu erau Ionel cu Marietta la mine, desigur făceam iar *un coup de tête*⁵¹, iar se vorbea de acestea toate și iar mă întorceam obosită la plug, ca un biet cal îmbătrânit la treabă! Aci, în cazul nostru, nu sunt de luat măsuri de mijloc, aci – *des deux*

⁵¹ Faptă nesăbuită, nebunească (fr.).

*choses l'une*⁵²: sau rupi totul, dai tot peste cap și pleci fără milă în lume; sau rabzi și taci. Rabd și voi tăcea, căci rău îmi pare că nu am tăcut întotdeauna!

Ionel și Marietta [Sachelarie] – menaj normal, cu toate viciile și calitățile normale menajului. Fără voia lor, prin exemplu, îmi arată anomalia căsniciei noastre.

Era balamuc în casă, mă oboseam rău, dar era atmosfera patriarhală din copilărie. Eram toți împreună. Copilul îmi e foarte drag, deși e rece, e ca un căluț sălbatic. Nu-l cresc bine, dar se va crește singur. A fost delicios când mi-a pupat mâna la plecare, era mândru de acest gest pe care îl poza, ar fi vrut să spuie ceva, dar a tăcut din un fel de pudoare. Drăguți sunt copiii!

Azi am tăiat în carne vie, am simțit adânc de tot durerea părintelui care muștră copilul, probabil că am suferit eu mai mult decât Mișu, care primea loviturile. Am fost poate prea aspră, poate că trebuia să tac definitiv și să-mi arăt indiferența așa. Dar nu pot să mint și nu vreau să mint. Devin antisocială. Dar cum o să trăiești curat când trebuie să porți în tine opinia despre oameni și să le faci altă față? Nu acuz, nici măcar nu judec decât unde simt fățarnicie. Să fie răi, dar nu sub masca mielului. Victor spunea: o să

⁵² Din două, una (fr.), cu sensul de opțiune.

te ia mai rău *en griffe*⁵³. Poate – el desigur îl cunoaște mai bine. Știu că o să mă doară groaznic când voi auzi iar vreo *rosserie*⁵⁴, știu că va veni inevitabil, știu că am atâta slăbiciune, ca și Victor, față de omul acesta, că voi trece și peste aceea, dar știu iar că, oricât mi-aș propune să tac și să ignor, voi avea *mon franc parler*⁵⁵. Credeam că am încheiat un capitol, constat că nu s-a isprăvit.

Ieri am re trăit Pontigny. Ce dor îmi e de acolo! Oare mă voi schimba, când îi voi cunoaște mai de aproape pe acei toți?!... Mai bine să nu cunoști decât figuri „mitificate”. Dar de ce sunt oameni cari *nu te pot decepționa*? Pot să te omoare, dar o fac loial.

M-am prins emoționată la gândul că Mimy se duce la Paris, că-l vede prima dată, că i se va deschide perspectiva asupra a ce e viață intensă a conștiinței. Doresc să cunoască Parisul sub aspectul acela, să trăiască Occidentul cel spiritual. Am constatat cât îmi e de dragă femeia asta dragă: simplu și adânc și grav. Și voi scrie acum să-i dau câteva indicații cum să nu-și piardă

⁵³ Aici, cu sensul de a vorbi de rău, a bârfi (fr.).

⁵⁴ Întepătură ironică, răutate (fr.).

⁵⁵ Sinceritate (fr.).

vremea. Mă tem că nu dorm la noapte, nu am remușcări, dar poate că am fost prea severă!

30 noiembrie

Iar n-am mai scris multă vreme. Nici nu m-am gândit, nu mai am vreme să mă trăiesc pe mine.

Într-o noapte am scris o foaie răzleață pe care am rupt-o – eram sălbatică: *uram de moarte pe un om slab și atâta tot. Și ce suflet bun are totuși în el – un copil mare!* M-am analizat bine: de unde atâta ură și răutate în mine? Desigur din sentimentul unei groaznice nedreptăți de care am avut parte. De ce să fiu înșelată așa de urât când altele au parte de credință? M-a indignat mai ales indiferența față de boala mea: acceptarea să muncesc mai mult decât se cade pentru a împlini goluri pe care le face risipa lui. Inconștiență crescută din indiferență, iată ce m-a revoltat – pe mine, pe el, pe soartă. *Quel rage intime, je ne m'en croyais pas capable*⁵⁶! Poate Freud ar explica. Dar nu totul. Desigur decepția pe celălalt front a adus la furia aceasta. Dar și aci m-am domolit. Îmi pare rău când mi-l amintesc tușind. Vestea de azi că ar fi serios bolnav m-a întristat groaznic. Nu o durere trupească – ideea că ar putea să moară nu mă revoltă – dar simt că viața ar fi

⁵⁶ Ce furie interioară, nu mă credeam în stare de așa ceva (fr.).

complet searbădă. O nevoie imperioasă de a-l revedea, de a-l mângâia cu glasul, de a-l face să înțeleagă de ce l-am dojenit. Sunt asprimi cari dovedesc stimă. La gândul că i-aș putea spune prietenos toate acestea, mă bântuie bănuiala că poate l-ar agasa, că nu are nevoie de mine și îi e urât să mă vadă. Mă abțin deci de la orice manifestare, chiar de a întreba la telefon de sănătate.

Cursurile îmi sunt simpatice. Dar mă întreb cum să interpretez *unii ochi ce se închid de oboseală*. Câtă bunăvoință au femeile acestea de a învăța, ce sacrificiu fac pentru asta, dar nu poate fi interes viu, *nevoie* decât la unele. Desigur și eu uit cui mă adresez. Mă întreb ce raport spiritual poate fi în menajul unde bărbatul are interese profunde intelectuale. Din fericire, că sunt alte legături mai inextricabile. Câteodată sunt foarte singură și totdeauna tristă după aceste ședințe. Și totuși, ce bucurie când le văd emoționate.

Conversație lungă cu [...] Deștept cap și născut rafinat. Curajul nesentimentalității, nu *crânerie*⁵⁷, ci cinste. Îmi e agreabil să stau cu ea în intimitate. Și frumusețea ei nobilă mă încântă. Maricica, dulce și parcă e o floare în boboc, îmi aduce prospețime și tinerețe. Îmi e dor de fete –

⁵⁷ Mândrie (fr.)

parcă n-aș fi în același oraș cu Valérie! Măine mă duc la ea sigur.

Azi un sentiment puternic de neant. Momente în care fac ocolul tuturor realităților – nu mă pot rezăma pe nici una. Încerc să mă rog, fără convingerea că vreau – un fel de lene morală în mine: nu mă pot concentra spiritual. Poate voi reuși rugându-mă pentru alții. Voi încerca acum.

13 decembrie

Mă întorc de la Concert Enescu. Ca întotdeauna „îl iubesc”, dar anul acesta am impresia că îl plictisește să se împartă lumii: te ia după el câte unul. Asta să fie bătrânețe? Nu cred. E revizuire de valori, prepară altceva, Goethe în Italia și pe urmă... E mai pudic ca altădată, de aceea pare mai rece. Poate îi moare și vioara, cum se zice. Ce tristețe trebuie să fie să-ți amuțească sufletul tău cel vizibil în brațele tale! Să-l ferească Dumnezeu! Altă vioară nu cred că l-ar mai pasiona. Când ai trăit tinerețea cu un om – fericit și bogat și cu ardoare, mai poți să dai tot din tine altuia la maturitate?

Ascult cu bucurie muzica lângă oameni ce prețuiesc: madame Lupu și Maricica. Eram în șir trei femei, la etape de viață diferite, cu temperamente diferite și totuși, cred, de aceeași calitate. M-am bucurat mult de M[aricica] – și cum știe să se bucure de frumos și ce frumușică știe să

fie. Mme L[upu] este viață nesecată. Cred că poate încă inspira oameni, dar, firește, numai oameni superiori.

Lecția de azi mi-a făcut plăcere. E curios cum lucrul cel mai greu atrage mai mult. Azi nu a dormitat nici una. Am deci dreptate să nu fac concesii. Scrisoarea lui R.M. du Gard a fost un adevărat eveniment fericit. Îmi crea un dor imperios de Apus și nevoie ca și Apusul să se gândească la mine. Am plâns de fericire. Desigur aș fi fost ridiculă pentru oricine nu era în momentul acela ca mine dornică de conștiință limpede.

St[elo] a surâs cum fac eu față de vreo admirație a Maricichii, pe care o consider exagerată, dar eu mi-aduc aminte de supralvalorificări de acestea care fac să poți să rabzi nonsensul vieții.

St[elo] nu mi-a tăiat entuziasmul, nu e vorbă, nici nu i-am încredințat totul, dar se uita la mine ca la un om lunatic. Desigur, așa e, nu era nimic ca să mă exalte: un anunț de mariaj al Christianei⁵⁸ – termeni politicoși dar și prietenoși. M-a încântat *les yeux qui pénètrent l'invisible*⁵⁹? Poate.

⁵⁸ Fiica lui Roger Martin du Gard.

⁵⁹ „Ochii care pătrund nevăzutul” (fr.) citat din scrisoarea recent primită de la Roger Martin du Gard, desigur, cu referire la Alice Voinescu.

R.M. du Gard întotdeauna mi-a vorbit și despre mine – a simțit că am nevoie de a fi încurajată și susținută. De marți întrețin relațiuni invizibile și tăcute cu Apusul. Sunt la Paris: Ce o fi făcând Mimy acolo? Aș vrea să-l simtă așa cum e el: tot spirit. Azi spuseră fetele că vine la 23.

De ce iar mă obsedează gândul unei „salvări”? Ori adevărat sunt o lunatică ori, și e așa cum o simt eu, atunci de ce să nu am curajul să intervin? Nu am control necesar pentru realitate, nu îndrăznesc să mă întemeiez pe intuiție sau poate pe ce va fi fiind un dor al meu! Cred în „explicațiuni” și nu am ocazia să mă explic cum se cade. Câinele Saint-Bernard din mine e dublat de un timid. Ar putea să spuie orori pe seama mea – nu mai mă importă – dar *aș vrea să înțeleagă că greșește*. Care este acest sentiment? *Platon seul en a parlé en connaissance de cause: c'est l'Éros et il est élan vers le Bien et le Vrai et le Beau. Est-ce Amour? Certes – autant que tout sentiment est amour – heureusement! Demain, leçon sur l'Art Grec – je crains ne pouvoir trouver le ton nécessaire pour transmettre à vingt femmes un enthousiasme qui vient de mon être le plus profond et qui est plus facile de se donner à quatre cents qu'à vingt, ou alors à un seul! Ni intimité, ni anonymat – rude tâche – surtout que j'ai du public dans le dos que je*

ne vois pas! Je crois que je me parlerai à moi-même – comme ce soir Enescu⁶⁰.

27 decembrie

Nu e vinovat timpul care ar lipsi, nici teama de indiscrețiuni, dacă nu am mai scris aci – uit acum de existența acestui caiet – probă evidentă că iar mă reduc la suprafețe sau că iar sunt expansivă unde nu trebuie. Păcătoasă fire: nevoie continuă de exteriorizare! Azi m-am ambalat la Tante U... Împotriva cărților, am deviat în confesiune – stupid! Nu doar că nu mă înțeleg ai mei, dar e un gest de inferioritate: de câte ori mă prind la asemeni văicăreli, îmi simt clasa a doua a firii mele. Nu mă jenez de ea, dar îmi pare rău fiindcă am și clasa întâia în mine!

Au trecut zile și bune, și rele. Plăcere mare la lecții, chiar când văd că se dormitează sau când copiii flirtează între ei. Madame M. îmi e tot mai simpatcă: e teribil de

⁶⁰ Numai Platon a vorbit în cunoștință de cauză: este Eros și este elanul spre Bine, Adevăr și Frumos. Să fie acestea iubire? Desigur, pe cât orice sentiment este, din fericire, iubire! Măine, lecție despre Arta greacă. Mă tem că nu voi putea să găsesc tonul potrivit pentru a transmite la douăzeci de femei un entuziasm care vine din eul meu profund și care-ar putea fi mai ușor de insuflat câtorva sute de persoane, iar de nu, atunci doar uneia singure! Nici intimitate, nici anonim – grea sarcină – mai ales când publicul se află în spatele meu și nu-l pot vedea! Cred că o să-mi vorbesc mie însămi, așa ca Enescu, în seara asta (în fr., în orig.).

deșteaptă și joacă pe asentimentala, dar e „un om de calitate”.

Biata Z.! Ce dezamăgire adâncă! Știam de mult ce e bietul I[onel Crățunescu], dar nu mai condamn – era un slab, nu era rău, cum se zice, era un amoral și totuși ar fi putut să fie altfel. Săracul! Îl judec și mi-e foarte milă de el.

Azi-noapte m-am surprins la gândul extrem de intens că St[elo] ar muri – s-a șters toată nemulțumirea cu el, toată dezamăgirea – o iertare necondiționată mă luminase până în străfund. Tot, dar nu moarte. Și cu toate acestea, ziua, în veghe, mă surprind la asemeni gânduri fără să mă cutremur, calculând chiar o pace și o liniște irealizabile în condițiile în care trăiesc! Ce mulțumită aș fi să mă pot despărți de el fără scandal și isterii! Aș fi încântată să-l am ca prieten, să-l văd fericit cu alta, să-i fiu confidentă, camarad – „bancher”, cum zice el. Dar să nu mai fiu solidară socialmente la dezordinea în care trăiește! Dacă ar ști ce rușine îmi e de felul cum trăiește. Deseori nu ies cu el din lașitate – mă tem de gesturile lui necivilizate – fac ca struțul: nu le mai privesc eu. Ce fericită am fost miercuri la Valérie cu oltenii noștri! Ce om fin e T., cum mă simt acasă la mine cu el. St[elo] se forța să se adapteze atmosferei, dar pe urmă și-a dat în petic: la plecare, în

mașină iar exagera, „ronfla”. La „Chiriac”, a avut un gest așa de vulgar că am simțit între noi toată distanța adâncă ce desparte pe omul curat de cel trecut prin noroaie senzuale. În clipa aceea aș fi putut să țin în ajutor. M-am cutremurat de el, uitasem că îi sunt nevastă, în clipa următoare, constatând-o, m-am jenat adânc de ai mei care nu mă vedeau. Și doar eu am ales! Sunt responsabilă! Înțeleg ei de ce am aerul de „dusă pe altă lume”? Sunt în nori?! Vai, sunt singură – între cei de la care am purces și cel de care mă țin legată mila. Și trebuie să-i joc teatru ca să-i dau iluzia dragostei acasă, altfel se degradează complet. Și se pare, e iluzia care-l ține în picioare: că mă adoră! Și toate gesturile sunt sau de dorință, când nu le cheltuiește aiurea, sau de indiferență ostilă. Dacă m-ar putea sfârâma, dar totuși să mă păstreze pentru „viața practică” ar fi idealul pentru el! Îi las totuși iluzia că mă iubește. Pentru asta îi dau și pacea că-l iubesc ca bărbat când de ani nu mai contează decât copilul ce văd în el.

Comme je voudrais ressentir cet émoi sans réserve dans les bras d'un homme aimé auquel on puisse se confier! Je ne l'ai jamais eu, même aux moments de grand amour pour lui, je n'ai jamais eu confiance en lui autrement qu'en un enfant non mûre. Ce soir il m'a laissée seule méchamment, sans pitié, quoique me voyant malade. M'opposer? À quoi bon? Il

*aurait crié, fait la victime, se serait plaint à tous que je le tyrannise. À quel fin? On ne le corrige plus. S'il ne boit pas ce soir, il le fera demain*⁶¹ – tot aia. În fond o adâncă indiferență în mine mă sustrage acestei urâte realități. Și câtă nesfârșită dragoste era în mine, câtă putere de devotament! Am preschimbat-o în grija de pâinea zilnică. Am ajuns ca bărbații care dau nevastei bani și tot ce-i trebuie, dar nu se dau pe ei. Îi dau iluzia sau cel puțin încerc. Viața mea sentimentală tot e sfârșită – de ce să nu-i fac plăcere „Gâdelui”. Poate e fapta cea mai bună de care am fost în stare. *Je suis triste à mourir ce soir. Déceptions! Suis-je trop sous l'influence de Pontigny? Pourtant je l'ai aimé avant la lecture de Schlumberger*⁶². Nu mi se pare că sunt vorbe goale, ci țipete și mărturisiri adânci.

⁶¹ Cât aș vrea să resimt fără nici o reținere această emoție, în brațele unui bărbat iubit, căruia să i te poți dăru! Nu am avut-o niciodată, chiar în momentele de mare iubire pentru el, n-am avut niciodată mai multă încredere în el decât într-un copil necopt. În seara asta m-a lăsat singură, cu răutate, fără milă, deși vedea că sunt bolnavă. Să mă fi opus? La ce bun? Ar fi strigat, ar fi făcut-o pe victima, s-ar fi plâns tuturor că îl tiranizez. În ce scop? Nu mai poate fi îndreptat. Dacă nu bea în seara asta, o va face mâine (în fr., în orig.).

⁶² Sunt tristă de moarte în seara aceasta. Decepții! Să fiu oare prea mult sub influența zilelor de la Pontigny? Și totuși, l-am iubit înainte de a-l fi citit pe Schlumberger (în fr., în orig.).

Cum contez mult pe familia Nasta, această nepotrivire m-a sărăcit mult. Curios! M-a pus la îndoială asupra mea, nu asupra lor. Am încredere în ei mai mare ca în mine. Dar nu pot spune ca ei despre *Partage de Midi*⁶³. Cred că nota mistică le e străină. Misticismul dragostei l-a înțeles Lulu – ea s-ar fi entuziasmat cu mine dacă nu era negația celorlalți care și pe mine m-a pus într-o atitudine de criticism. Ce curios lucrează asupra omului ambianța!

Nu m-am dus la slujbă în nici una din aceste trei zile. Ce păgân trăiesc! Trebuie să cultivi și iraționalul din tine. M-am aplatizat atât încât aproape pipăi golul sufletesc. Mă tem că am așezat manechine în acest gol ca să nu îl constate ceilalți, dar nu doar că simt nevoia să-i înșel, ci ca să nu-i mai oblig să mă construiască altfel – îmi e urât să-i știu preocupați de mine. Multă nevoie de singurătate, chiar gândul altora mă deranjează.

Simfonicul cu Enescu, o binefacere – un om pe care cred că-l poți iubi necondiționat.

1930

⁶³ Titlul unui volum de Paul Claudel (1868-1955), poet francez.

12 ianuarie

Îmi e rău: ameteală.

De ce nu am mai scris? Nu mi-a lipsit timpul. Am uitat. Semn prost. Iar mă exteriorizez. Au fost zile foarte bune. Îmi amintesc de revelion cu plăcere. Chiar când nu e dragoste aprinsă între doi oameni, intimitatea nu se pierde și prietenia e caldă. Desigur priveliștea celor biete părăsite de la Azilul Slătineanu – care mă întristaseră groaznic, a contribuit să mă scuture și să mă facă să înțeleg ce preț are tovărășia chiar în condiții mediocre.

Ziua de Anul Nou bună – până seara. M-au exasperat vizitele. Nu mai suport atâți oameni deodată, cu care nu ai realmente decât legături fortuite. Aș minți să spun că nu-mi sunt simpatici, dar sunt zile în care îți trebuie să vezi de cei cu care ai afinități. Tocmai pe aceia îi sacrifici. Din fericire că am văzut și din aceia. Vacanță foarte goală, propriu-zis. Nici o lectură, nici o concentrare.

Reluarea cursurilor, o fericire. Decis: trebuie să lucrez. Parcă respir aer proaspăt când mă gândesc și citesc serios.

Revăzut pe M[ișu], m-a *amuzat* atitudinea fățiș *courtoise*⁶⁴. Ce copil mare, mare și, cu toate cele experimentate, îl găsesc delicios. Nici el nu trebuie luat

⁶⁴ Politicoasă (fr.).

prea în seriosul moralei! Ar apare cinic, egoist și ușuratic, poate chiar fără caracter. Și nu e nimic din toate acestea! Nu e încă nimic din toate acestea, ar putea să devină cinic – e egoist doar de interesul său – *il ne peut se donnet*⁶⁵, e incapabil să facă „rău” cuiva, dar gata să-i facă farse dureroase. Curios chip de om! Îl studiez și tot nu-l deslușesc. Un lucru e cert: nu e copt încă – spiritual vorbind. Ce-l cristalizează e dragostea și numai ea. Când nu iubește, e cu totul altul decât când iubește. Se pare că a spus-o a doua soție. Dar acum nu iubește și cu toate astea e de o franchețe exemplară cu toți. *Il mijote quelque chose*⁶⁶: are vreun amor necunoscut, nemărturisit încă, altfel nu-mi explic surâsul intern ce-i luminează toate gesturile. *Il est exquis – on l’aime malgré tout. Avec un mari pareil, on se laisserait tromper pour la joie de le voir exquis comme il n’est que lorsqu’il a son secret*⁶⁷.

Datorii mondene. Mă plictisesc când le gândesc și le prețuiesc ca vreme pierdută, dar când sunt acolo, când vorbesc cu toate acele femei – inteligente multe și întregi –

⁶⁵ Nu se poate dărui (fr.).

⁶⁶ Ascunde, coace ceva (fr.).

⁶⁷ E încântător – nu poți să nu-l iubești, totuși. Cu un asemenea soț, te-ai lăsa înșelată doar pentru bucuria de a-l vedea atât de încântat, cum nu este decât atunci când are o taină a lui (în fr. în orig.).

aș minți să spun că mă plictisesc. Sufletele au o valoare independent de conținutul lor intelectual sau altul. „Conștiința posibilă” mă atrage irezistibil. Mă analizez bine: nu găsesc în mine nici o atracție pentru nimic special din viață. Fac un gest: ies pe stradă, văd o scenă trecătoare într-un colț de umbră, viața ia o mie de aspecte interesante – simt că-mi trebuie trei vieți ca să-mi împlinesc pornirile bine determinate. Ce sunt aceste momente de intensificare a vieții? Nu pot să fie motive externe ce le cauzează, nu pot fi decât prilejuri. Spiritul critic mă liniștește până la indiferență; ca să trec zero-ul acestei linii, spre plus sau minus, trebuie să mi se tulbure gândul. Din ce în ce mai rar.

Simptome de maternitate sau de menopauză? Trebuie să mă duc la doctor! Ar fi caraghios la bătrânețe să am un copil. L-aș păstra, cert, din curiozitate și din obiceiul de a nu mă opune soartei brutal, dar nu mai am nevoie de a crește un copil cum o aveam până acum câțiva ani. Când îl țin în brațe pe Andrei, aș vrea să fie al meu – pe el și pe Nellu – dar unde e înțepătura dureroasă în inimă de altădată când îl legănam pe Egonaș. Și pe el îl iubesc mai dulce ca pe alții. Sunt cei mai mici! Instincte de mamă-mare. Ar fi culmea să am de-abia acum parte de un copil. Aș renunța la voiaj pentru el, fiindcă totul îmi e indiferent

când vreau. Apoi o teamă mare: ereditatea acestui copil. *Stello est un amant – pas fait pour être père – ses défauts m’effrayent, ses qualités ne sont point disciplinées et, comme ma vie ne peut être que très courte, l’idée d’abandonner mon enfant avec une hérédité dangereuse, sans l’avoir affermi par une éducation forte...*⁶⁸ Doamne ferește! Sper că e bătrânețe, mai bine decât o tinerețe ce se va răzbuna în o viață nevinovată. Și nici măcar nu mă revolt că am avut soarta *să nu trebuiască, moralmente*, să doresc copii. Nu asta e momentul să creezi. Dacă Maricica ar fi mai mare, i l-aș da ei în grijă când nu voi mai fi eu. Valérie, ca și mine, nu mai are mult. Marietta are destule greutatea pe cap. Aurora îl va crește perfect, dar aș vrea să-i transmit copilului meu un spirit intens pozitiv – și ea nu-l are.

28 ianuarie

*Pas écrit depuis longtemps. Aujourd’hui, sans envie de le faire*⁶⁹.

⁶⁸ Stello este un amant. Nu e făcut să fie tată – defectele lui mă sperie, calitățile lui nu sunt deloc disciplinate și, cum viața mea nu poate fi decât scurtă, ideea de a-mi părăsi copilul cu o asemenea ereditate periculoasă, fără să-l fi putut întări printr-o educație severă... (în fr., în orig.).

⁶⁹ N-am mai scris de mult timp. Astăzi n-am chef s-o fac (fr.).

Totuși sufletul meu e plin de mâhnire și de bucurie. Ce scene, ce ton, ce ură – de o parte – ce surâs fermecător, ce grație de cealaltă. Și eu singură, singură, singură de-a lungul vieții. Dorită, iubită, poate și astea toate pentru a fi torturată. Dacă nu aș avea ideile și simțul frumuseții – pe Dumnezeu în amândouă – nu aș avea puterea să continuu! Sunt tristă de moarte. Știu că viața mea este un eșec.

Am văzut-o pe Catherine. Am suferit văzând frumusețea atât de pieritoare. Doar geniul artei o poate fixa. De aci înainte trebuie s-o disociez de ce a fost. Ce cap divin de frumos, ce femeie dureros de dulce acum. Aseară am fost fericită de a fi urâtă – măcar timpul nu are nimic de stricat.

Când mă voi reîntoarce la scris? O! De câte ori să reîncep?

4 februarie

O săptămână de așteptare. De ce un surâs, o privire pot schimba viața? Nu aștept nimic și totuși aștept. Și aerul e frumos, pur, primăvărat. Azi, a cincea zi după Sf. Ion. Aștept ca totdeauna o moarte anunțată⁷⁰. M-am rugat să-

⁷⁰ În urma unui vis, pe care l-a considerat premonitoriu, Alice Voinescu a rămas obsedată că va muri de tânăra, și anume în a cincea zi după Sf. Ion. Obsesie mărturisită în *Jurnal* până în ultimul ei an de viață.

mi fie amânată, am atâta nevoie de fericire în mine aceste zile. Sper totuși imposibilul.

Dimineața asta C[ecilia] L[upu]⁷¹. Ce flacără are femeia asta în ea! Ce generozitate a dragostei! Cu cât vârstele sunt diferite, cu atât această afecțiune e mai frumoasă. Îmi place acest curaj. De ce nu-l am și eu? Când privesc înapoi, îmi explic timiditatea și lașitatea. Spiritul meu s-a emancipat abia târziu, cu totul abia anul trecut. Dumnezeu să-l răsplătească pe Gide! Sunt foarte înapoiată, o oaie în turmă. Coaptă ca spirit, dar nu în sentimente. Și totuși, nimic nu mă obligă să păstrez fidelitatea unui om, care nu mai trebuie să aibă nici un drept și nici o autoritate asupra mea.

Dacă nu aș avea clasa și visul meu – și acum cu certitudini... Știu că are nevoie să mă vadă, că prezența mea îi face bine. Nu cer nimic mai mult. Să-i fiu utilă sufletului! De ce iubesc atâta acest suflet care mă privește blând, cu ochi de copil și cu un surâs unic, plin de grație?

16 februarie

Ca și până acum, nu voi trăi decât un singur sentiment. Nu scriu decât pentru a fixa clipe atât de inconsistente, atât de ireale. Ieri așteptam – de săptămâni tot aștept. Ce?

⁷¹ Cecilia Lupu (Madame Lupu, Coana Cecilia).

Să văd o privire? Nu e nevoie să fie nici amicală, nici iubitoare, o vreau adevărată, încrezătoare. De ce această nevoie imperioasă de a-l ajuta să urce?

Azi lectură din Claudel... Nerăbdător, negativ, înverșunat contra lui, e pătimaș. Nu e obiectiv. Am o nevoie irezistibilă să-i pătrund gândurile, rezistența mă îndârjește ca să ne punem de acord... În intimitatea inimii trebuie să fie ca un copil învins. Nu cred că spune vreodată cuvintele pe care le-ar aștepta o femeie îndrăgostită, dar desigur știe să plângă în brațele ei. Nu mai lupt cu acest sentiment irezistibil. Simt că e alimentul specific flăcării sufletului meu. Nu! Nu cred a păcătui prin acest „dor”. Și chiar dacă este un păcat – iată – Dumnezeu îmi apare deasupra funestelor concepții despre păcat! Dacă e vreun păcat, acesta e negarea acestei vieți a inimii. Nu! Nici chiar în posesiune nu văd păcatul dragostei – este în „cădere” – și există cădere numai când transformi elanul în aservire. Să mănânci în loc să asimilezi, să posedezi în loc să dai, să păstrezi în loc să dăruiești. Iată singurul păcat pe care îl recunosc în dragoste. Și totuși n-am curajul să ies din rutina burgheză. Lipsă de ocazii? Lipsă de încredere? Lipsă de instinct normal? Ce frumos concert de primitivitate dominată, ce fluiditate a sunetului! Această sensibilitate modernă! Astăzi i-am surprins

întreaga adâncime și bucurie. Când se vor găsi artiști mai numeroși – și în toate domeniile artei – realitatea noastră va căpăta în sfârșit un chip în care ne vom recunoaște.

Revin la obsesia mea. Ce liniștită e M. și totuși ascunde o tristețe. E nostalgia după celălalt. Totuși își iubește bărbatul – îi și place – dar a sfârșit prin a-l judeca – poezia e aiurea. A înțeles oare lupta mea cu mine însămi? Simte cât o iubesc? Ne apropie același sentiment. Am impresia că are o nostalgie, sau mai curând că știe ce îi lipsește. *Un seul être vous manque...*⁷² Și totuși îl iubește pe M[ișu]. Degeaba se spune că sentimentele nu au nici limite, nici formă. Totul e curgere, trecere, mișcare.

Au fost sărbătoriți principesa și logodnicul ei⁷³. Am fost tot timpul emoționată. De ce această schimbare într-o fată tânără te emoționează până la lacrimi? E un holocaust, dar care e bărbatul care îl merită? E mereu *celălalt*, pe lângă care ai trecut sau pe care îl aștepți. Actualul nu e decât expresia potențialului tău. Cât îmi doresc să fiu fericită! Ce nevoie nebună de fericire în mine! Dacă aș fi bogată zilele astea, aș împărți tot. Cum nu-mi am decât sufletul, îl dăruiesc, îl dăruiesc cu frenezie. Aș vrea să fiu

⁷² O singură ființă îți lipsește (fr.).

⁷³ Principesa Ileana și Anton de Habsburg.

nevăzută, să pătrund în inimi, să le încălzesc, să le scutur, să le fac să vibreze în ele acel sunet infinit pe care toate trebuie că îl poartă în ele. La curs, când le văd atât de mișcate, e ca o beție de viață care mă cuprinde! Poate fi concentrat acest elan spre infinit asupra unei singure ființe? S-o poți ridica în slăvi cu o singură bătaie de aripi! Sunt beată, beată de dor.

26 martie

Ce mult timp a trecut de la ultimele pagini! Bucurii, tristeți, indiferențe plate – am trăit de toate. Îmi trebuie desăvârșita singurătate și calm pentru a scrie! Conferința despre adevăr? Bună, dar nu frumoasă. Și aș fi putut s-o fac frumoasă dar nu mai am răbdare pentru cizelură. Nici o grabă de a isprăvi, dar respectul pentru gândire. Am sentimentul că sobrietatea se potrivește acestui gând, este limbajul lui.

Sosirea Mariettei și a copilului. Ce fericire, un copil! Cum s-a legat de mine acum. Ieri seară, nici o neliniște să fie singur cu mine acasă. Mă uit la el cum doarme – e cu adevărat frumos când doarme. Îl iubesc. Maica, bolnavă – cum îți dai seama ce valorează oamenii pentru tine când ți-e teamă să-i pierzi! Câte evenimente de o lună! Moartea lui Tilburică – bietul om! Să-l odihnească Dumnezeu! A

fost doar slăbiciune? Era un act cu adevărat voit? Îl respect pentru că a știut să moară.

Minuat concert Beethoven. Sufletul e liberat, plângeam. Cum aș vrea să pot iubi fără limite, mereu, fără rușine! Dar oamenii nu înțeleg asta. Stello – schimbător ca vremea. Mă exasperează și mă învață maternitatea. E țăfnos, așa cum e și impulsiv, egoist! Ce va face când voi muri? Poate atunci își va descoperi propria putere, acum se sprijină exclusiv pe mine – mă iubește și mă urăște pentru asta. Aș vrea să fug departe. Mă năpădește o idee năstrușnică: nu voi fi chemată la Pontigny. Nu există vreun motiv, dar e probabil reflexul nemulțumirii mele în ce mă privește, care îmi dictează acest gând. Totuși ei îmi dovedesc prietenia lor. Când voi putea mulțumi lui Gide și lui Robert? Mi se pare că sunt prieteni foarte vechi cu el. Am gust de iască azi. Mă mai înviorează fetele la Conservator, mă imprimăvărează. Mama lui Mad m-a fermecat. Ce personalitate și ce farmec! Nu poate fi confundată cu alta! Când întâlnesc așa oameni, îmi par teribil de săracă, impersonală, de serie! M-am liberat prea târziu de autoritatea prescrierii. Aștept vacanța să dorm. Sunt groaznic de obosită.

5 aprilie

Aș vrea să tac, să nu afle alții, iată-mă iar aci. Zi foarte tristă. A plecat copilul – mă obișnuisem cu gândul că e și al meu. Am simțit ceva special când mi-au spus cucoanele la curs că îmi seamănă foarte mult. Are o răceală în el de suflet adevărat, care crește – e încă martie în el – îl iubesc tot mai mult micul de el – aș vrea să se facă mare mai curând, am un fel de teamă pentru el din pricina unei linii a mâinii, dar s-a schimbat deja. M-am atașat foarte mult de el săptămânile astea. Biata Maruța! De ce o fi plâns la plecare? Eu de ce plâng când plec din Paris? Zi foarte tristă pentru alte cauze foarte dureroase.

13 aprilie, 12 noaptea

Am citit *Numquid et tu*⁷⁴. M-am adresat prietenului ăsta cu nădejdea că mă va potoli și limpezi – și a reușit. Ezitarea de a mă împărtăși, devenită dureroasă azi din pricina sincerei dureri a părintelui Ch. Sentimentul de inconsecvență – nu intelectuală, asta nu m-ar șoca, dar morală –, sentimentul că asta e păcat, ar fi nesincer cu un asemenea act, acum a dispărut. Vreau să mă zvârl în apă – o să înot. *Je crois non à cause du miracle, mais malgré*

⁷⁴ Titlul corect: *Numquid et tu?* de A. Gide.

*lui!*⁷⁵ Act de umilitate față de biserică, cum spunea părintele? Nu ar fi bine să transform credința în utilitate, chiar a bisericii. Eu nu simt nevoia să comunic, dar nu știu ce voi simți când voi vedea pe alții la împărtășanie! Măine îi spun calm părintelui că nu cred ortodox, că nu numai nu pricep euharistia – ceea ce nu m-ar împiedica la act, ci nici nu simt nevoia să comunic așa cu Dumnezeu. Dar cum nu sunt sigură că nu e o încăpățănare spirituală în mine, vreau să mă frâng, *comme un acte d'amour*⁷⁶, cum ar spune Gide (el ar spune mai bine) fără sens și fără folos, *de lux*. Știu că Dumnezeu nu consideră asta blasfemie, dacă se uită acum la mine, ceea ce nu pot crede. Gide mi-a topit cuirasa de rezistență, parcă m-a redat mie. Eu nu sunt o negativă. Sunt dăruire. Asta-i linia mea naturală. Ce frumos insista asupra Crucii de purtat, fără de care nu urmezi pe Iisus! Dar nu e nimic negativ, distrugător *dans ce fardeau*⁷⁷. Nu o poartă decât pentru a simți cum se ușurează – nu este un jug, ci eliberarea! Totul e în orientare! Ieri i-am spus lui M[ișu] ce scrupule mă frământă. Ce serios era când spunea că

⁷⁵ Cred, nu datorită minunii, ci în pofida ei (fr.).

⁷⁶ Ca un gest de iubire (fr.).

⁷⁷ În această povară (fr.).

înțelege. Sigur că acest sentiment m-a întărit în intenția de a nu fi inconsecventă. Doresc să-i înspir încredere și respect. De aceea simt nevoia să-l fac să citească această carte mică. E un pasaj pe care aș vrea să și-l noteze! Doamne, dă-mi marea bucurie să-l pot face să citească această carte mică. Poate îl va ajuta să se aerisească puțin, să se libereze. Aseară îmi părea îmbătrânit, șters, îngreunat – și totuși simt că în interior e prelucrat. Doamne! Permite-mi să-l ajut!

Stello iar s-a „rătăcit” pe străzi. A ieșit pentru jurnale, desigur vine la răsăritul soarelui. Îl jenau câteva sute câștigate – *trebuie* să le cheltuiască pentru ca mâine să înceapă iar văicăreala. Și prevăd că va susține că programul de la Pontigny e de vină – eu, care sunt fericită să mă duc acolo și el, oropsitul! Dacă cel puțin ar avea cinstea și curajul să-și mărturisească slăbiciunea! Am să încerc să fiu cu răbdare.

24 mai

Trec luni și nu mai scriu aci nimic. Am impresia câteodată că mă deformează involuntar în acest caiet, tocmai când mi se pare că sunt mai sinceră! E posibilă o mărturisire în vorbe care să nu fie un „dans în fața oglinzii”? Nici un eveniment special. Ba da: o conștiință de răspundere intensă când cu participarea la congres. O ezitare

dureroasă, deci sinceră și adâncă de a renunța la atitudinea pur feminină. Pe de altă parte simt că mă atrage formidabil acțiunea culturală organizată de partid. Și azi conferința lui Roman asupra minorităților m-a încântat (poate mai mult intelectual totuși decât social, pentru că era așa bine gândită)! Aș mai fi putut nota o întâmplare importantă în viața mea: conversația cu Maricica într-o dimineață. Am plâns de fericire că s-a copt așa frumos, că înțelege atât de bine adâncuri spirituale, de duioșie că a înțeles un lucru pe care tinerețea ei ar fi putut să-l scape cu vederea. Mimy, te sărut și îți mulțumesc că îmi dai fericiri de mamă.

Cella V[oinescu]⁷⁸ m-a fericit și ea. Bucuria disperată cu care mi-a mărturisit că în ziua aceea avea nevoie de mine m-a răsplătit de luni întregi în care mă simt fără rost.

Marinetti⁷⁹ m-a amuzat. Curios! Nu simți sinceritatea de care se vorbește atât, are sinceritatea focului de artificiu. Cred că poate pârlă, dar nu încălzește, nici nu cred că are putere să dea foc. Desigur sunt prezumțioasă să dau asemenea verdicte, dar aci nu pot să mint, cel puțin voluntar.

⁷⁸ Cella Voinescu, soția pictorului W. Siegfried.

⁷⁹ Filippo Tommaso Marinetti (1876-1944), scriitor italian.

Hotărârea de a rupe orice legătură cu realitatea oricărui gând pentru M[ișu] am luat-o brusc într-o după-amiază trecând prin Cișmigiu, după ce o văzusem pe Mimy Spandonidi, fără să vorbim de altfel nimic în această privință. *Nu trebuie* – e un fel de poruncă ce-mi umblă în cap – fără sentimentul că fac rău. Desigur e un lux spiritual pe care mi-l cere conștiința mea sentimentală, dar probitatea intelectuală... De multe ori am constatat că la mine gândul e mai tare ca tot și că responsabilitatea mea acolo trebuie căutată. Am impresia câteodată că nu mai am nici o viață instinctivă sau sentimentală, parcă trăiesc într-un etaj al treilea, dedesubtul căruia s-au scos celelalte două. Fizicește e o absurditate. Oare psihic e posibil? Lipsă totală de dorințe – caut una în mine și nu o găsesc. O fi oboseală? Atmosfera casnică foarte plăcută. Stello s-a mai potolit față de mine – afară din casă am impresia că se amuză strașnic, dar cel puțin nu e mojit cu mine. Îl las să facă ce vrea, știu că opoziția e zadarnică și îl sălbăticește.

La Câmpina⁸⁰ m-am liniștit mult. Ce atmosferă occidentală! Iar i-am simțit binefacerea. Sper, la vară, să-i

⁸⁰ La Câmpina au locuit, înainte de a se muta la București, fratele lui Stello, Mircea Voinescu, inginer, directorul Societății de Petrol „Concordia”, și soția lui Régine. Alice Voinescu și-a petrecut adesea vacanțele aici și la Timiș, unde exista un bazin de înot.

văd mai des. La Timiș sper în calm și senin. M-aș bucura să vină și Stello și aș vrea să ne regăsim toți un vechi echilibru pierdut, din pricina agitației sufletești a lui Stello. Pontigny e ca o stea a liniștii la orizont, pe orice vreme – bună sau rea.

Scrisoare prietenească de la Desjardins⁸¹. Scrisoare de la Bertha, anunțând nașterea unui băiat. Ce fericită, că la etatea ei e iar mamă! Numai eu mă consider bătrână! Simțământul că mi se lărgeste sufletul departe, peste hotare, citind rândurile ei. Și eu mă gândeam la ea zilele acestea.

Grijă mare pentru mâine la Ateneu. Când vorbesc patetic, cum se cuvine mâine, am sentimentul că sunt impudică, mi-e o rușine curioasă și-mi vine să mă ascund. Ieri am fost încântată când am simțit aceeași jenă și sfială la Goga⁸². Teribil e de simpatic, mi-ar plăcea mult să-l cunosc de aproape. Aș vrea să fim prieteni. Are ceva așa de tânăr în el! M-a încântat mutra aproape încăpățânată, când se zbătea ca să nu promită o conferință și mai ales tonul cu care spunea, sieși parcă: *dar eu scriu greu!* Era

⁸¹ Paul Desjardins (1859-1940), universitar francez, eseist; inițiator și organizator al „decadelor de la Pontigny”. E vorba, probabil, de invitația căreia Alice Voinescu îi va da curs peste vară.

⁸² Poetul Octavian Goga.

acolo probitate, seriozitate, m-a liniștit la gândul că e unul din cei ce conduc țara noastră.

Mâine să-mi ajute Dumnezeu! Aș vrea să fie o sărbătoare reușită și cu folos pentru sufletul asistenței.

Viorica tot mai aproape de mine. Ce om autentic! Dar sub calmul și resemnarea aparentă ce se ascunde? Nu pot crede că o femeie așa de bogată la suflet a renunțat complet la viață. Poate – sigur – i-o umple copilul. Aș vrea să se împrietenească cu Tity. Sunt demne una de alta.

Timiș, 27 iulie

De câte ori am vrut să scriu iar aci și nu am mai avut îndrăzneala! Un fel de teamă de a fixa gânduri și sentimente pe care nu le vreau, cum să zic, n-am cuvântul just – perene – le-aș vrea efemere! N-am înscris sentimentele și impresiile după conferința de la Ateneu, cum citesc pe pagina alăturată – erau *quelquonque*⁸³. Banchetul: simpatic. Stello m-a mulțumit intelectualmente în seara aceea. Gândeam la fel. Am prins un moment de consens perfect în stradă cu dl N. De atunci, importante evenimente politice. Îmi pare rău că nu am scris zilnic, atunci, zbuciumul moral prin care am trecut, lupta cu nevoia de simpatie și de a face credit unui om tânăr și

⁸³ Comun, oarecare, neînsemnat (fr.).

nevoia de a crede în valoarea caracterului. Tergiversările politicianilor – dezolant! Nici entuziasm care să șteargă imoralitatea în conștiința lor, nici convingere care să primeze totul. Numai oportunism, nici măcar din cel hazardat, totul mic, cusut cu ață albă. Disensiune cu mulți. M-am simțit foarte singură. Respect și venerație pentru Brătianu⁸⁴. Azi o nespusă părere de rău cât s-a stricat linia – chiar greșită politic, dar dreaptă și cu sens moral, i-au frânt-o oportuniștii! E oribil să vezi cu ochii cum sunt oamenii incapabili să renunțe la o „putere” factice pentru a crea una reală, dar cu roade îndepărtate. Îmi e rușine de atitudinea partidului liberal care a forțat pe bietul Vintilă la un gest ce nu e al lui – și dușmanii lui trebuie să recunoască că el e dezinteresat, nu mistic! Păcat că nu a renunțat la șefie, îi învăța măcar că ideile au puterea lor care trece peste vremi. Desigur se crede indispensabil, dar nu-l mai cred așa din moment ce s-a lăsat dus de alții la un gest contra firii lui! Am constatat că sunt foarte sensibilă la tot ce atinge demnitatea țării mele. În toată amărăciunea deziluziei, o mângâiere! Poate femeile vor înprospăta și purifica atmosfera politică! Aș vrea să am o sută de suflete – un milion, ca să-i pot convinge pe toți prin acțiune directă, nu prin vorbe.

⁸⁴ Vintilă Brătianu (1867-1930), șeful Partidului Liberal.

Personal, am avut oboseală, grijă, îmbâcseală în ultimele luni, momente de nerăbdare adâncă, nevoia de a zvârli totul peste bord. Stello mă omoară cu *méfiance*⁸⁵, cu *interpretatio maligna*! De ce nu m-oi fi obișnuit? Nevoia și credința că se poate corecta. Istovire trupească și intelectuală. Lucru chinuit la Radio. Curios sentiment de mulțumire când mi se spune că vocea e frumoasă și caldă. Nu e vanitate, vocea e obrazul sufletului. Sunt fericită că e frumos: nu e vanitate ci bucurie! Încântată de conversația la telefon fiindcă mi s-a recunoscut vocea. Îmi place entuziasmul. E o calitate pe care o apreciez foarte mult. Semn de omenie și de spirit al relativității, adică spirit critic. De ce aceste reminiscențe? Azi vreau să scriu impresiuni actuale! Pesemne obicei dăscălesc: nevoia de suită!

Numirea lui M[ișu] bucurie mare, și din prietenie, mult și din simțul armoniei – un om potrivit la locul ce ocupă, cred că se va adapta ca în climatul lui. Ambiții personale, împins Stello în politică – *zadarnic, nu-i place*. Ani lungi am luat asupra-mi neamestecul lui în politică, întâi pentru alții, apoi chiar față de mine. Mă convinsesem că eu sunt vinovată. Era „nobil” dar era fals. Azi văd limpede: nu poate să se înhame la o disciplină – e un liber – sau un

⁸⁵ Neîncredere (fr.).

anarhic. Iubește legea, dar e injust. Cel mai nedrept om pe care l-am întâlnit în viață! Scrisoarea de aseară, monument de nedreptate voită, rea. De ce nu a reacționat la rechizitoriul meu în prima scrisoare sau a doua? Nu mă atacă fiindcă era realmente îndurerat, ci fiindcă în momentul când scria simțea nevoia să mă desființeze! A reușit să mă facă să mă îndoiesc asupra bunătății și generozității mele. Se pare că sunt orgolioasă și-mi place să dau „bacșișuri” ca să marchez „freudismul” când îl rog să vină să se bucure cu mine de liniștea și frumusețea de aci! Azi-noapte simțeam că trebuie să mor ca să se isprăvească! Azi-dimineață mi-a apărut caraghios gestul lui – ca foarte, foarte multe ale lui, aproape toate caraghioase, fiind neproporționate cauzelor și fiindcă nu sunt autentice ci imaginate! Veridică la el, numai reacția instinctivă, restul *surfait*⁸⁶. Am plâns cu patimă. Biata Viorica! Asta îi trebuie ei? Ce fină și justă psiholoagă! Ce om adevărat, evoluat, occidental. Am scuturat-o. Mă tem să nu se secătuiască din pricina analizei, mai ales a lipsei de vlagă, nihilismul ei e neputință fiziologică. Ce mamă delicioasă, ce prietenă impecabilă. Conversația astă-seară despre dor. Eu, nimic. Simt cum degringolez în loc să mă înalț, nu mai am putere de simpatie – de aceea mă revolt,

⁸⁶ Exagerat (fr.).

nu înțeleg! De ce iertam înainte tot? Fiindcă *iubeam* – putere de a ieși din mine. Oricât de inferior, un om e moral – spirit – când se întrece. După morala curentă, un om e imoral când nu se întrece. Dragostea e metoda omenească de a învăța inima omenească la depășire. Simt cum îmi seacă această putere. Indiferența mă cucerește treptat, îngheț.

Sosirea Mariettei cu copilul m-a fericit! Cum îi iubesc! De ce nu pot face copilului mai multă plăcere? Vreau să-i aduc din Paris un pulovăr frumos! Îmi pare așa rău că nu l-am sărutat la plecare. Credeam că se opresc aici!

Vizita la Bran foarte simpatică. Ce *Galgen humor*⁸⁷ la întoarcere! Râs ca nevoie fiziologică – îmbătare morală, vervă: foc de baraj! Cât sunt singură, melancolie insurmontabilă. Imposibilitatea de a o convinge pe Marietta la cel mai mic gest ce nu îi convine mă revolta altădată. Azi n-am insistat pentru a nu strica despărțirea dintr-un fleac. Acum, când reflectez, respect atitudinea ei, e instinct de conservare normal. Așa se concentrează o personalitate. Mă dăruie prea mult degeaba. Marioara la fel.

⁸⁷ Umor amar (germ.).

Ce delicioasă e și ce familie *aproape* ideală! Îi iubesc⁸⁸. Aș vrea să fiu sigură că Marietta, copilul și Ionel sunt acasă sănătoși. M-a speriat alura domnului șofer. Dar de ce să mă chinuiesc cu gânduri?! Realitățile sunt suficiente ca să nu mai înveți și alte griji! Spaima drumului prin pădure la 9 seara. Nu frică, un soi de *malaise*⁸⁹ – imposibil să-mi imaginez că un om îmi vrea răul. Dar Stello, pe moment, m-ar asasina. Măine poate vin iar.

31 iulie

Ieri, zi simpatcă. Florica [Rarincescu], Zarifopol⁹⁰, oameni de aceeași stofă intelectuală – orice vorbă cu ecou. Foarte plăcută oră. Fetele dulci, bune, adevărate. După-amiază bună. Sunt așa diferite și totuși au ceva la fel. *Sie sind gediegen*⁹¹. Nu știu ce se petrece cu Măț. *Elle a son secret*⁹². Și e curioasă dedublarea față de mine. N-ar vrea să-mi facă decât plăcere – afară de una. Când vine vorba

⁸⁸ Este vorba despre familia *Nasta*: frații Marius („Doctorașul”), Alexandru și Traian, toți medici, sora Maria (Mimy) căsătorită Spandonidi și soțiile primilor doi, Lulu și, respectiv, Marioara.

⁸⁹ Indispoziție, neliniște (fr.).

⁹⁰ Paul Zarifopol (1874-1934), critic, eseist.

⁹¹ Sunt de bună calitate (germ.).

⁹² Ea are o taină a ei (fr.).

de M[ișu] parcă devine alta. Este ceva foarte interesant și aceasta dovedește încă o dată puternicul ei instinct de proprietate. *Căci ea nu se teme de nimic*: și fiindcă mă cunoaște, și fiindcă este sigură de soțul ei și de ea însăși, dar acesta este bunul ei! De aseară efectul oboselii, inima merge prost. Scriu aste rânduri fără să am ceva special de spus azi. Am momente când mi-e rușine cât mă las răsfățată. Momente în care am o nevoie aproape exasperată să fiu singură. Scriu fiindcă am un sentiment curios că mor. Probabil circulația proastă. Aș vrea totuși să știe Stello că deși starea de abatere e mult cauzată de scrisoarea lui, totuși m-am calmat, *je ne lui en veux pas spécialement*⁹³, sunt tristă că n-am putut să-l fac fericit, sufăr pentru o viață pierdută fără nici un folos și am senzația de a trece „dincolo” cu mâinile absolut goale. Nimic, nimic! Câteva amintiri, poate, în sufletul elevilor mei și al copiilor mei spirituali. Știu că nu voi lăsa decât amintirea unui gest grațios, asta e totul. Noapte bună, Maricicule! Te sărut din tot sufletul și pe ai mei. Să fiți mai fericiți, să vă bucurați de viață *cum veți putea*! Aș mai vrea să spun ceva, nu știu. Vă iubesc.

⁹³ Nu sunt supărată pe el în mod special (fr.).

Pontigny, 21 august

Câte ceasuri bune de când nu am mai scris! Cele cinci zile cu Stello la Timiș – iar încrederea *că se poate reîncepe*, pe alte baze, dar tot cu dragoste adevărată, mai indulgentă. Am plecat de acasă cu inima strânsă, m-am despărțit foarte greu. Aș fi vrut să mi se întâmple ceva ca să mă rețină – aveam impresia că decada asta e ratată, nu știam de ce – acum știu: nu e nici Gide, nici Martin du Gard, nici Schlumberger, nici Mauriac, nici Chandeau – nici unul din cei care radiau, nici Groet⁹⁴, cel mai modest și cel mai savant și cel mai delicios om! Nici măcar din cei tineri animatori. Azi, când am picat în plină ședință și am văzut sala, am simțit net că decada e pierdută, din punctul de vedere al atmosferei cel puțin. Discuțiile, *c'est à voir*⁹⁵. Am intuiția că cealaltă va fi bine. „Compatrioata” mea, nostimă foc, dar am impresia că e „ovreică” în sensul rău, deși are o privire foarte nostimă, deșteaptă, dar încă copil, dacă continuă pe tonul acesta, trebuie prevenită, fiindcă e drăguță. În genere: lipsă de animație. Simpatice capul lui

⁹⁴ A. Gide, R.M. du Gard, Jean Schlumberger, Fr. Mauriac, Chandeau, Bernard Groethuysen – participanți la precedentele ediții ale decadelor, cunoscuți și prețuiți de Alice Voinescu.

⁹⁵ Vom vedea (fr.).

Martin⁹⁶ – iluzia un moment că-l revăd pe Tilică Ioanid la 30 de ani. Cred că mă voi împrieteni cu el. Măine, mai mult. Camera „Belvedere” e minunată pentru repausul nervilor. Ideea că Gide o ocupa anul trecut îmi e foarte simpatică. Cred că mă voi „economisi” în decada asta pentru cealaltă. Faptul că mi-au dat o cameră mă face să cred că le sunt simpatică *et que je compte*⁹⁷ – sau sunt idioată eu! Familia Hemgon mai puțin entuziastă. Probabil starea ei, dar sunt luminoși și-i iubesc. Fericită că am dat de Mme Van Rysselberghe⁹⁸. Sunt cam surdă din cauza cerumenului? Parcă sunt într-un tren – poate și asta mă izolează. De ce Charlie⁹⁹ nu a apărut? E bolnav sau nu are

⁹⁶ Frank Martin (1890-1974), compozitor elvețian.

⁹⁷ Și că sunt „cineva” (fr.).

⁹⁸ Soții Théo și Marie Van Rysselberghe aparțineau grupului de intelectuali, artiști și literați belgieni pe care îl frecventa A. Gide și erau vechi prieteni cu acesta. Fiica lor, Elisabeth, este mama lui Catherine, fiica lui Gide. Marie (doamna Théo, „micuța doamnă”) este amică și susținătoare a grupului de la *Nouvelle Revue Française* și încă de timpuriu o înfocată admiratoare a operei lui Gide. Prietenă devotată, prezență încântătoare, ea este deosebit de activă în cadrul reuniunilor de la Pontigny, unde o cunoaște Alice Voinescu.

⁹⁹ Charles du Bos (Charlie) (1882-1939), scriitor francez. Din 1922 participă cu regularitate la decadele de la Pontigny, unde el și Gide dominau discuțiile organizate.

poftă să fie de la început? L-au trădat ceilalți? Sunt dezolată de Martin du Gard și Gide.

26 august

Merge tot mai bine decada. Pierdusem nădejdea. Ieri și azi, foarte animat. Adevărul e că se învață multe lucruri în aceste discuții, mai ales se deschid perspective și ce bună lecție de ignoranță proprie. Dar și limba asta bogată și intelectuală – ce instrument de lucru perfect! Oricum m-aș antrena în admirație, e altceva ca anul trecut. Am impresia că cei trei oameni cu adevărat de valoare – Emmanuel, Martin, de Souza, acesta mai puțin, și Massignon¹⁰⁰ (care regret că a fost doar în treacăt) sunt oameni de prima calitate, cert, dar nu sunt inovatori, nu sunt revoluționari ai gândirii, nu împing lumea pe alt plan, o desfășoară pe planul actual. Nu-l pot uita pe du Bos, care desigur face cât oricare din ei și care e foarte *vieille France*. Jurnalul lui m-a mișcat până a-mi provoca o durere aproape fizică. E formidabil cum pot simți doi oameni așa îndepărtați și de rase diferite. Sunt pagini pe care le-aș fi putut scrie eu. Desigur, nu așa frumos și cu atâta plasticitate pentru a exprima stări subtile sufletești.

¹⁰⁰ Maurice Emmanuel (1862-1938), muzicolog și compozitor francez, Robert de Souza (1865-1949), critic literar francez, Louis Massignon (1883-1962), orientalist francez.

Cu bătrânul Emmanuel, azi, de adio, o bună conversație. Păcat că nu am avut curajul până azi să-l provoc. Notez aci spre amintire ce-mi spunea de spitalul de la Beauce cu *maître d'hotel*-ul lui și cu *béguine*¹⁰¹ care trăiesc sub disciplina din secolul al XV-lea. Obiceiul de a le plăti o dată pe an la o sărbătoare anumită 3,50 fr. noi, piele pentru o pereche de ghete și încă ceva. Trebuie să-l întreb. Iar la *Fête-Dieu*¹⁰² *Allerheiligen*¹⁰³ se întind pe 2,50 m.p. covoare – tapiserie flamandă – iar *béguine*-le, în costumul lor neschimbat de cinci veacuri, trec în cortegiu – viziuni de altădată! Se pare că totul se păstrează identic. Căci vesela de cositor a bolnavilor, când se strică, e turnată în vechiul tipar, după ce a fost topită. Țară de tradiție. Iată de ce solidă. Am fost la Tonnerre¹⁰⁴ – două biserici, nu frumoase dar elocvente pentru continuitatea tradiției, a credinței și a culturii în genere. Orășel foarte caracteristic.

¹⁰¹ Femeie aparținând unei comunități religioase în care se intră fără jurământ de credință; un ordin călugăresc cunoscut ca fiind al „cerșetorilor”, fiindcă trăiește din mila publică.

¹⁰² Ziua Domnului (fr.), sărbătoare catolică a euharistiei care se celebrează în a doua duminică după Rusalii.

¹⁰³ Ziua tuturor sfinților (germ.), sărbătoare catolică. Se celebrează pe 1 noiembrie.

¹⁰⁴ Localitate în departamentul Yonne, cu un spital fondat în 1293.

Aș vrea să văd Noyers¹⁰⁵. Se pare că e minunat ca vechile orașe nemțești. Până azi simțeam dureros lipsa lui Gide și a lui M. du Gard, azi deodată simt că e bine așa, bucuria de a întâlni așa oameni nu trebuie să devină o posibilitate programatică. S-ar nivela cu altele obișnuite. Trebuie să rămână *eveniment*. Mai mult ca oricând simt puterea de iradiere a creatorului prin absență. Nu se poate să fiu totalmente privată de anul acesta așa de reconfortant. Italia va fi o revelație de umanitate creatoare prin operele de artă. Firește că arta puteam s-o am în plus, ba nu, trebuie Italia să nu-mi fie o țară cu orașe, cu sate, îmi va fi geniul creator al unei epoci!

După săptămâni de indiferență sentimentală, de ieri se agită iar ceva în mine. Ce dor curios. Ianus! Poate că un cap închinat obiceiului și datoriei? Poate, și totuși nu, afecțiune sinceră. Am scris lui Stello pe tonul calm și confient, cu care aș vrea să-i pot vorbi totdeauna. Dar știu că nu se poate. Febrilitatea lui și schimbarea de umoare cer o putere de adaptare care mă dă gata. Celălalt? Ce curios sentiment că-l desenez alături de realul vizibil, că-l corectez, și totuși intuiția că logic nu poate fi altfel.

¹⁰⁵ Mică localitate în departamentul Yonne, cu o biserică gotică de la sfârșitul secolului al XV-lea, și case vechi, ruine medievale.

Imaginea mea debordează imaginea vie, dar *nu e falsă*. Ce vreau? Nimic.

Joi, 28 august

*Entretiens*¹⁰⁶ tot mai interesante – dar absolut specializate, ieri și azi. Convingerea că nu-mi rămâne nimic substanțial, dar o impresie mare totuși: aceea a specialistului de mare calitate – impresie nulă la noi – cel puțin în cercul literaro-filozofic. Nu cunosc la noi savanți și *erudiți*, mai ales de calibrul acestora. Lecție foarte profitabilă de probitate intelectuală – învingerea superficialului. Generalizare numai pe temei de experiență bine analizată. Cu toate astea nu ăsta e Pontigny. Acum e școală și te simți pe un tărâm foarte larg pe care o viață ai putea explora, dar ești în lumea ta, în sfera ta a omului neexcepțional! Ceilalți dau un impuls și conversației și întregii atmosfere care o mută din actual în viitor. Poate că e mai bine acum pentru mine că am fost supusă la această disciplină de nivelare. Aseară prânz la Chablis¹⁰⁷. Eram seacă, deși mă interesau oamenii. Dificultatea

¹⁰⁶ Convorbiri (fr.), aici desemnând dezbateri pe diferite teme prevăzute în programul oficial al decadelor.

¹⁰⁷ Localitate în departamentul Yonne, renumită pentru vinurile ei. Biserica de la sfârșitul secolului al XII-lea.

franțuzeaschii anul acesta mă înspăimântă. Nu știu de ce bâigui, nu pot pronunța cuvintele – anul trecut curgeau frumos. Pesemne că secătuirea sufletească e și la baza acestui fenomen de amnezie. De mult nu m-am simțit goală, seacă, uscată ca acum! Nici elan, nici dor, nici revoltă, nici bucurie – ceva amorf și plat. Diversitatea culturală a acestor oameni mă face să simt amorful meu și al nostru în genere. Ce organizată cunoștință au aceștia! Dar nici un alt neam ca franțujii. Frank Martin mă interesează mult. Ce om și ce cultură! E simplu, modest și *plin*. Ce cap frumos și distins, ca tot ce spune. Dar peste toate, o grație care poate fi chiar bunătate. Cunoștința d-nei Moulin a fost o bucurie mare. Un om adânc și curat, limpede și conștient. Cred că ar reacționa net în orice greutate ce i s-ar opune. Prost scriu. O neglijență de stil pe care după învățămintele de aci ar trebui să n-o mai tolerez. Voi încerca. Voi nota tot de aci înainte. Bogăția experienței nu trebuie risipită în impresiuni nefixate. Am citit azi P. Valéry. Tot mai limpede sensul, tot mai evidentă frumusețea. Voi persista. Conversația cu Mme du P. – destăinuirea ei m-a înduioșat involuntar. I-am răspuns cu aceeași încredere. M-a sfătuit să mint. Nu era nimic pervers în sfatul ei, doar ecoul unei suferințe. Are ceva afectat în ea, dar e afecția altei generații, extrem de

feminină și tânără ca temperament. Ai simțământul că sunt în ea rezerve neîntrebuințate și care ar putea izbucni. Fata e mult mai întreagă, e liniștită în dragostea ei casnică satisfăcută. Bătrâna a fost tiranizată. Alte vremuri!

După *Entretiens*, goală, săracă, singură. Am fugit în cameră, pianul acompania tumultul meu sufletesc atât de liniștit! E paradoxal să împerechezi noțiunea de tumult și de liniște, totuși corespunde realității mele intime de azi după-amiază – mișcare e în gând – rădăcina sentimentală și mai ales vitală parcă s-a uscat. Aș vrea să rămân singură și la Paris și în Italia. Perspectiva unei continue adaptări, inevitabilă dacă vin fetele, îmi e dezagreabilă. Simt că numai lipsa de oscilațiuni mă poate tămădui de oboseală. În această acalmie gândul judecă rece. Constat o exagerare și o *Überspanung*¹⁰⁸ așa de vădite în ultimii mei ani, încât le consider patologice. Acalmia actuală e poate o stare normală și numai în comparație apare așa de cenușie.

Astă-seară lecturi frumoase: Goethe, olimpic, Ronsard și Hugo eroici, englezii, *grisaille*¹⁰⁹. Dante? Supraomenesc. *Francesca* citită de du Bos, cu acel accent de tristețe și

¹⁰⁸ Tensiune (germ.).

¹⁰⁹ Cenușiu (fr.).

adâncime ce pune în tot ce spune el! Dar totuși, ritmul serii foarte lent și nemarcat. Acum se luptă, dar zadarnic. Desjardins¹¹⁰!

¹¹⁰ Paul Desjardins (vezi și nota 8) și-a dedicat întreaga viață, în special prin acțiunile întreprinse cu prilejul „decadelor de la Pontigny”, creării unei republici a spiritelor europene, în afara oricăror prejudecăți și bariere convenționale. El cumpără și restaurează abația Pontigny și, bun prieten cu A. Gide și Roger Martin du Gard, propune grupului de la *Nouvelle Revue Française* organizarea decadelor. Scopul lui Desjardins era acela de „a reuni la Pontigny elita tuturor națiunilor pentru a propovădui supremația inteligenței, respectul pentru civilizație și cultură, proeminența legilor morale, întronarea dreptății și a adevărului, toleranța între oameni, pacea”, așa cum scrie R.M. du Gard în *Amintirile* sale.

Astfel, începând cu 1910, se adunau vara la Pontigny scriitori, filozofi, artiști, sociologi, savanți care purtau discuții pe teme fixate dinainte, dar și discuții libere, profitau de biblioteca foarte bogată a gazdei, făceau plimbări în împrejurimi, seara, după cină, se organizau jocuri de societate, se făcea muzică. „Decadele” aveau importanța unor adevărate colocvii internaționale pe teme de cultură, scopul lor fiind tocmai acela de a crea coordonate spirituale comune întregii Europe. Printre oaspeții de la Pontigny s-au numărat: E.R. Curtius, T.S. Eliot, Galsworthy, Bennett, Bunin și alții. Dintre francezi: Gide, Ch. du Bos, Claudel, Mauriac, Valéry, Maurois, Malraux, R.M. du Gard, Marie Van Rysselberghe. Aceste nume și încă multe altele vor apărea și în *Jurnalul* lui Alice Voinescu, fapt important, dacă ținem seama că arhivele abației au

30 august

Zece seara. Liniște definitivă. Camera *de la petite dame*¹¹¹, adevărat călugărească. Aș vrea să se prelungească aceste *entre-decade*¹¹² multe zile. Ieri, după *Entretiens*, care au avut oarecare mișcare, Frank Martin m-a rugat să-i citesc în palmă. S-a nimerit, poate am și ticluit impresii fizionomiste și mai ales intuiții – poate și câte ceva aflat de la Mme Pasquier – interesantă bazarea mâinii pe linia capului – două provincii separate: sensualul, vitalul și, dincolo de bară, inima cu sensibilitatea. Inevitabil am ajuns la confidențe. Prevedeam tipul și cazul, e extrem de simpatice, are un fond de asprime, care prin creștere și omenie e foarte suplă și politicoasă, dar îl bănuiesc capabil să frângă o femeie fizicește; moralmente, desigur se va lăsa frânt. Observator extrem de subtil – n-aș vrea să știu ce gândește despre mine, ba da, sunt sigură că

fost arse de Gestapo în timpul războiului, singurele mărturii fiind însemnările de jurnal sau amintirile unora dintre participanți: Ch. du Bos, R.M. du Gard, Marie Van Rysselberghe. Ca și alți participanți de vârsta ei, după întâlnirile de la Pontigny, Alice Voinescu resimțea nevoia de exigență față de sine însăși, de autodepășire, asupra căreia revine de nenumărate ori în *Jurnal*.

¹¹¹ (Camera) „micuței doamne”, doamna Théo Van Rysselberghe.

¹¹² Aici cu sensul de interval de timp disponibil între *Entretiens*.

dincolo de masca dezagreabilă, pe care nici nu am mai îngrijit-o aci – curge nădușeala pe mine și nu mă pudrez. A ghicit pe lângă „șarmul” pe care, foarte jenat, mi-l recunoștea, ceea ce numea *un squelette intérieur*¹¹³. Azi a cântat *Fantasia în ut minor* de Mozart magistral! Interpretare în „volum” masiv și aerian și cu un ritm de o siguranță și avânt! Era transfigurat când am vorbit de Mozart două, trei fraze. Curios! Se făcuse o intimitate între noi, nemărturisită prin nici un gest sau cuvânt. Dar azi, când a cântat, parcă mi-a spus: uite așa sunt, ai ghicit. Pe urmă a plecat cu frații Berge, simplu, fără nici o ezitare, întârziere, de-a-ntregul! Și e foarte probabil că nu ne vom mai revedea. Nici adresa nu i-am dat-o, nici pe a lui nu i-am cerut-o. Întâlnire tipică pentru Pontigny, schimb de idei și de aspirațiuni, nimic fix, totul în devenire.

Azi-diminează rezumatul lui Paul Desjardin magistral. Știe bătrânul să nimerească nota justă, dar azi mai mult ca politețe. Azi a atins perfecta echitate în caracterizarea celor trei bătrâni pe care îi condusesem la gară: *la fixité prenant le parti de la fluidité*¹¹⁴ – de Souza. Erau trei portrete creionate de un aquafortist genial. Păcat că nu a

¹¹³ O osatură (cu sens de structură) interioară (fr.).

¹¹⁴ Imobilitatea luând locul fluidității (fr.).

scris mai mult. Cum spunea azi J. Hemgon: era făcut pentru asta – are *trouvailles*¹¹⁵ de o putere și un relief minunat! Anul trecut, Mauriac, pe când era provocat să vorbească de Racine, vibrând, fizicește chiar, *frémissant*¹¹⁶, mărturisea: *je suis tremblant de*¹¹⁷... Desjardins, cu un *à propos*¹¹⁸ pe care îl are la un înalt grad, a răspuns: *oui, tremblant comme une flèche qui a touché la cible*¹¹⁹. El trăiește tot! Azi, în treacăt sub *charmille*¹²⁰, ne spunea cum regretă că nu s-a demonstrat cum dialogul lui La Fontaine e influențat de corespondența sa familiară *lardé de vers*¹²¹ și cum descripția lirică e colorată de ritmul muzicii de operă pe care o prețuia mult și o frecventa ca mare amator. Veșnic înveți cu el. Astă-seară, în treacăt, a semnalat prezența flamanzilor în Burgundia (pictori – van der Weyden) și a

¹¹⁵ Descoperiri, expresii fericite, găselnițe (fr.).*.

¹¹⁶ Fremătând (fr.).

¹¹⁷ Tremur de emoție (fr.).

¹¹⁸ Aici cu sensul de replică dată la timp (fr.).

¹¹⁹ Da, tremurând ca o săgeată care și-a atins ținta (fr.).

¹²⁰ Alee cu carpeni (fr.).

¹²¹ Împănătă cu versuri (fr.).

burguignonilor în Flandra, explicând-o prin constituția feudală a ducatului de Burgundia. Citarea lui Erasmus, *ivresse de l'eau claire*¹²² m-a frapat azi în ce spunea, am raportat-o la el, precum și: *am farb'gen Abglanz haben wir das Leben*¹²³, tipic rezumatul lui de azi, care era extrasul nobil, ideal a ce fusese decada.

Sunt mulțumită că a fost și așa. Înveți cum se străduiesc oamenii, chiar pentru a nu atinge un scop vizat – cad alături, dar lecția efortului cîstit e mare și bună.

Germana care a picat din senin astă-seară – distins cap – cred că e foarte inteligentă și cultă, dar am impresia că e notă de parvenitism spiritual în ea și o „gourmadisă”¹²⁴, de știință care nu e pentru „a ști”, ci pentru a posedea. E o nuanță pentru care nu am vocabular care s-o poată nota, *il y a des quarts de ton*¹²⁵ – poate mai imperceptibile valori. Doresc să mă înșel.

Fetița, tip de fată subțire, prea modestă pentru a răzbi, condamnată să muncească obscur, fără perspective de fericire, cu melancolia presimțirii în subconștient. Mi-a

¹²² Beție cu apă chioară (fr.).

¹²³ Prin reflexul ei colorat cunoaștem viața (germ.).

¹²⁴ De la fr. *goumandise*, lăcomie.

¹²⁵ Sunt aici sferturi de ton (fr.).

fost foarte dragă. Celelalte opt m-au minunat ce drăguțe au fost tot timpul, pe tăcute. Ochii, la gară, erau așa de plini de tandreță și cea cu ochii verzi parcă își „oferea” sufletul. Aș fi vrut să le sărut, n-am îndrăznit. Am făcut-o cu Mlle Gaux, la mine în cameră pentru a le transmite tuturor.

M. Gaden? O fetiță foarte nostimă, deșteaptă, dar fără măsura educației, poate nici a bunului tact. O nuanță de insistență pe care speram că nu o vor formula ceilalți. Îmi pare rău că nu mi-au spus-o. „Vulgar” era prea sever, au nuanțat expresia pälind-o prin „puțin” și prin interogație, dar au gândit-o și ca să mi-o spună mie: trebuia s-o fi gândit destul de aspru. Îmi pare rău, că e o fetiță foarte plină de vlagă și de viață. Dar nu e foarte românească nota aceea?

Scrisoarea lui Stello azi – tipică de la noi și mai ales tipic el! Ceva copilăros până la ridicol – la etatea lui, după cincisprezece ani de căsnicie! Să-mi stârnească gelozia! Am surâs până în adâncuri. E incorigibil. Nu înțelege că am trecut dincolo de un stadiu așa naiv. Și doar el m-a silit să nu atașez importanță la asemenea lucruri. Apoi gustul de „răzbunare” la distanță, credința că așa se înnoadă lațul ca să simt ce mă leagă. Mare copil! Nu mai mă leagă decât lanțul pe care îl pun eu pe mine – tot mai

conștientă nu de greutatea lui, ci de legitimitatea de a fi purtat. Cu cât sunt mai liberă, cu atât îl port mai liniștită și îl preschimb în autonomie. Nu știe încă Stello ce putere are legea asta, impusă de tine însuși. Cum presiunea externă îți dă pofta evadării. Mi-am amintit senin de anul trecut, sosită just în același moment al decadei. Ce schimbare de reacțiune! Anul trecut m-a exasperat naivitatea șireată și egoistă. O măsurăm cu conștiința limpezită a celor de atunci. Anul acesta, același ton, aceleași mijloace. Am surâs, poate puțin dezamăgită, fiindcă iar îmi făcusem nădejdi. Dar în loc să simt nevoia imperioasă de a dispărea din ochii lui, am simțit că trebuie să rămân alături de el ca pe lângă un copil incorigibil. Dar gândul m-a cuprins: alături, nu ai dreptul să-ți împlinești conștiința cu prezența cel puțin spirituală a unui om mai matur, mai întreg, mai în trei dimensiuni! A răspuns conștiința cea mai limpede, imparțială și mai pură: *da*. Când am făcut, într-o clipă, saltul spre celălalt, a răspuns conștiința surâzând: și acolo e tot un copil. E echilibru, e proporție, dar e o lipsă de greutate, i-ar trebui puțin Occident. Și-ar găsi, sunt sigură, greutatea normală etății și situației lui. Rezultatul anchetei: condamnare la singurătate sufletească.

31 august

Noua decadă¹²⁶. N-am inspirație. Doresc să greșesc. Sper doar cu bătrânul *chien du logis*¹²⁷ și A. Fontaine¹²⁸. Poirer prea tânăr. Poate Abraham și Dustain, cine știe cine se mai poate ivi printre cei tineri. Aron și Jankélévitch¹²⁹ au desigur câte ceva de spus, dar toți sunt din cei ce aplică dar nu creează! Aseară și azi-dimineață delicios. La biserică predica m-a înduioșat. Popa e simplu dar spunea din inimă. Sosirea Madeleinei și a mamei ei mi-a făcut mare plăcere. M. Cancicov are aerul plictisit – mediu necunoscut – desigur se va adapta și-i va părea rău la plecare. Cucoane bine, multe. Mă bucur. Azi poftă de lucru. Dacă nu ar fi spaima „adaptării” aș privi iar anul viitor cu încredere. Dar prea deseori am experimentat că nădejdea e iluzorie, pentru a nu ști că acalmia e foarte scurtă și că lupta e soarta – și, atunci, prăbușire. Căci a

¹²⁶ Deși, inițial, se prevăzuseră mai multe întâlniri la Pontigny în cursul unui an, cu timpul s-a ajuns ca acestea să fie în număr de trei, câte zece zile, pe timpul verii. După cum se poate constata, Alice Voinescu a participat în 1930 la două decade.

¹²⁷ Câine de pază (fr.). E vorba despre Paul Desjardins, gazdă și organizator al decadelor.

¹²⁸ Arthur Fontaine, literat și om politic francez.

¹²⁹ Raymond Aron (1905-1983), filozof, sociolog francez; Vladimir Jankélévitch (1903-1985), filozof francez.

„ceda”, adică a urma fidel capriciile lui Stello, înseamnă prăpădul ambilor: moral întâi și ca urmare apoi cel material, căci forța mea de lucru vine din convingerea intimă – în ziua când voi renunța la convingere pentru a fi numai o umbră a unui capriciu, voi fi incapabilă să leg două vorbe! Dacă ar ști că ce ne ține pe amândoi e „exaltarea” mea prin gând și simțăminte! Și nu se întreține această temperatură cu scânteii împrumutate focului – foc de artificii deseori – altuia! În ziua când voi renunța la mine – la eul meu – cred că menajul s-a dus. Continuitatea mea îl ține în picioare. Așa-zisa gelozie? Nu mai pot s-o iau în serios, chiar socotind-o realitate! Suferă omul din asta, *c’est le goût de l’impasse*¹³⁰ pe care nu-l mai tolerez exersat asupra mea. Simt asprimea judecății mele, voi căuta să nu exteriorizez, dar gestul de apărare îl voi face. Simt cum mă emancipez tot mai mult de tot ce mă aservea, cred că azi sunt coaptă chiar la punctul de a trece puntea lui Rosener! E bun calmul și contactul cu oameni străini. Dă perspectivă.

7 septembrie

Câte „evenimente” au trecut iar peste mine. Mai bine: câte evenimente mi-am creat iar! Destăinuirile M. m-au

¹³⁰ Plăcerea de a te afla la ananghie (fr.).

zguduit. Nu știu de ce aveam un fel de subpresimțire că se simte răspunzătoare de clădirea vieții noi. Cu toate acestea a trebuit să recunoască elementul negativ în atitudinea ei – răzvrătirea împotriva unei ordine impuse. Ce păcat că nu li se explică mai devreme fetelor și băieților noștri fundamentul vechii ordine – poate ar recepta-o înțelegând că nu e o tirană decât atunci când i te opui și că fiecare om e liber, întrucât contribuie s-o împlinească. Îi cred, înțeleg ce simt, îi respect mult mai mult ca pe noi care ne supunem orbește și din lașitatea de a căuta singuri un drum spre adevăr. Dar să fiu dreaptă. Era în noi un gust de castitate. O iubeam. De ni s-ar fi oferit dreptul s-o înlăturăm, nu am fi făcut-o dintr-un simțământ înnăscut de pudoare. Am convingerea că și azi fetele sunt la fel – cele câteva conștiente – dar că ideologia timpului le impune un gest pe care nu-l cere firea întotdeauna. Problema e foarte, foarte grea. Am vorbit și cu fetele franceze și cu persoane mature procupate de tineret. Trebuie găsită o soluție. Dar nu cred că această soluție ar fi principială ci una de atitudine socială adaptată la fiecare caz în parte. *Toleranță dar nu proclamarea ei în principiu.* Din punct de vedere natural, foarte normal, dar ce groaznic conflict când se anunță copilul! De câteva zile mă muncesc gândurile astea. O revoltă în mine contra

prejudecăților aproape monstruoase care au suprimat atâtea vieți – la propriu și la figurat. O revoltă de „a fi pierdut” atâtea ocaziuni de bucurie. Și iarăși și iarăși mă întreb: acumularea unor satisfacțiuni trecătoare nu are echivalent moral – pentru *clădirea unei conștiințe vii*, în renunțarea voită pentru respectarea unei legi sociale? Mă uit pe fereastră din această cameră episcopală, îmi intră în suflet un colț de lume liniștită, rânduită: pomi, un orizont larg și o parte din biserică, *croisillonul*¹³¹, cu vestea pe care o proclamă tăcut, dar sigur: durata rânduielii! Ieri, în sinea mea, m-am enervat în discuția cu rusoaica teosoafă. Ce siguranță de sine clădită pe Eu, ce incapacitate de a ieși din această colivie, chiar când e lărgită la infinit! Ce bucurie a spiritului, lecția lui Desjardins! O fi fost din punct de vedere istoric o deformare, o deviere, dar ce reflecțiune nu e o deformare a faptelor în sensul că le micșorează valoarea detaliului temporal pentru a întări tâlcul lor persistent. Răsună în accentele insistente ce cădeau pe enciclopediști aspirația unei vieți întregi de a învinge egoismul egocentrismului de toate categoriile: de la banalul egocentrism al celui care nu aspiră decât la salvarea persoanei sale, până la egocentrismul națiunilor și la egocentrismul de rasă, poate și dincolo: cel al

¹³¹ Transept, absidă laterală a unei biserici (fr.).

idealurilor! Era o îmbarcare *pour l'infini progrès*¹³². Am fost o clipă așa fericită când mi-a spus – ca pe o taină ce nu trebuia comunicată decât la inițiați: *Dieu est du côté des infidèles*¹³³. Surâdea, dar nu ca Voltaire de data asta, ci ca un bătrân care a descoperit un leac! Am adăugat: *les infidèles qui le cherchent malgré eux*¹³⁴ și a dat din cap ca și cum eram complici la ceva. Dinamismul lui Dumnezeu de-a lungul tuturor zvâcnirilor conștiinței omenești îmi e tot mai comprehensibil după ce l-am simțit și mai ales ghicit.

Am aflat aseară de la Mlle (?) nu știu cum o cheamă – e belgiană – prietena lui Marie Delcourt, că le père Samson a spus lucruri cu care concepția mea despre identitatea progresivă între om și Dumnezeu în conceptul general creștin seamănă aidoma. Voi cumpăra predicile lui. Mi-a fost simpatic fără să știu nimic despre el din ziua când mi l-a semnalat M. Trecea printr-o criză – termenul e poate prea tare – o impasă, placidă în exterior, spirituală. Am constatat atunci o mulțime de rusoaice care trădau această stare intimă. Am încercat să discut puțin. Nu

¹³² Pentru progresul infinit (fr.).

¹³³ Dumnezeu este de partea necredincioșilor (fr.).

¹³⁴ Necredincioșii care îl caută totuși (fr.).

întâlneam apelul care singur justifică o intruziune a unui suflet în altul. Bănuiesc că fenomenul era de natură sentimentală. M. e un suflet așa de închis încât nu-i poți forța intrarea.

De două nopți îl visez pe M[ișu]. Se gândește la mine? Au greutăți de petrecut? Ieri aș fi vrut să-i pot scrie, adică să-i pot răspunde. Dar neîntrebată nu răspund. Scrisorile lui Stello, variate ca și umoarea lui. Ce transparență în firea lui. Citindu-le una după alta unui străin, ar crede că sunt două persoane foarte diferite. Nici nu-și dă osteneala, nici n-ar putea să-și creeze o ființă medie între contraste. Ceea ce rămâne însă ca un fir vizibil e o exagerare a oricărei întâmplări interne, care nu derivă însă dintr-o viață intimă intensă ci, dimpotrivă, din neobișnuința unui ochi ce fuge sau a fugit pe realitățile sensibile. E un accent de gravitate copilărească, de *sich wichtig machen*¹³⁵, pe care îl disting în toate vorbele lui serioase și asta e motivul pentru care nu-l mai pot lua în serios, în sensul omului matur. Îl iau în serios ca pe un copil. E înduioșător, merituos, dar nu-l pot considera atunci contemporan cu mine.

Această decadă, în fond mediocră din pricina participanților de mâna a doua, e totuși foarte bună și

¹³⁵ A-ți da importanță (germ.).

cred că spiritual, dacă nu intelectual, are avantagii. Acum m-am mângâiat de lipsa notei „eroice” a acestor decade, a notei de „privilegiu” pe care o purtau așa de izbitor decadele anului trecut. E o antrenare pe pista obișnuită a conștiinței, dar cu siguranță că e o *antrenare*. Voi alerga, desigur mai departe cu o unitate cel puțin, decât am făcut-o până acum! E o consolidare și un control pentru cele câștigate anul trecut. Nu se poate înălța omul din an în an la date fixe, dar poate înainta. M. este foarte închisă. *Ele se réplie sur soi-même – plutôt c’est ce qui absorbe son être. La question à répondre*¹³⁶. Am impresia când o privesc că sunt un copil frivol pe lângă un om care și-a încărcat conștiința cu bucuria și durerea multora.

8 septembrie

Ce zi frumoasă! Dimineața o clipă de reculegere în biserica goală. E așa de mare, goală și impozantă, încât nu-ți îngăduie nici un gând și nici un gest familiar. Dar am impresia că nici o slujbă azi, cu oameni și puțini și indiferenți, nu poate ajunge măsura care să se potrivească sub această boltă. Parcă e o casă imensă goală – nu, asta nu e o casă, e ca o regiune, o țară pustie din care locuitorii

¹³⁶ Ea se apleacă asupra ei însăși, mai ales asta îi absoarbe ființa. Întrebare care cere răspuns (fr.).

au plecat. Cât e de încurajatoare pe din afară, mai ales văzută de la absidă, ca o afirmare solidă, puternic înrădăcinată de pământ, atât pe dinăuntru mi se pare ieșită din vremea noastră, o imensă tristețe, un reproș tăcut, nu știu cum să tălmăcesc sentimentul pe care îl simt când pășesc sub bolta centrală. Mă simt străină. În cor, pe stălele atât de minuțios lumești și elegante, sub cele patru arcade pe care le-au acoperit cu enormele picturi fără valoare și aici fără rost ca și cum au simțit și credincioșii vremurilor mai puțin pioase, ca secolele al XII-lea și al XIII-lea, că e prea mult infinit peste ei care îi copleșește – acolo mă simt liniștită și, când predică *Mr. le curé*¹³⁷, în ritmul lui de o naivitate americană, se liniștește complet îngrijorarea ce se încheagă din toate colțurile firii mele la intrare. Absida, cu altarele diverse părăsite, simple decoruri, cu câte un Sf. Iosif amabil și îngăduitor și cu arhanghelul Mihail eroic, elegant în gestul cu care omoară dragonul, *ex-voto*-urile și plăcile de recunoștință față de St. Etienne te *rassurent*¹³⁸ și, fără voie, te oprești și schițezi respectuos, și totuși familiar, un dialog cu sfântul ale cărui moaște zac la doi metri peste tine. O lumânare

¹³⁷ Preotul (fr.).

¹³⁸ Te liniștesc (fr.).

aprinsă, un buchet de flori anacronic combinat – buchetul de țară aci ca și la noi, hainele deservanților ocupă o capelă, covorul cel mare și alte obiecte bisericești etalate, fără grija de a se ascunde, toate acestea schimbă caracterul bisericii, dar nu-i iau aspectul părăsirii, îl acuză dimpotrivă! Un coșciug de piatră pe marginea corului lângă altar, poarta ridicată sau spartă într-un colț ceea ce face să-l vezi gol – totul, totul contribuie să împărtășească simțământul că e un locaș al trecutului. Ce altă impresie dă Vézelay-ul¹³⁹! Cred că austeritatea Abației Pontigny mărturisește o severitate de disciplină pe care Vézelay-ul nu o trădează deloc. În V. e ceva păgân, e o bucurie de viață și de proclamare a victoriei omenești scăpată prin Mântuitor, care-l îndreptățește pe Desjardins să-i spună: *Le Montsalvate*.

Entretiens azi impresionant. Joussin de o limpezime și netitate și logică și simplitate de dascăl ideal. A făcut din ceva sec, ceva foarte atrăgător de atenție. Discuția asupra comtismului mi-a profitat. Poirier, în analiza lui Renan s-a revelat, mai bine zis s-a afirmat, încă o dată, o rațiune puternică pe temeiul căreia se ridică înspre cer,

¹³⁹ Localitate în departamentul Yonne. Remarcabilă bazilica romană „Madeleine”, fostă abație.

îndrăzneță, *la flêche*¹⁴⁰ aspirației religioase. Am fost toți adânc emoționați, am aflat că Aron și Jankélévitch erau necăjiți că se lăsaseră antrenati de lirism, așa zic ei, și că în camera lor s-au recules și au revenit mai pe pământ. Emoția lui Desjardins, compararea cu portretele lui Renan cunoscute. Mărturia lui că Poirier e primul care l-a zugrăvit *par le dedans*¹⁴¹ confirma impresia mea, pe care din păcate nu o mai pot rezema pe texte. Eu am simțit iar continuitatea neîntreruptă a spiritului francez, de la Descartes până azi, prin etape care par deosebite ca fond dar le vezi la fel orientate. Azi, ca și ieri, Durtain dezvelea atitudinea luxoasă a Franței spirituale. Generozitatea cu care se punea problema colonizării dar mai ales a creșterii Orientului a fost o culme în această decadă. Am simțit aproape cu trupul, nu numai cu cugetul, specificul spiritului francez. Cereau să-i îndemni pe chinezi să-și păstreze specificul lor propriu. Tonul de caldă solitudine și îngrijorare nu avea nici disprețul ascuns al milei, nici sentimentalitatea precară și ezitantă, capricioasă, a simpatiei-pasiune. Avea decența suprem umană a echității și a unei nevoi imperioase de adevăr. Numai textul lui

¹⁴⁰ Săgeata (fr.).

¹⁴¹ Din interior (fr.).

Goethe citit astă-seară ar putea da expresia exactă „pozițiunii spirituale” de ieri, datorită colectivității, deși provocată de unul singur.

Aastă-seară un ceas demn de cel de după prânz. Lectura lui Desjardins, o artă desăvârșită pusă în serviciul unei cauze mari. La Pérouse, pildă de umanitate și amenitate ale regelui Ludovic al XVI-lea. Text din Gide – *Retour du Tchad* – care cu sensibilitatea vibrantă, așa de personală a lui Gide, completa obiectivitatea punctului de vedere rece, administrativ. Se completau fiind de aceeași calitate umană. Versurile lui Vigny sunt plate, dureros de nepoetice, dar nobile, în fine, Goethe incomensurabil. Litania, pe urmă, din Renan, citit rece, aspru, *mordant*¹⁴² nu mi-a stricat, dimpotrivă, mi-a adevărit pe Renan profund serios și de o religiozitate adâncă. Încheierea cu Bach cântat de Mme Durtain cu o voce în care se revelă o forță naturală dar absolut neiluminată de o conștiință vie – lipseau rezonanțe intime. Dar a fost așa frumos, totuși!

Veneția, 25 septembrie

De când am plecat din Pontigny, iar nu am mai scris! Cu toate astea, plecarea așa de simpatcă. Dna Desjardins m-a sărutat prietenește și bătrânul mi-a pupat mâna frumos

¹⁴² Tăios, caustic (fr.).

și recunoscător pentru cele ce-i spuneam din toată inima! Parisul, încântător! Dar intimitatea nici cu orașele nu e bună! Nu am mai simțit emoția de altădată, mi se părea iar că e al meu, că-l pot vedea când vreau. Și cu toate astea, cât e de frumos, nobil frumos! Cred că tot pe el îl iubesc mai mult ca alte locuri în care trăiesc oameni. Veneția! Ieri seară când am descins în gară m-a cuprins o aiureală în fața gondolelor, nu știam ce să cred! Atât m-a prevenit Stef. Galați să nu iau gondole că sunt foarte scumpe, încât era să-mi stric prima plimbare în gondolă cu gândul că mă ruinez. Dar am un sistem excelent de a scăpa de asemenea griji. Îmi spun: „Fie ce-o fi. La nevoie stau o zi mai puțin”. Așa am simțit, fără preocupări meschine, un farmec straniu, nemaipomenit niciodată, lunecând pe apele întunecate, printre palate slab luminate, din care răsunau românețe pătimăș cântate, sau pe sub ferestre din care atârnav rufe, care se uscau la lumina săracă a unui felinar ce se oglindea în apa murdară. Lunecarea fără nici un alt zgomot decât cel al vâslei care scotea din apă doar un foșnet – lipsa de grabă – misterul canalelor strâmte din care pândea trecutul veacurilor, simțeam ceva atât de curios în mine că nu-l pot determina. Semăna a liberare din spațiu și timp și semăna a singurătate fără leac – și cred că așa trebuie să fie când

treci singur – și doar asta nu o poți face în tovărășie – Styxul Morții. Când am ajuns la hotel, după ce trecusem pe la restaurantul lui atât de luminat și vesel, cu boltă de viță iluminată de sute de becuri, am intrat iar în viața cunoscută. Odăița e foarte mică dar cum e confortabilă și ieftină nu mă îngrijesc că nu e elegantă – cu toate astea am simțit ceva dezagreabil – m-am obișnuit cu camere foarte elegante! Când am stins lumina și am văzut campanila și cupola Domului luminate dedesubt – vedenie de povești – m-am consolată că stau la ultimul etaj. Azi-dimineață, impresia când am intrat în piața San Marco nu are nume! Doamne! Multe frumuseți sunt pe lume! „San Marco” parcă nu e material – alergam spre el printre porumbei și cum îmi surâdea în culorile lui vii și cu generozitatea aurului care îi dă o blondeță și un fel de freamăt de vietate, îmi venea să cânt. Cred că surâdeam până la urechi, are ceva așa de amabil, de barbar amabil, de naiv amabil, de o mie și una de nopți! Înăuntru o minune – mozaicurile bizantine sunt severe, cele italienești nu, e ceva lumesc, foarte lumesc în astă biserică, o bucurie de viață cum numai păgânii Renașterii puteau avea! Plâng de bucurie când mă gândesc că, dacă deschid fereastra, îl văd. Palatul Dogilor m-a impresionat altfel – și coșul lui și arcadele populate de căpițele vii sunt tot

lumești, dar e lumesc prin definiție. Nu l-am văzut decât pe din afară și curtea – nu mă pot sătura privindu-l. Turnul e minunat. Mă impresionează mai mult că e nou decât dacă era cel vechi! Continuitatea efortului, pietatea pentru trecut – repetarea a ceea ce a fost al celui prăvălit – frumusețea lui – eleganța logiettei ce se sprijină pe el ca o femeie frumoasă de un bărbat puternic și superior, Piazzetta cu leul și cu San Marco profilându-și coloanele pe orizontul lagunelor, tot, tot – și soarele care zvârlă un vâl de fericire peste toate pietrele și peste ape și peste gânduri, sutele de copii care fac concurență sutelor de porumbei – totul freacă și are un aer de sărbătoare. De 12 ore am impresia că sunt într-un oraș în sărbătoare! De ce i-o fi spunând *Venise la morte*¹⁴³? Am trecut azi prin străzile vechi (biserica San Zaccaria cu picturi și sculpturi de lemn minunate) – nu am avut impresia morții. Seara, da. Lido m-a lăsat rece, în schimb plimbarea pe lagună în apus de soare m-a fericit. M-a lăsat rece Lido? Nu marea și restul care e ca în toate părțile „chic”. Vilele colorate pe mare erau mai mult visate decât reale. O, ieri plimbarea pe lacul Garda! Aș fi vrut să păstrez în mine paradisul acela – mi-am concentrat tot eul meu pe tabloul albastru. Frumusețea de la întoarcere, cu singura pată orange a

¹⁴³ Veneția cea moartă (fr.).

velei care părea un fluture în văzduh, o am încă, dar o să se șteargă ca atâtea alte viziuni încântătoare! Poate se va fixa mai bine – am dat-o, am dat-o din tot sufletul cui se cuvenea! La 8 seara m-am întors la hotel, prea e multă lume în piazza, prea cântă orchestrele cântece care te scot din echilibru, prea eram singură! Astă-seară sunt fericită. Aș fi vrut să fie aci Stello, Maricica sau Marietta! Mariete, pui mic, azi te-am purtat mult cu mine!

26 septembrie

E curios ce impresie îți dă bogăția artistică! Întâi m-a uluit sumedenia de picturi din Palatul Dogilor. Dar pe urmă se obișnuiseră ochii cu atâta culoare și armonie – tot aș mai fi vrut! Veronese și Tintoretto m-au încântat. La Accademia. Bellini și Vivarini, Carpaccio. Dar cred că emoția mare a zilei a fost *Transfigurarea Madonei* de Tizian la Chiesa dei Frari. Toată biserica e o minune – *Madonna de Passo* singură și ar face să te deranjezi. Cealaltă poate e cea care m-a „înălțat” mai mult aci – afară de gloria cerească a lui Tintoretto. Ambele sunt supralumești, dar parcă aurul luminii lui Tizian e mai cald, mai triumfător, mai „glorios” decât fundalul argintiu albastru fumuriu, al lui Tintoretto, făcut din mii de personaje cerești care se așază în trei ghirlande sau, mai bine zis, trei salbe de omenire „salvată”, dar care își poartă în ceruri materia

opacă. M-a izbit contrastul celor două planuri – fluiditatea unuia și masivitatea celuilalt și totuși unul îl poartă pe celălalt! Cu *Răpirea Europei* și *Industria* lui Veronese, cu portretul unui Doge de Tizian precum și *San Cristofor* de Tizian, *Căsătoria Sfintei Caterina* de Veronese (la Accademia) e ceea ce m-a impresionat mai mult deși, știu eu? Acolo toate mă încântau! Și ce simțământ curios te apucă acolo! Înțelegi nevoia nedreptății sociale – democrațiile noastre nu mai pot realiza chintesența *luxului uman*. Dar când am trecut în închisori și am văzut piatra roasă de mâinile deznădăjduite ale celor condamnați la moarte (în sculptura *à jour*¹⁴⁴ la „Ponte dei Sospiri”), am optat pentru democrația noastră! Nici azi nu am scăpat de senzația „sărbătorii”. La Accademia am admirat în liniște. Carpaccio cu *Santa Ursula*, Gentile Bellini cu serbările venețiene m-au dus în lumea lor din sec. al XV-lea. Dar am rămas uimită în fața celor mai vechi, ca Lorenzo Veneziano sau Vivarini! Sunt foarte pe pământ toți dar au ceva nobil și bucuros omenesc. Aici nimic nu mă transportă în ceruri ca de exemplu în *Cina cea de Taină* (care m-a impresionat mai mult la plecare); când m-am despărțit, mi se părea că mă doare ceva în mine, parcă mă

¹⁴⁴ Broderie „spartă”; dar și element arhitectural de ornament în piatră perforată (fr.).

despărțeam de Iisus cu adevărat. Ce expresie bucurăsubă sub pata ce șterge gura Mântuitorului! Bănuiești aproape amărăciune, în tot cazul, pe sub pleoapele lăsate e o privire înăuntru și aproape iremediabil străină de lume. O singurătate! După ce am făcut turul celor trei cortile și am văzut biserica veche, cu stalurile pictate de un primitiv, când m-am întors iar în cenaciu am simțit ce vedeam. M-am întors de mai multe ori de la ușă – legănam pașii – mă urmăreau mâinile întinse parcă spre mine. Și eu eram săracă și goală! Milano nu m-a încălzit. Domul e minunat dar e palavragiu! Ce altă impresie îți dă goticul francez și german! În schimb Renașterea are o măreție și o eleganță lumească ce nu mă lasă deloc rece! Fațada lui „San Zaccaria”, a „Sfântului Moise”, „Santa Maria de la Salute” apoi „San Giorgio” – toate sunt mărețe și frumoase. Frari – un gotic încântător – înăuntru incomparabilă! Santa Maria (Eleusia) lângă gară – *cosse*¹⁴⁵ – statuile, marmurele, Tiepolo – tot gustul secolului al XVIII-lea m-a lăsat mai rece. San Marco rămâne o minune de tinerețe, de bucurie de viață, de oameni! Nici măcar Campanila, cât de înaltă, nu te duce în cer, ci e numai un deget spre cer! Marea parcă atrage totul spre largul orizontului, îi deschide calea spre progres veșnic, pe când la catedralele gotice totul se

¹⁴⁵ Bogată (fr.).

strânge la baza catedralei căutând în ea ieșire și scăpare! E o presiune de jos în sus, aici e loc spre etalare. Măine vizitez Biblioteca. Azi plimbare pe Canal cu toată lumea multă. Zgomotul vapoarelor, gondolierilor, drumeților de pe poduri – azi am avut impresia morții pecetluite pe fațada unor palate!

Se uită spre noi ca niște cucoane mari spre țigani! Dar nu mă pot tămădui de senzația că trăiesc ceva ireal!

22 decembrie

Luni, după întrevvedere cu Khrishnamurti.

Un om ca toată lumea, la prima vedere. Amabil, aproape convențional dacă nu ar fi bunătatea copilărească a surâsului. S-a așezat în fața mea, foarte aproape, un moment am avut sentimentul de a mă opune acestei apropieri fizice, care îmi repugnă întotdeauna, chiar cu oameni foarte dragi. Senzația că am în față o flacăară. Am întrebat cum se acordă legea cu individualismul. „Sunteți un mare individualist” – s-a cutremurat, l-am asigurat că am înțeles prin individualism Eul extern, cum zice el, și care e una cu totul.

Ca răspuns la întrebare, mi-a spus: „De exemplu legea să mergi cu automobilul la dreapta sau stânga, fără s-o urmezi, fără să te lași stăpânit de ea, să-i opui rezistență. Înțelegeți, sunt în această cameră elegantă, m-au

repartizat aici, mi-e egal, în India dorm...". L-am ajutat să-și găsească vorba franceză – îmi arată dușumeaua. Dacă știa mai bine limba, ar fi spus: „accepti fără să dai importanță acestui lucru". A continuat spunând că nimic din lucrurile externe nu te poate aservi. I-am atras atenția că nu e vorba de legi polițienești ci de *lege* ca expresie a unui adevăr obiectiv. Am insistat să vorbim europenește.

Răspunsul în esență: Legea e în fiecare. Spun: „Dar atunci de unde începe legalitatea conștiinței fiecăruia?”.

Kr.M.: „În momentul când nu mai simte opoziția în el". Eul – *the I* – are calitate sau defecte, viața ca ființă nu este o negație, este un „indeterminat", am adăugat eu. A aprobat. „Momentul de viață, de adevăr" e în tine – la o observație a mea că trebuie să fie și la alții, s-a cutremurat spunând „alții nu sunt decât când îi trăiesc eu". „Trebuie să înțelegeți că nu este egoismul" – dacă ar fi putut să vorbească ar fi spus: „nu ajuți direct pe altul, ci realizându-te pe tine, realizezi totul". Aproba când îi tălmăceam gândul (constat că sunt groaznic de obosită și sunt sigură că și el). La un moment dat parcă ne luptam corp la corp, ni se înfruntau conștiințele. Îmi părea rău că n-am pierdut nici un moment conștiința critică. Atunci când îmi ținea mâinile și tremura și insista: „Trebuie să iubești, înțelegeți: să iubești – nu pe unul sau pe altul, dar

să *iubești*". (Trebuie să înțeleg că este vorba de dezindividualism.) Eram „rece” – înțelegeam, dar nu vibram. Constatam că parcă a murit ceva în mine de un an.

Insista asupra eliberării de prejudecăți – toți au una. Când spune *tradiție* înțeleg că e vorba de un obicei *mort*, netrăit. Mă tem alții să nu-l ia „à la lettre”. Când am insistat asupra mentalității europene în care ne *eliberăm prin lege*, prin obiectivare – și orientul prin subiectivare, a spus: „cele două metode sunt false căci nu sunt decât părți”, nu există eu și tu (adaug eu, desigur de acord cu el). Ne-am ciocnit pe „singurătate”. Am spus din spirit de contradicție că nu sunt singură, complet singură, niciodată. El, zeflemitor: „Dar trebuie să fiți”. Când îmi aduc aminte, știu de ce am fost așa – din pricina prezenței celorlalți. Cred că dacă l-aș mai vedea și am vorbi, ar fi mult mai limpede.

Am cerut metoda lui de liberare. „*Nu există metodă*. Ești liber.” Am încercat de mai multe ori – nu iese din asta. Pentru el nu este drum între Ființă și Eul trecător, în fond cere saltul mortal din ce ești în altceva. Ca și Cristos, *nu trebuie să ne fie frică*. A repetat de 30 de ori. Am re trăit clipa de acum 2 ani când m-a liberat Gide cu aceleași

cuvinte: *Se vede* că sunt o fricoasă, altfel nu m-ar tot întâmpina acest cuvânt.

Progresul pentru el nu există – firește, în absolut, dar după ceva luptă mi-a acordat că progresul este necesar. Idealul – adevărul – e supraindividual. Ne-am înfrunat cu ideea de *luptă*. El pretindea că liberarea e *naturală* – cum crește floarea. Eu susțineam că pentru a ajunge acolo trebuie să lupți. El zicea „să suferi”. La sfârșit ne-am înțeles.

M-a acuzat de ideea fixă a despărțirii Orientului de Occident, ca distincte. N-am putut decât afirma că e așa. Nu crede în *social* – „totul e *Eul* – singur, unic”. I-am mărturisit că nu m-a convins, dar că am avut percepția pură a unui om care-și trăiește ideea. Că eu i-am opus toată opacitatea din nevoia cinstită de a fi cum sunt.

Părea foarte încântat de această ședință. Repeta că nu-l obosește, că „asta e viața mea”. Cred că poate face mult bine în jurul lui ca o flacără care încălzește. Comparația lui cu lumina orbitoare a Adevărului, care e lumină. Nu mai vezi determinări. *Intuiția* pură.

Doctrina e de sorginte indiană. *Omul* e mai prețios. *Este*. Am impresia că noi suntem umbre reci, când el e flacără. Trebuie să fie o deosebire între un om așa și unul îngroșat moralmente până la inimă. Și el are o prejudecată; *Eul* =

Totul, nedeterminatul în care trebuie să dispară eu; noneu e de altă esență decât sensul logic. Probabil, cunoștința e iar azvârlită peste bord și întronată aceea a Ființei.

1931

26 februarie

Scriu aceste rânduri după atâtea luni. Dacă s-o întâmpla Sf. Ion și cele 5 zile să se adeverească, aș vrea să știți cu toții că mor calmă, împăcată cu toți și cu toate, că nu-mi regret viața oricât de grea a fost și că dacă am avut momente de furie pe Stello nu au fost până în adâncul meu – fiindcă nu mi-ar fi trecut și nu aș fi capabilă azi de sentimentul adânc și sincer de dragoste cu care mă gândesc la el.

Vă iubesc teribil pe toți. Dacă mai e ceva, sper să vă pot păzi de acolo. Tot cu voi am să rămân.

Vă sărut, Alis.

8 septembrie, noaptea

A trecut un an de când nu am mai ținut acest jurnal. Nu am simțit nevoia să-mi spun nici mie ce se petrece în mine. Poate și teama de a fi citită, poate o lene morală, poate un adânc scepticism m-au reținut de la acest gest

care e mărturisirea că tot mai crezi serios în ceva din tine. Acum sunt la un grad suprem de scepticism, dar ceva care seamănă cu absoluta indiferență, parcă tot ce se întâmplă e dincolo de mine, „mie nu mi se mai poate întâmpla nimic!”. Așa trebuie să fie moartea. Poate voi mai învia, desigur capul mă va învia. E singurul care și-a păstrat viu interesul pentru viață. Dar unde nu e sentiment nu poate fi vorba de viață subiectivă. Reculegerea la Timiș mi-a copt această stare. Poate aș fi interpretat-o ca melancolie, decepție, neurastenie, dar acolo am avut timp și răgaz să mă revizuiesc. Am înțeles că s-a isprăvit cu o epocă intimă – am murit subiectiv – văd lucrurile și oamenii cum sunt – e moartea Eului – confundare cu Universul. „Desprinderea” de care vorbește disciplina creștină s-a făcut în mine, am ajuns la pura înțelegere.

Mă bucur de singurătate, binecuvântează boala fiindcă mi-a dat prilejul de reculegere.

Ultima probă: experiența crucială a acestei detașări am avut-o ieri. Scrisoarea găsită în buzunarul lui Stello, pe care o păstrase de ochii mei, spunând că a rupt-o, m-a pus față în față cu înfrângerea mea ca femeie. Lupta nu se mai dă pe tărâmul fizic ci pe cel al inteligenței și sensibilității – „feminitatea în sens omenesc. Alta e pentru

el *La femme, L'aimée, La princesse lointaine*¹⁴⁶. Cred că altădată aş fi suferit cu năbădăi şi în dragoste şi în amor propriu. Ieri am constatat că mă priveam ca pe un cadavru rece şi nu aveam nici o lacrimă pentru el. M-a cuprins un sentiment – dar nu mai era sentiment, de singurătate fiindcă mă topisem întreagă în el. M-a dizolvat în ultimele rămăşiţe de individualitate subiectivă. Acum parcă sunt una cu marea singurătate din Univers. Ce mai trebuie ca să mor definitiv? Când va dispărea gândul care are o nuanţă de părere de rău (deci tot mai pulsează un strop de sentiment în mine), gândul că am pierdut viaţa, atunci pesemne mor. Simt, mai bine zis, gândesc că nu am trăit, că mi-a furat visul viaţa, mi-au furat-o principii adoptate, am schingiuit-o pentru ca să li se conformeze. Asta nu e viaţă. Cu ce plec? O neîntreruptă străduinţă prin care am negat viaţa. Pot spune că am murit, de când am început să trăiesc conştient. Acum nu îmi mai rămâne decât prea puţin timp, e ceasul al unsprezecelea, poate şi mai târziu. Trebuie să fie pe aproape moartea când ajungi la acest stagiul de înstrăinare de tine. Vreau să „trăiesc” ultimele ceasuri, bucurându-mă de orişice, cum spunea Nicu [Satinover] azi şi aşa cum îmi vine bucuria, fără s-o mai tund şi s-o mai încorsetez. Azi mi-a fost ca şi cum mi-

¹⁴⁶ Femeia, Iubita, Prinţesa îndepărtată (fr.).

ar fi dor – am scris-o. Scrupule? De ce? Sunt complet degajată de orișice datorie – n-am fost oare destul furată? Ultima iluzie, aceea de a fi „indispensabilă” sufletului lui Stello, a dispărut. M-am trezit. Nu-i vreau răul. Îl înțeleg perfect. Ce pot să-i reproșez? De a fi încă tânăr, de a putea încă iubi? Aș vrea să sufăr de aceasta – nu pot, dar nici nu mai găsesc nimic care să mă lege de vreo datorie. Cred că dacă acum aș mai întâlni tentația, aș accepta-o ca pe o mântuire de neautenticitatea în care mi-am desființat viața. Părintele Chiricuță ar spune că această stare e o mare ispită a Diavolului. Se poate. Dar aș minți dacă aș spune acum că găsesc viața mea *morală* în sensul înalt al cuvântului. E o viață cumsecade. Da, din punct de vedere social, dar din punct de vedere religios moral, seria neîntreruptă de sacrificii, înfrângeri, răbdare și mai ales continuă iluzionare – lipsa totală de bucurie pozitivă, egoistă a Insului din mine, lipsa totală de plăcere senzuală, imposibilitatea de a păcătui socialmente, lașitatea dezgustătoare cu care nu am reușit să înfrâng vreo lege – puah, mă dezgustă de mine! Aș vrea să-mi dea Dumnezeu timp și curaj viu nu numai în gând – să încerc suferința păcătuirii împotriva oamenilor – ca să fiu scăpată în ochii lui. Am fost morală din orgoliu, deci din frica oamenilor. Nu admiteam să merit un reproș. De

aceea acum mi-l fac eu pe cel mai greu de suportat. Îmi amintesc o seară senină, geroasă de iarnă. Ne întorceam în bandă la Marburg, de la un seminar la Hartmann¹⁴⁷. El m-a condus până în poartă. Eram singuri. Mi-a spus că sunt o mască. Mi s-a părut caraghios. Fusesem, după părerea mea, în felul de a-i evita curtea, ceea ce trebuia să fiu: o cucoană. N-am înțeles nici pe altul care a pretins tot timpul cât l-am interesat că port o mască. Vorbisem cinstit, pe față, de data asta am îngăduit „cucoanei” să nu facă pe oarba ci să mărturisească ce vede. Acum înțeleg de ce am trecut drept falsă, drept mască în ochii celor doi oameni pe care poate i-am interesat adevărat. Nu-mi cunoșteam vina unei prefăcătorii, dar ei au simțit că aceasta e mult mai adâncă în mine. Am început s-o bănuiesc când am vorbit cu Gide. De ce nu a simțit-o el în mine? Cred că la Pontigny e atmosfera în care scăpăm de această falsificare. E climatul meu. Așa îmi închipui „climatul” Paradisului, cel puțin pentru mine. Acolo, nici o tensiune. Sunt așa cum sunt – idealistă, firește. Nu idealismul meu a fost fals ci renunțarea, suferința, acceptarea unei căsnicii așa cum am dus-o și a condițiilor

¹⁴⁷ Nicolai Hartmann (1882-1950), filozof german, conducea pe atunci un seminar la Universitatea din Marburg, unde, în 1911, Alice Voinescu audia cursurile profesorului Hermann Cohen.

de viață care au decurs din ea. Trebuia, chiar dacă acceptam toate astea, să am curajul să știu că e o slăbiciune, o prostie. Nu trebuia să fac din asta o virtute și să mă felicit! Mulțumesc lui Dumnezeu pentru zilele de viață adevărată – în străinătate – în fața mării arte mă regăseam adevărată ca la Pontigny. Dacă ești „dincolo”, numai ce ai fost *adevărat aici*, plec cu puțin bagaj – dacă se contează *timpul*, nu *calitatea* celor ce l-au mobilat! Aș vrea să am curajul și puterea să mor – nu să mă omor, asta e suprema înfrângere, ci să mor de bunăvoie, *liber*, din tot organismul meu fizic și moral, consimțind! Caut un mijloc drastic de a-mi corecta viața „pierdută” – nu în sensul că nu m-am amuzat, că n-am petrecut, asta nu era „al meu”, ci în sensul că *m-am mințit*. Am simulat fericirea și am consimțit la lucruri care îmi repugnau și m-am „resemnat”, deși urlu de ani de zile împotriva resemnării – și pur și simplu am fost orbită „de principii”, ca un biet țăran de demagogi. Kant e bun – pentru el, pentru cei ca el. Dar l-am înțeles pe dos. A fost un pat al lui Procust pentru orice faptă a mea.

Mă întreb dacă nu mă judec cu prea mare amărăciune. Pentru „indiferența” în care mă aflu, sună straniu acest rechizitoriu. În fond ce-mi reproșez? Că m-am copt prea târziu. De ce prea târziu? A fi copt cu adevărat nu poate

dăinui decât o clipă, ultima. Mai e timp... Acum aş fi criminală dacă aş lucra împotriva firii mele, acum aş păcătui. Câtă vreme credeam că e bine ce fac, nu putea fi rău absolut. Faţă de ce sunt azi, trecutul meu e greşit – *în sine* poate nu.

Fie voia Ta, Doamne! Îl simt pe Dumnezeu acum, îmi revine credinţa, dar pe un alt plan, cu totul altul decât înainte. Este „Dumnezeul meu al puterii”. Este Energia imensă având o personalitate! Mă atrage către El ca pentru a-mi dezvălui o taină. Ştiu că nu e o înfruntare. Nu este orgoliu. Dar nu mai este Dumnezeu dragostei, în care credeam, nici acela al copilăriei mele, nici unul indiferent, este Eul meu virtual, adică sunt legată de El, evoluez prin El, mă hrănesc din El. Nu e limpede, este un sens care mă luminează în tot ce fac. Doamne! Doamne! Mulţumesc!

1932

5 ianuarie

Ce multe aveam de scris aci în cele trei luni trecute! Nu le-am scris pentru că le-am trăit. De când îmi amintesc de mine, nu întâlnesc o epocă mai curios avântată cum a fost asta! Mă tem că la Cluj m-am potolit cam tare – sau că ritmul sufletesc al Mariettei să nu mă fi contaminat. De la

revelion mă lupt cu oboseala care mă pândește! Poate nu putea dura atâta vreme încrederea în viață cât era nevoie să realizez lucruri grele. Am luptat cu sărăcia? Ea era tonifiantă, era mândria mea. Până la urmă viața pentru mine nu mai are rost subiectiv. Știu prea multe ca să-mi fac iluzii. Știu acum că Stello s-a detașat complet de mine fizicește, chiar e mai mult decât indiferent – moralmente – de când are încredere în el. Parcă cu vrere se izolează aiurea. O iubește pe Jeanna C. De ce nu o fi având curajul să mă lase și să o ia? Prejudecăți, virtute, desigur – și totuși în loc de doi oameni fericiți și o femeie liniștită: trei amărâți! Câmpulung – frumos, ireal, scos din vârtejul vieții la o parte. Și câtă oboseală acolo! Lipsă de stimulent? Parcă sunt zgomote sub zăpadă acolo. Curios! În loc să-i zgudui eu, m-am pleoștit pe mine. Aci sunt vii, acolo visează – trist.

Îmi pare rău că nu am scris aci în vremea lui Focillon. Am spus multe elevilor. Parcă nici nu mai sunt impresiile mele. Și concertele Enescu mi-au făcut mult bine! Îmi e dor de singurătate într-un oraș italian. Să tac zece zile și să simt fără vorbe învățate, să le nascocesc eu. Nevoie să citesc ceva genial. Interesante lucruri, da, dar vreau ceva absolut, peste noi. Mă zvârl în Goethe. Dacă aș reuși anul acesta clasicii francezi la școală! Simt că le este necesar

copiilor acestora alimentul pur spiritual! Chiar când numai mă gândesc la ei, parcă se toarce din mine, ca dintr-un fuior încâlcit, fir curat și luminos! Doamne! Lasă-mă să cred că au nevoie de mine! Mai dă-mi viziunea netă – ca în octombrie – a armoniei universale! Mai lasă-mă să trăiesc împăcarea încântată de atunci! Doamne! Îți mulțumesc și acum. Mi-ai dat două clipe din care se poate trăi o viață. Îngăduie-mi să o trăiesc bună, curată, să Te merit în orice clipă. Și dragostea, curăț-o de tot ce e neomenesc. Dă-mi-o întreagă, curată. Maricica m-a poreclit Mme Himalaia. Copilul ăsta are o înțelegere uimitoare. Azi cred că e omul care mă înțelege cel mai bine – fără să-i destăinuiesc ce e în mine – și Mimy Spandonidi.

Mă lupt cu mine, dacă să scriu sau nu o constatare făcută la sfârșitul lui septembrie. Ar fi să falsific acest jurnal, dacă nu i-aș încredința-o. Și totuși o datoresc cuiva – e un adevăr, o realitate, o faptă, o clipă de viață vie, nemuritoare, pe care o datorez cuiva. O singură dată, de când mă știu, am abdicat totalmente, orice constituie Eul meu profund s-a topit atunci. De când mă știu am „dat” din toată ființa, dar lucid, vream să dau. Niciodată nu am fost stăpânită în rădăcina ființei mele: gânduri, sentimente – poate nu au fost imprimate –, dar Eul meu ca „act de a fi” a trăit intact – monadă impenetrabilă. Și

atunci, dintr-un cuvânt și gând limpede, cu o atitudine net morală, în care strălucea conștiința pură, umană, fără nuanțele relativului, m-a stăpânit. Am aparținut cuiva – fără atingere – și totuși fără rest! O clipă de feminitate desăvârșită în viața mea atât de feminină în aparență. În clipa aceea m-am născut femeie în sensul adevărat. Nu posesia fizică poate aduce o asemenea transformare. Nu aparții nici aceluia care te atinge trupest, nici celui ce te stăpânește intelectual, ci numai celui care te scoate din tine, dincolo de tine. Fecundarea e semnul posesiei.

7 ianuarie

Ce zi tristă! Am început prin a primi o veste de moarte, a doamnei Buzeanu de la Asociația Tinerelor Fete. Apoi moartea lui Hamangiu, pe care îl stimam mult pentru gestul occidental, apoi vestea că Zoe e pe moarte.

M-am dus să-mi scutur tristețea pe la oameni mulțumiți. Câtă vrăjmășie e în Stello față de mine, îndată ce-i pătrund una din slăbiciunile lui! Ce sălbatic reacționează!

17 ianuarie

Câte evenimente în zece zile! Moartea Zoei Ștefănescu. Dublu simțământ: o împăcare de a o ști liniștită și exasperarea că a trăit fără bucurie. Iar am constatat că în

fond se suferă mai puțin decât crezi. Un om devotat, săraca! Am impresia că nu-i lipsește decât copilului ei. Surorile? Ce ființe simple! Acolo, totdeauna am avut impresia că sunt într-o lume trecută, care nu a înaintat cu restul. Și totuși, revăd ochii mari ai lui Zoe deschiși asupra mea ca pentru a întreba ce se întâmplă dincolo de înțelegerea ei! Cu cât mă gândesc mai mult la ea, cu atât mă simt mai vinovată de a nu-i fi dăruit din lumea care o întrecea și simt privilegiul culturii. Voi încerca să impun, cu Aurora, ca fetița să fie instruită, nu pot să sufăr să-i fie furate unei ființe omenești posibilitățile ei spirituale.

Ce revoltă, în timpul acestor triste zile, din cauza lui Stello. Ce juisseur¹⁴⁸, ce egoist! Până într-atât că devine mare! Dacă măcar aș putea crede că nu este tributarul unei eredități! Activ și liber, mărturisesc, acest egoism m-ar revolta, dar în același timp mi-ar impune. Totuși mi-e teamă, vai, că îl împinge trecutul – și pentru ca să salveze libertatea ar trebui să reziste. Îmi devine limpede, dimpotrivă, că virtutea mea burgheză e tot atât de condiționată și că trebuie să-mi salvez libertatea printr-un gest de curaj. Dar, vai, nu mă văd făcându-l! Îl gândesc, dar gândirea mea este ineficace. Un mare examen de

¹⁴⁸ De la fr. *juisseur*, persoană care caută plăcerile materiale sau senzuale.

trecut. Mi-e teamă că viața mă va respinge. Lașă, lașă, nevolnică.

Am văzut-o pe Domnița Ileana. *O iubesc*. Adevărat, o iubesc sentimental, ca și cum ar fi copilul meu. O asociez în sufletul meu Maricicăi. O știe. Îi duc grija acum. Mă tem să nu o slăbească sarcina prea mult. Ce tristă era când spunea că o doare depărtarea de țară. M-a izbit seninătatea cu care vorbea de moarte, ea care poartă în ea viață nouă! S-o binecuvânteze Dumnezeu! Ce simplă și frumoasă era azi! Când împletea la cuvertura copilului – are ceva din puritatea azurului – și totuși e masiv conștientă. Dă-i, Doamne, multă bucurie și prilej să fie pildă femeilor.

Concertul de aseară al doamnei Popeea – aer proaspăt, tinerețe, putere, bucurie! Și finalul seratei plăcut. Dacă n-ar fi fost teama că Stello face vreo scenă, m-aș fi bucurat mai mult. De ce și ieri și azi M[ișu] mi s-a părut obosit și contrafăcut? Azi m-au supărat accente în voce, de obicei e foarte domn și ironic... Mediul politic în care ieșea? Ori văd eu prea limpede? Nu cred. Stello, clipe de oboseală. Se retrage în el, lasă la suprafață să „dreneze” umbrele celor din jurul lui pe care le suportă. Eu din ce în ce suport mai

greu: *never*¹⁴⁹! Oare e soartă, sau noi o facem? Cine îmi va răspunde ce trebuie să fac?

Vestea despre Gide m-a zguduit, ca tot ce vine de la el. Aștept o scrisoare.

13 februarie

Zi plină, bogată, bună. Concertul Ravel, frumos – distins, nobil, nu m-a furat nici o clipă, dar a avut o ținută pur franțuzească. Ce curios! Așa ar fi compus Descartes dacă era muzicant. *Le tombeau* de Couperin parcă era cizelat în marmură fină – așa îmi închipui copiii lui Donatello pe un altar pe care-l visez, dar nu l-am văzut. Valsul m-a încântat iar – haoticul ce se încheagă pe un ritm – apoi țâșnirea cântecului, triumful conștiinței peste nerânduială și evaporarea melodiei iar în ritm, dar nu în regula informă a haosului ci totul ridicat prin melodie pe un plan superior; îmi place teribil acel vals, deși se pare că muzicalmente nu e faimos. Și totuși nu mă îndoiesc asupra unei valori estetice absolute. Jedermann!¹⁵⁰ Mă urmărește chipul lui Moissi când se chinuia să găsească o

¹⁴⁹ Niciodată (engl.).

¹⁵⁰ Personaj legendar, erou al piesei omonime a lui Hugo von Hofmannstahl. Este vorba despre un om care urmează să apară în fața lui Dumnezeu fără să se fi pregătit pentru aceasta. H. pune problema salvării sufletului: omul în fața morții.

clipă de remușcare – și pe urmă când moare – ce liniște – o seninătate olimpiană – o încredere în altul! Ce mult poate arta asupra omului; am simțit azi ce mare ajutor și sprijin poate să fie credința – numai ea. E drept că creștinismul lui Hofmannsthal¹⁵¹ e blând, e modern, nu e catolic nici protestant, e filozofic. Dumnezeu e îndurare, dreptatea lui e alta ca a noastră! Nu m-au șocat deloc facticele și convenționalul jocului, cântecului ansamblului – parcă era un cadru, făcut expres ca să ne scoată din realul vieții spre realul simțirii pure. Simt cât a fost de frumos după imposibilitatea de a mă mlădia la glumele de la Mimy P[aleologu]. Parcă m-a atins la rădăcina sufletului – așa îmi explic și reacția violentă când l-am apărut pe Gide. Ți mulțumesc, Doamne, că nu m-ai lăsat să fiu lașă în clipa aceea. Și nici pe urmă. M-ai recompensat imediat. M[ișu] a avut un curaj care, de obicei, îi lipsește. L-a atras veracitatea, adâncimea, curajul. Ceilalți mi s-au părut fără relief, afară de bietul Mănucă¹⁵²; el care suferă, fiindcă iubește adevărat – s-a adâncit. Cei doi Sf. – nu știu ce e în ei. El mi-a dat impresia azi de un om foarte serios, ea, că ar putea să fie o femeie foarte interesantă dacă ar avea

¹⁵¹ Hugo von Hofmannstahl (1874-1929), scriitor austriac, autorul dramei în versuri, într-un act, *Jedermann*.

¹⁵² Criticul de muzică Emanoil (Mănucă) Ciomac (1890-1962).

curajul. Mimy azi nu îndrăzneă nimic. Nici chiar între patru ochi, e încă tânără, nu știe ce valorează clipele, le crede nesfârșite și amână seriosul adevărului pe altă dată: și eu am fost așa mulți ani. Nu trăiam viața însăși cu sensul ei, eram alături, credeam că deasupra – acum însă știu că erau clipe de aparență, bășici de săpun. Acum parcă mă pipăi până în adânc și de aceea am spus violent ce am crezut despre Gide. A înțelege la suprafață e a înțelege greșit, nu parțial. El nu atinge multe domenii. El moare prin ele. M[ișu] a pălit când l-am strâns cu întrebarea lui Ciomac. Ezită. Simțea că se așteaptă ceva de la el, a răspuns evaziv, dar fără curaj. A venit pe urmă după mine – instinctul din el cerea calea dreaptă – am avut prilejul să-i spun ce-mi sta pe suflet; a făgăduit, era mișcat, că nu se va mai lăsa antrenat mai jos de posibilitățile lui. Ce bune clipe au fost acelea. De perfectă sinceritate. Oare, dacă ar fi putut, nu lăsa tot astă-seară, pentru ca să meargă cu mine, bunăoară, să se roage, tăcut sub bolta înstelată?

Ce bine mi-au făcut și doctorul cu Lulu. Orice s-ar zice, sunt oameni de primă calitate. Și lor, sunt fericită că le-am putut spune ce gândeam. La ei ce ecou adânc, veritabil, amplu!

Jedermann! Mi s-au redeschis ochii! Pentru ce e bun în oameni. Și tu, Goethe, mă ajuți să ies la lumină. Ce fericită am fost ieri, că te puteam dăruia celor care nu te cunosc – parcă te serveam – și asta parcă te înnobila.

Ce rău mi-ar părea dacă Stello și-ar masca nebunia de astă-seară! Când o să simtă și el o clipă că are o răspundere? Că e vinovat pur și simplu. Rău îmi pare că nici el nu are curaj. Azi, parcă am priceput, acest curaj nu-l poate avea decât cine crede în Dumnezeu. Ferice de Muza¹⁵³. Ea crede, comunică cu El. Voi încerca să-L merit și eu. Azi, Doamne, te-am iubit! Zile tihnite (23/II/1932) de lucru, de meditație – înțelegere. Deodată mi s-a luminat atitudinea lui Stello. Nu mai văd negativ ci pozitiv – și parcă îl ajută: nu a mai ieșit, nu a mai băut, a lucrat, a fost serios, bun, înțelegător. Am viziunea ce ar fi putut fi viața între noi, dacă nu eram eu așa intransigentă cu unele lucruri. Nu mai simt dispreț, nu zic că înțeleg, dar renunț la o înțelegere care este imposibilă între doi oameni, mai ales un bărbat și o femeie.

Am văzut pe fața lui Moissi ceva ce n-am văzut până azi – sau nu am ținut minte sau nu am avut ochii deschiși! „Încredere” și renunțarea la mijloacele tale personale. Și

¹⁵³ Soția lui Emanoil Ciomac, pianistă, profesoară la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică.

cu toate astea nu m-am putut duce la biserică, însă îl gândesc și îl cred pe Dumnezeu.

Măine, iar un Sfântul Ion. Iar ar trebui să mor luni. Se vede că astfel îmi face soarta învățătura să mă desprind de viață!

Goethe mă ferecește. Toate zilele astea am trăit prin el. Aș vrea să fie bine luni. Nu din orgoliu – pentru cauză.

Rainer – ce mulțumire estetică – din pricina clarității și simplității cu care a expus lucrurile așa de greu, dar mai ales pentru infinitatea pe care o simțeam în atitudine, în ochi, în surâs, cu geniul lui Goethe. Îl iubește, trăiește prin el – iar îmi e lumea amabilă – privesc cu ochelari roz! Goethe, ție îți mulțumesc!

Când mă apropii acum de Stello, fără să mai simt fiorul dragostei – trupește simt ca altădată că e una cu mine și că dacă mor, pe el îl iau „dincolo”, în ultimul gând, ca să nu ne despărțim acolo!

Oare? E ceva absolut? Pot să-l las pe M[ișu] să-mi cadă din gând când voi pleca? Nu mă oprește acum nici o prejudecată. Nu din „nevoie” gândesc așa. Sunt una în fața lui Dumnezeu, una e veșnica mea tinerețe. Celălalt îmi surâde din maturitate. Doamne, fă Tu să nu fie păcat ce e necesitate și nu pot eu răspunde de ea!

Pontigny, 12 septembrie

Recitesc ultimele rânduri. Îmi par scrise demult, din tinerețe. Ce vremuri schimonosite au fost în ultimele luni! Secetă, sărăcie în suflet – nu cred că mediul e vinovat, ci eu însămi. Ce putem face?

Aci operează calmul, liniștea peisajului, autoritatea tradiției și, ca întotdeauna, experiența unei altitudini a spiritului pe care nu o găsesc aiurea. Azi m-a mișcat adânc, înălțându-mă, studiul lui Joseph Barnozi asupra lui Dante. Tendința de a-l străfulgera cu sentimentul modern, tragic, poate nu e tocmai justă față de omul și opera lui Dante, privite istoric, dar nu e tocmai în această posibilitate de interpretare sau mai bine zis de înviere a literei printr-un sens nou, tocmai valoarea geniului? În celălalt privește pe Goethe, nu mă pot împăca deloc cu felul prea cuminte de a-l vedea al lui Groeth[uysen] și nereligios cum îl vede du Bos. Ori că e o nevoie de perfecțiune izvorâtă din artist, ori că această nevoie e cea de infinit ca la omul credincios, eu nu pot să-i contest lui Faust viziunea unui sens pe dedesubtul contingențelor. Sens interior monadei singulare – poate –, dar care monade se întâlnesc într-o armonie desăvârșită. Ce înseamnă asta mai puțin decât *un sens*? Natural, nu luat ontologic, dar idealist. Recunosc că

e o mare distanță de concepție ontologică creștină, dar nu-i pot contesta religiozitatea.

E frumos afară – pe înserate. Auriu, mă trage spre pomi și spre oamenii de jos, nevoie de comunicare. Aseară am primit din ochii delicioasei doamne Van R[ysselberghe] mărturisirea dragostei lui Gide pentru ea. Cu ce mândrie caldă, aproape impersonală totuși, mi-a spus că posedă manuscrisul lui *Nourritures terrestres*, dăruit ei de Gide.

Fără să vreau trebuia să mă gândesc la Mathilde Wesendonk. Cu Charles du Bos am avut o întrevvedere simpatcă – am simțit simpatia lui spirituală –, dar acum știu de ce, nu mă pot apropia *omenește* de el. Când m-a sărutat pe amândoi obraji, am primit gestul cu recunoștință, dar nu am simțit scânteia prieteniei cum am simțit-o la Gide. Și totuși D[esjardins] a plâns cu mine, pentru mine, o bunătate adâncă era în el. O bunătate generală, mai ales, aș zice, de creștin care-i iubește pe oameni în numele lui Dumnezeu. Am înțeles insistența creștinismului de a ne face să credem în Dumnezeu, în Cristos care ne cunoaște personal! Totuși voi încerca să mă apropii de el. Am impresia că trebuie să trec printr-un strat de cultură intelectuală până a ajunge la el. E om superior, dar din sfera noastră – celălalt e dincolo de sfera noastră, e *creator*.

Am un simțământ de bucurie când vorbesc cu micul neamț muzicant Lasko – are o plinătate sufletească și o seriozitate în bucuria tinereții, care e desigur a marelui artist. Nu e încă liber de „tehnică”, dar îl poartă peste ea inspirația. Câtă recunoștință și încântare pentru ce vede și ce trăiește aici. Până și mâncarea îl încântă. Nu e nimic banal și nici vulgar în această simplitate cu care se desfășoară întreaga lui ființă. Ce pură – și prin asta chiar nobilă – se etalează naivitatea lui. Nu știu de ce îmi închipui pe Goethe la Strasbourg câteodată așa, și la Wetzlar. Goethe, un om care tot mai mult mă uimește și mi-l fac tot mai drag. Autenticitatea liniștii, seninătatea umanității lui, a umorului lui sunt unice. Sângele lui rusesc îi asigură grația calităților germanice în el. Lasko cântă jos Schubert – cântă nerugat – așa cum cântă o pasăre și dă decadei un fond muzical adânc, interiorizat, cu totul minunat și altfel, poate, ca până acum pentru mine. Nu mai sunt obosită ca altădată.

Sculptez în mine, caut un dor, nu-l găsesc, nici regretele pe care le simt întunecându-mă când sunt acasă, nici supărarea, nici frica de bătrânețe. M-am surprins ieri seară căutând în oglindă la ridul pe care nu-l poate ascunde nimic și care e semnalul bătrâneții. Am surprins în mine nădejdea că nu a apărut încă, am întors oglinda în

toate luminile cu nădejdea că e efectul unei proaste oglindiri. Dar trebuie să recunosc că s-a instalat mișcarea aceea obosită a pielii, am trăit acceptarea definitive renunțări aici, aseară, în fața oglinzii în care s-au privit multe tinereți și multe vârste. Sunt fericită că am fost aci, am trăit clipa asta liniștită, frumos, aproape demn. Ireparabilul, renunțarea la orice iluzie ca femeie, aci, în mediul unde se crede în multe alte soiuri de valori. Părerea de rău de a nu-mi fi trăit tinerețea e cu totul obiectivă, nu are nimic din acreala cu care reacționez acasă în fața certitudinii că mi-am pierdut viața! Ce bun e calmul de acum pe lângă tensiunea de acum doi ani pe care o purtam și aci în mine. S-a stins focul tinereții, al dragostei și al iluziei, dar s-a făcut lumină pentru tot – simt, trăiesc, lucrurile direct. Poate fiindcă trăiesc eu arta, eu însumi refuz să cred că Goethe a trăit așa, lui îi cer vibrații de altă amplitudine! Și totuși, după 50 de ani așa a fost! Și asta trebuie, și asta trebuie să aibă un rost pe lume!

Trebuie să-i citesc pe Virgil și pe Dante. Trebuie să aprofundez eu durerea vieții înțelesului lor. Cât de superficial trăim noi! Eu cel puțin! Cât de săracă e reacția noastră față de artă!

16 septembrie

Toate zilele astea bune. Ieri discuția a devenit vie fiindcă s-a pus tema vitală pentru du Bos: a integrat sau nu Goethe și valorile religioase în „omenia” lui? Răspunsul lui Weissmann și mai ales al lui Groethuysen au confirmat azi credința mea. Groeth[uyesen] îmi spunea că sunt amoroasă de Goethe – mi se pare de mult adevărat. Cred că dacă trăiam pe vremea lui, ar fi fost omul pe care l-aș fi servit (ce presumție!).

Plimbarea de aseară, la lună, cu du Bos m-a impresionat curios, fiindcă e dublu. Interesul spiritual pentru mine – suflet care trebuie adus catolicismului și interesul foarte slab uman nu coincid. Am intuiția netă că nu-l interesez ca om, că simpatia lui e impersonală. Și atunci tandrețea caldă sau gestul acesteia, despre care aflu că îi e familiar, fără să fie fals, l-am simțit ca o uzurpare, ca ceva nepotrivit. Nu m-am opus, din decență și fiindcă orice opoziție ar fi fost impudică și la un veac departe de intenția lui foarte curată de apropiere, dar n-am dormit toată noaptea, parcă m-ar fi durut o entorsă sufletească. Cred că hibridul sentimentului m-a jignit. Un sentiment net, normal m-ar fi înfuriat – îl scuturam prin refuz, sau dacă, doamne ferește, consimțeam o clipă, îl eliminam prin recunoașterea că am greșit. Dar această

palidă umbră de viață, acest sentiment catolic ca cel din lirica bisericească medievală, lipsit și de vlagă și de originalitate, nu mi-a plăcut și simt că această atmosferă de popă catolic m-ar revolta. Cum o suportă Mad[leine Cancicov]? Omul Ch. du Bos, cu imensa lui cultură, e teribil de interesant, dar credinciosul îl alterează. Poate greșesc. Doresc să greșesc. Aș vrea să-l știu perfect fericit în credința lui, am credința că-i lipsește prietenia caldă a lui Gide. Poate încercarea mea de aseară, care azi a avut ca urmare cartea poștală scrisă lui Gide, duce la ceva. Aș fi încântată.

Seara

Lectura scrisorilor lui A. Thomas¹⁵⁴ și Fontaine. Emoția adâncă a lui P. D[esjardins] m-a înduioșat până la lacrimi. Aș fi vrut să notez toate scrisorile lui A. Th[omas]. Mai ales prima, cea a colegianului de 15 ani care spune „nu am simțit o mai mare durere” fiindcă e obligat să dea altă lucrare decât cea cerută. Sentimentul adânc și net al datoriei – care l-a susținut până la moarte – și l-a dus la moarte, cum spunea unul din colegii lui. Apoi din copilărie marcat adânc de sentimentul social. Tema lucrată: „La

¹⁵⁴ Albert Thomas (1878-1932), om politic francez, apropiat al lui Paul Desjardins.

Fontaine ca educator al lucrătorului". Apoi scrisoarea după intrarea la École Normale, în care spune că i se pare că a confiscat efortul camarazilor nenorociți! Chipul copilului poartă toate trăsăturile omului matur de mai târziu. Scrisoarea lui A. F[ontaine] cea de maturitate și cea de bătrânețe sunt de o mare duioșie! Ce timpurie însemnare și apoi înseninare. „Nu tulburați entuziasmele mele sever voite.” Ce blândă și totuși eroică figură intimă. Azi mi-a lipsit foarte mult. Mi s-a strâns inima când bătrânul D[esjardins], în momentul când îi mulțumeam pentru seara asta, a început să plângă și mi-a spus: „acești băieți acum plecați... acești dispăruți apasă asupra vieții mele”. Poate nu sunt termeni exacți, dar sensul acelei greutăți e cert termenul lui sau poate a spus „sarcină”!

Orice alterare îmi pare o impietate. Am trăit iar azi pagini de istorie inedită.

Florența, 20 septembrie

N-am mai putut scrie la Pontigny fiindcă Ch. du Bos ne-a plimbat pe Paola și pe mine prin câmpii, de ne-am luat rămas bun de la mănăstire! Curioasă impresie cu acest om! Ba e popă, ba e simplu om. Îl prefer așa.

Ședința de la 17 septembrie mi-a dat sentimentul a ceva solemn, deși tonul era familiar. Mahin, omul de acțiune și

bun-simț, bătrân vioi, simpatic, pare bun și înțelegător pentru toți. Și Thomas a vorbit de fapta mondială a lui Fontaine după ce A. Milhaud, cu o nespusă eleganță, făcuse o schiță psihologică a marilor dispăruți. Aș fi vrut să scriu tot – și ce au adăugat Max Lazare și A. Siegfried, cu nota lui pur personală, care însă prin aceasta ne făcea pe fiecare părtaș la ce spunea despre Fontaine, cei care l-am cunoscut. Pe când Milhaud scosese în relief extrema eleganță și lumină și diplomatie a lui A. Fontaine, el a subliniat adâncă lui umanitate. Așa l-am cunoscut și eu, înainte de a ști ce mare om a fost.

Sper să apară tot ce a spus. În dimineața de 18 septembrie n-am avut timp să le scriu. Îmi amintesc că la întrebarea dacă opera lor se poate continua, Siegfried a răspuns: *nu*, fiindcă Fontaine era o sinteză extraordinară de daruri. Dimpotrivă, Milhaud a insistat asupra metodei, aducând omagiu bătrânului Desjardins, care l-a crescut pe Thomas. Metoda trebuie ținută. Desjardins a făcut mărturisirea că astăzi, „după 50 de ani de reculegere, sunt socialist” și a adăugat la masă că nu vede nici un socialist în partidul lui și s-a declarat liberal de extremă stângă – am înțeles că e în veșnic avans!

Max Lazare mai sceptic față de universitatea muncitorească pe care Thomas o visa. Mahin a răspuns

întrebării lui de Rougemont¹⁵⁵ ce s-ar preda în aceste școli: „Lumea”. În fond nu era fixat nici programul, nici auditoriul, deși s-a convenit că nu trebuie să fie numai pentru lucrători ci și pentru burghezi. Tatonau. Ideea este să se găsească fonduri – impulsul e mare. Se va defini și preciza când se va fi făcut, că se preconiza un început modest cu profesori de la Geneva, cu public de burghezi și cu cei mai buni lucrători trimiși de pretutindeni.

La întrebarea doamnei B. dacă nu ar trebui înțeles în *travail*¹⁵⁶ și cel intelectual, Mahin a încuviințat ultimul înțeles.

Aș fi vrut să scriu tot, să păstrez tot, așa cum aș fi vrut să păstrez în cele mai mici amănunte în amintire silueta mănăstirii, culorile apusului văzut pe fereastra halei celei mari, privirea bătrânului Desjardins când mi-a cerut să vin la Pontigny, chiar când nu va mai fi el! Îmi venea să plâng, l-am certat pentru asemenea gânduri, dar m-a asigurat că mai e până atunci. Ce drăguț și bun și mișcat a fost în gară! În salon mi-a spus să-mi amintesc „de ce mi-a spus”. Aș fi vrut să-i sărut mâna! Sufăr când îl văd atât de singur! Orice ar spune cei din jurul lui – că e actor

¹⁵⁵ Denis de Rougemont (1906-1985), scriitor elvețian de expresie franceză.

¹⁵⁶ Muncă (fr.).

– eu nu-l simt așa. E un mare animator, mulți îi datorează mult! Poate la ei nu e nevoie de așa ceva, dar noi, *străinii – toți străinii* –, noi ne dăm seama ce incalculabilă valoare are opera lui spirituală, deși nu e scrisă. Nu e actor, e un om care-i însuflețește pe alții, firește trebuie să se monteze și el din când în când, o fi obosit! Lectura discursului lui A. Thomas a părut teatrală. Ei bine, nu, el imită vehemența lui Thomas, nu ca un actor, ci cu tot sufletul artistului care creează când vorbește. Declamarea de care-l acuza Ch. du Bos și de care se scutură și Comedia Franceză, nu numai că nu mă supără, dar pentru unele momente de viață o cer; poezia eroică nu se poate debita pe ton de toate zilele. Desigur sunt foarte învechită, dar așa sunt. Eroismul zilnic – mare desigur – poate încăpea în accente simple, dar sunt unele sentimente care sunt făcute din avânt, din aspirație, pe care nu le poate reda decât un „crescendo”, un anumit ritm, o anumită tonalitate ridicată. Corneille fără emfază? Patosul a fost și va rămâne o stare sufletească adevărată – se cere doar să fie veridic.

Despărțirea de la Pontigny, mai simplă decât credeam. Ca-n zilele bune, nu simțeam melancolia despărțirii, ci năzuința de a pune în practică cele inspirate. Ca Goethe, simțeam că nu mă despart de acești oameni dragi, că îi

iau cu mine. Cred că acesta e gradul cel mai înalt de dragoste umană. Simpatia mare a Paolei mi-a fost foarte dragă. Ce om bogat, adânc, puternic. Are toate calitățile rasei, plus o degajare, a evreului care nu a fost jignit. Are bucurie de viață în ea și mare, mare inteligență și autenticitate. Un om impresionant! Nu mă miră efectul asupra lui Ch. du Bos. Aș vrea să o revăd. Mi-a devenit dragă. A. Siegfried, de o amabilitate franțuzească rece în aparență, caldă, plină de atenție.

A pierdut atâta vreme în gara Laroche pentru ca să nu mă lase să mă imbarc singură! E în aparență distant, dar când a prins să te privească, e foarte simpatic. Îmi amintește mult de Jana Poenaru – minus surâsul ironic al acesteia, are ceva mai nordic. În gară la Paris m-a frapat și privirea prietenească plină de „bâlbâieli” a lui J. Hemgon. E încă mic și timid, dar foarte mult și mult e delicios! Drumul anost. Iar am constatat că unii profită de timiditatea altora. Elvețiana s-a întins cât o țineau canapelele – eu a trebuit să mă încovoi ca un șarpe. Prostie, timiditate, inexperiență sau *guigne*¹⁵⁷. N-am deosebit încă de ce nu m-am putut eu instala bine. Poate lipsă de cap – n-am marcat locul al treilea – pe când domnul ei a marcat două locuri cu un interval la mijloc! A

¹⁵⁷ Ghinion (fr.).

ține minte pentru viitor, a ține minte. Am meditat asupra micului incident. Amabilă doamna italiană – și delicioasă. Sunt oameni hărăziți să placă! Am simțit și eu cum am plăcut lui Max Lazare – nu mă pierdea din ochi și s-a apropiat singur de mine. Ce om fin, îl cred obosit, sceptic, poate învins. O blândețe în ochi și voce! Cum m-a ghicit chinuită? „Acest cap dramatic cu ochi strălucitori, acest cap galeș?” Ce va fi gândind de mine? Mi-a fost foarte aproape și simpatic. Un om cu care m-aș înțelege de minune. Un blând și un pur – se zice de el că e un puritan, nu cred, dar pur, da.

Florența. Prima impresie de om obosit. N-am avut *le coup de foudre*¹⁵⁸ ca la Veneția, dar azi cred că iubesc serios Arno, cu palatele lui vechi. Ponte Vecchio mi-a dat o impresie poate tristă, prea multe pietre – fără un pom. Dar de sus, de la San Miniato, pe seară, am îmbrățișat Florența, am văzut-o rezemată pe munte și scăldată în verdeață, îmi părea ca și cum aș fi sărutat-o de acolo de sus. Birjarul, săracul, ce om de treabă și ce entuziast florentin! Oameni simpli și născuți cultivați.

Dar popa din Santa Trinita! Ne-am împrietenit. Domul, Campanila, Palazzo Vecchio și Strozzi – impresii memorabile. Pitti mi-a impus, dar prea trist în

¹⁵⁸ Lovitură de trăsnet, cu sensul de dragoste la prima vedere (fr.).

singurătatea lui, sever, mai bine zis. Strozzi tot așa, dar mai puțin. Sunt ca beată câteodată, prea posacă altă dată. Nu mai am entuziasmul din alți ani. Văd lucrurile *direct*, fără voal, trebuie să mă obișnuiesc cu mine așa. Îmi trebuie „recul” ca să iubesc și perspectiva, dar cred că Florența o voi iubi ca Parisul – pentru totdeauna, aș putea chiar muri în ele!

22 septembrie

Ieri n-am mai scris fiind prea obosită. Sunt tot mai uimită de neînchipuita bogăție artistică de aci. La fiecare pas îți oprește ochii vreun palat grandios, sever sau zvelt ca tinerii din tablourile lui Giorgione! Prima întâlnire cu Michelangelo și Giotto! În fața *Noptii* am simțit emoția care tămăduiește. Numai în fața ei și a *Venerei* lui Botticelli am avut fiori – diferiți, firește! Ieri în Capela Medicilor m-am recules – e singurul loc unde m-aș putea ruga cu adevărat – sau în Santa Croce. Dar profundul serios al lui Michelangelo nu l-am mai găsit nicăieri! Auzeam pe un vienez, în fumoir, spunând că aci nu e nimic care să te rețină – am înțeles imediat de unde îmi vine starea asta de calmă beatitudine, nu e nimic „religios” aci, în sensul gotic. Și totuși! Michelangelo „m-a prins” – am trăit iar *liberarea* ca în fața *Venerei* din Milo. Ce corp formidabil, copt, aproape prea copt, mai bine zis momentul suprem de

maturizare a femeii, înainte de ofilire, și ce grație, ce ușurință! Parcă plutește. *Aurora* e frumoasă – un trup impecabil și juvenil – ce nobilă expresie, ce minune, dar nu spune ca *Noaptea* tragicul luptei dintre spirit și materie! Și ce magnific învinge spiritul! Ce durere, durere divinizată prin acceptare, prin știință, prin izbânda conștiinței asupra înnoptării pasive a inconștienței! Nu-mi pot ține lacrimile nici acum. Ori așa îmi e dat mie, să simt mai mult în perspectiva depărtării? Ieri am trăit fiori care tămăduiesc de meschinărie și ușurime.

Seara – bărbatul obosit, *Noaptea* – femeia în maturitatea ființei ei, ieșind din oboseală prin durerea conștientului! El, parcă a măsurat tot, a cântărit tot, fără scepticism, dar fără avânt. Ea, în atitudinea sculării și cu gestul mâinii stângi parcă dând la o parte un vâl, e activă. Nu-mi venea să plec. La ea mă mai întorc! Și *Pensieroso* e impunător. Juliano, cu capul lui frumos, buclat și trupul vânjos de tânăr mi-a adus aminte de dragostea lui pentru Simonetta! Ce pereche! Ea, ușoară ca o pană, grațioasă în fresca lui Ghirlandajo! Și dacă *Primavera* și *Venus* și *Vergina Magnificata* sunt ea, ce dulceață fără asemănare trebuie să fi deșteptat în cavalerul ei tânăr, frumos, curajos! Au ceva din *Sf. Gheorghe* al lui Donatello! Ce minune e și *Madonna cu copilul*! Dacă nu citeam, nu mi-aș

fi dat seama de ce ține mâna dreaptă cum o ține. Defectul pietrei a silit pe artist să dea o atitudine mai stranie, mai rezervată mamei! Ce noblețe în întreg! Ca și Madonna din Uffizi, e a lui, nu ar putea fi a altuia! Capela cea mare, cu ceilalți Medici, m-a împietrit de mirare – e covârșitoare de bogăție și de fast și eleganță – pe lângă cealaltă, rămâne, totuși, ce e: combinație de bogate senzații și simțământ al superiorității celui ce deține *puterea*. Tot edificiul m-a impresionat ca tot ce e de Michelangelo. Bolțile puternice de jos, liniștea simetriei, totul e grav. Pe dinafară, nu știu de ce, dă impresia părăsirii! Pare că se ruinează!

San Lorenzo mi-a dat iluzia că sunt la biserica domnească de la Curtea de Argeș. Am înțeles ce profund ne-a influențat Italia! Impresii de neuitat la Santa Novella. Joanna, Simonetta și Ginevra în frescele lui Ghirlandaio m-au atras ca vechi prieteni. Pesemne că grație lor am înțeles și restul. Mă încântă fresca! Și cea din Santa Trinita – nu mai vorbesc de Giotto, cu care de-abia azi m-am întâlnit. Bun ghid! Om cult și amoretat de frumos! Fără el nu-mi dam seama de ce unele panouri – cele refăcute – m-au lăsat mai rece. Dar Giottino! Cu Giotto simți net că te întâlnești cu ceva mare, covârșitor! Ce dragoste de viață în toate aceste fresce! Ce realism sănătos și ce victorie pentru vremea aceea! Și pentru a noastră!

Căci cine vede realul așa cum trebuie? Și ce dulceață de culori! Și ce noblețe în figurile din dreapta *Învierii Sfântului Ioan* și ce fervoare în cele din stânga, și ce echilibrare de mase, prin volumul părților arhitectonice. Dar nu pot spune că am „înțeles”, ci am simțit suflul creator al celor mari de tot! Și *Annunciata* lui Donatello e formidabilă! Din câte Annunciații am văzut de două zile, asta e cea mai nobil umană – Sfânta Fecioară, o fată perfect conștientă! Se miră, dă să plece ca și cum nu ar fi vorba de ea, modestă și politicoasă, puțin distantă. Îngerul parcă o imploră să înțeleagă. Ar putea fi chipul unei fete de azi. Cealaltă, a lui Simone Martini, pe fundalul strălucitor, de aur cu cerul înflorat de îngeri, cu vasul cu crini (ce mai inventă arta decorativă?!) e o veche prietenă a mea, pe care o iubesc de ani de zile, de când am văzut-o la fetele Cămărășescu în fotografii. Îmi amintesc că am plâns atunci de dorul ei, cea necunoscută. Azi m-a încântat, dar aș fi vrut să-i fiu mai recunoscătoare – tot ce o înconjură la Uffizi m-a furat de la ea. Expresia aproape sălbatică, de spaimă și refuz al ei, insistența severă a îngerului, ramura verde ce-i împreună aproape, cuvintele ce-i zboară din gură, totul îmi dă o impresie de amestec straniu între natural și supranatural, pe care parcă mi-o sintetizează cuadrilatul ecosez cu care e dublată mantia îngerului și

fondul de aur. Coroana pe capul lui și ramura (de dafin poate!) dau o delicateță și o zvelteță care pe primul plan apare ca un vâl subțire prin care ți se înfățișează scena.

Și apoi *Annunciata* lui Botticelli în care Sfânta Fecioară are mișcarea amabilă și puțin obosită a femeilor lui. Îngerul are un elan în curba trupului îngenunchiat, care te ridică în slăvi! Haina roz vișinie se umflă parcă de vântul primăvaratic ce intră în casă, dar mai ales de avântul tineresc al lui. E un amestec puternic de uman în mistica acestui tablou! Ca în tot Botticelli (și ca în splendida *Magdalena întâlnind pe Mântuitorul înviat* – a lui del Sarto). E un impuls aproape fizic al ei către El – gestul lui, de *noli me tangere*¹⁵⁹, o confirmă. Și surâsul lui! Ce minune de tablou! Alături, tot așa, Sfânta Fecioară: cu gravitatea lui nobilă, copilul e încântător, parcă se joacă de-a ascunselea la sânul mamei! Botticelli? M-a înfiorat. Altfel. Parcă ar trebui cântate sau șoptite impresiile față de el. De ce e așa tristă? Doamne! În toate figurile lui sunt urme de lacrimi. Doar *Primavera* nu, ea surâde, dar ca după plâns. Cele trei grații? Dansează și plâng! Joanna sau Simonetta – tână femeie însărcinată – ce privire

¹⁵⁹ Nu mă atinge (lat.). Cuvinte pe care Iisus i le-ar fi adresat Mariei Magdalena, în dimineața Învierii („Ioan”, XX, 17). Semnifică interdicția de a te atinge de o persoană sau de un lucru.

melancolică! Dar madonele? Magnificata e tragică! Doar Pallas a transfigurat tristețea cu seninătate – și încă e melancolie și în ea, în grația gâtului, în gestul de încoronare. Am iscodit pe toate figurile din jurul tronului Madonnei un surâs. Nici unul. Arhanghelul în colțul drept *meditează* – e singurul grad de melancolie ce am putut găsi în el. Venus e unică! Mi se părea că visez. Și ea m-a eliberat! Alta e durerea lui Botticelli și alta izbânda, liberarea. Caută trecătorul și s-a liberat, iubindu-l. Trupul de spumă, formele de floare omenească, ochii deschiși, aproape străvezii de verzi și pletele aurii ce se joacă în părul acestei minuni, în care mișcarea s-a cumpănit în veșnicia grației, seninătatea ei îmi învinge o durere știută. E nevinovăția, melancolia durerii neștiute pe care o poartă tot ce este trecător. Venus este melancolia efemerului, a tinereții, a grației, a primăverii dragostei, a nevinovăției. Doamne! Nu știu să spun! Aș vrea să pot cânta un cântec în care s-o pot păstra așa cum mi-a apărut azi! Se topește greutatea vieții în dulceața trăirii clipei trecătoare, se risipește negura vieții în lumina trăirii. Un magician care m-a izbăvit de teamă (pe alt plan, Watteau mi-a lăsat o impresie analogă).

Ieri, impresie mare la Santa Maria Novella – Capela Spaniolă – pe ansamblu. (Și detalii interesante și

frumoase.) „Chiostro” – ce încântare trebuie să fi fost pe atunci să fii călugăr și să te plimbi printre atâtea frumuseți! Frescele de pe coridoarele cortilului îi legau cu lumea – era o lume transfigurată, care nu-i despărțea de Dumnezeu! Strălucirea culorilor mă îmbată și mă încântă chiar când nu mai pot urmări figurile.

Azi, după Santa Croce – Cappella dei Pazzi, o bijuterie! Cuprinsă de brațele chiostro-ului, grațioase și ușoare, copilul resurecției de inspirație antică, cu coloanele corintice și curbe grecești, e dovada că arta genială nu se reneagă și nici exclude. Nu, nimic nu te reține, dar e imnul cumințeniei, înțelepciunii, conștiinței umane.

Brunelleschi – l-am privit ieri la Muzeul Domului. Ce cap modern, ce semeț și puternic! Proiectele lui în lemn, le priveam – visam că sunt pe vremea lui – mai adevărat: el a rămas contemporan (folosește mult azi ce am învățat acum doi ani pentru curs).

Cappella dei Pazzi – prima sa operă, cu bolta în albie a peristilului și cupola, e o reușită.

Obosită, am pornit la Carcine. Învăță omul multe. Fac gestul, imitând și învăț adânc ceea ce prin vorba altuia aș învăța ca să uit! Vagonul de „aspetare”! Am riscat, m-am urcat, am înțeles că acolo se așază oamenii ca să aștepte odihniți! Și telefonul, din acest vagon, cu tramvaiele sau

cu o centrală? Am simțit civilizația Occidentului! Mare om ducele lor! Pretutindeni se *lucrează*!

Carcine? Frumos, dar nu extraordinar. Unele grădini mai frumoase la noi. Apus minunat, munții, dealurile, singurătatea definitivă, sentiment de ușurare, detașare completă, uitare până și de detalii ale vieții zilnice. M-am silit să-mi amintesc cât costă un bilet de tramvai la noi. Amnezie sau uitare totală? Cum voi începe iar viața de hărțuială? Mai am încă nevoie de pace. Tăcerea – budarea lui Stello nu mă supără. Mai bine așa, cura mai eficace. M-am rugat la Dumnezeu, dacă nu e posibil să trăim în armonie, să-i dea curajul să ne despărțim și să se însoare cu cea pe care o iubește. Știu că nu numai că nu mă mai iubește, dar chiar îi sunt urâtă – de ce se chinuiește? Crede că aș suferi eu? E rușine sau îi e lene să-și afirme dragostea pentru cealaltă? Poate nici pe aceea nu o iubește! Eu totuși cred că da. Poate acum s-a fixat. Eu nu voi face nici o aluzie. Cum o vrea Dumnezeu!

23 septembrie

Azi zi liniștită. Pitti minunat, dar durerea piciorului mă chinuia.

Rafael – cele două madone, m-au făcut să înțeleg pacea lui superioară și frumusețea stabilă – cele trei portrete, în schimb, toată problematica și zbuciumul învins. Portretul

Papei Iuliu al II-lea e o revelație. La ce o fi gândind? De ce e așa concentrat? Gura e ținută închisă cu sila – parcă ar șopti ceva – mâinile elegante caută și ele ceva. Bătrânul acesta o fi având crime și nelegiuiri pe seama lui? Rafael i le-a iertat, e atâta gând în toată făptura asta, în degetele fine, femeiește împodobite, în felul cum mângâie, cercetându-l, brațul fotoliului și frământă batista, atâta conștiință ațintită, dincolo de egoism, spre ceva îndepărtat – căci sub bonetul îmblănit și pe roșul blând și bogat și cald al catifelei din pelerină, acest cap de bătrân răsare ca un rod copt de înțelepciune și îngăduință omenească. Poate-și îndreaptă iertarea întâi către el, cel care a fost cum a fost fiindcă nu a știut. Acum prinde a ști. Nu e sceptic și nu e amar acest cap, e adânc omenesc, adică plin de sensul trecătorului și încăpățânat în căutarea veșnicului. Ce lecții în aceste galerii! Cardinalul Bibiena – fin, elegant, liberat de teamă, de prejudecăți, cu zâmbetul ușurat de toată amărăciunea scepticismului, prin gluma ușoară fiindcă e plină de duh – un cap uscat peste un trup înalt și nervos – osatura vizibilă a acestor oameni, puternici prin gând, ai secolului al XVI-lea – ochii strălucitori de înțelegere amabilă și limpede. Roșul pelerinei lui de cardinal e de jăritic, ca și privirea. Îl ascuți cum vrea să spună ceva. Înainte de a părăsi sala,

și de a-l lăsa pe el veacurilor viitoare, tu, cel trecător, te întorci din ușă, îl întrebi, îți surâde și are aerul să-ți spună: „Ai înțeles?”.

Dar Papa Leon al X-lea? Cu lupa în mână peste miniaturile unei cărți și peste un clopot bogat cizelat. Și la ce gândesc cei doi cardinali care îi pândesc vorba, gândul? Gras, bine așezat în scaun, are totuși grația aceuia sigur pe gesturile lui. Simți că oriunde ar apărea va fi la locul lui – sau mai bine zis își va face locul lui. Cap expresiv de toate puterile pământești – ale gândului ce se încheagă din senzații puternice și rafinate – pe el nu l-au putut chinui gânduri despre vremea de apoi ca pe Iulius al II-lea. Dar aci, lumea asta, o prețuiește cu lupa, o prețuiește la justa ei valoare, adică mult și o gustă și o stăpânește. Cei doi, ca umbre, repetă în două nuanțe mai slabe figura lui mai superficial – atenți la noi – pozând. El își trăiește viața lui. Thommaso Inghirami? Ce figură inspirată – grosimea lui în haina roșie ca focul devine ușoară prin expresia de încântare! Dar portretul Velatei? E frumoasă, liniștită, iubită și iubitoare: „n-am nimic de cerut, nici altceva de spus”. Nu mă pricep la tehnică – albul mătăsii și voalul trebuie să fie o mare reușită. Peste tot grație, deplina frumusețe de formă și mișcare. Madonna în verde, cu ochii

plecați, cu surâsul *averti*¹⁶⁰, calmul *plenitudinii*. Cine a spus că sunt fără expresie Madonele lui? Nu le-a privit! E suprema expresie a împăcării tuturor contrastelor, tuturor problemelor, tuturor zbuciumelor. Madonele lui poartă în ele posibilitatea suferinței de mamă – se zice: supremă. Cuminți, parcă cumpănesc balanța sorții, poate sunt prea tinere s-o gândească, dar o simt, de aceea adâncă gravitate. Cea pe scaun¹⁶¹, cu șalul vărgat, cu copilul cam speriat, își ridică ochii, atentă la un pericol posibil. În ochii acesteia zace tragicul ei viitor. Ce adâncă umanitate și totuși această privire, care domină spaima prin gândul atent, e mai adâncă decât omul. Își are rădăcina în animalul uman. Ce vast registru e al acestui suflet de mamă a Mântuitorului! Din genunea insondabilă a vieții până la culmea ei, divinitatea, atât de larg se desfășoară conștiința ei! M-am cutremurat când am lăsat-o în cadrul ei de aur, așteptând alte suflete să le învețe.

Portretele lui Bronzino mă interesează mult. Lucrezia, în special. Trebuie să fi fost inteligentă, tare și serioasă, cam pătimașă. Eleonora de Toledo, cu copilul cu ochii mari – ce tristețe decentă și o discreție aproape disprețuitoare. În

¹⁶⁰ Știutor, atent (fr.).

¹⁶¹ E vorba despre lucrarea lui Rafael *Madona cu scaunul*, aflată la Palatul Pitti din Florența.

mijlocul sălii, sub cupola roșie strălucitoare de perlele scoicilor: Venus de Medici – gingașă, pudică, perfectă! M-a tentat s-o ating – e dulce piatra la vedere, simți că te-ar lumina s-o pipăi! Oare senzualitate? Nu cred – e perfecția artei – vorbește simțurilor și le umanizează. Pe ea nu o pot numai vedea – o și pipăi – semn că e adevărat forma perfectă! Dar nu mă „spală” de cea din Millo. Nu știu de ce, că doar e „frumoasă”, fără adverb posibil. Cealaltă e și impunătoare, e mai matură. Asta e din neamul Boticelli. Am revăzut-o, i-am întrebat privirea, părea cea izvorâtă din ochi aproape incolori, n-a răspuns, dar a înțeles: „Ce mai vrei? Sunt”. O iubesc. Mă fascinează, e clipa „anterioară” la orice ai presupune în femeie, în viață, e imponderabila clipă a așteptării, mai bine zis a declanșării. E impetuu al lui Galilei, figura asta e contemporană primei faze a dinamismului modern. E făcută din infinituri mici a căror integrare e mișcare. Ce stupidă sunt acum! De ce oi vrea să analizez ceea ce nu se poate analiza?!

Emoția vie, înviorătoare ce mi-a dat *David* la Accademia. Obosită sau distrată, l-am privit cu solemnitate voită – nu m-a covârșit așa cum simțeam când visam la el. În schimb *Pietà*, deși doar copie, m-a zguduit. Nedumerirea ei în care se cumințește durerea – sau se odihnește doar – și trupul minunat de frumos abandonat al Mântuitorului, căderea

așa de naturală și totuși grația însăși a trupului mort de curând, cald, îl simt suplu în mâna maicii sale care îl presează la subsuoară ca să-l simtă cald – statuia asta cântă și trăiește, cu toată arta savantă și apretată a hainei. E încă tânăr Michelangelo, dar e El. Galeria de primitivi m-a interesat, dar nu mai puteam să simt. Am ajuns la un fel de saturație – ar trebui să fac o pauză, dar n-am vreme! M-am odihnit în biserica San Marco, care nu are nimic bisericesc. Altarele de Giambologna ar putea fi saloanele unui tron. M-a emoționat scena cu tânăra care plângea. Două femei străine consolând pe o alta – tânără, frumușică și copilăroasă – îi era dor de mama! Cu ce patimă plângea. M-am pornit și eu pe plâns, cealaltă atunci s-a alarmat. Le-am lăsat conversând din plin în fața lui Dumnezeu și totuși ca la ele acasă. Mi-a plăcut această intimitate cu Dumnezeu. Pe stradă ne-am salutat amical – ce curioase întâlniri – ca două fulgere am trecut, calde, una lângă alta, nu ne vom mai revedea. Îți sunt recunoscătoare drăguță, tânără femeie, că ai plâns cu atâta foc, încât ai putut deștepta în mine adâncă simpatie – până la lacrimi – am suferit puțin pentru tine!

Moment curios, trecerea prin galeria ce leagă Uffizi de Pitti. Singură cu sutele de portrete ce se uită toate la tine – ai sta cu toate de vorbă, dar sunt și celelalte. Un racursi

de istorie milenară – le privești în ochi – sunt vii, îți spun o viață întreagă unul după altul – unii, din același neam, se confundă, alții te salută ca vechi cunoștințe, curioasă impresie! Timpul dispare, totul devine prezent, ești un magician care îi învii căci îi hrănești cu substanța simpatiei tale! Îi lași în urmă cu părere de rău – îi simți recăzând în umbră – m-am întors iar pe la ei, cred că din pricina ploii, care mă făcea să mă tem de drumul prea lung până acasă, dar, poate, în subconștient, ca să-i mai trezesc cu dragostea mea. Ceilalți vizitatori treceau grăbiți, indiferenți și distrați.

24 septembrie

Ce zi bogată și cea de azi!

Dimineața, San Marco – Fra Angelico. Impresie de pace în mănăstire și de fericire. Celule cu vedere spre grădină și pinul mai înalt decât clădirea – mai ales cele luminate de viziunea blândă, adevărat angelică, a lui Beato Angelico. Nu m-am întristat, fiindcă nu dau impresia chinului ci a liniștii îmbucurate. Apariția Mântuitorului Magdalenei încântate – rozul fericit și el al rochiei, blondul de soare al părului, gestul familiar al lui Iisus – celula curată și destul de mare – ți-o închipui plină de cărți și de cadre sfinte – nu m-au speriat, dimpotrivă, m-a tentat. Am înțeles ce spune Benda în *Ordination*. Nimic auster și nici negarea

vieții – dimpotrivă. La fiecare cap de perspectivă o frescă minunată. Chiar când îl reprezintă pe Iisus răstignit – sângele curgând șiroaie sub ochii extatici sau plânși sau acoperiți de o mână tremurândă a vreunui sfânt, tot frumoase sunt, mai presus de durere – ce mare artist! Nimic nu-ți repugnă – un realism veridic, dar nimic acoperit de urâțeniile și slăbiciunile lumii – totul înțeles de sufletul ceresc al celui „inspirat”. Ce nobilă e durerea, ce bune lacrimile celor ce compătimesc, ce grație în chin, ce avânt în spirit (scena în care Mântuitorul, cu steagul, tot în alb, iese din mormânt chemând sfinții după el!). Ce vioiciune în alură, ce tinerețe în gest, ce vânt de primăvară în tot. Și dracii, care sunt speriați, sunt simpatici! În celula asta nu trebuie să mai fi rămas, în sufletele fraților ce au locuit-o pe rând, nici frică de moarte nici teamă de rău. Cântă izbânda! Și sângele ce curge în șiruri groase și se răspândește pe pământ – în crucifixul formidabil, pe fond albastru, parcă e o cracă imensă de coral!

Annunciata lui e într-adevăr unică! Sfânta e de o tristețe încă bizantină, dar îngerul e omenia pură întrupată! E cel mai frumos și adevărat sol al puterilor superioare pe care l-am văzut. De jos, din capul scării, viața scenei și a cadrului apare și mai intensă – prin ușa deschisă vezi cea mai vie dintre realități. Bolțile nu mai sunt iluzie, datorită

științei perspectivei. Grădina și aerul din ea le respiri. Am stat multă vreme acolo – recunoscătoare căci mi-a fost dat să văd așa ceva – și cu tristețea specială a despărțirilor îndelungate sau veșnice! Treceau englezi tineri râzând, după ce-și făcuseră datoria să le privească o clipă – pentru ei o cadră ca oricare alta! Mie mi-a binevestit despre omenie și despre grație eliberatoare.

Crucificarea în sala capitulară e zdruncinătoare. Sfânta Fecioară leșină ca o femeie, sfinții plâng ca oamenii, se feresc de a vedea oroarea, ca oamenii. Cerul roșu închis până la jumătate face să reiasă mai tragic scena calvarului. Fond convențional? Nu cred – pictural, da. Albastrul radios al Crucificării din gang mă face să cred că roșul e voit. Ghirlanda de capete de sfinți, sub scena calvarului – un realism fantastic. Am crezut tot timpul că sunt basoreliefuri! Ce finețe de detaliu în frescele astea! Lucrate ca miniaturile și cu efect îndepărtat!

Frescele lui Benozzo Gozzoli la Palatul Medici m-au uluit. Ca vioiciune, sunt desigur cele mai frumoase ce am văzut – culorile vii ca și cum ar fi fost pictate ieri. Se explică prin întunericul capelei. Cortegiul sutelor de personaje – toate portrete – mulți cunoscuți din istoria culturii – e ceva fantastic. Costumele bogate, copiate după

realitate, prospețimea culorilor, vioiciunea cu care e pictat acest alai spre Sfânta Fecioară.

Desemnarea ca Magi a celor trei seniori: Lorenzo Magnificul (de 14 ani), Jean Paliologul, care era la Florența, și Asimo – sute de oameni vii, ca noi, fiecare cu un nume, cu o soartă a lui – se perindă în fața privitorului uimit de atâta fast, de atâta viață, de atâți iluștri adunați în jurul lui! Și pe urmă, îngerii! Toți băieți și fete ai vremii! Unul care se uită curios, celălalt se strâmbă – e aceeași figură pe două panouri. Stai și te întrebi ce fel de vrăji cunoșteau acești formidabili artiști ai secolului al XV-lea! Pictura asta făcută la lumina lămpii cu ulei rezistă, apare victorioasă, glorioasă de sub razele radiatorului electric! Nu-mi venea să mă mai despart.

Palatul e splendid – impunător și anume în același timp la galeria Medicilor m-a impresionat Lorenzo Magnificul în mască și portret. Actorul Conradt Veidt aduce cu el. Scrisoarea de copil cerând tatălui un cal e plină de avânt, de umor, de copilărie. Totul parcă e mai intim în palatul ăsta din pricină că le cunoști povestea – se arată locul unde a fost ucis Alessandro – le vezi scrisul, portretele veritabile, sunt la ei acasă!

Am pornit la Certosa. Drum lung și pe jos. Peisajul se desfășură tot mai larg. De sus, din Certosa, e magnific –

absolut viziunea lui Gozzoli. Pomi mulți și individuali – nefăcând pădure – dau impresia că au fost sădiți. Așa și trebuie să fie fiindcă majoritatea sunt măslini. Ce verde sătul și totuși sărac! Pinii, care asigură verticala peste sute de linii orizontale, subliniază albastrul cerului. Azi era înnourat, dar minunat. Vederea de acolo sus grozavă. Azi m-am convins că ce era pictat în secolul al XV-lea era real, nu compoziții copilărești. Cred că nu se poate confunda acest peisaj cu oricare altul. Și pământul își are personalitatea în țara asta. Certosa, pe dinăuntru, artistic mai slab, doar arhitectura minunată – Brunelleschi. 72 medalioane Luca della Robbia! Nu am mai avut putere să le detaliez. Le-am înghițit pe de-a-ntregul.

Grădina cu Puțul lui Michelangelo, în care sunt încă gălețile lui de alamă bătută, cu pomi scunzi, cu tomate umbrind zidul scund al cimitirului pușinilor călugări, vederea de pe terasă – pace, pace, pace. *Și muncă*. Am fost și în prăvălia lor – „farmacia” unde prepară sucurile pentru lichioruri n-am văzut-o. Mucalitul călugăr bătrân nu se jena să spună doamnei Lodi că e ca o tentație a Sfântului Augustin! *Apartamentul* fiecărui călugăr e mare dar gol, sărac, cum se cuvine celor ce au renunțat. Doctorul pretindea că această singurătate poate, câteodată, să fie complice la aventuri galante. Poate! Aci

nu cred că ar putea fi păcat! Prea e frumos și Dumnezeu nu detestă dragostea! Am urcat dealul înalt, drum între două ziduri de cetate, pe care înfloreau caperele cu flori încântătoare albe cu stamine mov, l-am urcat obosită și singură până în adâncul meu! Era ora cinci – cerul înnorat, nu se auzea un zgomot, l-am coborât apoi răsând și întinerită. Compania doamnei Lodi, a sorei ei, a copiilor, a lui „dottore” a fost foarte simpatică. Gentilețea cu care m-au suit în mașina lor, apoi acompanierea până aproape de casă – schimb de adrese – am intrat iar în viață.

25 septembrie

Zi cu început dezolant. Ploaie tristă, carte poștală de la Stello, brutală, impudică și dușmănoasă. E singurul semn de viață ce mi-a dat în 25 de zile! Am plâns în biserica San Trinita, fără să mă pot abține. Cristosul lui Giambologna – numai el știe cât am fost de amărâtă. Messa în Dom m-a liniștit, muzica m-a îmbunătățit, cu *Pietà*, Michelangelo m-a făcut să uit de mine. Piciorul mă chinuia, din păcate, rău. Vizita în Palazzo Vecchio m-a uimit iar prin formidabila bogăție artistică, dar afară de capelă (Vasari) și mai ales salonul cu crini de aur pe fondul albastru închis și cu ușa impunătoare a lui B. da Maiano. Restul l-am văzut cu răceală. Masca lui Dante m-a impresionat. Să fii alături de profilul lui Dante, de o materie care l-a atins, e

impresionant. Aș fi vrut să mă rog și de el ca de toate madonele și christii să se îndure de noi! Vestea de la Stello, piciorul umflat și chinuitor de dureros, ziua înnourată, atmosfera melancolică a duminicii după-amiază, totul contribuia să mă abată. Am luat tram-ul spre San Miniato. Ce oameni amabili, cum te conduc, îți dau lămuriri, nu te lasă la voia întâmplării. În tram – familii, oameni simpli dar extrem de curați și bine îmbrăcați. Bărbații frumoși, femeile din popor urâte, copiii delicioși. San Miniato *m-a încântat*. E măreț, frumos și simpatic. Capela lui Michelozzo, o bijuterie – biserica întreagă minunată! Stilul roman cel mai frumos ce am văzut aci. Cele două scări cu balustrada împart biserica în două – poporul jos, sus aleșii – efect arhitectonic strașnic. Altarul cu ferestrele în marmură roșie translucidă e parcă înconjurat în flăcări – Cristul alb al lui Luca della Robbia o minune! Coloanele colosale, capitelele *romane*, urme găsite de la vechile temple, frescele Scuola Giotto, capela prințului portugal cu monumentul funerar sculptat de Rossellino are o nespusă ușurință și grație.

Ce caută bustul urât, modern sculptat, al consilierului de curte Fischer? Dalajul, operă de artă și el. Dar cimitirul de marmură albă peste care pășești nepăsător? Mii de morți zac aci, pe munte, sub dalele de marmură albă, sub

soarele surâzător, chiparoșii și laurii și alți pomi nu sunt deloc funerari, mirosul de tămâie parfuma aerul curat. Depărtările surâdeau și pluteau dulci și unduioase sunetele clopotelor ce anunțau vespererele. Am stat mult acolo sus, în fața peisajului de vis, cu basilica în spate ca o solidă rezemătoare pentru un biet suflet golit de entuziasm, gata să se tot aplece spre pământ. Copii mulți se zbenguiau peste mormintele de marmură care fac pavaj neted lăsând să treacă peste ele pașii vieții, fără să-i împiedice, poate de aceea nu mi s-a părut că sunt în cimitir, deși sute de cruci și coroane o atestă! Oameni credincioși și deci încrezători și în rostul vieții de aici și desigur și al celei de apoi, care nu trebuie prea mult oprit în loc prin adorarea semnelor materiale. Piatra tombală e amintire ca și în bisericile noastre! Îmi pare rău că nu am stat la Vespre. M-am lăcomit să văd prea multe și totuși la Boboli era închis! San Gimignano pare sărac alături, dar cald. Călugări bruni – la San Miniato, albi. Junele benedictin care mi-a arătat Cristul lui della Robbia părea îndrăgostit de biserica lui. Vederea din piazzale Michelangelo e unică! Culorile de pastel ale munților, nori ușori, buclăți, dramatici pe alocuri – nu erau a ploaie. Dar ca în tablouri! Toată „via”¹⁶² e splendidă. Se îmbinau

¹⁶² Stradă, drum, cale (it.).

curios viorile de la cafeneaua elegantă a Loggiei cu sunetele speciale ale clopotelor muzicale ce chemau la vespere. Un vals de Strauss pe fondul clopotelor amabile și sunetele așa îmbinate curgând în aer spre orizontul dramatizat de faldurile moarate ale unor munți de nori! Nu m-am dus la cafenea pentru a nu-mi preciza prea mult latura actuală a tabloului și pentru a păstra îmbinarea fericită a sunetelor de rugăciune cu cele de dans, pentru a nu vedea de aproape Loggia lui Poggi transformată în cafenea – pentru a nu mânca și bea când ai în față un asemenea spectacol și pe *David* al lui Michelangelo ca să-l sublinieze!

La întoarcere mi-a apărut Palazzo Pitti grandios! M-am obișnuit cu el – îmi place acum – nu mai îmi inspiră teamă.

Întors acasă prin Ponte Vecchio; Loggia încadrează un peisaj încântător. Pe pod, sute de oameni. Familia predomină. Și multe perechi tinere. Malul fluviului de un pitoresc unic. Casele, palatele ieșite din apă – farmec și viață plină printre pietre moarte. Verdeăță și rufe înflorite peste tot. Cât pe-aici să mă duc la un cinema. Efectul oboselii. Am preferat să stau culcată și să mă las legănată sau zbuciumată de zgomotele vioaie ale mulțimii excursioniștilor, ale tramvaielor, automobilelor,

motocicletelor! Treceau valuri, valuri de zgomote spre mine și am adormit. M-am trezit la 7. Dormisem un ceas. Să mă opresc la Padova sau la Veneția? Îmi e dor și de Veneția! Nu o pot renega – orice s-ar spune!

26 septembrie

Zi începută greu. Piciorul doare îngrozitor – inflammat, nu mă încape nici o gheată. Disperare de copil mic, plâns. Hotărâre eroică să plec și de mi-ar sări ochii! Pedichiură. Pansament bun. Suportabil.

Fiesole – minune. Dor de casă, totuși. Bucurie de a-i revedea pe ai mei și de a le povesti. Râdeam fără să vreau. Panorama imensă, aerul blând, munții mi-au deschis iar sufletul larg.

Peisaj încântător, specific italian. Impresionat adânc la Amfiteatrul roman – prima dată când văd așa ceva. Dealurile din jur – chiparoșii, măslinii, smochinii, cerul înmoarat – liniște definitivă, doar din tărie zumzetul melodic al unui aeroplan. Ruine etrusce și romane depănând timpul pentru a-l ghemui iar întreg în calitatea unică a clipei trăite! Azi mi-a fost grea singurătatea. Lume multă spre mănăstirea din culme – tot grupuri – eu singură. Soartă? Cred că da. Fiindcă cu cine ar trebui să mă înțeleg nu se poate! În fața artei simțim însă la fel. Cumpărături de multe fleacuri. Voluptatea bucuriei pentru

alții! Am cerut două rămurele de măslin pentru ierbarul lui Jean Paul, mi le-a dat o fetiță la Fiesole. Le-am presat împreună cu salvia parfumată dată de franciscan din grădina celor claustrați! Poate mi-aduce noroc.

21 decembrie

Câtă vreme a trecut și iar n-am mai scris. Îmi amintesc drumul de înapoiere ca pe un vis plăcut în care domină cele patru ceasuri de viziune de 1001 de nopți din Veneția luminată de apus și de luminile electrice seara, când am plecat. Dacă ar trebui să cântăresc ce eveniment „trage mai greu” în cumpăna conștiinței mele în ultimele luni, pot spune fără ezitare: scrisoarea lui Gide care m-a întâmpinat acasă. A fost ca un semn că Apusul mă păzește, mă ocrotește și-mi cere să trăiesc sub semnul lui.

Am plâns mult în ultimele luni, m-am chinuit mult, m-am „silit” la tot ce fac, afară de a citi și a vedea pe prieteni și rude cu care mă înțeleg, dar nu mă pot tămădui de sentimentul c-am pierdut viața, nu fiindcă nu m-am „amuzat” sau „agitat” pe dinafară, dar fiindcă am trăit-o principial, nu ca pe a mea care e unică, concretă, efemeră.

Niciodată nu am fost mai complet detașată de tot ca acum. Aștept și mor, tot ce fac e mașinal, în virtutea inerției, nu schimb atitudinea exterioară ca să nu dau prilej să se gândească ceilalți la mine – le-aș stârni atenția

și eu am nevoie să mă uite – mă îngrop de vie în indiferență.

Mă mir de ce mă exasperă Stello – cred că e prezența fizică a unui om alterat de un egoism absolut bolnav, care mă chinuiește. Probabil că fluidele noastre sunt imposibil de împăcat. Ura lui vădită, acușările complet false ce-mi aduce *știind* că minte, nevoia de a mă chinui e de un sadism prea evident pentru a mă lăsa să mai sper în îndreptare!

Seară bună la A.C.F.¹⁶³ Mulțumesc Aicei [Dimăncescu] și corurilor liniștitoare!

1933

7 ianuarie, Sf. Ion, seara

Sărbători? Nu. Am fost nedemnă de ele. N-am asistat la o slujbă, n-am făcut mai ales nici un act adevărat creștinesc, nu m-am „dăruit” nici unui fapt, nici unui lucru, nici unui om! Mă cuprinde un egoism rece și steril. Disperări – renegarea vieții plăcute, sunt zvârcoliri ale unui suflet sterp, poate e criza trecerii spre altceva. Mă coc și asta doare. Nu mai vreau să cedez tentației de a mă

¹⁶³ Asociația Creștină a Femeilor, fondată de Regina Maria în 1919.

analiza și de a gândi. Mă tem să nu-mi fac acum un tipar pesimist, așa cum am trăit pe un tipar prea optimist. M-am surprins cu sentimentul că mi-ar părea foarte rău dacă prevestirea legată de Sfântul Ion s-ar împlini anul acesta. Nu că aș aștepta mult de la viață, dar aș vrea să reclădesc în mine și în jurul meu ce am dăruit cu revoltele în ultimul timp. Azi, pe stradă, la ideea că aș muri în 5 zile am avut remușcări adânci pentru toată dezordinea ce am făcut în mine și în jurul meu, cu violența revoltei mele pe trecut. N-am făcut nimic pozitiv pe lume, dar am semănat iluzii – asta mi-a fost hărăzit – de ce să nu respect ceea ce a fost chemare! Fac aci mea culpa. Recunosc că nu am de ce să mă revolt împotriva sorții și împotriva mea, am fost cum mi-a fost firea. Și asta e un privilegiu.

Tilică¹⁶⁴ îmi face un bine nespus cu prezența lui, emană liniște, deși acum îl cred zbuciumat, și apoi formidabila lui putere de a suferi în dragoste arată că e un suflet subțire. Un om pe care-l iubesc. Masa a fost f. f. simpatică – nici o tensiune – fiecare el însuși, liniștit. Îmi era atât de bine la

¹⁶⁴ Tilică Burileanu, guvernator al Băncii Naționale, prieten de familie.

ei! Colea¹⁶⁵ și Valérie drăguți foc. Ce bine e să ai pe cine iubi.

Aseară, nici decepție, nici bucurie. Asprimea la unii oameni e semn de interes sufletesc, la alții de agasare și antipatie. Am impresia că îi sunt foarte antipatică acum. Scrisoarea am scris-o. Nu cred c-o trimit. Aș vrea să ajut și mă tem să nu jignesc, să nu scandalizez! Dacă mor, rog pe Maricica s-o dea ea. Inițialele sunt limpezi. Poate tot nu mor! Am încă destul de lucru – simt acum cât sunt de false exclamările „Doamne, ia-mă!”. Adevărat ar fi: „Doamne, iartă-mă și mă ajută la mai bine!”.

6 aprilie

Au trecut iar luni de când nu am scris. Aveam destule de încredințat acestui caiet, dar am preferat să nu le mai văd în fața mea mai târziu, să le port în mine transformate în ceea ce vor da.

Azi vizita doamnei și domnului Dupront¹⁶⁶. Mi-a deschis dorul de Franța – de Pontigny, de Apus – ca o rană cicatrizată, dar ușor sângerândă. Iar am avut ocazia să

¹⁶⁵ Colea Musicescu, cumnatul Aicei Voinescu, soțul lui Valérie, tatăl Maricichii. Profesor de matematici, cultivat, iubitor de literatură, a tradus din plăcere și a publicat câteva cărți.

¹⁶⁶ Alphonse Dupront, directorul Institutului Cultural Francez din București.

măsur depărtarea de ce ar trebui să fiu. Vina e a mea. Nu am instinct de conservare, nu știu să mă apăr și să mă afirm, sacrificând totul pentru un ideal. Mă surprind cu un sentiment ce n-am cunoscut până acum: nemulțumire față de toată lumea, aptitudini de a vedea caricatural. Nevoie imperioasă de singurătate. Sunt la sfârșitul puterilor de rezistență nervoasă. Deseori am sentimentul că trebuie să leșin! Stello nu crede – egoismul lui e grandios de puternic. Nu mă mai indignez – îl studiez – e o forță a naturii! Totul îmi apare deformat și anost!

Câmpulung-Muscel, 15 august

Ce era să scriu azi? Să repet că mă simt exilată de o lume în care îmi găsesc adevărata rădăcină?

Oameni interesați în jurul meu, dar nu mi se par expresivi pentru timpul ce trăim. Exponenți ai unor vremuri tulburi – nici unul om al viitorului sau nu-l simt eu destul în ei! La un moment dat, jurnalul doamnei Satmary și mișcarea în jurul a ceva nou. E lucru mult și bun – desigur se pregătește un viitor cu el, dar nu știu dacă și o schimbare de nivel sufletesc, nu numai intelectual, la femei. Aș fixa două evenimente importante pentru mine: *Timișoara* – vizita la prostituate – sentimentul adânc suferit și trăit, de nedreptate socială, milă fără sfârșit pentru aceste victime ale unei mentalități

omenești devenită a doua natură. Mă prind pe mine gândind că nu se poate altfel – și totuși *trebuie* să se poată. Apoi milă de întreg tineretul – băieții care pierd nevoia de a iubi sau și-o deformează. Am înțeles oroarea lui Gide pentru acest fapt. Goga, privind întrebător orizontul și, cu ochii umezi, constatând că am fost mai mult crudă decât bună, vorbind cu acele nenorocite – mi-a dat măsura nădejzii că s-ar putea îndrepta lucrurile. Nu cred însă că e o problemă socială de rezolvat, ci o problemă morală pură pe care nu o va rezolva decât o sensibilitate omenească evoluată.

Aurora avea dreptate: când se vor schimba oamenii mai mult – adaug: cu plăcere.

Al doilea eveniment: Filipoiu. 18 iunie rămâne o zi memorabilă. O față a României ce nu o cunoșteam, străveche, imuabilă, trăsătură de unire între preistorie și veacul nostru și viitor.

Liniștea aurită de lumină pe canale, zborul nesperiat al păsărilor, pădurea de sălcii inundată, pădure topită în unitatea nivelată în care miile de indivizi se pierd parcă mai mult ca în alte păduri și din pricina uniformității de culoare și poate din pricina acestui ciment lichid – apa – care le unește parcă la corolă, și alunecarea ușoară care stinge în noi orice veleitate de efort și de rezistență, totul

e închistat în experiența vieții mele ca o zi de liniște deplină, totală, mai largă mult ca propriul meu Eu, o zi a Universului constant în care timpul înscrie variațiuni superficiale, trecătoare!

La Câmpulung liniște – înseninare. Excepție două zile în care decepția Maricicăi Radovici a răscolit în mine decepții vechi, pe care le-am animat cu detalii imaginate. Cum se otrăvește omul singur! Toxinele proprii sunt mai mortale decât cele venite din afară! Viorica, plimbările cu nepoții ei și cu ea m-au liniștit iar.

Înființarea Ateneului aci. M-au amuzat bărbații cu prolixitatea lor și lipsa totală de simț al realității. Femeile, mult mai coapte pentru realizări!

Dobrești – stupoare! Amintiri pe care te poți rezema. S-au topit natura cu civilizația în această amintire și momentul suprem al excursiei: contopirea liniștii carpatine cu vocea plină de elan a lui Herriot – împăcarea constanței naturii cu imboldul spre tot mai bine al culturii, identificarea simțământului sfâșietor că ești absent, tocmai în ceasul acela, în locul unde te simți sufletește mai bine, cu simțământul fericirii că prezența în ordinea spirituală nu e lezată de spațiu și timp!

Impresia „în bloc” de omenie, de blândețe omenească, de raporturi, care, generalizate, ar face viața plăcută și grațioasă.

Aștept mâine pe Stello. Intenția îmi e fermă: să mă pliez cât pot umoarei lui pentru a-i da o vacanță odihnitoare. Mă tem ca febrilitatea lui să nu-mi strice iar din echilibrul de acum. Vitalitatea lui neînfrânată e mai tare ca puterea mea sufletească – o sapă, o obosește, o abate. Nu se pot lupta ideile cu viața! Poate era foarte bine dacă înțelegeam asta de mult. Dar atunci trebuia să plec, fiindcă și conștiința în mine e prea tare pentru a putea fi îngenunchată și anihilată. Raportul normal între noi îl văd azi clar: când în el viața e mai obosită – se odihnește, doarme – ființa slabă trebuie condusă. Când se redeșteaptă viața în el, refăcută, izbucnește cu frenezie, fără măsură, orice frâu, cel mai slab comandament al civilizației, îl sare cu revoltă. Gândul ordonat, simțirea stăpânită ce îi opun, simpla mea prezență e prilej de exasperare, ciocnirea e inevitabilă, dincolo de voința noastră! Să-l las cum e! Desigur, dar asta înseamnă să-l ignor total, să nu-l mai ating cu nici un val din conștiința mea decât atunci când el e obosit! Am crezut multă vreme că o unire e de folos ambilor. Nu o mai cred. Pe el îl face să se îndoiască de valoarea vitalului – puterea idealului –

valoarea mea. Mai puțin puternice, ambele planuri se împăcau – așa însă, e exclus. Nu rămâne decât toleranță din partea mea, căci viața nu știe să tolereze. *À la grâce de Dieu!*¹⁶⁷

Câmpulung, 23 septembrie

Zilele ce au trecut aci m-au învățat foarte mult. Iar o decepție cu Stello, nu doar că m-a „trădat” pentru L. Stef., dar ne-a trădat pe amândouă printr-o ușurință care pare esențială sentimentalității lui! E un superficial iremediabil în ale inimii! Pentru mine un grad mai intens de detașare. Gust de neant în suflet. „Săptămâna nebună” m-a distrămat iar, m-a obligat să-mi revizuiesc credințele – rămân tot mai puține. Am impresia când privesc în jurul meu că Universul se coboară la un nivel foarte jos, oamenii interesați, dar tocmai fiindcă opaci sau translucizi, f. f. puțin limpeziți. Oare „viața” nu e tocmai trecerea de la opac la transparență și atingerea lucidității nu e inumană?

Ziua la Curtea de Argeș – o etapă luminoasă în încălceala zilelor din urmă. Mă minunez de ce nu am emoții puternice în fața artei noastre pentru că ambele biserici sunt minunate! Poate fiindcă nu se poate

¹⁶⁷ Fie voia Domnului (fr.).

zdruncina firea omului cu ce poartă în ea! Nici la Florența nu am avut „comoții” ca în fața goticului, ci *alt* sentiment – tot puternic, tot adânc. Mănăstirea Argeșului e bijuteria „mea” românească, știu că e a mea, în mine, nu mă emoționez când mă uit în oglindă! O iubesc pentru că e regală, și totuși accesibilă – e milionară și totuși simplă – e superbă, are ceva atât de spiritual în grația liniilor ei, mai ales văzută dinspre absidă, ceva mlădios, aproape *enjoué*¹⁶⁸, nu impune deși se înalță ca o domniță în grădină. Zărilor i se supun cuminte, surâde, nu comandă. Un fel foarte înalt de a domina!

De departe, albeața ei aureolată de razele aurii ce emană, împlânzită de albastrul și verdele ce se îmbină la distanță între o umbră colorată, silueta ei pură scrie pe cerul nostru o majusculă artistic înluminată, pe care Apusul poate să descifreze nivelul sufletului nostru!

Biserica Domnească! Ce aproape de noi! Mai simplă, mai a tuturor, mai săracă, mai pe gânduri, mai trudită, mai tăcută, mai așezată, ca după o oboseală mare! Mai închisă în formele ei liniștite și uniformitatea râurilor de cărămidă și de bolovani în care s-a îmbrăcat de sărbătoare, dar pe dinăuntru cântă de bucurie descătușată! Cântec cald, senin, fără fortissimi – Mozart al nostru! Adâncuri fără

¹⁶⁸ Vesel, jucăuș (fr.).

fund ce se acoperă de cer și cu grație, aspirațiuni și ferveare pudic ordonate, pasiuni spuse pe șoptite! Te iubesc, biserică Domnească a noastră, a noastră, gând anticipat!

Curios sentiment în fața temeliilor vechiului palat! Mândrie că avem și noi un trecut rafinat, melancolia că s-au șters atâtea urme, spaima că, vai nouă! ne incumbă datoria să le păstrăm în noi și să chezășuim pentru ele când noi întâlnim înăuntrul nostru atâtea urme de necivilizație!

Zi bună, caldă, cu o dulceață de toamnă aurie în aer și în suflet! În fața mea un suflet curat și încă nescris și hărăzit dintru tinerețe durerii, unui „never” – și alt suflet obosit înainte de vreme pentru că a pățimit și s-a urcat pe rug cu bucuria exasperată a pasiunii și acum a obosit, tânjește. Lângă mine Liuba – zări infinite ale stepei rusești – încadrate în liniște occidentală! Trei oameni pe care îi iubesc – autentici! Eu? Când senină, străvezie, când mă întunecă regrete inutile, când mă destramă un scepticism neiertător! Și Anul Nou de muncă începe de luni!

1934

2 ianuarie, 9 seara

Nu am mai scris luni întregi în acest caiet. Acum scriu pe aceste foi, de teamă să nu mă vadă Stello. De trei zile trăiesc în stupoare. Moartea lui I.G. Duca¹⁶⁹ m-a consternat. Mi-e o milă mare de bietul nevinovat – am impresia că l-au omorât ca pe un copil, fără putere să se apere! Era prea cinstit și fin să bănuiască atâta mișelie! Pe lângă durerea de a vedea dispărând un om bun – unul de care o țară întreagă avea nevoie – durerea e mult mai ascuțită, când mă gândesc la tineretul nostru rătăcit! Și dacă ar fi numai tineretul! Oameni bătrâni, cu pretinsă cultură, cu răspunderi mari și influențe și mai mari se aprind pentru o mișcare inumană, retrogradă, barbară! De ieri stau să mă scrutez – oare nu voi fi eu uscată, de nu pot simți pățimaș? Ori judec și simt eu mai după chemarea viitorului? Patriotismul rasist îmi apare ca un principiu de crescătorie de cai, nu de oameni! Sângele să fie cel care decide de valorile spirituale? Ce aberație materialistă într-un veac ce se îndreaptă științificește spre idealismul cel mai pur! În cartea lui sir Jones¹⁷⁰, tradusă

¹⁶⁹ I.G. Duca, prim-ministru, este asasinat de legionari în ziua de 29 decembrie 1933 pe peronul gării Sinaia.

¹⁷⁰ Ernest Jones (1879-1958), psihanalist englez, biograful lui Sigmund Freud.

de Colea, îmi citea capitolul despre libertatea chiar a elementului dinamic și noi oamenii, în domeniul gândului, acceptăm cătușele unor formule pasionale! De mult nu am simțit atâta oboseală ca azi. Poate niciodată nu am trăit ceasuri de definitivă deprimare ca azi, când sunau clopotele și-l duceau la groapă pe Ion Duca! Ce sens mai are să lucrezi când știi că direcția străduințelor tale va fi dezmințită de toți inconstienții guralivi și că regnul rațiunii limpezite va fi înlocuit cu cel al pasiunii iraționale, palavragioaică și brutală! Și azi simt că e prea târziu să te mai opui curentului. Măsurile severe luate de guvern nu vor izbuti decât să îndârjească – poate unul singur ar fi mijlocul: *un mare om*, cu autoritate necontestată, care să întoarcă privirile tuturor spre el și el să le dirijeze spre un ideal de justiție și de adevăr! Un om al libertății!

Toată bucuria celor două clipe de limpezire în cadrul iernii albe și liniștite s-a întunecat din pricina grijii ce m-a cuprins.

Patinam cu bucuria unui copil – acum nu-mi mai arde de nici o mișcare. De la război nu am mai trăit tristețe mai mare ca cea de acum – căci nu e personală – e colectivă!

Poate vrea Dumnezeu cu noi mai bine.

25 ianuarie

Au trecut luni pline de momente prețioase – nu scriu, dintr-un fel de lene, care seamănă a înstrăinare de mine, nu scriu și de teamă să nu dansez în fața oglinzii. Căci evenimente exterioare nu sunt în viața mea, ci numai interioare. Până la Crăciun cele două conferințe, care m-au interesat adânc – am lucrat cu nespusă poftă – simt că sunt iară în formă. Pesemne arta îmi dă siguranța care inspiră și altora încredere. Atitudinea lui M[ișu] complet schimbată. Nu-mi explic, dar îmi face bine – am iar mișcările degajate – un sentiment de ușurare și de umanitate ce locuiește pe înălțimi! S-a purificat în noi ce era tulbure. Ce bun sentiment, înviorător, parcă o primăvară nouă în mine, dar o primăvară nepătimașă, ceva statornic, poate asta-i toamna, calmul ei! Mărturisiri prețioase – ce mai pot conta pe urmă gestul, cuvinte, întâmplări! Am avut parte de realități impalpabile. Ce trece nu e al meu. Acum e liniște în mine – câteodată aștept moartea.

Moartea lui Duca. Am vrut să păstrez revolta și dezgustul pentru altă dată când voi avea nevoie de hârtiile scrise cu ocazia morții lui. Poate și pentru a înscrie aici și evenimente mari. Ce curios! Am citit cartea Sabine

Cantacuzino¹⁷¹; m-a tămăduit de durerea prin care treceam în ceasurile când citeam. Eu nu cunosc oameni mari în țara mea, nu îi frecventez. De ce? Situația noastră financiară? Nu. Firea lui Stello și timiditatea mea! Mi-ar plăcea mult să trăiesc într-un mediu interesant bărbătesc. Un regret ascuțit la moartea prof. Cantacuzino¹⁷² – egoist – de a nu fi trăit în preajma lui. E ca un semn al situației mele intelectuale și sociale, între două planuri. Vina? Desigur tot a mea – lipsă de încredere în mine, nevoia de liniște, teamă de viciile lui Stello. Moartea prof. Cantacuzino a lăsat o altă mare tristețe în mine. Cu Duca s-a dus un om subțire și de care țara avea acum nevoie, dar el era Profesorul! Cu el s-a dus un rar exemplu, unic în țara noastră și aiurea! Așa îmi închipuiesc că erau cei mari ai Renașterii – multipli creatori, animatori, generoși și buni!

Anul cel nou a venit cu coasa, parcă vrea să ne lipsească de toate florile, să ne lase câmpul gol, să-l pună la

¹⁷¹ Sabina Cantacuzino (Coana Sabina) (1863-1944), fiica cea mai mare a lui Ion C. Brătianu, prezență activă, în epocă, în viața culturală a Bucureștiului. Cartea despre care vorbește Alice Voinescu trebuie să fie volumul de memorii *Din viața familiei Ion C. Brătianu*.

¹⁷² Savantul dr. Ioan Cantacuzino (1863-1934), biolog și medic, om de vastă cultură, cu alese calități sufletești.

încercare ce poate da singur, fără ajutorul celor de altădată!

Mă preocupă mariajul Lalei. O înțeleg și iubesc elanul ei. Ea nu crede că e dragoste, dar ce îi lipsește pentru a fi? Poate, totuși, setea! Azi la curs am un simțământ de ușurare, de spirit pur; ce cap elegant – simțeam că nu s-a pregătit expres și totuși ne vorbea nouă. Au fost accente triste, la sfârșit marcate de umor. Înțeleg ezitarea lui și teama. Mă întreb de două săptămâni dacă intuiția mea e justă și vede pe acest „monstru” al celorlalți cu ochii treji sau obiceiul de *construcție* a personajelor nu-mi falsifică adevărul! Îl simt dezamăgit de viață – cinic pentru că lovit în prima încercare de căsnicie – lovit și umilit. Eșecurile au continuat. În fond, succesul i l-a dat munca lui, căci inteligența îi e puternică prin cultura mare. Fericirea gratuită a inimii? Nu cred că a avut. Ghicesc că, poate azi, prima dată crede în căsnicie!¹⁷³

5 februarie

Ieri am trăit o zi plină. Plină de emoții foarte opuse și totuși armonizate într-un sentiment că trăiesc efectiv și intens!

¹⁷³ Aici este descris renumitul avocat Istrate Micescu.

Plecarea la drum cu dl Iorga, dra Holban și dra Pavlovici, pe un ger de minus 16 grade, într-o lume fantomatică, în care, la fiecare pas, te pândea pericolul unei ciocniri și a unei derapări, avea un farmec straniu. Prezența *du grand homme*¹⁷⁴, cum spune Maricel Holban¹⁷⁵, mă paraliza și mă anima, totuși. Biblioteca m-a dat gata. Mi-am simțit ignoranța crasă în ale literaturii românești; textul prezumat de el ca fiind Caragiale nu reprezenta pentru mine nimic decât pagini proaste de un romantism complet perimat! Întotdeauna resimt dureros lipsa culturii mele istorice și literare, în sensul cel mai strict al cuvântului, dar acut, ca ieri, n-am simțit-o niciodată. La Pontigny e vorba de străini – și cu ei, totuși, sunt mai la curent. Dar cu ai noștri? Ce rușine! Nu-mi cunosc deloc nici țara, nici trecutul! Când o auzeam pe M. Holban și îi constatam siguranța în acest domeniu, îmi venea să mă bag sub pământ. Ce folos că plutești în idei generale! Nu m-am liniștit decât când mi-am mărturisit ignoranța. Am simțit-o și mai vastă când dl Iorga părea convins că sunt doar o modestă! Niciodată n-am fost mai disperată de lipsa mea totală de memorie! M. Holban e un abis de cunoștințe, de

¹⁷⁴ Marelui bărbat (fr.). E vorba despre N. Iorga (1871-1940).

¹⁷⁵ Maricel Holban, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei, traducătoare, pe atunci asistentă lui N. Iorga.

detalii, de cronici intime ale marilor scriitori! Dacă aş putea să am la îndemână toate aceste rezerve! Nu aş renunţa la reflexiune, la puţinul ce pot, dar aş vrea să şi ştiu.

Efectul acestei plimbări. Deprimant şi totuşi foarte bun. Prezenţa acestui om de o prodigioasă cunoaştere şi de o vivacitate de pătrundere e binefăcătoare. Geniul e creator şi pace! O avea lorga păcatele lui, dar e un om rar! Ce animator! Nemulţumirea cu mine nu m-a distrus, m-a biciuit! Am o poftă nespusă de lucru!

Impresia şcoalei foarte mediocră. Dezordinea, lipsa de confort şi „cochetărie” a interiorului – datorită sobelor ce se dă râmau şi refăceau, mi-au dat impresia a ceva trist – românesc trist – lipsă de gust, specifică interiorului micului burghez de provincie. În schimb atitudinea fetelor, notele luate de ele, atenţia încordată, desenele unora m-au impresionat şi m-au făcut să cer să mai vin pe la ele!

Casa dlui lorga, în schimb, cu toate mobilele oribile, gen Brumărescu – arhonderie mănăstirească – o veche casă boierească! Stampe foarte frumoase, cărţi, scoarţe româneşti, soare, soare, flori pretutindeni pe stelaje ca la mama acasă! Lumină, veselie, simplitate, lipsă totală de tensiune, de „îndrumare”, o autenticitate în toate, semnul culturii veritabile, pe care trebuie s-o fi transmis şi celor

din juru-i. Dna Lucia¹⁷⁶? Ce om de o reală finețe și subțirime! Borcanele de dulceață înșirate pe bancă, în vecinătatea vechilor stampe – casă boierească românească! Cerdacul și priveliștea lui pe dealuri albe și pe livezi înflorite de ger, scăldate în lumina veselă a unui soare cu dinți, împlineau impresia de liniște, de împăcare, de bucurie.

De când am pășit pe preșul de pe scări, țesut din cânepă albă, curată ca zăpada, întins pe bradul treptelor albe și curate ca gerul ce le scălda – și am fost primită în cerdacul cu colonetele de lemn, zvelte ca fetele lui Grigorescu, cu capitelluri sculptate savant, coifuri complicate pe trupuri tinerești, am fost îmbrățișată de cerul albastru și de dealurile albite ca în stampele japoneze, parcă s-a deșteptat în mine un om de altădată. Poate nici nu am fost eu vreodată acest om, poate o fi vreo bunică sau străbunică din mine care și-a recunoscut căminul. Mai ales când am intrat în „sală” și am dat de borcanele de dulceață, înșirate, gata de plecare spre oraș! Și camera mare, pătrată, cu mobile multe și urâte, cu gravuri multe, unele foarte frumoase, plină de aer, de lumină și de un duh de altădată, apoi biroul inundat și el de soare și păstrând izul vioi și voios al gândirii sprintene și creatoare

¹⁷⁶ Cumnata lui N. Iorga.

ce o locuiește din când în când, am simțit cât de adânci îmi sunt rădăcinile în viața patriarhală a boierilor români! Ce fericită aș fi să-mi pot sfârși zilele într-o casă – o culă românească, cu cărți multe, cu oameni iubiți lângă mine și un sat alături, în care să-mi semăn înțelepciunea culeasă toată viața! Dar nu moșia, cu ce comportă ca egoism și interese materiale! Visez!

Drumul încântător! Parcă erau pomii înfloriți. Soarele în apus era un glob de foc, ce plutea în ireal! Tablou unic de iarnă! Când discul de foc, privind printre zăbrelele negre ale pădurii ca un ochi strălucitor din altă lume, curios și stăpân pe aceasta, când o minge de foc solidificat, scoborându-se din infinitul cerului pe infinitul zării, dar nu pe două planuri, ci pe trei! Aveam credința că-l voi cuprinde în brațe! Iar câmpul imens, nepătat, albăstrui de alb și văzduhul alb și el, dar cu glazură făcută din reflexul unui câmp de tămâioară, un imperceptibil mov, o posibilitate de mov. Între ele, linia netă dar perceptibilă greu a unei lumini de culoarea celei a lunii. Un ansamblu feeric, zugrăvit în infinitele nuanțe ale lipsei de culoare! Și iar acest infinit de posibilități, ca o inimă vie, soarele roșu în trei caturi, ca și cum ar fi concentrat în el tot sângele lumii! Lumea exanguă se transformase în straturi de irealități în jurul acestei inimi însângerate, înflăcărate!

S-a vorbit de toate. Profesorul Iorga era obosit, căsca, sau poate concentrat asupra celor ce trebuia să vorbească la radio. Văzut de la spate – o blană, o căciulă, un smoc de barbă, avea totuși fizionomia lui proprie: era Iorga! În tăcerea lui și în ce spunea din când în când (despre Focillon, de ex. – simțeai „plinul”). La ducere a fost mucalit ca și la dejun. Îi place gluma sărată. Mă încerca dacă știu să și râd. Înțeleg acest examen – cel mai sigur pentru calitatea unui om. Cine nu știe să primească mingea ușoară a glumei și s-o întoarcă nu e din comunitatea duhului! Poate fi foarte savant, foarte cumsecade, dar nu și-a scos picioarele din materie! Se îngrijea de fete, de sănătate, de mina lor, episodul cu părul vopsit al uneia dintre ele m-a încredințat că e *bun*. I s-a adresat cu un ton duios de femeie gingașă, că nu a vrut s-o jignească. „Fato, nu fi mâhnită, n-am vrut să te mâhnesc!” Tonul nu mă înșală. Pot afla că a sfâșiat în bucăți pe Titulescu sau pe oricine – pentru mine, chiar dacă un biet pisoi urât i-ar tenta ghearele, știu că e bun! M-a izbit amuzant insistența contra cucoanelor urâte și bătrâne, cu pretenția de politiciene, poete, romaniere – îl agasează pretenția semidoctă. Și oare nu are dreptate?

Elena Văcărescu. Ce deosebire de „facticele” conferinței de sâmbătă seara! Și a ședinței de la Academie!

Politiciană, propagandistă de prim rang – și poetă câteodată – dar cu cabotinaj care te zgârie pe suflet! Iorga spune că învață pe dinafară. Poate! Dar de ce la lectură, același accent de emoție suprapusă textului? În loc să vibreze din text? În privința asta sunt incoruptibilă. Doar cunosc trucurile meseriei! Firește, imposibil să improvizezi tot, dar emoția trebuie să fie proaspătă, prezentă – nu copie! Și dacă gândești realmente ce spui, emoția e prezentă, chiar dacă ai gândit de 30 de ori același gând. De fiecare dată îl creezi din nou, mai adânc, mai amplu, cuvântul e același, dar se întinde peste un câmp noțional mai vast, mai adâncit, și emoția corespunde acestui travaliu. Oare nu te înfiori de 100 de ori dacă ai auzit de 100 de ori o melodie frumoasă? Dacă emoția nu se mai manifestă în afară, pentru ce s-o înlocuiești cu o mască, ce nu seamănă decât cu una mortuară proastă. *Nu e om de adevărată cultură*, nu are dragostea respectuoasă față de adevăr! Îmi pare rău că trebuie să o scriu aci, m-aș minți dacă aș ascunde acest simțământ! M-a durut – aș fi vrut să am fericirea de a surprinde un suflet de adevărat poet. Sunt convinsă că Anna de Noailles s-ar fi comportat altfel! Chiar faptul că m-a renegat a luat acum în ochii mei locul unei autenticități sufletești – îl respect și îl prefer cabotinajului! Totuși, nu-i putem nega Elenei Văcărescu

meritul mare de a-și servi țara. Sunt convinsă că în acest rol nu e prefăcută. Poate nici nu știe cât a fost de factice, e poate o poză a unei generații de cucoane mari! Cine știe cât de neveridică le apar eu elevilor mei când mă pasionez pentru Eschil!

4 martie

Zi mare azi! L-am auzit pe Enescu spunându-și durerea pe limba lui Brahms și Beethoven. Niciodată nu mi s-a înfipt melodia mai adânc în suflet și n-am simțit armonia ca fiind substanța cosmosului cea adevărată, din care se zămislesc formele și pe care noi nu o percepem decât dacă ne-o revelă, ne-o subliniază. E armonie – noi o întunecăm în noi! Am plâns și de fericirea libertății, dar azi am simțit foarte tare legătura fizică ce e între oameni în asemenea momente – mă durea durerea lui! E nedrept ca un astfel de om să sufere pentru o femeie care nu e de calitate! Să sufere, fie, dar să nu-l distrugă! Azi cânta cu avântul dezolării tragice! Când s-a aplecat în așteptarea „intrării”, cu arcușul în mână dreaptă, cu mâna stângă pe inimă, atent, smerit de minunea ce trebuie să vină, am simțit că-l doare tot – și bucuria! Aplauzele le primea cu resemnare! Zi mare, fericită că am avut lângă mine pe Mimy Spandonidi, femeia asta înnobilează tot ce gândește și

atinge! Tante Irène de cealaltă parte, Mimy P[aleologu] în față și Sofica! O gardă de suflete curate, la toate vârstele!

Stello, iar în căutarea aventurii – îl las, îi trebuie această iluzie, e tânăr când e așa.

După prânz – cele două ore de discuție, efect curios! Ostilitate intelectuală – nevoie de a mă contrazice *à tout prix*¹⁷⁷, metode analoge cu ale lui Stello; de mult nu am simțit o enervare fizică până aproape de tulburare ca azi! E reciprocă. Curios fenomen!

Cella Delavrancea azi m-a cucerit. Era moale, dulce, femeie cu suflet!

13 aprilie

După conversația de ieri cu Mad, am reflectat asupra celor ce spunea că persoanele care joacă cărți se amuză frivol etc. Nu sunt mai rele spiritual decât cele care își trec vremea citind! Are dreptate, dacă citirea e simplă distracție – mai nobilă, dar tot distracție! A citi trebuie să fie a învăța – și a învăța este a te umaniza, a te adânci, a învăța să te luminezi sufletește! Câtă vreme pierdută în viața mea! Ani întregi de stagnare, apoi epoci de perfecționare, acum însă, o secetă groaznică în mine! Parcă mi s-au stins entuziasmul și credința în viață. Totuși poate acum am de

¹⁷⁷ Cu orice preț (fr.).

făcut lucrul cel mai greu! Să dau de străfundul meu *adevărat*. O singuratică, eu, care am avut aerul să fiu prea sociabilă! Indiferența față de oameni și de cauze, de anumite cauze și oameni, parcă nu se potrivește cu puterea de simpatie de odinioară – sau este putere de simpatie la alt nivel, cel spiritual din oameni! Datoria, acum, e să ajung la esența mea – bună sau rea –, să clădesc pe ea, nu pe virtuți adoptate în care m-am înveșmântat, e drept, plătindu-le cu bucurii și *bien être*¹⁷⁸. Vreau să mă simplific tot mai mult – și gândul, și gestul – ca să iasă simțirea adevărată la iveală și să-mi găsesc nivelul.

Nu poate fi găsit la orice vârstă. Pesemne că de abia acum sunt coaptă ca să mă găsesc. Simt că în curând mă voi afla – acum mă privesc încă, mă gândesc, nu mă trăiesc! Să nu mai fiu în stare să mă trăiesc? Poate a gândi e la mine a trăi. Cam așa mă presimt. Dar să nu anticipăm!

13 mai

Două zile de zbucium – pe dinafară cald. Luptă cu tentația de a lua parte la Congresul feminist, din nevoia de a mă adapta mediului, pe de altă parte repulsie pentru mișcări

¹⁷⁸ Bunăstare spirituală (fr.).

de acestea – jumătate imitative, jumătate pătimăse, fără gând creator la bază, doar ideologie justificatoare pentru porniri necugetate. N-am încredere în promotoarele curentului la noi! Îmi sunt simpatice în relații particulare, curentul totuși e „impur”, pline de ambiții, de ostilități, de patimi. Popicu zicea că mai bine mișcare greșită decât stare pe loc. Are dreptate, dar prefer mișcare justă și calmă celei greșite și repezite. Tot mai mult apreciez asociația¹⁷⁹.

Aș vrea să pot provoca prin ea o mișcare mai intensă spre reculegerea femeilor în fața vieții actuale. Voi vorbi cu Natalie¹⁸⁰. Curioasă alternare de impulsii de activitate cu depresiune ce merg până la simțământul că singura soluție pentru mine e sinuciderea. Nu sunt numai cauze fiziologice – o oboseală sufletească explicabilă prin comprimări și îndurări de situații meschine și fără rost. Sentimentul lipsei de rost a mea pe lume mă doboară. M[ișu] mi-a tras ultima lovitură pretinzând că nici măcar nu gândesc bine. Se poate. Mă antrenează dorul de mai bine atât de tare, încât denaturez realitatea – idealismul visător, ridicol poate – am tot mai mult simțământul

¹⁷⁹ Asociația Creștină a Femeilor (vezi nota 8, an 1932).

¹⁸⁰ Natalie Slivici, directoarea secției elevelor din A.C.F., prietenă cu Alice Voinescu.

inutilității mele. Viața mea întreagă – o eroare de tipar care dă momentan o imagine amabilă textului, dar nepotrivită! Am constatat de mai multe ori, și ultima dată la Cella¹⁸¹, cât deviez de la normal, și așeară la Lulu! Și tot timpul jena acestei dezorientări în mine. Refuzul de a intra în seria de conferințe de filozofie de la U.L.¹⁸², motiv nobil, justificat de seriozitatea subiectelor – consecințele mi-au probat încă o dată că sistemul acesta de a vrea idealul te condamnă la inacțiune. Acum regret din suflet că m-am expus singură. Lecție elocventă și dovadă de falsitatea punctului meu de vedere. Desigur mult orgoliu la bază, intransigența e semn de orgoliu. Totul se adună ca să-mi țipe că sunt în marginea vieții. Feministele mi-au întins mâinile, de ce refuz să le primesc propunerea? Bună, rea, mișcarea e mai bună ca simplul dor platonic. E poate numai o iluzie credința că cei ce cred în mine mă vor dincolo de registrul practic, poate e numai o lene subtilă.

¹⁸¹ Soția pictorului W. Siegfried, fiica bunei prietene a Alicei Voinescu, Cora Voinescu.

¹⁸² Universitatea Liberă, înființată după 1918, cu aportul considerabil al Sabine Cantacuzino, care i-a fost președintă până în 1944, anul morții sale, și care s-a îngrijit să aducă aici conferențieri dintre numele strălucite ale țării: N. Iorga, George Enescu, George Georgescu, George Oprescu, Sextil Pușcariu și mulți alții. Invitată să susțină un ciclu de conferințe de istorie a filozofiei, Alice Voinescu refuză dintr-un exces de scrupulozitate.

Mi-e frică să văd în adânc și totuși mă trage să mă tot uit în adânc. [...] Nu e de uitat!

Aseară, în prezența tinereței ce trata de *vieille peau*¹⁸³ contemporane de ale mele. Nu m-am mâhnit, dar am constatat deplasarea funciară a liniei vieții mele. Nu mă simt bătrână, exteriorizarea sinceră a sentimentului ar fi deci ridicolă, continua zeflema asupra mea însămi mă obosește, totul parcă e strâmb în viața mea. Poate de aceea și fuga lui Stello în afară: preferă noroi și pământ sufletului strâmbat! Azi parcă nu dau de fund. Doamne, poate e o eroare! Cum să continuu să trăiesc în eroare?! De unde să iau curajul să încep *da capo*? N-am nici un curaj, nici unul, nici cel de a mă prăvăli în inconștiență sau în păcat – să încep de jos de tot, nici să fac saltul mortal în credința religioasă care cere să mor total printr-o supunere oarbă! Sunt între două absoluturi – am tot vorbit de ele – îmi cer să le trăiesc, sunt groaznic de lașă! Și lucidă până la deznădejde, lucidă: știu că sunt lașă și știu *de ce*. Două rase se ceartă în mine, mă simt până în sângele meu ezitând. Nu mă salvează decât eroismul unei alegeri. Rațiunea îmi spune: începe de jos, căci te-ai urcat prea ușor. Conștiința mă conjură: fă saltul mortal în sus.

¹⁸³ Bătrâne, depășite (fr.).

De apelul ăsta mă „defiez”¹⁸⁴ – e poate iar sirena idealismului găunos, apelul faptei mai ușoare deși în aparență mai nobilă – și iar mă tem că ezitarea asta e lene și sofisticărie. Am făcut prea mult apel la rațiune! Trebuie să aleg, altfel mă distrug! Întreaga mea viață chinuită este numai exterior eroică. Am devenit leneșă din lipsă de autenticitate! Un timp am cedat suferinței, era singura modalitate de a păși în Adevăr, sunt numai în aparență o sfântă! Dumnezeu! Sunt cuvintele! Cred în Dumnezeu, dar nu în cel denumit astfel, un altul trage de mine, trebuie să-l recunosc cu voce tare. Eu mărturisesc numai un Dumnezeu moștenit, nu pe cel care se revelează personal! Este aceasta din nou o ispită? Oare te poate ajuta numai supunerea la o religie, dogmatic? Numai ea te poate izbăvi? Simt că în mine vrea să se facă Lumina, dar mi-e frică. Trebuie însă să ieși în întâmpinarea harului. Eu mă opun. Mă cheamă oare Dumnezeu sau Necuratul? Îmi pare ca și cum aș fi un strigăt fals.

Primul gând: sunt zgârcită. Mă tem de acest cuvânt, prefer posesivă, se potrivește mai bine pentru că zgârcenia nu dă și eu dau ușor, doar primul moment, *le départ*¹⁸⁵, e

¹⁸⁴ De la fr. *défier*, a nu avea încredere, aici cu sensul de „mă tem”.

¹⁸⁵ Pornirea, plecarea (fr.).

ca o urneală grea... Mă despart greu de ce e al meu, dar mă despart. Poate chiar prea mare uitare, apoi. Acest sentiment nu e balansat în mine.

Acum ar fi momentul să lucrez organizat pentru mișcare¹⁸⁶. Scriu lui Mircea Eliade, Asociației Creștine a Femeilor, Floricăi Ștefănescu. Trebuie scris Valentinei.

Limitele unor oameni mă fac să-mi zic, după rațiunea omenească: nu se poate. Dar sunt mai mult încredințată că harul lui Dumnezeu poate totul.

Stello, înmuiat. (Pentru ideea Oxford.) Nu intervin. Rectorul, Mănucă Ciomac, Aurora, Viorica, Nicu, Mircea, Bulighin...

1936

12 octombrie

GRUPUL OXFORD

Mișcarea de la Oxford e o revoluție spirituală creștină, care opune haosului psihologic și social actual, lipsei de sens a

¹⁸⁶ Referire la Grupul Oxford din România, în a cărei organizare se implicase și Alice Voinescu. Mișcare antebelică engleză de revitalizare a creștinismului, *Oxford Group* n-a găsit până la urmă, la noi, decât o neînsemnată și sporadică aderență.

directivelor, un sens: orientarea spre Dumnezeu, care cere renașterea omului din duh.

La toate nevoile indivizilor ca și ale națiunilor ca și a omenirii întregi, grupul răspunde: suferința e cauzată de dezorientare. Singura orientare care nu poate distruge ci construi, care nu dezbină ci unește, e credința în Dumnezeu și supunerea oricărei trebi omenești voinței divine. Numai oamenii conduși de Dumnezeu, ascultători chemării Lui, pot conduce bine națiunile și le pot călăuzi pe calea chemării lor. Cui ascultă, Dumnezeu îi vorbește. Cine se supune chemării divine găsește sensul, deci pacea vieții. Principiul psihologic: natura omenească se poate schimba. Prin urmare, nimeni nu poate decreta despre un om că e incorigibil. Nu sunt oameni buni și oameni răi, ci oameni conduși de Dumnezeu și oameni neconduși de El.

Păcatul e orișice îl împiedică pe om să-l audă pe Dumnezeu. De la crimă până la cea mai neînsemnată transgresare a dragostei pentru aproape sau cea mai neînsemnată necinste față de sine.

Aceasta e metafizica grupului, care nu e alta decât a creștinismului. Nici o inovație sau schimbare care ar putea lăsa de bănuț o nouă reformă a bisericilor existente. Grupul nu are alt țel decât învierea adevăratei credințe, de sub grămada de prejudecăți care ia locul

credinței vii la mulți oameni ziși credincioși. Nici o discuție teologică, ci trimiterea oamenilor la biserică din care fac parte cu obligația de a *crede viu* și de a pune în practică credința lor strămoșească, nu pentru că e strămoșească, ci pentru că e *vie*.

Orice revoluție visează schimbarea omului, adică nașterea într-o calitate nouă. Fiindcă nu condițiile sunt proaste, ci oamenii răi. Când oamenii se schimbă într-o țară, se schimbă și instituțiile. Nu politica e rea, ci politicienii, nu școala, ci dascălii, nu instituția căsniciei, ci bărbații și femeile. Nimic nou și totuși e mare, pentru viața modernă, învierea oricărui adevărat creștin. Nu în afară de biserici, dar în *viața* lui de zi cu zi.

Principiul pașnic. Omul se poate schimba, dar pentru aceasta e nevoie de *voința omului* pe care harul divin o susține. Un mare optimism. Aproape ca în biserică noastră. Nu doar har, dar și strădanie, colaborare. Când omul ascultă, Dumnezeu lucrează.

13 octombrie

Azi lecție. Despre spiritualitate. Eu, de condus. M[ișu] de cercetat. Tot așa Buliga. Spălătorie. Scrisorile. Valérie. Viorica de telefonat. Pârâianu, primul om nebun cu care vorbesc straniu. Am văzut cum spiritul rămâne intact în nevoia de logică. Nu e nebun, e un nedumerit. S-a sinucis

o dată, a rupt cu viața, nu poate reveni la trecut. Dacă aș putea să-l atașez de acest trecut, l-ar scoate poate din negură. Oare nu-i dă Domnul această negură ca să accepte ușor moartea? L-am văzut obsedat de ideea morții, de frică de moarte! Naturală la un om tânăr. Dumnezeu îl scutește de excesul fricii. Ce o fi cauzat această deviere? Început printr-o manie (regimul alimentar). O idee fixă care a pus stăpânire pe el. Ce dezordine în sufletul omului! I-e frică de o moarte prin constipație și s-a sinucis! Mișcări dezorientate în jurul Eului. Creștinismul mi-a dezvelit adevărul dragostei de Dumnezeu, care e o ieșire din mișcarea în jurul tău, mișcare de câine care fuge după coada lui, și te salvează în mișcarea centrifugă. Ce dezordine în suflet! Tentația pentru acest gust exclusiv de tine? Mimy în tensiune. Nevoie de a exprima în cuvinte și gânduri clare un sentiment obscur. Coana Cecilia la fel. Mă recunosc în ele. E încă *justificare*, nu e încă „cercetare”. Recunosc că nu e încă posibilă decât sub ochii lui Dumnezeu, pentru el.

Dacă aș fi citit aceste rânduri acum două luni, decretam: „sentimental”. Acum înțeleg sensul poruncii: să iubești pe Dumnezeu mai presus de orice. E singurul mijloc de salvare din Eul cel mic, meschin, fricos, încătușat. Dragostea de Dumnezeu e puterea creatoare a

duhului, care emancipează pe om de ce e *dat* în actul creator și afirmativ al tendinței spre Dumnezeu. *Dragoste* este un cuvânt care prea se confundă cu atracția erotică. Oricât sublimezi, platonizezi, rămâne urma fizicului.

După o oră

Citesc pentru curs. Îmi vine în minte: cum o să am două izvoare de bucurie? Recunosc că altfel m-am bucurat de frumusețe anul acesta decât altă dată. Nu e scădere în simțul estetic? Nu cred. Leonardo da Vinci, Rafael, cei care au fost atenți la inspirația divină sunt religioși în sensul superior, mi-au fost o revelație iar. Bucuria are un singur izvor. Artă, întrucât exprimă sensul divin, e genială. Numai ea poate bucura.

15 octombrie

Dimineață minunată ca de primăvară. Furia lui Stello nu mă mai atinge. Voi telefona pentru de comandarea vizitei. Doamne, mare este lucrarea ta, care m-ai liberat complet de frică, de prejudecată, de orice tensiune. Dă-mi tonul cu care să pot răspunde blând, dar ferm omului acestuia care se falsifică cu vrere. Se montează. Îl privesc și mă recunosc cum eram înainte. M[ișu] avea dreptate că dramatizam. M[ișu]? Om blând și rafinat. Aș vrea să treacă

și ei puntea ce am trecut. L-ar face mai activ, mai fervent, și-ar impune punctul lui de vedere.

Azi să lucrez la raport. Aștept *guidance*¹⁸⁷. Yvona¹⁸⁸ e tandră. Lucrul ei foarte prețios. Pregătește terenul. Ajută-ne, Doamne!

18 octombrie

Nimic. Cei tineri, primitori, cei bătrâni, mai obtuzi. Eu am fost la fel. Răbdare. Toți mi se par altfel de oameni. Parcă sunt din alt neam! Înțeleg lumina din ochii lor – aci tern. Mari nădejdi în Stello. Poate St. Popp. Ce o fi cu Yvonne? Curs înainte de toate.

20 octombrie

De ce mă rog mai intens când sunt în genunchi? Și pe scaun mă rog, dar mai calm, nu cu fervoarea trupului, așa zice. Îngenunchierea trebuie să deștepte în subconștient stările de primejdie mare din care omul trebuie să fie salvat. Te repune în acel sentiment de *urgență*, care ne lipsește normal.

¹⁸⁷ Îndrumare (engl.).

¹⁸⁸ Yvonne Wright (Yvona), româncă măritată cu un diplomat englez, apropiată Alicei Voinescu în activitățile legate de Grupul Oxford.

Ieri am avut iar ca un semn că Dumnezeu mână totul. Gestul dnei Th. a venit ca un răspuns la atacul lui Mimy. Și ea și Stello, agresivi ieri, era ceea ce Rodica Vasilescu numește autosugestie. Mi-a dat o lovitură, întâmplarea că dna Th. mi-a dat un răspuns. Orice poate fi considerat întâmplare de alții, chiar un act foarte deliberat. În loc să mai privesc lumea spartă în cioburi, o văd sintetică. Finalism? Nu cred. E lumină și ori de câte ori „înțeleg”, această lumină mă pătrunde. Momentele de conștiință sunt ferestre deschise spre lumina veșnică. Cum împac asta cu *devenirea*? Oare devenirea nu e însăși luminarea mea? Dar evoluția lumii fizice care nu depinde de cunoștința mea și pe care o constată geologia, astronomia? Cred că această creștere și descreștere a universului fizic după anumite legi e dovada că și în el lucrează spiritul. Știința, cu descoperirea permanenței în diversitate, să nu fie oare tocmai descoperirea spiritului ordonat din haos? Dumnezeu, spiritul, sensul și-au pus pecetea și în universul fizic. Dacă atitudinea științifică e cea care se limitează la ceea ce e *mögliche Erfahrung*¹⁸⁹, ea nu exclude descoperirea a tot ce e „natural”, adică de domeniul experienței și al rațiunii, conjugate. De ce învățătura creștină nu e în „natural”? Oare schimbarea omului prin

¹⁸⁹ Posibila experiență (germ.).

„nașterea din spirit”, adică din conștiință pură e supranaturală? Oare viața veșnică, ce e făgăduită numai unei conștiințe pure, nu e cea mai logică consecință a spiritualității, care e în afară de timp și deci nu mai are de suferit distrugerea? Neînțelegerea vine din faptul că „spiritualitatea” e confundată cu o existență limitată – cu individualitatea. Pe când clipa de spiritualitate, la care râvnește creștinul, îl scoate din individualitate, îl face una cu toate spiritele. Mai bine zis e *un singur spirit*. Ca apa universului, toate picăturile de apă sunt apă. Întoarcerea la matcă? Asta nu știu. Asta ar fi istoria spiritului. Nu cred că e ușor de urmărit și e metaforic. Nu pot ști care e începutul și sfârșitul. Dar pot constata în mine și în alții procesul de transformare și spiritualizare, de exemplu prin artă. Experiența mea de la Leipzig, când uitasem că am un trup și-l simțeam în pereții sălii – iar tot auditoriul eram tot eu. *Simfonia a 9-a* condusă atunci de Nickis. Altă dată, confuzie între mine și Stello – îmi pierdusem limitele mele.

Creștinizarea e o tehnică prin care sufletul câștigă intensitatea necesară pentru a ieși din haosul materiei. Odată „născut”, el nu poate muri fiindcă i se schimbă calitatea de viață și prin el, care pătrunde toate momentele tale, toate acțiunile, gândurile, simțirile, adică le dă coloratura lui spirituală specială, omul, drept conștiință

iese din proporțiile timpului fizic. Timpul psihologic al lui Bergson e variabil de la clipă la eternitate. Acesta e timpul spiritual. Preocuparea de o viață după moarte avea două aspecte: 1. prelungirea unității noastre biologice – și asta nu o cred, 2. permanența actului spiritual, a acestei realități nespațiale și netemporale – de asta sunt convinsă. Când Sf. Pavel spune în *Epistola către Romani*, cap. 8,2: „Căci legea duhului vieții în Iisus Cristos m-a liberat de legea păcatului și a morții” sau 8,6: „Căci cei ce sunt după trup cugetă cele ale trupului, iar cei ce sunt după Duh, cele ale Domnului. Căci dorința cărnii este moarte, dar dorința Duhului este viață și pace”. Înțeleg că „Iisus este Calea, Adevărul și Viața”, adică a realizat spiritualitatea pură și a propus pentru oameni metoda, adică *drumul* spre El, acest fel de a trăi fără spaima de moarte.

21 octombrie

În *Epistola a 2-a către Corinteni* e vorba de caritatea iertătoare. Cel care a făcut rău e destul de pedepsit de oprobriul public. Sf. Pavel cere iertare și înțelegere dacă sunt ascultători în toate, pentru ca Diavolul să nu biruie.

Totdeauna am gândit și procedat așa. Nu am învățat direct din acest text, dar pesemne era ținuta creștinească a părinților mei care ne-au crescut așa. Numesc această ținută *Omenie*. Probabil că a fost și înainte de creștini,

sporadic, la umaniștii grecoromani, în Orient, dar Cristos a ridicat-o la rangul de principiu, de normă universală. Creștinismul e umanizant. E o credință și o tehnică educativă, care duce spre umanizare. Asta trebuie arătat cu insistență la noi. Prea nu se vede decât partea supranaturală sau numai cea practic morală, în care se mai contestă slăbiciunea. Trebuie manifestată partea social-constructivă a creștinismului. Mi se obiectează: apărarea națională, ca și cum n-ar fi altă apărare națională decât *ura pe alții*. Ca și cum n-am avea posibilitatea de a ne întări prin umanizarea fiecăruia. Frica lui Stello că nu s-ar mai lupta soldații am avut-o și eu. Dar Cristos a spus: „dă Cezarului ce e al Cezarului”. *Ascultarea de lege* e cerută creștinului. Necreștinesc este gândul: „vreau război, vom face război etc.”. Creștinesc e *să vrei pace*, adică s-o faci cu orice prilej, mic sau mare, adică să lucrezi la prefacerea lumii ca să nu mai fie război. La noi problema e simplă, noi suntem în drepturile noastre, ni se cere doar *apărarea lor*. Aceasta constituie pentru creștin o datorie grea, dar *o datorie inevitabilă*. Doamne, dă-mi putere să pot explica și lumina. Dă-mi putere să formăm o echipă, care să lucreze intens.

22 octombrie

Trebuie să scriu o carte – scrisori către fete și băieți – cu sfatul și soluția creștină a oamenilor. Va fi un mijloc de răspândire mare a metodei practice de viață creștină.

De săptămâna viitoare nu mai primesc pe nimeni dimineața. Azi era o zi dată. Doamne, ajută-mă după prânz! Voi expune astfel tot ce am văzut.

A. Ce am văzut: adunări, cântece, reculegere, mărturisiri, camping.

B. Ce am înțeles: O metafizică: Dumnezeu are un plan. O metodă: cultivarea voinței. O tehnică: psihanaliza.

C. Ce se poate face la noi: Convertire cu judecată cu tot, nu numai sentimentală. Rolul covârșitor al bisericii. Disciplinarea românului. Leac împotriva extremelor izvorând din irațional.

D. Cum se poate face la noi: Lămuriri răbdătoare. Deschidere pentru cei cu chemare. Îndemn pentru cei din jur. De atins cei mulți prin Radio și scris.

23 octombrie

Prea multă tensiune încă în mine. Am impresia că trăiesc ceva suprapus vieții normale. Lucrul, întreprins în momente de reculegere, mi se pare prea mare pentru simțământul meu viu. „Îl voi face.” Capul măsoară și se pierde în imensitatea sarcinii. De aici, parcă mă trezesc pe

alocuri, se face între mine „cea normală” și cea „dinamizată” o distanță. Mă prind că m-am înhămat la o datorie ca împinsă fără voia mea.

Fénelon mă ajută mult. Vreau să fiu simplă, să uit scopul social-național care mă întinde până mă scoate din mine, de aici oboseli oribile. Vreau *să fiu*, nu să pun o întrebare deșteptătoare pentru alții. Nu să fiu somată ci să provoc. Mă simt uneori goală, alteori agitată în jurul unui dor neegoist dar tot legat de mine. Ieri Yvonne zicea că cochetez cu Dumnezeu. Nu simt o vină. Oare apărându-mi punctul de vedere mă apăram pe mine? Poate. Recunosc că nu am putut încă ieși din mine, dar nu simt remușcări. Revin la Dumnezeul meu cel bun, blând, amabil, vesel. Cel care înțelege gluma. Fénelon mă ajută... Pesemne suntem latini, mai bine zis mediteraneeni. Perfecțiunea văzută în *grație*. Nu parvin să-l văd încruntat. Din moment ce știe tot, surâde. De pus la punct cu Yvonne Wright și Mircea Eliade. Amândoi au creștinismul tragic. Recunosc că eu sunt prea ușurică, dar poate asta e *grație*. Libertatea e *bucuroasă*, nu poate fi agitată, chinuită. Și Mimy simte în mine această *beție*. Preferă seriosul adânc al Theii [Constantinidi], „să fii beat în cămările Domnului”. Nu e asta viața cea nouă? Cu riscul de a le părea egocentrică, trebuie să le explic. Doamne, simt că mă inundă ca o

căldură și o lumină și bucurie și libertate, când mă gândesc la Tine. De ce să plâng și să mă schingiuiesc, dacă nu-mi vine? Câteodată fac socoteala stupidă și urâtă: poate mă ajută acum să mă pregătesc pentru zile negre. Poate! Dar nu-mi pot închipui un Dumnezeu pregătind dinainte zile negre. Mă gândesc la Vațica. Ea face, din ceea ce socotim noi o cruntă nenorocire, prilej de bucurie și de recunoștință. Să nu mă mai agit în gânduri. Mă las să plutesc în lumina Ta, Doamne. Facă-se voia Ta. Prevederile a ceea ce poate mi se va întâmpla nu sunt credință și iubire. Vrem să facem o lume după chipul nostru, nu al Lui – o lume înfricoșată! Sf. Ioan evanghelistul spune: „Cel ce crede în mine, râuri de apă vie vor curge din pântecele lui” (7,38).

Seara voi cere ajutor și inspirație, în reculegere. Am citit aiurea că *Dumnezeu e libertate*. Așteptare. Stau de veghe continuă. Mă deștept din somn cu același gând. Poate, vorba Yvonnei: prea sunt avocatul lui Dumnezeu. El n-are nevoie de avocat. Faptul că n-am suficientă încredere în puterea Lui față de un auditor sceptic, să fie semn că nu cred eu destul? Poate. Sigur. Recurg la argumentele raționale. Traduc în limbaj rațional adevărul revelat de Sf. Toma. Dar iar mă întreb: cum ar fi transmisibil dacă nu așa? Care ar fi rostul rațiunii dacă nu tocmai de a elucida

ce e inefabil – natural cu corectivul definitiv al „faptului de credință”.

Yvonne tristă, îngrijorată. *N-are încredere în nimeni.* I-o spun azi. Trebuie ajutată tot timpul. Amestecul celor două cauze o încurcă, devine dură. Uneori am impresia că e un cenzor, altă dată nesiguranța ei mă înduioșează. Or, Doamne, asta trebuie să fie salvarea prin Cristos a umanității! „Cu moarte pre moarte călcând.” Harul lui Dumnezeu e pentru toți, dar nu-l vor toți. Voi citi Pascal. Acum am nevoie de el. Îmi trebuie filozofie. Nu pentru ca să mă confirme, dar pentru că nu pot crede că alții n-au trăit ceea ce pot trăi eu, o biată femeie. Și nici nu pot crede într-un Dumnezeu tiran. *Ei e!* Viața nu e tiranică decât pentru un inanimat! Nu pot crede într-un Dumnezeu negânditor! El e gândul = faptă.

24 octombrie

Trebuie să le spun lui Traian și lui Sfetea. Obstacolul lor: creștinismul slăbește curajul? De arătat că numai renunțarea te dăruiește total, fără frică de moarte. De adăugat principiile fundamentale: Dumnezeu și omul pot comunica spiritualizării omului, oamenii care cer îndrumare de la Dumnezeu sunt obiectivi, acțiunea e radiatoare dacă nu cere dezarmare parțială ci totală – în schimb dă înarmarea conștiinței.

29 octombrie

Sănătatea lui Stello. Severitate mai multă. Indulgența e comodă. Interzice purgativele – ulcerație. Ce e cu M[ișu]? Obstacol fizic sau moral? Îmi vin bănuiele. Anumite răceli suspecte. Calitate extra. Un mic tur de rindea și strălucește. Aurora așteaptă timidă. De ocupat de ea. Tity prinde singură. Nu se lasă condusă. Flo, nemulțumită cu ea. Mad? Ea e salvată. A trecut dincolo. M[ișu] se „secătuiește” din orgoliu masculin. Am impresia că dedesubt e stofă – nu de misionar, dar de om, al cărui exemplu ar fi strașnic. Maricica – vine, vine. De ce nu scriu nimic de mine? Curios! Mă depersonalizez, mă simt la distanță, ca pe o haină.

30 octombrie

I-am spus aseară lui Stello că-i voi da să citească toate scrisorile. A fost iar o slăbiciune. Mi se pare că nu am făcut-o din „dragoste absolută” ci din nevoie de pace și de justificare a actelor mele. Trebuie să fiu mai severă.

Scrupulele Yvonnei mă agasează. Nu zic că n-are dreptate în unele cazuri – chiar la mine, dar sistemul denunță o slăbiciune nu numai în ce privește natura umană, încrederea în ea, ci mai ales în voința divină. Cristos n-a „parcat” sexele. Frica este o impuritate. Am scris. Aștept răspunsul Florinei Hanker. Cred că

Dumnezeu îi va da răspunsul just. Mă voi supune. Bucuria de a schimba oamenii în duh e mare. Când îmi descopăr „amor propriu” o știu. Nu mă orbesc. Dar mă rog să mi se ia și acest praf de om vechi de pe mine. Până atunci, îmi suport curajoasă greșelile. Bucuria demnității umane, bucuria de a aduce flori Tatălui. Acesta le primește surâzând, deși ele sunt zdrobite.

Simt o opoziție în atitudinea Yvonnei. Ea mi-e foarte dragă. E un om întreg, simt totuși înfrântă ambiția, care nu e personală, firește, dar e colectivă. Este ambiția unui grup. Trebuie să i-o spun. Și eu mă prind „conformându-mă”, ceea ce e păcat față de libertatea duhului. Evanghelia e criteriul, nici o invenție omenească. Îl ascult pe Dumnezeu. Câteodată părere de rău că nu-i pot eu aduce pe toți la Adevăr. E ambiție și la mine. Mai grea sarcina de a converti bărbați. Poate de aceea mă ispitește.

Grijile de bani reîncep. Trebuie combătute. Scris Xeniei Costaforu. Azi scriu raportul.

31 octombrie

Am gândit: Dumnezeu este un plan. M-au năpădit scrupule. Oare nu fac schismă? Oare nu e o concesie făcută din punct de vedere științific? Dar știința nu e și ea drum spre Dumnezeu? Poate că e drum, și Dumnezeu este dincolo de drum. Nu înțeleg. Accept supunerea față de ce

nu înțeleg. Dar nu ca obscurantism, nu ca pasivitate, *ci ca veșnică căutare*. Caut intim ce poate da ipoteza lui Dumnezeu.

2 noiembrie

La o parte cu graba interioară! Mă obolesc pe dinăuntru întinzându-mi voința spre planuri imediate! Tot nu parvin să le realizez! Nu știu de unde îmi vine această tensiune și grabă. Poate că m-am deșteptat prea repede. Lucrurile trebuie să se așeze. Să citesc un capitol din Evanghelie. Ședința de ieri de la Conservator m-a bucurat dar m-a și întristat. Tipul cel cu dreptatea avea masca înăsprită a revoluționarului. Am ajuns foarte sensibilă la expresii! Săracii, săracii! Doamne! Voi ajunge eu pentru toți copiii amărâți?! Doamne, deșteaptă scânteii în mulți! Doamne! Scapă-ne țara din întuneric! Cât ar putea Stello! M[ișu] un slab. Traian de lucrat.

5 noiembrie

Nu fi supărat pe mine. Doamne. Cad și mă scol iar prin mâna Ta. Iubește-mă cum sunt – slabă și rea. Dar cred în Tine, Doamne! Biata Yvonne. Ieri am simțit ca ea. Suntem și ambițioase pentru cauza Ta și a adevărului, dar tot ambițioase. Învață-ne să *așteptăm*.

Vorbește-ne! Nu ne lăsa!

6 noiembrie

Am căzut zilele acestea în păcate vechi. Opoziție. Ieri la cercetași am criticat atitudinea față de A.C.F. și chiar a Străjeriei. Dar eu luptam pentru împăcare cu un ton intolerant! Mă simt copleșită de imensa sarcină ce e de îndeplinit în țara noastră. Toți au pornit pe calea prefacerii, dar cu aceleași păcate. Fără Tine, Doamne, *fără minune*, nu văd cum ne vom putea schimba. Mă supun, mă ofer Ție ca instrument. Fă ce știi și ce vrei Tu!

Sunt încă prea legată de linia grupului Oxford. Trebuie rugăciune și curaj ca să ne găsim libertatea acțiunii noastre românești. Vina nu e a Oxfordului, ci a mea. Ei mi-au cerut să fiu liberă, cu inițiativă – eu mă reazem pe ce știu de la ei. Nu *acționez*, ci *propag*. Trebuie invocat *Dumnezeu*, nu autoritatea engleză sau franceză intelectuală. Scop imediat, după Dumnezeu, Națiunea. Acțiune publică mare. Am avut dreptate la început. Trebuie explicat marelui public. Altfel se pierde timp și fiecare devine buricul pământului. Dacă începeam lucrarea în mare, la scară națională, fiecare se va schimba – *în modestie*, nu cu orgoliul personalității lui unice. De evitat confuzia între Național și Creștin. Trebuie insistat că numai un bun creștin își poate trăi viața ca o *misiune* și să o considere ca un mijloc de a-și servi Națiunea, care e

expresie a unei voințe divine. Planul individual nu se poate integra planului național fără credința că așa e voia lui Dumnezeu!

11 noiembrie

Să treacă. Las să treacă. Ce? Văd o cavalcadă de jockey. De ce această viziune? Cred că e ceva grăbit în mine, parcă alerg la un potou. Nu trebuie. Trebuie pas domol.

Azi, Yvonne. Trebuie să vorbesc cu ea. Mă îngheață tonul ei. Suntem diferite, dar autoritare. Dna Satmary. Nu știu dacă să vorbesc duminică. Poate scriu ce am de spus. N-am încredere acolo în calitate, deși intențiile bune. Și calitatea omului e bună, dar o strică ambiția. Marietta, Ionel, Valérie, Colea, Mimy, ar trebui să mă ocup de ei. Oboseală fizică prea mare în mine. Nu înțeleg de unde. Valérie – mi-e dor. Telefon mâine.

16 noiembrie

Îmi lipsește reculegerea zilnică. N-am putut s-o fac în ultimul timp. Simt relaxarea. Parcă se rupe contactul!

Nu mă înțeleg cu Yvonne. Încăpățănare de ambele părți. Nu pot ceda principiul, deși cedez personal. Nu pot scăpa de gândul lui Miss Hanker. Acum e și al meu, Doamne! Dacă nu crezi că e așa, voi asculta. Nu voi mai raționa cu copiii. Cu Tine, da! Nu mi-ai dat rațiunea ca să mă

îndepărtez de Tine, Doamne! Îmi cunosc limitele ei, știu că dragostea e alt soi de cunoaștere. O proclam dar nu pot nega că prin rațiune am ajuns la dragoste. Regăsesc în Y[vonne] pe cei din Anglia, aspri, dogmatici. Dumnezeu a făcut tipuri deosebite de omenie. Dragostea cum o înțelege ea, pe comandă severă și bătoasă, nu o alterează pe a mea.

Doamne, Te rog, fă-mă să sufăr fără răzvrătire. Dacă Tu vrei așa. Dacă nu, te rog ajut-o să se schimbe.

26 noiembrie

Scrisori de mulțumire, de scris.

Conferința de tradus.

Tity, Valérie – de îmblânzit.

Stello – lăsat în pace.

Nu mai am fervoare. O nemulțumire neprecisă. Am impresia că lucrul deviază din cauza lăcomiei de a face în mare. Eu vreau să reiau grupul mic. Cucoanele bat în retragere. Fără continuitate. Tot timpul impresia că e prea târziu. Nu mă mai rog bine. Epocă teribilă de stagnare și secătuire. Viața în casă e imposibilă. Sunt sleită. Nu mai încerc nimic. Las să vină de la Dumnezeu? Oare nu e asta chietism?

Mă deprimă compararea cu femei care sunt răsfățate pe gratis și eu numai chinuită, bruftuluită. Nevoie de

atmosferă caldă. Tot timpul, simțământ de degradare. Pesemne unde n-am vreme să lucrez serios. Trebuie să rezist la toate influențele, să-mi văd de drumul meu liniștit. Mă las îmbrâncită de alții. De ce? Ca și pentru bruftuluiala prietenilor, trebuie să rezist și altora. Se abuzează. Sufăr din cauza mediului meu inestetic. Am nevoie de saloane mari – perspectivă. Mă îmbâcsește sărăcia. Lipsită de bucuriile elementare. N-am nici radio, nici telefon. De ce această inferioritate continuă? Evident, Stello e viciul adânc în toate acestea. Juisor fără leac omenesc. M-a obosit lupta. Îți las, Doamne, sarcina să schimbi tot – numai Tu!

3 decembrie

Îmi umblă în cap seara de ieri. Nu simt ca un păcat bucuria de aseară. O afirmare a eului meu. Poate vanitate, mă plăceam elegantă. Îmi plăcea să plac.

Lucia [Sturdza] Bulandra nu vede în religie decât morala. Așa vorbeam și eu. Aș vrea să deschid ochii asupra dinamismului viu din religie.

Azi, simțământ de vacanță de Crăciun. Aștept pe Mircea Șeptilici și pe Madeleine Andronescu, cu nespusă bucurie. În ei parcă realul se îndepărtează. De ce? Tinerețe plină. Tu, dincolo. Nu e trist. E altfel. Trebuie să mă apuc de Pascal.

9 decembrie

Liniște. Trăiesc în zbucium dar mă atinge pe dinafară. Îți mulțumesc, Doamne. Ieri m-am îndoit adânc de existența Ta. Sentiment de gol total. M-am rugat să nu mă lași. M-ai ajutat. Mă încearcă tot mai des îndoiala. Am constatat că nu mă liniștește ea, nici vreun raționament. Îndată ce mă rog, *malgré tout*¹⁹⁰, o clipă, parcă răspunde. Pesemne trebuie să-l cucerim zilnic – cu minuta.

De ce teama pentru viața lui M[ișu]? De ani de zile. Trebuie să renunț și la el? Nu știam că trebuie. Că e așa de adânc legat de mine. Visul că a sărutat un paraclis. Poate îmi ajuți, Doamne, să ți-l aduc! De ce un cuvânt mi-a tulburat sentimentul față de M[adeleine Andronescu]? Ce repede încape o îndoială în suflet! Dar ar fi păcat s-o găzduiesc. E un copil bun, curat și întreg. E bucuria sufletului când mă uit la ei. Dă-le, Doamne, noroc și putere să-și ducă dragostea la bun sfârșit.

Ieri răceală. Erau ceilalți sau eram eu obosită? Copiii mei! Doamne, cum să-ți mulțumesc că mi i-ai dat. Te rog cu umilință – nu-mi cere să renunț la clasă!

Scrisori către tineret. Azi seara – încep!

¹⁹⁰ În pofida (fr.).

12 decembrie

Bolnavă. Vina mea. Cred că toate bolile sunt din vina noastră omenească. Obosită. N-am aripi. Mimy zicea că sunt „o pasăre de momeală” – azi nici cât o cioară bolnavă. Anny bolnavă de nervi. Deprimări. Nu știu cum s-o ajut. Am impresia că e foarte bolnavă. Trebuie voință mare. Eu istovită. Yvonne simplistă. Poate are ea dreptate. Eu nu-l afirm pe Dumnezeu decât în urma probelor. Un fel de vanitate lașă. Ce e o conducătoare creștină? Doamne, dă-mi gândul bun. Un conducător e o călăuză. Cunoaște drumul și are piciorul sigur. În lumea politică ar însemna cunoașterea lumii și siguranța gestului. În lumea spirituală, explozie a adevărului. Conducătorul trebuie deci să creadă în acest adevăr. Conducătorul e un om care nu-și aparține. Aici e punctul greu: ești *dat*. Tot ce faci nu ți se adresează ție, ci cauzei. Dar nu înseamnă să duci două vieți. Tocmai această dăruire te salvează din greutate. Nu e o înstrăinare, dar o obiectivare. Dimensiunile eului infinite. Subiectivismul moralmente este *orgoliu*, acea închircire asupra ta. Conducătorul are de luptat cu orgoliul, căci *răspunderea* care e tot timpul conștiință vie, trează, îl poate centra asupra sa. Răspunderea și căutarea căilor de acțiune trebuie să-l ferească pe conducător de egocentrismul orgoliului. Acesta este păcatul mortal. Este

oprire pe loc pentru a-i aduce pe ceilalți la măsura ta. În filozofie e dogmatism, în religie fanatism, în viața socială, intoleranță. Un singur leac e cel creștin: *Dragostea*. Dragostea e identificare cu alții, e ieșire din tine, flux, mișcare. Orgolioșii nu sunt activi. Veșnic dependenți de eul lor. Independența lor e sclavie față de ei înșiși.

Voința nu e liberă, nu se mișcă, e ca un elastic ce se întinde de la eu spre lume, dar se tot întoarce sau se rupe. Pe când a iubi e a cunoaște adevărat, ieșind din tine. E a vrea, ieșind din tine. E acțiune care clădește, nu doar proiect.

Cum să iubești? Nu afectiv, ci identificare, *cunoaștere*, înțelegere salvatoare. E însuși drumul spre iubire. Răceala înțelegerii e o prejudecată a pătimășilor. Liniștea dragostei divine. Căldura e deseori grabă. Înțelegerea liniștită cuprinde pe aproape. Deci *judecată* limpezită.

Rugăciunea e atitudinea iubirii adevărate. Adorarea e tămăduirea de tine, e confundarea în Dumnezeu.

O conducătoare trebuie:

1. Să înțeleagă liniștit pe oameni.
2. Să se cunoască pe sine, nu cer severitate ci obiectivitate.
3. Să se roage, să se dăruiască lui Dumnezeu.

4. Nădejdea nu crește decât din iubire. Orgoliul e crispare, duce la deznădejde. Nădejdea e greu de dobândit – fuge – fiindcă e parfumul dragostei. Nădejdea are nevoie de infinit ca să se dezvăluie.

13 decembrie

Nu-mi revin din îndoială. E între Yvonne și mine o tensiune, simt că se ferește de mine, are gânduri ascunse. Altfel nu-mi explic de ce deodată această repulsie. Că doar am fost complet loială cu ea, îmi era foarte dragă. Mă îndepărtează trufia acestei femei. Ori eu nu suport dominația? Recunosc că *știe* mai bine ca mine să conducă un grup, pe dinafară însă. Din cuvinte! Aș fi fericită să o văd lucrând, *schimbând* oamenii. N-aș avea grija că lucrul merge prea încet. Dar nu mă pot dezbăra de sentimentul adânc că e crispată, că e o voluntaristă, nu are grație. Iartă, Doamne! Dar nu pot să nu judec, să nu gândesc.

Tu îmi dai gândul de a provoca Societatea de filozofie? Dacă vrei Tu, dă-mi prilejul, Doamne, să vorbesc cu domnii aceia. Trebuie să mă rog mai mult. Bănuiesc pe Miss Hanker de o diplomație lașă. Dacă greșesc, iartă-mă Doamne! Fie voia Ta!

19 decembrie

Cum vrei Tu, Doamne! Te rog, ajută-mă să trec prin ispita asta care e lupta cu Yvonne! Nu-mi da voie să-mi urmez vreo ambiție secretă! Te rog, fii călăuza mea. Părintele Rovența. Am încredere. Vede ponderat. Îi telefonez. Rectorul nostru, rectorul Academiei. Doamne, nu-mi da voie să-mi urmez vreo ambiție socială!

22 decembrie

Tristă. Melancolie. Dor? Scrisori doamnei Soreanu și la Pontigny. Aștept o surpriză. Am nevoie de dragoste. Câtă afecțiune sugrumată în mine. Nevoie de răsfăț. Să fie păcat? Cred că prea m-am refugiat tot în gând și conștiință clară. A rămas subteranul nelucrat, țipă. La limita extremă, dra Tetoianu. De ce funcții neîmplinite se răzbună la unele? Dacă ar avea suportul religiei active, desigur că nu ar mai fi așa. Biata Carmen! Simt ca ea. Să fie încăpățânare a trupului sau a inimii?

Yvonne, ieri, limpezită. Mă bucur. Parcă îmi dă curaj.

26 decembrie

Zi proastă. Început fioros, dușmănos. De suportat Stello ca un bolnav. Crucea mea. Mă întreb dacă Dumnezeu îmi dă această cruce sau eu mi-o fac din lene de schimbare! Doamne, luminează-mă. Începusem prin a ierta, a înțelege

tot, dar moșicia o suport, nu o înțeleg. Probabil că această limită nu se cere s-o trec, parcă se acumulează obstacolele în el și prin el. Aci e examenul meu cel definitiv. Mă tem că rămân repetentă. Doar de se va îndura Dumnezeu să-l schimbe. Eu nu am putere suficientă. Aci defectul meu. Dau răbdare, milă și chiar dragoste – insuficiente. Dacă ar fi să părăsesc lumea pentru a sta în pustie numai cu el? Aș „asculta” porunca, dar cu oribilă resemnare. Mi-aș inventa în cap refugii! Doamne, de ce ne-ai adunat doi oameni atât de diferiți? Desigur și el suferă!

Împărtășania n-a fost ca la Paști. Am fost distrată, crispată. Totuși un moment mare, după. Ți mulțumesc, Doamne, oricum vei vrea să fi fost. Semne de bucurie mi-ai dat prin copii!

1937

2 ianuarie

Sunt oameni de care îmi este încă frică, adică mă tem să nu reacționeze așa încât să mă jignească! Mare defect. Libertatea în Dumnezeu trebuie să fie dincolo de așa situație sufletească. În tot ultimul timp a fost o mare relaxare în mine. Poate era nevoie, prea fusesem încordată. Mă rog fără plan – imposibil să mă avânt, o

resimt ca o lipsă de putere fizică. Nici împărtășania n-a fost ca la Paști. Parcă Dumnezeu „Cel ce e” așteaptă să fac pasul spre El și eu sunt oloagă. Înțeleg întâmplarea din Evanghelie. Gide spune în *Genevieve* că Giselle îi amintește Genevievei că *poate* să umble. Și eu știu că aș putea, dar nu știu de ce nu pot. Poate prea m-am legat de unele bucurii. Inocente, e drept, dar m-au oprit. Ieri la biserică am avut o nespusă bucurie. Doamne, numai Tu le știi tuturor de grijă. Un om, poate mă refuza! Cum îți mulțumesc. De ce m-oi fi văitând de altele când te am pe Tine! Uneori mă îndoiesc de existența Ta, dar cum mă știu pe mine, conștiința din mine, spiritul din mine, cum știu că alții sunt mult mai buni – unii sunt desăvârșiți ca oameni, nu mă pot îndoii de spiritualitatea infinită sau poate numai transcendentă mie, din care fac parte.

Iar distracții materiale. Trebuie să-mi disciplinez atenția. Din milă de mine, din pricina celor ce îndur cu Stello, mă relaxez. Poate mai multă severitate cu mine mi-ar da mușchi și aș rezista ca astă toamnă. Slăbiciunea e urmarea lăbărtării mele. Interzicere de lenevire a gândului.

13 ianuarie

De mult n-am mai stat de vorbă cu mine, sub ochii Tăi, Doamne. Îmi e dor de Tine, de o singurătate în noi doi! Poate m-am îmbătat prea mult de oameni, de viață, de

perspectiva unei îmbunătățiri a lumii. Fără să știu, țeseam perdea între mine și Tine. Era luminoasă, dar era trecătoare. Mi s-a făcut dor de Tine. Îți mulțumesc, Doamne, că-mi îngăduiești atâta dor. Azi eram așa dezgustată de angrenajul ridicol în care mă împinge Stello, poate și ușurința mea, limbuția mea – aș fi vrut să pier, să încep totul *da capo*. Mă întorceam acasă totuși liniștită – fiindcă mă întorceam cu Tine. Ce mi se poate întâmpla când sunt cu Tine? E poate mult egoism în acest refugiu în brațele Tale, Doamne! Îmi înfund capul în Tine și uit restul! Și totuși nu te concep antropomorfic. Sunt cu Tine, adică *în Tine*. Orice alt raport se subordonează acestuia. Vreau să fie așa? E așa? Desigur e un pic de voință, care creează această stare. Dar nu e închipuire, nici „montare”. Mă analizez. Constat că uneori recad parcă dintr-o înălțime ireală pe planul sufletului zbuciumat omenesc. Dar acest plan să fie mai real decât celălalt? Oare planul nostru nu e ireal pentru un animal? Și totuși, el nu încetează de a fi. Cel nou, spre care mă tot avânt și de la care tot recad, *este*, dacă-l trăiesc. E trăit de alții. Sunt infinit de multe și variate grade, după indivizii care le realizează. Nu ne urcăm mereu pe trepte existente, le clădim noi, oamenii. Tu, Doamne, *ești*, treptele le facem noi. Îți refacem conturul ca acei copii care voiajează cu

degetul pe hartă. Pentru ei continentele se nasc din mișcarea lor.

Ieri, Ioanid m-a interesat. Amestec de fumist, de secătură, de om simpatic, de aventurier, de religios. Nu știu de ce-mi permit să cred toate astea de un om văzut două ore. Cred că e credincios și că atunci e nobil, îndată ce cade din planul acela, cât e omul, cât e „secătură”? Oare nu suntem toți la fel? Când ne dezbrăcăm de Tine, ce rămâne din noi? Dar cei ce nu cred? Gravitatea lor, adâncimea lor azi mi se par opace. Sunt în ei indignări și încordări care mi se par zadarnice! Perspectiva pentru ochii deschiși mari și ochii plini de somn! Nu spun că știu adevărul. Dar mă uit înspre El! Dar ei? (Mimy, Marius, Alex.) Privesc dar nu știu ce văd. Deosebirea între ei și mine: eu știu când nu văd și când văd. Ei cred că văd tot timpul. Îmi e somn. Ce obicei de stil vechi, să mai chem în fantezie bucurii? Dacă te am pe Tine! Oare nevoia de tandrețe, de iubire, de asentiment – de tot – nu se satură în Tine? De ce nu întotdeauna?

Îndurare, asta aștept pentru noi toți. Nu e lene, orice ar spune toți, e dragoste, e putere creatoare. E saltul sufletului dincolo de actual. Inspirația, Doamne! Oare nu e lene, inacțiune, așteptarea acțiunii din afară? Nu e declinare de competență și desprinderea de răspundere?

Doamne, mă mișc. Când spun: ajută-mă, nu stau în așteptare inactivă. Cer inspirație, dar efortul îl fac eu.

21 ianuarie

Doamne! Iar m-am răcit de Tine. Te mărturisesc, dar iar nu te trăiesc. Tot mai mult recunosc că Tu ceri completa desfacere de lume, pentru ca mișcarea lăuntrică să se libereze complet și să se avânte spre Tine. Acum efortul cade. Mă complac prea mult în simțăminte omenești. Ieri, când o certam pe Madeleine, n-am spus o dată „roagă-te”. Eram omul „cel vechi”, satisfăcut cu omenia din el. Am dat mult înapoi de două luni. Nu mai sunt dinamică, nu mai sunt obosită. Mă îngraș, semn evident că iar sunt pe pământ. Tristețe, resemnare, liniște voită... S-a dus lumina încântată. Libertatea nu știu până unde merge și ea în această stare de mediocritate. Trebuie să-l recitesc pe Fénelon. Datorie azi:

De terminat Pascal

De scris lui Ghighi¹⁹¹.

De scris Mariettei.

Dor de Atena – deodată!

De telefonat Lalei.

¹⁹¹ Ghighi Djuvara, profesor de filozofia dreptului la Facultatea de Drept din București. Coleg de facultate cu Stello, prieten din tinerețe al Aliciei Voinescu.

Sidorovici?

22 ianuarie

Am găsit acum în Sf. Pavel să fug de caraghioslăcurile și glumele, desigur grosolane, ale vremii și ale locului. Ar fi teribil altfel! Oare gluma, joaca nu e copilărie? Și copilăria îi e plăcută lui Dumnezeu. Îmi devine antipatic altfel. Nu doar că am eu nevoie de așa ceva, dar de ce tristețe din principiu? Seninătatea, da! Dar gluma e un fel de a ajunge la seninătate. Toată cultura ar putea fi condamnată, la urma urmelor. Asta e ceva barbar. Nu mă închin la barbarie. Cristos n-a spus asemenea lucruri. Simt revoltă acum. Nu e bine. Trebuie să mă rog lui Dumnezeu. Doamne, dă-mi gânduri clare și juste!

Tensiune cu Stello. Caută cearta cu lumânarea. Aș vrea să mă apropiu prietenește. Nu mă crede. De ce va fi vrând să mă degradeze cu tot dinadinsul, scormonind în mine cu gândul de a găsi mizeria sufletească? Nu o face din dragoste și respect uman, o face din dușmănie și pentru justificarea păcatelor lui. Doamne! Eu nu mai pot nimic pentru omul acesta! Ți-l încredințez Ție. Ajută-l, liniștește-l, fă-l mai om! Doamne! Fie-ți milă de noi! Câteodată nu mai am puterea să rezist la atâta ură și vrăjmășie!

25 ianuarie

Adunarea de ieri m-a umilit. Copiii mei au fost foarte neomenoși. Dar am înțeles că e reacția și am înțeles ce am fost eu la Oxford. Tot atât de moșic și nedrept. Aseară le părea rău, din suflet. Îi provoacă Yvona fără să vrea, cu felul ei de a fi. Totuși ieri a fost foarte drăguță. Mă duc azi să-i vorbesc. Aștept „îndrumare”. Trebuie acum să prepar lecțiile. Părintele Roventă – de vorbit cu el.

1 februarie

Joi am plecat de acasă ca să pun o dată capăt mizeriei în care trăiam. Fără Coana Cecilia și Tity nu mă urneam din loc. Iar am simțit că hotărârea e o rupere *totală* și o zvârlire înainte – în ceea ce nu e încă. Tot ce te ține înapoi, legat de ceea ce știi, de ceea ce simți și cunoști, e opreliște. Acum înțeleg de ce Iisus le cerea apostolilor să părăsească tot. Altfel nu acționezi ci pătimești influența lucrurilor, a situațiilor, a trecutului. Lupt cu acest trecut. Dar în fiecare zi, după ce mă rog, parcă tot ce mă înlănțuia se îndepărtează. Nu sunt acasă, nu sunt în străini, *sunt* pur și simplu. Locul cade pe planul al doilea acum. Mă rog ca să mă abstrag și mai mult de lucruri. Oamenii contează. Dacă m-aș lăsa năpădită de *mine* cea veche, simt că aș fi iar miloasă și slabă. Cum mă strunesc, cum mă cuprinde un simțământ cald de omenie față de Stello, dar nu

slăbiciune. Mă gândesc la el mai bine ca altădată, mult mai altruist. Mă rog Domnului să ne inspire cum e mai bine pentru amândoi. Cred azi că nici eu nu sunt bună pentru el, cum nu e el bun pentru mine. Doar că eu sunt bine crescută și îngăduitoare. Nu-mi permit nici o tensiune. Aștept voia Ta, Doamne. Precum mi-ai răspuns joia trecută prin atitudinea Coanei Cecilia și a lui Tity și m-ai scos din lenea mea, așa stau atentă acum la semnul tău. Ajută-mă să nu urăsc, nici să mă încăpățânez, nici să cedez din slăbiciune și lipsă de rezistență. Mă ofer Ție să fiu instrument pentru ce vrei Tu. Simt că-mi vei cere lucruri grele, că dacă mă liberezi de chinurile unei căsnicii atât de agitate e ca să mă întrebuițezi aiurea. Parcă îmi e teamă, parcă aș continua să sufăr în intimitatea unei case mici, decât să mă expun vânturilor din afară. Dar cum vrei Tu, Doamne!

15 februarie

Iar au trecut lucruri mari peste mine. Despărțirea de Stello, la început din convingerea că trebuie făcută. Am înțeles că sunt lucruri care nu se rezolvă de la sine, ci numai cu violență, deci nu ar fi fost expresia sinceră a ființei mele. Ar fi fost placajul unei convingeri de suprafață, ar fi fost neliber, supus unei idei, unei datorii născocite, nu trăite.

Întâlnirea cu Regina Maria, o oază. E liberă! Nu cred că are „remușcări” de ceva. Așa trebuie să fie adevăratul credincios. Liniște, liniște regală! Cât mai mult simt cât trăim de superficial și pueril. Unele discursuri la recepția ducesei de Atholl sunau a gol îngrozitor. Ideile adevărate, dar netrăite. Flușturatici bărbații. Nu știu de ce nu pot crede în sincere crize – trăiri ale lui Jean Paul. Nu-l pot crede convins. Gândește frumos, elegant. Mă interesează Vâlcovici. E timid, n-are curaj, nu îndrăznește să fie cum ar putea. Toți îmi apar fricoși. Ce s-ar putea face pentru ei? Aș vrea să stăm de vorbă.

Yvonne? Nu deslușesc încă ce ne desparte profund. Îmi e dragă totuși. Cât e mistică, cât îi simt puterea și o iubesc. Dar când scade în ea credința, apare ambiția, și asta mă șifonează la ea. Caut să mă fac că n-o văd și-mi pierd siguranța în comportare. De când intră pe ușă o simt „critică”. *Aparte-urile*, reticențele. E un grup separat în grup. E politică în această comportare. O voi spune între echipieri. Trebuie răbdare activă. Cred că la ea e și orgoliul „tinereții”. Mă întristează adesea. Catherine trebuie ajutată. Îi voi trimite cartea S. de Dietrich. Trebuie să termin Malebranche¹⁹². *Trebuie*.

¹⁹² Nicolas de Malebranche (1638-1715), orator și filozof francez. Lucrări: *Despre căutarea adevărului*, *Dialoguri despre metafizică și religie*.

La grup. Trebuie început cu constatarea greșelilor de procedură săvârșite data trecută. Trebuie să pun chestiunea direct: suntem două tabere. De ce? Ce să facem ca să ne înțelegem? Eu cred că trebuie mărturisire reciprocă a ceea ce ne nemulțumește reciproc.

Sâmbătă, 20 februarie

Agitație internă. Ape în vâltoare. Lucrul care trebuie terminat. Nu e încă realmente clădit în mine. Privesc din afară. Copiii. Aseară știrea că-și bat joc de mine. Nu e adevărat. Iar comprehensiune superficială și banală. Nu văd oamenii decât la suprafață și ce le convine, adică tot ce-i justifică să fie mediocri, urâți, fără elan și fără efort. Nu cred în mai bine fiindcă acesta angajează. Mă surprind deseori într-un sentiment de superioritate față de ei. N-o fi creștin. Totuși e doar realitatea ce constat. O falsă modestie n-ar servi la nimic. Smerenie față de Dumnezeu și de cauza Lui!

Măine mă voi ruga înainte de grup. Trebuie insistat asupra valorii rugăciunii.

Cu Yvonne s-a spart gheața. Ne-a fost frică uneia de alta. Să introducem *râsul*, buna umoare, un creștinism activ, încrezător în destinele lui. Nu „scufie de noapte”. Insist asupra *Reculegerilor*.

22 februarie

leri seară la adunare eram disperată. Doamne! Sunt prea slabă ca să rezist unor oameni, poate mai slabi ca mine. Nu îndrăznesc să fiu severă, adică intransigentă! Cântecul acela disperant m-a omorât. Și ca tristețe și mai ales ca afirmare a calității de conștiință. Smerenia ca acceptare exterioară a unei manifestări inferioare? Sunt perplexă! Nu am curajul să mă adresez Părintelui Gala Galaction¹⁹³. El ar înțelege, că e artist și cult. Doamne! Iartă-mă dacă sunt mândră, poate asta vrei să tămăduiești în mine, dar recunosc că mă obosește sentimentul că toți *cei ce vin* acolo pleacă decepționați fiindcă nu le dăm ce le trebuie lor, ci ce vrea unul sau altul. Nu pot așa. Nu vreau așa. Sunt răvășită. Doamne, nu ești numai Dumnezeuul celor proști, dar al celor *simplici*. De ce simplitatea să fie calitate proastă? De ce sunt simpli numai cei ce nu văd cultural? Nu, nu, nu, simt că fac păcat împotriva Ta, Doamne. Poate că e sentiment de inferioritate al unei categorii de oameni asupra altora? Asta da. Dar să descind la acest nivel? Să exaltăm ce e în noi arierat? Nu. Nu vreau. Simt că trebuie să mă lupt pentru Tine, Doamne! E drept că Tu ești în

¹⁹³ Scriitorul Gala Galaction (1879-1961), foarte apropiat de Alice Voinescu, ca om și ca preot, fiind duhovnicul ei.

toate felurile, dar de ce să te recunosc în urât, când te pot recunoaște în frumos?

Ieri am avut o zi minunată. Am început nedumerită. Cam pusă de o parte de viață. Doamne, mi-ai răspuns. Mi-au venit trei oameni buni și aleși să-mi ceară ajutor. Am fost fericită aseară pentru rostul pe care mi l-ai dat. Las să spună toți că sunt o utopică – în nori – etc. știu că asta îmi este „menirea”. Doresc tuturor bucuria să-și recunoască „menirea” și să înțeleagă „planul” vieții lor.

Stello acumulează obstacole. Când sunt fermă și bună, capitulează. Când mă apăr, ajungem la război.

Invitația cu dna Stehley la Jeanna Necșești o simt cu tâlc. Poate, Doamne, e noul tău ajutor. Aseară Sârbu m-a mișcat adânc. Ce oameni adevărați și curați creștini printre copiii ăștia. Aproape îi admir pe gardiști¹⁹⁴. Doamne, fă-i să se înțeleagă cu cei bătrâni! Păzește-ne, Doamne!

Mioara și Madeleine m-au cam șifonat ieri. Prea se joacă. Le voi spune. Suzy? Fată fină – intenții bune – fată cumsecade. Mă recunosc în ea. Trebuie să fi părut rusoaica de la Leipzig. Apă îndulcită! Totuși ce tip simpatic de fată. Mă voi ocupa mai mult de ea.

¹⁹⁴ Membri ai organizației legionare Garda de Fier.

Diseară la Cămin¹⁹⁵. Trebuie să ne înțelegem. Le voi spune prin ce sunt bune.

28 februarie

Pace, pace cu Yvonne. Ochi luminoși. E gata. Dar mie mi-e teamă de reticențele ei. S-o ajut. Trebuie. Oare simț de superioritate la mine? Sau dragoste? Azi și aseară negativă la puerilitate. De ce? Sunt grade de umanitate. Mă lovesc și chiar mă agasează simplificarea forțată. Nu sunt sigură deseori dacă creștinismul e grație sau efort. Adică eu sunt sigură pentru mine, dar simt că ceilalți stârnesc în mine această teamă. Păsările în sălbăticie nu cunosc teama de om. În stare de „natură” eu iubesc pe Dumnezeu și nu mă tem. Acum m-au zdruncinat. Înțeleg azi: mi se cere *adevărata libertate*. Numai totala credință poate să mă libereze și de scrupule, de teama de a greși. Grația o aveam dată gratuit. Acum trebuie s-o merit. Mă simt ca un copil cu genunchii pe coji de nucă, ce trebuie să învețe astfel să zâmbească. Abel și Cain – modestia ar trebui să mă *oprească* să văd în mine pe Abel. Totuși am fost așa, până aseară. Nedreptatea dnei Stekely, siguranța cu care decreta că Yvonne a schimbat pe mulți iar eu doar „îi apropiu de Dumnezeu” m-a revoltat. La adică, de unde îmi

¹⁹⁵ Căminul Artelor.

iau dreptul să decretez că ea nu poate schimba? Nedreptatea față de mine mi-a deschis ochii asupra nedreptății față de ea. Trebuie să facă credit – asta e dragoste. Orice verdict e *lipsă* de dragoste. Grație, nu crispăre. Cinste perfectă? Trebuie să știi ce datorezi și ce ți se datorește. Altfel e falsă modestie.

1 martie

Ce frumos am început ziua! Flori trimise de Laurenția Iordănescu. E ceva tineresc în aer, în lume și în mine. Promisiuni! Ieri zi foarte bună grație dnei Stekely. Curios! Nimic special și totuși ritmul și calitatea sunt altele ca la noi. E credință vie, e siguranță. Noi am vrea să credem. Ne facem ca și cum, dar realmente tot pe noi ne bizuim. Mă rog Ție, Doamne! Și totuși e curios, am impresia că de mine depinde nu ce mi se întâmplă, dar *cum* mi se întâmplă. Așa e, dar de ce simt vină? Parcă greșesc când o gândesc. Și totuși știu că e așa. Poate fiindcă această *libertate* mi-o socot ca un merit, când ea e tocmai darul cel mare, spiritul divin din mine. Sunt emanație divină, eu om, dar asta să nu constituie trufie, ci definitiva smerenie. Acum înțeleg de ce se feresc de intelectualitate. E o urmă a trufiei în libertatea acestei stări, care e tocmai divinul din noi. Acum înțeleg adânc ce este *conștiința de relativitate*. O gândeam tot ca un absolut al meu și relativam părerea

altora. *Suspensia judecății* la Montaigne e desigur mai adevărat creștină decât multe filozofii habotnic creștinești. Montaigne credea în Dumnezeu, dar nu credea în infailibilitatea inteligenței. În domeniul științei totul e relativ. Aci smerenia adevăratei, superioarei libertăți.

Azi de vorbit cu Carmen Tăut¹⁹⁶. Se joacă, dar încearcă să fie serioasă. Mircea [Șeptilici] budează soarta. Moment prost. Nimic de spus. Doar gentilă în atitudine. La Natalie Slivici trebuie să mă rog împreună cu fetele.

4 martie

Nu mă duc la banchet. Mă scuz, nu am timp. Plătesc. Nu primesc azi pe nimeni. Scriu. *Răbdare*. Carmen T[ăut]. Nu bănuiam cât pot femeile. Yvonne. Tot mai mult înțeleg rostul ei de politiciană, propagandistă. O las, e misiunea ei. Credeam că ne înțelegem. Ea n-are astâmpăr. Voi mai încerca o dată să-i vorbesc fățiș, să ne analizăm mijloacele reciproce. Dacă nu se poate liniști e că ambiția nu-i dă pace. N-are nici credința deplină, nici dragostea aproapelui. O egoistă fără s-o știe. Trebuie să vorbesc cu ea... Ar fi mai bine să fie o alta. Ea nu acceptă nimic de la mine. Să fie Mad[leine Cancicov]? Rodica. Ajut-o Doamne!

¹⁹⁶ Studenta Alicei Voinescu.

Guerrina, bucuria mea cea mare. Mariana¹⁹⁷, tot așa. Dudu? O copilă fără orizont.

5 martie, seara

Să cumpăr dosare și rechizite de birou.

Du-te la Motru¹⁹⁸. Va râde. Să vedem, să încercăm. Poate s-ar putea organiza căminele ca în Anglia, cu profesori interni. Eu în unul? De vorbit cu Codrescu prin Haig¹⁹⁹ sau Eliade²⁰⁰. Yvonne. Nu o cred bună pentru el – prea neromânească. Mă bălăcesc între două lumi. Sunt păgână – vreau să fiu creștină. Luminează-mă, Doamne! Nu sunt ascultătoare. Vreau să fiu independentă de Dumnezeu. Aici e buba. Spun din gură și nu mă supun efectiv. Când o fac, totul merge bine.

¹⁹⁷ Maria Ana (Mariana) Murnu (născută Anastasiu), studenta Aicei Voinescu, din grupul de tineri prieteni, „copiii”, cum îi numea Alice Voinescu, admiratori statornici ai profesoarei. Și ea, și soțul ei, pictorul și sculptorul Ion Murnu, cu respect și caldă afecțiune, i-au fost aproape până la sfârșitul vieții. Deținătoarea unor manuscrise ale Aicei Voinescu, printre care și cel al *Jurnalului*, editoarea volumului *Scrisori către fiul și fiica mea* (Ed. Dacia, 1994).

¹⁹⁸ Filosoful C. Rădulescu-Motru (1868-1957).

¹⁹⁹ Haig Acterian (1904-1943), poet, regizor, teatrolog, soțul actriței Marietta Sadova.

²⁰⁰ Scriitorul Mircea Eliade (1907-1986).

Ce să fac cu dl Motru? *Să fiu sinceră?* E în mine rivalitatea cu Yvonne. Mă învățasem să o văd mai puțin influentă. Era salvată prioritatea mea morală – i-o abandonasem pe cea de inițiatoare, chiar de politiciană etc. Văd cât e de înrădăcinat în mine *orgoliul unicității*. Trebuie să mă rog ca lucrul să nu mai depindă de mine. Totul în grup. Scriu lui Roger Faure. Vassi²⁰¹. Reculegere împreună. Destul.

Să nu mai citesc altceva decât *Evangelia* și Fénelon. Toate cărțile celelalte mă pun în stare neprielnică. Mi se par *tartuferii*, îndată ce sunt scrise. Ei sigur gândesc așa, dar când scriu nu mai „trăiesc așa”. Sunt docilă – mai ușor singură decât condusă de prescripțiile devoților. Orgoliu? Poate.

7 martie

Nuntă azi. Prilej de mare bucurie. Îi iubeam pe toți oamenii aceia tineri, mă bucuram pentru ei. Îți mulțumesc, Doamne, că mă ajuți să uit complet lipsa noastră de bani. Îmi dai suflet de milionar! Aș fi dat azi de trei ori mai mult decât am cheltuit – dacă aveam. Sufletul meu era în sărbătoare... Copiii mei draguți mă iubeau și ei. Pun o notă cam mondenă și cam flirt (Madeleine în

²⁰¹ Vassi Paraschivescu, de la A.C.F.

dragostea lor copilărească) – dar îmi face bine. Stello foarte emoționat. E un pic actor, fără să-și dea seama, dar e bine așa. Regret că n-au fost Maricica și Mimy Spandonidi...

De preparat cele două conferințe, înainte de toate acum, mi-e dor.

8 martie

Sunt liniștită acum. Conversația cu Mimy aseară a fost bună. Ascult vocea intimă, care e rodul divin în mine. Să nu mai mă las zăpăcită de alții. Atitudinea lor e a lor. Orice impietare e impietate. Vreau să rămân, să fiu autentică. Deșteptarea e bună, lucrul intim să-l facă fiecare. Dau lui Dumnezeu ce mă chinuiește. Totul este bun și frumos ce îi poți da. Yvonne mă înfricoșează... Veșnicul sentiment de culpabilitate mi-l pot închipui doar ca frică sau sfidare. De unde își iau oamenii dreptul de a și-l răstălmăci pe Dumnezeu și să-l prescrie?

11 martie

Ieri zi teribilă. Doamne, a fost bine că mi-ai dat curaj să mă descurc din ce nu era al meu! Îți mulțumesc pentru mângâierea de la Asociație. Desigur îmi place prea mult răsfățul, moliciunea. Îmi trebuie și lipsa de dragoste, neînțelegerea. Yvonne e parcă făcută să mă interpreteze pe dos, ca Stello, adică mult mai mult ghicesc în ea un fond

bun, dar e încurcată în ceva, e „posedată” de o grijă, de un angajament. De ce se simte talonată de o dată fixă? Dumnezeu n-are date cunoscute și fixate de noi. La fundul conștiinței ei e: eu trebuie să fac un Oxford aci. Or, cine știe cui îi e dat să fie adevărat lider? Doamne, îți mulțumesc că nu mai am simțământul intim de răspundere personală. Tu mi l-ai luat. Ți l-am dat. Sunt fericită, liniștită. Să scriu lui Roger [Faure]? Mai las...

12 martie

Azi m-a durut groaznic vestea telefonată de Florica Ștefănescu. A parvenit Yvonne să-i știrbească încrederea în mine. Doamne, fă cum știi Tu. Eu simt acum că vrei ceva de la mine. Dacă conștiința asta e trufie, ia-o de la mine. Nu-mi da voie să fac un lucru din ambiție. Mărturisesc în fața Ta că nu am fost ambițioasă. Mă bucuram să reușească prin mine această lucrare, pentru ca să-ți pot și eu oferi ceva. Acum văd cât m-am legat de ea. Dă-mi Tu rândul pe care îl vrei pentru mine! Nici mai sus, nici mai jos. Să nu mă așez eu decât unde vrei Tu să fiu. Îți mulțumesc, Doamne, pentru libertatea spirituală în care m-ai așezat. Altădată m-aș fi chinuit într-o asemenea ocazie. Acum sunt liniștită, senină. Doamne, îți mulțumesc și Te iubesc și mă închin Ției!

13 martie

Liniștită. Mă retrag din conducerea grupului. Simplu membru. Doresc să fie bine. Mă tem totuși că nu va fi ce trebuie la noi. Creștinism gândit. Dacă e „faptă” negândită e hibrid. La englezi e altceva. Religia lor e pătrunsă de gândire de veacuri. Nu fac pronosticuri. Poate Yvonne are dreptate. Suntem într-o epocă de „ascultare”. Exemplul gardismului, fascismului, comunismului. Cu atât mai rău. Eu mă lupt să rămânem oameni „trezi”. Se feresc toți de Franța, fiindcă gândește. Dar e singura țară adevărat umană.

Frumos gest împrumutul. Îmi vine să plâng de mulțumire!

Scriu dnei Desjardins.

14 martie

Azi trebuie *să tac în grup*. Dacă sunt provocată, să vorbesc, altfel nu.

15 martie

Ce zi bună ieri! Îți mulțumesc, Doamne, pentru atâta dragoste și bucurie ce mă înconjoară. Rodica [Patriciu] era un copil delicios. Parcă nu era mireasă ci *première communiant*e. Pereche de tineri curați! Grupul a fost bun. Sper să se aplaneze conflictele. Bucurie mare. Cora

Voinescu²⁰², Lucia Demetrius²⁰³. Ce facem cu Cella? Tity [Pitișteanu] se transformă. Își dă natura ei pe față. Scrisoarea Rodicăi [Sofronescu] de la Praga mă încântă. Trebuie s-o citească M. Madeleine [Andronescu], suferea ieri. Trebuie scoasă din facticele care o apasă. Mă voi ocupa mai mult de ea. Carmen [Tăut], aseară, furibundă. Se simțea opoziția prin telefon. Acum trebuie terminată conferința. O pun sub scutul Tău, Doamne! Doamna Nissim²⁰⁴ m-a impresionat. Toți oameni buni. Văd mai departe. „Recolta e mare, dar rugați-L pe Dumnezeu să trimită muncitorii s-o culeagă” (Matei 9).

17 martie

Plec cu dna Satmary²⁰⁵ la Palat, Doamne! Dă sănătate Reginei²⁰⁶. O iubesc, o respect, un om întreg.

Conferințele gata. Cu dospeală, fără inspirație, sunt stinse. Doamne ajută!

²⁰² Prietenă apropiată cu Alice Voinescu, mama Cellei și soacra pictorului W. Siegfried.

²⁰³ Scriitoarea Lucia Demetrius.

²⁰⁴ Soția dr. Nissim, prieten al Alicei Voinescu la care apelează pentru sfaturi și consultații.

²⁰⁵ Doamna de onoare a reginei.

²⁰⁶ Regina Maria.

22 martie

Sunt foarte degajată. Nu mai mi-e frică. După conferință am spus ce am avut de spus. Fără grija să plac, fără să conving, doar să spun ceea ce socot că este *adevăr*. Mă simt liberată. Copiii Aurorei²⁰⁷. Ar trebui să mă ocup de ei. Ieri foarte simpatic la Carmen [Tăut]. Simplu, bătrânesc, oameni de treabă. Yvonne nu mai era crispată, dar nu mă poate suferi. O să-i treacă, văzând că nu-i iau atribuțiile. Foarte bine Codrescu, Haig. Frica de judecată e tipică la toți. E lenea rasei. Nu vor să înțeleagă că iubirea creștină e altceva. Ca sentiment e totalizare a conștiinței.

25 martie

Grea e viața! Dar cu Tine, Doamne Iisuse Cristoase, se ușurează! Aseară eram obosită de moarte după întâlnirea cu Z.Gh. De ce? E bună, leală, deșteaptă. Dar cum se simt oamenii legați! Ce dealegare era în Mad. Cancicov. Doamne, ajută-ne să răspândim fericirea ce dai Tu! Azi-dimineață scena lui Stello ar fi fost, altădată, groaznică, m-ar fi frânt. M-am gândit la Tine, am înțeles că toate acestea nu sunt zadarnice, m-am liniștit. E greu de răbdare, dar cu Tine se poate.

²⁰⁷ Nepoții Aicei Voinescu, cei doi băieți Satinover: Nicu și Nellu.

Yvonne? Nu știu ce să mai cred. Stau în rezervă, o las să facă ce știe și vrea. Eu renunț la grup. Încep altul, cu ce am învățat. Îl voi aduce la Centru când va fi „liberat”. Nu mai vreau să-l expun neînțelegerii. Aseară mi-am dat seama că această „îndrumare”, cu intenția de a mă pune deoparte, are un sens. M[ișu] nu vrea să mă vadă. Și eu. Aș vrea să dau o îndrumare bună pentru drum. Trebuie să sufăr și pentru binele ce vreau să fac! Cum vrei Tu, Doamne! Te simt!

26 martie

Am înțeles de ce Origen a făcut o erezie. Excluderea răului din „întreg” și deci a sancțiunii divine e o viziune a inimii noastre însetate de dragoste, de iertare. Dacă gândești rece însă, trebuie să fie și elementul opus binelui. Tot mai mult înțeleg filozofia dogmei creștine, toată bizuită pe gândire pură și sentiment pur – ambele obiective. Înțeleg și răutatea lui Stello. Mi-o explic și ereditar, și psihologic. Înțeleg și necesitatea care m-a împins spre el. Îmi căutam „călăul”, căci nu puteam inventa om mai pus la punct să contrazică firea mea. E rău și neleal numai cu mine. Ieri aveam impresia că e nebun. Săracul! Să fii hărăzit să fii chinul specific al cuiva! Doamne! Scutește-mă de așa ceva, de se poate. Dar pesemne, așa mă simte el pe mine, o veșnică muștrare. Deși eu nu-l mai judec și condamn. Îmi

e aproape milă. Desigur trebuie să-mi prepar sufletul să-l iubească creștinește, cum vrei Tu. Iată, mă las în voia Ta în toate. Mă smeresc total – nimic de la mine. Doamne, iartă-mă, o fac din oboseală, aproape o răzvrătire în mine că mă tiranizezi. Înțeleg cu capul că nu Tu ești vinovat, ci eu fiindcă nu te înțeleg. Doamne, azi ai milă de mine. Ce trebuie să fac? Aștept!

27 martie

Să ajut pe Florica²⁰⁸. Azi aș dori să nu fie papotaj²⁰⁹, ci discuție serioasă. Te chem în ajutor, Doamne!

Stello e serios bolnav sau se autosugestionează? M-am prins dorind să fie trimis la munte. Acum regret sincer. Trebuie să mă acomodez, fie ce-o fi! Ieri m-am lăsat antrenată de cocoane. Aveau dreptate. Eu mințeam când o susțineam *din datorie* pe Yvonne. Are desigur multe părți bune în ea, dar păcatele semnalate le cred și eu. Trebuie evitat de a aduce vorba. Italieni (Casa de cultură). Nu parvin să mă duc pe acolo. Doamne! Dă spor vieții și muncii mele. Trebuie să scriu *Îndrumările*.

Madeleine e o ființă de calitate. Trebuie scoasă din „ambalajul” de hârtie de mătase. Măine Carmen T[ăut]: e

²⁰⁸ Femeia de serviciu.

²⁰⁹ De la fr. *papotter*, a pălăvrăgi.

bună, dar nu e liberă, confundă fidelitatea față de Yvonne cu fidelitatea față de Dumnezeu. Vrea pace între oameni – pentru asta îmi e dragă –, deși nu am toată încrederea în ea. Sunt două partide în fiecare inimă. Yvonne le-a alterat încrederea în mine. Ar fi trebuit să căutăm împreună, dar punându-mă într-o lumină proastă, ele se cufundă în automulțumire.

Doamne, lasă-mă să Te caut și să Te găsesc liberă, prin harul Tău, nu prin voința mea. Îți mulțumesc pentru tot. Călăuzește-i pe ceilalți pe căile Tale, dă-mi înțelegere și fă-mă să consimt fără rezerve.

Natalie mai atârnă puțin de mine, legată de frică. Vrea să ajute, dar fără eticheta Grupului. Trebuie să renunț la recunoștința oamenilor. Să convertesc superficial. Problema e valabilă. Oamenii *nu*.

30 martie

Azi sunt foarte obosită. Mă las în mâinile Tale, Doamne, fiindcă nu am nici o picătură de energie în mine. *Zilele trecute Te iubeam din victorie, azi din înfrângeri*. Scena de duminică cu Yvonne la început nu m-a abătut, dar ieri am simțit oboseala. Haig ar putea să ajute mult, la fel Marietta Sadova²¹⁰. Codrescu gândește, dar îi e teamă de Yvonne.

²¹⁰ Actrița Marietta Sadova, soția lui Haig Acterian.

Toți „depind” de ea cu frică. Chiar Tity se teme să o scuture. Poate fetițele vor avea curajul. Dacă ar vrea să fie mai smerită și mai bună, ce lucru frumos am face! Și aici întâmpin, ca în căsătorie, rezistență distructivă. Nu vom ajunge la nimic dacă „menajul” merge astfel. Mai bine despărțire. Speram să se armonizeze conflictul, poate era tot iluzionismul meu ușuratic. Trebuie să acceptăm cacofonia lumii. Trebuie să *optăm*. Deci să renunți în această viață la perfecțiune. Acum înțeleg, Doamne, că îmi ceri să *trăiesc relativul*, nu numai să-l gândesc. Este partea mea omenească. Totuși, mulțumesc, Doamnel!

Balcic, 12 iulie

E nouă jumătate dimineață, afară plouă, parcă începe iar să se lumineze. E o liniște binefăcătoare. Marea, de un gri-bleu neutru, calm *inquiétant*²¹¹. Păsărelele cântă. *Am sentimentul curios de pace și de așteptare. Parcă mă dedublez*, aștept să dea ceva din mine și totuși mă simt goală, ca la un început. Aștept. Ce? Lumina *face* lucrurile. Aceleași apăreau ieri sub soare mai frumoase, tinere. Acum toate sunt palide, triste. Marea e una cu cerul, doar o dungă albă, jos, e distinctă.

²¹¹ Neliniștitor (fr.).

Ședință amuzantă la A.C.F. Dar nu știu ce am. Sunt absentă. Doar la „grup” m-am regăsit complet și în episodul cu căruța. Am scăpat cu bine din ceea ce putea deveni destul de grav. A fost amuzant. Stare curioasă de așteptare, anosteală, nevoie de a mă apuca de ceva serios. Voi scrie. Apoi aș vrea să încep *Scrisorile către tineret*. Mi-e dor de soare!

13 iulie, 6 seara

Zi magnifică. Calm. Marea bleu-violet, vântuleț, zgomot din larg al valurilor. Voci și un topor se aud ca în vată. Ciripit de pasări, de greieri, de gâze. E lumea lor. Omul printre ele nu e stăpân. Îmi e bine pe dinăuntru. Mă doare piciorul. Aș vrea să fiu complet-singură și totuși plec la colonie²¹². Nevoi opuse în mine. Parcă mă scutură și mă cerne cineva, ca să rămână din mine ce e al meu, pur. Am impresia că nu sunt, mă simt ca în vis. Azi, după treizeci și trei de ani de la moartea tatii, *sunt mai aproape de cei duși, ca atunci*, când nu știam unde să-i caut. Totuși, sunt departe, mă întreb dacă le-ar plăcea lumea de azi!

²¹² Pe terenul ei, la Balcic, Regina Maria a construit o casă de piatră, destinată să fie colonie de vară pentru aproximativ 80 de membre ale fundației ei, Asociația Creștină a Femeilor, căreia îi destinase în același scop și clădiri importante la Bran, la poalele castelului, și în nordul Transilvaniei, la Bomemisa, lângă Sălaj.

Grădina palatului (în realitate o vilă, cu minaret!) are ceva părăsit. Mă duc acum în palat. Nu știu ce am. Mă caut tot timpul. După toate cuvintele și faptele mele, parcă sunt un etui gol. Oare *marea mă deșiră?*

16 iulie

Zile fără contur. Mă las să trăiesc. Aprehensiunea boalei. Mă urmărește soarta la Balcic? Știu că e o sugestie, dar, curios, o las să mă melancolizeze, când viața aici ar putea fi veselă, tânără! Privesc prin ochelari verzi care imobilizează culoarea adevărată, mobilă. Sentiment de provizorat. Aștept. Dar nu liniștită și nici anxioasă, ci din afară de mine. De mult nu am mai avut conștiința asta dublă, care mă împarte în subiect și obiect. *E o obiectivitate în mine până la dezumanizare.*

Conversația de aseară era frumoasă, dar pe un fond de reticențe. Mi-am amintit *Legende*. Fany Seculici²¹³ era printre noi, dar fiecare aveam un gând ascuns care n-a izbucnit decât în Frozy²¹⁴, în cameră, pe întuneric. Mi-o amintesc și eu pe Frozy. Era o femeie inspirată. Ce era „al ei” era întins, încordat, dar era mare prin „dar” și asta cred că-i marchează pe artiștii de rasă. Nu-și datora nimic.

²¹³ Scriitoarea Bucura Dumbravă, pe numele ei adevărat Fany Seculici.

²¹⁴ Frozy Boerescu, fiica lui Vasile Boerescu.

Primise totul. Tipul *merituos* de om scade până a fi *de rând* pe lângă o nobilime a privilegiatului. Diamantul lucește de la sine. Strasul trebuie șlefuit. Când mă pipăi, să știi din ce rasă sunt, *știi că sunt din cei privilegiați, dar nu artist*. Stau pe frontieră între gând și arta realizatoare. Și eu sunt „vameș”. De aci puterea împăciuitoare.

Natalie? Un complex – adâncimi insondabile, rasiale. Nimic nu se joacă la suprafață, totul se petrece în sâmbure. Inepuizabilă, Tanți Georgescu²¹⁵ e just opusul ei. Tipul grecesc de om. Toată adâncimea în floare în joacă. Oamenii nu o cunosc. O cred numai inteligentă, când ea e foarte sentimentală, dar reținută din frica de a fi ridicolă. Nu-și dă drumul. Nu de oameni, dar de situații.

Reculegerile nu le mai pot face ca altădată. Mă distrează tot. Ori că Te trăiesc în toate, Doamne? Ori sunt prea ocupată cu persoana mea? Azi-dimineață Te-am regăsit făcându-ți reproșuri copilărești că nu-mi dai sănătate deplină! Ca și cum vina e a Ta, nu a mea! Faptul că nu am știut să rezist mării m-a îmbolnăvit. Legea e lege. Ar trebui să mă bucur cât e de inextricabilă legătura între cauză și efect. Stăpânirea are efectul unei bucurii de alt ordin. Îmi vine în minte *Stello și raportul nostru încordat. Cât ne despărțim, cât mă liniștesc*. Desigur și el. Trebuie să fim

²¹⁵ Prietenă cu Natalie Slivici.

înțelepți. Să punem spațiu între noi. Voi avea curajul să-mi iau locuință separată?

17 iulie

Azi, acum un an, mă imbarcam la Colonia²¹⁶. Cunoșteam pe Doris Bariman. Seara eram la Londra²¹⁷. Azi îmi e mai bine. Și-a făcut loc și o mică nădejde – fără obiect special. Până azi prezentul nu mai lăsa loc nici unui alt timp. Pesemne nu pot fi mulțumită fără proiectarea viitorului. Azi aștept, dar ceva mai îndepărtat decât ieri și alaltăieri. Vine Irinel²¹⁸. Foarte seducătoare, dar închietantă. Maricica, parcă e o stâncă lângă ea. Totul bine, lumea civilizată, bine îmbrăcată. E bună o asemenea vacanță. Când mă încalță sora și-mi economisește mișcărilor, simt că am în sânge trecut care cere „o suită”. Nu e ambiție, e nevoie. Mare nevoie de afecțiune, nu, chiar de dragoste. Îmi lipsește fervoarea care armonizează relațiile între oameni. Nu-mi convine călăiul! Ori flacăra, ori gheața

²¹⁶ De la fr. *Cologne*, orașul german Köln.

²¹⁷ În vara anului 1936, Alice Voinescu făcuse o călătorie de documentare la Londra, în vederea organizării la București a Grupului Oxford.

²¹⁸ Irinel Malaxa, fiica industriașului Nicolae Malaxa, la a cărui rugămintă Alice Voinescu se ocupa de instrucția tinerei pentru care avea o deosebită afecțiune.

cugetului pur. Îmi e dor de apă rece, rece. Peisajul văzut din ușa camerei mele îmi amintește scena lui Siegmund și Sieglinde. Nu știu de ce e eternă primăvară în acel colț sau în mine, deși caisele sunt coapte. E un peisaj nevinovat.

Îmi e lene? Nu cred. Îmi e pur și simplu bine.

18 iulie

Azi zi proastă. Melancolie insurmontabilă. Dimineața, slujba la paraclisul Reginei. Frumos – atmosferă. Fetele toate în alb, parcă și pe dinăuntru... Poate că Regina e chinuită de imobilitatea ei, m-a melancolizat! Mi s-au suprapus sentimentele către ea și cel către mine. Renunțarea asta la viața trupului e tragică fie că ai trăit-o ca ea, fie că ai tot refulat-o, ca mine. Câtă vreme „puteam” și spuneam „nu”, înviau puteri noi în mine, eram mai vie. Acum spun *nu* fiindcă nu se mai poate altfel. Un sentiment de înfrângere totală a pus stăpânire azi pe mine. Spuneam doctorului că înțeleg sinuciderea. Azi m-am gândit de mai multe ori la mama Dettei. E groaznic să fii bătrân înainte de vreme! Mă otrăvește o melancolie pe care o simt cum se ridică în adâncul meu. E ca un izvor care simte că seacă. Înțeleg că e frumos și bine să mori tânăr!

Marea e împărțită în două. O zonă violetă și una albastru-gri. O barcă albă zboară lăsând dâre de spume. Cerul violet, înnoirat, e jos și greu. Vecinii de sus cască și

se îmbracă de seară. Cucoana ciripește. Dacă zilele continuă tot așa, ar fi mai prudent să plec. Mă bântuie prea tare melancolia – nici o bucurie de a trăi. Balcicul e distrugător. Nu sfătuiesc pe oameni cu nervi ascuțiți să vină aci. Orientul dizolvant. Te bântuie prea mult moartea. Azi-dimineață m-am rugat cu Natalie. Îl găsesc pe Dumnezeu, apoi îl pierd. De ce? Mă rog, îl simt, dar mă revolt.

20 iulie

Ieri zi minunată petrecută la malul mării, la Hilalgi și pe mare. În barcă nu mă tentează să fac baie, ca pe mal. Desigur că apropierea mai mare mă liniștește. Luna, Mozart și Bach, zgomotul valurilor – viziune unică. Dar azi îmi e foarte rău. Amețeală, oboseală, greață. Vizita ieri la cabană. Îmi vine rău. Plec în cameră.

2 august

N-am scris de mult. Lene voită. Boala m-a abătut. Momente de mare bucurie și de completă prostrație. Nu mai am uneori nici un resort. Natalie și cu mine am constatat că numai când trebuie să ajutăm pe alții suntem întregi. Nu mai găsesc pentru mine personal plăcerea de altădată. Vizita copiilor de la București și Eforie m-a încântat, dar când au plecat, am simțit iar că droturile se

lasă. Ieri, Mariana [Anastasiu] – bucurie multă de a vedea marea, era atât de violentă, adevărat tinerească. Aci, în plin tineret, am realizat deosebirea fundamentală între tinerețe și noi. Nu e regret, dar nu e nici posesia mulțumită a stării de maturitate. Trebuie să se invente fericirea vârstei noastre – sau să i se dea un nume – sau să dăruim odată prejudecata fericirii ca privilegiu exclusiv al celor tineri.

Mă încântă frumusețea lor. Rodica Ștefănescu, de exemplu, are un trup a cărui mișcare e o muzică. Dar ce importă nu că e frumos, sau bun, sau urât, sau rău, acestea sunt criteriile prea subiective? Ce importă e să descoperi *ce este*. Or, aceasta e puterea noastră, a celor maturi. Bucuria realității totuși nu o gust întotdeauna. Știu câteodată de ce. Plătesc, ispășesc ani de iluzie voită, mincinoasă, lașă, fricoasă de realitate. Mi-am irosit tinerețea și acum când caut să-mi recuperez tinerețea pierdută, amestecându-mă printre ei, îmi pierd maturitatea. E ceva în mine care încă nu s-a copt. Simt lipsa unei anumite experiențe. Nu e un regret, dar o remușcare. Nu mi-am realizat ființa autentică. M-am sculptat forțat pe unele laturi, nu m-am realizat și asta mă roade. Mă tem să nu îmi stric maturitatea, tot din lipsă de curaj „de a fi”. Renunțarea? Nu e încă a mea. Am

practicat-o mult, înainte de vreme. Se cere să am curajul afirmării puternice ca să fac echilibru. Credința mea mă liberează. Dumnezeuul meu mă cheamă răsând, mai bine zis, triumfător, liber. Constat în mine frica meschină de a greși, mă tot măsoar. De mult am simțit că un mare păcat m-ar dezmetici, m-ar duce la pocăință și la libertate în Dumnezeu.

Toată virtutea mea a fost reală, dar învățată, nu creată. Simt puteri mari în mine care așteaptă curajul de „a fi”, nu de „a visa”. Îmi aduc aminte ce spuneau Puiu Lepri și Hartmann, la Marburg. Amândoi mă credeau ipocrită, eu nu eram decât o sclavă a ideilor acceptate din orgoliul de a fi perfectă, nu din nevoie de perfecțiune. Această nevoie e pur estetică în mine. Nu morală. Mai multă nevoie de adevăr și frumos în mine decât nevoie de bine. Am cedat ispitei de a fi impecabilă moral, am pierdut șansa de a fi adevărată. Acum mă lupt să-mi câștig poziția, dar mă tot împing ceilalți afară din mine.

Caliacra – o minune. Vreau să fixez aci impresii, să nu-mi fugă.

6 august

Caliacra – just o săptămână de atunci. Parcă au trecut luni. Schimbarea mediului schimbă și intuiția timpului. Apusul de soare unic, mare mediteraneeană. Capul

Caliacra impunător, carenă de corabie, cetate ciclopică. Marea împlânzită parcă de atâta putere. Cerul era de un purpuriu aerian în jurul soarelui, albastru-mov sub norii răsfirați de un gri-mov. Soarele parcă făcea o grimasă – m-a uimit purpuriul oranj al patului solar – pete de aur pe mare. Fetele cântând stingerea cu buchete de nuferi, pe stânci. Plecarea din Balcic – sentiment curios. Ai vrea să aduni totul în tine. Simțământul provizoriului, al fugitivului. Tot timpul e în mine acest provizorat. Îmi e dor de o așezare pe un lucru stabil. Grupul Oxford m-a destrămat. Întâlnirea cu Gamble o avea vreun rezultat? Poate că se duce la un membru al grupului în America. Săracul! Avea nevoie de așa ceva? Eu simt tot mai mult cum cade jugul de pe mine, gândesc, acționez prin mine. Cât eram de sugestionată! Cu voia lui Dumnezeu, sper să procedez altfel la iarnă. Trebuie mult mai aerisit lucrul! Grupul de la Balcic era viu, adevărat. Nu cred însă că vor veni toate.

Trebuie să mă apuc de *Scrisorile către tineret*. Aceasta e direcția.

1 octombrie

Câtă vreme și câte evenimente dureroase de când nu am mai scris. Am impresia că m-am mutat din altă viață!

Moartea lui Colea [Musicescu] oribilă! Simt o durere fizică revăzându-l plângând în pat! Nu-mi mai revin. Colea dragă! Acuma a învins, dar e atât de trist gândul că e singur acolo și noi toți aici. Ca o apă mare care ne desparte. Trebuie întâi să te îneci ca să te revezi. Sentimentul imposibilului, al ireparabilului – deznădejde! Am suferit așa la cele trei mari morți ale vieții mele. Dar la părinți, parcă durerea nu era dublată de „trăirea” morții ca pentru Colea, fratele Colea! Cu Bubi²¹⁹ m-am chinuit cu simțământul nedreptății care e moartea copiilor mici, cei care nu au avut vreme să se împlinească. Acum tot așa. Nu mă pot dezbăra de sentimentul că toată viața a fost nedreaptă cu Colea. N-a fost la locul lui. Prea mândru ca să dea din coate, prea idealist ca să nu spere într-o recunoaștere a lumii. Dar lumea nu se sinchisește și lovește și crapă vasele de preț. Am în suflet o jale, o tristețe, o imensă milă pentru el, dragul, și cu noi toți – „copii ai Duminicii” – care eram făcuți să trăim în soare și în zâmbet. Mi-l aduc aminte la Paris! Cum lăcrăma la o melodie frumoasă, se bucura cu emoție mare la o perspectivă largă. Scena cu păsărelele! Ne plimbam cu ele pe băț – și Valérie. Îmi pare atât de rău că și eu, sub

²¹⁹ Nepotul Aicei Voinescu, băiatul soților Colea și Valérie Musicescu, mort de mic copil.

influența ei, l-am nedreptățit uneori cu gândul. Nu înțelegeam anumite dezordini. Și totuși nu puteam să-l judec ca pe alții. Avea o calitate specială, ieșea din legea comunilor muritori. Rus și idealist! Om de lux. Și a fost chinuit într-o situație care cere spirit practic. El era artist și matematician. Delicatețea lui am regăsit-o foarte rar la alții. Maricica, mai dură, mai exigentă, mai egoistă. La el, ce părea că este egoism era tot pentru alții. Acum îmi dau seama cât s-a sacrificat pentru cealaltă! El nu „lua”, el mereu dădea. Traducerile cărților care-i plăceau sunt dovada acestei nevoi de a da. Alții acumulează, țin pentru ei, el răspândea. Artist și bun, adânc bun. Scena cu mine – indignarea că nu-l înțeleg – pe urmă cu ce duioșie m-a sărutat și am râs împreună. Îl aud glasul armonios și cald. Îl văd făcând reverența și spunând: sal...uut! Și n-am să-l mai aud niciodată!

Azi sunt mai liniștită – de când l-am visat pe Sterică²²⁰ asigurându-mă că *este*. Expresia lui Colea în sicriu era augură. Văzuse definitivul. Am convingerea că plutește în lumină dar încă nu în bucurie. Îl simt trist. Poate nu concep eu liniștea celor duși! Are în el un dor care nu s-a stins încă, nu l-a epuizat! Sufăr de simțământul ăsta până

²²⁰ Sterie Steriadi (Sterică), avocat, doctor în drept la Paris, tatăl Aliciei Voinescu, mort pe când aceasta era abia o adolescentă.

la durerea fizică. Nu mă liniștesc decât când mă rog pentru tine, Colea drag!

Aveam o sfială față de el, ca o frică de necunoscut, respect pentru o calitate superior umană. Venerație.

Făcea prostii, omenește vorbind, erau dovada calității lui superioare și inadaptate. Nu suferea micimea lăuntrică. Oare o fi cu Bubi? M-ar consola. Insuportabil sentimentul că e singur și că suferă de această izolare.

Mort, avea o plenitudine măreață în expresie. Doamne, ia-l lângă Tine!

Ieri priveam din taxi mișcarea bulevardului. M-au izbit calul și birjarul unei trăsuri. Nu pot crede că ființa vie e opera mecanismului orb. Dacă trăsura e fabricația unui gând, așa trebuie să fie și ființa vie fabricația unui gând divin. Nu se poate altfel! Ieri am trăit argumentul în toată plinătatea lui, nu doar rațional. Visul de azi-noapte: Sterică parcă îmi răspunde la întrebarea mea. Doamne, îndură-te de noi, luminează-ne. Lasă să treacă lumina Ta prin întunericul neînțelegerii noastre.

Voi reîncepe Grupul Oxford altfel.

13 octombrie

Zile triste, angoasate au trecut, tot timpul aveam simțământul că Colea e singur și trist și trebuie ajutat. Ieri, deodată, am simțit ca o eliberare, o nevoie de bucurie.

Aseară, după rugăciuni, parcă am avut intuiția netă că acum Colea e vesel și liber. Visul de azi-dimineață foarte clar. Privirea lui Colea avea ceva sigur în ea. De când ne-a sărutat în vis pe mine și pe Stello, cu atâta tandrețe și frăție, m-am liniștit. Am convingerea că acum el e mulțumit. A scăpat de trup, e complet liberat. Să fie doar imaginația mea? Nu cred. Nu știu ce este acolo, *dar este*. Și visul cu Sterică a fost cu tâlc. „Sunt.” Descartes crede și el, ferm, în viața de apoi.

Azi parcă mă apuc de lucru altfel. Cu bucurie în suflet. Dar ce va fi însemnând a doua panglică neagră ce înnodam? Oare iar o pierdere? Mi se face frică. Dar cum vrea Dumnezeu! Ce dreptate are Domnița!²²¹ Voi citi cartea de la ea, chiar acum.

20 octombrie

Mă gândesc la Colea. Ce a însemnat pentru el sărutul icoanei? Chiar dacă Sfânta Împărtășanie a luat-o fără conștiință, căci nu știu în ce stare era atunci. Sărutul icoanei însă a fost în intenția lui limpede, predarea soartei sale lui Dumnezeu. S-a încredințat Domnului. Ar trebui ca prietenii lui, Goga și Tilică Ioanid și Tilică Burileanu, s-o știe. De vorbit cu ei. Trebuie să stau mai lung de vorbă cu

²²¹ Domnița Ileana.

Goga. Trebuie să lucrez cu Natalie. Reîncep un grup. Eliminarea de la sine a celor neconvinși, nu insist. Vor reveni singuri. Îi va apuca dorul. Dumnezeu e bun. Mângâie. Sufăr de lipsa lui Colea, dar îl știu undeva liber, liniștit acum. Veghează asupra noastră. Ne îmbie la seriosul vieții. Mulțumesc, Doamne, pentru bucuria cursurilor. Sentimentul singurătății, al veșniciei reînceperi. Dar știu că cei noi vor deveni copii atașați ca și cei vechi. Am învățat renunțarea. Totuși îmi lipseau cei vechi.

20 decembrie

N-am scris nimic de mult. Am fost prea ocupată în exterior. Nu mai am putere și pentru interior. O teribilă slăbiciune și depresiune în mine. Vreau să iubesc și găsesc ură sau cel mult indiferență. Mă rog lui Dumnezeu să-mi dea forța să iau această încercare ca o lecție bună de viață. Fie-ți milă de mine, Doamne!

1938

24 martie

N-am mai scris de trei luni. Vreau iar să mă reculeg. Aș vrea în același timp să țin și jurnalul. Nu mă pot rupe de

lume, parcă umblu pe două cărări deodată, pe cele două maluri ale unui râu!

Ieri, la priveghere, la Dobroteasa, nu am putut să mă reculeg o clipă, eram ostilă. Nu suport atmosfera prea exterioară de pietate. Desigur acolo oameni credincioși, dar prea țin la lucrurile și gesturile sensibile. M-a agasat profund. Am plecat tristă. E un ritm prea lent, prea multă vetustate în acest fel de adorare. Doamne! Te simt tânăr, alert, mișcarea lumii Tale e vie. Vârtejul devenirii. Acolo simțeam lenea Orientului care zace încă în noi, din care Tu vrei să ne scoți. Scoate-ne, Doamne! Ajută-ne să devenim spirit. Langoarea materiei îmi repugnă.

Cu toate mizeriile ce-mi face Stello, cu toată atmosfera ce răspândește, nu sunt tristă. Aș vrea să-l pot iubi atât de mult încât să nu mă mai șocheze ceea ce face. Dar nu pot. Îl las să se bucure de ideea că e „liber”. El nu înțelege că e legat și sclav celui Rău. Doamne, fie-ți milă de el!

Am avut satisfacții mari cu scrisorile lui Martin du Gard și Gide. Mă simt atunci făcând parte din lumea lor civilizată și conștientă.

Aici, la noi, Institutul de *Hautes Études*²²² e ca o casă de lux sufletesc. Mi-s dragi oamenii aceia pentru viața lor

²²² Înalte Studii (fr.).

adâncă spirituală, fie că ei cred în Tine, Doamne, fie că se luptă cu Tine. Ei *sunt*, nu sunt umbre!

Grupul nostru începe să mă bucure. Nelly a fost prețios. Ce e cu Florica? Curios amestec. Multe noduri, opreliști, sunt în oameni!

M. îmi e aproape ca un copil. Mă prind în îndoieli, îmi pare foarte rău. E, pesemne, gândul meu impur. Mi l-a stricat Stello. Păcat. În fond e un formidabil sentiment matern în mine. Nu mă mai simt bine decât cu elevii mei! Cu ei sunt tânără, am curaj, simt rostul și valoarea vieții. Mi-s dragi. Dacă mi-aș alege felul de viață, aș trăi cu ei toți într-un Colegiu ca la Oxford. Am învăța și am acționa. Ne-am ruga și ne-am juca împreună! Iată o viață care ar merita să fie trăită.

Surpriză bună. Stello, chiar beat, nu poate face un gest necinstit în meseria lui. Fondul deci excelent. Îl strică numai viciul. Doamne! Cum vrei Tu.

Să scriu articolul pentru părintele Chiricuță și cel pentru Bagdasar! Uf!

2 aprilie

Ies din lecția cu Irina Malaxa. Îmi face mare bucurie fetița asta deșteaptă și cu mult foc în ea. Ce bucurie să poți da unui suflet bogat îndrumări spre ideal, spre viață nobilă umană. Am impresia că nu o posedă bogăția, bunăstarea,

e eliberată. Parcă aveam în fața mea primăvara puțin aspră uneori.

Mulțumescu-ți ție, Doamne, am avut două zile atât de bune. Oamenii, cu tot ce fac și spun, chiar biserica, mă fac să-mi fie teamă de Tine. Când sunt singură cu Evanghelia, Te iubesc și sunt fericită. Și eu sunt fanatică. De exemplu, cu Tity. Mă agasează că nu poate ieși din înțelegerea strâmtă, zgârcită a minții ei. Dar cu ce drept o judec? Ce știu eu ce se petrece în ea? Parcă eu nu fac la fel? Parcă de noi depinde să credem sau nu? Doamne, fă-mă să cred! Atâta tot. Restul vine ca o consecință.

Mă agasează și buderile²²³ Florichii. Oare nu înțelege, când pare că înțelege perfect?

Am o nevoie mare de solitudine, de meditație. Ginette Neveu m-a impresionat tare. Tu vorbeai prin ea, Doamne! Ce e geniul dacă nu inspirație divină? Mă atingea în adâncurile senine – cele ce-ți aparțin! Îmi e dor uneori de ceea ce nu știu cum e, dar știu că *este*. Cred într-o viață dincolo de moarte. Cred în ea, nu de frică. Uneori sunt atât de obosită de viață, încât ar trebui, logic, să doresc neantul. Îl am în mine pe cel trupesesc. Dar trăiesc ca o experiență intimă, prezența lumii spirituale. Iubesc lumea existentă: ieri, trecând pe lângă Cișmigiu – încântare!

²²³ Mofturi (fr.).

Verdele, culorile! Soare, primăvară, tinerețe. Doamne, le iubesc. Aș vrea să le iubească toți! Aș vrea să Te laudăm, să Te căutăm cu toții, să Te iubim imens. Doamne, fă să Te pot servi în tot ce fac!

5 mai

Am neglijat reculegerea și mă resimt.

Vizita familiei Prodan. Bătrânele. Coana Cecilia. Mariana – ocupată. Rodica? Marietta, Jean Paul, Ionel, Valérie. Conferință. Gide. Grupul mare, impresionant.

De câte ori citesc despre Grup²²⁴, îmi revine credința că se poate schimba lumea. Trăiesc într-un mediu prea puțin vibrant. Simt că adorm și eu. Rugăciunea adevărată e mișcare. Am impresia că mă „înlemnesc”. Aparența oamenilor e atât de statică sau agitată – nu simt progres, nici dorință de progres. Îmi lipsește atmosfera *spiritului*. Coana Cecilia, cu toate maniile ei, e spirit viu. Ceilalți doar inteligenți. Mimy Spandonidi se luptă pe tărâmul moralei. Acolo e sediul ei, trăiește creator. Îmi lipsesc lecțiile despre Descartes. Mă satisfac intelectual și spiritual. Acolo găsesc viața vie a duhului care cercetează, chiar interesat, pentru a găsi o justificare a conduitei. Va veni ceasul când va înțelege adevărul, chiar împotriva interesului său. Mi-e dor

²²⁴ Grupul Oxford.

de oameni vii! Adorm printre cei care s-au oprit. Nu mai am curaj și putere.

Aștept pe Mad. J.M. parcă a adormit – absent, distrat. Îl absoarbe logodna. Caută, dar distrat? A trecut un an aton. Fără spor. Tot timpul m-am simțit deplasată din drum. M-a bucurat Tilică [Burileanu]. Egoismul nu-i dă drumul să recunoască adevărul vieții veșnice, dar e veridic. E autentic. Conversația cu Rectorul la fel. Nu e comod să crezi, dar păstrezi „ceva” pentru momentul suprem. În fundul sufletului, îi invidiez, ca și pe Tity. Acomodează plăcerile vieții cu credința. Și eu cred că bucuria și chiar plăcerea sunt compatibile cu credința, dar ei se bucură încă de ceea ce eu am considerat păcat o viață întreagă. Sunt zile când mă îndoiesc de adevărul acesta, prea sobru, prea ascetic al meu! Cu toate astea, nu-l pot nega! Mă întristez că viața mea a fost prea sobră. Nu înțeleg ierarhia acestei vieți sau, mai bine zis, nu simt scopul ei, deși înțeleg intelectual, totuși îmi pare rău că nu am profitat de viață ca alții. Așa vor fi gândind copiii bine crescuți despre golani liber de a se juca cum vor!

Nu sunt nici destul de nevinovată ca să nu văd păcatul, nici destul de cinică pentru ca să-l neg. Cum e mai prost. Fără grație și fără curaj! Am stat o viață întreagă pe o stelă și tot nu m-am salvat! Defect de calitate?! De mult simt că

ar trebui să fac ceva reprobabil pentru lume, ca să ies din această stare mediocră-căldică.

9 mai

Sunt unsprezece ani, azi, de când am simțit că sunt lucruri pe care nu trebuie să le faci, fiindcă nu sunt în firea ta. Privesc înapoi, parcă nu mai sunt eu cea care a fost atât de tare. Azi, sunt tare, dar fără greutate. Atunci, am binemeritat.

Azi-noapte, Stello a fost iar odios. Împroașcă noroi în jurul lui, ca pentru a se recunoaște. Am râs ca de ceva comic. Am înțeles azi-noapte, cu viața din mine, ce salvare e râsul. Numai din situații adevărat tragice poate răsări cu atâta putere liberatoare! Am înțeles și de ce rabd atât! E piatra mea de încercare. Prima dată m-a bucurat că m-a șlefuit până la atâta înțelegere! Am convingerea că peste puțin timp, foarte puțin, mor. Moartea lui Goga mă doare. Dispare o minte luminoasă, gânduri frumoase, un suflet de poet. Va fi făcut prostii, dar ca un copil mare, curat și generos. Îmi pare foarte, foarte rău că nu mai am șansa să-l revăd! Se isprăvește cu el o generație, care visa și înfăptuia. Cei de azi sau sunt practici, fără orizont, sau fanatici! Entuziasmul de izvor spiritual s-a încheiat parcă. Aștia de acum sunt fanatici, entuziasmul lor țâșnește din instincte, sunt brutali. Sunt și din cei fini spiritual, dar

așa de rari și de dezorientați. Sunt tristă de moarte. Dacă aş avea putere să le deschid ochii! Mă simt istovită. Nu mi-e frică de moarte, dar sunt tristă că o simt. Ce las în urmă? Decepții și lucru neîmplinit. Doamne, dă-mi zile să lucrez, în fine, liberată de lanțul unei căsnicii greșite!

10 mai

În mine gol, după amărăciune. Stello plin de venin contra mea. Acuză, face rechizitorii. Pentru mine cazul e pierdut. E un munte pe care nu-l pot duce în spinare. Simt cum leșin pe dinăuntru în fața acestei dezordini intime. Nu mai cred că îi pot fi de folos. Nu pot să cred în minune. Fără el, trebuie să întreprind salvarea. Trebuie să mă rog. Sunt lașă, slabă, oloagă, viață pierdută. Îmi e silă de mine. Rupe-te din tine, din durere, din mila de tine. Încerc uneori indiferența. E alături. Nu indiferență, ci dragoste, înțelegere, suferință pentru el. Rare momente – atunci sunt liberă. Blestemul este o încătușare. Libertatea după mine este fericirea. O autodeterminare, nu din orgoliu, dar din puritate.

M[ișu] – sunt ani! Ne-am fi înțeles prea bine, în ritm domol. Regret, când sunt obosită de luptă, cu el ar fi fost o viață calmă, călduță, comodă. Omenește, idealul meu. La ce bun regrete pentru ce n-a fost. Ce este? Luptă pentru salvarea conștiinței pure din ură, din milă, din revoltă, din

măsurarea cu prețuri temporale. Trebuie să ajung să trăiesc sensul acestei vieți de suferință zadarnică, nu doar să recunosc cu mintea că e unul! Mă năpădește orgoliul acestei ascensiuni. Până nu mă voi smeri în completă *obiectivitate*, până nu mă voi pierde pe mine în sensul divin, sunt zadarnice toate prin care am trecut – viață pierdută. Vas ce nu știe să se smălțuiască în foc. Nu e vina artistului nici a focului. Aici e vina și răspunderea mea. *To be or not to be!*²²⁵ Vai, cât sunt de mândră pe gândul meu descătușat chiar de mine! Săracul, el e curat, inima nu este egoistă. Mme Hymalaia²²⁶? Doar cu un picior, uit să cer ajutor lui Cristos. Orgoliul diabolic în raportul direct cu Dumnezeu, refuzul cârjei. Recunosc că sunt neputincioasă, Doamne! Am nevoie de Tine; Tu ești poarta prin care trebuie să trec. Ajută-mă!

Ieri, simpatic la doamna Dida Buescu²²⁷. Lucruri frumoase. Sentimentul că e totuși o exhibiție. Nu ea ci prietenele dau acest ton. Pânze frumoase, simț decorativ foarte puternic, gust enorm. Aș vrea s-o cunosc mai de-

²²⁵ „A fi sau a nu fi” (engl.), faimoasa replică din *Hamlet*.

²²⁶ Glumă amicală, cunoscută fiind aspirația Aicei Voinescu spre înălțare spirituală.

²²⁷ Dida Buescu. Graficiană, profesor la Institutul de Artă „Nicolae Grigorescu”, unde a înființat secția de Textile.

aproape. Femeie care îmi place foarte mult, are o asprime și o dulceață de calitate. Copii drăguți, simpli; prea conștienți de ce pot face? Nu știu. Să nu se falsifice.

Sentiment dureros și de umor cu tante Ch. Câtă ură pe coana Sabina [Cantacuzino]! A fost jignită, e drept, dar reacția e prea dureroasă. Săraca! Asemenea patimi sunt însă poate constructive social. Au culoare, calmul meu e incolor!

21 iunie

Trebuie de acum înainte să mă reculeg în fiecare dimineață. M-am risipit.

Bernanos îmi repugnă în ultima sa carte, prea violent. *Sparkenbroke*²²⁸ mă încântă. Mă simt liberă sub teascu lui Stello. Îl las în pace.

Vine Nelly. Mă bucur. Oameni care trăiesc. Eu parcă vegetez, trăiesc prin reflexul altora. Mă pândesc pe dinăuntru să mă văd trăind, parcă m-am ascuns. Nu sunt decât o așteptare, un gol. Ce aștept? Nu cred că mi se mai poate întâmpla nimic, doar dureri. Aprehensiuni pentru Valérie și Marietta – cu ele mai aproape ca oricine pe lume. Altfel, sunt absentă. Și totuși aseară, atât de simpatic, îmi

²²⁸ Apărut în 1936 și tradus ulterior în românește, romanul lui Charles Morgan a făcut vogă la București.

devin dragi. Siegfried²²⁹. E artist băiatul acesta – ochii atât de clari, îl cred totuși pur. Ce instinct sigur în Cella! Maricica? Și ea tinde spre armonie. De-ar avea parte! Îmi e dor de Colea. Elena Arghiropol se pregătește, tristă, să moară. E îngăduitoare acum.

La curs mă adresez uneori mie, deși copiii ascultă. Mă bucur când câte unul mă descoperă. Mă bucur pentru ei – ce bine e să descoperi un suflet... nobil. Da. Nobil. Mulțumesc lui Dumnezeu. Nu e merit.

De ce revolta duminică? Cred că descopăr cauze în copilărie. Prea mi se cerea tot mie, mijlocia, să cedez. Mă simțeam nedreptățită, deși simțeam că mi se făcea cinste cu acea încredere. Nu mi-a fost îngăduit egoismul. Îmi trebuie acum și n-am puterea necesară, franchețea de a-l trăi. Veșnic peste puterile mele. Gimnastica de creștere fără răgaz. Cine e vinovat? Pesemne tot eu – ambiții spirituale neștiute. Mă doare piciorul, sunt o pasăre împiedicată când mă ridic. Simțământ de încetineala vieții. Program încărcat. Trăiesc veșnic datorare vieții – de ani nu am mai simțit completa degajare de obligații care îmi pun poprire pe timp. Mă omoară întâlnirile sterile – oamenii nu au curajul să acționeze, doar să se povestească. Liberă

²²⁹ W. Siegfried, pictor și scenograf.

doar în biserică și încă! Să dai totul peste cap, să pleci, să-ți reîncepi viața aiurea.

22 iunie

O mulțime de femei care suferă! Vizita lui N.C. mi-a dat nădejdi – sunt femei bune, conștiente. Jenny V. azi, la fel. Mai copil.

Cât seamănă bărbații! Incapabili să se constrângă la datorie. Mi se pare ori relaxarea merge crescând?

Conversația azi cu doamna L. femeie superioară, dar are o durere la rădăcină. Mi se pare foarte singură și dezarmată. Ce îi lipsește? Are nevoie să fie iubită. Care nu? Și Nelly la fel. Aici slăbiciunea noastră. Bărbatul iubește – asta e esențialul. De aci puterea lui de obiectivare. S-ar putea analiza fenomenul mai de aproape. Sparkenbroke oare nu e la fel? Iubirea, dăruirea nu pentru a te rezăma, ci pentru a susține. De aceea e așa de grea. Nevoie mare de M. – simt un izvor viu, liber, sincer și creator de conștiință deșteaptă. Are nevoie de mângâiere ca de o consimțire la ce face. Am rugat pe M[ișu] P[aleologu] să-mi dea o mână de ajutor. Nu telefonează. Nu știu de ce, am impresia că nu vrea să se amestece și doar ceream o simplă prezentare la O. Nu e egoism, dar e o retragere la un cerc mic, la familie, stabilirea limitelor altruismului. De ce? E făcut să iubească mult. Oare atâta

prudență nu e la el frică de a fi atins, oricât de puțin? Este un delicat – excesiv. Același gest la altul, ar fi pur egoism, indiferență. Nu cred că e așa cu el. E un *noli me tangere*. Trăire în vitrină. Trebuie să fi fost jupuit sufletește când era copil. Mi-am descoperit izvorul simțământului de tristețe și mai ales de nedreptățire. Când eram copil mi se cerea prea mult să cedez. Mai târziu, cedam din convingere, dar nu din temperament. Am trăit până acum doi ani în continuă hărțuire între ce îmi poftea inima și ce îmi comanda „ce se cuvine”. În fond, o teribilă conformistă – pe planul foarte înalt. Spontaneitatea doar în intelect. Acolo îmi caut moralitatea și imoralitatea – gesturile mele sunt impersonale, conformiste. Ciudată vietate. Până unde merge obiceiul! Până la negarea instinctelor. Oare nu sunt născută așa? Rădăcina mai adâncă a mea e în mama. Izbucnirea ei, o dată la Plopi – regretul că prea a fost virtuoasă. Sunt vlăstarul uscat al unui șir de temperamente refulate. Iar mă apropie gândul morții. Nu mai reacționez dureros. Am doar o jenă că n-am lăsat tot ce trebuia, nici măcar dulapurile și cămara, în ordine! Sentiment de jenă al celui ce pleacă lăsând salonul plin. Nu jenă propriu-zis ci simțământ de nedreptățire. Aș mai sta – nu se mai poate. *Tant pis*²³⁰.

²³⁰ Puțin îmi pasă (fr.).

Tot mai mult văd cât e de lucru. Citind discursul doamnei M. Cat., la Străjerie, pe de o parte bucurie: se lucrează, se schimbă lumea. Pe de alta, ușoară părere de rău că se face fără mine! Ce curios! Nu e invidie, e tristețea că e întrecută credința generației mele în perfecțiune, în prepararea pentru un anumit lucru. Încearcă toți, dau înainte, cu credință și nădejde, fără să fi plătit cu eforturi și cu exemplul vieții, și merge. Aici e punctul: merge? Sau totul pe dinafară. Nu e o ambiție de a avea dreptate, e doar curiozitate interesată: au se poate înfăptui pe tărâmul sufletesc numai cu energie și curaj, ori curajul e el însuși fapta mare a sufletului? Păcătosul nu se îndreaptă oare prin curajul de a vrea binele? Să fi fost prejudecată convingerea că pregătirea e necesară în totul? Puterea sufletească poate ieși din orișice? Atunci de ce creștinismul cere durere și renunțare ca mijloace de redempțiune, de „înviere”? E posibil să crească aceeași putere din plăcere ca din renunțare? Trebuie bine văzut lucrul ăsta – creșcuți oamenii spre bucurie, dar e posibilă bucuria fără sacrificiu?

Am telefonat lui M[ișu] P[aleologu]: mă înșelam, a fost extrem de drăguț și amabil; *je l'aime poliment*²³¹!

²³¹ Îl iubesc și-l respect (fr.).

Aseară, iar discuții despre gardism. Mă izbește dureros neînțelegerea lui T. pentru acest fenomen și pentru metodele cu care ar trebui stărpit. Ca ea, și cei de la cârmă socot, prea ușor, că severitatea poliției ar ajunge să desființeze fanatismul! Cazul Dragoș Protopopescu e dureros! E scabros gestul de umilință nesinceră! Ori minte – și atunci e mai periculos ca înainte – ori de frică se supune – și atunci e o rușine să avem asemeni oameni în învățământ. Cum e posibil să crezi că „cei sinceri” se lasă convinși cu frica? Cu cât sunt mai puțin intelectuali, cu atât mai greu îi domolești. Nu trebuie să contezi pe frică la tineri, primejdia îi ispitește. Oare conducătorii noștri n-au habar de legile psihologiei? Nici nu-și amintesc că au fost și martiri pe lume? Oare această judecată simplistă, și mai mult sentimentală, întemeiată mai curând pe dorințe decât obiectivă, bazată pe cunoașterea realității; oare această acțiune a guvernanților nu e dovadă că la noi nimeni nu crede în puterea sacrificiului? Ce puțin trebuie să prețuiască ei sufletul celor tineri, crezând că-i pot domoli cu frica. Și dacă e așa, e o grozăvie – ce viitor am putea avea?!

Aș vrea – e un dor vechi – să vorbesc o dată pe îndelete cu Regele. Am convingerea că el e cel mai idealist, cel mai credincios dintre toți cei de vârsta lui. El crede în tineret și

în oamenii de treabă. Degeaba spun cei dezamăgiți că e „șmecher”, am intuiția că el e dezamăgit. Caută entuziaști, puternici, credincioși. Găsește slabi, socotiți, sceptici căci sunt slabi cei ce pedepsesc cu ură. Sunt „socotiți” și sceptici cei ce contează pe sentimentele inferioare ale adversarilor, care sunt „copiii noștri”. În loc să-i crească cu dragoste severă, s-au luat la luptă – care pe care! Îi auzeam vorbind aseară: „nu ne trebuie legionari în Strajă”! „Nu căpeteniile și nici unul care nu e convertit.” De ce nu se duc în lagăre cei mai înțelepți să-i convingă?

11 iunie

E în mine zăpăceală. Aș vrea să cred. Fac ca și cum în reculegerea mea stau în fața lui Dumnezeu – și tot nu cred. Sunt orgolioasă oare? Sunt împărțită între Dumnezeu și lume. Servesc doi stăpâni. Aș vrea să mă rup total de lume. Aproape mă bucur să mor. Viață de spirit pur, trebuie să fie libertatea. Așa mi-l închipui pe Colea acum: liber – surâde serios. Îl aud. Îmi e dor de tine, Colea dragă. N-am mai fost la mormânt. Vin cu Mariana. Voiajul? Încă departe. Nu mă bucur acum. Doresc liniște, figuri surâzătoare. Asprimea neamului lui Stello mă însingurează. Nu am afinități profunde cu acești oameni pe care totuși îi iubesc. Sunt prea duri. Mai curând rasa. Le lipsește sângele grec. Nu văd dincolo de imediat. Din

contră, Nicu vede departe. Mircea, foarte generos. Nervii mă dor. Ieri englezul – atât de uman. Mi-e dor de oameni umanizați. De ce la noi atâta tensiune, asprime, rugozitate? Liniștea culturii vechi lucea în ochii englezului. Mircea era mai viu, mai frumos, dar pierdea enorm pe lângă omenia nobilă a celuiilalt. Cu toate astea o are și el. Ce ne lipsește? Certitudinea veșniciei. Noi suntem „copiii” care vedem cât lungul nasului. Doar țărani, când sunt adevărați, sunt nobili.

Îmi e dor de Tity, ea are nostalgia veșnicului. Mia D. – om viu, încântător, cinstit, pur, dar frust. E proaspătă. Englezul asta caută la noi: primitivismul.

13 iulie

Conversația cu Elisabeth Hayken m-a luminat. Am greșit oare cu Yvonne? Am bănuț-o pe gratis de ambiție personală, când ea e echipieră internațională, deci dependentă de Grupul Oxford. Săraca! Acum înțeleg desperările ei. Dar de ce s-o fi înhămat așa? (E și interes personal – cariera soțului, diplomat englez.) Am avut la Oxford sentimentul că planează un necunoscut în aer. Mulțumesc lui Dumnezeu și Domniței Ileana, care m-a prevenit, și așa am rezistat tentației de a lua „însărcinări” internaționale. Oare exagerez acum, văzând într-o asemenea acțiune mare, dezinteresată, un pericol? Pentru

alte popoare, imperialiste, da. Pentru noi, nu. Nu trebuie să ne uităm ființa noastră națională. Ei pot urzi firele supranaționale, fără pericol național. Noi să-i ajutăm, dar mi s-ar părea o crimă față de țara noastră să primesc ordine de lucru din afară. Desigur, ei cred că e spre binele nostru, nu-i bănuiești de intenții subversive, dar oricât se cred însuflețiți de Sf. Spirit, e suficient ca unul mai puțin inspirat să ceară lucruri care nu se potrivesc cu noi. Am avut de la început intuiția că am în față o Francmasonerie – de ordin spiritual, creștin, e drept, dar nu mai puțin ocult. Cu toate astea, doresc să meargă mulți de la noi la Interlaken. Puterea de a schimba viețile o au. Au o metodă de creștere spirituală, care nu poate decât folosi oricărei țări. Intensificarea echipelor naționale e semnul că sunt bine intenționați. E firesc să nu se poată fără „un centru”, într-un lucru atât de vast. Totuși, mulțumesc lui Dumnezeu că nu m-a împins și nu mi-a dat calitățile de a fi echipieră mondială. Oare Yvonne e potrivită? Sunt sigură că ar prefera să fie mai puțin angajată! Săraca! Doamne! Oricât ar vrea oamenii să Te servească pe Tine, ambiția lumească nu-i părăsește. Doamne, numai Tu ne poți feri.

19 iulie

A murit Regina [Maria] noastră iubită! Mi se pare că mă despart de un prieten mare. Ce curioasă reacție! O durere, o tristețe, nu vie și totuși pătrunzătoare. Se termină o epocă mare, dintr-un punct de vedere, ușoară, din altul. Cu zâmbetul ei se duce parcă acea detașare elegantă, care nu era nici ușurință, nici indiferență egoistă, ci era grația decentă cu care se învăluiau amarurile lăuntrice, din politeță pentru lume, poate și din nesolidaritate. În toate cazurile, era marca unui individualism respectuos față de orice față omenească. *J'ai vaincu!*²³², parcă o aud. Și-i văd privirea de lumină căzând din înălțimea libertății sufletești, fără dispreț pentru cei încurcați încă în luptele meschine, dar cu un dulce amor. Cum vorbea de „snobismul regilor” – cu surâsul omului mare, înduioșat pentru patimile unor dragi copii mici! Aș vrea să aștern spre amintire toate întâmplările cu Ea. Prima dată, dejunul cu Domnița [Ileana]. Era veselă și amabilă, te puneă *à l'aise*²³³ – uitasem orice protocol. Nu mai isprăveam să mănânc, și Ea aștepta, se scula, puneă plăci de patefon. M-a izbit felul natural, senzual, generos, bogat,

²³² Am învins (fr.).

²³³ La largul tău (fr.).

aș zice, de a mânca piersicile. Mușca din fructul zemos cu un apetit tânăr, de femeie-zeiță destinată bucuriei! Franchețea cu care vorbea de ceea ce o durea destăinuia, tot așa, o victorie lăuntrică. Ce amărâtă ar fi fost alta, povestind cum i s-a interzis un cinema, cum a fost întoarsă din drum. Nici pe vremea lui Vodă Carol [Carol I], nu i se întâmplase una ca asta. Fremăta, dar se simțea că nu purta rancună. Toată viața a fost un șir de cătușe impuse acestui suflet născut liber. Când citeam cartea Ei, am simțit aceasta ca „soartă” impusă pentru a o coace pentru eternitate. A trebuit să învețe *supunerea*. Și, la sfârșit, se supunea cu atâta grație, liberă. A suferit mult de a fi în umbră, în ultimul timp, cred, iubea locul acesta în care se simțea, nu „alături”, ci „deasupra”. Conversația în salonaș, acum doi ani și jumătate, când mi-a povestit despre Regina Mărioara [a Iugoslaviei] că nu are decât „să-și poarte crucea”, cum le-a interzis fraților ei s-o plângă, ca să nu o slăbească prin înduioșare. Când vorbea atunci, sigură, senină, am realizat ce e o Regină. O văd în fotoliul roz – în rochie maron, cu perle la gât și garoafe roz în brațe. Era frumoasă și plină de bucurie, deși vorbea de lucruri care o dureau. Era o bucurie a calității ființei ei, mai mult decât o stare de conștiință. Îmi amintesc privirea de lumină, îi revăd ochii albaștri, scânteietori ca

nestematele. Poate că de aceea n-am observat niciodată bijuteriile Ei, afară de perle, care nu rivalizează cu privirea. Nici nu mi-o închipuiesc fără perle! Îmi povestea atunci – mă dusesem după ce fusese sărbătorită pentru șaizeci de ani – proiectul de întrevvedere a Regelui cu Petrache Lupu. Aștepta mult de la această întâlnire. N-am bănuț niciodată fericirea ce i s-a ivit pe față când i-am spus că gesturile ce nu sunt regale, noi, poporul, le atribuim anturajului Regelui [Carol II], nu Suveranului. Aproape m-ar fi sărutat.

De Regina Elisabeta vorbea cu tristețe, nu condamna indiferența ei față de popor și dureri, dar cu melancolie privea la portretul de pe o măsuță, lângă șemineu și spunea: „viața se va răzbuna, va fi uitată, va rămâne singură”. De Domnița [Ileana] vorbea ca și de Rege [Carol II], cu o pasiune specială, și luceau ochii, parcă se îmbrăca altfel pentru a vorbi despre ei. Era curios cum sufletul Ei se dăruia fiecărui copil după firea lui. De Prințul Nicolae vorbea cu tonul ce acorzi unui om foarte tânăr! De Regina Elisabeta [a Greciei], parcă n-ar fi vrut s-o atingă – era un *noli me tangere*, de Regina Mignon [Mărioara a Iugoslaviei], cu căldură, cu duioșie, cu o exaltare eroică, dar specific feminină.

Când venea vorba de Domnița [Ileana] atunci îi exulta ființa întreagă. Se bucura de tot, chiar de năbădăile ei, de ființă plină de temperament. Vorbea cu freamăt în ea – trăia anii propriei tinereți, o iubea, o stima, credea în ea. „E maternitatea triumfătoare.” Când îl ținea pe Dominic în brațe, se indentifica cu ea. Se simțea împlinită înconjurată de toți copiii Domniței [Ileana]. Cu ce bucurie actuală îmi spunea cum Prințul Nicolae, copil și apoi adolescent, îi mărturisea că cele mai fericite ceasuri erau plimbările călare alături de mama sa. Acum²³⁴ se mira cum poate să uite cu totul aceste lucruri, și asta pentru o femeie! Uimitor, cu ce veselie, cu ce copilărie se juca și cu copiii Domniței [Ileana]. Iar când vorbea de Rege [Carol II], era mândră. Avea aerul să spună: „iată cât e de tare, mă lupt chiar eu cu el”. Surâdea mulțumită de unele slăbiciuni, fericită că e înainte de toate Om. Nu înțelegea de ce bărbații își uită mama pentru femeile ce iubesc. Nu condamna, înțelegea cu inima, accepta cu un fel de siguranță că nimeni nu-i poate lua locul. Asta am simțit-o anul acesta la Bran. Conversația noastră la umbră. O văd, frumoasă, cam îngrășată, elegantă, sigură, cu secatorul în mână, cu mânuși mușchetar, cu baston, într-o rochie de

²³⁴ Evocarea se referă la vizita făcută Reginei de către Alice Voinescu în data de 8 septembrie 1937.

culoarea piersicii! Parcă înviase după boala grea. Plimbându-ne sub merii grădinii, printre dalii, îmi povestea cât suferise, nu trupește, dar moralmente. „Ești atât de umilit de boală, să depinzi de altul, dar și ce bucurie să vezi ce buni sunt oamenii.” Se bucura de viață, dar fără proiecte. Nu știu de ce cred că nu mai urzea fire spre viitor. Vorbea cu o siguranță de om complet liberat. Venise vorba de credință – mi-a mărturisit că nu e mistică, dar se simțea în Ea o mare putere de viață, care, prin calitatea ei, era mărturie lui Dumnezeu. Nu se preocupa de divinitate. Îl trăia pe Dumnezeu în orișice. Privea spre flori, spre pomi, spre cer, spre oamenii ce se apropiau, cu toată plenitudinea sufletului. Se dăruia în orice clipă și o primea toată. Respira bucuria de viață. Plecam de lângă Ea înviorată, cu toate puterile întărite. Îmi venea să cânt. O dată ieșind de la Cotroceni, fluieram pe stradă, îmi venea să dansez. Era genială – nu ca intelect ci ca ființă întreagă! Un exemplar unic, rarism, de umanitate! Nu pot crede că s-a stins. Deși era legată de trup, de natura fizică, nu o pot crede acum dispărută în neant! O simt plutind surâzătoare. O putere mare sufletească răspândită într-un trup splendid – cum să piară? Cu Ea încep să înțeleg și să cred în trupuri astrale. Prea era bine închegată ființa ei sufletească cu cea trupească, mărturisea un stadiu

înaintat de civilizație omenească. Nu doar numai spiritul e nemuritor, Regina înnobilase trupul, îl făcuse demn de nemurire. Senzualitatea lui era ceva etern. Ce om splendid! Uite, nici nu mai pot plânge. Plânsul mi se pare prea sărac pentru Ea. O iubesc, o venerez, ca pe o icoană de umanitate superioară. A adunat în Ea tot ce poate simți și trăi o femeie, un om, și s-a liberat cu anii de cătușele trupesti și sufletești. Ce carieră de Om! O adevărată, o mare femeie. Nu se putea naște decât Regină. Nici nu pot spune: Dumnezeu s-o odihnească! Fie-i țărâna ușoară! Dumnezeu o primise înainte de a muri printre aleșii lui. Suferința finală era încununarea.

O iubesc și pentru sângerea Ei. O altă moarte nu i se potrivea. Era un vas de preț, plin cu viață nobilă. S-a scurs sângele din inima Ei mare, ca al unui erou pe câmpul de luptă. Și Ea s-a luptat cu viața. Și a rămas întreagă, nestricată, decât că i s-a scurs viața din vine.

Te iubim, Regina noastră scumpă, soră iubitoare a unei țări, pe care ai pregătit-o și a cărei soartă ai îmbrățișat-o. Nu te vom uita, Regina noastră! Dumnezeu să-ți răsplătească dragostea Ta, viața Ta. Îți revăd privirea umedă, când ținându-mă de mână, ți-o împlântaseși în ochii mei plini de lacrimi. Îți spuneam, în ziua aceea (și

din partea Institutului Cultural feminin²³⁵), te felicitam pentru cei 60 de ani, *à demi voix*²³⁶, ca să auzi numai Tu că poporul român nu va uita niciodată cât de mult l-ai iubit.

Azi, îți repet, scumpă Regină, cele spuse atunci. Cât doreai să fii iubită! Ai fost și ești mai mult decât realizează o inimă. Îți mulțumesc pentru încrederea ce ai avut în mine! Mi-ai spus, râzând (la Londra?) însă adresându-te Domniței: „ar fi putut fi o Jeanne d’Arc”. „Preoteasa”, mă botezase ea de mult, cu ani înainte de a fi fost eu la Oxford.

Cât umor avea în Ea! O văd la Londra, în fotoliu, vorbind de Buchmann. Dar la dejunul nostru *en tête à tête*²³⁷? Ce mulțumită era că înțelegeam indignarea ei. Ea să ceară scuze fetei Ei, care o rănise? Ce simplu mărturisirea unele gesturi ale inimii Ei. Și la Bran, privea surâzând înapoi spre iubirea Ei. Fără falsă jenă, fără remușcare, nobil omenește. Curajoasă a trăit, curajoasă s-a prezentat în veșnicie. Doamne, răsplătește-o!

²³⁵ Fundație a Reginei Maria.

²³⁶ Cu jumătate de gură, încet (fr.).

²³⁷ În intimitate (fr.).

Câmpulung, 26 iulie

E pace. Afară oamenii căznesc la puț și la grădină. Îmi place zgomotul lucrului și vocea de țărani înțelepți și blajini. Ascuțișul coasei și toporul, zgomote care aci sunt blânde. Cerul slab înnorat, verdeață cuminte. Un cintezoî lovește sălciile și livada așteaptă. Ce? Mă gândesc mult la Regină. Nu o văd în criptă, o văd prin aer, luminoasă și surâzătoare, liberă!

Marietta pleacă. Îmi pare rău. Totuși mai bine pentru lucrul meu. Dar aș vrea să se mai poată duce la mare. Cred că aici a durut-o ceva. Vioaie, antrenantă, are viață. Ține-o, Doamne! Am nevoie de ea ca de un copil. Tare îmi e dragă! Doamne, ține-mi surorile, nepoții, pe Stello – așa cum e, tot e bine, pe toți ai noștri. Aș vrea să mor înaintea tuturor. Deși mi-ar părea rău de lucrul meu – de multe, de copiii mei. Aseară conversație cu doctorul C. Ionescu. Un tânăr foarte bine, dar cu aerul exasperat de mediu. Ce sete de știință în el! Avid de a ști tot. Conu Iancu foarte simpatic – vrea să uite, să profite de clipă.

Anna, săraca, ce va fi făcând? Cred că se duce. Așa și Elena. Dar cine știe? Măine încep lucrul. Ce răcoare plăcută vine cu liniștea din ogradă. O adiere parfumată de rezeda. Cocoși în depărtare se îngână. E a ploaie. E o dimineață plină de așteptare. Numai la țară distingi

fizionomia ceasului. Timpul e gol ca o Veneră. Un fluier. Glasul dlui M., accente de provincie calmă. Un freamăt de sunete amestecate! Parcă simt privind de sus, peste lumea inocentă. De ce de sus? Din tradiția iconografiei religioase.

28 iulie

Zi frumoasă, calmă. Am intrat în vacanța de lucru. N-am inspirație, încep prin a lucra. Vom vedea pe urmă.

Marietta, drăguță foc – am pentru ea un sentiment de mamă. Ce femeie cuminte. Alta ar mai sta? Ea vrea să întrebuințeze banii pentru casă. Dor de copil, de casă – e femeie, deci ține mai mult cu familia decât cu ea însăși. Eu prea m-am individualizat. Nu mai am virtutea feminină, care te topește în familie. Vina oare e a mea? Nu cred. Lipsa de copii și ostilitatea lui Stello. Prea a vrut să fiu sclavă, nu nevastă. Valorile lui sunt imprecise. Solid în el instinctul și inteligența, dar nu sensibilitatea. Mă doare la subsuoară. Mă tem că se face un bobo malign. Cum vrei Tu! Voiajul? Mă obligă să mă bucur de el. Știu că va fi bine. Dacă vrea Dumnezeu. Dar nu-l gust încă. Degeaba mă zbat pe din afară, am isprăvit pe dinăuntru. M-am detașat de viață. Parcă privesc totul dintr-un punct exterior ei. „Contemplația nu e viață.” Pirandello. Poate îmi va reuși cartea, deși acum sunt de carton.

Câmpulung, 30 iulie

Îmi revine imaginea Yvonnei. Vrea să fie bună, săraca, dar nu se pricepe. Nu iubește. E prea masivă trupește, nu o pot împlânzi cu spiritul meu. Am impresia că în calitatea cărnii ei e înscrisă ambiția, puterea „drumului”, nevoia de dominație. Săraca! Îmi face antipatic Grupul Oxford fiindcă îmi tot amintește de voința lor de dominație. Raphael Cristes spunea cu dreptate că e în creștini o cruzime. Oare superioritatea duhului, prin credință, îi face pe ceilalți să sufere? Poate siguranța lor e considerată insolentă. La Yvonne nu e siguranța credinței în Tine, Doamne. O agasează când vorbim de Tine – e obrăznicia omului, nu siguranța creștinului. Judec aproapele? Poate nu pot să mint. Aici am ajuns. Nu condamn, dar pricep. Să fie păcat? Nu cred. De ce mi-a dat Dumnezeu minte? Cu cât trece vremea, cu atât văd mai bine rostul conducător al Bisericii. De unde să știu eu ce se cuvine și ce nu? Codul mi-l dă ea. Grupul Oxford e eliberare de prejudecăți, dar e înhămare sub voința altor oameni. Ei spun că vorbesc prin duhul sfânt, dar atunci eu cred în părinții bisericii mele. Sunt bine intenționați, dar e omenească ispita puterii. Dacă e bine, Doamne, să mă duc printre ei, fă să mi se acorde valută, dacă nu, e semn că nu trebuie să mă duc.

Azi, m-aș plimba prin verdeață. Trebuie să lucrez, trebuie. Diseară plimbare.

20 august

Nu știu ce vreau. Interlaken? Văd ce voință nesigură am. Umblu ușor pe șine, ies greu din ele. Titeanu răspunde azi. Dacă spune că Grupul e interzis, nu plec. Dar dacă nu e? Toți mă roagă să nu plec. Ce să fac? Nora Steriad, Mme Carnabel nu merg. De lucru serios la carte. La biserica ta. Dincolo, se roagă, dar... oare sunt ambiții politice? Nu cred. E ambiție pacifistă. Dar tot e ceva foarte omenesc. Fac prozelitism. Iartă-mă, Doamne, dacă nu-i înțeleg bine. Cred că eu nu am suflu suficient pentru această acțiune de mare anvergură. De ce amestecă credința în politică? Sau așa mi se pare. Nu știu de ce a intrat în mine îndoiala. Yvonne prea are ascunzișuri. Totuși, oamenii aceștia nu vor decât creștinarea lumii. Vor ei să conducă? Nu cred că vor asta pentru putere. Îi cred foarte convinși. Știu să se roage. Doamne, dă-mi și mie putere să mă rog bine! Mircea Eliade? Nu văd înaintea mea. Plec fără entuziasm. Oare presimțire rea sau oboseală? Cred că mă sting pe dinăuntru. Nu mai e interesul pasionat pentru lume. Îmi e dor de Dumnezeu singură. Vrei să fiu singură?

Să lucrez singură fără *éclat*²³⁸? Nu în numele unui grup. Era bun grupul, dădea curaj. De ce vreau să mă duc? Sunt multe lucruri caraghioase. Dar mi-e dor de rugăciunea împreună și de oameni izbăviți, curați. Mă duc la Paris, la ei. Doamne, păzește-mă. Nu mă lăsa pradă naivității și credulității mele! Acolo sunt oameni liberi, prin rugăciune. Văd cât nu suport riscul. Și totuși nu vorbesc decât de risc. Spirit de turmă. Nu am suflet de martir, nici de pionier. Dacă ar trebui să mor pentru creștinism? Desigur nu aș face-o. Sunt lașă. Totul în cuvinte în mine. Dar disperarea e că nu știu ce trebuie să fac! Să mă duc sau nu la Interlacken? Aștept „direcția” – *the guidance*. Ar trebui să mă rog cu Mariana. Doamne, de la Tine aștept ajutor și totul. Aș vrea să revăd prietenii de acolo. Ce mă oprește? E ceva care mă avertizează? Oare de la Tine, Doamne, e semnul sau de la cel rău? Nu știu de ce în Buchmann văd și un sfânt și un mare ispitit de orgoliu. Poate nu înțeleg eu anvergura acestui om. Mă iau după alții. E un curajos, dar face și greșeli. De ce diplomația grupului? Nu e doar politețe, e diplomație. Doamne! Îți predau, îți dau tot ce-mi este mai drag, viața iubiților mei: surori, nepoți, cumnați, prieteni, rude. Îți dau situația mea și a lui Stello. Îți dau soarta țării noastre și a omenirii!

²³⁸ Strălucire (fr.).

Primesc supusă voința Ta. Am suferit lovitura cu Colea, nu m-am revoltat, Doamne! Dacă vrei, cruță-mă, pe mine și pe toți ceilalți, dar sunt roaba Ta! Căci Tu ești Atotștiutorul și Atotputernicul. Tu ești Ordine și Sens. Eu sunt oarbă. Te iubesc, Doamne, și cred în Tine! Fie voia Ta! Vie împărăția Ta!

31 octombrie

Am întrerupt mult acest jurnal. Au fost evenimente formidabile între timp. Voi scrie într-o seară, în liniște, simțirile mele de la Pontigny și Paris. Acolo am simțit iar ce înseamnă un popor cultivat, umanizat. Sunt datorii care nu se discută. Unii îi cred obosiți. Oare oboseala e oroare de război? Atunci maturitatea e oboseală! E, desigur, un miraj în „curajul bătăliei”, mult mai mare decât acela al martirajului obscur. Aci, la noi, sentimente împărțite. (După „înțelegerea” cu Hitler, la München, cedarea Sudeților!) În genere, ritmul mai moale, judecata mai superficială, mai aservită unor principii trecute. Nu simt decât rar curajul gândirii libere, realiste. Mă doare comportarea lui Stello. Nu e rău, dar are în el o răutate distructivă. Mania persecuției, complexul inferiorității.

Vizita la Domnița [Ileana] m-a îmborsădit. E vie, e adevărată, e din miezul vieții. Am impresia că noi suntem de la marginea ei. De ce? Vina e desigur a mea, eu văd

greșit. Totuși, toate lucrurile serioase întreprinse la noi sunt deviate, se ușurează de sensul lor adânc, devin imitații. Vorbesc de prezent. Trecutul are o soliditate care ne susține. Mă gândesc la Străjerie²³⁹. Ar putea fi un lucru minunat, ar putea schimba spiritul neamului. Gestul ca cel al V.L. sau al N.C.²⁴⁰ – cele ce cunosc – acapararea tuturor celorlalte Asociații, e semn de spirit materialist. Sub forme noi, se ascund oameni vechi. De ce rivalitate și invidii și orgolii într-o asemenea operă? Îmi pare rău că toate aceste greșeli cad pe capul Suveranului. Eu sunt convinsă că el vrea și vede idealist.

2 noiembrie

Întâmplări prea multe. Mă năpădește lumea, fără folos nimănui. Aș vrea să pot ajuta ca altădată. Dar e acum în mine o oboseală fizică, ce pune stavilă elanului. Până acum constat aproape sensibil cum elanul e legat de răsufare și cred că indienii au dreptate când cultivă răsufarea lungă. Dar sunt sigură că mai e și o putere desprinsă de trup. Am avut-o. Am pierdut-o din neglijență

²³⁹ Organizație de tineret întemeiată de Carol al II-lea, urmând să înlocuiască Cercetășia condusă de Principesa Ileana (fete) și de Prințul Nicolae (băieți).

²⁴⁰ Viorica Litzica, directoare, și Nissa Cămărășescu, comandant, la Străjerie.

spirituală. Știu că trebuie să fac exerciții de *răbdare* și de *îngăduință*. Nu profit deloc de încercările la care mă supune Stello. Răspund cu violență. Acum înțeleg că violența, aceasta foarte justificată ca reacție la atacuri violente, e un păcat – nu față de aproape, ci față de tine. Ești dat înapoi. Iar simt că mă afund în contingente și în neconștiință. Trebuie o gimnastică de fiecă clipă pentru izbânda spiritului. Voi încerca. Nici nu mă pot ruga decât exterior. Dar această opoziție în mine e semnul încătușării în materie. Și totuși o indiferență față de materie. Chiar de viață și de oameni. Ceea ce înseamnă că sunt detașări ale trupului – că el nu se solidarizează. Simpatia o simt în momente de elan și inspirație. Trebuie să lucrez. Scrisori de scris la Paris. Schopenhauer – insistent lucrat.

11 noiembrie

Zi întunecoasă. Simt în mine o singurătate – ca o distanță între mine și oameni. Decepții. Sunt oamenii de o strâmtime de înțelegere și simțire decepționantă. Trecerea lui Anny Stehley mi-a făcut bine. Cu totul altfel simte un creștin. E severă, dar bună. Se cheltuiește pentru alții. Zgârcenia sufletească e disperantă. Mariana mă consolează de multe ori. Iată un om civilizat, pentru că e creștin. A plătit prețul cel mare. Altfel nu văd în jur decât egoism și strâmtime de gând și de inimă. Marietta are o

libertate intimă needucată, dar o are. Îmi pare rău că sunt atât de pesimistă, că văd caricatural! Desigur, și eu am păcatele mele – care altora le vor părea tot atât de insuportabile. M-a pleoștit discuția cu Tity. Mă obosește atâta neînțelegere, atâta nevoie de separatism între oameni. Ura ei pe evrei nici măcar nu e ură, e nevoia de a bate pe cineva! Cum se poate înșela atâta un om deștept asupra propriilor sale sentimente? Oare eu îi iubesc? Nu. Dar simpatizez cu orice nedreptățit. Parcă poți „iubi” sau „urî” abstracții? Contează indivizii. Și dacă toți s-ar analiza cinstit, ar vedea că individual simpatizează cu evreii. Nu zic că nu au păcate! De ce oare li se impută că sunt „obraznici”? E o formă nepotrivită de a-și susține demnitatea. În fond sunt fricoși și resemnați; când izbucnesc, nu găsesc tonul demnității calme. Merg alături sau chiar devin obraznici. Dar vina e jumătate a noastră că îi chinuim umilindu-i. E oribil de inuman ce face! E cel mai mare păcat în contra lui Cristos. Oprim în loc, dăm înapoi convertirea lor la adevăr. Ce am citit azi din Germania mă întristează de moarte. Ce-i mai deosebește în sălbăticie pe nemți de ruși sau de japonezi? Ca și cum n-ar fi copiii lui Luther și ai lui Goethe și Kant! Simt cum înaintează barbaria și nu mă mai revolt, simt că mă trag înapoi în turnul de fildeș. De ce nu mai lupt? Sunt

bolnavă sau instinctul just îmi spune: „prea târziu!”? Și totuși nu vreau să capitulez în fața negurii! Cred în lumină, aș vrea să mor pentru lumină!

Lucrul la A.C.F., la Conservator. Trebuie fermitatea credinței. Nu e vreme de sentimentalism. Trebuie afirmare curajoasă. Împotriva părerii celorlalți, eu cred că Armand Călinescu e un idealist și un realizator. O fi făcut greșeli – chiar prostii – inerent regimului ce nu permite critică, dar omul acesta gândește și vrea bine. Mi-ar plăcea să stăm de vorbă pe unele probleme de educație și instrucție.

4 decembrie

„Te voi așeza din nou fecioara Sionului” – vorbe de făgăduință, de preînnoire. Mă umple de nădejde că voi putea iar lucra cu inimă, cu vlagă. Trebuie să telefonez lui Necșești. Mme de Weck, Cora.

Samariteanca a crezut pentru că Cristos i-a spus un adevăr ascuns. Cei din Samaria l-au chemat și au crezut în El pentru ce le-a spus. E o scară ascendentă în aceste atitudini. Ei îi trebuiau probe, lor *calitatea*.

„Secerați, unde alții au semănat” – intrați în osteneala altora. Azi s-ar putea spune aceasta tinerilor. Continuitatea generațiilor. Pregătirea.

13 decembrie

Evenimente zdruncinătoare pentru conștiința noastră. Tristețe de a recunoaște că nu te poți apăra altfel. Mijloace legitime pentru o omenire necredincioasă. Ar trebui să fi putut convinge pe cei răzvrățiți. Nu s-a putut, pentru că nu s-a crezut în această putință: așa fiind, omenește, procedeul a fost necesar și denunță un real curaj. O jertfă, din partea celui ce a hotărât. Admirație, dar și spaimă, nu de om, dar de spiritul care domină tot mai mult acum. Tot mai mult înțeleg că singuri, bieții oameni nu pot ieși din dilemă. Tot mai mult înțeleg dogma Grației, prin intermediul lui Iisus. Noi nu ne putem salva. Imposibil să fondezi *omenește* unele drepturi și datorii. Refugiu în metafizică, subterfugiu: numai un Dumnezeu „conștiință” poate fonda morala absolută. Deci umilire, singura atitudine justă pentru noi. Toți greșim.

Ieri am spus la clasă: progresul se întemeiază pe *infidelitate*. Trebuie să mori pentru ce ai iubit, ca să învii pentru altceva. Sabie cu două tăișuri pentru spirite neclare. Infidelitatea e un termen peiorativ, dar o formulă paradoxală. Creștinul zice: detașarea = *ne robire*.

15 decembrie

De vorbit cu Cora pentru spovedanie. Ieri n-am însemnat două gânduri importante. De avut continuu la îndemână un carnet. Văd acum sensul scrisului în *quite time*²⁴¹.

Straja Țării. Aștept să mă anunțe. Acum aș regreta să nu se fi ratificat alegerea. Perspectivă de a lucra pentru redresarea morală și nașterea spirituală a profesorilor și a tineretului. Simt bucurie la gândul că activitatea mea, până acum timidă, s-ar întinde departe. Propagarea ținutei creștine și a judecății obiective. Simt un val de curaj în mine.

Anna. Dureroasă decrepitudine. Se moare greu când ești prea atașat de viața trupească. Înduioșetoare în ea nevoia de dragoste, recunoștința că e iubită. Un sentiment pe care l-am trăit puternic, de care cred că m-am debarasat. Era un orgoliu mascat, revanșa pentru puritatea de femeie. În loc de amor, prietenie și tandrețe. Azi, o prețuiesc, îmi face bine, dar nu mai am vanitatea de a o arbora ca altele pe admiratori.

Cursul Dupront²⁴² un adevărat tonic. Aseară asistam la scrierea unui eseu *à la* Montaigne. Mi-a plăcut felul cum

²⁴¹ Aici cu sensul de încontinuu, tot timpul (engl.).

²⁴² Cursul ținut de Alphonse Dupront, directorul Institutului Francez din București.

căuta, cum se plimba prin cărări lăturalnice, fascinat de punctul central al dinamicii pascalienne. Satisfacția mea de a vedea că de mulți ani am descifrat sensul just al gândirii europene. Poftă de lucru. De unde, azi, dinamismul din mine? Îți mulțumesc, Doamne! Lectura Supervielle și Baudelaire mi-a făcut bine. Alte regiuni. Constatarea schimbărilor de ritm de muncă în țară.

Regele s-a întors înnoit din Anglia... Armand Călinescu e un om hotărât, inteligent și cult. Gestul tragic dovedește curajul unui suflet tare, cred că și luminat. Dacă ar fi cu adevărat creștin, ar avea curajul blândeții. Formidabil Chamberlain! Doamne! Îngăduie oamenilor să priceapă chemarea Ta.

Mariana, atonă. O mare așteptare în ea. Dacă nu reușește operația? Oricum, hotărârea trebuie împlinită. Riscul e foarte mare. Mă tem și pentru viața ei. Dar nimic nu o reține! Doamne! Fă Tu cum crezi că e bine. Păzește-o de lașitate și de orgoliu. Vreau să lucrez. Stello, aseară, prima dată s-a numit „bețiv” – e primul pas spre îndreptare! Doamne, nu ne lăsa! Păzește-ne pe toți. Pe Valérie. Ce copilărie e încă în ea! Superstiția pesimismului – „zeii sunt geloși”. Nevoia de a se lovi măcar cu vorba! Marietta, mai curajoasă, *mai larg egoistă*, mai credincioasă.

De când Te știu, Doamne! Oamenii care nu Te caută îmi par copii mici. O fi orgoliu? Nu cred. Dorința de a-i trage pe malul meu. Nu mă ostenesec destul.

Pontigny, 20 septembrie

Aș fi vrut tot timpul la Paris să-mi scriu impresiile. A fost atât de deosebită reacția de acum, ca în alte dăți. Mi se pare că atunci se interpunea între mine și lume un vâl de iluzii și chiar de exaltare care schimba aspectul lucrurilor. Eram ca o veșnică îndrăgostită. Acum, dimpotrivă, mi se pare că prea sunt trează. Am văzut Parisul trează – ce am trăit n-are nimic „făcut”. Emoția a fost de o calitate pe care nu o cred superioară, dar o cred mai solid umană. Nu-mi pot ascunde o îngrijorare asupra mea însămi ca asupra unui om care se usucă. E incontestabilă lipsa de emoții autentice, cum le aveam înainte. Dar când am dat de *Rive gauche*²⁴³, ieșind din metro, la Châtelet, mi-au venit lacrimile – și la Sorbona la fel. Nu era regret – deloc – nu era nostalgie, era o reacție directă a contactului cu realitatea... Impersonalizare, obiectivare – achizițiunile anilor transformă, inevitabil, emotivitatea. Aș fi dispusă, uneori, să cred că mă cuprinde indiferența bătrâneții, dar

²⁴³ Malul stâng (fr., lit.). Cartierul teatrelor și al faimoaselor cafenele de pe malul stâng al Senei, din Paris, locul de întâlnire al celebrităților din lumea artistică și literară.

e un sentiment fals, impus de rațiune. Simțământul adevărat e o bucurie sobră pentru prezent – poate așa se plătește libertatea interioară.

Plecam din Paris liniștită, fără părere de rău. Oare fiindcă sper să mă mai duc o săptămână? Sau pentru că dejunul la Braffy²⁴⁴ a însemnat un punct culminant al călătoriei și că acele ceasuri mi-au dat maximul ce puteam aștepta de la acest voiaj? Mă scrutez bine: oare e un snobism în această bucurie de a fi stat de vorbă, intim, cu Gide și Schlumberger? Ori e o bucurie pură, adevărată, datorită omului din ei, nu ilustrului? O fi și snobism! Dar cinstit cred că ceea ce mă atrage mai ales la Gide e noblețea, e calitatea sufletului lui. Că uneori ar putea fi politețea lui exterioară mi-a venit în gând, dar imediat, că deficitul era în mine, care nu puteam cuprinde atâta omenie. Când a ținut să mă însoțească la gară fără Schlumberger – ca să vorbească numai cu mine și ca să-mi mulțumească de dovada de simpatie ce a văzut în deranjul meu, am înțeles că nu e ceva de suprafață în politețea lui caldă, ci e izvorâtă din adâncă simpatie pentru omul franc și simplu. Când mi-a cerut să mă sărute, am acceptat gestul cu aceeași spontaneitate și simplitate curată, simplu umană. Îmi amintesc

²⁴⁴ Reședința lui Jean Schlumberger, în Normandia, lângă Lisieux.

sentimentul de adâncă jenă ce m-a râcâit când Charles du Bos a făcut același gest. Era la el jumătate simpatie, jumătate onctuoasă poezie, cu totul altceva. E drept că Gide are 70 de ani! Când apoi mi-a sărutat mâna, parcă a vrut să marcheze că primul gest s-a adresat unui om mult mai tânăr, pentru care poți avea o tandrețe părintească, iar mâna o sărută Doamnei! Era atât de adevărat gestul, încât îndată am simțit nuanța. Dar vreau să scriu aici toate impresiile zilei de 18 septembrie – pentru tine, Maricico, pentru cei care vor citi aceste pagini. Gilbert spunea ieri: *Madame, écrivez votre entretien avec Gide*²⁴⁵. Cândva vi se va mulțumi pentru aceasta.

Am plecat dimineața de la hotel, pe la 8 jumătate *d'un pas alerte*²⁴⁶. Un scrupul de orientală încerca să mă tulbure, gândul că poate „nu se face” să deranjez doi bărbați bătrâni, e drept, dar străini și ocupați. Dar, ca niciodată, am fost mai tare decât scrupulele, mai tare decât tot ce mi-au impus educația, prejudecățile, obiceiul, tembelâcul. Îmi ziceam: dacă fac rău, ei bine, se va vedea că știu să fac și rău, nu sunt impecabilă, poate nici măcar convenabilă în adâncul naturii mele. N-am luptat cu

²⁴⁵ Doamnă, puneți pe hârtie convorbirea dumneavoastră cu Gide (fr.).

²⁴⁶ Cu pas grăbit (fr.).

pornirea mea de astă dată, ci am lăsat-o să se impună ea. După două ore de tren a început să plouă. La Lisieux, la 11 jumătate, timpul era mohorât, umed, trist. Pe peron nimeni. Mă gândeam: să telefonez, să aștept? Când, mi-a dat în gând să ies pe peronul interior. Am văzut întâi pe Schlumberger, apoi pe Gide, neschimbat după nouă ani. Schlumberger mi-a spus fin că aștepta un răspuns. Până să explic că scrisoarea mea fusese un răspuns, Gide a replicat imediat, spunând de ce trebuia să socot că nu mai aveam de răspuns a doua oară. Eu simțisem pe drum jena că nu răspunsesem lui Schlumberger în ziua precedentă, și sunt sigură că și Gide credea ca și mine, dar nu putea să mă vadă *en embarras*²⁴⁷, nici măcar în supoziții. În spontaneitatea cu care a replicat în locul meu am recunoscut-o pe aceea cu care suferea pentru bieții negri! E bun până în adâncuri.

Drumul până la Braffy destul de convențional. Mă întrebam fără cuvinte: ce cauți tu aici? De ce ai deranjat? După un sfert de oră am ajuns. Printr-un gard viu am intrat în grădina cu flori, împrejmuită *à la française* cu merișor tuns, păzind o livadă de meri de Normandia cât se poate de liberi și fanteziști în formele lor. Flori, trandafiri, revăd unul foarte mare, bătrân, cuprinzând zidul

²⁴⁷ În încurcătură (fr.).

salonului, cu flori palide, *rose thé*²⁴⁸. La camera lui Gide, spalier de pere – perele îmbrăcate în pergament – ca multe lămpi electrice. Ne-am scoborât în fața micului peron. Am intrat într-o sală cu tavanul scund de tot, de bârne și podeaua din cărămizi. Șemineul și dulapul normand cu faianțe vechi. Masă lungă cu napaj²⁴⁹ roșu cadrilat. Partea de jos – gospodărie foarte simplă, dar cu gust, gospodărie burgheză. Sus, un salon tipic francez cu *toiles de génes*²⁵⁰. Ora 4, joi.

Întrerupere lungă. Vreau să notez conversația cu Gide mai mult decât impresiile mele. La masă conversația despre situația personalității etc. Inchiitudine. În salon, rămași singuri cinci minute, mă întrebă care e raportul meu cu studenții, căci știe de la un profesor tânăr italian că e absolut imposibil – profesorul se simte singur. L-am asigurat că eu am încă puterea de contact cu tineretul, dar că foarte mulți profesori universitari o pierd și din vina lor. Am constatat în omul acesta care vibra pentru tineret o tristețe mornă în acest moment, parcă era departe de tot, nu-l mai atingea. Acum îl revăd ca pe Goethe cel

²⁴⁸ Roz, nuanța ceaiului (fr.).

²⁴⁹ De la fr. *nappe*, față de masă.

²⁵⁰ Picturi de gen (fr.).

singuratic pe la 60 de ani. Conversația s-a întors asupra teatrului. Am discutat *Asmodée*²⁵¹. Gide vedea în Mr Couture²⁵², dincolo de lubricitatea personajului pe care i-o impune Ledoux (actorul), figura exactă a lui Claudel. Preotul respins din ordinul preoțesc și care transformă darul într-o nevoie de „stăpânire a sufletelor”! Schlumberger, surâzând, voia să îmblânzească atacul – pe când servea zahărul pentru cafeaua ce servisem eu – fără cuvinte, dar cu un „euh! euh!” amical. Gide persista adăugând că i-a scris lui Mauriac. Conversația a continuat asupra influenței culturii franceze la noi. Am insistat că nu se face suficientă propagandă. Am recunoscut că trebuie cursuri plătite, fiindcă majoritatea oamenilor de pretutindeni prețuiesc puțin gratuitatea, considerând-o „o marfă” de calitate îndoielnică. Chestiunea conferențiarilor – episodul cu autorul lui Valentine – au sărit amândoi, mai ales Schlumberger, să-l stigmatizeze ca ignobil, Gide preconiza un control al conferențiarilor oficiali. Nu-mi amintesc cu ce prilej spunea că nu e un pericol pentru oameni ca mine sau ca el; m-am simțit jenată de această

²⁵¹ Piesă în cinci acte de François Mauriac (1937).

²⁵² Personajul principal din *Asmodée*, Blaise Couture, una din figurile cele mai puternice din dramaturgia lui François Mauriac, în care cei avizați l-au recunoscut pe Paul Claudel.

echivalare, care era făcută cu o siguranță, care nu era numai curtoazie. A plecat să-și facă siesta pe care o anunțase de la început cu simplitate și cu justificare că altfel are migrene! Înainte de dejun îmi arătase camera lui. Am comparat-o cu o celulă de mănăstire. Patul Louis XVI cu cretonă pe care motivul era simbolic: *Cristos la Emaus*. N-am relevat-o. În timpul siestei lui am stat de vorbă cu Schlumberger, pe care l-a rugat Gide să se lungească după prescripția doctorului cerând mii de scuze. L-am silit să o facă, iar eu într-un fotoliu cu tapițerie veche, comod așezată, am vorbit despre parastasul ortodox, despre care vorbește în viitorul său roman și avea nevoie de detalii. Am trecut la folclorul românesc. A luat note. Am făgăduit să-i trimit texte. M-a dus în casa de alături să-mi arate cabinetul său de lucru amenajat într-un pod de mere, imens, luminos, confortabil. Prima impresie: lumină și cărți, tablouri și cărți. Pe când scotea dintr-un raft un *St. Saturnin*²⁵³, despre care îi raportasem că Léonie Gillot spusese că a învățat-o mai mult ca o carte de psihiatrie, pe când scria o dedicație „Dnei V. cu mulțumiri pentru vizita sa și pentru colaborare”, mi-au căzut ochii pe o carte cu

²⁵³ Titlul corect, *Saint Saturnin*, cea mai importantă operă a lui Jean Schlumberger, apărută în 1931 și în care Gide vedea un avertisment premonitoriu al celui de-al doilea război mondial.

prefața de Montherlant. Am angajat o discuție. Recunoaște că a fost moșic cu femeile, „dar nu-i lipsește o anume măreție și noblețe”. Recunosc că e ridicol din partea mea să judec atât de aspru un scriitor străin căruia nu-i contest marele talent, dar care e sec și neputincios în simțire. Când, apare Gide spunând că nu putea dormi și și-a scurtat odihna. El a spus: „O, el scrie grozav de bine!”. Regreta că uzează de mijloace nedemne de el pentru a se pune în evidență – scrisorile doamnei eroine – care spunea Schlumberger a umplut Parisul cu indignarea ei de a fi fost copiată, dar și foarte mândră de a fi „colaborat” astfel. Conversație asupra Grupului Oxford. Gide istorisea că a asistat la Thun, acum patru ani, la grupuri, stând afară, pe pervazul unei ferestre. L-a interesat prodigios, dar la urma urmei repetarea era banală. Imita foarte bine pe Mlle de Watterville care mărturisea în fața mulțimii cum o ambeta²⁵⁴ cultul de duminică și cum acum e fericită să-l asculte, cum era timidă etc. Am recunoscut ce spunea acum doi ani, dar n-am spus-o. Repetarea mărturisirilor m-a cam frapat și îngrijorat și pe mine. A daos că l-a agasat demersul lui de Watterville pe motivul că s-a rugat să-l aducă Dumnezeu pe Gide la el – aceasta i s-a părut trecând peste limitele suportabile; inspirația divină,

²⁵⁴ De la fr. *embeter*, a plictisi.

oricând... *Nu*, se scutura de o asemenea credință, care riscă să fie abuzivă. Mi-a spus că Gabriel Marcel²⁵⁵ a fost la început foarte fervent, dar că pe urmă s-a răcit din același motiv. Schlumberger susține teza mea că nu e periculos pentru biserici, asistă chiar preoți catolici. Gide admira la Grup efortul de a trece peste deosebirile de credință. Socotea că revirimentul creștinismului e mai vechi. Schlumberger prefera grupul Armatei Salvării. Rămasă singură cu Gide am arătat ce am învins prin credință și metodele grupului. Foarte impresionat de recunoașterea reciprocei răspunderi în menaj. Părea emoționat, probabil se gândea la menajul lui, când acuzam femeile prea spiritualizate (am uitat să spun că în salon, când i-am spus că am fost tentată să-i scriu odată, în criză, pentru a-i cere o soluție, m-a întrerupt precipitat: „O, dar eu nu am răspuns, nu am decât întrebări!”).

Schlumberger îmi propusese să-mi arate vechea proprietate a familiei Gide La Roque²⁵⁶. Acum Gide propunea același lucru. Am pornit cu Schlumberger care

²⁵⁵ Gabriel Marcel (1889-1937), filozof și scriitor francez.

²⁵⁶ Proprietatea familiei Gide din Normandia, La Roque Baignard, unde André Gide și-a petrecut vacanțele în copilărie și pe care a vândut-o în 1900. În această plimbare, Alice Voinescu nu vede decât pe dinafară castelul fostei proprietăți a lui Gide, preluată la un moment dat de părinții lui Schlumberger.

și-a scos mașina din garaj, Gide a zăbovit vreo cincisprezece minute, încât Schlumberger se mira. În fine, am pornit. Eu lângă Schlumberger la volan, Gide în spate. Ne-am oprit la „La Grande Maison”. M-a impresionat o casă din secolul XVII, *ancien couvent desaffectedé*²⁵⁷, cu o aripă lungă în stânga, fără aripă dreaptă. Peron lung, două rânduri de ferestre mari cu *mascherone*²⁵⁸ gri, cuprinzând parcă în brațe un rond imens și brodat cu cele mai frumoase begonii ce am văzut. Intrare într-un hol mare, cu statuile lui Guizot și a doamnei Guizot²⁵⁹, bunicii familiei Schlumberger. La stânga, o scară mare cu rampă de lemn sculptată cu traforajul de mătușa lui Schlumberger. La dreapta, intrarea în bibliotecă. O minune. O sală imensă, căptușită de sus până jos cu cărți legate în tonuri dominante de aur. Un cămin în fund, o masă de epocă în mijloc. Canapele, fotolii, flori. Copiii Schlumberger, cu o prietenă englezoaică – și nora e englezoaică. Un copilăș de vreo 7 ani, lăsând să treneze pe masa salonului un vaporeș. Salonul, în continuare cu ferestre închise, persiene lăsate, sensibil nelocuit. Tablouri

²⁵⁷ Fostă mănăstire dezafectată (fr.).

²⁵⁸ Mascheron (it.), ornament arhitectonic.

²⁵⁹ François Guizot (1787-1874), om politic și istoric francez.

mari, portretele regelui Philippe, de Winterhalter și al reginei Amélie – replici. Schlumberger explică norei reparațiile unui portret de unchi, un ofițer mare și frumos. Se deschid ferestrele – mă frapează cretona de pe mobile, perdele de cretonă, lustrul superb și un paravan de mătase albă cu nalbe în tonuri de crem până la brun – brodat – salon tipic de epocă. Prin ușă se vedea în parcul imens. Un brad imens cocârjat de bătrânețe în mijlocul unui rond. Mai departe, pomi, pomi, orizont închis. Pornim spre La Roque după ce ne luăm ziua bună de la familia Schlumberger junior. Cucoanele, cam excitate de prezența lui Gide – englezoaica foarte nostimă, cu vizibilă poftă de a mă reține. Ce importanță voi fi luat în ochii lor! Marc²⁶⁰, o frumusețe de bărbat, bun, seamănă cu Bob Malaxa²⁶¹. Englezoaica²⁶² destul de mândră de acest interior al familiei.

Am pornit prin interminabile cărări cu garduri vii, care sunt ca panglici verzi care te cheamă să te ducă spre un țel cunoscut numai de ele căci orizontul dispare. La un moment dat a apărut o casă roz din secolul XVI cu

²⁶⁰ Fiul lui Jean Schlumberger.

²⁶¹ Constantin (Bob) Malaxa, fiul marelui industriaș, fratele lui Irinel.

²⁶² Soția lui Marc Schlumberger.

turnuleț, având apă de jur împrejur cu *pont levant*²⁶³, încât aproape s-au despărțit de corpul principal construcțiile mai noi. Cum nu le-am văzut decât cam de la 200 metri, poate și mai puțin, impresia e confuză. Din altă parte și mai departe apărea un perete acoperit cu viță roșie. Gide era trist. „Complimente doamnei Gide!” „Se fac de la sine.” În schimb își amintea cum se jucau copiii și cum amuzant era că mâncau în altă casă decât unde dormeau. Toată lipsa de confort și bogăția de spațiu. Adevărat că aci a scris *L'Immoraliste*.

Acasă²⁶⁴, ceaiul. Conversația devenea presantă, esențială. Schlumberger a lansat-o, parcă luându-și curajul în mână. „Nu credeți că soarta culturii mai poate fi salvată numai de bisericile creștine?” Gide da afirmativ din cap. Am respirat. „Așteptam aceste cuvinte și voi avea îndrăzneala, domnule Gide, să vă spun că așteptam această mărturie de ani de zile.” N-a răspuns direct, a mers pe tangentă, amintind un răspuns al unui om politic francez la propunerea unirii bisericii protestante cu cea catolică. „Mi se pare că Guizot spera în unire și altul a răspuns că atâta vreme cât catolicii cer înainte de toate

²⁶³ Punte al cărei tablier glisează, rămânând în poziție orizontală; puntea castelului (fr.).

²⁶⁴ La Braffy.

cultul Sf. Fecioare... *et bien non*²⁶⁵, acest lucru nu va fi admis de protestanți." Era inutil. A continuat să vorbească cu emoție de Papă și a raportat cuvântul său către Cardinalul Verdier care, se pare, se îneca de emoție când îi spunea părintelui Doncoeur, *prieten cu Gide*: „Cristos nu ar fi respins o mână întinsă”. E vorba de oferta comunismului de a se alia cu catolicii în Franța. Vizibila afectivitate și simpatie pentru biserica catolică m-au făcut să îndrăznesc, în automobil, înainte de despărțire, mărturisirea speranței că va veni ziua când se va declara revenit la biserică și anume la cea catolică. Nu a spus nu, a mormăit că e foarte greu, a recunoscut că ar antrena mulți care azi nu au curajul. Spunea că el speră în deșteptarea bisericii din ziua din care are iar martiri. Mi-a mărturisit ce adânc a fost mișcat de scrisorile unor tineri preoți francezi care i-au scris și i-au mulțumit înainte de a fi ordinați. Când i-am spus pe față, că ce a căutat toată viața și chiar în U.R.S.S., la sfârșit, numai în creștinism poate găsi, s-a tulburat. Decepția din Rusia îl doare. Era o nuanță de deznădejde că prietenii lui din Rusia, adică cei care l-au condus și s-au atașat de el în mod fanatic, azi sunt în Siberia. Spunea că riscul propriei vieți l-a suportat mai ușor decât această vină fără voie. Vorbea de un voiaj

²⁶⁵ Ei bine, nu (fr.).

în România, care acum, după retractare, ar fi posibil. Își da seama de ostilitatea dinainte. M-a mișcat explicația de ce publică jurnalul cu toate ezitățile lui – pentru a ajuta oamenii care vor înțelege astfel că nesiguranța, slăbiciunea sunt și ale altora, ale celor spre care se îndreaptă ca spre un model. Aceeași dragoste de oameni ca altădată, dar o liniște de om îndepărtat de oameni. Nu mă pot împiedica de a mă gândi la Goethe.

Un moment unic a fost la ceai, când Schlumberger, ezitând, mă întreba dacă dragostea mea pentru Franța nu va scădea când Franța va fi silită să-i lase pe cehi să cadă²⁶⁶. Nu mi-am dat seama ce vitală era întrebarea, dar am simțit cu câtă atenție așteptau amândoi răspunsul care le venea nu de la o femeie, ci de la amicii Franței. M-am scrutat cinstit până în adânc, n-aș fi vrut să răspund cu o politeță, nici măcar numai cu un sentiment personal, am cercetat în mine stropul de înțelepciune și dreptate românească. Cred că nu am trădat-o asigurându-i (ca și pe cei de aci, din Pontigny) că nu putem judeca Franța ca o lașă, trădătoare de prieteni, că la urma urmei oroarea războiului îi dictează un sacrificiu. Au respirat liniștiți. Acum, când asist la tragica criză de aci, realizez angoasa

²⁶⁶ Discuția se poartă în preziua acordului de la München, care va însemna începutul destrămării Cehoslovaciei.

lor și nevoia, nu de a fi justificați, dar înțeleși. Nu-și ascund nici unul de aci umilința morală a Franței de a lăsa un prieten în pană. Philippe spunea acum la ceai că mai ușor ar ceda colonii sau chiar Alsacia decât să abandoneze un prieten. E o tristețe, cum n-am cunoscut aiurea, aci. Mă doare, nu metaforic, și inima se resimte în fața umilinței lor. Ar trebui un gest mare, curajul eroismului să-i scoată din această stare de mornă resemnare. Nu se poate, îl vor face! E curios cum eu, străină, îi asiguram că-l vor face, că nu pot trăda o credință pentru a lăsa să triumfe barbaria. Am înțeles azi că, în fond, onoarea unei țări nu seamănă cu onoarea unui om. Angajamentul e altul, e vorba să nu lase să învingă o ținută umană inferioară. Franța poate încă salva democrația și cultura luând inițiativa celui mai curajos gest, azi: întemeierea Europei pe baze mai drepte, dictate nu de nevoia de a pedepsi, ci de nevoia de dreptate.

Trăiesc zile mari aci, o criză ca la 1914. Nu regret că risc stând aci.

Gide m-a însoțit la gară pe ploaie. Surâzând, mi-a cerut iertare: „Binecuvântată o boală care a permis această vizită”. (Căci le-am explicat curajul meu prin simțământul că n-am vreme de pierdut, că zilele-mi sunt numărate.) Îi ceream scuze de a-l fi făcut să piardă șase ore de lucru.

„Voi reîncepe cu mai mult curaj. Mulțumesc pentru această vizită. Permiteți-mi să vă sărut prietenește, nu?” Tonul indefinisabil al omului, care, cu toată celebritatea, nu crede că e cine este. I-am spus ce ajutor a fost și este pentru mulți, am citat-o pe doamna Dupront. Era foarte mișcat că această tânără femeie franceză se refugiază, în amarul ei, în cărțile lui. M-a rugat să i-o spun și să-i mulțumesc. L-am lăsat să mă sărute pe amândoi obraji, apoi mi-a sărutat mâna, am descins din auto, un salut cu mâna, am intrat pe peron.

Am recapitulat în tren aceste ceasuri, fără emoția pe care o bănuiam, cu simplitatea cu care îți amintești lucrurile cele mai firești. La vederea catedralei, urâte și neisprăvite de la Lisieux, am avut un simțământ că am trădat-o pe Sfânta Tereza, fiindcă nu m-am dus să aprind o lumânare la ea, mai ales fiindcă n-am avut curajul să cer să plec mai devreme ca să trec și pe la ea. Dar i-am mărturisit prin geamul ud de ploaie toată lașitatea, până și lipsa de prea mare părere de rău că sunt lașă și i-am încredințat ei, făcătoarea de minuni, Franța și oamenii ei mari.

Vineri, 24 septembrie

Am notat simplu amintirile ca să nu se piardă. N-am insistat asupra tonului, ezitărilor – voi reveni altă dată. Aci

o atmosferă *poignante*²⁶⁷. Toți sunt adânc afectați de soarta Cehoslovaciei, de care fac responsabilă Franța. E o durere *sui generis* pe care o constat și la cei mari și la fetele tinere. Aseară, cea de lângă mine se lupta să nu plângă și era recunoscătoare pentru cuvintele de încredere ce-i spuneam. Nu e vorba să justificăm un gest al Franței, ci să-l înțelegem. O asigurare că nu ne îndoim de lealitatea Franței, dar de puterea ei. Asta va fi consecința. Ieri am avut ceasuri extrem de dureroase constatând un fel de fatalism, cum spune Gilbert, la toți. Chiar André Philippe, un personaj responsabil și în floarea vârstei și vehement puternic, și cu toată conștiința că Franța are o misiune pe care nu o poate trăda, are momente de *à quoi bon?*²⁶⁸ E o oboseală nervoasă în bietul popor, tracasat de ani de zile de spectrul războiului. Ph[ilippe] spunea că la fiecare trei luni nu se pot suporta asemenea tensiuni. Vorbeam cu ei pe față. E o chestie de rezistență a nervilor, ca la Marna. Ieri, spre seară, mă plimbam singură pe aleea de trandafiri; m-am trezit cu simțământul că sunt în țară, am vrut să repun cei 3 000 de km între România și Franța și n-am putut, se identificaseră. *Simțeam că sunt acasă*. Îmi

²⁶⁷ Îngrozitoare (fr.).

²⁶⁸ La ce bun (fr.).

venea să vorbesc românește. Am spus-o lui Gilbert, am spus-o și doamnei Mezeix – erau recunoscători, cu căldură! Au nevoie de semne de simpatie și mai ales de încredere. Sunt gata să impună Europei o revizuire a tratatelor, în care ei vor pierde, dar ca să se isprăvească cu barbaria războiului. E un imens simț de demnitate care a fost lezat, se simt umiliți fiindcă au părăsit un prieten. Prin asta e chiar superioritatea lor.

După cafea, dimineața. Citit ce se întâmplă la Praga. Urlu ca un copil. Săracii! Ce decepție! Mă gândesc că și noi am fi tot singuri. Doamne! Ajută-le! Fă dreptate. Numai Tu poți să ajuți în asemenea cazuri.

4 octombrie, în tren

În Iugoslavia. Aș vrea să notez peripețiile ultimelor zile la Pontigny și la Paris. Atmosferă unică. Sunt fericită că am trecut criza acolo. Sunt oameni ca toți ceilalți (se aruncau peste automobilul care cu Daladier le aducea „pacea” după „capitularea” la München!).

13 octombrie

La București. Am recitit paginile scrise la 20 august în alt caiet. Nu mă recunosc. Mi se pare că drumul la Paris și la Pontigny m-a readus pe pământ. Mă simt foarte puțin mistică – și totuși cred în Dumnezeu, mă rog Lui, dar ca

altădată, fără exaltare, fără preocupare constantă. Mi se pare că am ieșit dintr-un vis în care eram mai aproape de Dumnezeu – sau mi se părea așa. În timpul crizei am simțit cum sunt oamenii de liberi de a face binele sau răul, am înțeles doctrina liberului-arbitru pe care o preconizează biserica noastră și cea catolică și totodată am înțeles cât s-ar putea schimba omenirea prin credință, adică prin raportarea vieții la Dumnezeu și călăuzirea Mântuitorului.

Nu mă îndoiesc de Tine, Doamne, Mântuitorule. Te simțeam atât de bine în biserică, la Pontigny, la Notre Dame; la noi, duminica trecută. Ești și ne vezi, ne înțelegi și noi suntem orbi și proști. Dar parcă nu îmi e teamă să „trăiesc” măsura mea de om inconștient, dornic de fleacuri fără valoare, îmi accept condiția. Dau să ies din ea.

8 seara

Minune! Căutam apartament și mi l-a dat Dumnezeu²⁶⁹, picat din cer! Oferta lui Irinel mi-a făcut o nespusă bucurie. O presimțeam de azi-dimineață – nu știu de ce. Speram într-o mare bucurie – mă vedeam într-o casă luxoasă. Nu-mi vine să cred că am această șansă. Irinel

²⁶⁹ Nicolae Malaxa îi oferă Alicei Voinescu un apartament în blocul lui de pe bd. Magheru.

era delicioasă. Se bucura de bucuria mea. Simțea luxul gestului și luxul inimii care îl primește.

Doamne! Ție îți mulțumesc. Patroana sfântă a zilei, Sfânta Paraschiva m-a protejat, îți sunt recunoscătoare. În fiecare an la ziua ta voi ajuta și eu după puteri.

1939

Câmpina, 5 ianuarie

Mă întrerup din lucru la Claudel ca să fixez o impresie, poate și pentru a lăsa ideea să se înece în mintea mea și să se dezvolte singură, nehărțuită de comparații superficiale sau o logică formalistă. M-am întrerupt ca să-mi odihnesc ochii deasupra abajurului verde, în baia de întuneric în care înoată camera. Mă privesc de pe bordul acestui necunoscut, în care se pierde conturul unui fotoliu și o parte din măsuța rotundă cu reviste – o familie de cyclame ce par că plutesc într-o barcă roz, cu fundă, așezată pe pluta ce e farfurioara sub glastră. Mă privesc ca niște copii agresivi, care se joacă de-a „Indienii” și-și iau jocul în serios. Una din flori îmi cascadează o gură rotundă, cu dințișori galbeni și parcă mi-ar spune ceva, dar nu poate, ar țipa, dar țipă mut. Alta nu-mi arată decât pe profil coafura de indian – pene răvășite de un gând care trebuie

să-i zbârlească părul. Stă țăntoșă și o simt că e atentă la ceva. După direcția tijei, ar fi atentă la cățelul de porțelan, un Rick sau Rack ce mă privește speriat peste abajurul lăsat direct pe hârtie. Îl scobor cât pot mai mult. Rick îmi apare cuminte și gata să plângă – nu știu de ce. Ori așa vorbește el, cel mut, făcându-mă să plâng eu. E drăguț, l-aș pupa dacă nu mi-ar fi rușine. Urechile ciulite mă invită să-i vorbesc. Clopotul verde al abajurului se leagănă, după ce am răspuns cântând, când l-am atins cu tocul. Lupa, oglindindu-i mișcarea, parcă clipește. Mă mișc să văd dacă îi schimb și eu apele, dar umbra mea nu o ajunge. Sticla de cerneală respiră, oglindind mișcarea abajurului și, cum stă deschisă, parcă e un fruct de mare ce s-a rătăcit pe țărmul biroului, din întunericul camerei. O lucire îmi vine ca un rânjet de monstru mic marin de pe tăvița pe care sunt ascuțitoarele, guma – o gămălie mare ca un ochi de crab. Îmi afund privirea spre fundul camerei, ghicesc plutind în întuneric o scrumieră mică, albă, amintirea din timpul zilei îi anină o remorcă mare, o scrumieră roșie și, minune a perseverenței, a voinței, din hăul negru, unde știu bine locul unui asparagus adus de Zoe, iată se ivește o pată mai cenușie decât negreața din jurul ei. Nu-mi vine a crede, socot că e imaginație, dar nu! Iată forma aplecată a plantei, o văd – un verde, nu în relief, dar tot conturul.

Refac experiența. Îmi reușește. Nu mă pot opri la fenomenul optic. Mă izbește legătura cu viața duhului. Rugăciunea e perseverare cu ochii în întuneric, în așa-zisul neant. Forma vie a veșnicului prezent apare.

Pașii pe jos, grăbiți, ocupați anunță masa. Nu mi-e foame. Am o senzație de stomac și intestine ocupate de o funcțiune, dar aștept masa, cu lenea inerției, mă scoate din concentrare. Ce grea e concentrarea, chiar plăcută. Constat că sufletul mi-e foarte leneș, gândirea trenează, a pierdut antrenamentul. Mă întreb uneori dacă nu e îmbătrânită. Când dau de câte o dorință ascuțită, mă bucur, e un imbold.

Azi plimbarea superbă cu sania. Eram neatentă. Vedeam, dar nu realizez splendoarea clipei. Nu știu de ce sunt atât de inactuală. Adevărul este că așa am fost de mică. Am sărit peste clipă. Am așteptat. Ce? Nu sunt întreagă decât când stau – o infinit de mică clipă – de vorbă cu Dumnezeu.

Ieri am iubit pe dna Chițoi. Fără să vreau, o lovisem și am spart un abces. Suferă că nu mai crede în nimic. Nu știe că crede, fiindcă suferă. Franțuzul trebuie cunoscut mai bine, e în defensivă. „Om de dreapta”, mi s-a spus. De ce cei de dreapta, ca și unii de stânga, privesc lumea ca o opoziție? Mai ales cei de dreapta. Stângacii apuseni sunt

mai prietenoși, fac credit. Franțuzul e credincios, asta o să-l scoată poate din particularism. Am simțit cum nu ne înțelege. Poate că ne judecă rău, ca pe sălbatici.

Am isprăvit. Încep iar să lucrez, deși va sosi masa. O singură lumină prin geam, o stea la nivelul omului. Aici electricitatea e mai luminoasă ca la București. Parcă e spălată. Îl văd râzând pe Petre²⁷⁰ la această remarcă.

Vai ce bine îmi e aci, în liniște, lipsă de grijă, desprinsă material de lume. Egoism? Spiritualitate? Oboseală? Dumnezeu știe.

Sâmbătă, 14 ianuarie

Azi scârbă. Prea suntem slabi, fiecare în felul lui. Beția lui Stello îmi face rău fizic. Zi începută negativ. Înțeleg slăbiciunea morală, îmi e silă de starea fizică. Aș vrea să fiu complet străvezie. Să înțeleg tot.

Luni, [16 ianuarie]

Îngrijorare. Mă tem iar de moarte. Nu propriu-zis că mor, dar că nu am împlinit ce trebuie. Oare se poate? Cui îi reușește? Nu e început și nu e isprăvit. Suntem foi rupte dintr-o carte cu înțeles care ne întrece. Aș vrea să stau de vorbă cu Colea. Îl simt foarte serios, aș zice trist, dacă

²⁷⁰ Inginer Petre Bulighin, prieten de familie.

dincolo ar mai fi tristețe, ca a noastră. Sunt destul de detașată de lucruri. Ieri în cimitir, mă gândeam cum e sub pietre. Nu mă tentează, dar cred în viața sufletului.

Maricica a vorbit foarte frumos de Zaheu. Adunare, totuși bună, deși teoretică.

De preparat pentru Străjerie.

19 ianuarie

Oare voi muri mâine? Iar, avertismentul. Nu știu dacă duminică a fost un Ion – mi se pare. N-am calendar – spre tortură. Dar nu mă mai torturează! Mi-ar părea rău de ce las, dar știu că dau de ceva mult mai clar. Mă jenează numai gândul lucrului neîmplinit. Pesemne că sunt o neîmplinită, e un rest de „vag” în mine, care trebuie combătut. Dacă mai trăiesc, aci e punctul de lucrat, de corectat. Trebuie să devin perfect precisă: da sau nu. Iată cum se pedepsește lașitatea de a te teme de răspundere. Am luat răspunderi, *dar răspunderea vieții* n-am văzut-o până de curând.

Dacă voi avea de pățimit pentru *à peu près*²⁷¹-ul vieții mele, nu e pedeapsă, e consecvență. Înțeleg rostul Purgatoriului. Loc pentru conștiință pentru maturizare. Claudel spune că sufletul nu mai poate acționa după

²⁷¹ Aproximativ (fr.).

moarte, dar care nu poate suferi remușcarea, nemulțumirea de sine prin care se poate libera de prea ușoara mulțumire de sine?

E un proces al sufletului doar, fără să aibă nevoie de intermediul trupului, ca pentru acțiune.

Mă bucur când pot deschide suflete. Irinel era azi dulce foc. Ce stofă în fetița asta! Aș vrea să trăiesc încă să o mai pot conduce o bucată de drum. Aș vrea și pentru Străjerie să fie utilă. Mă bucur că pot lucra acolo – să se întindă un val de bucurie în Comandamente. Doamne, îmi mai îngădui? Dacă nu, cum vrei Tu!

Mariana²⁷² (păzește-o Doamne!) aibi milă de Valérie, Marietta, Maricica, Jean Paul, de Stello și de toți ai noștri, frații și prietenii mei.

Dacă o fi să mor mâine, aș vrea, când vei citi aceste rânduri, să înțelegi că am fost o tovarășă bună, plină de dragoste și prietenie, că dacă uneori nu te-am înțeles, vina e a amândurora, pesemne a omului în genere. Căsnicia adevărată nu se poate împlini decât ca mister creștin.

Prietenii mei toți, rude și nerude, vă iau cu mine, în dragostea mea. Mă voi ruga pentru voi!

²⁷² Mariana Murnu se afla înaintea unei grele operații pe care urma s-o suporte.

Vă rog, din toată inima, deveniți creștini, nu din teamă de moarte, ci din dragoste pentru viață!

Vă iubesc. Maricico, aibi grijă de „copiii mei”²⁷³. Du-i tu mai departe. Jean Paul, înțelegeți ce ți-am cerut când cu grupul Oxford. Copiii mei toți: înainte!

18 februarie

Zadarnic îmi propun să înscriu aci gânduri și simțiri! Trec zilele fără să simt nevoie să opresc ceva din ele. Azi, serviciul funerar al Baronului Guillaume. Tare rău îmi pare că a plecat dintre noi. Nu-mi trecea prin gând, când l-am văzut ultima oară în expoziție, la Desenul francez. Mi-era simpatic și nevasta foarte dragă. Azi, în catedrală, simțământul greu al trecătorului, intim, dureros, adică apăsător, angoasant. Cu toate astea impresia unei superbe solemnități – preparative pentru o viață de calitate. Toată lumea respectuos reculeasă îmi da ca o presimțire a unei alte lumi viitoare, a unei comunități spirituale din chiar această viață. Plângeam și totuși răsărea nădejdea unui veac în care elitele își vor începe

²⁷³ Alice Voinescu nu a avut copii, dar și-a iubit nepoții, le-a urmărit cu grijă evoluția și i-a ajutat pe cât a putut. Și-a urmărit, cu interes și afecțiune, studenții – care o adorați – mulți fiindu-i mereu în preajmă și nu puțini dintre ei rămânându-i prieteni pe viață. Pe toți aceștia Alice Voinescu îi cuprinde sub apelativul „copiii” sau „copiii mei”.

ziua și orice lucru în rugăciune. Catedrala, ca un arc de triumf, arcul de lumină peste sicriu, cântecele pline de nădejde, rugăciunile în limba luminoasă, latină, totul da nădejde. Îl vedeam parcă peste sicriu triumfător. Fetița cu ochii plini de lacrimi din care strălucea suferința, dar și un sentiment de nedumerire și de importanță totdeodată! Dna G[uillaume] m-a durut. O stană neagră – ghiceam sub zăbranic durerea obosită și un fel de stupoare. Solemnitate, loc solemn, muzică solemnă. Serviciul nostru e mai poetic, mai naiv, mai intim, mai cald, dar parcă mai puțin impozant. Și e mai trist. Parcă în rugăciunile noastre se frâng mâinile și tremură genunchii. Aici, ținută mai multă. Mai scurt, mai obiectiv.

Nu mi-e bine. Simt că merg la vale. Aș vrea să mai trăiesc. E mult de lucru, dar iarăși simt că nu mai sunt de aci. Curios sentiment de a sta între două uși, uitată de unii, neștiută de alții. Singurătatea ca în visul de acum mulți ani, când murisem. Mă muncește curiozitatea lui *dincolo*. Nu e bine. N-am terminat aci. La „Pascal”-ul²⁷⁴ lui Dupront, o stare de plenitudine, de atmosferă prielnică – de climat în care respir bine. Îmi e dor de o comunicație sufletească, religioasă, nu de naivi dogmatici, de credincioși intelectuali. Nu din orgoliul intelectului, dar

²⁷⁴ Cursul lui Alphonse Dupront despre Pascal.

pentru cinstirea acestei credințe. La ceilalți bănuiesc slăbiciuni, frică.

La Predeal: viziunea viitorului. Bun, cu condiția ca oamenii să anime ideile. Dna Lawronsky m-a încântat. Poți clădi pe ea! Inteligență, curaj, tinerețe, cinste, credință. Am primit de la Viorica penițele cerute, gentilețea ei mă înviorează, îmi face bine tandrețea. Stello e foarte dulce, dar absent, îl plictisesc. *Il fait mon tour!* Îmi dă târcoale. A izbutit. Multe lucruri îi scapă.

Scriu Marianei!

21 februarie

Mă întorc de la conferința lui Huyghes despre Watteau. Ca și ieri (Cézanne), am plecat cu un sentiment de triumf în mine, cu mulțumirea de a fi om de talie suficientă pentru a putea urmări și retrăi un duh de asemenea calitate. E un om de o plenitudine de facultăți cum n-am întâlnit decât în Franța. Avea dreptate Cohen. De la cursurile lui despre Platon n-am mai avut rare bucurii de calitate asta. Focillon și Dupront sunt etape ce marchează în viață. Îmi e dor de climatul spiritual francez. Mă refugiez acolo în gând ca într-un plin luminos și inteligibil, cu perspectiva spre infinit, e lumină de culmi. Mă obosește atmosfera de lene sufletească, de *à peu près*-uri, de lipsa de netitate în care trăim. Mă revoltă disciplina exterioară

la care vom fi supuși, dar poate va fi mai sănătoasă decât unduța de animal fără vertebre morale în care trăim. Va fi mai primitiv ca viață – dar mai adevărat. Trebuie să fiu foarte *écoeurée*²⁷⁵ ca să scriu de alde astea! Și nu știu de ce – nimic special în viața mea. Poate e un moment de saturație, de viață banală și săracă! Îmi face bine orice întâlnire cu spiritul francez și latin.

Cum o înțeleg pe Maricica! Nostalgia ei după o lume pe care doar a întrevăzut-o. Sunt în ea nevoi mari, care și-ar găsi răspunsul numai acolo. Huyghes spunea: „Viața este o problemă pentru clasici, un mister pentru romantici”. La ea, ambele aspecte. Cum seamănă cu bietul Colea! Ce nesatisfăcut, ce veșnic nostalgic, bietul Colea! Am impresia de câteva săptămâni că e liber, că se plimbă, că surâde. Constat că am abuzat de atitudinea înspre viața de dincolo. Mă supără că nu m-am îngenunchat prea des dintr-un fel de auto-obligație, că n-am fost complet sinceră. Nu pot spune că am poftă de viață mai mult ca altădată. Am lichidat unele pretenții, deși știu că am pus un punct, unde cu adevărat trăiesc puncte de suspensie. Am supus unui cadru cu conture precise o realitate incomensurabilă. Duhul nu are vârste, nici date fixe. Dar pentru că trăiești în societate și aceasta a croșetat un

²⁷⁵ Descurajată, dezgustată (fr.).

năvod peste duhul nostru, faci pe „cumintele”. Îl fac, fără mare efort de altfel. Dar pesemne, grija de a mă „conforma” celor convenite m-a ghidat îngrozitor în ultimul timp. Prea mi-am întors capul spre „Moarte”, ca și cum aș fi epuizat viața, fals. Fals! Nu cunosc nimic din viață, am ocolit-o, am visat-o, am trăit-o alături tot timpul. Acum, dacă mai am zile, vreau s-o înfrunt direct. Bucurii, necazuri, aspirații, tot: vreau să trăiesc *direct, imediat*, fără perdea. Am uneori sentimentul că sunt mai tânără ca acum douăzeci de ani. Vreau să nu mă mai las paralizată de nimic. Am încredere în calitatea mea, nu voi face nici lucruri urâte, nici lucruri rele. Vreau să înot fără sfoară, liber. Norma e în mine, în creștinismul în care cred.

22 februarie

Ce disponibilități în mine! Întrerup lucrul (Pirandello) pentru a mă mărturisi aici. Mi se pare că nu sunt în stare să *accouchez*²⁷⁶ de Pirandello și Claudel până nu mă cunosc, până nu fac o socoteală integrală cu mine. Altfel ar fi *moche*²⁷⁷ tot ce scriu. E o etapă în evoluția mea acest studiu. Ca Montaigne. Acela e bun fiindcă e trăit. Așa trebuie și acum, să trăiesc ce scriu. Pentru Pirandello

²⁷⁶ A naște, a da naștere (fr.).

²⁷⁷ Urât, aici cu sensul de neplăcut, dezagreabil (fr.).

trebuie să am curajul să gândesc până în adâncul meu. Ei da! Sunt disponibilități înfiorătoare, și un abis enorm între gândire și simțire, gândire matură și liberă, registrul superior, iar senzațiile absolut neglijate. Mă înspăimânt de această disarmonie care s-a dezvoltat în mine cu complicitatea educației, dar și a asentimentului social. E o crimă să lași să crească oameni în așa hal de strâmbi. Aș fi în stare să fac o cură de sensualism acut – să mănânc, să beau, să dansez –, de ce n-am curajul să scriu și alte verbe, cele esențiale, în cazul meu? Va, cât mă sugrumă prejudecățile. Ei da! Deci nu pot scrie că sunt exasperată de superidealismul în care mi-am cheltuit zilele!? Credeam, pe vremuri, că nu contează decât dragostea spirituală. A, trebuie să fie și una pur trupească, pura voluptate! De ce îi fac o culpă că el o trăiește? Prea nu știe decât atât, dar în fond, dacă așa simte! Eu am simțământul unei rude sărace în mijlocul luxului celorlalți. De aci și bătrânețea mea prematură, de aci disprețul pentru persoana mea fizică, veșnic cu ochii spre viitor, pe veșnicie. Ca și cum poți merita veșnicia dacă nu ai învins *trecătorul*. Și nu se învinge ocolindu-l, ignorându-l. A, am fost o lașă, pe care lumea spirituală o s-o scuipe ca pe ceva inexistent. La ce bun toate renunțările, dacă nu devii o sfântă! M-am luptat cu trupul meu, l-am adormit

cu povești. E groaznic să simți că se apropie sfârșitul și că ți-ai ratat viața, adică singura șansă de a merita veșnicia, după moarte. E groaznic să știi că ai pierdut vremea – iremediabil. Elev mediocru, din categoria celor *călâi* despre care Mântuitorul spune că vor fi scuipați. Și totuși nu pot reveni pe drumul trecutului. Să fac nebunii? E ridicol. Și deznădejdea îmi e ridicolă. Săracul Pirandello! Cum îl înțeleg că se zbate la bătrânețe între viață și reflexiune, cu suspinul că a pierdut-o. El a pierdut „senzația”, eu am pierdut și rostul vieții. Căci el e un mare creator, și eu nu. N-am creat, am făcut de-a crearea! Și nu mă pot opri de a gândi că și toată exasperarea mea e caraghioasă, inutilă, clovnescă!

Nevoia de credință, nu atât pentru conservarea mea, ci pentru conservarea celor iubiți, dar mai ales ca posibilitate de *îndreptare* a greșelii fundamentale de a nu fi trăit cinstit, ci fals. Aproape că doresc suferința de apoi pentru a merita existența de apoi. Ce mască stupidă, searbădă, ștearsă, inutilă am fost! M-am dezvățat chiar de dorință. Nu mai știu să doresc. Nu mai știu decât să *voiesc*. E abject. Înseamnă a nu mai fi. E tumult sălbatic în mine când mă uit până în adâncuri. Îl fac răspunzător pe Stello ca să-mi găsesc o scuză mie, dar nu mă pot înșela pe mine. Vina e a mea, în lașitatea mea, în avortonul ce sunt!

Lipsa de curaj esențial nu mi-o pot ascunde toate curajurile sociale din care mi s-a făcut o coroană de virtute. De ce am suferit? De ce am răbdad? Din smerenie? Aida-de! Din orgoliu. Sentimentul prietenilor mei că sunt o „slabă” a fost just. I-am convins în ultimul timp că am fost „puternică”, de bună credință. Dar acum văd prea limpede ca să continuu să mint: am fost o slabă care și-a epuizat rezistența din conformism, am fost o falsă creștină, așa cum au aranjat-o moravurile. Rar am atins libertatea creștinului adevărat. Acum doar – poate. Trebuia să mă mărturisesc. Știu că părintele Gala [Galaction] îmi va potoli răzvrătirea, spunând că și imitația de om e bună, mai bună ca păcatul. Dar mă crede mai albă, mai copilăroasă decât sunt. Ce blestem să pari ce nu ești. Am fost mai mare decât am părut și mult mai rea, adică imperfectă. Rea, în sensul curent? Nu. Asta nu, din fericire. Dar nu e merit. Așa m-am născut. Nu sunt invidioasă, din lipsă de putere de a dori. Invidia e dorință puternică după ce are altul. Eu nu am destulă putere de a dori. Generozitatea mea ușoară vine tot din aceeași deficiență. Când mă privesc drept în față, mă văd o *schemă* frumos ordonată, dar o simplă schemă, fără viață. De unde mi-a fost puterea de a stârni simpatie? Nu o pot nega. De unde? Era, pesemne, în mine viață vie, pe care

am ținut-o sub obroc, am stins-o din nevoie monstruoasă de a fi „impecabilă”. Are dreptate Fénelon când spune că nu e păcat mai mare decât acest orgoliu. Doamne, aibi milă de scârba, de avortonul ce sunt!

23 februarie

N-am poftă de lucru, adică să mă îndepărtez de mine. Nu știu de ce am nevoie să mă adun în jurul meu. Oare e semn că voi muri curând? E cert că trăiesc în mine zvonuri curioase, nu le pot desluși. Îmi explic unele paralizii intime prin circulația proastă și procesul glandelor datorat vârstei și totuși simt pe dinăuntru că e altă sursă care determină scăderile de elan. Caut în mine obstacolele sufletești. *Natura* de care vorbea Dupront ieri (Pascal) nu e numai cea fizică, natura spiritului uman în sine, fără intervenția forțelor spirituale străine de el. Dar aici e *hic*-ul: Spiritul poate fi el individual? *Natura* spirituală omenească nu e inextricabil legată de ceea ce numim, poate fals, *supranatural*? Nu e supranatural dacă considerăm spiritul tot natură, dar dacă prin *natură* înțelegem exclusiv lumea sensibilă, atunci însuși spiritul omenesc e supra-natură. Cred că spiritul individual e o viziune a naturii noastre fizice. Picătura din noi trebuie să se tragă din obârșie spre Dumnezeu. Etapele de evoluție nu se pot termina numai în viața pământească. Presupun

o devenire ulterioară morții. Problema Unului și a multiplului aci are rost definitiv. Dar dispariția multiplului nu ar duce la Unul abstract, monoton? Cred că Unul întregit al armoniei e Unul viu al integrării. Mă înfurii pe mine că sar peste rostul meu pământesc; ce va fi pe urmă – vom vedea. De unde stricarea mea prin credință? De mult am simțit că m-a deformat, m-a făcut un copil îmbătrânit frecventarea Imitației lui Iisus dată mie fără control la vârsta de 14 ani. La catolici, controlul duhovnicului păstrează echilibrul. Creștinismul nu scoate pe om din viață, nu-l ridică peste pământ. Îl învață să sfințească viața pământească. De aci bucuria și libertatea. De ce toți văd în Biserică o constrângere? Poate n-o cunosc. Oare *Logica* nu e o constrângere? Așa o văd și pe a Bisericii. Interdicțiile inventate de oameni mă lasă rece. Dar de unde încep acestea? De unde știu că trebuie să mă supun? Mă refer la Evanghelie. Și dogmele le ascult fiindcă, deși făcute de oameni, sunt sigură că au lucrat spiritual și constat în efectul aplicării lor o mare putere. Comprehensiunea aduce multiplicarea puterii. Interdicția cabrează puterea duhului. *Valoarea pozitivă a opoziției.*

Constat acum răspunsul adânc la obligația uniformei.

Disperarea, furia inițială erau pur sentimentale. Acum gândesc: durerea nu e că o porți, dar că a fost impusă cu o

intenție. Nu știu care e intenția. Socot că e izvorâtă dintr-o nevoie de ordine și netitate externă, nevoia de a vedea cărțile în bibliotecă la rând. Unii le vor de aceeași culoare! Eu prefer „tabloul” unei biblioteci cu multe culori. Dar, în fine, gustul ordinii e justificat. Am o întrebare: ce efect poate avea asupra conștiinței publice? Constat rumoare, revoltă tacită, buderie, critică pe ascuns. Nici o protestare *colectivă* la propunerea chiar platonice: „dacă am spune că...” – răspuns *taci din gură*, cu un ton misterios plin de subînțeles. Pe de o parte cârtire, pe de alta pătimire umilă! Asta suntem. Mă întreb: ce bine va face uniforma sau ce rău?

Bine: strunire, disciplină, măcar exterioară.

Rău: întărirea lașității și a spiritului de resemnare!

Ce e de făcut? Dintr-un viciu, o virtute. Să o purtăm ca o rasă de călugăr, ca un *memento mori*, ca o zilnică amintire că n-avem caracter și că trebuie să ni-l *facem*. Ca semn că am fost obligați să începem cu A.B.C-ul vieții morale, fiindcă ne uzurpasem gradele!

Suntem 17 000 000 de oameni cu *părerii* proprii, câte una pe zi, dar *fără o convingere*. Convingerea e o părere pe care o plătești cu un *risc*. Noi nu riscăm. Uniforma e prilejul să fii o dată om sau să te desființezi definitiv. Nu mai trebuie aproximații, ci norme.

Dureros că soarta ne-a dat nota cuvenită, nu merităm mai mult. Ne e frică? De ce? De gogorițe făurite de noi înșine. Singuri ne legăm de mâini și de picioare și punem intențiile noastre pe spinarea Regelui: el impune Uniforma²⁷⁸ nu știu din ce motiv, dar e cert că o merităm. Cine nu e o persoană și se joacă de-a persoana și încurcă trebile și pierde vremea țării cu păreri copilărești și cu capricii senzuale și cu superficialitate înfiorătoare, trebuie pus în uniformă, în *vestmântul ispășirii*, să devină un copil care are totul de învățat. Spiritualmente suntem nuli.

Dar iar mă întreb: vom învăța cu lecția asta ceva nou? Sau vom continua, sub gestul smereniei, să cârtim, să ne agităm fără rost, și rătăcirea din urmă să fie mai rea ca prima fiindcă va fi *dublată* de simțământul lașității colective?

Doamne! Când ne vei trimite puterea de a Te iubi și de a Te înțelege? N-aș vrea să fiu Regele. Cred că are clipe de deznădejde când constată că pe de o parte i se schimonosesc intențiile, punându-le tot soiul de dedesubturi, pe de alta, când simte opoziția fără curaj. Trebuie să aștepte o rezistență demnă de voința lui tare. O

²⁷⁸ După instaurarea dictaturii lui Carol al II-lea, la 10 februarie 1939, toți demnitarii, membri ai Frontului Renașterii Naționale, erau obligați să poarte o uniformă albă.

putere mare, care nu întâlnește rezistență nobilă, obiectivă, e hărăzită să devină tiranie.

Suntem răspunzători de ce va deveni. Și noi nu facem decât să-l defăimăm. Îmi e silă de mine când sunt „incompletă”. Dar mă apucă jalea când constat ce imperfect ne e sufletul colectiv, imperfect și mai ales fals orientat spre un fals individualism și lipsit total de spirit critic. Irațional și impulsiv, cu pacostea unui talent oratoric și aparența judecății. Nu mai am nădejde decât în țărani și în copii.

15 martie

Zi agitată, zi tristă. Vestea încorporării Cehoslovaciei la Germania, vestea abdicării Franței și Angliei de la datoriile lor de garante îmi par prevestirea că lumea civilizată a murit, că s-a întronat barbaria în Europa! Parcă a murit un om iubit, azi, când am auzit la radio comunicatul anglo-francez că nu va fi o reacție a popoarelor contra unor guverne de lași! Franța și Anglia nu sunt Bonnet și nărodul ramolit, negustor englez! Nu se poate! Popoarele acestea au o conștiință morală, care trebuie să învingă. Opinia publică nu se poate lăsa astfel orbită! Dacă nu treceam azi pe la Biserica Krețulescu, care mi-a apărut ca o fată tânără, roz de tinerețe și grațioasă ca un cântec popular de-al nostru, umblam și acum năucă. Mă uitasem

la ea și-mi venea să cânt de bucurie. E încântătoare și înțeleaptă. Câte n-a văzut ea și tot a rezistat! Azi am simțit cât îmi iubesc, fără reticență, țara, duhul nostru, cel adevărat, cel din sat și din biserici și din boieria adevărată.

18 martie

Zile de frământare. Nemții sunt odioși cu nevoia lor de supremație. Se joacă o partidă periculoasă. Parcă ne pune Dumnezeu la încercare, doar, doar, o înțelege omenirea că trebuie să se împace. Descopăr în mine reacții nebănuite, sunt mai războinică decât îmi închipuiam. Aproape aș vrea să izbucnească un conflict ca să se convingă o dată oamenii că au înnebunit! De o parte, orgoliu drăcesc, de alta, lene și comoditate, care au uitat că viața are un scop, nu e doar prilej de plăceri. Îmi descopăr instincte foarte războinice, sunt o păcătoasă. Desigur, Doamne, îți cer pace, tuturor, dar trebuie convinși imbecilii că forța nu primează dreptul, nici plăcerea datorită de jertfă. Mă indignează lașitatea sub vălul prudenței. Egoismul cras al burgheziei care a uitat că *posesia* e un mijloc, nu un scop, ne-a adus unde suntem. Dacă ideile comuniste erau acceptate moderat în Europa, nu se ajungea aci: Germania și Italia s-au zvârlit în totalitarism de foame și deznădejde. Europa burgheză și-a fabricat singură virusul ucigător. Și acum, burghezismul se manifestă ca lașitate, ca spirit de

abdicare, e frica de a pierde securitatea zilnică, scurtă, lungul nasului. Nemții se vor potoli când ceilalți vor spune energic, *decis*: „halt!”. Astă-toamnă i-a reținut mobilizarea franceză. Acum, le-ar veni mintea la cap, dacă s-ar ridica Anglia și Franța. La noi, un spirit de abdicare la unii, un mit despre forța invincibilă la alții, germanofilie la legionari, mă îngrozesc! Nu suntem înțelepți, și pace! Judecăm ca niște copii pe ce se vede! Îl iubesc pe Rege că își ia răspunderi. Îl iubesc pe dl Iorga că știe ce e bine și ce e rău. Am respirat când i-am citit articolul, m-am simțit fericită că sunt româncă. Habar n-avem de ce suntem și la ce suntem chemați. Ne pierdem din slăbiciune. M-aș duce să-i mulțumesc prof. Iorga. Trebuie să fi deșteptat pe mulți din toropeală și gând greșit. Aștept vești cu înfrigurare. Am intuiția că pericolul nostru a trecut. Poate e încă timp să înțeleagă Europa că trebuie să trăiască solidară! „Spațiul vital german”! Ce înseamnă asta? Normal ar fi să fie tratate economice cinstite. Îmi e silă când constat ce profundă imoralitate domnește, egoismul materialist poartă vina. Numai spiritul ne poate salva!

29 martie

Ultimele zile am clocotit de indignare. Am simțit ură, dispreț, nevoia de a-i distruge pe nemți. Am înțeles iar ce puțin creștină sunt și cât de puțin mă căiesc de asta. Ce

superficială e credința Mântuitorului în mine! Indignarea împotriva Germaniei cotorpitoare mi-a înnoptat judecata, ca oricărui alt necredincios. *Justiția* socială și internațională au fost atât de jignite, încât toate celelalte sentimente s-au stins în mine. Dar ce aproape de simțământul de justiție e impulsul de răzbunare! Ascultam ieri pe père Baral, vorbea de justiție între națiuni, recurgea la un arbitru suprem, Papa, care să facă dreptate. Admițând că s-ar supune nemții, poți ajunge la totala dreptate? În tot cazul, sarcina de a condamna agresorul ar putea-o lua Papa? Ar putea el comanda un război de pedepsire sau chiar de defensivă? Mă tot întreb de câteva zile cum se poate concilia nevoia de apărare a unui stat cu preceptul „dacă ți se dă o palmă, întoarce și obrazul celălalt!?”. E totuși posibil să lași barbaria să cotorpească civilizația, să intre în țări pașnice și să răspândească pentru viitor lozinci sălbatice ale războiului necesar? Oare creștinul să fie numai pasiv? Nu cred. Văd în *rezistență* o datorie, chiar în viața privată. A da apă la moară celui rău e un păcat. Iertarea pentru om, dar nu pentru principiul otrăvit.

Am suferit până în trup de joi încoace. De abia declarația lui Armand Călinescu, că ne vom bate, oricare va fi rezultatul, m-a făcut iar om. Sunt fericită să constat

că avem oameni conducători de această calitate. Pe Rege îl iubesc pentru curajul și fermitatea lui, demn fiu al părinților săi. Nu-mi iese din minte Regina. Așa l-ar fi sfătuit și Ea. E un sentiment bun să știi că toată țara a răspuns la fel. Trebuie susținută atmosfera de îmbărbătare, de patriotism sănătos. Răspunsul comandantelor Străjeriei a fost foarte frumos. Acum trebuie continuate, pentru a susține hotărârea de a fi români adevărați. Să ne cunoaștem și să ne apărăm idealul ca și pământul, omenia ca și granițele.

Vizita Monseniorului Broussard mi-a fost foarte plăcută. Ceaiul împreună, viziunea unei lumi viitoare în care preotul face parte din intimitii unei societăți. Ce om subțire, ce om umanizat! Prudența nu se făcea ipocrizie ci politețe, bunătate, comprehensiune. Îmi pare rău când în jurul meu văd scăzând din simpatie sau, mai bine zis, încredere în Franța. Nu o cunosc. De ce să-i ceri ceea ce nici tu nu ai face. Nu trebuie contat pe dragoste nebună de la țară la țară, ce ne leagă e un ideal de umanitate comun, deci dragostea între popoare nu poate fi sentimentală, e un Eros comun. Constat că puțini la noi înțeleg acest lucru. Mă tentează să vorbesc în public. Vineri, la Străjerie. *Acordul cultural* mă bucură. Va face pe unii să surâdă. Dar va râde cel care va râde la urmă. Trebuie *susținută*

conștiința la noi. De ieri nu mai am ură pe toți nemții, vai de capul lor, dar reneg politica lor ca pe o crimă. Nu pot fi șovină, dar socot că patriotismul nu cere încordarea sentimentelor, a șovinismului, ci mai ales liniștea fermă a convingerii.

Oare s-ar mai putea salva pacea? Eu tot nu am pierdut nădejdea. Sper că nemții să-l dea pe Hitler peste cap, italienii pe Mussolini, să se înțeleagă popoarele între ele. Se prevalează amândoi de Napoleon. Dar acela era *unu*, ei sunt doi! Doamne, dă un semn al puterii Tale, al dragostei Tale de oameni! Dar minunile nu au nevoie de oameni și de conștiințele lor, ca să se manifeste? Pot oare trece peste voința înnoptată a oamenilor? Poți să străbați întunericul cu fulgerul adevărului! Doamne!

31 martie

Mă întrerup din lucru ca să scriu aci. Poate nu voi mai scrie mult. Inima îmi dă noi îngrijorări. Am o senzație nouă, necunoscută, până acum, parcă mă ciupe de inimă. *À la grâce de Dieu!* M-am întrerupt din Pirandello, din pricina unui simțământ de neputință. De ce mă voi fi înhămat eu să explic lumii ceea ce trebuie să înțeleagă singură? A explica „arta”. Pentru artă trebuie să fii tu însuși artist. Și nu mă simt. Am impresia că scriu sărăcie. Ideile sunt bune, dar sunt idei, nu parvin să le fac să

respire. Am impresia că sunt proastă și că m-am secat, că oricare altul ar face mai bine. Am pierdut conștiința „chemării”. Evenimentele din urmă întrec cu atât chemarea personală! Ce pot face eu împotriva puhoiului de puteri ce năpădesc lumea? Nu e ridicol să-ți închipuiești că poți face lumină în noaptea neagră cu un biet opaiț? Dacă ar fi mulți care și-ar aprinde opaițul, s-ar putea salva ceva. Mulți licurici în noapte, dar câte unul răzleț? În jurul meu, gesturi de rezistență, spirit de capitulare. Egoistul vrea să trăiască. „După el, potopul.” Mă chinuie întrebarea: oare a trăi nu e a salva ce mai e de salvat? Izbânda mentalității barbare ar distruge valori scumpe, nu viața. Dacă cei tineri tind spre barbarie, cu toată greutatea destinului lor, la ce bun să te opintești? Dar dacă n-ar fi fost de-a lungul miilor de ani „utopici”, se ajungea la cultură? Altădată credeam că poți opri o mișcare de pe povârniș, acum o simt cum vine prăvălindu-se.

De ce lucrez la Străjerie? Eu tot am crezut că acolo se poate deștepta un duh nou. Prea „cântă” însă cucoanele pretutindenii! Femei deștepte, inimoase, de ce spun: *nu se poate!*? Din negativism, din lipsă de putere de înnoire? Nu cred. Ele văd realitatea. Pur și simplu. Văd calitatea proastă a sufletelor. Dar eu cred în minuni. Eu cred că se

poate când vrea Dumnezeu, de ce mă las influențată de pesimismul realiștilor? Acum e acum! Trebuie optat încă o dată, și de data asta implică o răspundere foarte mare: realism care capitulează – sau idealismul tuturor îndrăznelilor. Nu încape compromis.

De ce Franța, Anglia nu se hotărăsc în ultimul moment să ne ajute? De ce le lipsește și lor idealismul creator? Realismul cerea să se cunoască și să ne cunoască. Dacă Bonnet și Chamberlain nu făceau gestul de recul la început, nemții nu îndrăzneau să ne pună sulița în coaste? Cântă toți *à contre temps*²⁷⁹! Cauza? Nu e solidaritate adevărată, nu e credință în cauza dreaptă. S-au lăsat francezii influențați de pozitivismul englez. Nu e vorba să ne dea viața lor, dar își datorau să răspundă *automat*: ajutăm, chit că... chit că ce? Oare nu s-au ferit, cinstit, de a făgădui ce nu pot da? Conflict între realismul cinstit și idealismul care trebuie să împingă dincolo de realitate. Dacă noi, românii, am răspuns atât de curajos și de nepractic e că noi credem în Dumnezeu, garant al dreptății. Oare Occidentul nu e ezitant din pricină că nu se mai bizuie decât pe „realități” și a uitat că istoria cuprinde în ea și minunea, adică un sens, nu numai cauze.

²⁷⁹ În contratimp (fr.).

Duprout, aseară, părea decepționat de neînțelegerea celor mari pentru „spiritual”, fac din toate valorile „politică”. Numai țăranul la noi mai are credința fermă în posibilitatea imposibilului, fiindcă e singurul adevărat religios. Solidaritatea între oameni nu poate avea un temel natural, ne duce la rasism și ură. Solidaritatea nu poate fi decât *creștină*, cimentul e în Dumnezeu, în proiecția noastră spre infinit.

13 aprilie

Zile de încordare și totuși zile senine prin împărtășire. Prima dată m-am împărtășit de două ori într-o săptămână. Întărire mare. Izbucnire cu Stello, dar acum liniște. Îi face bine adevărul crud, știe de frică.

Evenimentele îmi sunt înțelese acum. Impresia că nimeni nu mai știe ce vrea. Ultimele manevre Hitler-Mussolini par acte de îndrăzneală, *des coups de tête*, încercări reușite, dar fără plan sigur la temelie. Încercări până unde li se îngăduie. Ce e cu Franța? De câteva zile, de când cu Albania, am și eu impresia că în Franța e o perplexitate. Tradiția le spune: sări! Înțelepciunea egoismului spune: stai! De vreo săptămână, parcă Anglia și Franța îmi apar oameni prea bătrâni ca să mai facă nebunii, dar dacă ceilalți le fac tot mai primejdioase? Atunci partida e pierdută pentru cultură. Nazism

generalizat e barbarie. Pesemne că așa e legea firii. A început cu Rusia, se răspândește barbaria. Complice cu civilizația va fi cu atât mai urâtă.

Articolul lui Iorga „Cămilariada” mi-a făcut bine. Trebuie să fie tare trist omul acesta, acum, la bătrânețe. Să știi istoria și să vezi cum revin valurile bejeniei, cum nu se pot opri!

*L'annonce faite à Marie*²⁸⁰, spectacol meritoriu. Atmosferă înălțătoare. Totuși, joc foarte mediocru. Momente superbe ale Aurei Buzescu, excelentă, impresionantă Marietta Anca, bărbații ratați, ansamblul totuși, alături! N-au prins spiritul. Jucat, nu trăit. Cui îi reușește? Incomprehensiunea publicului, semnul inculturii spirituale. Opacitate dureroasă.

Ieri conversație cu L.D.²⁸¹, fond rasial puternic, tristețe acră – nu românească. Păcat! Talent ce-l cred mare, inteligență ascuțită, dar totul deviat de o ambiție de rasă lezată. „Liberată”, fata ara poate mult. Considerații asupra moralei curente. Îmi apare a noastră veche de trei secole. Câte inhibiții zadarnice am acumulat. Totul e mai simplu decât am crezut. Dar ușurința unor gesturi le ia și prețul.

²⁸⁰ Piesă a lui Paul Claudel.

²⁸¹ Scriitoarea Lucia Demetrius a cărei mamă era evreică.

Ce e de ales? Juisența sau idealul? De ce nu s-ar putea concilia? Ar trebui să înțeleagă oamenii: mai întâi, că nimeni n-are stăpânire pe nimeni, totul e dăruire. Suntem atât de departe, că nu merită să mai vorbesc. Nu mă pot ruga fierbinte, dar simt pe Mântuitor, cât închid ochii.

13 aprilie

Mă simt goală, proastă, săracă! Nu știu ce aș putea vorbi cu un om. M-am secat. Mă simt de o incultură crasă, înapoiată, dar mai ales secetă de orice pentru a crea și a mă înnoi? Care să fie cauza? Dacă măcar credința mi-ar fi adevărată și adâncă, nu mi-ar păsa. Dar mă simt toată o „aparență”, că n-am nimic de ascuns. Nu știu de unde s-o încep iar. Mă rog pe dinafară și n-am poftă să mă rog. Privesc viața trecută și o găsesc anostă și goală. Viitorul? Gușe și reumatism. Pfui! Ratare în plin. Ce dreptate avea M[ișu] când spunea că trăiesc parcă aș avea mai multe vieți în față. Cea de dincolo? 90 la sută cred în ea. Dar ce va fi după una așa de prost întrebuințată? Și acolo voi cădea la examen. Ființă ratată, iată adevărul!

20 aprilie

Nimic special de scris, decât parcă plutesc între pământ și cer, nu am atașe destul de tari pentru nicăieri. Cum e mai rău. Ființă „călâie”, de lepădat.

Lucrez constrânsă la carte. Nu știu de ce nu mă interesează total. Ba știu: vremurile prea tulburi pentru ca să mai acorzi atenția necesară unui studiu serios. Îmi lipsesc și cărți, posibilitatea de consultare. Sunt „lămurită” asupra mea. Mai trebuie și stimulul altei gândiri. Întreruperile mă stânjenesc. Unde să fug să mă ascund?

21 aprilie

Nu suntem niciodată chemați să ne clamăm nedumeririle sau să ne exprimăm ascunsele noastre extaze ale vieții noastre cu Dumnezeu. Eu am greșit mereu, crezând tot timpul că trebuie să arăt tot ce e în mine. Așa am făcut de când mă știu. Greșeală fundamentală, la temelie, orgoliu că n-am nimic de ascuns. De când procedez altfel e mai bine. „Parada cu îndoiala” foarte adevărată. Dedesubt orgoliul că ai momente când nu ești supus lui Dumnezeu. Un sentiment de slugă necredincioasă, care în dosul stăpânului face paradă de independență. Dacă aș fi cu adevărat credincioasă, nu mi-ar fi rușine de îndoială cum îmi e rușine de un gând fals la adresa unui prieten. Mărturisind la Grup [Oxford], aveam totuși prostia să cred că trebuie să-mi dau experiența toată și că astfel voi ajuta. Progresul se face treptat. „Fii în acord cu Dumnezeu.” Totuși, la noi va ajunge? Oamenii nu știu să discearnă ce e caracter natural și ce e lucru divin. Totuși, voi încerca.

Azi la Străjerie. Trebuie să mă rog înainte. „Să fiu în acord cu Dumnezeu.” Ieri, lucru foarte bun. Mă bucur când mi se limpezesc gândurile.

Atitudinea calmă, încrezătoare, față de Stello a fost foarte bună, s-a întors cumsecade.

28 aprilie

Nu „crede și nu cerceta”; poți cerceta, *trebuie cercetat* tot ce privește natura, societatea etc. Dar nu cerceta „pentru că îți trimite Dumnezeu o încercare”. Nu discuta cu Dumnezeu, iată ce înțeleg prin porunca aceasta. Completă predanie, acceptarea vieții, nu exclude cea mai vie curiozitate în lumea fenomenelor. Mi s-a luminat un punct nou.

Afară primăvară radioasă. Mă bucur de ea ca pe vremea copilăriei. Nu-mi pare rău că stau la biroul meu. O privesc prin fereastră. Îmi intră prin ușa deschisă. Migrena lui Stello e suspectă, mă tem de o congestie. Trebuie să se astâmpere. Nu e în stare singur. Mă rog să-l ajute Dumnezeu. Altfel nu văd scăpare.

8 mai

„Aceasta este viața veșnică, să Te cunoască pe Tine.” Oare Iisus vrea prin asta să spună să nu ne mai intereseze ce va fi după moarte, deoarece a „ști” pe Dumnezeu de aci,

aceasta e viața eternă? Dezolant ar fi să recunosc pe Dumnezeu și totdeodată să știu că toată mizeria n-are leac! Să cunosc pe Dumnezeu și să știu că răbdarea și chinul meu au fost absolut inutile! Trebuie să fie altceva. Probabil că fericirea de a-L ști trebuie să fie răpirea în El când pierе timp și spațiu și orice valoare. E oare posibil să ajungi la așa ceva fără să fii spirit pur, deci liber și intrat în unitatea duhului? Or, să fie vorba numai de viața actuală, care ar culmina numai în *a ști pe Dumnezeu* și pe urmă pierе în neagra veșnicie?

Mă revolt la gândul că am răbdat atâta mizerie de la Stello, pe care nici nu o cerea Dumnezeu, că am pierdut viața! Mă apucă disperarea la gândul că și-a bătut joc de mine și continuă ca și cum aș fi fost născută să mă calce el în picioare. Dacă Dumnezeu nu ar avea nici un scop pentru el și pentru mine, atunci ar fi oribil. Suferi, dar știi că totul are un rost. Mă încred în Dumnezeu și nu mă revolt că nu știu acest scop, dar gândul că e doar o jucărie mă dezolează. E în mine o nerăbdare care mă face să tremur pe dinăuntru. Aș vrea să mă izolez în pustie!

11 mai

Citesc „dragostea este spontană, dar trebuie păstrată prin disciplină”. Mare adevăr. Nu se menține dragostea fără s-o întreții. La 9 Mai a fost o de la nonșalanță, de la antipatie,

dar nu am oroarea „păcatului”, în genere. Sunt foarte înapoiată, sunt numai „morală”, nu am ajuns la adevărata viață religioasă. La raportul cu Dumnezeu. Sunt numai în raport cu omenescul, sub ochii lui Dumnezeu. Și încă! Dar nu mă desperă nici chiar această oribilă mediocritate. Îmi zic că așa are nevoie Dumnezeu de mine în jocul Lui, în planul Lui. Poate sunt numai o proptea, pe care pe urmă o zvârli! Nu înțeleg. Mă prind uneori cu un sentiment de biet rob supus, care nu gândește și acceptă totul. Dar mintea refuză un Dumnezeu – hazard și tiran – și atunci accept smerită orice, convinsă că e un rost pe care îl împlinesc, pentru că Dumnezeu este.

Trăiesc de vreo zece zile într-o stare anostă – parcă visez – și aș vrea să fiu trează. Aș vrea să mă îmbibez de realitate și nu pot. E o groaznică deformare a bietului meu idealism. Dacă ar fi să reîncep, m-aș vârî în realitatea momentană până în gât. Dar s-o fac nu-mi reușește, mă ia fluxul gândurilor. O fi o vreme pentru realitate și una pentru reflexiune. Eu trebuie să refac învățătura realului. În loc să observ, induc și deduc. Lipsă de spirit științific. În schimb am intuiții juste. Măcar de m-aș lua după ele!

Până la Câmpulung nu voi mai privi în mine ci în afară. Gimnastică a spiritului. Nevoie de precizie și obiectivitate atât de mare în mine, încât uneori îmi fac

practic rău. Și totuși nu mă identific cu realul, îl interpretez.

7 iulie

Viața cu Stello devine imposibilă. Mă întreb, Doamne, ce gânduri ai cu mine!? Știu că eu l-am ales, că Tu mi-ai pus piedici, dar pentru o biată atracție fizică, atât de firească unei fete tinere, de ce să plătesc o viață întreagă nu numai cu umilințe, dar cu o reală suferință fizică? Nu înțeleg planurile Tale, Doamne! Mă supun, dar fără bucurie. Știu că nu asta îmi ceri. Dar Stello m-a degradat până și în aspirații, până și în puterea de elan și de efort. Știu că vina e a mea, că nu am putut mai mult. Când ies din câmpul lui de influență, îmi regăsesc posibilitățile. E un câmp magnetic dezorganizator. Mă certam cu Tine, Doamne, că mă chinuiești. În fond nu Tu mă chinuiești, eu sunt slabă că mă las chinuită de el. Fiecare sfârșit de an e un „nu mai pot” și reîncep din nou. Trebuie să mă rog mai mult. Mă năpădește un sentiment de singurătate, de „la ce bun?”. Trebuie să plec în străinătate să mă limpezesc.

7 iulie

Nu știu ce am. O tristeță anostă e în mine. Bucurie! Cuvântul îmi revine în minte, poate un mecanism vechi.

Această reculegere nu e oare tot exterioară? Învățată? Nu mă pot integra vieții de aci, parcă stau în pragul unei alte lumi. Pontigny. Mă doare că nu mă duc anul ăsta. De ce nu mă duc? Pare lene și neglijență, adevărul e că nu mă pot urni. Nu pot crede în război. M-am surprins dorindu-l ca o palmă zdravănă aplicată pe mâinile hrăpărețe ale neamțului. Dar n-ar fi numai atât! L-am gândit și ca scuză a lipsei mele de putere de a mă urni din loc. Intuiția mea refuză catastrofa voită. Nu sunt atât de nebuni oamenii. Dar e ceva apăsător – dincolo de caniculă. Ori e în mine golul. Citesc cartea, corectez, e destul de bună. Uneori mă uimește că a ieșit din mine. Alteori nu-mi ajunge. Nemulțumire cu mine. Mediocritatea în care m-a silit să trăiesc lenea lui Stello mă înăbușă. Două timidități, a lui și a mea, conjugate – dezastru. Am crezut că sunt deasupra nevoilor materiale. Suport mediocritatea, dar mă degradează. Nu pretind că sufăr de lipsa de lux, dar simt cum în lux înfloresc. Mă doare că toți ai mei sunt hărăziți aceleiași lipse. Nu e soartă, e destin interior. Vina e în noi. N-avem ambiții eficiente. Nu mă amănesc cu „superiorități” care exclud lupta pentru reușită, sunt oameni foarte cumsecade „ajunși”. Nu mai departe decât Dragoș și Dumitrescu. Ei, prin muncă și pricepere, au ajuns departe, deși foarte tineri și corecți. Stello e anormal de

„tembel” și eu anormal de timidă și incapabilă să lupt cu el. Telefonul dnei C.P. mi-a revelat ce străină e viața lui de mine. Nu știu nimic despre ce face afară din casă. Simțământul că sunt continuu trădată. Mă doare lipsa de prietenie, de solidaritate. Totală desconsiderare de nevoile mele și materiale și morale. Sentiment umilitor de om părăsit și inutil. Pesemne că așa se manifestă noua terapeutică la care mă supui, Doamne! O silă de viața mea, un dor de viață cum aș fi putut-o duce. Lipsă totală de fervoare religioasă. Stare neutră în care n-a rămas vie decât voința de acceptare, dar nu și bucuria acestei supunerii. Știu că pentru spirit e o vreme pierdută din pricina asta. Nu am putere să-mi doresc nici veșnicia. Nu Te bidez, Doamne, dar simt că *nu pot*, atât cât înțeleg. *Baumeister Solness*²⁸². Sentiment de viață pierdută. Indignare că m-am lăsat victima unui egoism bărbătesc înjositor. Să mori de o avalanșă! Dar de o cărămidă! Pretind că are un sens totul. Firește. Dar nu toate actele noastre îl împlinesc. Aci e buba: am ratat o viață ce putea fi splendidă. Nici măcar nu pot fi furioasă pe cineva. Vina e în mine, mi-a lipsit un resort, curajul de a păcătui, și e

²⁸² Constructorul Solness, personajul principal al piesei omonime a lui H. Ibsen. Alice Voinescu îl scrie în germană.

păcatul cel mai mare. Simt că n-aș învia decât într-un act de liberare.

Câmpulung, 1 august

„Dumnezeu poate realiza imposibilul.”

Și eu am scris ieri despre credința în imposibil. Totul e creare în lume, prin noi Dumnezeu se manifestă. Îmi e teamă pentru Jean Paul, la mare. Am tot o grijă. Așa și pentru Gisella. Cine o fi femeia rea din cărțile Speranței? Și Lala mi-a spus la fel: o decepție. Suportăm totul.

Aici o pace încântătoare. Aștept ceva bun. Nu mai recunosc vara, lumina mi se pare a toamnă, viziune internă. Dra M. trebuie schimbată. Nu am puterea. Ar trebui convingerea unui sfânt. N-am suflu deloc. Nu pot gândi la un efort sufletesc. Mintal, da. Sănătatea merge prost, inima tot mai rebelă.

7 august

Doamne! Îmi e bine. Spaima pentru Jean Paul. Ți-am dat-o ieri. M-ai liniștit. Mare bucurie pentru Marietta. Stello drăguț. Nu trebuie contrariat. Formidabilă lipsă de memorie. Poate și eu! Nu! Cunosc detaliile precise. Puncte de reper. Ce-mi spui, Doamne? Mă grăbesc să scriu Maricichii. În fond mă grăbesc ca să lucrez. Când am ceva de făcut, ce-mi place, restul nu mai contează. Parcă am să

trăiesc o veșnicie aici! Curios sentiment: lipsă totală a prețuirii timpului în viață. Nu trăiesc, muncesc. Ora de dimineață la 5, o minune. Mă voi scula de-a binelea. Răcoare înmiresmată de flori, lumină curată de început, atmosferă de început de lume.

Ștef. M. îi trebuie tandreță. Ce viață simplă. Momente mari. Impresie de preînnoire. Doamne! Aș vrea să Te iubesc!

Ce e cu Speranța? Nu mai am încredere. Trebuie să fii bună cu ea.

Pontigny, atât de aproape, încât nu i-am simțit lipsa decât intelectual. Dor de Gide și Schlumberger. Dor de o zi esențială și autentică.

22 august

Zi mare, prin monstruozitatea politicii omenești! Germania încheie pact cu Rusia și mai are obrazul să justifice acest act întemeiat pe structura comună a celor două popoare și *pe vechea lor amicitie!* Atitudinea nemților e revoltătoare, chiar atinge culmea imoralității! E posibil să mai dureze mult această barbarie? Sper că Polonia nu-și schimbă gândul și că Franța și Anglia la fel.

Nu cred că Hitler dorește războiul, adică sunt sigură că moare de frică să nu se aprindă. Face totul ca să dea răspunderea pe alții. Dacă se convinge că Polonia

reacționează, *nu va îndrăzni* să ia Danzigul. Intrarea în Ungaria mi se pare fantezistă, deși azi totul e posibil. Nu pot înțelege cum la noi mai sunt oameni care admiră pe nemți. Au minte de sclavi și de fricoși.

Doresc din tot sufletul, în șase luni să fie bolșevizați de ruși. Doresc să fie suprimați conducătorii lor și să se dezmeticească poporul, iar dacă și poporul e tot atât de agresiv, doresc să fie rupt în bucăți, cum era până în secolul al XVIII-lea. Barbari nesățioși. Au mania grandorii. Am oroare de ei cât sunt de furioși și feloni²⁸³.

Doamne, numai Tu îi poți pedepsi sau duce pe calea cea bună. Ce poți dori ca creștin? Pacea! Dar e posibil să te lași strivit ca popor? A vrut asta Iisus? Dacă individual primești palme și întorci și celălalt obraz, mai poate fi valabilă atitudinea și pentru popoare? Oare a te lăsa aservit de un popor brutal și imoral până la anomalie nu e un păcat față de Dumnezeu? Ar însemna să lași locul pentru cei răi! Am crezut, după München, că se potolesc. Acum Iisus ar lua biciul. Ia-l, Doamne! Trăsnește pe mizerabili. Aș fi fericită, mâine, dacă aș afla că au fost trăsniți din tărie toți conducătorii nemți!

²⁸³ De la fr. *félon*, cu sensul de mișei, trădători (fr.).

25 august

Ștefana M. mă exasperează când o văd cum judecă de egocentric. Toți vrem pace, firește, dar nu să ne lăsăm înghițiți de un popor barbar.

Trebuie să mărturisesc, Doamne, că în zilele acestea nu sunt pacifică în fundul sufletului. Adevărat, adevărat, doresc să fie bătuți crâncen nemții pentru ca să se astâmpere. Recunosc că în fond aceasta e și mentalitatea lor – pur și inferior umană, că, umanitar, creștinismul cere să simți altfel. Mă rog pentru pace, dar am în suflet ură! Nici măcar pentru tot poporul german, ci mai ales contra guvernanților (în special Ribbentrop) și anturajul lui Hitler care l-au montat. Am ca o intuiție că Hitler e împins de ambiția drăcească a celorlalți, că el ar vrea să iasă din încurcătură pacific, dar ceilalți îl șofează. Discursurile lui Foerster sunt o dovadă. Acum s-ar putea studia fenomenul psihologic al „montării maselor”! La noi mă îngrozește vederea scurtă a publicului. Din fericire Regele și unii din Guvern sunt capete sănătoase! Doamne, ferește omenirea de nebunie!

Mă simt umilită de pasiunea cu care discut cu dra M. Mă agasează egoismul ei mărunț, care se ascunde după o înțelepciune superficială, revoltant de superficială. În schimb, și eu constat în mine cât sunt de superficial

blândă și înțeleghătoare. În loc să am răbdare ca Suzetta, vreau s-o conving *d'un coup*²⁸⁴. Mă cutremur de o bucată de vreme, de când văd cât de obtuzi, cât de încăpățânați și cât de izolați sunt oamenii, desigur așa va fi gândind și ea de mine. Lenuța zice: „Vai, se bat nemții cu germanii!”. Gura copilului adevăr grăiește! Sfârșitul va fi poate o revoluție în Germania. Doamne, dă-ne minte tuturor!

29 august, Sf. Ion

Iar un Sf. Ion! Oare duminică 3 septembrie să fie termenul fatal? Tare rău mi-ar părea, dar cum vrei Tu, Doamne! Privesc portretele părinților, pe Colea și pe Buby, ei m-ar întâmpina acolo. Fie voia Ta, Doamne!

Stello a plecat acum. Îmi lipsește. Ne-am înțeles atât de bine de data asta! O legătură pur umană. Dacă ar ști oamenii la tinerețe ce calmă legătură, ce adâncă și definitivă e la maturitate! Nu pot scrie „bătrânețe”. Nu mă văd bătrână. Poate voi muri acum. Păcat! Mai am atâtea de făcut, deși simt că orice cheltuială de radiație o plătesc fizic. Ce frumos e afară. Început de toamnă, sfârșit de vară, ca noi! E calm și plin și auriu. E tot ca acum 10 zile, dar în aer e ceva mai calm, lumina mai misterioasă. Plinătate și totuși așteptare. Parcă nimic nu s-ar putea

²⁸⁴ Dintr-odată, dintr-o lovitură (fr.).

aiurea, și totuși lumea stă pe margine de prăpastie. Oare să se poată decide pentru război? Oare toate principiile în numele cărora s-ar bate nu sunt umane? Cu toate astea, religios vorbind, ai dreptul să lași țară după țară să fie furată, încălcată, strivită? Să accepți smerit lovitura și să nu tragi? Nu găsesc răspuns net în Evanghelie. Oare „dați Cezarului ce e al Cezarului” înseamnă că e și o ordine lumească respectabilă? Nu știu să mă rog bine. Cândva am știut totuși! E în mine de vreun an o oboseală fizică ce se traduce prin lipsă de suflu intern. Sunt la regim de supunere, n-am puterea fervorii. Când îmi amintesc cum m-am întors de la Londra! Văzusem culmile, acum trebuie să țin, răbdătoare, poziția din vale. *Fidelitate*. Asta mi-a fost sarcina și dezbărare de posesivitate căci e în mine, foarte sublimată, dar e totuși. Însăși prudența, chiverniseala, grija cuminte de ziua de mâine sunt semne de zgârcenie, adică de posesivitate. Când voi ajunge la *detașarea* adevărată? Poate nici nu îmi e chemarea adevărată.

Mă revoltă nerușinarea Axei. Oare ei să fie convinși? Cum stau azi în fața actului de la Praga? Puteau să se iluzioneze asupra motivelor câtă vreme susțineau că bolșevismul e cel mai mare pericol, dar acum când proclamă identitatea țărilor? S-au încurcat în

oportunism. Îl vor plăti poate cu revoluție. Azi m-am rugat să le vină mintea la cap, s-a schimbat în mine revolta și ura în milă. Zilele trecute doream războiul ca o pedeapsă pentru nemți; am constatat cât de superficial îmi era pacifismul. O constatare cinstită e primul pas spre progres. Rugăciunea pentru dușman te împacă cu el.

Busuiocul miroase a altă vreme. Mă duc să citesc. Îmi e dor de Maricica și de prietenii din Apus.

1 septembrie

Zi mare, zi grozavă. Au început nemții ostilitățile în Polonia. Ce se alege de biata lume? Cine va găsi cuvântul de împăcare? Ce ar fi creștin? Perplexitate. Prima emoție a trecut. Acum nu știu ce să gândesc. Inima îmi e liniștită. Speranță, iluzie sau intuiție?

2 septembrie

Doamne! Îți cer o minune! Dă un semn omenirii. Dar cum să-l primească? Nu crede. Recurg toți la principii omenești, care n-au curs la toate popoarele. Dovadă: nemții preaslăvesc mai presus de toate puterea, viața (Wedekind²⁸⁵), nu umanitatea. De ce n-au curajul să

²⁸⁵ Frank Wedekind (1864-1918), scriitor german, reprezentant al expresionismului.

cheme oamenii în numele crucii care ne unește pe toți? Noi, zișii creștini, suntem trădători față de Dumnezeu. Ce face Papa? De ce tace? Suntem încă groaznic de telurici. Dacă ar fi 10 credincioși în Sodoma! Dar de ce tac eu? Firește, nu m-ar crede – dar unii tot ar crede. Dar ce cred eu, *en somme*²⁸⁶? Cred și mă îndoiesc, dar *vreau* să cred într-o putere neasemănată cu a noastră, care știe tot. Oare determină tot? Nu cred. Ne-a dat din libertatea Sa. El privește, dar noi acționăm. „Pedeapsa” nu o văd exterioară ci inerentă faptei, e consecința, iar după moarte *materialitatea*. A fi bun, a trăi spiritual, a scăpa de inconștiența materiei. Nimeni, singur, definitiv sfânt! Imposibil să ieși singur din această ordine ca să intri în cealaltă. Trebuie grația. Dar nu mi-o închipuiesc capricioasă, ci o mână întinsă tuturor. Trebuie izbutit din registrul nostru efortul de a trăi această mână întinsă deasupra noastră. A o *trăi*, nu doar gândi. Mă simt ciungă și slabă, anostă, nu mă pot ridica în rugăciune ferventă. Cer slab, e o deficiență în mine pe care o simt ca o piedică în suflu și bătaia inimii. Oare mi-e frică de moarte? Când nu îndrăznesc să răsuflu adânc, de teamă că se rupe ceva în mine, nu e teamă de moarte? Până nu o surmontez, nu ies din ciulamaua asta spirituală năclăită! Tot posesivitate.

²⁸⁶ De fapt, în definitiv (fr.).

Nu sunt detașată! Părerea de rău că aș putea muri vine tot din nevoia de a „poseda” lumea, pe cei dragi, mai subtil, firește, dar această nevoie de apropiere lor ca și de participare la lume, la peisajul atât de frumos, ce e decât atașare de cele trecătoare? Deci aparțin încă mult acestei lumi, nu sunt coaptă pentru cealaltă, pentru libertate. Montaigne spune că frica de moarte e „nechibzuită”. Dacă nu mai e nimic, ce-ți pasă? Ori e frica de ce va fi, ori că nu mai ești. Atunci, în primul caz, oare cred eu în „pedeapsă”? Nu. Cred în „lipsa de conștiință”. Iar dacă mă tem de „neființă” înseamnă că nu sunt încă detașată. Nu sunt încă. Uneori mă apucă dorul de „dincolo”. Oare numai imaginație?

Doamne! Grea e viața sufletească, greu câștigi liberarea în tine. Vreau, dar pot? Nu mă lăsa! Cred în Tine suprabun.

4 septembrie

Încă o dată am trecut ziua fatală. Îți mulțumesc, Doamne! Deși mă întreb ce viață mă mai așteaptă. Dar cine poate ști la ce folosește? Intrarea Franței în război mă doare. Acum simt că e război. Un sentiment de neputință m-a cuprins. Vasăzică, un nebun poate contrabalansa o lume cumsecade? Poate Dumnezeu opri pe creaturi din evoluția lor? O minune ar fi luminarea conștiinței omenești. Doar

acum pricep „liberul-arbitru” al catolicilor: Dumnezeu nu silește pe om, îl lasă să aleagă. Un joc? Nu cred. O educație! Poate chiar o *necesitate*. Te miști în virtutea posibilităților tale. Minunea e pretutindeni. Nu știm s-o interpretăm. Ce cerem? Să ne forțeze s-o interpretăm și, când o face, natural că silirea e dureroasă și noi ne văităm. Războiul acesta e poate marea încercare a civilizației, proba, examenul. Greu și dureros. Mă rog, mă gândesc la toți prietenii din Franța. Am scris.

22 septembrie

Ieri a fost o zi impresionantă. A fost asasinat Armand Călinescu! Am simțit o furie și o ură împotriva asasinilor și a tuturor legionarilor, încât i-aș fi desființat ca pe muște. Trădători de țară, imbecili furioși, mârșavi tâmpiți, fără creier și fără altă simțire, decât una de partid.

Azi mi-a mai trecut depresiunea, dar ieri îmi era rușine că în neamul românesc pot exista trădători de neam în asemenea momente grele. Ieri îi acuzam pe toți de a fi fost cumpărați de nemți, azi cred că numai cei mari sunt în solda inamicului, iar necunoscuții de troglodiți furioși nu speră decât o căpătuială când li s-ar împlini planul lor de vânzători de țară.

E culmea răătăcirii! Să vrei să moralizezi o țară, dând-o pe mâna alteia, procopsindu-te de pe urma ei! Iuda *redivivus*!

Am oroare și de mine, când constat limitele mele de putere a simpatiei. Cu brutele acestea n-am nici un punct de contact.

În vremea când bietul A[rmand] C[ălinescu] cădea victima trădătorilor de țară, eu mă înapoiam acasă extrem de abătută, după conversația cu P.S. Mă uitam la el, om cu minte, tată de familie, orbit de ura de partid. Nevastă-sa mult mai înțeleaptă. Veneam acasă, îngrijorată și tristă la gândul că e atâta dezbinare la noi. Doamne, ferește-ne de un război. Am convingerea că e atâta prostie în oamenii noștri, încât ar fi trădători din strâmtime de cap și de inimă! Nu. Nu suntem inteligenți fiindcă suntem prea subiectivi; trebuie învățați oamenii să gândească și să simtă larg obiectiv. N-am nădejde decât în țărani. Numai în ei e mintea românească sănătoasă și în câțiva oameni culți mai bătrâni. Cei tineri, cu puține excepții, sunt porniți.

Sentiment de ceva apăsător. Tristețe și jenă. Prea suntem lichele. O ușurință îngrozitoare. Nimic solid în noi, în pătura orășenească. Îmi e rușine. Dacă mai trăiesc, voi lupta din răputeri la Strajă pentru ridicarea conștiinței

tineretului. Doamne, păzește-ne și păzește pe Regele nostru.

28 septembrie

N-am mai scris aci. La ce bun? Evenimentele se precipită, nici nu te poți opri asupra unuia. Moartea lui A[rmand] Călinescu m-a consternat și înfuriat. Acum, când citesc ce a rămas din Varșovia, ne cutremurăm. Sacrificiul iminent al țărilor baltice ne lasă să întrevădem și soarta altor țări mai mici. Capul meu nu poate cuprinde realitatea. Mă așez pe scaun și mă bucur că pot șede, că e cald și frumos în casă. Aseară, în pat, mulțumeam lui Dumnezeu pentru pat! Câți polonezi mor de frig și foame, deși aveau mai mult ca mine. Oare să nu izbutească totuși civilizația creștină, umanitarismul, să aibă câștig de cauză?

Perspectiva bolșevismului nu mă înfioară decât din pricina bestialității dezlănțuite și a lui „dă-te la o parte să vin eu”.

29 septembrie

Iar doi Sf. Ion la șir! Nu se mai termină. Până și „zămislirea” lui e în calendar! Cum o fi o fi! Parcă o viață de om mai contează acum? Cine știe, dacă mor de ce scap?! Am mulțumit lui Dumnezeu zilele astea pentru tot ce am, pentru casa confortabilă, pentru patul bun și

pentru tot, tot. Numai prin comparație cu nenorociții de polonezi, am ajuns să *simt* fericirea în care trăiesc. Lucrul? Când mulțumită, când nu. Dar ce importanță are în asemenea vremi?

Remanierea guvernului m-a mulțumit pe de o parte. Cu toate astea, oare „civismul” de care se vorbește cu privire la Argetoianu să fie suficient pentru o epocă nu numai de apărare externă, dar și de apărare internă? Totuși, am încredere în el, fiindcă e om subțire și dacă nu prin morală și credință, măcar prin rafinament va fi uman. Să se curme măcelul! Dar cum se poate altfel face ordine? Mai e timp de persuasiunea celor fanatici, răi și bestiali împinși de nemți? Dar cel puțin să se procedeze „legal” și să li se dea un preot înainte de a muri. Statul nu poate face gestul de „răzbunare”, el nu poate face decât dreptate!

Familia Paul? Un slab, o refulată și copii prost crescuți, puternici și poate ambițioși! De altfel, mă întreb dacă un membru activ al Gărzii se mai poate desface de ea fără a risca asasinarea! Totuși, între două focuri, de ce să nu alegi să mori de cel legitim al patriei? Sunt anarhici. Anarhie bazată pe o totală lipsă de judecată, *lipsă de cultură*. Ne barbarizăm. E îngrozitor. Și mie îmi pare rău că aș putea muri duminică?

Aș vrea să văd victoria popoarelor omenoase și drepte! Doamne! Acordă-mi și acest răgaz! Amin.

Irinel îmi e tot mai dragă. E foarte deșteaptă, ar merita o cultură adâncă. Dacă îmi îngădui, Doamne, să trăiesc, mă voi ocupa de ea ca de un copil al meu. E păcat să se irosească în mondenități și poze. E o fată cu adâncimi.

Maricica e încă foarte tânără. Are exaltări de fetiță. Cu atât mai bine. Ar trebui să se mărite pentru „așezarea sentimentelor”. Acum e în ea un haos. Om de calitate primă. Jean Paul judecă minunat. Intelect perfect, slăbiciune în caracter, încăpățânat și violent. Numai singur se poate schimba, îmi e foarte drag. Dacă era copilul meu, defectele de caracter poate se mai atenuau. Mulțumesc lui Dumnezeu că amândoi sunt copii normali și de calitate. Doamne, binecuvântează-i!

10 noiembrie

N-am scris de mult. Emoții intime. Boala lui Mircea, mare părere de rău. Avertisment. Stello incorigibil. Se joacă. Incapabil de a privi sfârșitul și sensul vieții, cel puțin nu pare. Nevoie de simulacru de amor. Nu poate renunța! Să i-o iau în nume de rău? Sunt resturi care cer să fie arse și în mine. Ce departe de liniște, ce imens departe de un început de perfecțiune.

Întâlnirea cu Cella, foarte bună. Dacă aş fi putut s-o ajut! În metafizic aveam dreptate, dar omeneşte am fost prea severă, poate. Eu constat toată decepţia şi secătuirea mea din pricina renunţării. Puterea de rezistenţă şi muncă şi nădejde să fie oare rezultatul seriei de renunţări sau e firea mea aşa? Oricum, regret uneori asceza în care am trăit. Până la urmă, dezolare.

A murit Anna. Nu realizez bine, era pe jumătate dusă de câteva luni, nu te mai puteai înţelege bine cu ea. Îmi pare rău, ca şi de Lenuţa, erau „datoriile inimii mele”. E adevărat, cereau un efort gratuit. Când îl făceam, simţeam că am fost bună.

Totul nebulos. Are sens sau n-are? Se moare greu. Am văzut-o pe Anna luptând. Oare numai când simţeam în ea spaima? Ce chinuită, în seara ultimă şi ce senină după moarte! Era o cucoană. Avea în expresie o demnitate mare. M-am despărţit de ea cu o adâncă părere de rău. Suferinţa o adusese la conştiinţa adâncă a păcatului, era foarte umană în ultimii ani. Ce comprehensiune pentru chestii sentimentale şi ce delicateţe în mărturisirea ei din 1936, seara de Crăciun, când am stat singure. O mare vitalitate a împins-o uneori dincolo de voinţa ei. Era atât de normală! Doamne, primeşte-o la Tine! Am auzit-o de zece ori repetând: „Doamne, Te iubesc!”.

Parcă între iubirea de Tine și de oameni e o diferență esențială? Maricica m-a pus pe gânduri. Explozie de plictiseală sau de prea plin? Mă tem că Marietta are dreptate. În fond, ce complicații zadarnice. O satisfacere legitimă ar pune tot la loc. Nu mai știu ce să cred. Absoluta puritate e un țel, dar nu o etapă pentru o fată tânără. Nu am curajul s-o spun tare, s-o sfătuiesc. Ofta că trăiește în compromis Istoria! Vai, se repetă la indivizi ca și la neamuri! Obstacole ce ne punem singuri.

23 noiembrie

Au trecut iar săptămâni. Multe evenimente intime. Ortodoxia îmi apare pasionantă acum, când sunt în ea. Aș vrea să mă pot ocupa zilnic acolo. E atât de mult de făcut și mai ales de scos din ipocrizia neintenționată a fățărniciei de cuvioșie. Toți bărbații de acolo îmi repugnă. Tartuffi! Poate n-am dreptate. Arety²⁸⁷, tot mai simpatică. Iată un om întreg! Încerc un plan de lucru, de-aș avea puterea să-l împlinesc. Mă tem să nu-mi dea greș, ca tot ce fac ca organizare. Nu sunt bună decât cu lucrul meu propriu. Tot mai mult simt că m-au deviat de la menire. Dar de vreme ce e necesar pentru cauze, accept și mă supun soartei. Întâlnirea cu dna Meteș mi-a probat că

²⁸⁷ Soția lui Gh. Tătăărăscu.

menirea mea e în a convinge oamenii spre adevărul obiectiv.

Scrisoare de la Schlumberger. M-a bucurat mult. Legătura cu Franța e ceva ce-mi este foarte prețios.

Institutul francez, popii francezi, atmosferă în care mă simt foarte acasă. Simt o mare bucurie când constat afluența tinerilor la Institut. Înseamnă o nouă orientare. Noica mă interesează și-mi pare rău că nu-l văd mai des. Ar fi poate de convertit spre o concepție mai latină, mai neteutonă. De lucrat în acest sens. Am vorbit cu Dupront lucruri prețioase. Ajutorul lui îl aștept cu nerăbdare.

Evenimentele mondiale mă uluiesc. Catastrofa celor nouă vapoare în Marea Nordului mă depășește. Simt o oroare principială, nu realizez oroarea concretă a nenorociților după Simon Bolivar! Stă mintea în loc în fața consecințelor incalculabile de mizerie omenească declanșate din voința unui nebun și a multor ambițioși.

Civilizația și-a plătit acum progresul și încetățenirea valorilor ei! Oare viața în ordine naturală nu se cheltuiește cu profuziune pentru a menține un tip vital? Așa trebuie să fie în toate ordinele existenței. Propășirea, mai bine zis, afirmarea duhului se plătește scump, cu luptă și jertfă.

Nici Dumnezeu, prin fiul Lui, n-a fost scutit de jertfă pentru a răscumpăra omenirea.

Tot mai clar îmi apare sensul dogmelor creștine. În jurul meu se strânge cercul catolicilor. Evanghelia devine tot mai elocventă, dar insistența aceasta pe care o prețuiesc ca o prietenie reală nu mă tulbură în convingerea că toate precizările prea umane vin de la oameni, nu de la Dumnezeu. *Adevărul e unul*, îmi zicea Mgr. Ghica²⁸⁸. Desigur. Dar expresia lui e multiplă. Nerecunoașterea Papei, neintrarea în turma „unicului păstor” e păcat când recunoști că Mântuitorul a cerut acest lucru. Deloc! A spus: va fi o turmă și un păstor. Când? A mă duce singură spre turma cea mare n-are folos. Când turmele se vor uni, voi fi bucuroasă. Are aerul să spună că aci e un calcul lumesc. Nu mă apăr de el. Și la ei e un calcul lumesc. Deși e foarte nobil, e un egoism de castă, de clan, de Biserică! Pretind că la noi se usucă credința. Dar la alți ortodocși nu e cazul. În Rusia sunt martiri. Ce a scăzut în Orient e cultura și cu ea drumul spre duh. Petrache Lupu ar fi fost

²⁸⁸ Vladimir Ghika (împreună cu fratele lui, Dimitrie, din stirpea domnitorului Gr. Ghika al IV-lea), doctor în medicină, diplomat; convertit la catolicism, este misionar în Extremul Orient, apoi în cartierele „roșii” ale Parisului. Înalt prelat catolic. În timpul războiului revine în țară, apoi este arestat de comuniști și moare în închisoarea Jilava.

pus în evidență la catolici, noi l-am banalizat, fiindcă suntem necopți spiritual. Nu, nu! Tot aparatul politic al lor e lumesc; ce e spiritual e la fel pretutindeni. Am citit *Pensées pour la suite des jours*²⁸⁹, multe foarte frumoase. M-a jignit în prefața lui Jammes insistența asupra rasei princiare. De ce un prelat mai are nevoie să știe originea lui? Introducerea prefețelor vechi în ediția cea nouă mă șifonează ca un rest de orgoliu supărător, când se îmbracă în umilință pastorală. E ceva neoccidental în acest gest. Curios! Ador civilizația franceză, mă șochează adopțiunile ei, rupte din propria lor rădăcină. Aci e cazul. Principi români care vorbesc prost limba lor, care nu fac parte din contextul nostru spiritual. Atunci, fac parte din cel francez? Desigur, dar e în apucături, în adâncul subconștient ce susține conștiința lor franceză un reziduu atât de oriental, care apare când cu gândul nu gândești: ceva hibrid. Oare sunt obiectivă? Nu știu. Sunt sinceră. Discuția duminică seara despre Gide m-a pus pe gânduri. Pesemne că eu nu discern răul cu suficientă acuitate. Cu Charlie du Bos mă înțelesesem perfect... Simțea că pe Gide a trebuit să-l doară nu că a publicat despre el ce a publicat²⁹⁰, dar că a gândit așa. Pe altă parte schimbarea

²⁸⁹ *Gânduri pentru fiecare zi*.

²⁹⁰ „Dialogue avec André Gide”.

punctului său de vedere l-a făcut, pesemne, să vadă cu alți ochi pe prieten. Obiectiv era perfect îndreptățit, cum e și Gide, de a fi îndurerat. Dacă Mme van Rysselberghe a spus că Charlie *a fait son salut sur le dos de Gide*²⁹¹, o înțeleg. Ea e necredincioasă, n-a simțit necesitatea dureroasă de a spune adevărul unui bărbat. Ea, ca femeie, nu vede decât trădare și o pune pe spatele bisericii, care l-ar fi împins pe Charlie să-și judece prietenul. Eu nu cred că biserica a făcut-o. Cred că oameni ai bisericii, în zelul lor pentru credință, au socotit că Gide trebuie condamnat în propriul lui folos.

Mă întreb, în numele „Duhului”, cine are dreptate? Dacă „sinceritatea” către care tinde Gide nu e mai aproape de Duh decât „adevărul” proclamat de oameni? Relativ și incomplet e tot, dar sinceritatea, adică încercarea de totală obiectivitate cu sine, nu e oare manifestarea cea mai sigură a omului în căutarea Duhului? Știu că Gide e un om păcătos din punctul de vedere al trupului, ba poate și gândul lui e rău, când e sarcastic. Dar *conștiința* lui e intactă. Să fie adevărat că e *literator*, că se joacă cu sinceritatea? Că între el și el e o infimă distanță, dar e? L-am simțit atât de sincer întotdeauna – și iubit. *Căutând*. Că o fi un rest de orgoliu omenesc în acest om, care

²⁹¹ S-a mântuit pe spinarea lui Gide (fr.).

iubește pe Dumnezeu, dar și pe Om? Nu mă îndoiesc. Că refuză grația din orgoliu? Cum aș putea-o crede? De ce să nu cred că sunt grade de chinuri, de încercări pe măsura fiecăruia. Mă rog pentru el. Asta e tot. Charlie e un privilegiat: chemat, a venit mai ușor, avea mai puțin de învins în el, *era mai mic*, era un înțelegător, un simțitor. Gide e un creator.

1940

19 ianuarie

Am cumpărat caietul demult. Vreau să-mi scriu impresiile de la Brașov. Au trecut. Ba nu. Sunt în mine digerate. Îmi revine figura surâzătoare, dar întrebător speriată a lui Trancu Iași, îmi revine răsufierea opresată care m-a frapat la 1 ianuarie, când a vrut să vadă cui îi scriu. S-a mirat că mă adreșam lui Gide sau a fost numai un fel de deturnare a atenției lui reale ce se ascundea sub mirarea aparentă? Era ceva schimbat în el. Îi voi păstra o amintire foarte simpatcă. Mi-a spus, cu o melancolie mai adâncă decât făcea și pe care acum o înțeleg, că nu crede într-o pace apropiată! Era ceva tragic în el și trebuie să fi suferit inconștient în fața optimismului exuberant și vital cu care afirmam presimțirile mele bune! Dumnezeu să-i ierte! Era

un om foarte cumsecade și era un pur, unul cu suflet de copil. Îmi e drag să mă gândesc la el deși discursurile lui m-au făcut să surâd deseori. Dar ce importanță are o manifestare insuficient intelectuală pentru calitatea omului? Duhul lui era „bun”, poate că nu era cult în sens intelectual, deși citise mult, dar era *bun*, adică duh nealterat. Să-l odihnească Dumnezeu!

Au fost zile de mortificare după zile de exuberanță în minunea iernii înSORITE. Drumul spre Poiana, drum de poveste; acum știu de ce râdeam atât. Eram surescitată – ca copiii din povești – așteptam Poiana ca minunea magului, ca apariția zânei. Dar sus a fost decepția – nimic mai mult ca drumul. Ceața închidea orizontul, iar la „Turcu” mi-a apărut toată primitivitatea vieții neigienice în care marea mulțime trăiește la noi. Contrastul cu imaculata natură și cu civilizația de la Aro m-a izbit; n-am avut vreme să sufăr fiindcă am pornit iar acasă. Descindeam în amurg, apoi în noaptea luminată de electricitate. Oraș mic de provincie, mai ales în lumina artificială. Dar ce farmec! Impresiile succesive în Piața Sfatului – un simțământ de foarte veche intimitate. Oare nu confundam cu Marburg? Zadarnic dau să elimin cu totul ce e în mine legat de Germania și de limba și cultura germane; la Brașov își reiau drepturile legitime în mine

care datează mult mai de mult decât timpul studiilor la Leipzig și Marburg, de pe vremea primei copilării, cu Frau Flora și cu „Maiandacht”²⁹² la biserica catolică.

Patru zile au cântărit ca patru săptămâni. Familia s-a revelat ca o instituție foarte simpatcă. Am trăit patriarhal din punct de vedere spiritual. Nu simțeam nevoia de a ieși din sfera ei. Poate din pricina echilibrului de vârste, de gusturi, de planuri sufletești, Zizella și Ionel aduceau nota tinerească și mondenă – copiii, copilăria lor. Mircea mi-a apărut în toată omenia lui, cu nevoia de alții, cu nevoia sinceră, caldă, de a trăi în mijlocul alor lui. Régine, aceeași – cucoană până în fundul sufletului ei. Nicu, enigmatic și totuși profund uman! Aurora, în „vacanță”: din tot ce a sfâșiat-o și încătușat-o în viață, esențialmente tânără! Ca sacrificată a unei condiții sociale! Nellu mi-a dat o nespusă bucurie egoistă în noaptea de Anul nou. Încrederea dovedită prin confidențele făcute și reala simpatie omenească, nu doar familială. Se caută încă. E „voinesc” prin dedublarea dintre el și ce vrea să pară. *Il danse devant le miroir*²⁹³. E primejdie de cabotinaj cum a fost la Stello, dar e prea inteligent și precoc să nu treacă peste această epocă repede.

²⁹² Slujba lui Mai (germ.), sărbătoare catolică.

²⁹³ El dansează în fața oglinzii (fr.).

Acasă, Stello bolnav, mai mult psihic decât fizic. Nu suportă deturnarea atenției de la el. Instinctiv se apără. E în stare să sufere realmente numai pentru a nu fi uitat! Defect de temperament, sau de creștere, sau mult mai adânc. Aș zice că e o calitate spirituală copilărească, nematură.

Mă jignește în toată firea mea cuvântul lui brutal, care cade ca ciocanul pe nicovală. Nu e în stare de o formulare calmă a unui gând – e o izbucnire continuă de dorințe, pozitive sau negative. E tipul emotiv pe care egoismul funciar îl face agresiv. Uneori mă indignez tacit, uneori reacționez – pedagogic – tot mai rar, fiindcă am convingerea că nu vrea să se schimbe. *Nu vrea*. Pe de altă parte ar părea că nu poate, dar spiritul poate. E o lene în natura lui, o lene pentru perfecțiune. Să mă înșel? Poate. Cine are curajul să spună că pătrunde în sufletul unui om? Oare nu se crede o victimă a vieții? Un părăsit de mine? Cine știe cât sunt de vinovată de tot ce nu poate azi! Cu toate astea simt precis câtă energie spirituală am lăsat eu să izvorască în mine și cât a acoperit-o el pe a lui. Dar cine știe ceva despre *soarta* altuia?

E bun până la un punct numai, căci e foarte aspru și intolerant. Indulgența la el este indiferență. Singura mare putere în el e inteligența vie și sprintenă. Mă tem totuși că

nu o hrănește îndeajuns, nu-i stârnește orizonturi noi. E un laș față de el însuși, îi e teamă de efort. A jurat să nu bea până la 1 martie. *Il use avec soi*²⁹⁴. Aseară îmi propunea să bem șampania. O fi înțeles că era o ispită reală, nu cum părea să spună, un capriciu? Abținerea douăzeci de zile e totuși foarte respectabilă, trebuie să fie o luptă grea în el.

Ambiție lumească sau deșteptare a conștiinței lui adânci, de foarte bună calitate?

Mă înspăimânt de mine. Oare mai e dragoste, atâta obiectivitate? Asta sunt acum, de ce să mă mint? Și așa de clar îi văd pe toți din jurul meu! Și pe mine.

Mare bucurie conferințele lui Iorga. Întâlnire cu o personalitate puternică. *C'est un grand homme!*²⁹⁵ Defectele sunt ale ființei lui externe, psihologice, dar dimensiunea eului lui e imensă. Intimitatea cu toată istoria nu e efectul unei memorii prodigioase – are un suflet mare, care simte cu mii și mii de oameni și situații din trecut. Se spune că e capricios și variabil. Se poate. Eu cred însă că ce pare burghezului variație capricioasă e

²⁹⁴ Se înșală pe sine însuși (fr.).

²⁹⁵ E un om mare (fr.).

reacție vie la orice realitate. Pentru noi, care ne închidem în concepte și formule abstracte, realitatea nu ne apare deseori decât dincolo de aceste gratii. El o trăiește imediat – și imediat îi răspunde, chipul ei e pentru el viu și expresiv. Abstracții, situații, cauze sunt pentru el vii ca și oamenii. Cum poți să „feliciți” un asemenea om după o conferință? Felicitarea e o notă, lui nu poți decât să-i mulțumești sau, dacă nu te-a mulțumit, să taci. Între el și noi e o foarte mare distanță. Poate confrății săi întru mărimă socială se compară cu el și se cred la fel. Mă tem că e așa. Dar cine se poate compara cu cel care cuprinde deodată în mintea lui toate aspectele istoriei? Nu e doar posesor al unei cantități mai mari de cunoștințe, ci trebuie să fie un altfel de gând, cel care țâșnește din această plinătate care domină un orizont nesfârșit, decât cel ce izbucnește dintr-un câmp de cunoștințe limitate.

De aceea, cu toate că el se înșală în lucruri mici, e singurul care în momente decisive ale istoriei noastre ca și ale istoriei universale n-a greșit nici în prezicerile sale și nici în orientarea ce o dă. Răspunsul lui la evenimente e real ca și ele, e înflorit dintr-un făcut viu, nu din unul abstract. Îmi spunea părintele Chiricuță cam ofuscat la telefon că l-a atacat și că nu pricepe nimic din ortodoxie. O fi așa. Dar când a citat din psalmii lui Varlaam, rețraia

tragedia războiului de la 1916 și îi da o semnificație eternă, deci religioasă, care m-a emoționat adânc, mult mai mult ca o predică. Nu e creștin?! Nu-și uită eul? Dar mă agasează aceste pretenții când vin de la cei care știu bine că și ei și toți nu ne uităm eul într-un fel sau altul. Care ar putea pretinde că e creștin? Care? Și oare acest *Eu* pe care-l pune în evidență să fie numai vanitate? Oare acest *Eu* nu e pentru el însuși simbolul pentru sinteza imensă spirituală ce reprezintă ființa lui spirituală? Eul lui trebuie să-i apară ca și nouă și de ce să nu-l respecte și admire?

Iată, când a vorbit sâmbătă, a mărturisit cu mare curaj de a spune adevărul cum l-a spus. Or, aceasta nu izvorăște din egoism și dispreț pentru alții, ci dintr-o credință mare într-o misiune. Eul lui Iorga se impune ca o chemare. Sunt fericită că l-am putut apropia de trei-patru ori în viață. N-o fi comod, nu din cauza lui, dar din cauza sărăciei noastre. Am impresia lângă el cum trebuie s-o aibă Florica mea [femeia de serviciu] lângă mine, poate și mai mult, din punct de vedere intelectual. Nici unul din domnii ceilalți ce cunosc nu-mi dă această impresie. Nici chiar dl Motru care reprezintă o culme în cultura noastră. Nici unul dintre filozofi nu e la nivelul gânditorilor mari apuseni. Iorga e un istoric mondial.

Am fost la adunarea Universității Libere. Mă dor unele *parti-pris*²⁹⁶-uri. Nu văd oamenii sau nu vor să vadă că sunt pătimași? Nu judecă nepărtinitori. Interpretarea unei interdicții foarte naturale ca o ostilitate. Sunt eu în nori sau ei? Eu îi fac credit – nu-l pot crede meschin. Afacerea M.A.²⁹⁷ e prilej de a judeca iar publicul nostru. Până acum nu-l scoteau din jidan, acum îi găsesc toate calitățile. Suntem niște frondeuri. N-am deloc încredere în moralitatea noastră publică, n-avem opinie, n-avem conștiință publică. Dar avem oare și conștiință matură individuală? *Mein Gott! Mein Gott!*²⁹⁸ Pesimismul meu e rezultatul contactului cu realitățile.

25 februarie

Iar n-am scris de mult, deși am avut bucurii mari. Dusanne – aer și soare din Occident. Nimic nou și totul nou, adevărat trăit. Învățat prin dese repetiții? Ce-mi pasă fiindcă e re trăit tot timpul. Grația făcută om și rațiunea triumfătoare. Un focar de viață ajunsă până la conștiința superioară. Celulă fină. Tip de franțuzoaică. Mi-a făcut bine, deși după un asemenea lux e greu să-ți mai arăți

²⁹⁶ Prejudecăți (fr.).

²⁹⁷ Probabil afacerea Max Auschnitt.

²⁹⁸ Dumnezeuul meu (germ.).

sărăcia pe catedră și totuși, ca gândire, nu mi-e rușine să mă compar cu alții, dar am impresia că sunt leșinată pe lângă ea! Mi-am pus problema „limbii”. A noastră e foarte sprintenă, dar îi lipsește scânteierea, verva, aș zice până și ritmul, iuțea. Căci debitul grăbit al lui Vulcănescu, de exemplu, cu toată plinătatea detaliului și a expunerii, rămâne *grabă*, pe când în limba franceză e un debit de fluviu cum e un debit de torent sau de cascadă, nu în iuțea verbală cât în raportul cuvintelor. Mă întreb dacă nu e un farmec special ritmic în înșirarea de atribute gradate, care picură ușor unul după altul dând o zvelteță frazei? În românește, când pui înainte de substantiv o serie de adjective, e prețios; dacă le pui după, linia propoziției se transformă într-o serie de puncte. Ca să prindă efectul adjectivului, trebuie, mi se pare, să se condenseze toate în unitatea substantivului care urmează, nu precede: *La bonne, belle, ravissante femme!* Iată linia franceză, pe când a noastră: „Femeie bună, frumoasă, fermecătoare!”. S-ar putea inversa și în românește într-o interjecție, dar nu într-o propoziție cu verb. Sună belferesc: „Buna, frumoasa, fermecătoarea femeie se ducea” etc. Pe când franțuzul zice ușor: *La bonne, belle ravissante femme s’en allait.*

Cât de mult sunt sensibilă la frumusețea specifică a limbilor; e în ele o chintesență de duh ce se scoală când limba e bine gândită. Îmi plac cronicarii, e în limba lor atâta umor și prudența unui popor amenințat mereu, dar liber pe dinăuntru.

Centenarul Maiorescu. M-a apucat tristețea la Universitate, eram atât de puțin! Am un fel de jale în mine când îmi amintesc cât de puțin am mărturisit tot ce dătoresc acestui mare dascăl. Aș fi vrut să pot vorbi sau scrie și eu despre el. Sunt prea timidă și modestă. Că doar a crezut în mine ca într-unul din elevii lui cei mai buni. A spus-o doar, în fața Gichii, că mă crede mult mai capabilă decât dra Stratilescu – și aceasta după ce vorbise în termeni foarte elogioși despre ea. Revăd scena. Stam în capul unei mese la Rectorat, Gica la dreapta, el la stânga. Cu delicatețe cercetase mai întâi dacă ar putea mama să mă trimită în străinătate. Îmi amintesc și copilărosul dar nedelicatul „daaa” pe care l-am spus fără să mă gândesc că siguranța asta a mea crea o lovitură în biata Gica. Ea pe atunci trebuia să intre repede în învățământ ca să câștige. Trebuie să fi fost foarte inocentă această conștiință a superiorității mele, fiindcă nu a privit-o delicatețea dascălului cu vreo mustrare. Am aflat pe urmă

că a vorbit cu dl Motru să ceară mamei sacrificiul de a mă trimite în Germania. El spunea să mă duc apoi în Franța și un an în Anglia. Nu l-am mai văzut pe urmă, după licență, decât o dată pe stradă în timpul războiului, ținut de o soră de caritate, pe când eu treceam cu trăsura. A răspuns foarte serios la salutul meu, dar știu sigur că nu m-a recunoscut. Îi trimiseseam teza cu o dedicație frumoasă – am răspunsul lui foarte amabil, imediat, înainte de a fi citit. Știu de la familia Bengescu că avea încredere în mine. Un singur gând dureros. Am aflat pe urmă că ar fi fost șocat că de la Paris, pentru cei 70 de ani ai săi, am dat o telegramă împreună cu Ghighi Djuvara. Poate că l-a șocat de la fata cea tânără ce eram, această intimitate cu un coleg. Dar nu știu de ce, cred că nu a avut decepții, poate numai o reticență în fața camaraderiei ce se accentua tot mai mult între fete și băieți.

Trebuie să fixez aici încă o foarte prețioasă amintire, pe care aș vrea s-o public cândva, ca dovadă a căldurii pe care o puneam în ajutorarea studenților în care avea nădejde. Îmi trecusem prima jumătate a licenței cu bile albe. Eram extenuată. Simțeam că nu mai lucrează celula. Căldurile năprasnice m-au paralizat de când eram copil. O totală prostrație mă cuprinsese – se vădise la răspunsurile date la „franceză”. Dl Maiorescu asistase și l-am simțit

foarte părintește îngrijat. M-a chemat la cancelarie, i-am spus că las restul pentru toamnă, că sunt incapabilă să trec examenul la dl Onciul, fiindcă nu mai pot memora nimic și la acest examen trebuia știut tot pe dinafară (spuneau studenții mediocri, m-am convins pe urmă ce false zvonuri circulă despre dascăli în lumea studenților!). Atunci, foarte părintesc dar ferm, mi-a cerut să fac acest sacrificiu, al unui efort intens câteva zile, pentru a scăpa de grijă, a nu mai purta grija pe vacanță. Și ca un mare dascăl ce era, a știut că un om tânăr nu face eforturi pentru principii, dar le face eroic pentru un om în care crede și față de care vrea să-și dovedească admirația și recunoștința: mi-a cerut foarte ferm să fac acest efort pentru el, fiindcă mi-o cere. Fără nici o rezistență, am făgăduit și m-am ținut de cuvânt. Am „tocit” vreo trei zile câte 12-14 ore pe zi, parcă renăscusem, aveam putere, rezistență, credință în izbândă. Dacă ar ști toți dascălii ce poate dragostea omului tânăr, când dascălul o merită! A sosit ziua examenului. Dis-de-dimineată, în sala în care ținea curs dl Crăciunescu. Am uitat de atunci ce se petrecea în mine, dar nu voi uita niciodată emoția dinamică ce m-a cuprins când l-am văzut pe dl Maiorescu intrând în clasă! Venise să dea, la nevoie, o mână de ajutor! El, olimpiantul, pe care nu-l vedeam decât pe

catedră, pe înălțime, sau la distanță, în Rectorat, el se ostenise în ziua de vară copleșitoare să-și întrerupă programul, pentru a veni, prin prezența sa, să dea curaj unui copil, în care simțea că e nevoie de încredere în el și de dovezi de încredere și simpatie. Niciodată nu voi uita acest gest atât de cald omenesc, pe cât de discret, al unui mare dascăl, al celui mai mare dascăl ce l-a avut universitatea românească! Și se spune de el că era rece!

Mă năpădește un groaznic dor de vremurile acelea, mă doare că n-am avut curajul să-i scriu toată recunoștința mea. Mai târziu am făcut-o față de alții, față de Cohen, de Natorp, de Levy-Brühl, dar când eram foarte tânără, *nu îndrăzneam* să mă apropiu de profesori din timiditate, dar mai ales din smerenie. Îmi amintesc ce stupid m-am comportat la Paris, când, la Auteuil sau aiurea, eram cu Catherine Farquau și Marietta și mai departe la o masă, sărmanul Pompiliu Strate bolnav, cu familia. Mă întreb dacă am și salutat. Cred că da, dar îmi amintesc ce stânjenită eram de a sta în aceeași grădină cu el. Așa eram pe atunci școlarii, dar nu indiferenți nici presumțioși. Copii timizi și pudici.

Ieri seară, conferința lui Noica. Mi-a plăcut mult: structură solidă, convingere și poezie. *St. Augustin*

*ondoyant de vie*²⁹⁹. Am simțit toată primejdia pentru suflete mai neclare; le poate da libertăți de care nu știu să se folosească sau se folosesc rău. Un tic la gură, mușcă tot timpul buzele; m-a izbit expresia, cu totul deosebită de expresia lui foarte blândă. Cum vorbea, lucea ceva *farouche*³⁰⁰ în ochi și mușcătura buzelor m-a frapat. Fizionomia era cu totul schimbată. Am înțeles ce spunea Dupront: e fanatic. Dar acest fanatism îmi pare totuși suprapus. Din natură e un reflectat. Cine poate decide despre natura unui om? *Ondoyant et divers*³⁰¹.

Nonna Otescu³⁰² a luat expresia lui Fra Angelico. E în el o euforie pe care cred că i-o dă o nouă nădejde. E ceva nou în el. Cei din jur spun că e efectul Pantoponului. Nu cred. Ieri avea ceva fericit în surâs. El crede că nu crede, dar e în el o nouă curiozitate. L-am văzut că ieri aștepta să-i mai vorbesc. I-am spus puțin, *juste de quoi avoir à penser*³⁰³. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos,

²⁹⁹ Sf. Augustin fremătător de viață (fr.). Comparația se referă la C. Noica, pe care Alice Voinescu îl cunoaște cu ocazia acestei conferințe.

³⁰⁰ Sălbatic (fr.).

³⁰¹ Fremătător și diferit (fr.).

³⁰² Ion Nonna Otescu (1888-1940), compozitor, dirijor, pedagog.

³⁰³ Exact cât să aibă la ce se gândi (fr.).

toate îmi sunt îngăduite, dar nu vreau să mă stăpânească. Am realizat ce e mediul pentru noi. Din grija lui stăm pe loc, nu avem curajul să înaintăm. Nonna ar putea acum face saltul cel mare. Vineri a fost adânc emoționat și de atunci a gândit. Cred în puterea rugăciunii. Mă voi duce la el cât de des. Dar eu nu am destulă putere de credință; pentru ca să se salte, ar trebui ajutorul altcuiva. *Je cherche*³⁰⁴. Arată-ne drumul, Doamne!

Lucru aseară cu Maricica foarte interesant. Nu doar o lucrare de clasă, ci o experiență de viață. Delacroix o putere mare. Maricica e de rasă intelectuală, vibrează la un gând just. Cu Mariana. Indiferența ei suspectă.

Oare poză sau reală lipsă de interes? Mă întreb dacă sub această excludere a interesului intelectual din interes vital, ceea ce face că azi o posedă întreagă, nu e tot o voință, nu e spontană. Recunosc limitele mele de comprehensiune și simpatie; aseară am preferat să rămân singură cu Maricica. Mariana avea ceva copilăros și necopt și, totuși, poate ea era tot atât de veridică, dacă nu chiar și mai veridică. Ba nu! De ce oare grija vitală și socială să fie *de drept* mai importantă decât cea spirituală? E ceva utilitarist în acest fel de a vedea. Marta și Maria! O,

³⁰⁴ Caut (fr.).

Doamne, ce libertate dai Tu celor ce cred în Tine! Îi scapă până și de datoriile morale!

Sâmbătă seara: Pirandello. Am înțeles greșit sensul piesei. Lipsa de gândire de calitate. Lipsa de cultură. Se simte la noi. La fiecare pas. *Cela fait la note vulgaire*³⁰⁵.

Stello foarte drăguț. Sunt nedreaptă cu el, din pricina egoismului de o parte și a prejudecăților sociale de alta. Are în el posibilități enorme, adânci, dar e incapabil de efort prelungit. O femeie mai credincioasă, mai adevărat creștină, l-ar fi schimbat.

4 martie

Ultimele săptămâni trăiesc un fenomen sufletesc ce seamănă a minune. Schimbarea lui Nonna Otescu e vertiginoasă. Din ziua în care l-am găsit răzvrătit și când m-am hotărât să-i vorbesc deschis, a făcut progrese uimitoare. Am înțeles ce rău ne făceam toți, crezând că ne menajăm. Drept e însă că mi-a ușurat nespus sarcina. Previne cu inteligența lui, acum și cu propria nevoie spirituală, ceea ce credeam că trebuie preparat. Întâi l-a uimit ideea unei suferințe utile. Pe urmă a cerut detalii, în ce constă umanizarea prin senzații și simțiri banale dar trăite până la fundul lor. Pe urmă a înțeles ce e

³⁰⁵ Aceasta dă o notă de vulgaritate (fr.).

rugăciunea. Imediat a urmat *acceptarea*, mult mai ușor decât credeam. Și cu ce grație a prevenit pregătirile mele pentru o mărturisire!

Alaltăieri eram fericită după buna noastră conversație, ieri la fel. Dar m-a rugat s-o pregătesc pe doamna Otescu. Am încercat, nu vrea să creadă. Se zbate cu evidența. M-a apucat mila de ea, o milă lumească, largă. Imediat am căzut și mai jos. Azi am făcut o mare prostie, insistând la Nonna să fie mai puțin îngrijorat. Reproșul lui a fost magnific, al unui om care nu se mai încurcă cu lucruri relative. Are nevoie de absolut, îi e dor de esențial – în mine îl găsea, adică în convorbirile noastre. Ce decepție pe el când a constatat că intru în compromis cu atmosfera superficială, cu lumea trecătoare. El cerea pâine și eu îi dam bombonele. Am simțit toată amărăciunea lui, săracul, când a crezut că și-a pierdut interlocutorul cel serios și că nu găsea în mine decât pe unul de pe malul pe care l-a părăsit ca neinteresant.

Am aflat iar cât sunt de ușuratică, cum din nevoia de a împăca pe toți pierd calea adevărului. Mă tem oare de ce gândesc ceilalți? M-am lăsat influențată tacit de ceilalți care erau mulți și, fără voia lor, ostilă adevărului adevărat! M-am aplecat spre ei, și el a simțit-o. Poate ne-a fost trimisă amândurora ca învățătură! Mie ca să mă recunosc

a mia oară flușturistică, neserioasă, *jucăușă*. Dacă mă suport cu plăcere în acest păcat e că n-am fost pusă în fața morții cu el. Dar aci e un caz în care relativul și amânarea seriosului nu-și au rostul. Azi am simțit umilința binefăcătoare pe care am simțit-o la Oxford când m-a certat Roger Faure. A fost corectată mai ales femeia din mine, căci personal admit greșeala mea de ușurință, dar o simt mai grav recunoscând în ea păcat adânc, de rădăcină, dincolo de mine. Greu de stărpit și apoi se furișase, nu în gândire, căci aia e critică, dar în sentiment, un mic fum de suficiență. Știam că nu eu îl călăuzeam pe Nonna, ci sunt numai instrument în voința lui Dumnezeu. Știam, gândeam, spuneam astfel, dar prea eram fericită, ca într-un triumf. Azi am aflat cât poți să fii de idiot când te lasă inspirația în asemenea cazuri. Am fost opacă, o oală de pământ.

Acum am încercat să telefonez, nu pot, e iar o indiscreție. Trebuie să aștept *to be guided*³⁰⁶. Pentru Nonna deziluzia își are și ea rostul, trebuie să disocieze adevărul de persoana care îl aduce și trebuie să trăiască și greutatea și bucuria de a umbla singur, pe propriile sale picioare. Doamne, ce străvezii sunt toate întâmplările, când le știi tălmăci. Oare nu sunt iar prezumțioasă? Mă

³⁰⁶ Să fiu îndrumată (engl.).

supără în mine o duplicitate, adică o dedublare: sunt și mă găsesc fiind.

Chestia cu Straja e și ea foarte simplă. De ce am complicat-o atât în mine? Nissa [Cămărășescu] era foarte sincer străină de tot și poate nimeni altul nu e vinovat de ceea ce a spus decât propria ei strâmtime de cap. Constat că devin circumspectă. În Yvonne am văzut acest defect, pesemne de aceea mă și agasa în ea fiindcă îl simțeam latent în mine. E un orgoliu șifonat. Cu toată liniștea mea și conștiința valorii mele, tot sunt nemulțumită cu mine, din pricina *ușurinței mele*. Am putere de aprofundare mare, și totuși e în mine un elan, un zbor, care mă ridică din greutate și mă ia în pas de dans. O fi grație, nu contest, dar aș vrea să fie mai adâncă, mai reală.

Altă poză, oare, această autocritică? Smerenie, smerenie, oare când voi ajunge la ea? Ce lucru greu această perfectă obiectivitate cu tine! Oare e posibilă? Mă duc la Montaigne. Mă zgârie gândul că sunt un *carrefour*³⁰⁷ de gânduri străine. Doar am puterea aceea creatoare în mine? Totuși mă izbește abstractul complicat în mine, pe lângă simplitatea și evidența altora.

Ieri Alice Dimăncescu m-a uimit. Fără filozofie a găsit, din experiență intimă și *talent*, expresia unor adevăruri de

³⁰⁷ Răscruce (fr.).

o adâncime formidabilă. O priveam, era întreagă numai dragoste, inspirație. Eu mă simțeam opacă și inutilă lângă ea. Am regăsit ideile mele în textul ei, dar cât de luminos trăite, înviate din crisalida gândului teoretic.

9 martie

Am vorbit acum cu Nonna. Era emoționat, glasul stins, primise marea taină. De ce cu un sfert de oră înainte am simțit nevoia să îngenunchez și să cred că particip la solemnitate? Dă-i, Doamne, bucuria de a trăi cunoscându-Te! Fie voia Ta!

În fond sunt fericită că l-am putut ajuta să ajungă în post. Doamne! Îți mulțumesc și ajută-ne să fim cum vrei Tu.

Stello foarte bolnav. Îmi e teamă și totuși nu. *Je résigne tout à Dieu*³⁰⁸. Ce calm dai tu, Doamne! Nu știi ce e cu mine acum; e o stagnare în mine subită. Moartea m-a apropiat prea mult pentru a nu vedea ce trecător e tot, spunea Părintele Gala cu o siguranță binefăcătoare: viața și moartea sunt contigue – treci dintr-o cameră în alta. Și Claudel scrie la fel (*Position et Proposition*, vol. 2). Priveam mingea de foc a soarelui când apunea, a apus foarte repede, mă gândeam: cum o percep spiritele? Dar nu mai

³⁰⁸ Îi încredințez totul lui Dumnezeu (fr.).

e percepere, e cunoaștere. Nu mă împac la gândul că nu are culori, probabil armonia trăită este mult mai frumoasă. Culorile, potrivirea sunetelor, tot soiul de frumuseți sunt doar o „arvună” a vieții totale, libere! De ce melancolia mă cuprinde totuși la gândul despărțirii? Poate simțământul că nu vom fi toți deodată părtași la armonie, doar la finalul finalurilor.

12 martie

Pleoșteală mare. Stello continuă să facă temperatură mare. *Mauvais caractère*³⁰⁹!

Bietul Nonna foarte slab. Simt că nu-l pot susține cu gândul. Mă rog – ca un om slab. Doamne! Ce vei fi vrând de la noi?!

17 martie

N-am mai scris. Hăituită. Boala lui Stello, din fericire, a trecut. Convalescență repede. Momente de exasperare contra mea, slăbiciunea în neputința de a-mi opune un veto la hotărârile altora. Ex.: consultul. Din fericire, Marius Nasta atât de comprehensiv. E atât de uman, crede omul pe cuvânt fiindcă el e drept și întreg. Tot mai mult dorința de a trăi clar, integru, net.

³⁰⁹ Caracter prost (fr.).

Ieri zi teribilă de tristețe și bucurie. Moartea lui Nae Ionescu, pe care l-am cunoscut în fond atât de puțin, dar în care bănuiam o mare putere a spiritului, m-a umplut de o tristețe specială, tristețea că e greu să ratrapezi³¹⁰ timpul pierdut sau rău întrebuințat. Nu știu decât prea „oficial” lucrul acestui om puternic asupra oamenilor, asupra tinerilor mai ales. Individual îl adoră, semn că a deșteptat viață în ei. Nu se poate să fi fost fără duh, dar îl muncea poate o ambiție, sau un orgoliu, sau slăbiciunea pentru frumusețe și eleganță. Ce știu eu!? Compromisul acestei vieți nu-l privesc din punct de vedere social, dar mai ales din punct de vedere intim! S-a lăsat „cumpărat” în sinea lui de o predilecție. Poate de una nobilă, dar actul e la fel de subordonat adevărului nevoilor, gustului lui. Să fi crezut el că e spre binele României să se dea în brațele actualei Germanii? Prea gândea bine și liber pentru asta. Iar dacă avea o dublă morală: una pentru stăpâni și alta pentru sclavi, nu era încă limpezit, *ce qui revient au même*³¹¹. S-a lăsat ispitit și cumpărat chiar de o teorie. Doresc din toată inima să aflu că ultimii ani l-au purificat, l-au adus la claritate internă, aceasta singură contează.

³¹⁰ De la fr. *rattraper*, aici cu sensul de a recupera.

³¹¹ Ceea ce înseamnă același lucru (fr.).

Ce cu totul altfel îmi apare sfârșitul lui Paul Desjardins! Ieri seară vestea telefonată de Bubi H. m-a străfulgerat cu dezolare. Încă unul din vechea gardă care se duce, încă unul din cei care cred și trăiesc pentru limpezirea conștiinței omenești. Cu el parcă s-a sfârșit o lume, o fază a culturii europene. Am plâns cu durere și fiindcă nu-l voi mai vedea, dar și la gândul cât trebuie să fi fost de trist de ultimele evenimente în care vedea falimentul crezului său de o viață! Să trăiești 80 de ani pentru libertatea de gândire și *l'union pour la vérité*³¹² și să mori în ziua în care Finlanda eroică e silită să încheie pacea dureroasă cu agresorul triumfător fără să fie învingător! Doresc să fi fost complet detașat de toate, dinainte!

Cher, cher, cher vieux Maître! Je ne reverrai donc plus votre regard bleu plein d'enthousiasme et de foi à l'avenir! Je ne verrai donc jamais plus votre haute silhouette et ce visage de pur intellectuel, toujours un livre dans les bras ou sous les yeux – passer sous la charmille, ou assis comme un moine dans l'embrasure de la fenêtre dans la bibliothèque! Vous ne me montrerez plus jamais quelque chapitre cher dans quelque livre rare – plus jamais on ne pleurera plus ensemble sur le sort des peuples opprimés ni ne ressentirai – je mon propre enthousiasme s'ennoblir en

³¹² Unirea pentru adevăr (fr.).

étant reçu du votre avec ce geste de générosité totale envers ceux que vous savez sincères! Je sais qu'il en avait qui ne vous aimaient pas – qui avaient peur de vos sarcasmes. Mais pour les simples, les authentiques, les sans prétentions vous étiez toujours bon et prêt à aider. Merci de tout ce que vous fûtes pour moi. Merci. Que Dieu vous réçoive parmi ses enfants de lumière. Priez pour nous, cher Maître – et puisque vous êtes dans la paix, priez Dieu de nous en donner. Soyez l'ouvrier de la paix entre le ciel et la terre, cher, cher Maître!

Hier, c'est comme si tout me préparait pour recevoir dignement cette nouvelle douloureuse. Le Misanthrope, joué par la „Comédie Française” – les trois heures dans cette atmosphère de profonde et noble humanité m'avaient fait retrouver un équilibre spirituel et un niveau spirituel de cette bonne qualité comme Pontigny vous l'accorde. En sortant du spectacle et de ce dialogue elliptique avec Clarion, émue jusqu'aux larmes – je rentrais chez moi avec un sentiment curieux de joie et de souffrance à la fois – sentiment d'exilé qui a entrevu sa patrie pour quelques heures. Non pas que je me sent d'ici, toute entière, mais je souffre que nous ne

*soyons en état de vivre sur nos propres hauteurs, mais toujours dans les impasses de compromis et de passivité*³¹³.

³¹³ Conceput sub forma unei scrisori, textul care urmează a fost scris când Alice Voinescu a primit știrea despre moartea lui Paul Desjardins.

Dragă, dragă bătrâne Maestre, nu voi mai revedea deci ochii dumneavoastră albaștri, privirea plină de entuziasm și de încredere în viitor. Nu voi mai vedea deci niciodată silueta dumneavoastră înaltă și chipul de intelectual pur, totdeauna cu o carte sub braț sau în fața ochilor, trecând pe sub carpeni sau, așezat ca un călugăr, în fața ferestrei, în bibliotecă. N-o să-mi mai arătați niciodată vreun pasaj îndrăgit dintr-o carte rară, nu vom mai deplânge niciodată împreună soarta popoarelor asuprite și nici nu-mi voi mai resimți propriul entuziasm înnobilându-se, fiind primit de al dumneavoastră, cu acel gest de generozitate totală față de cei pe care-i știți sinceri. Știu că unii nu vă iubeau, se temeau de ironiile dumneavoastră. Dar cu cei simpli, cu cei autentici, fără pretenții, erați totdeauna bun și gata să-i ajutați. Mulțumesc pentru tot ceea ce ați însemnat pentru mine. Mulțumesc. Fie ca Dumnezeu să vă primească printre fiii lui întru lumină. Rugați-vă pentru noi, Maestre dragă și, fiindcă acum sunteți în pace, rugați-L pe Dumnezeu să ne-o dea și nouă; fiți solul păcii între pământ și Cer, dragă Maestre!

Ieri a fost ca și cum totul m-ar fi pregătit să primesc cu demnitate această veste dureroasă. *Mizantropul* jucat de Comedia Franceză, cele trei ore în această atmosferă de nobilă și adâncă omenie, m-au făcut să-mi regăsesc un echilibru și un nivel spiritual de acea bună calitate pe care le găsești la Pontigny. Ieșind de la spectacol și de la acel dialog eliptic cu Clarion, emoționată până la lacrimi, m-am întors acasă cu un

Numai țăranii la noi mai au noblețea unei culturi reale; la ei – cultură etnică și creștină, ei sunt oameni demni de acest titlu de noblețe, atât cât nu i-a îmbolnăvit și pe ei corupția compromiselor și a neautenticității.

Frumos spectacol, Doamne, aveam simțământul că Molière venise el însuși să-și verse durerea în fața noastră! Am plecat un om mai adevărat de acolo și am primit vestea morții bătrânului umanist cu un suflet curățit și pregătit pentru cele etern omenești.

Îmi pare rău că nu-i pot da lui Nonna răspunsurile ce le așteaptă ca un ajutor de la mine. Nu am știut să-i spun limpede ce e *donnez votre douleur*³¹⁴. Poate nu știu nici eu ce este această formulă pe care am repetat-o ani de zile, sau mai bine zis, am lăsat pe alții s-o repete fără să mă opun, cerând o explicație. Atât sunt de obedientă și conformistă!

Măine am să-i spun că mi-am răspuns mie, după reflexiune. *Donner sa douleur* pentru a răscumpăra alta: echilibrare de forțe spirituale în ansamblul spiritului. Dar

sentiment ciudat de bucurie și suferință deopotrivă, sentimentul exilatului care și-a revăzut patria pentru câteva ore. Nu că nu m-aș simți întru totul de aici, dar sufăr că nu suntem în stare să trăim la propria noastră înălțime, ci numai în compromisuri și pasivitate fără ieșire (în fr., în orig.).

³¹⁴ A-ți dăruie durerea (fr.).

mai ales scrupulele în care se încurcă să le îndepărteze ca un obstacol la noua sa metodă de a trăi. A vrea să „înțelege” înseamnă a stăruie tot pe calea veche, a pune adevărul spiritual pe linia realităților fizice. „A crede” e tocmai schimbarea macazului. A nu mai cere raționament *în evidență*. Dar dacă n-a ajuns la evidență? Dacă l-am antrenat, fără voie, mai departe decât putea? Nu cred. Fericirea de la început era dovada sincerității lui. Să fie ispită? Poate trebuie să treacă prin ea. Îi voi spune mâine toate acestea și că micile sacrificii ale gurmandizei mele, în intenția lui, nu sunt copilării, ci sunt semne de dragoste omenească între oameni, iar rezultatul e o cunoaștere *reală* a suferinței de privațiune prin care trece. Altfel rămâne teorie! Doamne! Fă Tu cum știi.

20 martie, seara

Azi am văzut pe Nonna. Groaznic de schimbat la față. Nu l-am văzut doar o zi – ce mască chinuită când dă să adoarmă – tot se relaxează. Și iar când „învie” altă expresie. A plâns de duioșie, era fericit, spunea el, de a avea în jurul lui tot prieteni „de treabă” și „suflete rare”. A găsit cu cale să mai facă o galanterie, cu surâsul potrivit când am spus: acum plec eu ca să vie Jora³¹⁵. A răspuns:

³¹⁵ Mihail Jora (1891-1971), compozitor, dirijor, pianist. Coleg cu Alice Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică, al cărui

„nu mă împac cu substituirea!”. Plin de umor și mai ales o minte perfect limpede. A spus de Argetoianu: „Om subțire, extrem de inteligent cu toate că n-a întrebuințat-o pozitiv” și a adaus: „nu pot eu cu o minte numai de două generații să-l judec”.

Cum își caută firul gândului, când îl pierde! Cât e de lucid chiar când îl cuprind umbrele. Iarăși o dovadă că deși „mintea” se poate întuneca, spiritul rămâne intact. La el spiritul ține trează și mintea și simțurile (aude și vede cu o acuitate rară) și inima! Doamne! Poate vrei Tu o minune cu el. Poate vrei să arăți multora puterea Ta ca să-i aduci la Tine. Doamne! Aibi-l în mila Ta! Nu pot crede în moarte când sunt lângă el. L-am sărutat, a fost ca o despărțire, dar tot cred că vom mai vorbi. Poate îl așteaptă pe Părintele Gala!

Europa ce are de făcut? Nu știu ce să doresc. Pesemne că nu realizez oroarea războiului, doresc înainte de pace o înfrângere a nazismului. Oare simț de dreptate sau de răzbunare? Nu mai deslușesc în mine.

Stello foarte omenos de când e mai bine. Îmi este foarte drag.

rector a fost în 1941, atât el, cât și soția lui, Lily, sunt prieteni apropiați ai Aliciei Voinescu.

Luni, scena mare cu Marietta, acum o regret teribil. Mica de ea! E vinovată fără să știe, în fond nevoia ei de bani foarte legitimă, prea a fost lipsită, veșnic s-a luptat pentru o sută de lei! Regret ieșirea mea. O iubesc necondiționat. Furia mea împotriva nedreptății de a pretinde la ce e greu muncit. Sper că dacă pretindea la o sumă primită gratuit de mine, nu mă înfuriam. Sau dacă avea curajul să ceară direct. N-am încredere în exactitatea lui Ionel. Atunci mă revolta ideea că ei găsesc normal ca eu să rămân fără leafă ca ei să fie liniștiți. Puteam face altfel, aș face-o la un impas greu, dar nu admit capricii, și doar din cauza lor neregula în buget.

Încă o dată constat că generozitatea nu este o virtute naturală! Măcar la mine! Ea cere victoria spiritului asupra egoismului.

22 martie

Nu știu ce am, un gol. Cred că e și influența timpului mohorât. Starea lui Nonna m-a pleoștit. Problema vieții, mai complicată decât aș vrea s-o cred. Descompunerea facultăților prin lipsa hranei, și totuși comanda centrală intactă. Citit psihologie. Suprapunerea funcțiilor sistemului nervos specializat în legătură cu formarea conștiinței și a eului. Oare spiritul și-a creat treptat organele de afirmare până la conștiința eului? După

moarte, alt mediu, altă adaptare a vieții care a atins unitatea eului.

Problemă: continuitatea personalității sau a speciei? În lupta vieții spre personalitate, spre conștiință individuală, se creează centrii corticali. Oare personalitatea ajunsă, nu mai e nevoie de viață, de relațiune cu universul fizic? În fond *Eul* este o victorie a conștiinței asupra mediului, e sustragerea de la excitația externă, e *liberare* relativă de fizic. Pesemne eul complet liberat ce mediu și de trup devine pur *creator*, activ, iese din starea pătimirii, pasivitate.

De ce nu intrăm în relațiune cu spirite? Fiindcă nu avem un Eu destul de liberat: „transa”, poate și starea de detașare din mediul fizic. Aseară auzeam *Simfonia a IX-a* la radio. Vocile, oamenii, existau undeva, intram în relație prin undele văzduhului. Aparatul de emisie radiofonic ne lipsește spiritual ca și cel de recepție. Universul trebuie să fie plin de Energie spirituală degajată din oameni. Cum continuă? Personalitate? Cred că există o unitate mult mai concentrată, o inimaginabilă unificare cu izvorul creator; nu poate fi piedica râurilor în mare ci *integrare*! Grade? Cred că da. O ordine ierarhică intensivă. Mă cuprinde o curiozitate. Înțeleg graba lui Nonna. Trecerea lui nu e comandată de trup ci de evoluția sufletului. Poate că mai

are de învățat aci faze de dominare a fizicului. Sentiment curios în mine față de acest triumf al puterii spirituale. N-am impresia de a sta în fața unui sfârșit ci a unui început. Un amestec de jale a despărțirii și de bucurie a reușitei lui. Doamne, fie voia Ta!

30 martie

Ieri, moartea lui L. Theodorescu³¹⁶ m-a zdruncinat și m-a revoltat. Speram până în ultimul moment, prea mă rugasem și mi s-a părut că Domnul mă ascultă. Aveam toată noaptea impresia că-mi dă voie să mă lupt pentru bietul L. Până la exterminare. Vestea morții m-a lovit ca un zvon că Dumnezeu e surd. Durerea Maricichii – totul mă transportă într-un fel de neant. Zi oribilă ieri! Un gol fără remediu. Am simțit ce trebuie să fie dezolarea celor fără o credință. Aseară, după vizita coanei Cecilia, mă simțeam desființată de tristețe. M-am rugat necredincioasă, cerând sprijin. Azi mi-am regăsit echilibrul. O simt în nevoia de bucurie care este evidentă în mine. Aș vrea să uit tot și să pot râde. Afară, o vreme infamă, tristă, ploaie hotărâtă. Mă gândesc cât n-are parte bietul băiat încă de soare. Avea ceva trist în el, o slăbiciune, un *à quoi bon*! N-a luptat pentru fericirea lui.

³¹⁶ Un tânăr avocat, virtual logodnic al Maricichii, răpus de gripă.

Am înțeles asta din chipul sorei. Un neam de slabi. Dar, vorba Mariettei, era delicat. Așa se răscumpără pesemne delicatețea, cu slăbiciunea. Când vor fi oamenii complicați? Am tristețea ca după unul de ai mei. Mă obișnuisem să-l gândesc logodnicul Maricichii. Se pare că era oficial promis cu A.D. Nu știu de ce nu cred că ar fi realizat acolo. Proba: soarta lui nu era acolo.

Madeleine Cancicov spunea: *Dieu l'a sauvé, ne lui a point permis de se renier lui-même*³¹⁷. Visul mamei sale e curios, premonitor.

Să mă duc la înmormântare sau nu? Nu mai știu ce să fac.

Mă voi feri de insinuările fățișe ale lui El. M-a tulburat ca un lucru venit din afară. Ce periculos de nedrepte și revoltătoare sunt asemenea prozelitisme. Mad[leine Cancicov] e adevărat creștină, nu propagandistă. Oare eu nu l-am influențat pe Nonna? Dar nu l-am asaltat. Doamne! Apără-ne de lucrul atât de lumesc, deși cinstit al catolicilor. Nu că n-aș dori o singură turmă și un păstor. Dar ei pun patimă politică în insinuări, fără să vrea. Vorbind de inferioritatea bisericii noastre, păcătuiesc. Le-o voi spune. Am simțit o mare decepție de a întâlni chiar în cei mai sfinți asemenea intenții. Oare ardeau pe rug din

³¹⁷ Dumnezeu l-a salvat, nu i-a permis să se renege (fr.).

„dragoste”? Doamne, unde m-ai așezat, ajută-mă să rămân, din fidelitate, nu din încăpățânare lașă. Nu mă lăsa influențată psihologicește – atunci când spiritul meu nu acceptă superioritatea ce pretind – ba chiar simt inferioritatea lor în bunătate. Pretind că noi n-avem sfinți, nu știu că noi suntem modești și nu sfințim ușor. La ei, Petrache Lupu ar fi fost sanctificat. Mă revoltă spiritul de partid. Doamne, nu îngădui să zdruncine buna noastră, cinstita noastră credință în Tine. Iubesc și respect și pe ai lor ca pe un frate. Dar mă doare prozelitismul lor ieșit din impulsul cuceritor al omului.

31 martie

Ieri o zi de nesuferit. Nu pot realiza până la fund, fără groază și „recul” ce s-a petrecut în Maricica. Nu pot să-mi amintesc figura ei fără să mă desființez mintal. *La Vierge douloureuse*³¹⁸ – trăită, nu imaginată. Insuportabil pentru sufletul meu. Suporți sentimentele tale dureroase, dar mai greu pe ale unui copil al tău! Bine a făcut Valérie că n-a fost. M-am dus pentru două motive aparente, pentru unul real: un impuls. N-am rezistat. Tot ce n-am fost, pentru acest tânăr, din prejudecăți mondene – sfătuitoare, prietenă, mătușă, am trebuit să-i fiu în ora ultimă. Nu mai

³¹⁸ Fecioara îndurerată (fr.).

știu ce să cred de supraviețuire, dar dacă mai e, aș vrea să simtă afecția caldă, bună, ce crescuse de ani în mine pentru el, pe care-l simțeam, poate doar gândeam: nepot. Mă obsedează chipul lui, cu ochelari și surâs frumos, și-l văd tot cu pălăria maron cam rotundă! Îmi surâde serios! Ce vrei de la mine? De ce n-am îndrăznit să-ți vorbesc pe față? De ce am ascultat-o pe Maricica. N-a fost să fie, că doar am telefonat de două ori atunci!

Maurois spune că o rețetă de fericire este uitarea. Trebuie timp.

Azi, zi imposibilă, oboseală și relaxare a voinței. Un *à quoi bon* total. Lucru mașinal. Sunt o umbră. Vizita neprevăzută a lui Irinel mi-a făcut bine. Nevoia ei de a veni să-mi spună păsul, spaima, m-a încălzit. Ce bogăție temperamentală și mintală – trebuie educată sentimentalitatea. *Il manque le joint*³¹⁹. Material superb. Îmi e foarte, foarte dragă, aș vrea s-o domolesc puțin în reacții, să se canalizeze și organizeze. I-ar trebui mediul occidental. Am mari nădejdi în ea. S-o ție Dumnezeu. Îmi revine chipul dureros al Maricichii. Îmi taie inima.

³¹⁹ Lipsește legătura (fr.).

6 aprilie

N-am mai scris, deși impresii multe și un fel de tristețe intimă. Mă urmărește bietul L.Th., cu ochii și râsul lui. Parcă ar vrea ceva de la mine. Mă rog, sărăcuțul, pentru el. Nonna îmi pare liber, suveran. Oare ce va fi după moarte: nu pot crede în neant. *La vie croit à la vie*³²⁰.

Copeau³²¹. Conferință splendidă prin valoarea omului: convingere și plătire prin viață. Sentimentul unei misiuni; vibra sub orice vorbă. Lectura splendidă a lui *Bérénice* e un cântec de dragoste, dar de o puritate stilistică fără pereche. L-am văzut, am vorbit cu el. Își amintea de mine, foarte amabil, dar aveam impresia că nimic nu-l mai atinge din afară.

Comparația celor spuse de el cu ai noștri. La noi, foarte deseori lucruri *mai interesante*, adică neștiute încă, dar numai gândite. La acești occidentali, *sunt trăite*, iar banalul aparent e numai eternul omenesc. Cum a citit pe Shakespeare! Era ceva zguduitor. Arta actoricească devine astfel un adevărat sacerdoțiu. Din ce în ce mai mult simt legăturile artei mari cu credința. Aș vrea să-i pot trece Maricichii această experiență, dar nu știu cum să deschid

³²⁰ Viața crede în viață (fr.).

³²¹ Jacques Copeau (1879-1949), actor, director de teatru, scriitor francez. Prieten cu A. Gide. Alice Voinescu l-a cunoscut la Pontigny.

vorba. Nu doar că mă intimidează, dar nu se lasă *simplu* abordată, are chițibușuri. Și se simte singură, neînțeleasă, când în realitate e străvezie, dar nu știi pe unde să intri la ea fără să țipe de durere. Din ce în ce, asemănarea cu Colea – același talent de a suferi și de a se complăce în suferință, la ea, dublat de o ideologie adecvată. Pe Colea viața îl scotea din vagul rusesc.

Valérie, de o rezistență eroică. Eroismul ei față de restul lumii e carapacea care acoperă devotamentul fără măsură pentru ai ei. Tip de femeie, soție și mamă! Cu cât trece vremea, cu atât o admir și o iubesc mai mult, e singura dintre noi care a trecut prin încercări grele și a făcut-o cu o rară noblețe omenească.

Nu știu ce am. Scade puterea așteptării, a fervei. Bătrânețe?

5 iunie

N-am mai scris. Mă las luată de clipe, și ce le umple, de datoria superficială a vieții sociale. O profundă lene sau indiferență interioară? Sau sentimentul neimportantei a tot față de cauza generală, umană, ce e acum în joc?! Trăiesc pe din afară tot ce nu se raportează la câștigarea războiului de către aliați. Adevărat în mine doar rezistența credinței în finalul războiului, *envers l'évidence du*

moment³²². Cred în cauza dreaptă. Istoria arată că nu o conduce morala, exemple de înfrângere a celor buni. Degeaba. Cred în victoria aliaților. Desigur, e efectul dorinței. Uneori mă analizez, caut colțurile în care se ascunde sofismul, descopăr ascunzișul, dar mai adânc decât dorința e *încrederea* în Dumnezeu cel bun și drept. Oare cele două atribute se potrivesc, nu se exclud? Cred. Aștept sfârșitul pentru a trage concluzia: am dreptul să mă las dominată de credință. De câteva zile, un simțământ al morții foarte acut. Aș putea dispera în faza inutilității vieții, dar nu vreau, mă opresc în apreciere. *L'inutilité même n'est pas inutile*³²³. Gratuitatea vieții noastre, chiar lipsa ei de sens, ar avea o însemnătate, ar confirma hazardul, aventura existenței. Imposibil, oricât ai sfărâma cu gândul, să ieși din rânduiala unui sens – e inerent vieții și conștiinței. Imposibilitatea unui adevărat pesimism. Orice pesimism e gând gol, nevital. Cel crescut din viață, fie oricât de pur, nu poate cuprinde neantul, de orice natură ar fi el. Neantul e un concept limită, logica nu e gândire, e un semn gol în figura realului gândit.

³²² Împotriva evidenței din acest moment (fr.).

³²³ Chiar și inutilitatea nu este inutilă (fr.).

Conferința despre Mme Roland. Toată lumea mulțumită de mine. Și eu. Nu pentru lucrul intelectual, dar pentru îndrăzneala de a spune în public ce gândesc despre Franța, fără impudoare și ca o afirmare a libertății de cugetare, pe care atâția o contestă. Într-o societate care mă înspăimântă cât e de înfricoșată, am îndrăznit libertatea exprimării cugetului și a sentimentului. Nimic important, în vremuri normale și în lumea culturii. Desperant că am ajuns să ne bucurăm de un gest normal ca de unul nobil!

Am impresia că susținându-i pe aliați cu gândul, cu încrederea, cu dragostea, îi ajuți. Iluzie? Desigur pentru pozitiviști. Cine crede în lumea duhului crede în această solidaritate eficace. Lectura și conferința despre Péguy³²⁴ m-a impresionat. Și textul și semnificația lui adâncă și general umană. În fața adâncii spiritualități franceze nu mă pot opri de a mă înflora ca în fața unui chip din lumea superioară, o revelație din lumea celor veșnice.

E, pesemne, limba în care mi se arată nepătrunsul și simt atunci adâncimea veșnicului meu românesc cu o claritate extremă. În Péguy am întâlnit vocea adâncă a românismului, desigur din pricina „țăranului” din el.

³²⁴ Charles Péguy (1873-1914), poet francez.

N-am scris nimic aci după plimbarea în Bucovina. Îmi pare rău, am cheltuit încântarea în povestiri și exclamări verbale neconturate. Acum mă tem că emoția e pur intelectualizată. Să încerc, pentru fixare.

Oamenii mi-au deschis larg inima, nici o clipă nu m-am simțit străină. Oameni de treabă, mai simpli ca noi, mai români. Țara încântătoare. Veselă grădină, e adevărat, dar și ceva utilitar pe de o parte și eroic pe de alta. Drumurile pieptișe se urcă precum curajul neînfrânt. Chip de țară gospodară, spălată, decentă, și chibzuită și cu flori la cingătoare și la ureche. Chip frumos și grav care știe să surâdă des, dar care păstrează o grijă în colțul genelor. Prea e aproape hotarul!

Mănăstirile – sentimente deosebite. Putna m-a cuprins prin amintire și evlavie față de Ștefan Voievod. Sentiment curios, între vis și uimire, de a vedea realitatea și a o confrunța cu imaginația și gândul unei vieți întregi. Aș fi vrut să mă pot reculege în fața marelui mormânt. N-am putut din pricina companiei; trebuia să fiu singură. *J'ai raté cette rencontre*³²⁵. Doar în gestul strămoșesc de a aprinde o lumânare la căpătâiul lui am trăit realitatea clipei, fuziunea trecutului cu prezentul în mine, și toate gândurile și sentimentele animate de Marele Voievod s-au

³²⁵ Am ratat această întâlnire (fr.).

realizat în gestul pios și într-o rugăciune să ne păzească de dușmani.

Muzeul minunat. Aci mă împac cu bizantinul. Broderiile artistice au deșteptat în mine un simțământ de mândrie și mai ales de siguranță culturală!

Sucevița – impresie unică! Ploua cu găleata, tristețe copleșitoare peste pomii înfloriți și parcă întinați de șiroaiele pământului care curgeau fără încetare dintr-un cer de ceață ce ne învăluia. Casele, curțile închise păreau mohorâte și fără glas, turtite la pământ. Dealurile împădurite ca ziduri de lut rulau printre toate aceste lucruri obidite, îngenuncheate parcă de soarta nepăsătoare care turna cu găleata o apă rece care se murdărea îndată ce atingea pământul și lucrurile lui. O tristețe grea amestecată cu amintirea vremilor de băjenie și cu grija apăsătoare a zilelor viitoare amenințătoare. Deodată s-au ivit ziduri de cetate impunătoare. Meterezuri și turnul din dreapta intrării stau zburlite și îmbufnate. Deasupra intrării un buchet imens de trandafiri neatinși de ploaie, un zâmbet superb de viață; o frescă pe piatra sacră! Nu am putut desluși ce reprezintă, socot că o Înălțare, zugrăvită în tonuri de roz și roșu corai ca un răsărit triumfător de vară! Am intrat pe sub bolta înfricoșător de puternică și, pe când mă înfioram de zidul

gros și amenințător cu rezistență, am întrevăzut o văpaie de culori dincolo de perdeaua de ploaie. Am înaintat, am înmărmurit. Trecusem în altă lume. Ușoară ca o flacăra se ridica, împingând tavanul de nori în sus, mănăstirea Sucevița. O văpaie de nestemate. Între ea și mine, o curte ce mi se părea de netrecut. Mă ținea minunea la distanță respectuoasă. Își pretindea spațiul ei vital de la orice privire prea familiară. O cucoană mare, tânără și maiestuoasă, drapată în haina cusută cu nestemate. Încinsă strâns pe trupul șui, își încheie cingătoarea cu paftaua unui înger cu aripile întinse. După ce a drapat-o în cele șapte cute ale „Scării de îngeri”. Deodată altă culoare în aceste râuri de îngeri: rozul și violetul se despart net de tentele întregii zugrăveli. Albul și ramurile cărămizii ale pridvorului sunt adaose sau sunt rămășițe din trupul gol al bisericii? Ca mâini albe ce ies din drapajul colorat. Am înconjurat-o cu evlavia compusă de creștin și îndrăgostit de frumuseți. E un cuvânt de slavă adresat lui Dumnezeu, dar un cuvânt de poet. E grația măsurii desăvârșite, a liniștii meritate, e noblețea unei utilități care s-a întrecut în gratuitate.

Nici o clipă ideea de bogăție, tot timpul cea de „domnie”. Sub pânza de ploaie, culorile, figurile apăreau în sine, prin sine, fără podoaba luminii. În soare mi-o închipui mai

triumfătoare, mai săltată, cum am văzut-o sta înfiptă în pământ, subțirică, dar de nedeazădăcinat, cu capul frumos înălțat spre cer, dreaptă în fața judecării din urmă, fără ajutorul luminii și al verii dimprejur, singură, așa cum e, răspunzătoare de substanța ei pură, de ființa ei în care forma e trupul, și culoarea scânteierea Lui. Căci haina de fresce nu e haină, aderă pe ea ca o hlamidă udă, nu o îmbracă acoperind-o, ci o mulează.

Interiorul, o poveste, pe alocuri dureroasă, adeseori mucalită, uneori senină ca cea mai pură frumusețe. Mătăniile de îngeri pe bolta pronaosului zugrăvesc atitudinile elanului sufletesc ce mlădie trupul omenesc până-l face apt să înscrie în spațiu gestul duhului. Am recunoscut îngerul lui Botticelli. Balanța iadului e plină de umorul unui popor care crede în mila dumnezeiască.

Portretele ctitorilor m-au emoționat. Stai față în față cu trecutul care îți amintește că e un trecut de omenie și de cultură. Bucla Doamnei Elisabeta m-a înduioșat tare. Ce nedestructibilă noblețe și chiar aristocrație în sensul de privilegiu de clasă, în smerenia celei umilite de barbaria necruțătoare. Câtă demnitate în cea pângărită ca o roabă în trup și totuși liberă în duh! Slava aceea m-a cutremurat până în adâncul feminității mele și a trezit gânduri de ură pe bruta din neamul sălbatic. Un fel primitiv, elementar și

năvalnic de feminism ce-și face loc în mine ori de câte ori aflu de pângărirea unui trup curat de femeie. Cosița castanie cu reflexe de bronz m-a înduioșat.

E o buclă încă vie, cu spirala urcătoare neîncremenită într-un ceas al timpului, se răsucește cu o mișcare actuală, e prezentă și totuși în ea s-au închis un gest și o viață de mult trecute.

Icoane superbe, sculptură de neam stăpân, fiindcă stăpân este în ale frumuseții, nu le strică nici lipsa totală de împodobeli de azi, ștergare și scoarțe din cel mai pervertit gust târgoveț. E dureros să constați lipsa de gust a monahilor de azi în preajma atâtor frumuseți. La maici era cel puțin curat, dar urât era și dulapul așternut cu hârtie țipătoare și urâtă, hidoase, icoanele litografiate de pe pereții trapezei! Cu nespusă durere am măsurat decăderea artei noastre populare pe decăderea avântului nostru duhovnicesc. Căci trivialul urâteniei nu e datorat inculturii acestor monahi, ci e efectul unui duh stins.

Conversația cu Maica din Basarabia mi-a deschis orizonturi, totuși. Indignarea contra bacșișului crește o demnitate nouă omenească pe ruinele unui misticism creator de valori umane?

Fetița conversa, frumușică și fericită, oare era un exemplu naiv al adevăratei chemări monahale? O doream

din tot sufletul. Cum să nădăjduim o renaștere spirituală fără femei și bărbați care se pot rupe din utilitatea vieții, din „socoteala” chiar a celei mai morale vieți lumești pentru a se dăruia, fără socoteală rațională, duhului creator.

Paul Valéry are dreptate: numai cine iese din „dă ca să ți se dea”, care e pretutindeni în viața spirituală, e om.

Când vor fi iar la noi mănăstiri cu viață fervent spirituală?

Am trecut și prin Basarabia spre Hotin. O duminică însorită, cu pomi izbucniți în veselia florii, cu cai superbi prin grădini frumoase, cu oameni îmbrăcați de sărbătoare. Tarlalele verzi și negre – un covor întins spre zare, fără hotar deslușit de Dumnezeu. Mori de vânt – păsări uriașe cu aripile înfipite pe cer, nemișcate, impresia singurătății de poveste. Treceam pe acolo așteptând. Hotinul – târg meschin, veleități de bulevarde, provincie care și-a pierdut intimitatea, mult „oficial” și ce murdărie dincolo de zidurile cu firme! Cele mai multe tăblițe de avocat ce am văzut pe o stradă! Cârcotași? Cucoane, după ultima modă, pe trotuarele de pământ, strângere de inimă în fața incongruenței și lipsei de realism a românilor. Ghetoul foarte pitoresc, dar înfiorător de murdar. Din fericire că primăvara spală cu lumină și jegul și lepra mizeriei. Iar

jos, pe malul Nistrului, Cetatea Hotinului. Am văzut-o în apusul luxos al soarelui de mai și în acompaniamentul unui vals pe care vântul îl aducea de pe malul celălalt. Acolo jucau la casa sfatului – la noi cetatea puternică măreață, tăcea și parcă veghea. Recruții guralivi făceau aprecieri de „om prezent” asupra malului din față, care părea un decor trucat de teatru. Dar ce îngust e Nistrul! Cetatea parcă ne amintea de vremi mai grele, trecute cu cinste pe malul nostru – am dat socotelile naționale la o parte și m-am agățat de crezul care șoptește neîncetat în mine: „Cred într-unul Dumnezeu”.

17 iunie

Zi foarte tristă. Înfrângerea tuturor credințelor, în ajutorul lui Dumnezeu pentru cei nevinovați, în puterea angajamentelor de onoare, în tot.

Nu știu încă ce se întâmplă în Franța. Nu trebuie să judec fără date, fac credit națiunii franceze – nelimitat – dar aștept să nu fie infidelă aliatului ei. Aștept să facă oferte de pace comună. Altfel nu ne-ar rămâne decât să murim căci rezultatul ar fi nu numai întronarea forței, dar și justificarea ei.

Entuziasmul elevilor mei, azi, pentru forță m-a întristat groaznic, e o eră nouă. Franțuzii cântă internaționala predându-se, mă tem că se iluzionează căci nemții nu se

vor bolșeviza, ei îi vor domina. Dacă ar fi toți împreună capabili de a vrea pacea, dacă nu ar fi vorba de dominația germană, dacă într-adevăr Europa toată ar deveni o singură patrie, prea ar fi frumos. Nu mai cred în nimic. Asta e negura în care mă ducea mama, nu văd lumină.

O Europă fără pașapoarte! Fără schimb și devize – utopie. Nu mai cred în nimic. Ispită să intri la călugărie. Iisus n-a mințit, nu s-a iluzionat, știa ce puțin valorează omenirea. Așteptam minunea. Nu știu încotro. Poate minunea să fie pacea, o altă Europă? Nu-l cred pe monstru în stare de ceva uman. E negura civilizației. Acum trebuie să fie plăcut să mori, să cercetezi aiurea, dincolo de mușuroiul de furnici. Nimic decât iluzie de omenie.

Doamne Iisuse, până acum ai murit pentru nemernici. Prima sunt eu. Toți. Pfui! Pfui!

Aștept să văd ce face Anglia. Ei sunt mai puțin repeziți ca franțuzii. Doamne! Fă un semn, luminează-ne. Sfântă Fecioară, ce ai făcut cu copiii tăi?

21 iunie

Zile foarte grele. Inima plesnește. Evenimentele mă depășesc. Nu înțeleg ce i-a putut determina pe comuniștii francezi să părăsească patria în asemenea circumstanțe! E posibil să spere de la germani o colaborare pentru binele

neamurilor și pentru o reală pace europeană? Azi, când am aflat umilința sistematică pe care vor s-o impună Franței; și-or fi dând ei seama că și-au trădat patria? Sper, pentru a nu deznădăjdui de omenire, că plâng cu lacrimi fapta lor nebună. Doamne! Oare cu voia Ta sunt toate aceste fapte? Oare prepari Tu, prin înfrângerea orgoliului național, pe rând o omenire înfrățită, mai larg înfrățită? Nu pot crede altfel. Ori ne-ai uitat și lași puterile întunericului să-ți cotopească lumea?

Sunt ceasuri în care mă îndoiesc de existența Ta. Nu mi-e credința destul de puternică, dar capul îmi cere să Te cred, altfel înnebunim. Să mă mulțumesc cu constatarea ororilor și explicația lor cauzală? Nu pot, decât în clipe de oboseală, dar când sunt trează nu accept o existență fără sens.

Momente istorice. Le trăim foarte plat. Dacă n-ar fi în mine durerea care mă chinuiește, ar fi ceasuri banale, așa își duce viața *son petit train-train*³²⁶. Mă bucur că pot suferi, e semn că trăiesc omenește. Doamne! Nu ne lăsa. Auzii la radio proclamarea partidului totalitar. Nu pot judeca, nu înțeleg decât că suntem în primejdie. Dă-ne primejdii care deșteaptă conștiința, fă-ne să facem un gest adevărat, nu de imitație, nu iar de spectacol cum se tot fac

³²⁶ Ritmul ei banal (fr.).

actele noastre publice și private. Dă-ne interiorizare! Regele e unul din prea puținii care trăiesc adevărat. Ține-l, Doamne, și dă-i putere să convingă pe cei care îl budează din orgoliu de vechi partid sau de „non” partid. Ce putem noi face ca să scăpăm de tăvălugul rus și de perfida protecție nemțească? Nu mai e loc de politică, numai gesturi vitale, reale, ne pot adapta în mediul alunecos, numai *geniul neamului* ne poate scăpa din primejdie. Geniul neamului e dincolo de metodele politice – nu ne poate salva decât omenia noastră creștinească, numai ea nu-și pierde nici demnitatea, nici simțul realității. Cumințenia noastră românească e cea creștină, omenească, respectuoasă de om și de valorile culturii. Orice derogare de la ea ne va pierde, sau în aventură, sau în scoborâre morală. Tremur aflând oportunismul din jurul nostru. Nu pot crede că lichelele să ajungă la conducere, după cum se spune. E o pudoare care nu trebuie jignită. Șeicaru nu are voie să intre într-un cabinet de salvare publică. Nici Manoilescu, nici un profitor, nici un vândut! Mai bine proști – căci cinstea și omenia lor ne pot salva, măcar spiritual, dar mișelia nu poate salva!

Zile grele, definitive, agnostice. Cine nu e cu Tine Cristoase e contra Ta și sunt cu Tine chiar cei ce nu cred în Tine dar cred în Evanghelia Ta; iar nu sunt cu Tine cei

ce se închină și cred în putere și neagă dreptatea. Doamne, e vremea de apoi, când se aleg ai Tăi de ai întunericului. Nu permite să-ți scape vreun român, fie-ți milă de noi, fie-ți milă de toți oamenii, îndură-Te de nemernicia noastră a tuturor, *pêle-mêle*³²⁷, căci am înnebunit cu toții, de vreme ce îngăduim și dorim pierderea unora sau a altora. Înțeleg ce mult am greșit urându-i pe nemți. Nu-i învingi urând, le bați în strună, le mărești rândurile de nebuni!

Fă-mă să nu-i urăsc ci să-i compătimesc și să-Ți cer să ne ierți pe toți împreună. Dar cum să-ți cer altceva decât victoria celor drepți? Nu Te pot ruga fără să Te cred bun și drept. Nu Te pot vedea hitlerist, Doamne! Îmi dau seama cât sunt de găunoasă de vreme ce pot glumi cu Tine acum. Goală, de carton, hărăzită pieirii, simt cât *nu suntem*, cât nu suntem decât în Tine, Cristoase!

23 iunie

Tot mai mult recunosc neantul omenesc. Leșin într-un fel de totală prostrație a conștiinței. Recunosc că tot ce mă ținea erau prejudecăți. Valoarea cutărui popor, nevoia superiorității culturii franceze și latine etc. *Realitatea* nu se încurcă în valori spirituale, ea curge susținută de puteri

³²⁷ Amestecată, claie peste grămadă (fr.).

fizice. Gorila învinge pe sfânt ca și pe geniu. *Il n'y a pas moyen de le nier*³²⁸. Dar atunci de ce totuși nevoia lumii de valori în orice om? Nu sunt, dar trebuie să fie. Dar câte milenii să țipe vocea în deșert pentru ca bestia să râdă și să triumfe de ea? Mă pândește marea ispită de a afirma nihilismul moral și spiritual. Știu că e ispită. Trebuie azi să plătesc viața mea cu supremul risc: *să o pierd* pentru un real aleatoriu. Mă lupt cu mine. Totuși! Să fii victima unei mistificări? Să pierzi realitatea palpabilă pentru ce? Dacă nu este nimic decât puterea oarbă? De ce să te tot jertfești, când poate că astfel degenerează singura realitate: bruta? Au învins nemții fiindcă nu mai cred decât în trup, în materie. Butadă. Nu cred vital ceea ce scriu.

27 iunie, noaptea

E 12 noaptea. Nu știm încă ce a decis Consiliul de Coroană. Prima dată simt ce e o amputare. Cum îi vom putea lăsa pe bucovineni și basarabeni în mâna rușilor? Cum ne putem îndura să-i chinuiască fără să crâcnim? Iată oroarea pe care au dezlănțuit-o pe lume nemții. Monstrul de Hitler și bestia de Mussolini! Acum cred că tremură și ei, sunt semnele precursorale ale dezastrului

³²⁸ Nu există nici un mijloc pentru a o nega (fr.).

general. Prevăd că rușii se vor întinde spre Italia prin Serbia. Nemții vor auzi și ei ceva în curând. Acuma să te vedem, Hitler! Ești om mare, cum te proclamă nebunii, sau ești un epileptic! Dacă ești mare, te împaci cu Anglia și Franța și pui stavilă comunismului. De nu, vei cădea și tu pradă lui! Nu concep ce poate fi dezastrul măcelului, al bombardamentului, al exodului. L-am uitat de acum 24 de ani. Azi m-am convins că nu suntem o generație războinică. Am fost uimită de nonșalanța și chiar de indiferența tuturor. Nunta Lalei – lumea dansa, mânca, bea. La Marietta, toată lumea juca *rummy*! Oare nevoia de uitare sau incapacitatea de a privi jertfa în față?! Am trista impresie că nu mai avem curaj în noi fiindcă nu mai vedem dincolo de ziua de azi. Nu condamn pe alții, încep cu mine. În Biserică, la nuntă, m-am recules o clipă, n-am trăit clipa tragică, era o simțire în inimă că nu e adevărat, o imagine a inimii chiar, nu numai a gândului. Suntem ușori ca pluta. Vorbe. Vorbe. Vorbe. Nu suntem capabili de un *act*, numai de proiecte, discursuri, hotărâri verbale. Înțeleg pe francezi care au depus armele. Pesemne că civilizația nu admite sentimentele feroce, necesare pentru luptă. Atunci, Hitler a avut dreptate să-i descreștinizeze pe ai lui și să-i facă elementari! Unde mergem, Doamne? Nu

Tu ești vinovat că ne-ai uitat, noi suntem vinovați că ne-am făcut cenușă de când flacăra s-a stins în noi.

Iartă-ne, Doamne, dacă te-am supărat zilele acestea, eu sunt rea și lașă, de aceea nu mă poți scăpa. Dar m-ai scăpat prin Mântuitor; atât suntem – cât el ne asumă, în rest suntem neant. Simțământ de vis, de nereal, de imposibil. Iluzionism iremediabil. Ce face regele? Cum o fi ducând această sarcină? Se răzbună ușurimile – cum a putut pune pe Urdăreanu în capul noului partid? Cum a putut să nu se sfătuiască serios cu consilierii? Un om fără onoare nu poate da sfaturi bune. Se crede la noi în șmecherie și compromis. Regele e mai bun ca mediul: să-și asculte sângele regal, nu pe ariviști. Lovitura cu nemțofilia e bizantinism răsuflat. Ne trebuie acte pe măsura împrejurărilor imense.

Poate că o socoteală, acum, cu toți vecinii, ar fi bună. Altfel *ne vom gargarisi cu discursuri și vom plăti cu români!* Dacă ofițerii spun să ne batem, apoi să ne batem! Să isprăvim cu maimuțărelile.

29 iunie

Zile de izolare – se frânge inima la zvonurile exodului. Ieri seară am avut o altercație teribilă cu Tity. Nu poate să treacă peste prejudecăți de clasă și rudenie – nu admite greșeala guvernanților când îi sunt aproape. Un sentiment

curios de castă în ea, de nedezrădăcinat. Totul e bine, dacă e făcut de ai ei. Nu zic că se putea evita catastrofa, dar pretind că, știindu-se de mai multe săptămâni, trebuia retras de acolo oameni, arme, bunuri! Cum poți să susții că a fost bien să nu pierzi populația? Cum se poate scuza bizantinismul și compromisul? Am constatat cu durere că e metoda curentă la noi. Cum să nădăjduim în altfel de conducători? Pretutindeni egoism *jouisseur*, lipsa simțului de datorie. Mă înfior gândindu-mă câte discursuri au fost ținute în această țară fără să se fi controlat realitatea. Dacă se știa că nu putem ține Basarabia, atunci de ce repetatele proclamații de voință puternică etc. etc. Nu ne cunoaștem, trăim pe creditul ce ne facem singuri. Mă îngrozesc cât suntem de exclusiv verbalii.

Dacă voi mai avea vreo însărcinare în Strajă, tai de la început orice discurs. Lecții, da – discursuri, sub pedeapsă, nu. Ce goliciune și ce iluzionism. Rătăcirea din urmă, mai rea decât cea dintâi. Ce fel de „lecție de patriotism” se mai poate face astăzi, după cedarea atât de ușoară, fără protestare, a atâtor frați? Mă înfior la gândul că aș putea înghiți, fără să le întrerup cu indignare; șirurile de vorbe goale cu care se îndoapă tineretul. Un act, un gest de protestare schimba totul, *nu politicește, dar moralmente*. Ne-am supus și atâta tot. De ce? De

înțelepciune? Vorbă să fie! De frică, nu doar pentru cei ce intrau în foc, dar pentru noi, cei ce nu riscam decât bombardamente. E mai comod, firește, pentru mine să scriu acum în pat, decât ar fi fost să fiu refugiată într-o pivniță, *dar o s-o plătim. La veulerie se paye*³²⁹ atât de indivizi cât și de colectivități. Această mare nenorocire ce ne-a lovit m-a făcut să mă pipăi pe dinăuntru fără cruțare. Am o singură consolare – mă simt atât de legată de poporul întreg, încât habar nu am de caste și clase. Dacă cuvântul „revoluționar” n-ar cuprinde în el atâta negativitate, aș scrie că sunt revoluționară. Dar detest violența chiar în reforme. Acestea nu pot fi bune decât când sunt gândite și răzgândite. Dreptatea popoarelor? Cine o mai cere, necum cine o mai garantează? *Nu o mai cere nimeni*, asta e durerea. Până și Franța a capitulat în fața forței neumane. Nu rezultatul politic al acceptării mă înspăimântă, cât efectul ei moral. Un înfrânt e întreg ca om și nație, chiar când pierde teritoriu, dar unul care renunță fără să se apere e un mutilat. Poate altă generație să aibă puterea și curățenia sufletească să revendice dreptul românesc. Tity era supărată pe mine că nu mă închin în fața jertfei lui Gheorghe Tătărăscu care a iscălit sentința de moarte a provinciilor noastre dragi. Poate să-

³²⁹ Lașitatea se plătește (fr.).

mi spună cine ce vrea, îi ceream o protestare, o indignare față de agresor, dar nu o plecăciune față de „bunii vecini”. Mobilizarea după, în loc de înaintea faptului e, după mine, cu simțul meu simplu, o incalculabilă greșeală. Dar ce să judec eu acte politice! Judec pe cele mai vândite din păcatele noastre, ale poporului, adică ale claselor zise *de elită*. Totul e prilej de discuție, de acuzarea altora, de aramă dată pe față, de egoisme, de *ușurime*. Se tem de suferință măcar mintală. Caută jocuri, distracții, „ca să uite”. Dar de ce să uităm ceea ce trebuie să rămână ca un cui în rană, câtă vreme rana va fi deschisă? Ce să facem? Să suferim pentru a putea ajuta apoi așa cum se cuvine să-ți ajuți frații pentru care ești răspunzător. De ce să uiți? Dacă bunicii ar fi vrut să uite durerea că rușii se înfipseseră la noi, azi n-am exista ca popor și ca stat.

Pic de somn. Mă culc. Singurătatea de astă-seară m-a liniștit. La parastasul lui tante Anette aş fi bătut-o cu plăcere pe cucoana boșofilă, fiindcă știu câți bani a primit, adică mi-a spus Maica etc. *Evit lumea* din pricina discuțiilor zadarnice. Nu e suficient să convingi cu argumente, trebuie *conversiuni*. Ce ne rezervă viitorul? Mulți cred că nemții sunt singura noastră scăpare. Se *amăgesc încă*. Ei nu ne vor ajuta cu nimic. Dacă pot să

profite, or s-o facă, dar ajutor nu vor da. Trebuie, de altfel, să ne disprețuiască tare.

Nu ne putem salva decât noi înșine riscând o faptă, poate pe cea a împăcării cu vecinii, amputându-ne singuri ce am luat din lăcomie? Dar pe ajutorul nimănui nu mai putem conta. Speram să învingă Anglia, dar de azi sper altceva: grabnica pace, ca să se apere Europa întreagă împotriva bolșevismului rusesc oricât e de mare necazul și ura pe nemți; mintea calmă nu admite pedeapsa unui popor cu riscul întregii culturi. Prefer să-l iert ca să scap cultura. Bolșevismul francez, englez și neamț vor fi altceva decât cel rusesc, dar al nostru? Doamne! Mai scapă-ne, mai dă-ne răgaz să ne vie mintea la cap și sufletul să ne învie adevărat, nu numai în vorbe goale! Doamne, fă nevrednici și putincioși *de o faptă*.

1 iulie

După zile de durere exasperată, azi, zi de calm, adică de oboseală. Nu mai am putere de reacțiune, mă încredințez ca un orb și olog în mâna lui Dumnezeu. Dacă El vrea să pătimim, ce să faci? Vorbeam cu Mimy Ioan: îl cred pe Dumnezeu așa de deosebit de noi, încât ce se petrece cu noi nu-L poate interesa. După cum un număr de celule pernicioase sunt înghițite de altele prin fagocitoză într-un organism, iar creierul e preocupat de cine știe ce teorie

filozofică, așa pentru Dumnezeu, preocupat de univers în ansamblu, încăierarea furioasă a oamenilor nu prezintă nici un fel de interes. Mântuitorule, Tu ai o față întoarsă spre noi, cealaltă plonjând în Dumnezeu. Cu fața dinspre noi ești legat de noi, ne vezi, suferi prin noi, cu cealaltă ești dincolo de noi. Am crezut într-o dreptate immanentă, un rost moral al istoriei. Azi cred că e o mecanică spirituală, cu acțiuni și reacțiuni echivalente, cu o greutate interioară a faptelor, greutate care le așază într-o anumită ordine care nu e poate cea morală! În aparență reușește cel mai tare, în realitate, sub presiunea celui mai tare, mor lumile și cel învingător rămâne cu ruine. E ușor să reclădești case, dar imposibil să refaci spiritualul. Mă rog pentru englezi, nu doar că mă amănesc cu prietenia lor, dar dacă ei înving, rămân totuși în picioare anumite valori greu agonisite de omenire. Ex: familia, blândețea, umanitatea. Dacă înving nemții, era să spun ca până ieri, că se pierde tot. Azi, când am comparat practic, nu teoretic, pe cei doi dușmani ai noștri, în fața realității, neamțul îmi apare altfel. Sunt amintiri ce învie, deși știu bine că cei de azi sunt tot atât de sălbatici ca rușii. Cum să ne strecurăm între tigru și leopard? Nu mă întristează morțile individuale cât moartea neamului. Neamurile nu dispar? Oare trecutul mai poate garanta viitorul? Neamurile nu

mureau în lumea patriarhală, dar în cea motorizată? Ne întrec evenimentele, nu le mai putem stăpâni. E nevoie de un geniu care să oprească catastrofa. E în stare urâtul de asemenea gest?

Pic de somn. Profit cât mai am un pat. Stello: *un âme en peine*³³⁰. Sunt fericită că ne înțelegem atât de bine în toate cele fundamentale. Gândim și simțim la fel.

7 iulie

Evenimentele se precipită, am pierdut complet ritmul normal de viață și mi se tocește emotivitatea. De o lună încoace cad țările, se schimbă orientările de viață ale popoarelor, se petrec evenimente epocale și noi ducem aceeași viață, doar că plângem pentru lucruri mari. Mă minunez cât e omul de ușuratic sau poate cât realitatea e legată de *hic et nunc*. Lipsa de imaginație te ferește de durere. Or, în fond, nimic nu contează atât pe cât credeam, ci numai viața? Cred că după toate aceste catastrofe se vor prețui iar omul și viața sufletească. Păcatul cel mare al neamului a fost materialismul, ieșirea din om, sub toate chipurile. Nu mă pot concentra pe nimic. Aștept. Ce? Impresia că stăm pe vulcan și totuși că un noroc ne scapă, că Dumnezeu nu ne ia încă în serios

³³⁰ Un suflet chinuit (fr.).

complet. N-am din partea nemților nici o nădejde. Vor veni să ne ajute exclusiv când vor fi în joc interesele lor. Mă întreb dacă spaima noastră atât de mare de ruși nu e o mare prejudecată. Dușmanul de orice nație rămâne dușman. De ce oare să cred că orice rus e un nelegiuit? Oare gradul de primitivitate materială a țăranului nostru îl face barbar? E drept că rusul nu mai e creștin. Dar neamțul e? Cum e firea omului, așa purtarea lui. Trăiesc aceste zile cu conștiința unui inevitabil ca moartea. Orice s-ar întâmpla, numai o moarte ai. Firește, poți să suferi înmiit văzând mizeria furiei bestiale în jurul tău, dar mie îmi lipsește imaginea aceasta, nu mă văd în fața unui om care nu se lasă îmblânzit, afară numai dacă e nebun. Oare e un limbaj comun prin care poți dezarma prin priviri și gesturi, fără intermediul cuvântului intelectual? Cred că da. Cu animalele cum te înțelegi? Oare te poți împăca și cu un lup furios? Revoluția e mai grozavă, socot, decât invazia.

Ce frumos e afară! Ce apus bogat de vară generoasă! Și noi ne chinuim. Pentru ce? Îmi e aproape dor de lumea de apoi, unde nu e întristare...

Mimy Spandonidi, îngrijorată de șase ori – mamă și cinci copii. Alexandru Nasta quasi resemnat. Doctorul Marius Nasta la fel. La urma urmelor tot omul normal acceptă

totul cu supunere și conștiința că soarta nu se poate deturna. Soarta! E scris, firește. Dar nu înțeleg raportul între acest determinism și responsabilitatea noastră. Altădată crea o antinomie pur intelectuală, acum perplexitatea e vitală. Recunosc că nu e altă atitudine mai omenească și salvatoare decât dragostea în Dumnezeu. Dacă e Tată, nu ne lasă pradă răului. Spuneam într-o zi că trebuie să ne privească de sus ca pe un mușuroi de furnici, judecând după indiferența noastră. Dar Mizzi s-a rebifat și am înțeles, deodată, că raportul nu e asemănător. El e *creator*, noi doar spectatori. Filiațiunea e mai mult ca participare și paternitatea continuă dincolo de momentul creației. Doamne! Tu ești *dragostea* și de aceea nu Te cuprindem și nu-Ți înțelegem voia. Fie-Ți milă de noi, iubește-ne, restul nu importă. Scăparea noastră, a oamenilor, nu poate veni decât din dragostea Ta. Sfântul e luminat complet de dragostea Ta – pe dinăuntru. Îmi dau seama că toate sentimentele de ură, de opoziție, de singularizare, adică naționalismul furios, partizaneria sunt mortale pentru omenire. De ce încă refuz să recunosc că Hitler e formidabil în rău, e drept, dar că depășește măsura omenească? Din partizanerie. Firește, nu pot recunoaște în el o măreție umană fiindcă a distrus, fiindcă în loc să fie mare prin dragoste, e mare prin ură. Nu, *nu*

pot consimți să admir asemenea creaturi. Nu-mi impun. Gandhi îmi impune.

Hitler e Anticrist. Satana poate fi mare în sens de neant? Dar mărimea intră în lumea pozitivă, face parte din „ființă” nu din „neființă”.

Nu, Hitler nu e o conștiință care întrece conștiințele, ci e negura inconștiinței care cotopește lumina. *Ein Theil von einer Kraft*³³¹.

El e prilej în mâna altuia. A dat ordinea superficială peste cap, a provocat un haos, din care nu el poate crea ceva nou. E biciul lui Dumnezeu, e nenorocitul blestemat în care toate puterile infernale pot lucra asupra Europei întregi. Ar trebui să ne rugăm pentru el, nenorocitul!

11 iulie

Abatere grozavă. *Rien ne m'est plus*³³². Nu cred că e căldura. Sunt loviturile și publice, și private. Numai egoism și partizanerie până și în neamuri. Excluderea din partea lui Stello din patrimoniul lui mi-a arătat cât de puțin contez pentru el, ca și pentru ai lui. Numai Nicu. *Tant pis.* Am fost și voi fi o găscă. N-au ce respecta în mine; până și dezinteresul material trebuie să-l șocheze ca

³³¹ O parte a unei puteri care mereu vrea răul și mereu face bine (germ.).

³³² Nimic nu-mi mai merge (fr.).

nevital. *Je ne suis qu'un avorton*³³³, fără vlagă animală, fără instinct de conservare. *Tant pis*. Acum e regnul bestiei, al egoismului feroce, al comodității. Dacă sunt demodată, *tant pis!* Să mai și vorbesc la radio! Permanențe? Sunt, dar dincolo de noi. Am fi oameni măcar dacă le-am recunoaște. Toate faptele politice de azi, renunțarea la luptă, slugărnicia, nu pot crește conștiința și nădejdea în permanențe, de vreme ce-i cresc pe oameni spre oportunism.

Știu că lupt în zadar, suntem prea puțini, ceilalți sunt mulți și drumul lor mai ușor. Am impresia că am renunțat la grădină pentru a mă ocupa exclusiv de 2-3 semințe, să le țin în aer prielnic ca să nu se usuce și să moară și nici măcar nădejdea că le voi putea scăpa nu mi-a rămas. Numai dacă vrea Dumnezeu, dacă îi trebuie în planul Lui. *Tant pis!* Sclavă. Imposibilitatea de a te libera. Nu sunt supărată, Doamne, pe Tine. Poate că ești mai trist și amărât decât mine, constatând că nu ne putem libera. *Quel gâchis*³³⁴! În locul Tău aş desființa totul și aş crea *da capo*. Ființe prezumțioase și ridicole. Îmi amintesc dezgustul lui Colea. Acum îl înțeleg. Dincolo ce vor fi

³³³ Nu sunt decât un avorton (fr.).

³³⁴ Ce eșec (fr.).

gândind? O iau și ei *da capo*? De ce oi mai încerca eu să pricep ce nu se poate pricepe? Supunere, fără orgoliul suferinței, hai încercă, încredere în Dumnezeu, hai, încercă. Credință fără elan. Așa pesemne e nevoie.

13 iulie

O nevoie imperioasă de realitate, realitate autentică, dispreț pentru iluzia mincinoasă. Stello îmi pare pueril în nevoia sa de a-și face iluzii din orice. Cercetat în mine, această nevoie nu mi se pare morală, nu e virtute ci o nevoie îngrozitor de vitală! Astăzi, 38 de ani de la moartea tatei, prima mea mare durere, prima întâlnire cu inevitabilul. Ce groază atunci, ce suferință insuportabilă, cumplită. Și când te gândești câte zile, câte săptămâni trec fără să mă mai gândesc la acest scump, scump, tânăr tată! Îmi zâmbești, drag prieten, căci a trecut mai mult timp de când ești prietenul meu invizibil decât cât am fost fiica ta. Te simt uneori lângă mine – te chem; tu ocrotești bucuriile și succesele mele. Tu, mamă, îmi porți grija ca pe vremuri. Ne veghezi și te îngrijezi. Stam singură pe balcon după ce lucrasem cu greu la birou, conferință la radio: *Permanente*. (Le simt – e greu de spus fără impudoare.) Stau singură cu simțământul umilit al părăsirii de toți, mă lasă la o parte, nu suportă trezia conștiinței, nevoia de a nu „uita”. Simțeam nevoia unei

tovărășii adevărate. Ați venit voi, cei nevăzuți. Vă simt, vă iubesc. Colea, Buby – tu ești mare și mă privești serios – parcă îmi ceri să te înțeleg. De ani nu mai surâzi: „Ei, tante!”. De ce? Și tu, Nicușor. Tu îmi surâzi dulce prin ochelari și mă iei de braț și mă consolezi de năzbâtiile lui Stello. Aș vrea să fiu cu voi. Tu, Colea, ești grav, te doare Basarabia, te indignezi, îți aud glasul de indignare. Dar iar surâzi renunțător. Îmi e dor de voi toți, îmi pare bine să stau cu voi de vorbă. Mă ispitește necredința să vă cer un semn că sunteți aproape. Un semn, o dovadă. Dar dragostea mea pentru voi, atât de vie și prezentă, nu e o dovadă că sunteți aici?

24 iulie

În mine o încăpățănare. Cugetul recunoaște că mai bine ar fi un protectorat nemțesc decât unul rusesc, dar din opoziție față de Hitler aș fi în stare să prefer Rusia *pour lui faire la nique*³³⁵. Adevărat e în mine numai asentimentul total cu Anglia. Nu cred că e orgoliu, cred că Dumnezeu le-a dat lor măreția rezistenței morale fiindcă ei cred în Dumnezeu. Dârzenia lor e întemeiată pe conștiința unei misiuni. Francezii pierduseră sensul misionarismului fiindcă îl credeau numai uman. Englezii îl cred divin.

³³⁵ Ca să-i dau cu tifla (fr.).

Nemții au și ei sensul misiunii, dar exclusiv rasiale, aproape subumană. Rezistența nu poate fi decât în cei care se bizuie pe Divin, pe un dincolo. *On* se întemeiază și la antici pe *My on*, finitul pe infinit. Soarta noastră grea. E firesc. Nu numai poziția noastră o determină dar mai ales totala noastră vină spirituală. Ce strică poporul? Și el s-a stricat după cei de sus. Oportunismul general. Sper în țărani, când vor fi conștienți de nedreptatea ce se face unui popor de a nu-l ridica spre înțelegerea misiunii lui. Pretutindeni burghezia din urmă a fost criminală. Mă înfurie inconștiența celor cu răspunderi. Ex.: măsurile împotriva cărnii cușer. De asta ne arde acum! Se simte de departe meschina nevoie de vexare a evreilor. De ce? Se iau toate măsurile de eliminare a lor din viața publică și economică, dar de ce vexare religioasă? Cât despre ordinul bisericii de a nu mai boteza evrei, e pur și simplu odios și păgân. Aceștia sunt legionarii lui Crist! Doamne, ce confuzie în acești nevrednici de numele de creștin. Cum îndrăznesc să dea ordine lui Cristos! Nu mai botezați! Aștept protestul bisericii. Dacă nu o face, e nedemnă, adică oamenii ei sunt nedemni. M-a fulgerat un gând de revoltă. Vina e a câtorva din cei mari, uzurpatori de locuri sfinte în cazul că nu știu să păzească realitatea bisericii. Statul n-are decât să-i excludă și pe evreii botezați, asta îl

privește. Dar nimeni n-are voie să oprească creștinarea păgânilor decât cu riscul de a deveni păgân. Influența nemțească e vizibilă. Anticrist nu poate vorbi altfel. Mă înfioară inconștiența și criminala naivitate a celor ce nu mai au spiritul de discernământ din pricina urii care le-a întunecat judecata. Acum, mai bine ca oricând, înțeleg valoarea creștinismului, care prin „iubire” și prin „credință” a salvat puterea clare judecăți de năpădirea instinctelor. Căci prin iubire a înlocuit înțelegerea parțială și posibil falsă printr-o atitudine infailibilă și care trece peste obstacolele neînțelegerii, iar prin credință omul abdică de la absolutismul părerii și voinței lui, e silit să se întreacă, să-și jertfească insuficiența lui în fața unui Adevăr și a unei Realități pe care *le consimte* perfecte, întregi fără a le înțelege sau simți. *Crezând*, omul se tămăduiește de insuficiența cugetării sale, o corectează prin actul de credință care e împlinire și afirmare a unui Adevăr definitiv, intangibil, dar real. Tot mai mult înțeleg că numai adevărata creștinare ne poate tămădui de pieire. *Oameni liberi*, deci oameni, am întâlnit numai printre creștinii care *iubesc* pe Dumnezeu. Îl cred pe Halifax pentru că în el decizia nu e numai *încordare* cum era la Raynaud, ci e supunere la voința lui Dumnezeu, e o

încordare ce nu se alimentează din ea, ci din puterea divină căreia îi slujește.

M-a impresionat aseară Jean Mouton³³⁶ care spunea că nu faci război numai pentru ca să-l câștigi. Are dreptate. E un act de jertfă față de credințele tale, act prin care credința se întărește. Cine nu știe să riște tot pierde tot. *Hélas!* Trebuie să ieșim din comoditate!

30 iulie

Răcoare, agreabil. Vreme de Paris. Eu am simțit atât de violent nostalgia Parisului încât era aproape o senzație fizică de prezență. Aerul mi se părea impregnat de parfumul special al Parisului. Altfel o neliniște teribilă în mine, cred că una din cauze este faptul că toate zilele din urmă am tot văzut lume și n-am citit deloc. Îmi trebuie singurătate și reculegere. La Câmpulung *trebuie* să obțin asta. Mă bate gândul să mă duc la Sighișoara în septembrie, câteva zile sper total repaus. Agitație internă. Nemulțumire. Opoziție intimă la toți și la toate.

1 august

Aseară, mare spaimă, hemoragiile lui Stello, momente de stupoare, în fundul conștiinței, securitate – îi va trece –

³³⁶ Noul director al Institutului Francez.

dar mintea panicoasă. Îmi e tare milă de el, nemișcarea, cea mai mare pedeapsă pentru el. Organismul reacționa de mult, nevoia de pat și de rece. Chestia cu Marinescu nu m-ar fi indignat, de ce să mă tot mintă? Ce face cu banii nemărturisiți? Azi am surâs. Minte ca un copil rău, nu-l pot dezvăța. Ce deosebit apare un act după circumstanțe!

Ieri, întrevedere Părintele Gala și Elsa. El, tot mai luminat și detașat de lume, ea, foarte atentă la preciziunea și forma gândului. *Souci de vérité et pourtant beaucoup de jeu. Jusqu'où va sa compréhension des choses saintes?*³³⁷

La Conservator ieri m-a întristat perfidia și sculeria. Mizza cel puțin e francă, dar m-am convins cât e de rea. Când țipa, respira răutatea și mahalaua! Mi-a părut rău de ea. Avea dreptate și totuși, fiindcă era pătimasă și făcea o chestie personală, era mică, meschină. *Mein Gott!* Urâți sunt oamenii, chiar cei buni.

Azi e o zi splendidă, o văd prin fereastră. Surorile tot surori. Maricica, adevărată doctoriță; amestec de compătimire și interes pentru „cazul interesant”. Mariana devotamentul adevărat, fără greutate face gesturi grele, de mare calitate. Doctorul, unic. Ce om și cu ce minte, inimă!

³³⁷ Grijă pentru adevăr și totuși foarte mult joc. Până unde merge la ea înțelegerea lucrurilor sfinte (fr.).

Spuneam că nu mai am încredere în oameni. Nu e adevărat. Sunt oameni și din ce în ce merită tot.

4 august

Stello mai bine. Veșnic opozant, imposibil să asculte. *Nu vrea să recunoască adevărul*, vrea cu tot dinadinsul să fie altă boală decât este. Peer Gynt. Nu vrea să accepte evidența. O întreagă educație de refăcut! Nu poate decât singur, asupra lui însuși. Doar să aibă loc un miracol. Dar ce nu poți Tu, Doamne, dacă vrei? Reculegere astăzi, asupra virtuții omenești. Dar atunci morala contra religiei? Dacă tot ce e omenesc este, în ciuda eforturilor și virtuților, insuficient, de ce creștinul are nevoie de morală? Dostoievski. *Faptele* totuși, indispensabile. Decalogul e morală, poruncile creștine mai mult, ar fi *imposibile* fără ajutorul lui Crist. Vasăzică, orice am face noi e zadarnic, e silință zadarnică a bobului de grâu de a ieși din pământ, dacă nu e umezeală și apoi lumină. Umezeala e suferința noastră, lumina e harul. Tot mai mult simt aievea imposibilitatea de a ieși din întuneric singură. Dau și dau să aspir și mi se curmă puterea nădejdi. Epocă de stagnare. Flacăra acoperită, poate stinsă. Ce vrei de la mine, Doamne? Să iubesc până și viciul din vicios? Sunt prea rece și cugetătoare, înțeleg, judec, chiar dacă nu condamn, *explicit*; e un fel de a ierta dar nu și de a iubi.

Simt bine că pot să-mi încarc în gând povara multora, dar cu inima nu duc povara păcatelor altora. Oare discernământul între bine și rău să fie păcat, lipsă de dragoste? E desigur lipsă de „identificare”. Sunt tare ca gheața uneori, am milă multă în mine dar nu pentru viciu, adică nu pentru viciul lui Stello. Beția, neadevărul, violența, inconsecvența mi-au fost urâte mai presus de altele. Pe ele le întâlnesc în Stello, și lipsa de dreptate. Știu că până nu voi „compătimi” nu voi putea să scap de chin. Nevoie mare de bucurie în mine, poate *avant-gout* de fericirea liberării. Simt deseori că sunt rătăcită de aiurea. Climatul Pontigny e cel ce-mi convenea, în plus credință și convingerea că *toți cred. Reich der Geister*³³⁸. Și asta o fi orgoliu. Dar a fi om e oare numai prosternare și desființare? Nu cred. Cred că Tu, Doamne ne vrei liberi, lucizi, nu sclavi. Copiii tăi, nu robi umiliți. Dragoste, nu frică. Te iubesc, Doamne Iisuse, Dumnezeuule. Știu că nu mă lași. Îmi e bine să știu că nu ne lași în părăsire. Acum iar am constatat-o și cu amânarea plecării și mai ales cu amânarea banilor lui Stello. Altfel plecam și era rău. Îți mulțumesc.

³³⁸ Domnie a spiritului (germ.).

21 august

Gol în mine de multe zile. Nu mi-e bine decât foarte dimineața în zilele când am făcut curse devreme pe răcoare. Totul miroase a Paris atunci. Nu doresc nimic, doar gândesc că doresc. Atonie completă. Știu ce-mi lipsește: o muncă serioasă, cu continuitate. Acum parcă nici nu mai pot cugeta. Când citesc o pagină am în *arrière-fond*-ul³³⁹ conștiinței aprehensiunea de a fi întreruptă. Trăiesc stupid. Așa trebuie să fie viața celor care trăiesc numai din ce le vine din afară. Somnolez. E groaznic dacă ar fi să rămân așa. Un fel de infern. Timpul trece și eu îl pierd. Nu mai știu nimic din ce am știut, nu mai simt nimic, decât am senzație de revoltă, de apărare primitivă. Am murit omeneste. Dacă n-aș spera că pot învia ar fi insuportabil. E grozav să nu mai ai nădejdi. Nici dorinți! Nici putere de protestare. Când uram pe nemți tot mai ieșea ceva din mine. Acum nu mai vreau nimic. Știu că totul e zadarnic, că ne îneacă „tipul nou” de primari îngâmfați și naivi, copii răi. Sunt mulți. Viitorul e al lor. E grozav că nu mă mai interesează de câteva zile, nu mai am poftă să lupt cu spiritul acesta. Știu că ar fi zadarnic. Fiecare cu timpul lui. Ei vor fi fericiți în felul lor. Adevărul omenesc este atât de relativ încât nu avem curajul să

³³⁹ Adâncul secret (fr.).

luptăm pentru cel al propriei generații după un asemenea eșec. Nu vreau să budez, constat că am fost slabi în fața barbariei crescânde. Credința noastră democratică n-a fost trăită destul de intens pentru a învinge creșterea barbară a primarului și a sclavilor. Ei vor cu orice preț să se supună dar nu legii și rațiunii. Noi n-am știut să apărăm creștinismul, libertatea sa, personalitatea pe care o cere; păgânismul și mai ales primitivitatea barbarului au învins. Noi trăiam pentru o cristalizare a societății prin spirit, ei sunt fericiți să trăiască în rușine, în apropiere fizică rasială; noi voiam domnia spiritului, ei se mulțumesc cu natura, cu binele firii; noi voiam partea cealaltă, sentimentul. Greșeala noastră a fost să credem că este posibil în afara Bisericii, adică în afara unirii spiritelor cu Dumnezeu. *Idealul* nu a fost de ajuns. Înfrângerea noastră este cea a Idealismului. Probabil că nu e suficient față de adevărul absolut, dar este cea mai înaltă invenție omenească. Dincolo, omeneșul nu mai poate inventa nimic, mai departe, îi este hărăzit *harul*. Total eșec al puterii spiritului și al culturii. Întoarcere la natură, la primitivism. Ști-vor ei să afle calea cea bună? Calea spre Dumnezeu? Mă îndoiesc. Căci ei nu sunt cum copiii, ei sunt cuceritori, sălbatici, dar fără naivitatea copilului. Ei sunt înțepeniți în orgoliu. Citind scrierile lor, pute orgoliul.

Nici modestie, nici relativitate. Omenirea pare că nu învață nimic din dezastru. Ei o iau de la început de unde eram acum 500 de ani. Nu este o înnoire, este un mers înapoi. Minunea? Trebuie să o dorești și să o meriți. Cine știe? Poate că trebuie să ne cufundăm complet în umilință și neputință? Oare aceasta să fie condiția indispensabilă pentru a depăși această mizerabilă condiție temporală? În minte simt acreli. Nu înțeleg. Revoltă de neînțeles, nu împotriva lui Dumnezeu, ci a propriei noastre neputințe de a atinge starea de totală umilință. Oare și aceasta depinde de har? Cum să iubești un asemenea Dumnezeu? Nu îl cred așa, și asta este născocire omenească barbară, El este aici, doar eu sunt cea deficitară. El mă cheamă și eu nu-l pot auzi și rămân în moarte. Greutatea de neînving; nu te poți sustrage gravitației. Meniți morții. Iisuse! Numai Tu ne poți târî dincolo de greutatea noastră interioară. Ești aici? Te simt aici, dar am îndoieli, și totuși dincolo de îndoieli, știu că ești aici. Mulțumesc.

31 august

Ne-au luat Ardealul! Blestem din toată ființa mea, din trup până în cugetul de care sunt în stare; blestem pe faimoșii arbitri! Pe unguri nu-i urăsc cum îi urăsc pe italienii mârșavi, feloni, scârboși, și pe nemții brutali și pungăși, doi hoți de codru ajunși judecători! Doamne, cum poți să

rabzi? Simt, știu, că răzbunarea Ta e pe aproape. Am plâns, am urlat, m-am jelit. Acum voi tăcea și voi răbda pentru că *știu*, în mine e evident că va veni ziua pedepsei Tale, Doamne! Nu puteam concepe pe vremuri blestemul etern ce a lovit pe Iuda. Îl vreau și pe el mântuit. Acum concep: blestem etern pe Hitler, pe Mussolini și Stalin și din toată ființa mea doresc prăbușirea operei lor și risipirea popoarelor lor care nu sunt demne să facă parte din lumea culturii. Tigrii și hienele sunt rușinea animalității. Nemții și italienii sunt rușinea omenirii civilizate. Cât despre nenorocitul de popor rus, ce să spun? Nu-l pot urî, mi-e milă de el. Ungurilor le doresc să cunoască și ei cizma nemțească și unghiile falșilor de macaronari, să înțeleagă într-o zi cât au pierdut pierzând o bună înțelegere românească. Iar pe români, care primesc cu lașitate și cu prea ușoară resemnare această nenorocire, îi disprețuiesc. Doamne, nu ne lăsa!

3 septembrie

Azi iar un termen fatal – cinci zile după un Sf. Ion. Mizeriile din jurul meu m-au făcut să nu mai iubesc viața ca înainte. Mă supun soartei. Cum vrei Tu, Doamne! Sentimentul slăbiciunii omenești e tot mai puternic în mine, nu doar o idee, o evidență trăită. Dar totodată aceeași evidență că noi, oamenii, din vina noastră, din lene

și teamă de a pieri în efort, suntem deficitari. Simt după respirație cât pot și cât nu pot. Respir, strănut, cu teama că-mi crapă o arteră. Când risc, îmi crește cu dilatația plămânului și curajul de viață și acțiune. Au dreptate indienii cu metoda lor de respirație. De altfel asta e un stadiu primitiv de curaj, *riscul* moral e superior, riscul totalei dăruiri e suprem. Acum înțeleg rostul dragostei de Dumnezeu. E rupere de trecător, e liberare. Eu sunt încă în resemnarea la voința Ta. Uneori depășesc, îmi e dor de lumea cealaltă, dar nu am ajuns încă să-mi fie dor exclusiv de Tine. Extrem de rar. Aștept tot din mila Ta, n-am nici un merit. Calitatea a doua, și totul e zis. E vastă această calitate, are margini în infinit. Cred că multe însușiri umane superioare, chiar toate, supremele, intră în această calitate. Numai dragostea de Dumnezeu și prin ea cea de oameni e calitate întâi. Născut? Meritat? Socot că meritat. „Cei săraci cu duhul” – cei curajoși, încrezători pentru că iubitori! Înțelepciunea = prudență omenească, ne lipește de pământ, ne face egoiști și posesivi; chiar în bunul spiritual e posesivitate. *Simplitatea* creștină – liberare de orișice – nu pentru a Te găsi pe Tine ci a ieși din Tine. Înțeleg, nu le trăiesc decât foarte rar. *Tout à recommencer*³⁴⁰. Aș fi în stare? Cer, Doamne, viața, din

³⁴⁰ Totul este de reluat de la capăt (fr.).

obicei. Nu mai am credință în utilitatea mea aici. *Je suis un fétu*³⁴¹. Fă ce vrei cu el. Dar nu e adevărată dragoste în mine, e resemnare. *Accept legea!* Unde e libertatea noastră? Nu înțeleg, fac credit, dar mai ales cred în Tine, Iisuse. Te iubesc fiindcă ne semeni.

Soarta Țării mă doare, mă revoltă. Azi mai puțin, parcă am plecat. Nu mai sunt aici. Mă apropie cumva gândul că e o dreptate ca să suferim și noi și francezii. Nu doar ca pedeapsă ci ca merit, e examenul pentru clasa superioară. Ura de alaltăieri și ieri s-a stins; dacă trăiesc, voi continua să protestez pentru dreptate, contra violenței și a arbitrariului, dar fără ură. Am istovit stocul. Principial, voi continua să refuz cultura nemțească actuală și chiar anul acesta să nu li-l ofer copiilor pe Goethe ca să-l admire. Obiectivitatea e bună cu oamenii coptți. Nu vreau să uite prea ușor că acolo e inamicul și deci pericol. Dreptate, da. Dragoste pentru ei? Nu pot. Știu că asta trebuie, Doamne. Dacă vrei Tu, fă-mă să pot! Aș putea de pe acum să am milă de nemții nevinovați, dar nu vreau. Un fond mare de sălbăticie în mine. Dar măcar îl recunosc, nu fac din el model. Rezistență, demnitate, iată ce ne trebuie. Ura paralizează sau dă greș.

À la grâce de Dieu!

³⁴¹ Sunt un nimic (fr.).

Dacă mor, rog insistent să se anunțe la Pontigny:
Abbaye de Pontigny, Yonne – France.

6 septembrie

Abdicarea regelui Carol mă întristează profund. Legăturile între un rege și un popor nu sunt vorbe goale decât pentru cei goi la suflet. Îmi pare groaznic de rău de el ca om. Nu l-am cunoscut de aproape, ceea ce m-a legat a fost încrederea lui și fidelitatea mea. Un suveran, în fond, nu poate fi perfect, ce i se impută e anturajul. De ce l-am suferit? Oare anturajul e vinovat de felonia nemților și a italienilor? Dacă am pierdut Basarabia, Bucovina și Ardealul nu e din pricina noastră ci din pricina nemților și a italienilor. A greșit regele Carol al II-lea, dar oare noi toți nu suntem vinovați? Că am răbdat lichelele? Nu suntem vinovați de dezbinarea pe care a adus-o gardismul în sufletul român? Nu suntem vinovați că majoritatea marilor funcționari fură banul statului? Cum avem obrazul să-l învinovățim pe el de păcate care sunt ale noastre? Și, apoi, de ce nu l-am lăsat să abdice când a vrut el, nu după ce instigatori, plătiți de nemți, au făcut scandalul de aseară? Îi voiau capul domnii gardiști? Pentru ce? Pentru ca Hitler să pună mâna mai ușor pe o țară cu un rege copil? Le fac cinstea să nu-i cred vânzători de țară, dar fanatismul întunecă mințile. Sunt încă destui naivi care cred în

cinstea lui Hitler. Dacă acesta va îndrăzni însă ceea ce a îndrăznit în Cehoslovacia și va îndrăzni să ne ocupe, atunci nemțofilii și gardiștii „abdicăți” unde vor fugi de urgia oamenilor de treabă?

Doamne, ocrotește-ne țara și pe tânărul nostru rege! Doamne, întărește-l, fă-l energic și drept și mângâie-l în durerea ce trebuie să aibă azi în sufletul lui. Când i s-a luat mama, când tata! Săracul copil! Fă-l, Doamne, drept, cu minte și viteaz! Mi se duce gândul la scumpa noastră Regina Maria. De acolo unde ești, ce spui? Ai suferit și Tu, dar unde ești, suferi, desigur, să vezi cum plătește copilul tău. Ocrotește-l. Poate că încă își va putea servi țara în exil, în vremi când faimoasa Axă se va fi frânt și când va fi nevoie de prieteni pe lângă Anglia. Sunt tristă adânc. Am văzut convoiul acelor manifestanți, numai capete încruntate și mutre rele, nimica din elanul constructiv al tineretului. M-am înfiorat la gândul că aceștia ar putea conduce Țara. Popi printre ei cântând versuri pline de ură împotriva evreilor! Câtă inconștiență, primitivitate și lipsă de cultură reală. Lumea înjura Straja. Dar acolo e totul pozitiv, chiar dacă e pe nivel primar!

Proclamația Generalului Antonescu e înțeleaptă, dar îmi dă de bănuț că are de luptat cu valul gardist dezlănțuit. De ce *români și tineri*? Oare s-a mai făcut vreodată apel la

o generație în deosebire de alta, când vrei unitate sufletească? Asemenea apeluri le dau nas. Pentru ce nu au manifestat pentru Basarabia, să fi împiedicat dezastrul cu Ardealul? Pesemne că atunci nu le dădeau voie nemții. Oportunism! Asta e domnia lumii de când e condusă de ariviști fără tradiție, fără lege, fără credință.

Nu voi respira, Doamne, nu voi crede că Ți-e milă de noi, decât în ceasul în care vei face dreptate cu tigrii și șacalii Europei. Nu le doresc moarte naturală, ci un semn ceresc să-i doboare ca lumea să înțeleagă că nu e lăsată de capul ei!

Doamne, aștept cu credință neclintită în Tine. Aibi-l pe Regele nostru Carol în grija Ta. Oricum ar fi fost, a fost al nostru și ne-a vrut după gândul lui numai binele. Nu e el vinovatul de dezastrul mondial. Cum pot țipa copiii noștri: „Heil Hitler” fără să se cutremure că-și cheamă pierzania Neamului? Doamne, aibi-ne în grija Ta!

Nu mă pot înfrăți cu cei care socot că regele merită pedeapsă. Pedeapsa o merităm toți cei din pătura conducătoare că n-am dat din noi oameni de caracter, care puteau face din el un rege extraordinar. Cât avea succes era bun, acum ne trebuie un țap ispășitor! Să ne fie rușine! Nu înțelegeți, nărozilor, că serviți pe nemți cu isprava voastră? Doamne, cât urăsc Axal!

7 septembrie

Evenimentele vin și trec cu o repeziciune afolantă³⁴². Înotăm într-o mare de sentimente și de impulsuri, nu mă mișc din credința mea rațională. Stăm pe vulcan. Nenorociții de fanatizați uită că Hitler ne-a pus gândul rău. Poate cred încă, deși ar fi mai mult decât naivi, ar fi idioți să creadă în cuvântul neamțului. Aș vrea să greșesc, aș vrea să-mi pot face *mea culpa*. M-am îngrozit de mutrele lor rele și opace. Azi când am văzut în Piața Palatului gardiști montând garda, în fața gheretelor goale de soldați, m-a trecut un fior, simțeam revoluția în acest gest anarhic și simbolic. De când un cetățean poate lua locul oșteanului? Sunt gesturi poate bine intenționate dar sunt simptomele unei dezagregări a ordinii și mulțimea nu înțelege, ci se înduioșează. Insultele la adresa regelui Carol sunt altă dovadă de anarhie sălbatică. A fost rege până ieri, e tatăl regelui actual, e cu puțință să ne pierdem bunul-simț în așa măsură? Numai o victorie engleză grabnică, o prăbușire a Germaniei ne mai poate scoate din primejdia pieirii. Dacă nebunii își fac de cap ne trezim în mâna nemților. Antonescu a telefonat celor doi bandiți ca un vasal. Mă întreb cum pot suporta Brătienii și Maniu și Mihalache și Iorga asemenea acte de supușenie față de

³⁴² De la fr. *affolant*, înnebunitoare.

călăi?! Cât despre Stelian Popescu și Șeicaru³⁴³ le va suna ceasul sper, în curând. Dacă mai avem vlagă în noi și omenie românească, trebuie să excludem din trupul nostru spiritual asemenea vermină. N-aș fi crezut să ajung vreodată la atâta ură cum o simt pentru Axă, nici la atât dispreț cum îl simt pentru unii din conducătorii opiniei publice! Actul lui Antonescu de a recunoaște public că a fost felon cu suveranul său, de nevoie și pentru a salva Țara, e respectabil. Această mărturisire m-a împăcat cu gândul că nu mai e un rege „capul statului”, ci un simplu cetățean. Dar nădăjduiesc că în curând tot *regele* va fi capul statului.

Urmăresc cu duioșie și durere pe Carol II în zborul lui de pribeag. Am ca o remușcare în suflet că nu am putut să-i manifest mai mult credința mea și dorința de a-l servi. Aș vrea să-i pot scrie o dată, simt nevoia de a-l mângâia. Poate o voi putea spune fiului lui într-o zi.

Chestia la „ortodoxie” mă amuză chiar. Câtă ambiție și nevoie de *flafla*³⁴⁴ în unele femei.

³⁴³ Stelian Popescu, om politic cu vederi de dreapta, directorul ziarului *Universul*; Pamfil Șeicaru, ziarist de extremă dreapta, directorul cotidianului *Curentul*.

³⁴⁴ Lăudăroșenie (fr.).

Bietele Mme H. și V. sunt amărâte rău, dar nu le înțeleg teama de a fi trase la răspundere. Tot ce s-a făcut a fost legal și necesar. Noi celelalte suntem liniștite. Poate și fiindcă nu cunoaștem ceea ce ele numesc „răzbunarea” Didinei Cantacuzino. Doamne, ce bine e să fii cu conștiința împăcată. Doamne, ajută-ne!

12 septembrie

Moartea bruscă a lui Tilică Ioanid mă costă adânc. L-am văzut, am asistat la slujbă, nu realizez încă. Prea era viu ca să-l pot închipui mort. Îl văd, îl aud glumind. De mult se rupsese intimitatea prieteniei noastre, nu mai aveam puncte de contact sufletesc ca altădată, dar făcea parte din familia mea sufletească. Și azi sunt încredințată că era mai aproape de noi, prietenii de odinioară, decât de cei actuali. Avea mai multe laturi. Dedesubtul celor vizibile avea adâncimi pline de nostalgie nobilă, de melancolie idealistă, de dor nestins. Poate că acum îl acoperea cu un optimism aparent și mai ales cu un fel de juisență cu care *crana*³⁴⁵. Afară de bucuria copilului, nu cred că era fericit. Îmi pare foarte rău că n-am avut curajul să reiau firul prieteniei zilnice. Mediul îmi era străin. Îmi trebuia să fiu singură cu el pentru a vorbi serios. Totuși, cu toate

³⁴⁵ De la fr. *crâner*, a brava.

divergențele din ultimele întâlniri, am simțământul că nu ne despărțise timpul, că păstram împreună o realitate spirituală prețioasă. Dumnezeu să te primească la El, Tilică dragă. Oricare ți-ar fi povara păcatelor tale (de ușurime mai mult decât de răutate pozitivă, o neîmplinire și mai ales a ta însuși) ai în tine o calitate de elan și de generozitate, care sunt de esență superioară. Sub „lichelismul” bucureștean purtat ca o floare obraznică la butonieră, tu doreai binele și dreptatea și, cred, mai ales *bunătatea*. *Tu étais „allégé”*³⁴⁶, de aceea te cred printre cei fericiți în sânul lui Dumnezeu. Mă rog cu drag pentru tine, fără spaimă, fără îndoială pentru soarta ta în Eternitate. Nu ne uita, ajută-mă în ceasul morții mele.

Paulești, 5 octombrie

De zece zile sunt în liniște. La Câmpina m-am repus în echilibru. Îmi trebuie calmul singurătății și al oamenilor echilibrați, calm singuratic. Brita și Myra, cu tinerețea lor triumfătoare și buna creștere din sânge, făceau o atmosferă delicioasă. Tinerețe, frumusețe, prospețime. Myra are alura unei tinere zeițe. Îmi făcea bine s-o privesc. Cu cât trece vremea, constat că mă fericesc frumusețea și grația.

³⁴⁶ Alinat (fr.).

Sentiment neplăcut la vederea dnei S. Cartianu, un fizic ingrat, lipsit de francheță. *Mauvais coupage*³⁴⁷. Totuși, simțeam înăuntrul ei multe valori. Am impresia că a fost lovită tare în viață, de aceea e bătoasă și categorică. Dar în fond, material foarte bun, de calitate. Cred că are talent și umor. Prietenia cu Montherlant interesantă. *Un peu tendre*³⁴⁸.

Acum aflu că Petre Andrei s-a sinucis. Mă doare. Un om pe care-l prețuiam mult. Gânditor serios, suflet omenos. Un om de mare valoare culturală, intransigent în gândire, în căutare; nu cred că avea malversațiuni pe suflet, poate a sucombat dezgustului de a trăi vremi de negură; sau ceva sentimental? În nici un caz nu-l cred încurcat. Poate legături cu oameni de stânga, mai lesne cred asta decât necinstea. Îl regret din tot sufletul, acum vor tăbări pe memoria lui cei care-l numeau ateu. Și nu era ateu. O știu din gura lui. Râdea cu poftă de această învinuire după conferința lui și se întreba cum îndrăznesc oamenii să facă asemenea aserțiuni. De câte ori l-am auzit vorbind în public ca și în intimitatea unei conversațiuni mi-a făcut impresia unui om de cultură solidă și perfect cinstit. Un

³⁴⁷ Croială proastă (fr.).

³⁴⁸ Puțin tandră (fr.).

om. De ce slăbiciunea sfârșitului? Are trei băieți pe care îi iubea cu tandreță, era mândru de ei. De ce s-a sinucis? Doamne! Greu e de trăit în vremuri tulburi ca acestea de acum! Doamne, Tu înțelegeți și ierți. Iartă-l!

10 octombrie

Doamne! Tu știi, și numai Tu, de ce m-ai despărțit de Stello, de Stello meu drag, iubit și cârăit de mine de întotdeauna. Stello, drag, îți privesc fotografia – cu atât am rămas din ființa ta sensibilă. Dragul meu, iartă-mă pentru tot ce ți-am spus în supărare, pentru încăpățânarea unei false purități care crea orgoliu drăcesc și pe care acum îl ispășesc din setea de tine. Te aveam și mi te beam, acum mor de setea ta și știu că, până la moartea mea, până la întâlnirea de dincolo, trebuie să rabd de tine, să mi se usuce buzele de dorul buzelor tale moi, parfumate, calde, pline de sufletul tău de o minunată poezie, de copilărie!

De câte ori te-am hulit în jurnalul ăsta! De câte ori mai ales nici nu apari în pagini, dar acum știu de ce. În fond ești în mine înfipt pentru vecie – nu, *suntem unul singur*. Azi am trăit că m-am cuminecat prin moarte în vecinicie. Ne-au fost unite trupurile, dacă ne-am certat și chinuit a fost din pricina lor căci sufletul și mintea nu ne-au fost distincte, au fost una. Pentru ca maturitatea dragostei noastre sfințite prin taina căsniciei să se facă, trebuia

întrecută fuziunea trupurilor ca și a instinctelor lui; trebuia să înflorim amândoi prin suferință. Eu. Tu. Dulce și drept. Da, *drept*, oricât pare de paradoxal, căci azi, în rodul morții ce erai, superb de viu, transfigurat în toată esența ta, căci ea ieșise la iveală, frumusețea, noblețea, gândirea senină, zâmbetul *gouaillieur*³⁴⁹ erai frumos și mare. Și se făcea o mare sărbătoare. Azi ți-am fost femeia pură și vecinică. Supusă ție, ascultătoare, atentă la fizionomia ta, *ta servante*³⁵⁰. Azi m-ai copt, Stello drag, m-ai tras cu tine mai sus în eternitate. Am trăit unitatea incoruptibilă a căsătoriei. Nu suntem despărțiți, suntem una. Ești duhul superior care forța în mine fidelitatea, cu toate aparențele superficiale după care lumea judeca legătura noastră. Acum ești tu, iar eu cresc prin tine, după cum, de când te cunosc și te iubesc, căci cred că deodată a fost, am crescut prin tine. Spune-mi și tu că nu ești supărat pe mine de toate meschinele imputări ce-ți făceam. Spune-mi, spune-mi că ești mulțumit de mine. Am fost unul pentru altul cremene. Noi împreună am fost scânteia. Acum surâzi și-ți place imaginea. Am să stau de-acum înainte cu tine de vorbă? Jurnalul ăsta, pe care ani

³⁴⁹ Batjocoritor (fr.).

³⁵⁰ Slujnica ta (fr.).

de zile l-am ascuns, dar în ultima vreme cred că am vorbit în fața ta deseori de el, cred că va fi o conversație cu tine, de vreme ce e conversație cu mine. Aș vrea să stau toată noaptea, să te aștept ca altădată, dacă mă cheamă Mariana, poate îi e urât biata. Te sărut acum, nu mai pot spune: dulce. Te sărut. Te las să mă pătrunzi în ființa toată. Cercul de fier din jurul capului, poate că așa mă poți cuprinde ca să te simt. Vino, Stello, soțul meu pe vecie!

13 octombrie

Iubitule, nu ți-am mai scris, pentru că nu eram niciodată singură și de altfel mereu mă gândesc la tine.

15 octombrie

Pui mic, acum ca și în viață, mă acaparează toți și n-am timp să mă reculeg alături de tine decât noaptea. Acum le-am *éconduit*³⁵¹ pe toate, până vine ora vizitelor de după-masă; stau cu tine. Aș fi nenorocită dacă aș crede că tu ești înfricoșat pe acolo. Mă tem totuși că ești trist, că te plictisești. Te văd cu colțurile gurii lăsate. Dar aibi răbdare și încredere în Dumnezeu și misericordia lui, totul trece, vei intra în lumina cea mare, cu voia și iubirea Lui. Aș

³⁵¹ Expediat (fr.).

vrea să mă simți lângă tine, de mâna ta, nu ești singur. Toate celelalte lucruri, deși trăiesc în ele, iau realmente parte la ele, îmi apar atât de insignifiante! Până și ocupația nemțească! Cât ne-am fi zbatut noi dacă eram acum împreună! Ei bine, am un vocabular, mai palid, e drept, ca al tău, ca să vorbesc de ei, prin care te fac prezent. Ce curios! Cum mă șocau cuvintele tari și cum le simt umorul acum. Plecarea ta e o dublă încercare pentru amândoi! Pe tine te-a scos din juisența din care reușiseși să te scoți câtva timp, dar iar erai pe panta de a-ți pierde voința, de a te lăsa trăit de alții. Acum ești în locul tău pe lume, nu te busculează din el toți amărății de vicioși. De acolo poți avea perspectiva pe care n-am fost în stare să ți-o dau. Deci? Nu te-am iubit destul, adică exclusiv pentru tine. Dragostea asta lumească e făcută din egoism. Acum ne iubim complet, suntem una. Vreau să ajunez uneori pentru tine – ca o disciplină de care ai încă nevoie. Tu, dincolo, mă ajuți, știu, pentru a mă rupe din aparențe, a mă afunda în realitate.

De unde, Stelule dragă, atâta calm în mine? Nu e indiferență ci plenitudine. Nu ești acolo sub flori, ești aici în casă, în mine.

Mă uit la tine la fotografii. Te văd, te simt, ești aici. Aș vrea un semn de la tine. Dar nu poți, ești încă prea cald? Mă duc să mă culc. Somn dulce.

16 octombrie

Mă uit la chipul tău, parcă trăiești. Mă duc în camera de culcare, pâlpâie candela, se ofilesc trandafirii pe măsuta de noapte. Te simt acolo. Ești, dar unde? Cum? Am vorbit cu părintele până acum. Are dreptate: îndoiala se furișează când slăbește iubirea. Nu mă îndoiesc de tine, dar aș vrea să fii fericit. Mă întristez la gândul că ai putea fi trist. De mine n-ai grija, tu vezi că sunt tare și răbdător, am un fel de antrenament din copilărie, făcut gratuit. Aș vrea să mă pot bucura cu tine de cele noi ce ți se relevă ție. Numai să nu te temi, să iubești, Dumnezeu e îndurător. Mântuitorul te-a luat sub ocrotirea lui, Sf. Fecioară te ține în brațe. Dormi liniștit. Eu fac tot ce pot pentru tine. Tot ce fac sufletește va fi dat ție. Când nu vei mai avea nevoie, mă avertizezi, și dacă o fi să mor cu păcatele mele, mă vei ajuta tu, dincolo. Îmi e dor de tine, aș vrea să te mai răsfaț puțin. Te iubesc. Mă gândesc la tine tot timpul.

19 octombrie

Stello drag, mă surprind scriindu-ți o scrisoare. Mă întreb dacă o poți citi. Am fost la tine cu Flo; nu te pot găsi acolo deși te-am dus cu ochii până te-ai scoborât în pământ. Nu te găsesc acolo, nu știu unde ești, am impresia că te plimbi, nu m-ai uitat desigur, dar ești de aiurea. Câteodată mă priveai ca pe o străină în viață. Așa trebuie să fie între oameni care au fiecare entitatea lor. Dar când erai copil, mă iubeai. Îmi lipsești, umpleai casa. Mă văitam că te îmbraci umblând prin toată casa, duduia locul sub pașii tăi grăbiți. Te văd tot în cămașă, în izmene, înainte de a te îmbrăca. Îți perii părul, îl piepteni, te plimbi prin casă și vorbești. Alegi cravata, îți așezi batista, îți iei pălăria, paltonul, te întorci puțin spre mine, îmi faci o beza cu un deget și o zbughești, punând cheile în buzunar. Ce tânăr ești, ce aventură e în tine! Acum pe unde ești? Îmi e dor de tine deși sunt tot timpul cu tine. Îți văd curbura ochilor, puțin roșii pe marginea pleoapelor. Te sărut dulce, dulce.

21 octombrie

Stelule drag, nu mă pot despărți de tine, chiar când vorbesc cu alții, te chem aici, lângă mine. Te iau de mână să mă aperi. N-am înțeles deseori în viață ce înțeleg acum – că mă acopereai. Tu erai mai slab ca voință, e drept, dar

ce importanță are asta? Tu erai mai puternic ca elan și generozitate, cu acestea se apără omenia din om. Mă simt fără sprijin. Îmi surâzi drag din fotografii parcă mă vrei îmbărbătată, parcă îmi ceri, ca odinioară, să fiu exemplară, să fii mândru de mine. Încerc, de dragul tău. Vreau să spună toți de tine că ai o nevastă a ta, nu ca alții. Aș vrea să te alint ca altădată, ca întotdeauna, chiar când mă temeam că te agasez. Îmi e bine așa, lângă tine. Te-am visat, ca adormit, dar în picioare, ai spus că-ți mai trebuie 12 mese. Am înțeles, sunt 12 împărțășanii. Dacă mă lasă Părintele, le voi săvârși curând. Nu mă simt bine decât în rugăciune, când te simt aproape. Ți-am pus creionul de aur pe inimă cu nădejdea că-mi vei scrie în vis. Ce curioasă mentalitate ne facem cu moartea celui iubit! Ești lângă mine, în mine, nedespărțit. Poate așa îmi duceai dorul când plecam în străinătate. Singură mi-am croit singurătatea asta. Deși, amintește-ți cât mă lăsa singură pe vremuri – de credeam că ți-e urât de mine! Mărturisește acolo unde ești, în lumina nepătată a adevărului, că nu eu am fost singură de vină. Mă lăsa, dar azi înțeleg, eram țărnuț sigur unde putea reveni barca hoinară oricând. Vâjâie aeroplanele pe sus, aproape de case. Nu mă mai interesează nimic! Inima s-a stins cu tine. Învi-o tu, dacă vrei. Aș fi dorit și eu să plecăm împreună. Aș vrea să te

regăsesc, să pornim mai sus împreună. Ori trebuie să-ți faci stagiul de purificare și pe urmă ne întâlnim? Dacă poți, răspunde-mi. În vis sunt abordabilă ușor, pe cât mi se pare. Aș putea să reintru calm în viață, poate va trebui s-o fac. Dar gustul vieții s-a schimbat. M-ai luat cu tine dincolo. Aș vrea să fiu de folos alor mei și tuturor, dar de trăit nu vreau să mai trăiesc pentru cele trecătoare. Mi se par toți copiii mici. E așa frumos afară! Casele din față par un transatlantic cu caturi, pe fondul ceresc. Plutesc, îmi e dor de tine. Nu mă părăsi, vino în vis. Îmi e dor și nimic altceva. Pusy dulce.

Dragule, azi am o bucurie în suflet, nu știu de ce, poate din rugăciunea care îmi dă liniștea și siguranța că ție îți priește, te ajută. Am impresia azi că ești bucuros, că nu ești trist. Te iubesc.

Cutremurul de azi-dimineață mi-a speriat trupul, cu mintea primeam. Te sărut. Sună. Acum am vorbit cu Ovid pentru banii de la tine. A spus că-mi telefonează, crede că azi îi pot lua. Vreau să pot plăti ce am făgăduit și să am grijă de slujbe pentru sufletul tău. Vestea dată de Maricica de visul cu Colea vesel și spunându-i că e tot lângă ele. M-a bucurat ca o asigurare că sunteți. Te rog, când vei putea fără efort și suferință să vii la mine, să-mi dai și mie un semn că ești pe lângă mine, fă-o. Te iubesc; întotdeauna

te-am iubit chiar când te necăjeam. Vream să fiu dreaptă, eram neroadă. Tu ai fost bun, generos, spontan – un copil, de aceea te cred acum în brațele Sfintei Fecioare. Mouton spunea că l-a frapat chipul tău de copil; *il etait un enfant*³⁵², adică erai pur și cum îi place Tatălui să ne vadă. Nu mă uita, dragule, iubește-mă, stai lângă mine dacă se poate, dă-mi, dacă e voie, un semn că ești lângă mine. Am acum în suflet ca un zâmbet, o bucurie, o lumină. Doamne! Asta e opera Ta. Vă iubesc pe cei de acolo. Vă dăruiesc toate meritele ce aș putea achiziționa. Păziți-mă de toate cele neplăcute Domnului. Vreau să reintru în viață liniștit, înconjurată de voi, cu tine alături, fără preget. Nu mă lăsa, Stelule drag. Ieri aveam impresia unei groaznice părăsiri. Azi te simt voios lângă mine. M-aș ruga neconținut pentru tine ca să te ajut. Nu dormi! Îmi pare rău când mă gândesc că ai putea fi neconștient. Reazemă-te de mine. Toată viața vreau să te servesc. Să mă rog pentru bucuria ta acolo și vei veni, la vreme, să mă treci dincolo. Da? Colea a spus să nu-i mai înjurăm pe nemți că ei ne apără. Așa trebuie să fie. Apărați-ne gândurile, nu mă lăsați singură aici, nedumerită. Rugați-vă pentru noi. Pusi dulce.

³⁵² Era un copil (fr.).

27 octombrie

Nu ți-am mai scris fiindcă tot timpul stau cu tine de vorbă. Te caut prin aer când alții vorbesc. Nu mă simt bine decât cu tine, încep să văd oamenii prin tine, înțeleg câtă dreptate aveai. *Ne jugeons point. Aïmons*³⁵³. Îmi e foarte dor de tine, nu văd cum aș putea ani de zile să nu te văd și să nu te aud. Cum vrea Dumnezeu! Mă supun. Prima oară în viață trăiesc ineluctabilul definitiv!

Alaltăieri la minister am constatat iar cât erai de prețuit, Stelule drag. Te iubesc, îți mulțumesc pentru tot, tot, tot. Iartă dacă prostește te necăjeam, credeam că e bine pentru tine, că te stimulez. Tot ce am suferit eu, acum simt tot ca un dar al firii tale impetuoase, copilărești, elementare și rafinate totodată. Te iubesc peste, dincolo, de moarte. Te iubesc, a ta rămân, cer lui Dumnezeu ca în veșnicie să nu ne despartă. Ce bine ar fi să mă iei la tine în somn! Mă doare inima, hai, vino! Cum vrea Dumnezeu! Pusy dulce.

Maica mi se pare, săraca, *très bas*³⁵⁴.

³⁵³ Să nu ne judecăm. Să iubim. (fr.)

³⁵⁴ Foarte căzută (fr.).

28 octombrie

Scumpul meu, încep lucrul, plec la Conservator. Nu pot să nu te pup ca pe vremuri când te lăsam dormind ca un copil. Mă uit la fotografii în care surâzi, te regăsesc; cu ce puțin se mulțumește un biet om! Or, îmi ești atât de viu încât te simt aici în casă, pretutindeni. Dă-mi un semn, o floare care să-mi cadă, un caiet, ceva. Te tot văd cu batista în mână ștergându-ți mustața. Cu ochii răsători și tachin. Uite, te plimbi prin casă în *caleçon*³⁵⁵ mov, cu mâna pe creștet, netezind părul. Te iubesc. Aibi grijă de Nelly, e într-o pasă proastă. Păzește-l. Te iubesc, nu mă uita. Dragule, de unde pata asta? Tu, tu ai făcut-o. Nu plânge, puiule, nu plânge. Te iubesc, nu te uit, sunt a ta pe vecie. Hai, ia-mă cu tine. Nu-ți fie urât, sunt cu tine tot timpul, neîncetat. Te iubesc.

29 octombrie

Stelule drag, azi sunt liniștită. Te-am visat foarte vag și încurcat, dar simt că ai fost lângă mine. Și cuvintele Maichii mi-au făcut bine. Binecuvântarea ei venea ca de la tine. Eu sufăr de tot ce te-am făcut să suferi, chiar dacă în intenție eram bună. Dar mai ales mă dor sentimentele dușmănoase pe care le aveam când simțeam că mă

³⁵⁵ Indispensabili (fr.).

chinuiești cu vrere. Ce răi suntem în fondul nostru! Ce bestii furioase. Fără tine n-aș fi cunoscut afundurile mele sălbatice. Firește, totul se scuză ca omenesc, dar păcatul rămâne păcat. Simt că sufăr lipsa ta cu atâta durere pentru ca să răscumpăr toată nevoia de liniște prin despărțirea egoistă pe care am simțit-o când plecam de lângă tine vara. E drept că erai capricios și violent, dar cu dragostea te dezarmam și nu întotdeauna te-am iubit cum trebuie, sau, din ambiție omenească, nu ți-o arătam, sau din pudoare și din simțământul stupid că eu îți sunt indiferentă sau chiar urâtă. Mă montam ca o bleagă. Am suferit zadarnic și te făceam sadic cu mine. Mă tem să nu cad în păcatul exagerării, al torturii de sine. Nu vreau decât adevărul. Vreau să-mi recunosc păcatele, fără a te schimba pe tine și a te face un mieluşel. Recunosc că n-am avut adevărată răbdare cu tine decât după Oxford. Dar te-am iubit întotdeauna, mai ales când te simțeam atât de slab, de „în vânt”, de departe de realitate. Te-am iubit și tu mă chinuai cu gelozii întotdeauna; iar când mi-a cerut bietul suflet o compensație, tot ție ți-am spus tot. Atunci ai greșit cu mine, dar așa era omenește. Tot ce a fost între noi mie mi-a fost de folos, m-a liberat de mine. Dar mă tem că metodele mele de creștere nu au fost bune pentru tine. Cu toate astea, tu știi și ai știut că în viața de aici,

ești singurul meu bărbat, că te-am ales pentru veșnicie, că sunt exclusiv a ta. Dumnezeu să ne unească încă o dată pentru veșnicie! Dragul meu drag, te simt înseninat acum lângă mine. *Merci pour tout. Je t'aime*³⁵⁶.

Vai, ce zi grea. Ieri după ce am citit scrisorile acelei fete de a cărei existență n-am avut habar, mi s-a lăsat o ceață în suflet, un fel de indiferență, de palpabilă singurătate, de dezolare liniștită care mă făcea să sper într-o detașare de un trecut în care o bună parte din tine îmi rămăsese complet străină. Aveai viața ta aparte în medii complet străine de noi, de casa noastră. Trăiai acolo ceasuri de conversație de intimitate, de veselie, poate și de enervare, pe care toate le ascundeai de mine. Am trăit ieri ceasuri de „moarte civilă”, fără supărare, cu aceeași tandrețe dureroasă pentru tine ca altădată. Numai, în plus, deznădejdea că nu am putut să-ți umplu viața. Nu știam ce se petrece în subconștientul meu. Visul de azi-noapte mi-a revelat tot fondul de desperată gelozie ce zace în mine, corolar al unei dragoste neistovite și prea ținută în frâu. Scena pe care ți-am făcut-o în vis pentru femeia ce sta într-un colț, surâsul tău *moqueur*³⁵⁷ și indiferent mi-au

³⁵⁶ Mulțumesc pentru tot. Te iubesc. (fr.)

³⁵⁷ Batjocoritor (fr.).

arătat câte lucruri zac mocnind nelichidate în noi! Și paharul de apă călâie pe care mi l-ai dat să-l beau și din care am băut numai jumătate, iar cu restul am făcut un gest de libațiune! Lacrimile, să fie, pe care le înghit și cele căroră le dau drumul?

Ieri te-am visat cu un fir de ață albă în mână, pe urmă l-ai rulat după nasturii jilecii și l-ai băgat, nevăzut, în cămașă. Ce o fi simbolizând? Drum? Drumul tău spre alte sfere? Drumul meu scurt ce-l mai am de străbătut? Grea e viața. Maică dulce, așa îmi spuneai tu! Maică dulce! Eram dulce pentru tine, dulce până în adâncul sufletului câteodată atât de amărât! Dar ce se compară amarul lângă cine ți-e drag, pe lângă amarul singurătății mele de acum. Știu că și altele au avut de îndurat aceste suferințe. Nu mă mângâie, mă doare. Aș vrea să adorm pentru totdeauna. E laș, știu. Dar așa simt acum. Dar să mă agăț de un rost nu se prinde, știu că e făcut, nu născut din mine. Viață desprinsă – stau în vânt. Doamne! Ce fel de metode sunt astea pentru a roade după om toată izina? Nu știu ce va rămâne din mine din starea asta de depresiune fără ieșire posibilă. *Une femme finie*³⁵⁸. N-am alt dor decât să adorm pe vecie. Oboseală – *tout ne m 'est*

³⁵⁸ O femeie sfârșită (fr.).

*plus*³⁵⁹. Ce rost e în toate acestea? Se poate ieși de aici? Dar la ce bun? Aștept să mă doboare urgia cerească, să mă frângă pentru scopul ei. Azi nu am puterea unei supuneri active, am murit și eu, rătăcesc, ca și tine, poate prin nedumerire. Îmi plec capul pe umărul tău. Tu pășești sigur, eu închid ochii, du-mă tu.

6 noiembrie

Nu am mai scris fiindcă vorbesc cu tine mereu. Niciodată n-am fost mai împreună ca acum. Te iau cu mine oriunde și oricând. Am impresia că de multe ori tu dispui de mine. Tu mă faci tristă sau liniștită. Până și la clasă parcă ești cu mine! Dar mi-e un dor năprasnic să te văd. Fotografiile sunt o mângâiere. Îmi surâzi cu înțelese. Cum să-ți mulțumesc că vii la mine în vis? Fericirea mea încă dovedește că nu e numai joc al amintirii și imaginației mele. Prea sunt vise cu tâlc. Firul de ață alb e drumul săvârșit de tine sau cel pe care-l mai am eu de făcut? Azi-noapte erai învelit în cearceafuri ude sau erau straturi ce trebuiesc să cadă de pe tine? Dacă erai ud e că am plâns eu cu foc. *Merci* din inimă că mi-ai sărutat așa de frumos mâna, în palmă, erai tu. *Merci* pentru bomboane. Te-am văzut la biroul tău de acum, era altfel ca cel de aci. Triai

³⁵⁹ Nu mă mai interesează nimic (fr.).

telegrame, erai în costum de biciclist, cu părul ca după somn, tânăr, ne surâdeai Mariettei și mie. Sunt fericită când te văd în vis. Trăiesc din asta. Scriu cu tocul tău, am impresia că e mâna ta pe el, țin degetele ca tine. Plec cu Tity la țară – mergi cu noi, nu e așa? Te aștept în somn. Te rog frumos, vino, nu mă lăsa. Ai tăi sunt buni cu mine și mă iubesc; și eu pe ei. Ai mei te iubesc ca și cum ai fi printre noi. Mă gândeam ieri cum nimeni nu poartă după tine doliu de mort; ești viu printre noi. Tot timpul și toți se gândesc la tine ca prezent. Părintele Gala spunea azi că trebuie să mă țin tare pentru a-ți ajuta ție, a te menține viu. Oare noi, Rodica și Dodica – tusea și junghiul –, trebuie să ne susținem în veșnicie până om fi amândoi una cu Izvorul? Tu mă inspire, eu te susțin; când voi muri eu, tu vei fi tare, liber, fericit, mă vei susține acolo. Ești în pervazul ușii? Am impresia că mă privești cu drag și-mi trimiți bezele. Îmi ești nespus de drag. Te iubesc. Vestea lui Roosevelt ales mă bucură teoretic; acum nu mai mă atinge nimic, numai soarta ta. Dar principial mă bucur, firește. Dacă mai mă trezesc vreodată pentru lumea asta, cred că tot pentru libertatea democrației voi opta, împreună cu tine. Pe nemți nu mai am necazul de altădată, îmi e milă de toți; și de noi și de ei și de toți. Rugați-vă de Dumnezeu să trimită o pace creștinească

între cei de pe pământ. După sir Oliver Lodge, voi lucrați și dincolo. Tu ce faci? Te-am văzut la *birou* – oare ce așezai? Telegrama sau buletine de vot? Spune-mi într-un fel ca proasta de mine „măimuța ta savantă și glorioasă” să înțeleagă! Te iubesc. Am poftă să glumim împreună. E așa frumos afară! Oare nu vei fi fiind pe la curse? Hai, vino un pic și pe aici. Elsa a postit o lună pentru tine, du-te și îi mulțumește, liniștește-o de necazurile ei, ajut-o să izbândească în cele ce-și propune. Mari sunt minunile Tale, Doamne.

Procesul ce se petrece în Nicu și Aurora e vizibil cauzat de harul lui Dumnezeu. Oare nu le ajuți și tu? Așa cred eu; tu te-ai dus acolo ca să ne pregătești pe toți pentru veșnicie. Râzi? Exagerez. Poate. Dar vezi tu, în fundul meu, cu tot spiritul critic, eu am crezut în mari puteri creatoare în tine. Dacă nu erau Nene R... (Nu te supăra, râzi.) Te iubesc. Mă culc, hai vino, dă-mi un semn că ești prezent! Pusi dulce.

Ce frumos te-am visat luni dimineața la țară! Te culcai pe pieptul meu, cu o siguranță totală că e bine așa și-mi spuneai: „așa cum când erai tu fată”. Aveai o expresie de securitate și de siguranță că e locul tău pe vecie pe inima mea!

Dar de ce purtai mitene³⁶⁰ negre? Și zâmbeai mucalit.
Pusi dulce, dragule.

11 noiembrie

Dragul meu, au trecut zile grele, mă gândesc la tine tot timpul, neîntrerupt, te asimilez în orice clipă, cu tot ce faci și sunt. Am clipe foarte grele, îmi lipsești dureros. La Polcești, în prima criză, credeam că vii să mă iei și totuși te simțeam în rezervă. Era între noi *une cloison*³⁶¹. Ieri-noapte, cutremur îngrozitor. Sentiment unic – e teribil să simți așa inevitabilul și „soarta”. Ieri am fost copleșită de tristețe și de sentimentul că tot ce facem e neputincios, dar mă simt, ca și pe tine, în mâna lui Dumnezeu. Cum vrea El. M-am împărtășit în condiții speciale, sub cupola amenințătoare, nu m-am putut reculege bine, dar Dumnezeu e în noi și fără conștiința noastră clară. Prin comuniune sunt mai aproape de tine. Te rog, Stellule drag, vino iar în vis, dacă se poate fără durere pentru tine. Te sărut din inimă. Tare mi-e dor de tine!

³⁶⁰ De la fr. *mitaines*, mănuși care lasă degetele descoperite.

³⁶¹ Perete subțire (fr.).

15 noiembrie

Îți scriu pe patul meu, de atâtea săptămâni nu m-am mai așezat aici; acum am impresia, ca altădată, că tu citești în patul tău și eu scriu. Îmi e dor de tine. Azi ai fost lângă mine la curs. Parcă mi-ai luat pe la spate capul, îți simțeam mâinile, mă sărutai. Ți-a plăcut ce am spus. Nu știu ce se întâmplă cu mine. Sunt detașată de lume și totuși nu indiferentă. Parcă stau la balcon și iau parte *au-dessus de la mêlée*³⁶². Scrisoarea Domniței [Ileana] mi-a făcut bine. Simpatia unui astfel de om e un balsam. Am nevoie de dragoste, dar de una specială, una care respectă tot, chiar ce nu e rațional sau chiar ireal în mine. În tramvai judecam, cântăream. Te vedeam în forma în care te depărtai de mine, căutai aventura; am realizat că te-am iubit mai mult decât am fost iubită. Dar ce importă asta? Noi doi făceam totuși unul. Nu simt nevoia să mă consolez – ba da, uneori, dar știu că ție ți-ar părea rău și eu aș fi neatentă la tot ce m-ar distra de tine. La clasă gândesc la lucruri esențiale la care tu iei parte și, poate, mă inspiri, sunt și aproape de tine. Ieri, la Mircea, te vedeam intrând pe ușă și sărutându-ne mâna Réginei și mie. E curios, am senzația netă a mâinilor tale cam umede și cam reci. Te

³⁶² Pe deasupra mulțimii (fr.).

rog, te rog din inimă, vino în vis, dacă poți fără suferință!
Te iubesc.

19 noiembrie

Azi sunt șase săptămâni de când te duceai. Am impresia că nu e nimic adevărat din câte trăiesc, că e iluzie. Te aștept să vii. Acum ești parcă într-un voiaj de câteva zile, nu te simt lângă mine. Sâmbătă noaptea am trecut prin deznădejde. Duminică, zi grea. Of, Doamne, ce greu e să nu te mai am. Te iubesc.

24 noiembrie, seara

Dragule, sunt singură de tot. Acum înțeleg ce dreptate aveai când îi judecai pe ai mei ca pe niște perfecți egoiști. Tu, unde ești, înțelegi poate mai bine ca aci pe pământ *combien on est tout seul, tant que l'on vit*³⁶³. Cine știe dacă, aferată stupid cum eram uneori, nu ți se părea că te las singur. Dar eu te iubeam, așteptam cu bucurie momentul să mă întorc acasă ca să te găsesc. Parcă te văd în pat, cu jurnale multe în jurul tău. Te văd. Te simt parcă tot acolo, privindu-mă pe după ochelari. Uneori citeam până noaptea târziu împreună, atunci eram fericită, sau când mă luai pe repezeală să ieșim la un cinema, sau când ne

³⁶³ Cât de singur ești, cât trăiești (fr.).

înțelegeam pe de-a-ntregul pe chestii de politică sau de principii.

Pe unde ești tu, îți dai tu seama cât trăiesc prin tine, cu tine, în tine? Nu mi se dezlipește gândul de la tine. Uite, am impresia că te-ai așezat acum lângă mine, că ți-ai pus capul pe umărul meu și că ești trist că plâng. Îmi e dor de tine, dragule.

Trebuie să renunți la tot în viața asta, dragul meu. Dacă ești fericit acolo, cel puțin aș suferi mai ușor. Scrisoarea ta pentru Fag, găsită în hainele tale, am deschis-o. Fără dată, o întâlnire cu prieteni. Am fost exclusă din atâtea zile din viața ta! Ce soartă tristă și dureroasă, sub aparența unei femei iubite și admirate.

Aseară, dragul meu, m-a întrerupt Lula. Azi-noapte te-am visat. Tu plecai și eu voiam să plec cu tine, de teamă să nu te îmbolnăvești și să te pierd iar. Semn că plec după tine? Ce bine ar fi! Deși e soare azi și cu el crește în mine iubirea de viață, totuși, fiind sigură că soarele de dincolo e mai splendid și că vom putea zbura în spațiu – vom face pe aeroplanale! – mă tentează gândul că se apropie sfârșitul. Maica, săraca, se stinge după tine. Am impresia că nu poate fără tine. Dar tu ești mai bine. Sunt mulțumită când te visez și când aflu că altora le e dor de tine. Ieri seară Mișu mi-a făcut bine telefonând că de o

jumătate de oră se gândește la noi doi. Așa vreau, să nu ne despartă lumea. Te iubesc. *Jette les yeux sur mon livre*³⁶⁴. Ajută-mă să corectez bine la a doua corectură. Te sărut cu drag, ca întotdeauna, ca în penultimul vis.

27 noiembrie

Stello al meu, azi iar îmi lipsești dureros. Am nevoie de prezența ta. Ieri, ziua ta. Au venit părintele Gala, Marietta, Valérie, și Régine, și Lelia S. cu flori pentru tine. Mi-au telefonat băieții tăi de la Minister – am simțit tot timpul că lumea te iubește și nu te uită. Îmi e dor de tine. Ieri la curs am răsuflat. Am spus pe față ce gândesc. Cred că ai fost mulțumit de mine. Vorbeam și credeam că ești în spatele meu și-mi sufli curaj. Am avut și satisfacția de a simți copiii toți, cei vechi și dintre cei noi, alături de mine. Bălășoiu a fost într-adevăr cavalier. Am plecat de acolo cu simțământul, pe care, ți-aduci aminte? îl aveam deseori când vorbeam seara, în intimitate: cinstea și datoria împlinite cu dragoste sunt o putere și morală și socială.

Am găsit azi *Climatul dreptății* cu mucalita dedicație ce ne-ai făcut. Pe atunci, îl știam din citirea ta a manuscrisului. Acum îl citesc ca să mă întâlnesc cu tine.

³⁶⁴ Aruncă-ți ochii pe cartea mea (fr.). Alice Voinescu își făcea corectura la lucrarea *Aspecte din teatrul contemporan*, care va apărea la începutul anului 1941, la Editura Fundațiilor Regale.

De ce nu intri acum pe ușă? Ce dor îmi e de tine. Vino, dă-mi un semn, te rog, te rog. Dacă citești și mă vezi, ți-ar fi milă de mine. Hai vino, măcar în vis, dragul meu.

2 decembrie

Dragul meu. Tot mai mult am impresia că ești aproape. Ultimele evenimente îmi dau un fel de certitudine că ne desparte doar un zid subțire, că tu ești aici, că mă vezi. Simt că legătura noastră e indestructibilă. Cel puțin a mea spre tine. Întâmplarea din clasă a fost văzută de tine. Te simțeam la spatele meu, în picioare, ținându-mă de cap și de umeri. Ai fost mulțumit.

Moartea domnului Iorga m-a exasperat. De la mișelia asta, nu mai cred în ordine și liniște. Acum știu că e revoluție. Unde ne va duce? L-am văzut trist, trist și parcă umilit în colțul capelei. Ce soartă! Sau e voia ta? Omul acesta mare și mândru, relegat într-un colț sărăcăcios, fără gardă de onoare, fără fastul acordat de lume atâtor morți! Fără tricolorul pe care, ca nici unul altul în această țară astăzi, merita să-l poarte pe inimă. Domnule Profesor! Acolo unde ești acum, vezi desigur lucrurile sub specia eternității, surâzi de toată meschinăria ce ne muncește și te închini în fața luminii eterne pe care ai căutat-o cinstit. Nu voi uita lacrimile ce te înecau anul trecut la Conferința Ortodoxiei când citeai versuri religioase vechi. Ce pot face

pentru dumneata, decât să mă rog din toată inima pentru odihna sufletului dumatăle? Ieri, la mormânt m-am rugat ca pentru ai mei. Roagă-te smerit, profesore, pentru bietul nostru neam. Poate că te-a cruțat Cel Bun de durerea de azi. Cum ai fi suferit să vezi că intră la noi străinul dușman, în chip de prieten.

Voi, acolo, știți mai bine ce ne pândește, ocrotiți-ne. Și de o fi să cad și eu sub lovitura unor inconstienți, sufletul vostru liberat să-mi vie în ajutor.

Ieri m-am împărtășit, Doamne, cu sfânt Trupul și Sângele Tău. Am simțit o mare putere care mă cuprinde, îmi curgea foc prin vine. Doamne, fă să nu Te supăr, să nu te mâhnesc. Că de meritat știu, nu Te merit. Fă, Doamne, să Te pot servi cum vei vrea Tu. Mă doare sufletul, îmi e dor de Stello, sufăr de lipsa lui. Fie voia Ta. Dar din inimă Te rog, așază-l la loc luminat și dă-ne tuturor care trăim încă puterea de a fi pe placul Tău. Amin.

8 decembrie

Dragul meu, mă gândesc la tine mereu. Te asociez în toate. Ce se întâmplă acum la noi e grozav; impunitatea asasinilor mă copleșește. Trăim vremuri de josnicie. În tot haosul omenesc, o singură lumină: dreapta victorie a grecilor și rezistența englezilor. Popoare care au o credință reală în Dumnezeu și în soarta divină a omenirii. Tu, care

vezi acum toate, limpede, cu adevăratul lor sens, desigur că nu te mai tulburi. Dă-mi, Stelule drag, calmul și curajul necesar să trăiesc. Îți scriu numele și mă sfâșie gândul că nici o scrisoare cu „Stelule drag” nu te mai ajunge, și totuși, am siguranța că le citești pe acestea. Simt că te bucuri de prezența lui Tity și Puiu în casă. Sunt sigură, de altfel, că tu ai adus-o, cum ai și împins-o să plece, pe Lula.

*Je m'en veux*³⁶⁵ de a fi fost uneori nerăbdătoare cu ea, săraca! E nenorocită, dar nu din neavere ci din temperament. Nu se poate decide spre independență, fiindcă o costă riscul unor nenorocite de bunuri. Dar nu e numai spaima de bani ci mai ales un sentiment de „dreptate” din care nu poate ieși. Vorba Sfântului Paul despre superioritatea dragostei asupra dreptății e divin inspirată. Îți privesc fotografia. Te sărut în gând, te simt aici lângă mine, dar aștept un semn, o scrisoare venită de la un mediu străin. Aștept. Am uneori impresia că nu mai mă lași mult timp aici, că vii să mă iei. Mă tem uneori de necunoscut, dar mai ales de timpul imediat după moarte. Totuși perspectiva de *te retrouver me donne un élan de jeunesse*³⁶⁶. Aveai tu dreptate, nu pot fără tine. *Allons,*

³⁶⁵ Îmi reproșez (fr.).

³⁶⁶ De a te regăsi îmi dă un elan tineresc (fr.).

*qu'en dis-tu?*³⁶⁷ Te sărut. La revedere, pe curând, da? Te iubesc.

31 decembrie

Azi se sfârșește anul acesta, an păcătos, trist, funebru, catastrofal.

N-am mai stat cu tine de vorbă de o lună. A murit Maica, i-a fost dor de tine. Mi se pare că tot visez urât și că trebuie să mă trezesc. Moartea Maichii m-a învățat și ea multe. Conversația cu Maica, joi dimineața, ca un fel de testament al ei. Cu gândul la voi, copiii ei, mândră că ați fost cumsecade, că „n-ați pretendent nimic de la ea”. Și ce tristețe a fost în ea când a evocat cei zece ani de lipsuri – parcă se cutremura, apoi calmul cel mare, deși era încă printre noi. Suferința ei trupească, prea dureroasă ca să vreau să mi-o amintesc. Îmi e scumpă amintirea ultimei nopți când o vegheam cu Aurora. Ea dormea liniștită, noi ne vărsăm amarul și ne înduioșam de amintiri scumpe. Era totul așa calm, moartea și viața stau strâns legate laolaltă. Azi am dus-o la locul ei de veci și pe tante Irène. Multă lume și tineri – ca și la Maica. Amândouă au fost și oameni întregi și mame exemplare. Ele și-au meritat odihna. Am fost la tine, nu ești acolo. Te chem, te simt aici

³⁶⁷ Spune, ce zici tu de asta (fr.).

în casă. De ce nu pot să comunic cu tine? Mă tem că te tulbur chemându-te prea insistent. Te rog, Stello, caută un mijloc, dacă e îngăduit, să-mi spui că ești și că ți-e bine.

Doresc din toată viața ce am în mine să-ți fie bine.

Am pierdut lăntucul de la mână pe care tu scriseseși pe grecește ceva ce era, pe cât îmi amintesc, de atunci când mi l-ai dat: „Cu tine pe vecie”. De ce l-am pierdut azi? Oare vrei tu ca anul ce vine să mă dezlege de legătura cu tine? Sau pleci mai departe? Eu sunt cu tine, aici și dincolo, cu voia Domnului. Te iubesc.

1941

23 ianuarie

N-am mai scris din lipsă de caiet.

Se petrec evenimente mari, noi suntem prea mici să le sesizăm importanța. Sufăr să văd români bătându-se cu români, vărsând sânge românesc, când dușmanul e în țară și la graniți și cei din jurul meu nu înțeleg. Egoismul îi face orbi la toate, la tot ce nu le convine. Sunt vinovați legionarii de ce se întâmplă acum, dar de ce asemenea reacții? Și, oricare ar fi fost vina, a oricui, durerea e aceeași, și viitorul e întunecat. Bubuie tunul și şuieră

gloanțele mitralierelor, e lugubru. Mă simt foarte singură. Stello dragă, tot mai mult îți simt lipsa, inteligența ta limpede și, dedesubtul capriciilor de viață intimă conjugală, viziunea ta obiectivă în toate. Aveai dreptate că mă iluzionez, că trăiesc în nori. Optimismul meu, acum îl înțeleg: trăiam la adăpostul tău. Mi se părea că sunt de sine stătătoare. Eram și sunt așa, în gând ca și în faptă. Dar puterea mea de rezistență, de nădejde, de „credit” ce făceam tuturor, ți-o datoram ție, de care mă rezemam. Nu mai am poftă de viață fiindcă nu mai cred în oameni. Sunt momente când egoismul se dă pe față. E legitim până la un punct, dar e dureros să constați cât de puțin contezi, când nu le ești pe plac. Nu te suferă trist, chinuit, tăcut, îngrijorat. Cred că Dumnezeu îmi trimite mici experiențe pentru a mă dojeni cât de puțin am știut să te prețuiesc. Că m-ai înșelat și m-ai chinuit, acum nu mă mai miră, eram și sunt o ființă exasperantă de prostie și aspirație nesăbuită. Trăiam în nori, te agasam. Acum trăiesc „dincolo”, îi agasez pe cei din jurul meu. Am un profund dezgust de toată ființa mea, care nu e la locul ei nicăieri. Numai singură cu Dumnezeu sunt suportabilă. Îmi e silă de mine: nu am nici puterea egoismului sănătos, care trage cu pumnii pentru a se așeza, nici sfințenia renunțării totale. Bună de scuipat! Iar țipă legionarii:

„Horia Sima, Horia Sima!”³⁶⁸ Ce vor? Nici ei nu știu bine, căci e imposibil să creadă că sunt în stare ei să conducă o țară, necopți cum sunt. În fond e izbucnirea unei nemulțumiri, e ceva care fierbe în toată omenirea. Ce vrem? Am pierdut sensul vieții. E în joc creștinismul. Amărății aceștia se cred martiri creștini, când sunt instrumentul diavolului. Ce putem face? Nu se doboară spiritul acesta cu șrapnele, ci numai cu rugăciune și curaj de a trăi creștinește. Mor pe capete. Se preferă ura.

Sunt tristă de moarte! Doamne, ce pot face guvernanții? Ei trag. Până la urmă, îi vor omorî pe cei care țipă acum; dar pe urmă? Mă tem că fanatismul se întetește în luptă. Capii lor însă nu-i cred nevinovați. Sunt ariviști și aventurieri. Păzește, Doamne, bruma de dreptate și de umanitate la care a ajuns biata omenire! Nu o lăsa să se bată singură cu duhul răului, mincinos și distrugător! Ajută, Doamne, civilizației creștine, omenoase, să fie mai tare ca barbaria frenetică. Fă Tu, Doamne, o minune. Ți-o cer.

5 februarie

Dragule, n-am mai scris de mult. Din lipsă de caiet și din singurătate. Am luat acest caiet din mapa ta. Am impresia

³⁶⁸ Șeful Gărzii de Fier, membru în guvernul Ion Gigurtu din iulie 1940.

că ești lângă mine. Speram aseară că vii să mă iei, era iar un termen fatal, 5 zile după Sf. Ion. Pesemne că mai am mult de șlefuit în mine. Îi spuneam ieri Părintelui Gala cât de mult dau înapoi. Nerăbdarea, indignarea la unele reacțiuni ale „aproapilor”, simțământul de a fi de aiurea, de a fi deplasată, imposibilă în mediul meu, de a-l irita, șoca, toate acestea mă fac să doresc tot mai mult singurătatea și contactul cu cei tineri, care au sufletul curat, chiar când sunt încăpățânați. Nu au prejudecăți, și învechite și întărite de egoism, ca noi. Cu ei mă lupt cu plăcere – ei, ca și mine, caută, nu cred că au găsit. Chiar când sunt rătăciți, o fac cu generozitate. Știu cât m-ar judeca anturajul dacă ar citi aceste rânduri, m-ar stigmatiza cu epitetul de „verde” sau „roșie”, dar ei nu înțeleg, fiindcă habar nu au ce sunt tinerii. Cu G. Tătăărăscu m-am înțeles perfect. Dacă aș putea să-i cresc pe unii din ei în dragoste de adevăr și în dezinteres, cred că ar face să mai trăiesc. Așa cum se scurg zilele acum, e viață pierdută – afară de lecții.

Tête-à-tête-ul cu doamna Sabina Cantacuzino mi-a făcut bine. Bătrânețe înțeleaptă și clădită pe o experiență vie și lungă. Patriotism real, plătit, nu vorbărie. Gândește așa de just, chiar când inima e în joc. Ieri ora cu Părintele m-a ajutat să respir. Și aci adâncă înțelepciune – cât de

superioară! Fiindcă s-a ridicat peste cele lumești. Parcă și el și-a făcut șpovedania trecutului. O tristețe adâncă în acest bătrân savant credincios. Artistul ridică uneori capul din rasa monahală. Când îi citeam din Eschil, îi străluceau ochii. Recunosc că „Frumusețea” rămâne goală fără conținutul ce îi vine de aiurea, din sfera esențelor, așa zice. Dacă n-ar fi *revelatoare*, nu ar fi artă genială. Eschil e încontinuu revelator. Dacă aș putea s-o transmit copiilor în clasă!

Ieri, examenul de selecție f. slab. Lipsă totală de intuiție artistică și de cultură. Cei 2-3 mai buni se simțeau inteligenți și mai culti. Nasta³⁶⁹ nu cred că are talent, dar e subțire, cultivat, domn. A spus foarte frumos bucata suavă, intimă, flou.

Multă vulgaritate subiacentă la unele fete. Impresia de paragină, de nelucrat. Convorbirea cu Marietta Sadova. O cred sinceră. Trebuie să fie adânc dezamăgită. Trebuie să fie greu să crezi în ceva adânc și să dea faliment. Tocmai când reușește! Dar cum au putut crede oamenii care gândesc cinstit și cred în Iisus, într-o asemenea mișcare întunecată, întemeiată pe răzbunare și disciplină oarbă supusă capriciului primului aventurier? *Cartea*

³⁶⁹ Dan Nasta, actor, regizor, colecționar de artă; student al Aliciei Voinescu.

*Căpitanului*³⁷⁰ o fi o serie de precepte, dar care n-au valoare decât prin subordonare la preceptele creștine. Or, fundamentul creștin e lezat de principiile lor. O mare confuzie datorită totalei inculturi. Nu știu ce e creștinismul, nu știu nici istorie românească. Nu știu nici arta de a guverna, nu știu măcar ce vor. Mișcarea, văzută de sus, e interesantă ca un elan către... altceva! Acum s-a văzut însă că elanul nu are răsuflarea lungă – s-a oprit în poftă de putere și avere! Dureroasă constatare pentru un bun român. Până și în revoluție am rămas superficiali. Mă apucă un fel de leșin intern de câte ori mă lovesc de ușurimea asta a noastră – e de sus până jos. Ce ne poate tămădui?

Stelule drag, îmi e dor de tine până la suferință. Te chem, clipă de clipă, lângă mine. Fii îngerul meu păzitor. Te văd surâzând ironic. Ai aerul de a spune: și dacă îți inspir dorințele mele, ce vei face? Îți răspund: mă vei ajuta să le trăiesc cinstit, frumos.

15 februarie

Dragoste, n-am mai scris iar de mult. Mi s-a părut că ești aievea lângă mine, uneori, alteori departe. Dar *ești*. Nu cred în teosofie, dar articolele date de dna Galaction mi-au

³⁷⁰ Lucrare a lui Corneliu Codreanu, ideologul mișcării legionare.

făcut bine. Mi-au umplut imaginația cu imagini fericite. Gândul că ești și că ești mulțumit, căci viața ta a fost curată, mă liniștește. Dar sunt singură, tot mai singură. Și simt această singurătate ca o grozavă diminuare. Alte văduve au copii, eu sunt adevărat văduvă, ca cele din Biblie, care sunt echivalentul călugărițelor. De ce nu mă călugăresc? N-am nici un respect pentru călugărițele noastre, iar catolică nu doresc să mă fac. Voi trăi în lume ca o călugăriță, ți-am făgăduit-o. Nu doar că tu ai nevoie să mă știi ruptă de lume, dar pentru că așa mă apropiu mai mult de tine și de lumea ta. Privesc în jurul meu. Mă dezgustă ușurimea, mă întristează găunoșenia – vidul, vidul, vidul! Cei tineri din clasă ori sunt fanatici, ori nărozi. Rari cei ce râvnesc smerit spre un adevăr. Cei de vârsta mea – din fericire că unii, cei care se zbat pentru a trăi, iau în serios munca și meseria – sunt cei mai buni. Cu T[ity Pitișteanu] merge din ce în ce mai greu. Nu suportă nici o contradicție, nici o părere care nu e a ei. Mă abțin de la orice judecată. Pesemne toți avem nebulozități în noi pe care singuri nu le putem recunoaște. Tot mai mult am sentimentul singurătății. Burghezia are calități. Eleganță mai puțină în aparență, dar morală mai solidă în fond, sau când e lezată morala, este, poate, cu simțământul că a greșit. Ceilalți acomodează principiul la

capriciul lor. Îmi făgăduiesc să nu mai judec o lume întreagă, anumite probleme și manifestări. Îmi e dor de tine. Se face primăvară. Te văd fugind grăbit spre curse, te văd fercheș și primăvăratic, vioi, adulmecând aventura. Mă simt ca altădată lângă tine o marmă, neputând să mă țin „vital” și „imaginativ” după tine. Mă simțeam pe atunci umilită și tristă, nu înțelegeam că mă părăsești pentru prima găscă plină de viață, de porniri, de tinerețe. Acum mă simt singură și umilită de soartă, o neisprăvită care n-a știut să trăiască. Am neta senzație a inutilității mele de totdeauna. Voi fi topită în stofa comună pentru a începe *da capo*!? Sau voi vegeta prin sferele anostelii veșniciei? Dacă n-aș ști că Iisus a murit ca să mă învie și pe mine, ca să mă facă *om*, aș putea pierde mintea în fața abisului meu de inutilitate. E greșit cuvântul, sunt mai rău ca atât: sunt avortată. Nici om, nici neom. Sunt doar o năzuință avortată. Părintele Galaction mă ceartă și pretinde că așa trebuie să treci prin dezgustul de tine, ca să te luminezi. Așa o fi, dar mult e greu de suportat. Tu, maică dulce, vei fi trecut și tu, pe tăcute prin asemeni dezgusturi. Te simțeam uneori, după ce o făceai prea lată, că ți-e silă de tine. Atunci luai dușuri prelungite. Te iubesc numai pe tine.

2 martie

Dragule, azi îmi e un dor nebun de tine. Aș fi stat la cimitir³⁷¹ până seara, fără gând, fără așteptare. Nu pot să mă gândesc cum e trupul tău acum, fără să leșin intim. Dar tu ești cu mine, liber, în alt trup, luminat! Ieri ai bătut de două ori în biroul meu, așa sunt convinsă. Ești cu mine tot timpul sau, mai bine zis, sunt cu tine. Lumea mă obosește. Aș sta pustnică. Doar să-i văd pe ai mei, intim. Nu crezi că se mărită Maricica? Nu o găsești pe toate cărările! Sunt înfiorată când văd cum lumea ia așa de ușor actul căsătoriei și se încurcă în prejudecăți și în pretenții minore.

Trebuie să fac conferințe și n-am poftă, n-am idei, sunt detașată de toate. Mi-e dor de tine. Dă-mi un semn, te iubesc.

13 martie

E noapte. Îmi e dor de tine tot mai mult... Te aștept dintr-o călătorie. Revin la o stare normală doar cu perspectiva unei întâlniri iminente, în suflet. Îmi surâzi din fotografie uneori foarte trist, întrebător. Te visez, când vesel, când zgribulit. Când te-am visat pe stradă în palton și parcă

³⁷¹ Cimitirul Bellu, unde a fost înmormântat Stelian Voinescu. Mai departe, în *Jurnal*, Alice Voinescu va scrie: „la tine” sau „sus”.

erai dublu, de ce m-am trezit cu palpitații grozave? Sunt sigură că te-am întâlnit *realmente* în astral. Degeaba aş vrea să te uit, să mă emancipez de tine. Sunt a ta pe vecie. Acum am putea să ne înţelegem, când tu ai văzut mai departe şi când ştii cât de mult sunt a ta.

Restul, nimic nu mai importă serios. Trăiesc ca din datorie: aştept pe „dincolo”. Nonna pe unde e? Dar Maica? Vă iubesc tare! Veniţi în vis.

17 martie

Azi e conferinţa mea. *Creştinism şi destin*. Ar fi multe de spus. Nu am poftă, îmi lipseşti. Dacă tu eşti cu mine, va merge, dacă nu, sunt goală. Ieri, dejun la Djuvara. Obsedat de Kant şi, ca de când îl cunosc, de gândul originalităţii. În multe privinţe, copilăros încă. O chinuie pe nevastă. Îmi aminteam ce spunea Stello – e egoist à sa *manière*³⁷². E singur şi nu se poate resemna cu singurătatea. E un cap gânditor, dar nu ştiu dacă nu a mai rămas încă un strop de vanitate în el. M[işu] copilăros de versatil. Mă îngrijorez de lipsa de obiectivitate la noi. Stello dragă, tu erai altfel. Brutal, dar mai obiectiv. Tot tu rămâi cel mai deştept şi obiectiv de la noi.

³⁷² În felul său (fr.).

19 aprilie

Sâmbăta Paștelui. N-am mai scris de mult. Mă lupt mai puțin cu viața, decât cu ce e dincolo. Simt că e o stare hibridă. Aș privi iar spre viață, dar nu mai are pentru mine seriosul ei de altădată. Toate ororile ce se întâmplă în Iugoslavia, în Grecia, totul mi se pare numai simbol, realul e aiurea. Mă surprind cu toată atenția spre noapte, spre visuri. Ziua cade pe al doilea plan. Altădată, ca azi-dimineață, cântă în mine ca o bucurie. Știu că e efectul împărtășaniei. Tot mai mult simt ce putere și liniște și bucurie crește din ea. Dar mai trăiesc în mine prejudecăți, cum e aceea că bucuria e legată de cele pământești. Un gust de ireal e în tot ce fac, ce simt, ce gândesc. Oare așa e la toți sau „sunt de esență proastă” și o descopăr acum? Nu cred. Trebuie să fie așa la toți oamenii care nu se sfiesc să gândească până la capăt gândul lor. Gust de inutil, de provizoriu, de nereal în tot ce fac în afară de lecții. Oamenii de vârsta mea mi se par tot mai îndepărtați de mine. Cei tineri sunt tulburi – unii dinamici orbește, alții prea iute înfrânți.

Se apropie momentul slujbei. Aștept să sune clopotele ca să mă așez cu tine la masă. Mi-ai spus că, invizibil, ești lângă mine, când vreau. Nu vreau să te obosesc, nu vreau să faci eforturi, dar știu că tu singur vei veni lângă mine.

Nu realizez că ești în altă lume. Azi, tot timpul am impresia că vii. Cristos a înviat! pui mic.

25 aprilie

A trecut vacanța fără nici un folos sufletesc, afară de fericirea Împărtășaniei. Dar am voie să cer mai mult? Sunt ridicol de pretențioasă. Alții nu gustă o viață întreagă această fericire. Sufăr la gândul că tu, Stello drag, n-ai avut curajul sau, mai bine zis, ai fost prea modest și pudic pentru a îndrăzni să o faci. Am impresia că am fost groaznic de egoistă în discreția cu care te-am tratat, nu am insistat destul. Dar tu ești acum în lumina adevărului, acum știi ce ai pierdut pe pământ, dar am siguranța că bunătatea divină a prețuit curățenia sufletului tău și elanul lui sincer. Te-am visat că te purtam în brațe, gol. Să fi fost amintirea unei „Pietà” din Renaștere sau realmente aveai ceva să-mi spui? Te-aș purta în brațele sufletului tot timpul, până vei putea sta pe picioarele tale. Mă voi ruga și mai intens ca până acum, simt că am obosit spiritual, parcă n-am răsuflare, mă rog din buze, din stricta datorie a unei făgăduieli. M-am banalizat iar, îmi trebuie reconfortul singurătății și al tăcerii. Mă simt bine de când sunt singură în casă, cu tine nevăzut, dar prezent. Azi, cu Flo la lacuri. Zi glorioasă. Parcă nu ar fi atâta jale în lume. În fotografia soldatului sârb care și-a frânt arma e scrisă

toată înfrângerea a milioane de oameni care nu au altă vină decât că aparțin unui popor mic. E dezgust și dispreț pe fața și mâinile bietului sârb. Nu pentru „dușmani”, dar pentru tot tragismul adevărat al vieții – tortura omului în fața neînțeleșului. Cum se va ridica acest anonim din lipsa de sens al vieții, pe care o exprimă ființa lui întreagă? Măcar de l-ar munci întrebarea până la revoltă, măcar de s-ar hrăni cu ură împotriva dușmanului, dar dacă se îneacă într-o pasivă acceptare amară, din care va evada în ușurime, în egoism, în „tot aia e”!

Aseară vorbeam cu Alex [Nasta] de toate acestea. El primește totul cu fermitatea bărbatului, care privește obiectiv istoria. Recunoaște că unei presiuni formidabile ieșite dintr-un popor în ascensiune nu-i poate nimeni rezista. E drept că nemții au conștiința unei „misiuni”, pe când noi, cei mici, avem numai instinctul de apărare, iar „conștiința misiunii” e doar o lozincă zvârlită de câțiva puțini; pentru alții e o lozincă verbală periculoasă. Ca să ne apărăm de influența dăunătoare, trebuie să dezvoltăm în noi conștiința bunului nostru spiritual de valoare universală, însușiri care să ne pună alături de cei mari. Mă doare și mă sperie ușurimea cu care oameni de treabă ne subestimăm, oprindu-ne la „țigănia” de suprafață. E

drept că azi am ajuns „țigănoși” ca alții, în schimb avem omenia și...

19 mai

Dragule, nu am mai scris de mult. Nu știu cum trece vremea. Gândul îmi e mereu la tine, deși de o lună, de când te-am visat rugându-mă să nu te obolesc, m-am liniștit. S-a schimbat ceva în mine. Te-am văzut parcă aieva, știu că ești și că ești lângă mine. Sentimentul unei securități definitive. Aștept de la tine idei, ajutor.

Afacerea cu Dinu Sighireanu³⁷³, prilej de a încerca bunătatea oamenilor. Ionel Șoneriu³⁷⁴ s-a dovedit plin de inimă și resurse. Cum poate Zizella³⁷⁵ să se comporte atât de crud cu el? Femeile amorezate devin hiene pentru oricine altul decât bărbatul iubit. Urâți suntem noi, oamenii, Doamne! Te plâng cât trebuie să rabzi!

Parastasul dlui Iorga a fost ca o sărbătoare națională, dar încă o dată m-am convins că trăim totul superficial.

³⁷³ Nepotul Aicei Voinescu din partea Réginei, soția lui Mircea Voinescu, fratele lui Stello.

³⁷⁴ Ionel Șoneriu, om politic, secretar general în Ministerul de Externe sub guvernul Argetoianu și soția lui Zizelle.

³⁷⁵ Ionel Șoneriu, om politic, secretar general în Ministerul de Externe sub guvernul Argetoianu și soția lui Zizelle.

Ținută mondenă, mai ales la Academie, de un ton de mediocritate și maimuțareală, față de o ședință solemnă între toate! Motru, ambiguu. Bănescu, plin de suflet și dragoste, dar monoton. Cred că nimeni altul decât însuși Iorga ar fi putut să vorbească despre el. Sau dr. Ioan Cantacuzino, sau Ionel Brătianu. Trebuia tonul amplu al suflului echivalent. Scaunul îndoliat împodobit cu tricolorul și florile din față parcă singur umplea incinta. Prezența Regelui [Mihai], deși atât de tânăr, da prestigiu ceasului. Nu știu de ce, exceptând pe Enescu, care făcea figură total deosebită, toți ceilalți păreau stinși, mici, mărunți – *un seul être vous manquait et la salle était dépeuplée*³⁷⁶.

Tânărul-copilul-Rege, cu tot tronul de începător, promite. M-a dezamăgit silabisirea discursului, dar m-a încântat curajul de a corecta lipsa de omenie și respect al celor ce-l conduc, față de memoria tatălui său. *Toți predecesorii mei* a revelat un caracter. N-a ridicat tonul, n-a schimbat nimic din tonul copilăresc, dar a marcat un simțământ de demnitate care m-a încântat. Mă face să pun nădejdi solide în el. Ce mare lucru să poți ajuta un astfel de copil să se coacă³⁷⁷! Cum aș dori să-i fiu

³⁷⁶ Ți lipsește o singură ființă și sala pare goală (fr.).

³⁷⁷ N. Iorga a fost cel mai de seamă dintre profesorii Regelui Mihai.

profesoară! Poate vrea Dumnezeu să-i pot fi de folos. Din toată inima o doresc. Turul de străngeri de mână era duios. Se supunea cuminte, deși foarte timid. Singurul care l-a salutat pe „Suveran” și nu pe tânăr a fost Enescu. Încă o dată mi s-a confirmat credința că numai cei mari de tot sunt în stare de a recunoaște prestigiul altora. Ziua „Iorga” a fost o zi de amintiri frumoase, de amintiri de zile românești. Tot timpul îl văd, îi aud glasul, îi văd surâsul batjocoritor. Iată unul care nu poate pleca dintre noi. Frumos a vorbit Părintele Criveanu în Biserică. Curaj și prețuire justă. Tot credința dă noblețe și înțelegere justă, chiar celor mai smeriți decât un Iorga. Și tonul blând, cald, occidental al popii făcea dovada cât e de umanizată credința. Aș vrea să-l pot revedea pe Sfinția Sa. Când mă gândesc că venea regulat la conferințele mele! Cazul Hess! O emoție adâncă în viața mea atât de interiorizată acum. Mă simt înviorată, dragule. Am impresia că începe o viață nouă. Nu-i mai cer lui Dumnezeu să-i pedepsească pe păcătoși – ar trebui să ne înece pe toți – dar îl rog să ne dea pace.

Te iubesc. *Făgăduiesc să revin zilnic seara.* Ți-am făgăduit să revin zilnic. Îți scriu chiar astă-seară fiindcă am avut o zi plină. Conversația cu Mimy – ca întotdeauna aduce o plinătate și o cinste de trăire care îmi fac bine. Cu

ea stai pe terenul solid al veridicului și al aspirației autentice, nu ieftin, nu iluzoriu. Vizita dnei Procopiu³⁷⁸, citirea textului ei cu citări din scrisorile Reginei Maria emoționantă – plângea – au fost clipe de amintiri care ne-o aduceau pe Regină între noi. Nu pot realiza că nu mai e. Ca și pe tine, o simt pe aproape. Cursuri foarte amuzante, dar revelatoare pentru invidia sau poate mai bine zis pentru cruzimea acestei generații. Nu suportă nici măcar încercarea de a se ridica peste nivelul comun al unuia dintre ei. Nu sunt coți pentru discuție. *Le quart d'heure*³⁷⁹ cu Marius [Nasta] mi-a făcut bine. Calm, fericit prin copii și cămin, o viață plină, bogat generoasă. Îi lucea bucuria în ochi vorbind de Ina. E încântătoare, împlinită în toată dimensiunea ei, crește rotund. Sandu pare mai copil ca ea. Se rezema de ea ca un copil – el va evolua mai târziu – fac un cuplu încântător de tinerețe și dragoste. Îmi place că își fac menajul singuri trei zile pe săptămână, că au și gătit împreună. Așa se face tovărășia, muncind cu bucurie în lucruri smerite! Îți aduci aminte, pui mic, când ai făcut tu primele jumări în casa noastră? Dacă aveam copii, desigur viața noastră era alta și tu, poate, mai erai încă. Dar *ești*. Nimeni nu-mi va lua această credință.

³⁷⁸ Doamnă de onoare a Reginei Maria.

³⁷⁹ Sfertul de oră (fr.).

Convingere. La Mimy P[aleologu], simpatie ca întotdeauna. Mișu, cam obosit, prea mare tensiune. E așa blând acum cu mine, adevărat prieten.

20 mai

Dragule, azi avusei o zi plină. Dimineața, întrunire la Sabina Cantacuzino pentru ciclul de toamnă. Se fac proiecte pentru conferințe istorice. De față: Ion Pillat, Chirițescu, Tașcă și Romanescu. Discutând subiectele „Importanța oamenilor politici în formarea României moderne” sau „Pământ și duh românesc”. Se întreabă dacă cenzura va permite. Discuția alunecă la „Conducător”. Aflu diferite aprecieri prețioase de știut. Sabina Cantacuzino spune, citând textual, o apostrofă: „Să nu crezi că România Mare s-a făcut fără mine” – mă tem că citez greșit, atenuând pretenția! Ea a spus că Antonescu era adevăratul șef de Stat-major, Prezan doar cu numele. Antonescu, înfăptuitorul. Ion Pillat a adăogat că Prezan era ecoul fidel al dezideratelor franceze, încât Averescu și ceilalți, care erau froasați de a primi ordine de la francezi, aveau discuții cu el. (Cum se schimbă lumea!) Toți, indignați de pretențiile de a fi făcut România Mare și de a nega tot trecutul făcut de alții. La citatul de mai sus, Sabina Cantacuzino a adăogat: „Da! Cum nu?”. Niciodată

n-ar fi putut să înlocuiască acțiunea politică a lui Ionel [C. Brătianu].

21 mai

Azi zi frumoasă de mai – puțin vânt.

Conversație cu Valérie, cu Maricica – amândouă au dreptate și nu au. Maricica foarte obosită. Vrea să se mărite acum. Coincidență sau voia Ta, Doamne? Sper că Maricica va înțelege de data asta că un bărbat trebuie cucerit.

Ce zici de propunerea de la *România Nouă*³⁸⁰? Să primesc? Aștept să mă îndrumezi! Da? Pusi dulce.

23 mai

Zi simpatică, dar fără spor!

Cum să fac, puică, să mă închid, să pot lucra? Mâine o mulțime de angarale – nu știu cum să scap de ele, dar tot cred în miracolul rezistenței anglo-americane. Să fie numai iluzii? Cartea³⁸¹? Am impresia că lumea o simte... distantă. O găsesc grea, nemțească etc. fiindcă îndrăzneată, vrând să aducă ceva nou. Altfel, toți

³⁸⁰ Publicație care apărea la Sibiu sub conducerea lui Zaharia Boilă.

³⁸¹ Cartea Aicei Voinescu *Aspecte din teatrul contemporan*, apărută recent.

admirativi. Ion Zamfirescu, singur, o iubește. Să vedem ce spun Pillat, Ciomac, Vianu. Îmi e rău, am răcit, am poftă de lucru și nu mă lasă nimeni.

Ieri seară, am impresia că a fost fiasco. Nu au elan nici unul, nici altul. Maricica e prea obosită.

24 mai

Guturai năprasnic. Te-am visat atât de aproape, pui drag, încât azi sunt complet normală. Ești cu mine. Am lucrat dimineața bine. După-masă, cucoane. Maricica extrem de arici, trebuie luată domol. Zvonurile despre carte îmi fac plăcere. Te las, pui mic. Am impresia că stai lângă mine. Nu mă părăsi. Ce dreptate aveai când spuneai că o să simt grozav lipsa ta.

Bătălia pe insula Creta oribilă. Veștile nu mai găsesc în noi un ecou viu, altfel n-am putea trăi în indiferență. Patruzeci de vapoare pline cu oameni au fost scufundate! Ce oroare! Câtă groază în mii de nenorociți, înghițiți de valuri! Nici nu mă pot bucura că nemții au mâncat bătaie! Nu mai pot lua partea decât celor nevinovați. Apelurile de la Londra, astă-seară, spre francezi contra lui Darlan – pline de fervoare, am regăsit Franța. Dar și cei de la Vichy trebuie să aibă motivele lor. Nu cred să fie trădare nici din partea lui Darlan. Mi-a intrat un cui în inimă auzind apelul care cerea sabotaj și insubordine pe vapoare. Oare

nu e asta începutul revoluției? Am înțeles ce se petrece la noi cu legionarii. E grozav ca un popor să fie împărțit în două tabere și încă în asemenea circumstanțe! Fără să știu de ce, totuși nu văd Franța decât revoltată de ce se petrece cu ea. Pe Collet îl admir, dar dacă flota ar face la fel, ce consecințe pentru toată țara? Doamne, fă o minune! Pui mic și drag, tu știi ce va fi? Sau nu încă? Vino iar! Da?

25 mai

Nimic special, dragule, doar că lucrez și aștept vestea păcii. Cele ce se întâmplă în Creta sunt înfiorătoare, tot mai multe semne că bătălia se întetește și că aventura e tot mai evidentă. Unde se va opri? Focul e aproape mondial. Radio Londra, deși se simte că nu mai e obiectiv, e totuși un ultim punct de libertate în lume. E îngrozitor, în fond, să constăți că „propaganda” a sugrumat adevărul și că se substituie informației cinstite. E o deformare catastrofală a conștiinței universale. După veacul științei exacte, pozitive, această explozie de minciună dirijată! E semnul comunismului gelos de privilegiul științei, pe care o înlocuiește cu opinia sau chiar cu minciuna oportună. E pedeapsa după un secol de materialism și de totală neglijare a adevărului moral, ca și cum adevărul nu există decât în legile fizice. Moralismul fără știință – ca și știința fără morală – iată unde duc: dezlănțuire de opinii

sentimentale, născute nu din cugetare ci din ură și întreținând ura, după ce prostesc mintea. E spectacol tragic această decădere a omenirii. Cine o poate salva? Cine va da mulțimii dragostea de adevăr? Desigur numai viața religioasă, superioară. Dragostea de Dumnezeu ca Dumnezeu al adevărului. Biserica are mult de lucru și mare răspundere. Obscurantismul de care s-a făcut vinovată altădată acum se poate răscumpăra. În fond, obscurantismul creștin e totuși lumină pentru cei mulți. Pusy!

26 mai

Pui mic, azi 28 ani, treceam doctoratul! Ce vremuri! Ce iluzii! Azi la curs am făcut poezie. Clasa era fericită. Am făcut puțin lux, o nevoie imperioasă de frumusețe, prin ea spre Bine, spre Adevăr, spre credință în Dumnezeul Adevărului. Fraza lui D. de Horwath în *Jeunesse sans Dieu*: „Il n'y a rien de plus terrible que Dieu”³⁸² mă înfioară. Dacă trăim liniștiți e pentru că am uitat sensul acestei fraze biblice. Mi-am amintit cu fiori ceasul la 7 oct. pe la prânz, când ai fost cuprins de panică. Tu ai simțit clar atunci că se apropie ceasul cel greu. Era în țipătul tău

³⁸² „Nu e nimic mai teribil decât Dumnezeu” (fr.), citat din lucrarea lui D. de Horwath, *Tinerețe fără Dumnezeu*.

ceva înspăimântat, mi-a trecut prin oase, și Aurorei și Doctorului. Dragule, tu ești – știu – mi-a spus-o și Sterică în vis. „Suntem”, dar cum o fi trecerea? Te suplic³⁸³, vino, când poți, întărește-mi credința că „sunteți”. Acum înțeleg mai bine ce nevoie avem de semne externe, noi, bieții oameni. Spiritul în mine îl simt atât de somnolent, de inactiv! Trăiesc jos, numai cu cugetul și simțirea, nu cu duhul. Mă năpădește un simțământ de mare sărăcie, de neant în mine. Și totuși bucuria de azi a Rorei și a Marei m-a bucurat – mi se părea că nu sunt inutilă. Repetam la curs ce spusesem odinioară la o conferință, dar retrăiam alegoria. Emoția era vie – mă amuzam să planez în poezie – îmi face bine, mă răcorește. Rana dispare atunci. În rugăciune adâncă cuprind mizeria mea, a tuturor, neputința, tragicul condiției umane. În bucuria estetică e ceva divin în noi, seninătatea divină. Doamne, Tu ești un artist, nu ești un moralist! Dulce bun, te iubesc. Fotografia în care surâzi îmi e aproape, mă consolează, mă mângâie. Parcă ești tu aci.

27 mai

Dragule, nimic special. O, ba da! Bismarckul de 35 000 de tone. Mă înfior cât de fiare am ajuns, uităm că s-au înecat

³⁸³ De la fr. *supplier*, a ruga, a implora.

și o mie de oameni. Ne sălbățicim și ne prostim, adică ne secățuim de viață adevărată. Devenim mașini care reacționăm la diferite etichete. Sentimente complet primitive țâșnind dintr-un fond de opoziție care seamănă cu ura. Doar că la sălbatici e o ură concretă, provocată imediat, asta acum la noi e abstractă, e mediată. Suntem poate inferiori sălbaticilor, care cu gesturile lor distructive se apără. Noi nu facem nici măcar atâta. Conversația cu Rori și cu Bil m-a îngrijorat. Sunt iar înfierbântați, iar se prepară acolo o rezistență. Aș vrea să fiu vrednică să le pun capul pe umeri. Nu sunt prea fanatică? Scrisoarea lui Rosetti m-a întristat. După opt ani de muncă, scos ca un oricare vinovat. Până nu ne vom tămădui de aceste ușurimi, nu putem progresa. Mi-am amintit ziua de august sau septembrie anul trecut când mi s-a telefonat să scriu un Pascal. Stello era convalescent, eram mulțumită și fericită, cu toată tragedia națională. Câte lucruri s-au schimbat de atunci, dragul meu! Nu izbutesc să realizez. Insensibilă sau ușuratică?

28 mai

Nimic nou, decât discursul lui Roosevelt, puternic, hotărât. Veștile din Creta sunt foarte proaste, dar pierd din însemnătate față de acțiunea viitoare americană. Poate înainte de a intra în această luptă, va renunța Germania!

Oare se mai poate? Oamenii nu pot opri nebunia, numai Dumnezeu o poate! Voi, duhuri pure, știți, noi băjbăim în neștiință. Nu pot face nici un plan de vară, ca altădată. Totul provizoriu în mine. Parcă nimic nu e serios, totul e numai „repetiție generală” – piesa cea adevărată e dincolo de decor.

Te las, ești lângă mine, nu îndrăznesc să te chem. Poate totuși vii.

29 mai

Azi îmi venea să plesnesc de dorul tău! La Boja era atât de frumos. Știu că îți plăcea la țară. Poate dacă din tinerețe ne stabileam la țară era bine, totuși cred că te-ai fi plictisit cu timpul. De altfel pentru o gospodărie ca la Boja trebuie specializare și bani și timp. Atmosfera era atât de plăcută. Frații Nasta sunt oameni competenți și realiști, cu de aceștia se fac progresele într-o țară ca a noastră. Maricica era drăguță, mai liniștită, constructivă.

30 mai

Sunt frântă de oboseală, pui dulce. Te sărut, te iubesc. Mâine mai mult.

31 mai

Zi obositoare. Examenele de declamație. Cum îmbătrânesc! Altădată, ce pasiune puneam să corectez greșelile copiilor, acum sunt tot mai obiectivă, aproape indiferentă! Câteva elemente bune, mai ales fete. M-a emoționat Niculina Fiñescu, un copil extraordinar de dotat. Va ajunge o mare artistă. Ce alură! Ce accente bogate, ce inspirație. A fost impecabilă și Otilia Ghiulea, e cu fervoare, și Odette Botez și Lascu Margareta, deși un fel de stârpitură.

Nimic nou, vestea adusă de Lelia S. nu mă emoționează: ori nu mai am imaginație ori am instinctul că nu se va întâmpla nimic. Eu cred că rușii nu se vor opune nemților! Cum va vrea Dumnezeu!

1 iunie

Trec zilele, dragule! Spre ce mergem? Vești care confirmă pe cele de ieri. Tity vine cu o alta. Poate ne dă și Moldova! Simt că fierb la acest gând, ea o primea calmă. Tu știi ce gândeam noi doi în privința posesorilor. Mă stăpânesc, nu mai vreau să judec, poate că și eu par altora egoistă. Toți suntem egoiști. Azi, la slujbă mi s-a topit inima. Mulțumesc lui Dumnezeu. Am înțeles că dragostea pentru tine era o încercare pentru dragostea către El. Am remușcări că nu te-am iubit destul de mult, numai acum,

când e prea târziu, știu cum trebuie să te iubesc: fără morală, fără judecată, să te iubesc pur și simplu. Azi am văzut clar vina mea față de Dumnezeu, *față de tine. Egocentrismul de care mă acuzai era foarte adevărat*. Eu mă revoltam că tu, egoist desăvârșit, mă acuzai pe mine. Tu aveai totuși dreptate. Nu eram o sfântă, știu, dar tocmai de aceea sufăr acum, cum suferim toți dincolo pentru că n-am fost sfinți, când ni se cere să fim sfinți!

Vorbesc cu tine, ca altădată. Uneori am impresia că mai bine, acum nu mai e nici o neînțelegere între noi. Acum poți să-mi vezi sufletul cum e, cât te iubesc și cât sunt a ta. După Dumnezeu, a ta.

Pe ai mei nu i-am văzut de două zile. Măine mă duc pe la surori, și la Mircea, dacă pot, iar seara la Mimy, cum i-am făgăduit. Dacă pot, sunt calmă. Sunt lângă tine. Te iubesc.

Conversația religioasă cu dra [Isa] Sion îmi face bine.

A propoz, englezii au evacuat Creta. Radio Londra spunea că au avut piedici foarte mari și grele, bătălia cea mai teribilă a războiului. Asculți astea cu sentimentul că e fapt divers! Suntem ca animalele, poate mai rău, instinctul lor e solid, solidar! E o grozăvie. Voi acolo trebuie să suferiți să ne vedeți atât de insensibili, atât de inumani.

2 iunie

Pui mic. M-am întors de la M[ișu] P[aleologu], ca întotdeauna acolo mă cuprinde un calm și o bucurie – o viață caldă de familie, cum era la părinții mei, oameni care se iubesc, copii buni, iubitori, părinți care trăiesc pentru copiii lor. Ca și la Naști³⁸⁴, e ceva adânc constructiv. M[ișu] are hazul lui, neistovit de nici un necaz. Adoră copiii, înainte de toate, e tată.

Pe mine, tu m-ai crescut cu severitatea fără milă, ca să mă limpezesc. Deseori erai instrumentul lui Dumnezeu ca să mă crești prin dezgustul de mine, prin suferința nedreptății, prin stăpânirea revoltei legitime. N-am înțeles întotdeauna la timp. Am suferit amândoi. L-am mâhnit pe Dumnezeu cu furiile mele, cu deznădejile mele, cu dorința furioasă de evadare dintr-un jug, care mă rănea până la rădăcina ființei mele. Azi, că sunt liberă, că sunt singură, simt cât te iubesc, cât te iubeam, cât te voi iubi întotdeauna. Ajută-mă la o totală desprindere de cele trecătoare. În mine, simt bine, trăiește păgânul grec, îndrăgostit de frumusețe. Mai sunt necesare amputări în mine, pentru a aparține cu adevărat lui Cristos. O scriu surâzând, cu sentimentul copilului răsfățat de Dumnezeu, care speră să fie scutit de El de o sarcină grea. Am tot

³⁸⁴ Familia Nasta.

timpul sentimentul că sunt chemată pentru sarcini ușoare, că sunt teribil de ușoară eu însămi. Totuși, inspir atâta simpatie, atâta încredere. Mă întreb dacă nu e semnul că sunt de bună calitate!

Pui mic, vești de război, nu le simt serios, trec peste mine ca pagini de roman. *Lipsă de instinct?* Pesemne.

Azi, parcă am uitat că sunt o mutilată. Copiii care au venit să repete la mine scena din *Romeo și Julieta* m-au dus cu 18 ani în urmă; *cred că aș fi fost o bună actriță, simt cum izvorăște tonul exact*, cu ușurință, din mine.

Maricica. Să-și vândă casa? Te iubesc, dulce mic.

3 iunie

Mor de oboseală. Am lucrat neîncetat de la 3 la 5 și apoi de la 8 jumătate până acum la 2 noaptea. Nimic important. Teze de corectat și un mic apel către studenți în programul lor de producție. Totul merge foarte încet. Dra Sion spune: „închină lui Dumnezeu oboseala ta”. Așa și fac. Am fost azi pe la tine. Gândul că ești acolo și cum ești mă îngrozește, nu vreau să-mi imaginez ce a ajuns trupul tău atât de frumos, de curat, pe care îl iubeai și de care erai mândru. Ajută-ne.

5 iunie

Pui dulce, azi-dimineață la școală am constatat că mă înfurii la anumite subiecte. Copiii aceștia legionari nu vor să înțeleagă că ura lor pe evrei e păgână. Rory³⁸⁵ suferă de opoziția mea. Am făgăduit să încerc să înțeleg. Cazul Moța³⁸⁶ pe care ei îl preaslăvesc ca pe un misionar creștin, eu, e drept, nu-l înțeleg. Nu am citit ce a scris și mai ales nu l-am cunoscut. Dar, judecând după misticismul păgân al celorlalți, nu prea cred că a plecat din spirit de jertfă creștinească ci din impuls *contra* mișcării comuniste. Totul în ei e *contra* ceva, nu sunt decât revoluționari, dar nu creștini. Ei nu aduc spiritul de dragoste în lume. Ce se va întâmpla între nemți și ruși? De ce tace Londra? Nu se poate să nu știe. Se prepară ceva neașteptat? Oare englezii așteaptă tăcuți desfășurarea tratativelor Germaniei cu rușii? De ce tac? Noi de ce suntem pe picior de război sau mai bine zis de ocupație? Oare intrăm după nemți în Basarabia? Ne-am obișnuit cu vești senzaționale. Am ajuns insensibili la vești normale. Blazare. E îngrozitor cât

³⁸⁵ Aurora Nasta (Rory), traducătoare și eseistă; studentă a Aicei Voinescu, apoi asistenta ei la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică.

³⁸⁶ Ion Moța și Vasile Marin, cei doi legionari morți în războiul civil din Spania.

am ajuns de neumanî prin saturație, mai ales prin lipsa totală de imaginație și simpatie. Nu mai vibrez cu nimeni. Sunt istovită de simpatie, adică nu o mai simt.

Vineri, 6 iunie

E cald, nu mă simt bine deloc. Azi-noapte am avut „stenahorie”, cred că a fost o criză de anghină mascată. Nu mă mai interesează definitiv nimic. Aștept pacea, dacă o mai apuc. Totul e van, afară de sensul absolut al vieții. Rosturile omenești sunt zadarnice. Bun e numai ce te liberează. Poate și detașarea asta e bună, mă ajută să plec. Sentiment teribil de neant. Măine se împlinește anul de când am avut cu tine o mare discuție, dacă nu mă înșel, știu că după Te-Deumul la Mitropolie am fost la filmul francez și tu mă budai. Mă anunțaseși în scris că nu mai mănânci acasă. Câte zadarnice chinuri! Câte discuții dureroase, câte vexațiuni reciproce! Pentru ce? În numele dreptății, al ordinii, a ce se cuvine? *Ce se cuvine? Să ne iubim și să ne îngăduim.* Pui mic, nu te pot crede aiurea, ești lângă mine. Te simt aproape sensibil! Astă-seară, cu Ionel și Marietta, intimitate bună. Jean Paul, în pijamaua ta și, ca tine, dezbrăcat.

7 iunie

Azi a fost examen la Studio. Sentiment teribil la intrare. V.I. Popa și Maria Mohor³⁸⁷, foarte drăguți, toți amabili. În fond, puțin le pasă, sau mai bine zis fug de durerea altuia. Mă simt – acoperită de voal – în altă lume. Întâlnirea cu Adamiky m-a înduioșat. Bietul băiat simțea nevoia să-și ia ziua bună de la mine. Micul de el! Ce s-o alege de viața lui?

Apoi la Aurora, cu Mircea și Régine. Apartamentul se face frumos dar nu se compară cu casa pe care au părăsit-o³⁸⁸. Tot timpul sentimentul provizoratului.

8 iunie

Azi, după calendar, opt luni de când te-ai dus. Nu realizez. Visez. La biserică, neatentă, atentă la durerea mea. Sufăr după cum ai tu nevoie. Ți-am dăruit-o.

Vizita la bătrânele Sion³⁸⁹. Reminiscențe de altădată. Veche casă boierească, tablouri frumoase, covoare, enorm

³⁸⁷ V.I. Popa (1895-1946), prozator și dramaturg, regizor; actrița Maria Mohor era soția lui.

³⁸⁸ Casă părăsită de familia Satinover sub imperiul noii legislații antisemite, Nicu Satinover, cumnatul Aicei Voinescu, fiind evreu.

³⁸⁹ Florica, văduva pictorului de marine Voinescu, și Marica, văduva scriitorului Mateiu Caragiale, fiicele scriitorului G. Sion.

de multă atmosferă. Conversație bună. Dra Sion³⁹⁰ are ceva în ea nedeslușit pentru mine. Au zăpăcit-o catolicii, care vor să o atragă. Doamne, iartă-mă, de ce vrea să-i fiu eu martoră? O înțeleg pe ea. Dar Mgr. Ghica? Cum se poate să o asist eu la un lucru pe care îl dezaprob? Am impresia că dacă vine spre mine, o face din adâncă simpatie, dar că alții o întrebuințează ca să mă aducă spre ei. Doamne! De ce nu-i lasă pe oameni în pace, să creadă după legea lor! Pui mic, te văd surâzând și adăogând ceva de ton *crû*³⁹¹!

Dejun cu Aurora, Micu și Nellu. Mi-a fost plăcut să le pot oferi un dejun *soigné*³⁹². Ei de atâtea ori au fost așa de drăguți cu mine! Îmi pare tare rău de Mircea. Mă tem pentru el.

Azi examen – unii elevi buni. Simpaticele cuplul Maria și V.I. Popa. Ceva solid. Complet. Dna Bulandra e realmente o cocoană mare. Maria Filotti, ce mic-burgheză alături de ea. Cum se mănâncă de vii între ele! Dacă m-aș fi putut amuza, aș fi făcut-o azi! Fetele mele, îmi e dor de ele. Valérie mi-a telefonat cu insistență – sora tot soră.

³⁹⁰ Iza (Isa) Sion, nepoata „bătrânelor Sion”, prezentă la cenaclul „Sburătorul” al lui E. Lovinescu.

³⁹¹ O înjurătură (fr.).

³⁹² Îngrijit, făcut cu grijă (fr.).

Menajul Hurmuzescu atât de simpatic. De câte ori îi văd, îmi zic că bine ne-ar fi stat și nouă să îmbătrânim împreună! De ce nu s-a putut? Să nu cântim! Te iubesc, îmi e dor, dor.

9 iunie

Azi, zi plină de bucurie dar și de grijă pentru Mircea. Mă tem că starea lui e gravă. Te rog, pui mic, veghează-l. Tare aș fi tristă dacă și el ar pleca! În Dumnezeu îmi e nădejdea. Am suferit azi unele clipe de acum opt luni. Biata Régine! Doamne, nu-l lăsa să plece nepregătit. Tu, Stelule, erai spiritualmente mult mai în avans.

Acasă, pe neașteptate, a venit Irinel [Malaxa] cu dr. Pallade, logodnicul ei.

Foarte potrivită pereche! Irinel, calmă, decisă, mulțumită. El, un cap foarte deschis, om serios și tânăr cât trebuie. Dă-le, Doamne, noroc și bună înțelegere. A suferit fetița asta, acum poate vine recompensa. Stelule dragă, dă-i gânduri bune și ajut-o să-și ridice casa pe stânca lui Dumnezeu. Îți aduci aminte prima noastră seară de căsnicie? Te-a înduioșat că ceream lui Dumnezeu ce ceream? Și azi îți mulțumesc pentru acea primă noapte, trăită atât de frumos, atât de uman! Te iubesc, sunt cu tine tot timpul.

Pui mic, trebuie să fac dedicația pentru dna Hurmuzescu, mâine de la 9 dimineața încep corvezile. Poate cine știe ce vacanță voi avea! Mai rău ca plecarea ta nu poate fi. Dacă o fi să mor, ne întâlnim. Ce pot eu pentru tine? Fă-mă să înțeleg. Mă voi ruga cu mai multă fervoare pentru tine. De ce te-am visat azi-noapte dormind pe un pat neînfățat?

12 iunie

Dragule, am trăit un ceas de mare mulțumire. A venit Irinel mireasă cu soțul³⁹³, atât de frumoși și tineri. Mă bucură să simt viitorul, tinerețea vâncioasă – care prepară o lume nouă, poate mai bună. Irinel era superbă, iradia o personalitate vie în ea. El, extrem de simpatic, mai emoționat. Ce frumos i-a sărutat mâna! Un început e întotdeauna emoționant, mai ales când sunt oameni atât de tineri. El pare un om de mare calitate. Sunt sigură că o va prețui și o va forma. Marietta și Madeleine erau și ele emoționate. E duios un început de căsnicie, mai ales eroic cum e asta.

³⁹³ Irinel Malaxa s-a căsătorit cu dr. Gh. Emil Palade, eminentul savant de mai târziu, laureat al Premiului Nobel.

După plecarea lor a sosit Sanda și Negroponte³⁹⁴, cuplu foarte drăguț și ei, plini de antren, plini de viață. S-au complăcut, au stat mult, am avut impresia că a irumpt tinerețea la noi, da, la noi, căci erai și tu, sunt sigură. Aseară întrevvedereea Maricica-Popicu. Am impresia că sunt foarte *à l'aise*. Dă Doamne! Acum ascult radio Londra.

13 iunie

Zi anostă. Zi fără gust. Am corectat extemporale, am pus note. Vizite, una după alta. Biata dna Mavrodineanu a primit vestea operației cu mulțumire. Bună e tinerețea, biruie și spaima și dezolarea unei mutilări!

Nelly Sterian foarte amărâtă. E fină, trăiește pe dinăuntru, se simte singură. Cine nu e singur? Astă-seară priveam pe geam orașul luminat. Sentiment de singurătate, ca de mulți ani încoace. Nimic schimbat în această singurătate. Și totuși, ce bine era când te așteptam sau când te bănuiam cine știe pe unde. Îmi e dor de tine și de ceva definitiv. Îngrijorarea de război – nu simt absolut nimic în mine. Nici o teamă, nici o grijă! Sunt oare stinsă, sau instinctul solid simte că nu va fi nimic? Inima

³⁹⁴ Sanda Tătărăscu Negroponte, fiica fruntașului liberal Gh. Tătărăscu, și soțul ei.

slăbită. Poate mor curând. Cum va vrea Dumnezeu. Aș vrea să mă întâlnesc cu tine.

13 iunie

A sosit Zizelle. Ce bucurie! Dacă s-a întors tămăduită ar fi bine. Poate începe viața pe baze noi cu Ionel.

Vizita lui Miron [Suru], copil simpatic, de treabă om. Cu Lelia S. am fost la tine. Era calm, trandafirii în floare. *My glorious!* Cum răsuna glasul tău prin casă. Ce vremuri. Mă duc la cimitir ca la un loc tot mai străin. Sentiment de „fără sens”.

Zvonurile de război îmi par neadevărate, mă lasă rece, sunt departe de orice! Nimeni nu mai mă preocupă ca altădată. Îi iubesc, dar parcă de după o perdea. Despărțită de ei, de lume, de tot. Mă simt în „vânt”. Când îmi spuneai tu de astea nu-mi venea să te cred, îmi ziceam că sunt toane. Poate că e instinctul ce se dezvoltă în preajma morții. Sunt ca un *no man's land*³⁹⁵, între două țărâmurii. De ce m-ai părăsit? De ce nu mai vii în vis?

Vestea condamnării lui Haig³⁹⁶, soțul Mariettei Sadova, mă costă. Îmi pare foarte rău de el, îl cred nevinovat. Pe

³⁹⁵ Pământ al nimănui (engl.).

³⁹⁶ Implicat în mișcarea legionară, Haig Acterian a fost condamnat în 1941, trebuind să aleagă între a face închisoare sau a merge pe front. A fost trimis în linia întâi și a murit în 1943.

Toma Dimitriu îl plâng, dar se pare că era foarte obraznic, tăia și spânzura. Nu voi uita cât voi fi imaginea ce m-a întâmpinat în ajun de înmormântarea celor patru sprezece, în colțul Căii Victoria cu Câmpina. Marietta Sadova și doi vlăjgani în verde purtând o cruce mare (sau o coroană) de frunze – privirea le era țință, nu vedeau oamenii din drum, umblau în pas soldătesc, drepti, ca la paradă. Nimic evlavios pe fețele lor, numai o tensiune sălbatică și năvălioasă! M-au înfricoșat! Bine că s-a terminat cu acest vis urât! Dar s-a terminat? Numai izbânda duhului poate duce la liberarea de toate coșmarurile! Tu știi, poate, ce va fi. Mi-e dor, nu mă părăsi, te rog.

15 iunie

Zi de examen. A mers foarte bine. M-a bucurat plăcerea lui Sârbu, care lua parte cu interes la examen și care a făgăduit să-mi dea roluri la anul numai cu Oedip. Ar fi un mare progres. Jora, extrem de gentil, îl continuă pe Nonna. Mă simt prietenă cu el.

Dejun la Aurora, foarte simpatic. Nicu foarte absent. Parcă din ce în ce mai închis. După examen, la Mircea, din fericire, bine! În treacăt, la Marietta. Brusc m-a apucat un parapon, o dezolare! Am simțit singurătatea absolută, căreia m-ai hărăzit, Doamne! Catinca [Iorga] mi-a răscolit inima, au năvălit amintiri groaznice, singurătatea

văduviei. Tu știi că nu mă tem de singurătate, că îmi place liniștea și reculegerea, dar e grozav să nu mai fii întreg! Tu, puiule, cum simți detașarea? Oare eu nu mai sunt o necesitate pentru tine, cum ești tu pentru mine? Aș vrea să nu suferi. Te doresc, dar nu te știu. Tu mă știi pe mine? Poate îți pare rău de mine și vii. Da? Măine, dacă pot, îți duc toți crinii. Îți amintești când am primit buchetul de crini, imens, pe care l-am împărțit cu doamnele de la Minister? Ce buni camarazi eram, Stelule! Cum înțelegeam că ai nevoie de gesturi de galanterie și că niciodată nu aveai destui bani! Astă-seară, la Didi Dobrescu. Atmosferă de lăncezeală. Eu, bolnavă, Russescu preocupat, musafirii fără interes. Doar copiii și vara basarabeancă drăguți – veștile stagnează, ne fierb nemții și rușii în oală seacă. Neurastenizant. Te las, dragule. Măine, examen cu „Țigani”.

Pussy cu dor, te rog, vino!

16 iunie

Zi de examen a „ciurucurilor”. Deziluzie grozavă. Ce incultură! Ce ignoranță în propria lor meserie! Imagine tristă a mentalității generale! Bluff, chiulangeală, pretenții. Caragiale în plin! Ce cu totul altfel e lumea dascălilor. Mă uitam la Jora și la Sârbu, amândoi culți și iubitori de gând și simțire artistică, eram singurii cu flăcări în noi!

M-a dezolat această zi din punctul de vedere al viitorului neamului nostru.

Chestia Rusiei ne fierbe în oală seacă. Nu cred în război! Dar cu nemții nu încapе logica. Trăim zile de аșteptare. Parcă viața e altceva decât аșteptarea catastrofei finale? Acesta e chipul аdevărat al vieții, аltfel e аmăgire. Dacă n-ar avea аlt sens, ce grozăvie!

17 iunie

Azi un аn, Franța încheia armistițiul! Radio Londra comenta discursul lui Pétain ca defetist. Аdevărul e că nu prea era încurajator. Prea se referă tot la păcatele trecutului – bătrân și catolic!

Lupta din Siria e o nenorocire. Mă mir că nu trec toți de o parte. Cum pot conta pe nemți ca prieteni? Cine mai descurcă ițele? Panica de la noi e semnul vădit că oamenii nu sunt credincioși. Ca și cum moartea ar fi evitabilă. Probabil că sub bombe voi fi foarte fricoasă. Sper să mă stăpânesc, de vreme ce cred că nu se sfârșește cu viața. Tu ce faci acum? Ești departe? De ce nu mai vii în vis?

Mircea mai bine. Régine fericită! Cum o înțeleg! Se apropie zilele fatale din viața mea. Zi de zi îmi аmintesc cum а venit boala ta, cum а fost totul. Cum аș vrea să mai înghit nervii, țipetele tale, să te știu aci, lângă mine. Poate

sunt egoistă. Tu ești fericit și eu ca un câine pe lângă tine.
Te iubesc, Stello drag, de 36 ani!

18 iunie

Dragule, plouă cu frenezie, e întuneric, e apocaliptic. Veneam de la Mircea pe o ploaie cețoasă, ce mă pătrundea. Oamenii rari, grăbiți, în mici grupuri, treceau ca umbre, farurile mașinilor străbăteau cu puțină lumină întunericul trist, greoi. Mă gândeam că așa o fi pe lumea cealaltă pentru cei care nu au evoluat în viață. Așa o fi și pentru viermi și alte târâtoare pe pământ!

Conversația cu Elisabeth Ghica, la Natalie [Slavici], pe jumătate întăritoare, pe jumătate, fără voie, tendențioasă? Nu știu. Ea e desigur perfect sinceră și convinsă că trebuie „să zvârli plasa”!

Viața se anunță anostă, măcar de n-ar fi prea interesantă în curând!

Bunescu s-a stins și el. Mereu am vrut să mă duc la el zilele acestea. Neglijență. Poate aș fi putut să-l ajut. Să-l ajute Dumnezeu, în fond era un om foarte bine! Încă unul pentru care trebuie să mă rog. Tu, dragă Stello, parcă ai fi în voiaj și ne vom revedea curând. Știrile sunt foarte nesigure. De ce toate aceste mistere? De ce să nu spună poporului tot adevărul? Manieră fascistă. De unde și panica. Dacă ești la curent, ești mai liniștit.

Dragul meu, te-am simțit atât de aproape astă-seară! Te dezbrăcai, îți aranjai lucrurile pe toaletă, te simțeam prin apartament, puțin obosit și plictisit, dar bun și dulce și tandru. Ești aici și eu mereu lângă tine. Nu mai vreau nimic pe lume decât să te servesc pe tine și pe Dumnezeu. Ajută-mă!

20 iunie

Dragule, să fie adevărate zvonurile că am intrat în război? De ce nu ne spune guvernul nimic? Oare de ce acest sistem nemțesc de tenebre? Lumea se agită și inventă fiindcă nu știe exact!

Pic, mor de oboseală. Azi, zi grea. L-am dus pe Bunescu la ultimul locaș. Mi s-a părut că ești acolo. Încă unul! Am zărit doi prieteni, Pancu și pe cel înalt. Zi agitată, menaj până peste cap. Cheltuieli mari, nu mai țin socoteala. Sentiment acut de provizorat.

M-am trezit că mi-e dor de Florica. Tot de tine mi-amintea. Acum se schimbă ceva în casa ta. Ileana, noua servitoare, nu te-a cunoscut. Parastas pentru Maica.

21 iunie

În curând, parastas și pentru tine, dragule. Pic de oboseală și doar nu e cald și nici nu am mult de lucru! Trăiesc într-un fel de vis urât. Dejun la Aurora.

Apartament foarte simpatic, mai intim ca dincolo. Examenele de restanță la Școala Socială – nu gândesc. Oare noi la vârsta lor gândeam mai just asupra realului? Cred că da. Desigur că da. În repezeală, trecere pe la Mircea, care arată bine. Jean Paul a trecut pe aici să-și ia ziua bună, pleacă la Câmpulung la practică. Tot mai drăguț, mai cuminte, mai înțelept. Doamne! Aibi-l în grija Ta, fă-l un om întreg! Voi fi fericită să-l văd inginer și om la casa lui cu o nevastă subțire și cumsecade. Pe Maricica n-am mai văzut-o. Măine, dacă am vreme, fac turneu în familie. Veștile politice aceleași, așteptare. Ce stupid să ne lase fără nici o știre. Londra spune că tensiunea e mare, Cartierul general al Feldmareșalului e la Snagov și flota, pe mare, în porturi. Dincolo, concentrări masive și radioul rus spune că trebuie să se pregătească de lupte. În Polonia, incendieri fără cauze știute. America face imense pregătiri, industrie de război colosală. Încotro merge lumea? O femeie americană conduce un bombardier! Lupta e totală! Herr Hitler, nu mai ești stăpân pe ce ai dezlănțuit! Ce grozavă devine răzburarea pe Germania, chiar dacă nu va fi bătută în război! Germania nu admiră (cea tânără) decât forța și aventura. Ce va face în vremuri așezate? Mă gândeam azi la *Norii* lui Aristofan. Va mânca tatăl bătaie de la copii și la sfârșit vor pune toți foc la

șandramaua teoretică. Viața nu admite ordine mecanică, nici nivelare, nici dominare totală. Sper pentru poporul german să se deștepte din somnul rațiunii. Vai de tine, Herr Hitler! Puică drag, te las, te iubesc. De ce tot visez că îmi pierd paltoanele?

22 iunie

Azi, pui drag, zi mare. Am intrat în Basarabia! Un sentiment de ușurare. Mărturisesc că nu-mi mai închipui Basarabia locuită de oameni civilizați ci numai ca un loc părăsit și jefuit! E prilej, mai ales, ca poporul românesc să se deștepte prin fapte, nu prin cuvinte mari. Și azi, din păcate, proclamația e tot bombastică și cuvintele curg sforăitoare, ba chiar fără înțeles, căci ce o fi „sângele veacurilor” etc. Suntem niște maimuțe ușurate. Dacă n-ar fi țăranul, care spune doar ce gândește realmente, n-ar mai fi în ce să nădăjduiești în poporul nostru! O mică minoritate din elita intelectuală și țărani, muncitori ai pământului, restul e contaminat de idei și gesturi false. Slujba la biserică foarte frumoasă. N-am văzut îngenuncherile pe stradă. În schimb manifestația în fața palatului *foarte slabă*. Puțini și anemici. Când am auzit la radio amplificările, am surâs și am recunoscut sistemul italian. Doamne! Ce lipsă de seriozitate în conducători! Poporul e sincer, desigur mulțumit că i se face o

elementară dreptate, dar, poate, mulți simțeam dureros că făceam cauză comună cu agresorii, mincinoși și vinovați. Nu mă pot dezbăra de *un sentiment adânc de jenă față de istorie*. Oricât s-ar justifica în cazul nostru oportunismul, zadarnic! Acest război e imoral. Doar că noi luăm ce e al nostru. Ajută-ne, Doamne! Măcar să spălăm rușinea de a fi frați cu bandiții, printr-o purtare ostășească fără greș, să ne regăsim virtutea, indiferent de ce va spune lumea, să ne putem respecta noi înșine!

După-amiază, două ore bune cu copiii. Am putut vorbi și emoționa de poezie, de idei, semn bun. Mi-s tare dragi. Voi trece vacanța cu ei, lucrând pentru ei.

Ce va fi la noapte? Sunt insensibilă. Îmi e somn. I-am visat pe tata și pe Maica azi-noapte. Au venit să mă prevină. Vii și tu? Vă iubesc, vă doresc. Afară tună și plouă. Poate scăpăm de „vizită”. Fetele sunt curajoase. Maricica nervoasă. Tilică Burileanu, azi pe stradă, era de o distincție rară. Alură aristocratică. Oare va mai putea dăinui și după război? Te las, dragule, când vii?

23 iunie

Dragul meu, mi-e dor dureros de tine în seara asta. Îmi amintesc bunele seri la cinema când tu râdeai ca un copil. La M[ișu] astăzi după-masă, îl ascultam spunând lucruri amuzante, râdeam din toată inima și deodată alama micii

mese a sunat ca lovită de o ușoară bătaie. Mă gândeam, ai fost tu acolo?

Știrile, nesigure. Englezii devin răi susținându-i pe ruși. Nu-și dau seama că civilizația nu poate fi apărată de brute? Se fac și ei ca nemții!? Urâtă e omenirea! Mă rog lui Dumnezeu să ne apere pe toți, și de ruși și de nemți. Dacă acest război e o imensă aventură, mâncăm noi papara? Nu prea ne vād ieșind bine din toate acestea, doresc să facă nemții un stat temporar în Ucraina, pe urmă să-i bată englezii cât vor. Dar dacă englezii vor să facă pact cu rușii pe spinarea noastră, atunci *aranjează-i și pe ei, Doamne!* Cine știe care sunt planurile lui Dumnezeu! Fie voia Ta! La noapte să fie bombardament?

24 iunie

Pui drag, azi prima fugă spre un adăpost. Am făcut-o ca să mă conformez ordinului, dar cu un sânge-rece total. Cred că nu e pericol veritabil. Și ceilalți sunt foarte calmi. Inconștienți sau lipsă de instinct? Te obișnuiești cu toate! Chiar cu singurătatea, ireparabilul. Caut să pătrund misterul care ne desparte – nu mă pot considera o văduvă, sunt tot timpul cu tine. Uneori te aștept realmente, nu doar cu gândul. Ești prezent sub toate chipurile. E o stare de grație. Recunosc. Altfel ar fi prea dureros. Am izbutit să te descriu Ilenei, ca să pot vorbi de tine și spune „la

Domnul" și să înțeleagă că e vorba de biroul tău. Tu *rămâi stăpânul din casă*. Vreau să fie așa pentru oricare servitoare. Râzi? Vrei să spui că acum te răsfăț, pe când înainte, nu? Tu știi că nu e așa, că trăiam în funcție de tine.

Azi la Mircea, *rendez-vous* general. Zizella foarte nostimă, păcat că nu se lasă de tip. Cum s-or fi aranjând amândoi? E cinism, dar vina nu e numai a ei. Ionel se burzuluiește și celălalt se cramponează. Bietul Ionel! Sper că e o combinație doar temporară.

Oare vor veni iar la noapte avioanele? Azi la cimitir întrevădeam moartea, mă vedeam zburând într-o lume splendidă. E adevărat? Ori e o amăgire? Nu pot crede. Mântuitorul nu a mințit și visele mele au fost semne doveditoare. Îmi e foarte dor de tine.

25 iunie

Dragule, vești bune? De pe front. Unii spun una, alții spun alta. E sigur – o spun chiar englezii – că nemții au înaintat până la 150 km de Letonia și Polonia. Dar luptele sunt grele. Nu cred că rușii vor ceda așa ușor. Iar dacă se prelungește războiul, și nemții își pierd încrederea în ei – sau dacă se ivesc mișcări la ei – noi ce facem? Pe de o parte, trebuia să intrăm, pe de alta, poate era mai bine să stăm ca Finlanda în expectativă. Mă tem că *America*, dând

ajutor rușilor, să nu-i întărească și s-o plătim noi. Azi, nu știu de ce, m-a năpădit o îndoială în rezistența nemților față de puhoiul moscovit, care de abia s-a pus în mișcare. Desigur că nemții sunt superiori în toate, dar ei se bat de doi ani și acum pe atâtea fronturi și dacă lumea întreagă e împotriva lor nu vor putea rezista la infinit! Doresc înfrângerea fascismului și nazismului, dar mai ales a bolșevismului. Cum le vei aranja Tu, Doamne?

Nimic peste zi. Ba da: vizita Isei [Sion] și a lui Ion. Are ceva în ea care mă pune în gardă. E cam exaltată și nevoia ei de tandrețe ca și nevoia ei de justificare a conversiunii o împing spre mine. Eu sunt mai rece, nu pot suporta asemenea cotropiri. Ea, fără să știe, vrea să mă convingă de catolicism, și nu reușește decât să mă întărească în ortodoxie. Nu fac nici o diferență, dar insistența e suspectă – ei fac propagandă – și în acest fel își coboară credința. Insistența să mă duc sâmbătă la slujbă pentru Mad. Bossi. E încă superstițioasă. Margareta Ghica face vizibil prozelitism, toată această atmosferă de „pescuitori” e neliniștitoare, e aproape o lipsă de dragoste creștină. Măine trec pe la Părintele. Simt nevoia să mă apere. Ori

am iar ideea persecuției, ca la Oxford? Citit *St. Saturnin*³⁹⁷, carte strașnică. Mi s-a făcut dor de Pontigny, de Franța.

Întâlnirea cu Ion Marin Sadoveanu³⁹⁸ interesantă din punct de vedere psihologic. Obsesia puterii lui sexuale, când, desigur, Marieta Anca a plecat din pricina... secetei, cum ai spune tu, Stello. Sunt curioasă dacă e adevărat ce spune despre prietenia cu Lily! Eu mă tem că se iluzionează. Câte trăsneli sunt pe lume! Desigur și eu par altora caricaturală, maniacă. Doamne Iisuse, mare răbdare ai cu noi!

26 iunie

Azi, pui mic, au căzut primele bombe. Dimineața pe la 5. M-am deșteptat fără motiv, imediat am auzit bombele. Alarma a venit pe urmă. Se pare că au distrus mult și au omorât oameni. Radioul tace, vorbește foarte vag de înaintări. Londra spune că nemții pornesc pe patru linii și că au înaintat 160 km. Laudele aduse aviației sovietice mă cam pun pe gânduri. Mă tem că ne-am amăgit cu toții socotind că acest război e ușor. Londra furioasă, dar

³⁹⁷ Alice Voinescu primise cartea cu dedicație de la autorul ei, Jean Schlumberger, în 1938 (vezi nota 14, anul 1938); este sigur că acum o recitește.

³⁹⁸ Ion Marin Sadoveanu (1893-1964), romancier și eseist.

păstrează un soi de decență morală. America? Vom vedea. Reacții diverse, în fond destul calm. Pic de somn.

27 iunie

Azi-noapte, de trei ori alarmă! Picam de somn, dar nu am coborât. Visam, nu trăiam teama. A doua și a treia oară nici n-am auzit semnalul, atât de adânc dormeam, obosită frântă. N-a fost nimic, pesemne aiurea. Ce sălbatic devii! Dorești să fie alții, numai Bucureștiul să scape! Viața, cu toate aceste emoții, e anostă. N-am nici un rost. Îmi fac de lucru, fără convingere. Spre seară, la Mircea – o oră de familie, apoi recad în singurătatea dezolantă pe care nu o simt ca lipsă de companie ci ca „soartă”. Când ai fost soție și a plecat soțul, ești până la moarte singur. Te-am văzut în vis azi după-amiază. Sunt așa mulțumită că măcar așa te pot întâlni. Te iubesc!

28 iunie

Zi bogată azi. La 8 dimineața, cu Isa Sion, la Margareta Ghica. Ce curioasă experiență! Tot timpul *impresia că vor să mă prindă într-un laț*. Doamne, iartă-mă! Așa vrei Tu? Nu cred. Simțeam nevoia să mă întăresc în credința mea. Îți mulțumesc că mă pot împărtăși mâine. Știu că nu merit fiindcă nu fac eforturi. Mă las dusă de Tine. Desigur, nu valorez mult, dar pentru că Te iubesc mult și tu mă aperi,

ce pot să-mi doresc mai mult? Cred că Isa era profund emoționată la împărtășanie, poate se ruga și pentru mine. Eu am rămas calmă neclintită, Doamne, eram în fața Ta și nu-mi pot permite tulburări prin sugestie.

Vizita la Institutul Francez, o bucurie ca întotdeauna. De altfel, ceasul cu Demeter Ghica o plăcere – om fin, cu duh, imaginea mondenă a fratelui, dar mai aproape de omul din mine. Creaturi ale tale, Doamne, care nu avem ambiții decât să nu ne părăsești Tu. După-amiază cu Natalie și Mara ne-am spovedit. Ceas bun. Rugăciunea Nataliei e plină de fervoare. E o mare putere activă în ea. Părintele nu e sever, dar din iubire de Dumnezeu și de oameni, nu din indiferență, cum insinua azi-dimineață Margareta Ghica. Am simțit prima oară că modestia bisericii noastre nu e greșită. Da. Ne rugăm pentru unirea credinței așa cum o vrea Dumnezeu, dar nu în profitul „uneia sau altei biserici”. Noi nu deosebim. Pot fi tare periculoși popii catolici pentru sufletele mai puțin tari. Înțeleg că unele din spusele sale ar fi putut zdruncina pe cine nu citește. *Intenția* de a zdruncina îmi displace în atitudinea lor. Fac propagandă. Insistența Isei era cusută cu ață albă.

După-amiază la Mircea sunau alarma. Am tăcut, nu-mi venea să vorbesc când riscam să fim turtiți de o bombă,

dar n-am avut nici o emoție. Ce fericită că ai venit iar în vis. Te iubesc.

29 iunie

Pui mic, scriu la lumină foarte slabă. Iar au găsit comisarii că nu sunt destul de camuflată. Mă tem că o pat. Dar au văzut și ei câte precauțiuni am luat.

Azi-dimineață m-am împărtășit. Sirenele anunțau o moarte posibilă. Doream să nu vină înainte. Nu sunt deloc cu fervoare acum, seacă. Eu vreau să fiu cum trebuie, dar dacă nu sunt de calitate? Eu cred că spiritul e în noi, ascuns. Ca să se manifeste trebuie să biruie firea noastră. Nu cred că aceasta e acum prea tare în mine. Duhul e adormit. Altădată zburam. Acum mă târăsc. Sunt prea adunată în jurul meu și al tău. Măine e ziua ta. Aș vrea să-ți fac o bucurie.

30 iunie

Sunt zile când ireparabilul cade peste mine ca o pacoste înfricoșătoare. Gândul că ai putea fi numai cel de sub pământ e insuportabil. Religia e o adevărată armă împotriva disperării și a nebuniei, chiar dacă fondul ei n-ar fi adevărat. Eu am avut prea multe *dovezi* ale supraviețuirii pentru a mă putea îndoi rezonabil. Cred în Tine, Doamne Iisuse! Cred și sper și te iubesc.

1 iulie

Dragule, ne-a prins alerta la Mircea. De data asta mi se pare că a fost foarte aproape și intens. A durat cam 1/2 oră bombardamentul și încăierarea trebuie să fi fost grozavă. Îmi era grijă pentru Valérie care plecase cam târziu, o fi prins-o acasă. Fiecare reacționează în felul lui. Régine și Tantine emoționate, dar stăpâne. Nicu și eu tăcuți – eu simțeam nevoia să mă rog, să mă reculeg, Aurora și Mircea volubili. La un moment dat, pe întuneric, credeam că erai lângă mine. Grija Aurorei pentru Nellu am înțeles-o. Poate ar fi mai bine să plece copilul la țară. Eu mă simt mai sigură aici cu toți ai mei. Viața e acum ori o mare anosteală, ori o mare *așteptare*.

Maricica era azi atât de nostimă și drăguță. Voi încerca să citesc *Pages de Journal* de Gide, sau o reculegere. Dar nu mai vreau să mă rog pe cuvintele altora. Sunt călduță și uscată și totuși îl chem pe Dumnezeu în ajutor și caut adăpost la Iisus și Maria. De ce mă crede Isa Sion înger? Nu sunt deloc. Tu, dragul meu, știi cât de mediocră sunt.

2 iulie

Iar o zi trecută fără a face nimic bun. Azi-dimineață am stat bine de vorbă cu Valérie – după-amiază la Natalie și Tanți, lectură și mai ales proiecții de artă minunate – *Le livre de Marie* – splendori din toate timpurile și școlile. M-a

orbit modernitatea lui Greco, a lui Girard de... din secolul al XV-lea, efecte de lumină extraordinare și un alt francez din sec. al XV-lea. Sf. Fecioară adăpostind sub mantaua ei multă omenire care îi ajunge numai până la genunchi. E de o grație și o măreție fără seamăn. Fra Angelico și Botticelli, Rafael și Michelangelo. De ce nu și Leonardo? Champaigne – o minune de eleganță și noblețe în *Annonciation*. Îngerul, un fel de Rege Soare tânăr. Apoi imagini de sculptură gotică. Eva cu șarpele – psihologie subtilă și cuprinzătoare: ba vrea, ba nu se lasă – și mai ales atenția înfricoșată să nu fie surprinsă, gestul de mângâiere pe spatele dihaniei cu trup de șopârlă și cap de vulpe. Dovadă a imaginației artistului. Șarpele nu e conceput naturalist, ci simbolic, ansamblu de animalitate tipic. *Arta rămâne treapta cea mai înaltă a culturii omenești, în sensul că nu e tendință ci realizare a revelației.* Mi-a făcut bine acest ceas. Seara am mâncat la Aurora. M-am întors pe lună la 9 și jumătate. Nelly, drăguț, avea ceva de întrebat. La Marietta era și Fr. cu Ros (bătrânul). Ce roman cu epilog duios. Ea are aerul să-l dădăcească. // *a l'air bien gentil et aimable*³⁹⁹. Marietta schița un gest de mângâiere, te simți tandru cu acest bătrân și amabil domn. Pare foarte bun. Ce o fi zicând nevasta? Nu se

³⁹⁹ El e foarte gentil și amabil (fr.).

rabdă o asemenea situație decât sau din indiferență, sau din colosală dragoste. Eu nu aș fi putut răbda așa ceva. Doar acum, când știu ce înseamnă lipsa ta, aș fi în stare să primesc orice situație, dacă te-aș putea regăsi. Iar m-ai lăsat, poate ai misiuni de împlinit.

3 iulie

Azi, altă zi fără rost. Am citit *Autour de Jeanne d'Arc* de Barrès⁴⁰⁰ slabă. M-au încântat vorbele ei. *Les femmes prieront, les hommes batailleront, Dieu vaincra*⁴⁰¹. Iar alarmă fără efect... Trec zilele – se pierd zilele – nu fac nimic. Nu progrez pe dinăuntru. Ies prea mult și totuși trebuie să mă mișc. Radio Londra minte sfruntat. Acum că vorbește de prăpăstii ce ne privesc, pot controla. Nimic adevărat în ceea ce privește bombardamentul Bucureștiului. E dezolant să afli că nu mai poți avea încredere în nici un izvor de vești. Aproape înțeleg sistemul de a nu mai asculta decât ce spune țara ta. Decât să alegi printre multe minciuni și să crezi că ești bine informat, mai bine să renunți la această alegere și să faci, voit, actul de umilință, de supunere. Întorcându-mă pe lună acasă în definitiva mea singurătate, îmi aminteam ce singură mă

⁴⁰⁰ Maurice Barrès (1862-1923), scriitor și om politic francez.

⁴⁰¹ Femeile se vor ruga, bărbații se vor lupta, Dumnezeu va învinge (fr.).

simțeam în ultimii ani, fiindcă nu știam pe unde petreceai tu serile și cu cine! Singură! Ce proastă eram! Pe atunci te așteptam. Acum mă mișc în singurătate ca și cum aș face parte dintr-o lume, alta decât a celor din jurul meu. Priveam la Valérie cât se amuza dintr-un fleac și cum ne făcea pe toți să râdem – eu sunt o marmă, veșnic cu o melancolie în mine, ceva bolnav. Nu mai am resorturi, măcar acum în vacanță. Mă întreb uneori dacă nu cultiv această melancolie din mine, neglijându-mi toaleta, lăsându-mi părul necoafat, uitând că pot deveni dezagreabilă. Mă dor rău picioarele! Te las, pui drag, cred că și pe tine te plictisesc! Azi sunt ca într-un deșert.

4 iulie

Stelule drag, azi am fost mult împreună, în conversația cu Madeleine. Erai prezent. Multe lucruri dureroase mi s-au ivit în minte – un fel de pică, un fel de furie pe toate „fetele” cu care petreceai zile și nopți, și despre care nu știu decât că-ți făceau o atmosferă pe care nu o găseai acasă, nu fiindcă nu aș fi vrut sau putut să ți-o fac, dar fiindcă acasă era numai un loc de odihnă pentru tine. Îmi dau seama, ascultând poveștile altor bărbați și ale altor neveste, că vă trebuie mereu noutate și mai ales tinerețe și cât de puțin știu nevestele despre viața voastră. Stau complet obiectiv în fața vieții mele conjugale. Aseară,

boceam că nu te-am înțeles și prețuit destul. Așa o fi. Dar de la început m-ai „părăsit” pentru a căuta atmosfera altor femei tinere. Ți-aduci aminte când stam singură acasă la Brăila și tu rigolai⁴⁰² și fleurtai la Olga cu toate fetele de acolo? Ba mai înghițeam morale de la Olga, montată de tine? Nu fac nici o învinuire. Constat. Zadarnic vor doi oameni să fie unul altuia exclusiv! Am vrut să fiu așa, ca să-ți umplu viața; dacă din primele luni nu ai fi zburat spre altele (sufletește, nu doar trupește) aș crede că vina a fost a preocupărilor mele de femeie cu meserie lucrativă, dar amintirile primelor luni de căsnicie îmi dovedesc că niciodată nu te-am putut satisface complet, nici chiar intelectualicește. Oare te temei de mine, cum uneori pretindeai? Nu pot crede, fiindcă știam cât poți tu. Nu, puică, erai pur și simplu bărbat, care ca atâția alții, tocmai cei mai interesați, aveai nevoie de *une vie cachée*⁴⁰³, de femeia care să te admire și să te stimuleze. Conversația cu Madeleine mi-a deschis un orizont limpede asupra trecutului. Nu sunt supărată, nu sunt mai tristă ca până acum, dar cu toate că mă simt cununată cu tine și dincolo, știu acum că nu trebuie să-mi reproșez că din

⁴⁰² De la fr. *rigoller*, a glumi.

⁴⁰³ O viață ascunsă (fr.).

pricina mea căutai tot aiurea bucuria și interesul de viață. *Tu nu mă iubeai*, eu te iubeam. Tu ai avut o mare tandrețe și un fel de necaz sentimental pe mine, eu te iubesc, pur și simplu. Epocile de indiferență erau oboșală, cele de indignare erau încă dragoste. La ce bun asemenea socoteli zadarnice? Soarta e soartă. Am primit-o, o primesc și de aci înainte. *Dar voi lupta împotriva tendinței de a mă sustrage vieții*. Nu vreau să mai „reglementez” eu gândurile, sentimentele, dorințele mele, vreau să le dau puțin drumul, să văd încotro o iau singure, fără frâu. Căci mă tem că mi-am identificat toată viața interioară cu nevoia de a fi tot timpul alături de tine. Într-o zi, parcă te simțeam lângă mine și parcă îmi spuneai că vrei să mă vezi mai emancipată, și acum simt că-ți sunt mai aproape prin gândurile acestea liberale. Nu mai mă vrei sclavă, mă vrei duh liber, mai aproape de tine. Aseară mă tânguiam cu un fel de nevoie sadică de a suferi. Pui drag, mâine e parastasul de 9 luni. Ce drum ai făcut tu? Te simt liber, grav, preocupat cu o misiune. Aș fi atât de mângâiată dacă ai mai veni să stăm de vorbă într-un vis limpede. Astă-seară sunt clară, sunt senină. Poate găsești legătura posibilă. Te aștept și te iubesc adânc.

5 iulie

Zi grea. Dar parcă nu era pentru tine. Imposibil să realizez că ești dus. Simt tristețea ca o sarcină ce trebuie purtată. O constrângere. Prea iubeam bucuria, frumusețea, trebuie să port tristețea, urâtenia suferinței. Răbdare! Simt că fug mulți de mine din pricina asta. Ce m-ar costa să pun roșu, să mă frizez, să râd? În fond doliul e în inimă. Dar vezi tu, am impresia că te-ai întrista dacă aș fi în stare să mă bucur fără tine. Și nevoia de a fi urâtă și negătită e un efort pentru a mă rupe din „aplecarea” mea de a plăcea. Sunt o „cochetă”, cum spuneai tu, dar trebuie să mă dezbar de gândul de a plăcea. În fond, când ți-am făgăduit să fiu a ta și după moarte, trebuie să trăiesc ca o călugăriță. Nu trebuie s-o știe alții, ajunge s-o știi tu... *C'est contre ma nature*⁴⁰⁴. Poate că trebuie să nu exagerez. Doamne, ce trebuie să fac? Nu vreau să mă falsific, ci să progrez. Nu am trăit oare mereu la marginea naturii mele? Bine, s-o înfrâng, dar să nu ies tristă și frântă. Să pierd și aici și dincolo! *Je ne vis pas assez mes états*⁴⁰⁵. Gândesc prea mult și sufoc viața în mine. Dă-mi un sfat, dragule.

⁴⁰⁴ E împotriva firii mele (fr.).

⁴⁰⁵ Nu-mi trăiesc îndeajuns propriile mele stări (fr.).

M-a durut mizeria arțăgoasă la Contină. În schimb, gestul Maricichii de a rupe două flori de la mine pentru a ți le pune ca pe o brasardă a fost simpatic. Ce se petrece în sufletul rusoaicei? Are grație ca și Colea.

Mă ciupe de inimă uneori că nu sunt iubită după inima mea. Semn de inferioritate. Nu mă izbăvesc decât liberându-mă. Sunt o fricoasă. Cred că nu iubesc destul. Numai adevărata iubire e cu adevărat liberă. Vii la noapte? De ce te-ai arătat bolnav? Ce simbol e acesta? Oare suferi și te simți singur? Vino și mă deslușește.

6 iulie

Dragule, vestea dată de Muza [Ciomac] m-a întristat. Am avut o conversație cu el [Mănucă] în ajun de Crăciun. Muza spera o conversiune. Nu m-am mai dus, am evitat, îmi era teribil de dureros tot mediul. Recunosc că nu e caritabil. Mă întreb dacă nu suntem toți groaznic de vinovați din cauza acestei indiferențe. Egoism groaznic. Și iarăși, *nu sunt sfântă*, nu pot să iau însărcinări puse de alții în sarcina mea. Dacă viața creștinului și lupta cu toate nenorocirile altora e apostolat, recunosc că nu sunt creștină bună. Alta mi-e chemarea, decât cea de călugăriță. De ce binecuvântează Dumnezeu lucrul ce fac în mod firesc? Mă las prea mult năpădită de

*Retschwestern*⁴⁰⁶. Azi Isa iar vrea să mă ducă la slujba catolică. I-am spus de la obraz că insinuările acestea catolice îmi sunt pur și simplu antipatice. Doamne, lisuse, cum să te pot confunda pe Tine cu fanaticii ăștia prozești? Înțeleg cum în Apus s-a putut naște reacția contra cabotinilor. Ți mulțumesc, Doamne, că m-ai născut ortodoxă. Pui drag, vino și mai învață-mă adevărul.

Dejun simpatic la Marietta. Seara Tity și Mimy Ion. M-a amuzat cum discutau aprig, ca astă primăvară cu mine. Mimy pare obosită de dogmatismul lui Tity. Singurătatea are avantaje. Cu tine lângă mine mă simt bine.

7 iulie

Dragule, te-am visat azi-noapte, mă sărutai cu foc după ce mă tachinai. M-ai întrebat dacă vin când mă chemi, ți-am promis că vin. Mă pregăteam să fiu mireasă, dar mă îmbrăcam național și parcă îmi scoteai marama de pe cap. Dacă e să mor și să ne întâlnim... Ajută-mă să nu-mi fie frică!

Au declarat japonezii război Rusiei. Ce va mai fi? Eu trag nădejdea că Anglia va face pace. Ar fi momentul. Ea nu e învinsă și neamțul atât așteaptă.

⁴⁰⁶ Surorile salvării (germ.).

Bună conversație cu Ady⁴⁰⁷. Ce om subțire și înțelept! Nu mi-a fost bine – criza de inimă venită în somn. Din ce? Marietta, mult e drăguță, simt că mă iubește. Lily, conversație bună – se împacă cu I.M.? Ar fi bine. Preferabil o viață grea, dar cu scop, decât una ușoară și anostă. Biata L. Nissim! Nimic de făcut pentru fată⁴⁰⁸. E dezolant. Puică, simt că mă nevrozez. N-am nici un interes imediat. Trebuie să mă pun pe lucru. Nu știu de ce nu simt că e război, nici chiar când erau bombardamente. E altfel ca în 1916. Sau alta sunt eu? Vii la noapte în vis? Mă simt alt om când mă întâlnesc cu tine, măcar așa. Mi-e dor.

8 iulie

Puiul mării – azi sunt 9 luni. Ce groaznice ceasuri trăiam atunci! *Man ist zufrieden dass man sowas hinter sich hat*⁴⁰⁹. Sunt tristă, sunt bolnavă în suflet, dar durerea acută de atunci, bine că a trecut! Ce grea e o despărțire, dragule! Te-am visat și azi-noapte. Erai tânăr, elegant și calm. Ce înseamnă cămășile nespălate? Oare mai ai mult

⁴⁰⁷ Verișoara Alicei Voinescu, soția generalului Nicolae Pantazi, ministru de război.

⁴⁰⁸ Soția dr. Nissim și fiica lor, Mioara, pe care Alice Voinescu o va ajuta să se înscrie la Școala Superioară de Asistență Socială.

⁴⁰⁹ Ești bucuros că ai lăsat în urmă așa ceva (germ.).

până te purifici? O să mă rog. Aș vrea să-ți pot fi de real folos. Să-ți ofer durerea și eforturile mele. Ce se poate face pentru Aurora, Nicu și Nelly? Ce planuri are Dumnezeu cu bietul neam evreiesc? Ică [Antonescu] o avea sentimente mai bune? Fify vorbea de moarte cu liniște. Cum aș vrea să fiu și eu credincioasă ca ea. Sunt, dar nu destul. Cred, de altfel, că dacă nu ar fi grația lui Dumnezeu, nimeni nu ar fi salvat, căci nu e om care să scape de păcat! Simt greutatea materiei cum mă apasă. Îmi îngenunchează elanul sufletului! Ce să fac? Parcă respirație insuficientă. Înțeleg că primele exerciții Yoga sunt respiratorii!

9 iulie

Acum, seara, iar alarmă, foarte scurtă și fără urmări. Vești bune de pe front. Bune, firește, pentru că nu avem imaginație să ne închipuim cum mor băieții și ce dezastru lasă sălbăticiile de ruși în urma lor. Chișinăul n-a căzut încă, luptă muscalii. Sentimentul că *trebuie* să fie învinși și un sentiment de mândrie redresată. Intuiție că se sfârșește repede, dar se pretinde că e un război lung.

Citanie bună. Întâlnire cu Tanți și Natalie – simpatic. Un ceas la Régine și Mircea. Acasă găsesc scandalul cu

Stopul⁴¹⁰. Imbecilul e atât de plin de funcția lui, încât e capabil să tragă în oricine. Mișu și-a anunțat vizita mâine.

Îmi e teribil de somn. O bucurie în mine, sentiment precis că *ești* și că ești cu mine. Sunt nevasta ta, fără reticențe, fără scene, cum am fi putut fi împreună dacă tu nu erai adesea nedrept și bănuitor. Acum știi că te iubesc.

10 iulie

Pui mic, și astă-seară alarmă, seacă. Cum să mulțumim lui Dumnezeu că nu e mai mult? Azi, cu vizite toată dimineața. Vizita lui Puff cu Mișu⁴¹¹. Mare bucurie. Conversație bună. Părea îmbătrânit, obosit, fără elan. Ce o fi având? Nicu, foarte pe gânduri. Săracii evrei! Doamne, ce plan ai cu ei? Petre M. foarte amabil. Și el obosit, îmbătrânit. Mă tem că inima e foarte obosită. Vești din Cernăuți, bune dar și triste. Deportarea românilor. Oare ca zălog? Oare îi vor da înapoi contra prizonierilor? Au ei respectul omului? În fond, ce știm noi despre bolșevism decât ororile care sunt ale primitivității rusești, nicidecum inerente unei ideologii. E drept că numai creștinismul

⁴¹⁰ Cornel, soțul Ilenei, femeia de serviciu a Alicei Voinescu, polițist la Circulație și poreclit în consecință „Stopul”. Referindu-se la amândoi, Alice Voinescu îi va numi „Stopii”.

⁴¹¹ Mișu Paleologu și Alexandru, fiul lui, alintat în familie cu numele de Puff.

poate umaniza bestia omenească, iar fără religie, imposibil de matat⁴¹². Se preface o lume și noi continuăm să trăim după tradiție. Azi fabricare de dulceață de caise, ritualul tradițional. Cartea lui Meyers, adusă de Puff. Aștept din ea iar o confirmare că *ești*, dragul meu. Vii la noapte, te iubesc.

12 iulie

Dragul meu, ieri am fost la țară. Te-am luat cu mine. Piton te-a amuzat. Sunt sigură! Un copil lipicios! Cât sunt oamenii mari de cruzi, cum se joacă cu nervii bieților copii. Și ei cum simt cine ține la ei! Te mai miri de maniile unor oameni, de spaime, de antipatii. Toate sunt urmele unor emoții zadarnice și negative.

Câmpul minunat, dar ploaia dezolantă. Era așa de frumoasă luna aseară, dar ca și Régine, aveam o strângere de inimă. Eu am fost *născută tristă*. Am și de ce! Talentul meu de bucurie, de fericire a avut mult de luptat cu fondul de melancolie. Acum știu că nu mai pot ieși din ea! Afară, un început de vijelie, ori mă înșel? Cerul e încărcat de nori groși. Serile acestea singuratice mă întristează mult. Primesc aceasta ca o încercare. Dacă ți-e de folos, cu

⁴¹² De la fr. *mater*, a îmblânzi.

bucurie. Visele mi te arată tot în simboluri, care spun că te purifici.

Mâine nu vin la mormânt, ca să mă duc la spital. M-am liniștit mult de când îți scriu zilnic, prezența ta e tot mai evidentă în mine. Știu că alții m-ar ține drept nebună, dar vezi, și Tity îmi spune că te consider viu, prezent. Și asta nu metaforic, ci la propriu.

Minciuni, zvonuri, critici, nu ne dăm seama cu tot războiul și mizeria mondială pe ce lume trăim. Mâine mă duc la spital să fiu și eu puțin de folos, dar și ca să intru în realitate. Aș vrea să fac și eu ceva pentru țara mea. Simt o anemie puternică; a secat izvorul entuziasmului de când tu nu mai ești lângă mine sau fiindcă războiul acesta îmi arată ce vane sunt eforturile individuale? Mă gândesc la viața și opera lui Paul Desjardins. Ce faliment al tuturor ideilor frumoase și generoase! Și totuși sunt convinsă că scadența omenirii civilizate tot va plăti odată polița ei. Cine știe dacă mai apuc zile senine și umanitate pură, ca la Pontigny, dar odată și odată vor reveni omenia, respectul individului, dragostea între oameni. Pontigny a greșit fiindcă conta exclusiv pe rațiune, mai bine zis pe intelect. Creștinizarea oamenilor, iată ce ne-ar putea scăpa. Dar vezi că lumea se teme de creștinism, considerându-l *religia durerii*. Conversația de azi cu Mimy Ion m-a întristat. La ce

bun să fii convertit și să nu recunoști decât tristețea creștinului? Pui drag, tu știi mai mult acum, învață-mă și pe mine, ajută-mă să fiu de folos. Aș vrea să elaborez un plan „Scrisori către tineret” prin radio. Aș vrea să fie pline de bucurie, de omenie, de dragoste.

13 iulie

Iar o zi, dragul meu. Am fost la tine, dar nu te găsesc acolo. Acasă îmi ești aproape.

Veștile de la Herța sunt teribile. E posibil ca trupele noastre să fie mai prădalnice decât bolșevicii? Oare nu inventă cei de acolo, care țin cu bolșevicii? Faptul că bolșevicii au făcut closet în altarul catedralei arată ce sălbatici sunt și ce haini în intenții. Dumnezeu rabdă mult, dar când pedepsește nu se încurcă.

Ce e cu Isa? Ceva neliniștitor. În insistența ei de a mă duce la slujba catolică. Vrea și pace să mă fac catolică. Eu nu vreau deloc, îmi face această biserică antipatică. N-ar trebui să mă supun unei dorințe care nu e *dezinteresată*, e propagandă. Doamne! Multe sunt lighioanele tale!

Îmi e foarte, foarte somn. Dacă tu vrei să nu mă duc mâine la biserica catolică, te rog, spune-mi în vis.

13 iulie

Zi plină, adică ocupată, începută bine, la biserică, la cea catolică. Am fost distrată și opoziționistă, la noi m-am recules bine. Apoi la spital cu Zizelle. Nu pot să dau decât sufletește, pare-se că le face bine. Toți, extrem de tineri și răni ușoare. Cucoanele active, e bine lucrul ăsta. Alarma am petrecut-o la Aurora. Nicu grav și îngrijorat. Noi, puțin serioși. Zizella vorbea tot timpul. Pic de somn. Voi lua altă oră de vorbă cu tine, Stelule drag.

15 iulie

Nu-ți pot scrie bine decât seara, ultimul gând vreau să fie pentru tine. Am găsit acum un plic cu fotografii de la nunta Sofichii. Ești admirabil, vorbești, îți aud și vocea. Ori sunt eu cam nebună, ori tu ești lângă mine tot timpul. Așa te simt și sunt liniștită. Nu-mi mai lipsești decât fizic, dar ești prezent. Câteodată mă cuprinde neîncrederea. Un scepticism acut – oare nu e totul imaginație și dorul meu? Totuși nu pot crede că visele mele premonitorii au fost iluzorii și dacă îmi poate vorbi mama, îmi poți vorbi și tu. Știu că mintea mea mărginită nu poate dezlega taina cea mare. Dar *ești*, sunteți, asta mi-ajunge.

Biata Yvonne⁴¹³, azi! Aș vrea să știu dacă tu, dragule, ai putea să-mi dai vreo indicație despre Aldea⁴¹⁴ ca s-o pregătesc pe Yvonna sau să-i întrețin nădejdea. Ce presumțios pare din partea mea, dar atâta aș vrea să-i pot ajuta. Azi la spital, bucuria de a putea fi un pic de folos. Mă mai duc când pot și e nevoie. Maricica, foarte luminoasă și lucrează serios. Alarmerile mă lasă rece, poate din inconștiență. M-am bucurat astăzi de situația lui Nellu, nu mai riscă nimic. Cazul Petraș groaznic de dureros. Ce e el vinovat că mama sa era evreică!? Ce tragedii!

16 iulie

Pui mic și drag, azi vești proaste. Se pare că rușii opun o mare rezistență. Tot mai mult mi se pare că iluzia unei defecțiuni a lor a fost mare. Măine mă duc la spital. E singurul lucru pe care pot să-l fac. La mine vine lume tot timpul, dar nimeni și nimic nu-mi prinde interesul complet. La spital intru în realitate, altfel plutesc între

⁴¹³ Fiica generalului Florescu, măritată cu Tilică Burileanu, guvernatorul Băncii Naționale, și fiul lor, Aldea, aviator, căzut prizonier pe front. Yvonne Burileanu era președinta Crucii Roșii de pe front.

⁴¹⁴ Fiica generalului Florescu, măritată cu Tilică Burileanu, guvernatorul Băncii Naționale, și fiul lor, Aldea, aviator, căzut prizonier pe front. Yvonne Burileanu era președinta Crucii Roșii de pe front.

două lumi, tot cu gândul la tine. Scrisoarea lui Juliette Thompson mă unge pe inimă – au delicateți occidentalii ăștia! Pesemne ne consideră complet lihniți de ne oferă merinde! Mă surprind într-o „furculiță sufletească” teribilă. Pe de o parte doresc victoria nemțească, pe de alta, când aud vorbind pe un Focillon⁴¹⁵ pentru libertate, îmi amintesc sentimentele mele de acum o lună și rațiunea-mi spune că tot englezii reprezintă crezul în libertatea și demnitatea omului. Și iarăși îmi zic: cum ar putea acestea fi salvardate dacă înving rușii? *Retrăim turnul lui Babel, nu prin încurcătura limbilor ci a sentimentelor.* În fond cei mari nu mai știu ce vor, dar noi, cei mici și Franța, știm: vrem dezrobirea din spaima căpcăunilor. Vrem independență. Doar Pan Europa ne-ar salva și apoi Pan Omenirea, dar când? Peste zece mii de ani? Pui mic, te aud spunând: „dă-o în... hai să ne culcăm!” Ai dreptate, dar eu mai citesc cartea lui Meyers *La personnalité humaine*. Mă întărește în credința că tu ești și că știi că te iubesc teribil.

17 iulie

Dragule, tot mai mult simt nevoia de a mă duce la spital. Azi, cu Aurora, Fify și Viorica am făcut treabă bună. Alt

⁴¹⁵ Henri Focillon (1881-1943), istoric de artă și estetician francez.

nimic nou, ba da. Chișinăul e al nostru! Dar cu ce preț! Poate că trebuie să simțim și în generația tânără că libertatea și independența unui neam se plătesc! Ascult radio Londra – ce învâlmășeală de idei, de sentimente, de porniri. Franța împărțită, francezii în două tabere, ce să mai crezi? Babel! Nu văd altă ieșire decât o împăcare creștinească. Te aștept parcă „să vii de la bridge”, obosit și cu părere de rău că ai pierdut vremea. Te văd cum îți pui pantalonii în *tringle*⁴¹⁶, cum te dezbraci, cum îți pui cămașa de noapte, cum îți scoți ghetele și ciorapii cu jartierele și le pui pe raftul de jos al măsuței. Apoi citești cu banda neagră pe frunte. Întinzi mâna, o ții pe a mea, eu uneori adormeam cu obrazul pe brațul tău. Ce bine ne înțelegeam în fond, și cum ne ciocneam pe prostii. Aș vrea să ne mai naștem tot împreună, să-ți fiu iar nevastă, să te iubesc mai adevărat, nu cu morală ci cu dragoste creștinească. Să te iubesc pur și simplu cum, în fond, te-am iubit! Dar și tu nu vei mai fi nedrept, tiran și rău cu mine. Tu știi că am suferit groaznic și totuși te iubesc fără reticențe. Îmi trebuie să te știu mulțumit.

⁴¹⁶ Suport special pentru pantaloni (fr.).

18 iulie

Sunt frântă de oboseală. Căldura. Azi la spital emoție dureroasă când am văzut-o pe sora de astă-vară care îți plăcea, mi-a amintit acut luna august. Ce fericită eram cu toată boala ta, cu toate greutățile!

Acasă, cu Mariana, pe balcon, au sosit copiii (Puff, Costel Vișinescu, R. Patrulius). Au stat pe întineric vorbind de religie – contra, dar e un semn că le e sete de ea. Nu mi-au făcut confidențe, tineretul de azi are alte idei ca ale noastre. E bine și e drept să fie așa. Noi, timpuri etice, normative, ei – psihologi. Te las, pui mic și dulce, mor de somn – uzură! Babușkin! Râzi?

19 iulie

Am fost fericită că ai venit în vis atât de senin, blând și mă țineai strâns lângă tine, pe când amândoi urcam o scară cu covor. Tu erai așa cum te-am visat toată viața – mă conduceai. Unde? Eram fericită la brațul tău și sigură!

Azi parastas tante Linica și doamna Dana Bossy – apoi un ceai la casa din Bozianu. După-amiază la spital. Uneori umilă, dar necesară. Plouă iar. Te pup din suflet. Ce zici de chestia cu blana? Urâtă e sărăcia. Stinge orice scrupul. Tu știai, dar eu refuzam să cred. Îmi pare rău că nu pot ajuta. E o prăpastie fără fund.

20 iulie, Sfântul Ilie

Azi am fost distrată, absentă pretutindeni, numai ceasul la Crucea Roșie, cu lucrul umil (facere de pansamente) m-a absorbit. Curioasă senzația de ireal! Nici nu aștept, nici nu sper, nici nu mă tem, plutesc între diverse registre de realități. Cred că m-am ridicat prea sus și n-am trăit nimic autentic. Marietta și Ionel iar trec prin crize financiare, cum să-i ajuți? De câte ori am făcut-o, nu au rambursat și acum mă simt obligată față de Mariana care i-a ajutat. Ei nu renunță la nimic din ale lor! Zadarnic m-aș împrumuta. Aș trage la infinit dracul de coadă și ei ar continua cu cheltuielile. Imposibil s-o faci pe Marietta să priceapă că face risipă. Și eu fac, dar pentru mine personal îmi refuz și strictul necesar! Trebuie să nu fii slab. Eu mă las mereu păcălită de toți. *Nu mai vreau*. Voi rezista, cu toată neplăcerea pe care o simt. La urma urmei nu e drept să-mi refuz totul ca să mă împrumut pentru ei. Așa te-am „slăbit” și pe tine, dragule, așa te-am obișnuit să contezi tot pe mine. De data asta rezist. N-o fi foarte creștinesc, dar, la urma urmelor, nu sunt sfântă și nu e permis să încurajezi egoismul altora. Am hotărât să mă apăr. Tu aveai mare dreptate.

Anosteală, suferință, epocă foarte grea. Când fac socoteala vieții, iese o leșineală, o inutilitate și o

zădărnicie! Și se mai plâng cei cu copii! Nu trebuie să trăiești exclusiv pentru datorie, dar ce mizerie viața mea. Niciodată nu mi-am satisfăcut un impuls. Totdeauna ezitantă.

Am ajuns să nu mai doresc nimic. Până și la slujbă eram absentă. Se prepară o „criză”, o simt, voi lua trinitrină. Vii? Sunt goală ca o cutie veche.

21 iulie

Ce zi tristă am avut azi. În fond, lucrurile materiale nu merită să te întristezi pentru ele! Dar așa suntem! Întâi, cele ce am aflat că s-au întâmplat la țară, la Mimy [Spandinidi]. Femeia asta n-are parte de bani și pace! Faptul că muncește ca o roabă și tot la ea vine apa mare și îi strică recolta e exasperant! Când am aflat și de biblioteca lui Ionel [Sachelarie], m-a apucat paraponul de tot. Va să zică nu e îngăduit unui biet om să-și păstreze nici instrumentul de muncă! Atâta dambla avea și el săracul: cărțile! Era o casă de om subțire când intrai la ei, cu toată lipsa de mobilă, cărțile sunt prieteni și-ți dau și atmosfera de lux necesară ca să rabzi în mediocritate! Nici asta să nu le rămână. Poate că așa se răscumpără viața copilului! Ajută-i, Doamne, să se bucure de copil! Nici nu mai îmi vine să gândesc cât de rece gândeam și scriam

aseară, nu credeam că e așa de talonat⁴¹⁷. Când am aflat azi-dimineață m-a apucat remușcarea. La ce bun? Acum să-i facem un nucleu pentru o nouă bibliotecă. Viața e foarte aspră cu unii. Nu zic că e de vină Dumnezeu și că te persecută, dar cred că e o soartă, aleasă de noi sau impusă nouă, cine știe? Totul e că până la urmă tot acolo ajungi. E dat unora să pătimească. Pesemne să nu aibă niciodată cât le trebuie. Am o singură nădejde: loteria. Tu poți să ne ajuți să câștigăm? Pui mic, mi se duc gândurile în neant, nu știu ce am, nu mă mai susține nimic! Gluma lui Moșu cu *insigna cu zvastica* e prietenoasă, e drăguț că se gândește la mine. Adevărat că anul trecut mi-a venit aproape rău când mi-a spus că voi purta insigna asta – și iată că azi, îngemănată cu steagul nostru, am purtat-o! O silă adâncă mă cuprinde, nimic nu e stabil în noi, nici măcar convingerile! E de ce să disperi! Altădată așteptam radio Londra ca o îmbărbătare, acum, de când spune urări pentru victoria Rusiei, nu pot să mai ascult. Dacă englezii nu luau fățiș partea Rusiei, nu-și renegau propriul lor ideal! Acum, din interes, se fac apologeții cruzimii, ai bestialității! Dar, la adică, știm noi oare ce e în Rusia cu adevărat? Putem noi să ne bizuim pe propaganda noastră și a țărilor care îi combat? Oare nu ni s-au spus povești

⁴¹⁷ De la fr. *talonner*, a hărțui; aici cu sensul de încolțit, înghesuit.

criminale, și teroarea parcă nu e pretutindeni? Nimic de ce să te agăți! Doamne, nu fi supărat pe mine că sunt goală ca o nucă stearpă!

Pui mic, s-a stins toată flacăra din mine! Nu mai cred într-un viitor, nu mai aștept decât pacea – dar numai în gând și în cuvinte – inima e obosită. Asta e bătrânețea, Stelule dragă! Îmi vine să spun că pe tine te-a iubit Dumnezeu. Sunt atât de stinsă, încât nu mai am nici elanul să mă opun oribilei îndoieli. Mă duc de răpă. Ăsta e sfârșitul unei vieți de credință și de entuziasm! Te obosește lupta și suferința și nu e o logică și o morală în lume, e doar în capul nostru, al unora. Cei care o pot impune lumii sunt mari creatori, iar noi, plevușca, suntem în stare doar s-o trăim personal – fără să putem schimba nimic în jurul nostru – noi am trecut alături de viață și alături de ideal. Tot alături, tot mediocritate, tot lătură! Pui mic, dacă tu mă vezi, știi cât sunt de tristă, de fără rost, de fără gust de viață! Îți dăruiesc ție această sărăcie, dacă mai ai nevoie să compensezi cu ea ceva în Univers! În fond, nimic nu rămâne afară de ceea ce poți să dăruiești. Ajută-mă să pot fi generoasă!

22 iulie

Iar zi apăsătoare. Marietta intratabilă, se complace în amărăciune, nu vrea să accepte nici o compensație. M-am

luptat azi cu ea la telefon, imposibil s-o scot din ale ei. Are dreptate. Ionel nu știe să lupte. Urmărește doar soluțiile facile. Noi nu am reușit în viață. Ratați! Asta e! Și pe mine mă apucă o furie pe noi și o scârbă. Că nu doar Dumnezeu sau vreo putere străină e responsabil. Natura noastră indolentă, modestă și neexigentă! Ori ne rezumăm la reușite intime și atunci sărăcia ne încântă, ori avem franc curajul de a ne zbate pentru bunuri externe. Nu am atins nici unele, nici altele fiindcă suntem niște mediocrități comode. Tu, cel puțin, erai un juiseur și când te supăra că nu erai milionar, te făceai boem ca să scuipi pe milioane, iar când aveai bani, te comportai ca milionarii, trăind larg, dăruind, simțindu-te bogat. Colea la fel. Noi, ceilalți, cei cuminți, am trăit ca niște cârțițe meschine – *gagne petit*⁴¹⁸. Văd în jurul meu femei sărace, dar ele, având pretenții, trăiesc elegant. Eu nu ajung să-mi fac cel mai mic capriciu. Vina e a mea. Până la mâncare, mă gândesc să fie mulțumită servitoarea. Cui nu cere vieții nimic, de ce să-i dea? Biata Marietta cerea măcar eleganța asta a intelectualității – o bibliotecă! Nici atât nu ți se acordă. Mimy S., ea are altă natură, e fericită cu copiii ei, a crescut oamenii! Marietta și-a făcut din maternitate un scop. E așa cum e.

⁴¹⁸ Câștig mic (fr.).

Temă de reflexiune. Orice prilej poate fi cauză de tragedie internă. Eu o înțeleg că e disperată de atâta rataj al lui Ionel. Viața ei e tragică în fond. Vina e și a ei că a sperat prea mult și nu s-a mulțumit cu bucuria de a-și crește copilul. Și pe el nu-l mai are decât superficial, și el e ca tată-său, un singuratic și un egoist, și ea e egoistă, e felul ei de a rezista la dificultăți. Vina ei e mare, încăpățânarea într-o ambiție snoabă și copilărească. N-a făcut practic nici un efort, nici o intenție de adaptare, n-a renunțat la nici o pretenție care i-a otrăvit viața, când ar fi putut face economii din care tot ea ar fi profitat! Dar scriu prostii! Oare mie mi-a ajutat la ceva modestia traiului? Nici măcar n-am o căsuță a mea. Am fost niște idioate, fără reale pretenții, ne-a tratat viața în consecință. Pe Valérie o salvează egoismul intratabil din ea. Marietta și cu mine nu suntem măcar dintr-o bucată ca Valérie, noi suntem cârpe, dar nu sfinte! E posibil să fie totul scris? Nu cred. Suntem toți responsabili. Privită de aproape, viața este o corvoadă, adesea insuportabilă. De ce reușesc o Adria și o Zizelle? Pentru că nu cunosc scrupule, trăiesc exclusiv după bunul lor plac. Cu consecvența cu care o fac ele și altele ca ele, sunt chiar de admirat. Critica celor care le condamnă nu le atinge, ele sunt deasupra. „Profitorii” în stil mare au meritul lor. Noi ne-am drapat în cinste, în

scrupule, în moralitate, dar n-avem bucuria virtuții, suferim, suntem umilite, ne simțim umile și de pus la coș. Trase pe sfoară la moștenirea lumii. Prea delicate să protestăm, să ne apărăm, prea mândre, suntem sacrificate. Sunt distrată, pui mic. Te las. Vino în vis să mă sfătuiești și să mă luminezi. Consolează-i și pe ei. Spune-le că sunt și zile cu soare. Dă-le tu o nădejde, te rog.

23 iulie

Dragule, azi-dimineață am fost foarte mâhnită. Din cauza Mariettei. „Detest pe toată lumea”, repeta înăcrită. Am simțit că spera să dau eu nenorocita aia de sută de mii de la Corpul didactic pe care o țin pentru un caz de boală, de neplata de chirie etc. Cum e posibil, maică, să pretindă oameni zdraveni și care nu-și refuză nimic, ca o biată femeie singură să-și rupă ultima siguranță a traiului – pe un an – pentru a-i scuti pe ei, nu de un mare necaz ci în fond de o umilință. Aveai dreptate, puiule drag, ți-am cerut iertare azi pentru toate scenele ce-ți făceam când tu mă preveneai. Aveai dreptate. Ai mei sunt profund egoiști. Și Maricica e egoistă, dar nu așa. Cu toate aparențele ei de răceală și indiferență, ea nu e „așa” de egoistă. Mariettei i se pare că i se „cuvine” ca eu să mă privez de orice pentru ca ai ei să nu renunțe la ceea ce consideră ea privilegii de

rang. De ce oare eu pot umbla îmbrăcată ca o sărăntoacă? Pentru că s-au obișnuit să mă vadă tot modestă și sărăcăcioasă. Vina nu e a lor, *e a mea*. La noi ești tratat după pretențiile pe care le ai. Ei bine, *am luat hotărârea să-mi schimb total felul de a fi*. Voi vinde toate lucrurile care nu-mi trebuiesc și-mi voi face lenjerie, ciorapi, tot ce-mi trebuie. Mă jenam ieri la gândul că aș putea cheltui 5 000 de lei pentru canapea, azi văd cât sunt de idioată, *timorée*⁴¹⁹, din gentileță. Ca și cum aș lua de la alții! Voi mânca tot ce pot. Când nu voi avea nici o resursă, cel puțin nu se va mai spune că e „dezgustată”, că trăiesc meschin. Ei nu înțeleg că prefer să trăiesc meschin dar *independent* decât să trebuiască să contez pe alții. Eu nu socot că alții au datoria să-și ia ultima rezervă ca să mă scape pe mine de buclucuri pe care nesăbuirea mea le-a provocat. M-am lipsit de multe, dar n-am acuzat pe nimeni de soarta mea. Dacă Marietta vrea să acuze pe cineva, atunci să se învinovățească pe ea și pe Ionel. Nu vreau să judec pe nimeni, dar voi ști să mă apăr. Valérie are dreptate. În fond n-am cunoscut nimic din viața mea, decât visul meu! Se pare că trăiesc din abstracțiile mele, asta îmi spuneau tinerii azi. Dacă toți spun că „ești beat”, du-te și te culcă. *Mă voi schimba*. Voi munci mult, dar mă

⁴¹⁹ Timorată (fr.).

voi bucura de munca mea. De câte ori nu mă rugai tu să fiu mai egoistă cu timpul meu, să nu mă mai cheltuiesc prostește! Așa voi face. Îți jur. Am pierdut timp mult din *amabilitate*, acum desigur o știi, dar nu e mai puțin timp pierdut acest timp. De aci înainte, uși închise, hai să lucrăm și să ne bucurăm de fructele muncii noastre. Nu, nu mă voi mai lipsi de ce voi mai putea avea! Pussy din inimă, nu mă lăsa să mă îndârjesc.

Ce spectacol splendid, apărarea antiaeriană. Proiectoarele se încrucișau ca spade uriașe și între ele se înălțau nestemate, iar proiectoarele se aprindeau o clipă și se stingeau, dând cerului o însuflețire – ca o clipire. Era superb. Frica dispare în fața frumuseții. Înțeleg fericirea contemplării frumuseții divine. Așa trebuie să fie la voi! Da?

24 iulie

Pui drag, am citit iar științele oculte. Nu cred tot. Sunt probabil multe fantezii, dar îmi face bine. Dacă e puțin adevăr în ele, sunt sigură că ție ți-e bine. Mi-e dor de tine, deși știu că ești aci.

Conversația cu bolnavii. Tot mai mult mă atașez de oamenii ăștia simpli, dar foarte inteligenți și buni. Oboseală mare în cap. Zi plină. Te las, altfel îmi vine rău.

25 iulie

Nimic nou și totuși evenimentele de afară seamănă, dar pe dinăuntru marasmul crește! Azi-dimineață Frau Sigherius. O admir în consecvența ei. Îmi pare atât de rău că sentimentul meu se schimbă, aș vrea să-i detest pe nemți și nu pot, de când sunt tovarășii noștri îmi pare rău când aud, chiar pe alții, vorbindu-i de rău. Pe Hitler, firește și regimul lui îl... era să scriu: *urăsc*, dar mințeam, eram verbală, căci nu mai urăsc pe nimeni. Nici chiar pe ruși. Îmi pare rău când văd cum se face propaganda urii în loc să împace omenirea, arătându-i pe toți în ce au comun omenesc. Numai bieții soldați au bun-simț și măsură. Azi m-a apucat un dor de fericire, de bucurie. Visez lozul cel mare. Mi-ar face plăcere să am bani mulți ca să dau, să nu mai văd oameni amărâți în jurul meu. Aș vrea s-o pot descreți pe Marietta. Aurora și Viorica nu mai vin la spital dintr-un sentiment pe care nu-l pricep. Susceptibilitatea are rost în alte vremi. Ca să te abții de la ceva fiindcă ai impresia vagă că nu ești indispensabil! E altceva pe dedesubt. Freud ar explica-o ca un orgoliu *froasat*⁴²⁰, egocentrism. Din Fify credința face un om normal. Cum nu știu oamenii ce înseamnă credința pentru fiecare din noi. Tu, dragule, știi acum! Conversația cu Mișu la telefon

⁴²⁰ De la fr. *froisser*, a jigni, a ofensa.

– *une note de tendresse*⁴²¹ în prietenia lui atât de limpede, propunerea de a mă împrumuta la nevoie, spus atât de simplu... Viața curge normal. N-ai impresia că am fi în război, de n-ar fi ținuta oamenilor cam neglijentă: lipsa de pălării, picioarele goale la femei, care dă orașului un aspect de provincie. Căldură mare, greutate apăsătoare, viața îmi apare ca un vis – urât, anost, încurcat. Dorința de bucurie în mine nu poate veni decât din duh, care-și mișcă aripile. Elanul renaște în unele clipe, deșteptat de un gând, de nădejdea de a putea fi de folos. Asta nu vine din ce e muritor în noi, simt precis că are altă rădăcină în mine.

26 iulie

Pui drag, azi-noapte te-am visat mult, parcă toată ziua m-am simțit bine. Conversația cu Ricu Simian⁴²² și domnișoara Malaxa⁴²³ care e foarte simpatică. Ce rea e lumea! Lelia cu ce patimă vorbea și o făcea proastă! E pătimasă și dogmatică, îmi face rău. Ori eu prea sunt înțelegătoare? Este în dauna principiilor? Dar cum să doresc o victorie care ar fi împotriva țării noastre? Îmi pare

⁴²¹ O notă de tandrețe (fr.).

⁴²² Profesor de română la liceele „Moteanu” și „Aurel Vlaicu”.

⁴²³ Directoarea Școlii Centrale de fete, sora industriașului Malaxa.

totuși rău, sufăr că suntem aliați cu germanii agresori! Să se fi pocăit Hitler și să se fi tămăduit de minciuni? Nu cred. Dar Hitler nu e poporul german. Ce vreau? Vreau să se împace omenirea!

Traian mi-a umplut sufletul de bucurie. Iubesc oamenii generoși. Întotdeauna l-am cotate ca ateu. Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru experiența asta. Alții te decepționează! Nu toți oamenii sunt culanți cum erai tu, dragule, sau eu. Ionel realmente nu putea face ce l-am rugat. Fiecare e acum prudent. Noi ne țineam de cuvânt. De aceea aveam credit. Te rog, puică, ai grijă de noi!

27 iulie

Dragule, și bune și rele azi. Rele, chestia cu camuflajul. Nu știu care minte. „Stopii” mei sau portarul. Pe scurt, în capod, la comisariat, să-mi declin toate titlurile! Se muie, după ce m-au măsurat bine. Rezultat: trebuie să scot becul de la bucătărie. Din tenebre în tenebre! O să ajungem „nictalopi”. Bine. Gestul Maricichii de o eleganță rară. E dezordine în termeni burghezi, ea nu plătește unde trebuie, o lasă pe Valérie să se zbată, dar creștinește e splendid. Dragostea și nu rațiunea este motorul. Marietta a rămas atât de interlocată⁴²⁴ că n-a putut spune o vorbă.

⁴²⁴ De la fr. *interloquer*, a surprinde, a zăpăci.

După-amiază la Valența⁴²⁵, foarte frumoase apartamente, casă florentină pe dinafară. Mediu plăcut. Impresia că era „vedere” pentru Maricica. Prefer pe Popicu, deși acesta e bătrân. Viața își urmează cursul. Nu știu de ce mă năpădește bănuiala că nemții nu vor duce la bun sfârșit expediția în Rusia. Că trebuie să renunțe la cucerirea întregii Rusii, căci îi apucă iarna. America intră și ea în luptă și noi suntem târâți în aventură. Poate e o impresie trecătoare, sper.

28 iulie

Puiule drag, se apropie o aniversare tristă. În câteva zile, e anul de când ai căzut bolnav! Doamne, ce emoții, dar ce ușor pe lângă ce a fost pe urmă. Tu poți să înțelegi că eu nu pot realiza că sunt despărțită de tine. Nu pot. Îmi aduceam aminte la biserică la slujbă când mă simțeam iar mireasa ta pentru veșnicie.

Vizita lui Mimy și a lui Mișu. Foarte drăguți. Nu m-au găsit acasă. Spitalul mă prinde tot mai mult. Aș vrea să fiu de folos.

⁴²⁵ Valența Boteanu (născută Musicescu), sora Florichii și a lui Colea, cumnata Valériei, sora mai mare a Aicei Voinescu.

29 iulie

Sosirea lui Jean Paul, mare bucurie. Dragule, și tu îl iubești. Ajută-l să-și facă o carieră și să fie un om cumsecade. E atât de cuminte, înțelept și matur. Îl iubesc mult și am încredere în el. Marietta, transfigurată de când are perspectiva unor mobile și a unei securități. Ce ușor sunt oamenii de mulțumit, Doamne! Numai să fii în viață, totul se aranjează. Lipsa ta e nu numai dureroasă, dar și socialmente mă simt deficitară, mă simt umilită. Sentiment fals poate, dar existent! Nimic nou pe front, dar zvonuri oripilante despre ororile împotriva evreilor. Dovezi de o cruzime înspăimântătoare și care mă înfioară pentru viitorul omenirii. Cu asemenea instincte dezlănțuite și cu propaganda – campania sistematică împotriva cinstei în gândire, ce se poate pregăti decât o generație perversă și barbară. Înțeleg ce înseamnă „sfârșitul lumii”, e sfârșitul omului ca atare, ca ființă vie în drum spre o conștiință tot mai luminată. Sfârșitul înseamnă deraierea de pe șina normală care nu atinge idealul, dar care e în direcția lui. Acum nu e întoarcere la barbarie, ci chiar deviere patologică. Din fericire, țăranii sunt sănătoși în suflet. Atâta ură gratuită nu încapă în inima lor. Creșterea sistematică spre ură, ca în Germania, se va răzbuna pe promotorii ei. E groaznică imaginea unei lumi crude,

sadice, brutale, fără milă, nici respect de om și de viață în genere. Acum înțeleg ce e Anticrist și ce urmărește prin cei care, din orgoliu, sau alt păcat, se pun la dispoziția lui Hitler. Instrumente mânuite de puteri rele care au dezlănțuit războiul de exterminare pe pământ. Care va fi finalul? Nu știu ce să mai sper. Doresc salvarea țării românești, dar cu gesturi odioase de ură nu se va salva, ci va deveni și ea instrument speculat de nemți. Suntem la o cotitură decisivă a istoriei lumii. Dacă cei buni și drepti vor rezista puhoiului de ură, de nebunie și de vrajbă, atunci se mai poate salva câte ceva dincolo de acest cataclism. Dar dacă vor fi prea puțini și slabi, atunci partida e câștigată de bestialitate. Vai de cei ce vor mai trăi de acum încolo. Ori se va trezi omenirea și se va răzvrăti împotriva oricărui nebun care sacrifică vieți – atâtea vieți tinere – pentru bunul său plac sau unor principii contestabile, ceea ce este același lucru.

Osul Marianeii⁴²⁶ a ieșit din fistulă ca o măsea deșosată din gingie. E o soartă care o urmărește pe biata fată, semn că degeaba ne opunem soartei. Nu vrea trupul corectura artificială, și pace. *Temă de reflexiune.*

⁴²⁶ Grefa pe os la operația nereușită suportată de Mariana Murnu în Franța.

30 iulie

Puiule drag, azi zi plină, cam obositoare. Când e așa, n-am vreme de melancolie decât printre picături. La spital, conversația cu soldații foarte interesantă. M-a îngrozit antisemitismul lor, dar toți fac din „jidăni” cuvântul care concentrează tot ce e în ei negativ. Trecea prin mintea lor ca un cuvânt de ordine! Unii, târgoveți, mai puțin simpatici, mai peremptorii, cu idei preconcepute și cu ifose. Dar țăranii adevărați rămân sănătoși la minte, la suflet, sunt buni, omenoși. Dar azi mi-am dat seama ce otravă e propaganda chiar pentru ei. Numai preoți adevărați buni ar putea contrabalansa propaganda. Vizita Marianei B[ogdan] foarte simpatice. Vedeam propria mea tinerețe. Cum se schimbă sentimentele din egocentrice în altruiste. Nu mai contează decât ei, viitorul. O înțeleg acum pe Maica, draga de ea, care se gândea numai la alții. Azi, noi cei „maturi” ne ștersesem în fața celor tineri sau, mai bine zis, ne concentrasem în jurul lor. M[ariana] B[ogdan] e structurată sănătos. Mișu o privea cu emoție, Puff cam fâstăcit, ea foarte sigură pe ea. M-a înduioșat Mișu când mi-a telefonat că, dacă Puff se însoară cu Mariana, nu-i mai pasă că e bolnav de inimă! Mare lucru e familia, solidaritatea, simbioza între membrii ei, care garantează civilizația omenească. Din aceste raporturi se

nasc sentimentele umane! Simbioza între noi, dragule, continuă și după moarte, în viața cea adevărată.

Soldații, la spital, mi-au spus „Măicuța”. Oare nu e o prevestire?

31 iulie

Dragule, scriu la lumina lunii, pe dibuite, nu pot aprinde lumina. Acum se împlinește anul de când ai căzut bolnav. Îmi amintesc toate detaliile. Îmi lipsești. Mă doare. Mă simt singură. Vii să mă iei? Ție nu-ți e urât fără mine? Azi am nevoie de tine. Te aștept.

1 august

Puiu mării drag, citesc Andersen de zor. Am acceptat să vorbesc de el. E un privilegiu ca în timpuri ca ale noastre să ai dreptul să trăiești și să împărtășești poezia. Aș vrea să iasă ceva frumos. Mă ajută? Îmi vine rău de somn și azi și de căldură.

2 august

Am citit azi până la saturație povești, dar viața lui Andersen e foarte frumoasă. Naiv, direct, umoristic și poetic. Să vedem ce pot scoate. Aș vrea să fie frumos.

După-amiază, Aurora agitată zadarnic pentru Buby H. Are o adevărată voluptate în a mări veștile proaste, în a

povesti orori, imaginate în bună parte. E ceva morbid această nevoie de a colporta lucruri groaznice. La control iese că totul e mult mai simplu, mai normal!

E grozav ce se întâmplă acestui neam nenorocit, dar războiul e contra lor. Ce fac? Cum reacționează? Îndrăznesc să ia poziție? Nu. Suferă și se apără în umbră, se strecoară. Trebuie să riște direct, altfel nu ies la lumină. Nu se poate să nu reacționeze acest neam, prin elita lor, nu doar individual! Sunt prea vechi, prea hârșiți în nenorociri? Nu știu. Îmi e foarte milă de ei, dar vreau să-i pot și admira. Shylock mi se pare eternul tip. Nu poate lupta pentru cauză, îl reține egoismul. Blestemul lor să fie: „să cadă sângele pe noi și pe copiii noștri!”? Legi tainice. Nu înțeleg. Cauze prezente. Pui mic, sunt istovită de căldură și de marasm. Trăiesc absolut în vânt, între două realități. Nimic real pentru sentimentul meu, visez, vegetez, totul provizoriu. Azi-noapte în vis erai elegant, sever, la colțul străzii. Așteptai! Pe mine? Sunt gata oricând, nu din curaj, ci din lipsă de sens în viață. Probabil că așa se desprinde omul. Îl pregătește Domnul spre trecerea dincolo. Vii? Te iubesc. A ta.

3 august

Pui drag, azi am continuat să trăiesc în basme. Am fost la tine azi-dimineață, dar nu erai acolo, erai dus prin lumină,

prin albastrul cerului. Te simțeam jucăuș deasupra mea. Am rupt o petală dintr-un trandafir înflorit deasupra ta. O am în cartea de rugăciune.

Am ceva de la tine de acum. Tu înțelegi că trăiesc în tine și în perpetuă colaborare, că tot mai mult nu mi se pare moartea ca despărțire! E o experiență intimă supremă această intimitate cu nevăzutul. Nu e amăgire. Jur! E recompensa unui curaj de fidelitate, chiar fără prezența văzută a iubitului. Bănuiesc că mă susții tu, altfel n-aș putea să te păstrez atât de viu, să te văd, să te aud, să te simt în amintire vie, cum o fac. Ești în mine tot timpul, ești aici, nu sunt *singură*. Am lucrat asupra lui Andersen, cerându-ți colaborarea. Cred că mi-ai dat-o căci ideile curgeau. Ar putea să fie exclusiv ale mele, dar doresc să le fi văzut tu, ca altădată. Ce lume curioasă e în mine! Sunt un poet ratat! Nu mă simt fericită decât în clipele de frumusețe, de armonie, în care se împacă simțurile cu duhul, realul cu sensul. Nu știu propriu-zis ce e, dar simt că mă pătrunde universalul, că plutesc în el și sunt din el și iubesc fără limite. Dar am și momente de suferință, de indignare, de retractare, mă agasează unii oameni strâmți la suflet, meschini și caricaturali! Îi simt ca bariere, ca noduri într-un cristal, dar știu că aci îmi e școala, trebuie să-i iubesc și pe aceștia. Voi ajunge vreodată? Azi la

biserică am fost neatentă, urmând ideea că voi muri curând. Mă obseda ideea să-mi pregătesc lucrurile de moarte – rochia albă, pantofii de mătase. Mai bine s-o fac ca să nu mai dau altora bătaie de cap. M-am trezit cu toată abdicarea voinței mele în fața lui Dumnezeu, că era orgoliu în această abdicare și amărăciunea celui slab, nu dragoste activă. Rog pe Dumnezeu să nu mă stingă în asemenea momente! Roagă-te pentru mine, Stello dragă, să mor în ferveare. Mă privesc, trupul puternic, sau cel puțin zdravăn, stă întins, îl mișc, sunt stăpână pe el. Și într-o clipă ar putea fi inert, iar eu neființă? Conștiința vie nu concepe moartea. *Aceasta e o prejudecată, nu e moarte.* Simt că sunt nemuritoare printr-o parte din mine, cea care scriu. Omniprezența lui Dumnezeu face, cred, cimentul între noi, dragul meu. Îmi ești atât de aproape că nu pot spune că mi-e dor de tine. Magia artei – ea m-a curățat iar de egocentrism, de limitare, m-a făcut iar să simt prezența misterului.

4 august

Am isprăvit conferința despre Andersen, adică a trebuit s-o închei, dar îmi pare rău că am făcut-o prea repede și că n-am decât 15 minute. Îmi vine acum în gând să fac o conferință la Dalles la iarnă! Acum am citit *Povestea*

Mamei – e poate cea mai frumoasă, cea mai duioasă, dacă e vreuna „cea mai”...

Aștept. Ce? Tot. Nu te pot crede plecat definitiv. Nu trăiesc definitivul, nu pot, aș minți. Te simt viu în jurul meu. Trăiesc ca într-un basm. Acum îmi dau seama, căci am citit atâtea. Poate de aceea și știu ce real e basmul lui Andersen. Totul e simbol pentru o realitate ce ne depășește. Pe ea o presimt, de la ea îmi vine încrederea. Nu poate fi totul iluzie, am mai mare încredere în cuget și în suflet decât în simțuri. Autosugestie? Nu. Spiritul critic e în vigoare. Pur și simplu experiența internă, altă cale decât cea a pipăitului. Mă culc, mâine trebuie să mă deștept devreme.

Vizita Florichii și Maricichii – slabă, palidă, bolnavă. Cum scoatem fetița asta din marasm spre bucurie?

La radio am vorbit bine. Îmi amintesc ultima dată când m-ai auzit și ai plâns. Azi, erai lângă mine?

6 august

Îți scriu la lună, îmi e dor de tine, iar m-ai părăsit. De ce nu mai vii? Sunt singură, teribil de mutilată fără tine. E o lumină crepusculară. Așa o fi lumina primordială? Ce mister!

Câte s-au schimbat, câte s-au scuturat! Am dat atâtea lucruri la spate, din cele ce păreau vitale! Ce rost are

viața? Dacă n-o trăiești, e rău, treci peste o etapă, sărind. Dacă o trăiești omenește, te încheiezi. Pricep. Trebuie să trec prin poarta cea strâmtă – viața, dar fără nici o sclavie a ei, și durerea mea e sclavie. O întrețin, crezând că-mi face bine. Câte prostii am făcut, crezând că te ajut și tu-mi spuneai că te-am copleșit, că-ți sunt dușmană! Acum știi că te iubeam și că ne-au otrăvit *prejudecățile, chiar religioase*. Te iubesc. Nu mă uita!

7 august

Parcă trăiesc în vis – uneori foarte urât. Tot timpul impresia provizoratului, a lucrurilor fără sens, a inutilității mele. Văd cât lucrează altele la spital! Eu tot alături. Oare e adevărat că sunt folositoare? Eu nu mai înțeleg. Am impresia unui copil răsfățat căruia i se ia în socoteală totul – pe de altă parte simt că aș fi putut da mult. Acum, cu oroarea de barbarie nu pot lupta, mă las dusă de gândul că *nu pot reacționa contra barbariei decât cu blândețe*, să mă și închidă! Nu pot spune că fac bine! Ică trebuie să fie un sadic sau un om fără imaginație, altfel n-ar ordona masacrele evreilor și jefuirea caselor lor. Dacă ar realiza cât de cât ce teribilă pervertire a sufletului nostru provoacă, nu ar fi prea mândru. Pui drag, oare sunt eu atât de naivă încât să nu înțeleg anumite necesități? Ei bine, *nu*. Nu pot fi necesități sălbăticiile exterminatoare,

perversitățile! Lipsa totală de gândire pe de o parte, lipsa de creștinism pe de alta – asta ne duce la pieire morală. N-am nădejde în viitorul unui neam sălbătic! Vai de noi, că suntem în stare să omorâm copii nevinovați! Doamne, miluiește-ne! Ne zicem creștini și preoții ațâță la omor! Am un profund dezgust. Azi, după cele spuse de M.C. și de I.S., aș pleca în America. Am oroare și dispreț de oamenii sadici. Pfui! Doamne, vei avea Tu milă de bestii care ne otrăvesc poporul? Grea e viața, copii!

8 august

Sunt bolnavă, răcită foc și amărâtă de toate mizeriile petrecute în Moldova. Totuși, vestea dată de Părintele Galaction aflată de la Mihalache e bună. Țăranii transnistreni sunt deplin români și se arată evlavioși și tradiționaliști. Vor familie, un petic de pământ și mai ales Biserică! Mulți din cei tineri s-au botezat.

Azi-dimineată, vizita Marianeii Bogdan – delicioasă fată. Va fi foarte bine să-l ia pe Puff! Mișu fericit că s-ar putea! Marietta, săraca, a venit de două ori, știindu-mă bolnavă. Maricica și Mariandel la fel. Nimic nou azi, parcă erai în casă. Cartea lui Meyers poate a influențat. Visul de azi-noapte îmbulzit!

11 august

Două zile n-am scris. Am uitat, nu mi-a fost bine, îmbâcseală. Nu e bine să tot stau în casă. Ieri am fost pe la tine. La plecare, am consolat o biată mamă care se jelea îngrozitor. Am avut impresia că jălania avea ceva ritual, a încetat când am asigurat-o că îi face foarte rău copilei. Din ce sunt făcute sentimentele noastre! Din câteva elemente pe care le-am accepta rău în mod separat. Azi, conversație lungă cu părintele, spovedanie reciprocă. Acum înțeleg de ce a îmbătrânit atât de devreme. Un mare pasionat. Acum a învins. E însă un fel de mare melancolie în el. Dumnezeu își face loc în om pe toate căile.

Visul de azi-noapte curios. Tot îmi caut paltonul? Oare ies din trup și mă regăsesc greu? Cămașa albă, lungă, fină, ca de înger din pozele catolice. Oare mă plimbam în haina eterică, printre trandafiri roșii dar și printre care funebre cerești? Apa cea imobilă care îmi tăia drumul ce o fi fost? Nu puteam găsi cale liberă. Oare nu erau stavile, ca să nu pătrund mai departe în lumea aceea? Tot mai mult am neta trăire a realității manifestate simbolic. Așa trebuie să apară sufletului liberat – aspecte cam confuze și care se întretaie. Citesc Margus. Studiu foarte interesant asupra personalității umane. Azi, capitolul „Sommeil”. Sunt în aceeași lume cu tine, dragule. Azi, ziua lui Irinel,

mi-a transmis fotografia mare ca mireasă. O țin pe birou ca s-o vezi și tu când vrei. Doresc din inimă să fie fericită. Pui drag, să plec la țară, la Câmpulung? Ce zici să fac?

12 august

Astă-seară sunt mulțumită. Simt că am fost un pic de folos tuturor copiilor care au fost la mine, Costel [Vișinescu]⁴²⁷ e foarte serios. Rădulescu [Mihai], excepțional de adânc și solid. Puff e echilibrat, iar Mariana [Bogdan] o fată clasa întâi. Era o atmosferă plină de duh. Îmi pare rău că Radu [Patrulius] a venit neinvitat și că a vrut să-mi arate ce știe, dar sper că s-a simțit bine și că-l vom dezarma. Tot timpul m-am gândit la tine, la grupul nostru de odinioară. Dar eu nu eram frumoasă ca Mariana. Costel are mult din Ghighi [Djuvara], Rădulescu seamănă cu Victoraș, pe tine te regăsesc în Puff și în Radu, dar tu erai tu, plin de surprize, viu, în flăcări. Uneori obraznic ca Radu, dar ca și el, în fond, timid. Am uitat că ar putea fi toți copiii mei, m-am pus la rând cu ei, cu necazurile și aspirațiile lor.

⁴²⁷ Nepotul lui Stelian Voinescu.

13 august

Puiule drag, o zi ca o alta, fără gust, fără un miez special. Spovedania, ea însăși fără emoții, mă știe Părintele. Dar sentimentul că te-ai descărcat de păcate e bun. Dar știi bine că un sfert de oră după, te-ai mâzgălit la loc. Dacă nu aş crede într-o grație divină, ar fi de ce să fii disperat! Natura omenească ar trebui să reziste, dar iată că nu rezistă la păcatul fundamental care e devierea de la scopul vieții. Tot timpul trăiești atent la lucruri fără valoare propriu-zisă. Și totuși, oare morala nu se bizuie pe această atenție? Sunt foarte înclinată să iubesc și să respect lumea vizibilă, de vreme ce sunt în ea. Nu îi sunt deloc robită, dar îmi pare că iubirea realului nu poate, nu trebuie să fie un *păcat*! În stadiul nostru de evoluție asta ni se cere. Am deseori un simțământ de inferioritate tocmai din pricină *că nu sunt complet atentă la lumea asta* și fiindcă tot plutesc între două lumi. La spital, vizibile caracterele bune și cele rele. Deci, te naști așa. Cain și Abel! Educația schimbă în oarecare măsură, dar nu total. Teoria revenirii să fie adevărată? Karma? Părintele prescrie supunerea la dogmele Bisericii, care a socotit că asemenea excursii metaforice sunt primejdioase. Ieri și azi îmi e dor de Gide. M-am rugat pentru conversiunea lui prin Sf. Fecioară. Conversația cu soldații – unii *otrăviți*. Critica

regimurilor trecute îi face profund nedrepti și mai ales maimuțe îndoctrinate de o propagandă ieftină și periculoasă.

Aflai că Turcia joacă o carte importantă. Nu mai am putere de reacție, aștept. Oboseală, anosteală, secătuire, răbdare. De ți-ar fi bine ție!

13 august

Puiule, o zi mai puțin în viață! La Școala Socială aveam entuziasm. Mă stimulase tineretul. Acum iar pleoștită. Frau dr. Sigherius foarte interesantă, dar e ceva misterios în ea, origine amestecată? Ori a frânt-o umilința situației ei precare. Prea e bine, ca să se lase frântă! E o femeie superbă din toate punctele de vedere! Îmi pare rău s-o văd muncind trupește! Ce privilegiată sunt! De unde continua mea pleoșteală? Imposibilitatea de a mă decide unde să plec, toate sunt simptome de oboseală, de epuizare. Aș vrea să plec singură, undeva foarte frumos, mai bine cu Marietta. Dar știu că pretutindeni voi întâlni obstacole pentru dorințele mele. Marea, interzisă, muntele interzis, nu-mi rămâne decât câmpia, pe care nu o iubesc prea mult, și dealul, la care e greu să ajungi acum. Să risc muntele? Teribil mă tentează! Nevoie de biciuire a nervilor. Somn, oboseală, depresiune! Fără orizont. Invidiez vitalitatea Valériei. Sunt o biată pasăre cu ața de picior.

Vina e a mea. Ar trebui să mă scutur de trecut, să mă liberez de legăturile materiale, ce ne fac robi, ar trebui să trăiesc spiritual cu tine și să rup toate amintirile ce evoc. Ar trebui să purific raportul meu cu tine! Ar trebui! Dar pot? Sunt putredă de prejudecăți. Sunt falsă din cap până în călcâie fiindcă visez în loc să trăiesc și dau și impresia de mare conștiință. În fond sunt o apă lălâie, scârboasă! Îmi e silă de mine. De-abia aștept să dorm. Îmi e groaznic de somn. Te rog, călăuzește-mă.

15 august

Dragule, azi a fost o zi mare și sfântă. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru buna împărtășanie. Am simțit o liniște și chiar o bucurie mare toată ziua – vreau s-o merit, să o păstrez. În vis azi-noapte ispita unei tandreți echivoce. Vis curios și cu tâlc. De ce mă ducea în fața cimitirului? Știu că am de învățat încă multe. Ajută-mă, nu mă lăsa pradă imaginației și nici nevoii de tandrețe. Taine înfricoșătoare se petrec în lume. Războiul trebuie să aibă și el un rost. Eu tot cer lui Dumnezeu pacea, poate că nu trebuie încă. Dar eu tot o cer fiindcă e dreptul nostru. Azi mă simt foarte liberă, afară de a da drumul pornirilor, știu că orice constrângere liber acceptată ajută la scăparea sufletului din colivie. Când mă gândesc bine, trebuie să fie minunea să ieși din închisoarea trupului spre libertate, spre

fericirea veșnică. Tristețea de aci să fie oare dorul de aiurea, sau altceva? E greu să consimți la moarte. Asta o simt tot timpul. Te las. Vreau să citesc pe Jouvét⁴²⁸ *Réflexions sur le théâtre* – e duh și poezie adevărată în el. E o formă de spiritualitate mie accesibilă. Ce facem cu mormântul tău? Aș vrea să-ți fac ceva modest, dar frumos. Mă gândeam azi: oare până și dincolo trebuie să fie unii mai săraci și modești? Râzi? Te iubesc tare.

16 august

Dulce mic. Azi zi bună la spital. Sunt atât de blajini și recunoscători și omenoși copiii de țărani. Sunt atât de răbdători și, tot ce faci, simți că primesc cu inima curată. Sunt reconfortanți. Dacă erai aici, sunt sigură că ai fi venit și tu la spital. Teodor, cel fără mână, Tănase, *le rouspéteur*⁴²⁹, Ionică fără braț – toți sunt atât de curați la suflet – și ațâți, ațâți! Duduc e copilul tuturor, iar cel cu fața de egiptean antic, veșnic cu surâsul pe buze! Doamne, fă Tu așa să devenim un popor mare prin misiunea noastră de umanizare, de creștinare a vecinilor noștri păgâni! Mă gândesc ce bine le-ar face *Mărgăritarele lumii*.

⁴²⁸ Louis Jouvét (1887-1951), actor, regizor, om de teatru francez; *Reflecții despre teatru*.

⁴²⁹ Nemulțumitul, ursuzul (fr.).

Am să cumpăr mâine la biserică ce voi găsi. Nu sunt atentă. Îmi fuge gândul tot la bieții oameni, ce se poate face pentru ei după?! După, Stelule drag, să nu-i lase iar pradă demagogilor. Grozav m-aș duce din sat în sat să le dau credința mea în bine și în Dumnezeu. Sunt atât de evlavioși și încrezători.

Acum trebuie să vină Jean Paul să doarmă aici, la noi. Mă bucur de copilul ăsta. Ajută-l, puică, să ajungă om întreg. Azi-dimineață conversație bună cu Mimy Spandonidi. E o femeie rară! Inepuizabilă fiindcă e duh pur și viu! O asemenea ființă e o binefacere în societatea în care trăiește.

S-a întors Ileana de la teatru. E fericită! Și „Stopul”, încântat. Cât te-ar fi amuzat pe tine perechea asta!

17 august

Zi foarte obositoare azi! Dimineața, la tine. Căldură infernală. Dejun la Marietta. Copilul foarte cuminte, înțelept. *Familia*, mare fericire, cu toate necazurile bănești. Nouă ne-a lipsit copilul ca să fim cum trebuie. Lipsa copiilor duce la dezechilibrul familial – iar, ca la mine, la tragică singurătate! După-amiază – spital – faci ce poți. Sunt atât de drăguți și sănătoși țăranii. Lăsați singuri, nesupravegheați, își dau drumul. Erau ca niște copii în dormitor fără pedagog. Seara la Mircea, întors cu Aurora și

Nicu. Aflat vestea că Primidi a majorat arenda. Acum chiria e complet plătită sau aproape. Pui mic, când ceri lui Dumnezeu din inimă să-ți dea ceva să nu fie nevoie să închiriez o cameră, iată că m-a ascultat! E fantastic! Tu ce spui? Să mai închiriez? Poate pentru un surplus, dacă aş vrea să voiajez şi eu! Foarte drăguţi Nicu şi Mircea care vor să-mi plătească fiscul. Mulţi sunt gentili. Sunt aranjată acum pentru o viaţă foarte comodă. N-am nevoie să mă dau peste cap.

18 august

Pui mic, mi se rupe inima după tine, mor de dor. Am făcut valiza ca să plec mâine la Tity. Mi se pare că mă rup de tine, numai acasă eşti cu mine. Amintiri, departe, în tinereţe. Ce chin a fost viaţa mea afectivă! Ca un blestem! Să iubesc cu durere. Dar nu vreau să cârtesc. Aşa am vrut-o, aşa am cerut-o pentru sufletul lui Sterică. I-am oferit fericirea inimii. Dacă a fost primită, sunt fericită. Dar oroarea e această îndoială. *Cred dar nu ştiu* – şi asta e sfâşietor. Când te visez, se întăreşte credinţa că eşti şi că eşti mulţumit. Când mă laşi, ca acum, sau nu tu, dragule, mă laşi, ci eu nu sunt în stare sau nu sunt vrednică să intru în relaţie cu tine, atunci se face un gol ca o rană în mine! Grea e viaţa, dragă! Parcă te aud spunând aşa, te aud dar îmi scapă puţin timbrul tău. Binecuvântat să fie

Daguerre⁴³⁰. Te am viu în fața mea în fotografii. Foto cea mare e iar acasă. Vreau să fii tot tu stăpân aici, chiar când lipsesc eu, să știe Ileana că are o datorie față de tine – florile. Azi m-a durut despărțirea de răniți, în special de bietul Tudorică, cel fără mână. Are o privire atât de încărcată de recunoștință și dragoste!

19 august

Sunt la țară, la Tity. Azi zi grea, cu vechile sentimente de despărțire. Îmi e teribil de greu fără tine în ultimul timp. Și tu tot nu vii în vis, sau eu nu sunt în stare să intru în contact cu tine.

Despre război nu mai am nici o părere, doar o dorință: să scăpăm de primejdia rusă. Nu mai pot să judec, neavând date exacte. Totul e îndoctrinare masivă. Socot că vor învinge cei care vor „ține” mai mult. Am intrat în barbarie. Trebuie să ne resemnăm. Doar un miracol va pune capăt măcelului sau oboseala.

20 august

Pui drag, e târziu, e întuneric, scriu mâine-dimineață. Zi plină de discuții, nu am făcut nimic bun, doar că m-am

⁴³⁰ Louis Jacques Daguerre (1787-1851) a inventat diorama și apoi a perfecționat fotografia. În 1838 a obținut primele „dagherotipuri”.

gândit activ la tine. Vizita lui Mircea și Régine, o bucurie, sunt de ai tăi. Ce mult ți-ar fi plăcut că-și fac casă la Sighireanu⁴³¹! Mă tem că dacă erai cu mine, nu aș fi apreciat bucuria ta, acum că nu mai ești cu mine, te înțeleg în toate!

21 august

Trece zi după zi, fără nici un program intim. Odihnă, oarecum. Orizontul deschis, câmpul, natura, oricât de săracă, își face efectul liniștitor. Atmosferă prietenească și simpatică. Vestea cu parașutiștii lansați azi-noapte n-are efectul pe care l-ar fi avut altădată. Gogorița comunistă a cam pierdut din spaimă – aș vrea să vorbesc cu acești copii trimiși ca să facă rău, dar ușor dezarmați. Nu cred că vor mai putea dura mult ura și spaima care au fost vârâte în oameni pentru a-i învrăjbi. Va veni și ziua când toate mijloacele criminale și artificiale ale propagandei se vor „desumfla” și atunci vai de cei care ațâțau pe unii împotriva altora. Doamne! Trimite un împăciuator! Pui mic, îmi ești tot timpul prezent, adică în lumea mea. Sunt nevasta ta vie, trăiesc sub ochii tăi mereu. Vânt, mă tem că va ploua. Mie îmi convine, căci purifică aerul, dar pentru câmp e prost.

⁴³¹ Proprietate a familiei Réginei Voinescu, cumnata Aicei Voinescu.

22 august

Dimineața, o plimbare delicioasă pe malul Mostiștei. Peisaj voalat de nori, calm, melancolie. Am văzut stârci zburând – stampă japoneză. Am poposit pe câpițe de mei și pe margine de colnic, era o ploaie, ceva misterios în aer; oamenii departe, câinii zbenguindu-se în jurul nostru erau viața vie, inocentă, ei și pâlcurile de păsări sălbatice. La distanță, cei doi copii ne urmăreau cu un sentiment care trebuie să semene cu cel cu care noi urmăream vreun om mare, interesant și misterios pentru noi! Cu Mimy [Ion] am vorbit lucruri esențiale – e atât de inteligentă și atât de adâncă și atât de cinstită față de realitate! Au trecut prin conștiința mea etape solemne ale vieții mele, am revăzut clipe din ziua noastră cea din urmă, am plâns, dar erai cu noi pe drumul din miriști. Vorbeam de tine cel ce ești. Visul de azi-noapte, simbolic: eram amândoi într-un peisaj de deșert – nisip blond fără vegetație – numai tu și eu și un mare crucifix care se mișca singur în fața noastră. Apoi mi-ai cerut să mă urc pe o moviliță abruptă făcută dintr-un fel de zăpadă moale, albă. Am degringolat, apoi iar m-am urcat și, ajunsă pe vârf, am avut o priveliște superbă, munți verzi, sate la mică depărtare. Tu parcă observai ce fac și ce zic. Oare am de făcut un mic efort pentru a ieși din ariditatea în care sunt? Dacă tu ești în acest deșert

limitat, lasă-mă să stau cu tine, să-l trecem împreună, să-l învingem împreună. Din vârful moviliței am văzut departe, în splendoare. Urcușul nu poate fi decât spiritual. Ce să fac? Să mă rog. Voi încerca să o fac cu fervoare, am ajuns foarte mecanică, e drept că nu fac nici un efort în nimic! Citanie frumoasă despre Beauvais⁴³², care a fost distrus. Ce sensibilitate și ce strălucire în descrierea orașului și a Bisericii! Te las, maică dulce. Te aștept sigur.

24 august

Am fost fericită de întâlnirea cu tine azi-noapte. Erai voiajor. Purtați ochelari negri, mari. Îți sărutam mâinile, aveai cu tine și pe tata, pe Sterică. Astă-seară plimbare frumoasă. Apusul deasupra pădurii a fost „glorios”. Tonuri și nuanțe insesizabile pentru paletă. Cum iubeai tu apusul pe Bărăgan! Ți l-am cules astă-seară ca să ți-l dau. Doresc să te bucuri și de culori. Oare le vezi? Aș fi fericită să *știu* că și tu ești mulțumit. Priveam splendoarea apusului și știam că *niciodată* în viață nu-l voi mai putea privi fericită în plin, că pentru toată viața voi fi singură, o inimă sfâșiată! Niciodată! Acum știu ce este sentimentul nimicniciei, al umilinței, al lipsei de rost știut. Cum să mă

⁴³² Oraș din Franța, situat la nord de Paris, având o vestită catedrală gotică (sec. XIII-XIV) cu superbe vitralii; construcție neîncheiată.

mai pot aduna în Eul meu? Nu mai am înaintea mea decât detașarea de mine! Lecția de citire și scris cu copiii a fost o bucurie. Vasile e inteligent și-i străluceau ochii de bucurie că-i reușesc. M-am minunat de propria mea ingeniozitate și încă o dată îmi zic: cu simpatie faci multe. Copiii au cerut singuri să revină. Mă ajuți? Vii? Îmi face bine când vii!

25 august

N-am fost la biserică, dar am stat cu Mimy Ion la marginea păduricii, am citit din epistole, am discutat. O dimineață bună. După-amiază, vizite. Boicescu foarte plăcut și interesant. Povestește din cariera sa diplomatică – amintiri prețioase, ar trebui să le scrie. Duc o viață fără efort, fără avans, pierd timp. Ce fac? Greșesc. *Vacanța n-ar trebui să fie și pentru suflet.* Tot mai mult simt ca un ghimpe lipsa ta. Menajul e un lucru sfânt. N-am avut puterea să te conving de asta. Vina e deci și a mea. O simt dureros. Astă-seară, pe întuneric, când stam toți în pridvor, când simțeam, fără să le văd, perechile de soți după cele ce vorbeau – interese convergente, gânduri complementare, mă gândeam ce fericită aș fi acum să fiu cu tine la țară, amândoi. Mi-ar fi de ajuns. Acum știu că n-aș mai dori altceva. Exact ca înainte de a ne căsători. Te iubesc ca atunci. Exclusiv. Îmi trebuiești. Mă tulbură grija de surori,

nepoți, cumnați și rude. Mă tem. M-aș duce o zi la București. De ce am plecat astă-toamnă? Mă chinuie gândul că dacă nu lipseam, tu nu ieșeai atât de des. Mă mângâie gândul că ieșeai cât eram la București, fiindcă tu nu credeai ce spuneam eu, ci numai ce spuneau prietenii. Totuși sufăr ca un câine că am plecat, poate mai trăiai. M-am jertfit pentru o viață – prost, fiindcă nu de-a-ntregul. Sunt infectă, incompletă, nici carne, nici pește. Egoistă și devotată, nu iubesc absolut! Călduță. Ce să fac? Aș minți că aș fi mai bună. Să încerc să fac drumul înapoi, spre un egoism franc? Poate aș fi mai veridică, deci mai bună. Sufletul meu nu-și va găsi loc decât între cer și pământ, ființă hibridă, infectă. Stelule, acum înțeleg de ce uneori mă detestai, îmi spuneai că nu te ajut. Erai sălbatic, simțeai în mine neisprăvitul. Te iritam. Ce să fac? Zadarnic aș înfrânge tot în mine: gândul, simțirea-act, calitatea e proastă, e de mâna a doua. Mă disprețuiesc profund deși uneori simt elan și calitate bună, inspirație înaltă. Pesemne sunt o biată ființă mediocră care servesc unui inspirator de calitate ca *porte parole*⁴³³. Tu știi mai mult ca mine. Te iubesc cu disperare. Te aștept. A ta.

⁴³³ Purtător de cuvânt (fr.).

Tot 25 august

Visul de azi-noapte mi-a făcut bine. Eram așa de aproape de tine, eram lângă tine, dar ce erau florile pe capul tău? Ca o diademă. Îmi spui prin asta că îți e bine? Vizita la dna Brăiloiu⁴³⁴ foarte plăcută. Ți-e drag de o femeie atât de bătrână, atât de cultă, atât de plăcută, atât de limpezită. Nu-ți vine să te desparți de ea. Îmi pare rău de Andricu⁴³⁵. Acolo e ceva care s-a încurcat. Nu e iubit și se răzbună. *Sunt oameni care trebuie iubiți ca să fie buni.* Pui mic și drag, de câte ori nu erai furie împotriva celor care nu aveau încredere în tine. Ți-aduci aminte? Mi-e tot timpul dor de tine. Ce frumos era câmpul!

26 august

Dulce mic, am fost azi în pădurea lui Cosacu. M-am crezut la munte, e o frumusețe! Casa nelocuită! Azi am râs cu poftă de rixele politice între Tity și Mimy. Toți suntem pățimași, ne luăm după dorințele noastre. Patriotismul e bun, dar cine știe ce vor aduce anii viitori? Poate va trebui *să ne obișnuim cu un sentiment mai larg!* Eu nu m-aș supăra, cu condiția să nu fim supuși unui străin obraznic

⁴³⁴ Lucie, soția lui Constantin Brăiloiu.

⁴³⁵ Mihail Andricu (1894-1974), compozitor, pianist acompaniator, critic muzical, pedagog.

și disprețuitor. Cer libertatea poporului meu și posibilitatea de a se dezvolta – și o cer pentru toate popoarele cu o conștiință națională, la fel. Sufăr la gândul că ne tratează ca minori. Dacă ești mic de statură nu ești mai puțin om ca unul înalt. Popoarele mici au același drept de a trăi liber ca și cele mari! Astă-seară m-a frolat⁴³⁶ urâtul. Am rezistat. Ajută-mă să combat sentimentul ăsta de mutilare!

26 august

Dragule, încă o zi trecută zadarnic. Mă cam exasperă când nu pot citi și scrie liniștit. Oamenii sociabili. Eu nu mai sunt sociabilă. Trecerea lui Régine, Mircea și Ionel [Șonerieu] mi-a făcut bucurie, tot ce ține de tine mă bucură. Plimbare, seara, pe lună, pe câmpie, foarte frumos. Intim, nimic special, fără orizont. Poate că mă și opresc din orice nădejde. Trăiesc într-o asceză intimă riguroasă. O fi bună? Visul de azi-noapte a fost un răspuns? Mi te-a arătat cu micile meschinării de care sufeream sau subconștientul meu le-a evocat, sau tu, ca să mă consolezi de lipsa ta? Oricum, eu te simt numai generos, iubitor, bun.

⁴³⁶ De la fr. *froler*, a atinge ușor.

27 august

Stelule drag, cine ar citi acest caiet ar putea spune că m-am ținut, dacă n-ar înțelege că e un mijloc de a te evoca realmente. Oricât m-ar năpădi îndoiala că supraviețuirea ar putea fi un mit, în clipa asta, în care mă adresez ție, tu *ești* pentru mine. Sunt sigură *că ești*, o constat prin faptul că nu trăiești pentru mine din trecut, nu mi te amintesc, ci ești actual, cu un caracter nou purificat. Ești cel de altădată, fără păcatele care izvorau din trup, ești tu ființa duhului tău, cea care era de calitate. Poate s-ar putea spune că acum te văd cum te doream să fii și, cum nu ești prezent ca să-mi contrazici imaginea ideală, mă mulțumesc cu o ficțiune pe care o fabric în toate amănuntele. Se poate! Dar rezultatul e vădit; mă simt continuu cu tine, sub ochii tăi, uneori nu-ți plac, alteori mă iubești, mă aprobi, uneori mă tachinezi. Oare eu să furnizez toate elementele acestui dialog tăcut? E posibil, poate că am talent de dramaturg. Dar eu am avut probe, vise premonitorii, eu trebuie să recunosc că sunt puteri străine de voința mea care se manifestă prin mine și în jurul meu. Eu trebuie să cred în supraviețuire prin visele curioase ce am avut și mai am. Dacă nu m-aș teme să te obosesc, te-aș ruga să faci așa încât să putem proba împreună necredincioșilor adevărul! Poate când vom fi

dincolo amândoi! Azi sunt chiar de bună umoare. Vii în vis?

29 august

Dragul meu, vestea că Radu Sighireanu⁴³⁷ s-a însurat cu o cocotă cu tarif m-a indignat! Nu pot să categorisesc o asemenea faptă, trebuie să aflu detalii, altfel ar fi de închis în balamuc. Este un act de răutate dementă, dacă circumstanțele sunt așa cum mi-au fost raportate. Degradarea morală a mediului nostru monden e fără nume! Iată la ce anomalii poate duce. Pentru ca să te răzbuni pe o c... de lume, te căsătorești cu una de trotuar!? Săraca mamă-sa și biata Régine! Mă tem că Mircea ar face o criză dacă ar afla. Doresc să nu afle, iar Radu să divorțeze așa cum s-a însurat. O fi o farsă? Să dea Dumnezeu. Plimbarea de azi splendidă. Mimy cunoaște toate locurile. Mostiștea moarăată și chiar catifelată. Lintița de nuanțe infinite verzi, bronzate, gri-roze cuprinsă între șerpuirile dâmburilor ca o piatră prețioasă montată în email verde. Papura, plină de mister, primea stoluri de lișițe, de rațe, de stârci în desişul ei, care parcă le înghițea. Sfatul berzelor era minunat și cei doi

⁴³⁷ Frate cu Dinu, amândoi nepoți ai lui Mircea Voinescu din partea Réginei.

stârci imobili pândind peștele aveau ceva misterios, aproape neliniștitor. Fremăta aerul de viață, văzută și nevăzută. Peisajul de o mare blândețe – moale, curbe largi, curgătoare, ceva împlinit în apusul de soare și ceva divin de misterios sub pătrarul de lună. Nici un zgomot, decât cel sintetic al câmpiei animate. Stoluri de musculițe chinuitoare la marginea apei, simbol de viață inutilă, lux! Am început să învăț păsările după zbor. Lișițele sunt niște cruci negre cu ciocul alb, care freamătă în aer ca fluturii. Stârcii înscriu o formă japoneză în aer, barza plutește cu siguranța unei corăbii. Rațele au ceva repezit, viu, țâșnit. Vreau să mă duc să le văd în zorii zilei. Nu am știut până acum farmecul bălții! Vremea trece, nu fac nimic serios, vorbim prea mult. Și eu despre tine. Nu vreau să fii „cel plecat”.

30 august

Stelule bun, deși pic de somn, nu vreau să întrerup acest bun obicei ce am luat de a vorbi cu tine înainte de a mă culca. Azi plimbare frumoasă, odihnă în căpiță de mei, păsări încântătoare de apă. Apus, lună și conversație bună și inteligentă, variată, fiindcă realistă. Luni plecat pentru o zi la București, cu voia Domnului. Calm în mine, te simt aproape. Pe înserate ești cu noi la plimbare. Nu mai vreau să meditez, vreau să accept viața, moartea, tot!

Ce pot face altfel? Zadarnică revoltă. Poate că din atitudinea calmă a acceptării atente va ieși un răspuns plin de sens. Agitația, chinul sunt sterpe. Aștept. În fond nu aștept nimic din câte cunosc, nici pacea mult dorită. Aștept neștiutul și pe tine.

31 august

Dragul mamei. Tot mai acută amintirea dureroasă. Zilele acestea erau pline de primele tale ieșiri din pat. Măine, anul când ai jucat bridge. Te văd, îmi e dor de tine, un sentiment aproape de vinovăție că n-am fost extrem de severă cu tine. Dar se putea? Simt că mă dor fizic aceste amintiri. Azi sunt bolnavă, aș fi putut zace! O bucurie, dar și asta dureroasă: bietul copil zdrențaros, fericit că învață să citească. Schimbat la față când îi vorbești, blând, gata să muncească fiindcă se va putea îmbrăca. E dureros să vezi câtă energie și câtă putere sufletească se pierde la noi din pricina totalei indiferențe a celor care ar trebui să-și crească propriul popor. Mama cam țicnită, bună de nimic. Copilul în zdrențe complet neștiutor de Dumnezeu, nici crucea nu știe s-o facă. Bătaia? L-a făcut egoist și sălbatic. O vorbă bună, o privire prietenoasă, era alt copil! Aș vrea să-l pot învăța să scrie și să citească, dar vremea e prea scurtă. Doar s-o milui de el dascălul! Nu e din satul ăsta. Cum să-l urmărești? Dă-mi tu o idee. Plec la București

pentru o zi, două, la surori. Ce sentiment dureros de deznădăcinare, de fără rost pe lume! Poate asta vrea Dumnezeu de la mine.

1 septembrie

Dragule, sunt în București până mâine. Venind, am văzut doliu la Biserică, e bietul A. Rioșeanu. Plecați unul după altul! Am un sentiment de amar și de singurătate. Cum nu știe omul să prețuiască fericirea! Marietta suferă de lipsă de bani, alții de altele, nu știu că suprema fericire e să fii la un loc cu ai tăi. Te las, te aștept în vis. E ce mi-a rămas mai bun în viața mea. Poate mă duc și eu. Iar 5 zile după Sf. Ion! Cum o vrea Dumnezeu.

Polcești, 2 septembrie

Dragule, ce am mai răs azi! Bucuroasă că i-am văzut pe ai mei la București. Îi iubesc pe toți ai noștri, dar fără tine rămân un element izolat! E teribil să nu mai aștepți nimic pentru tine. Dar la ce bun să te zbați? Nu suntem noi stăpâni pe soarta noastră.

4 septembrie

Dragul meu, aseară am avut o mică și proastă criză de inimă. N-am putut veni la întâlnirea noastră. Credeam că s-ar putea să merg la tine definitiv. De când ai plecat,

moartea nu mai mă înspăimântă. Din contră. Ne vom reîntâlni. Bietele femei acrite care își blestemă viața. Prin tine, a mea a fost îmbogățită, cu toată suferința. Dragostea adevărată și absolută rămâne cel mai mare dar. Continuu să te iubesc.

5 septembrie

Azi ore de reflexiune. Încerc să fiu obiectivă, să văd realitatea, dar nu se potrivește cu dorințele. Recunosc că sunt liberă, liniștită, că tu mă chinuai cu gelozia nedreaptă și cu o tiranie insuportabilă, cu o nedreptate țipătoare la cer, dar îmi e dor de tine, nu mă simt bine decât în clipele când te evoc lângă mine, când uit că lipsești definitiv! Citind Rilke, am realizat iar ce searbădă și săracă și necreatoare e credința mea acum. Ce să fac? Aștept. Rabd. Poate că faptul că îmi refuz orice bucurie, cu o rigoare monastică, mă usucă. Oare ție ți-e de folos? Și în doliul meu sunt timorată! Când voi fi cu adevărat liberă, adică voi iubi pe Dumnezeu? Au fost luni, după Oxford, când am trăit această fericire. Acum aspirația mea se reduce la problema nemuririi sufletului, uit pe Dumnezeu, concentrându-mă asupra vieții viitoare în care te-aș putea întâlni. Un sentiment egoist.

Azi am încercat o lecție de rațiune și de egoism lucid. Dar ce rămâne atunci?!! Tot nimic, de vreme ce nu mai

nădăjduiesc nimic! Cu gândul vreau pacea universală, cu inima sunt indiferentă, sunt goală ca un pai fără spic, i s-a tăiat spicul. Fără siguranța unui sens personal, fără siguranța supraviețuirii, viața e un chin. Nu mă miră că sunt atâția care se îneacă în vicii!! Te aștept, aștept un semn care să-mi dea liniștea siguranței. Sf. Toma necredinciosul e teribil! Totuși te cred prezent. E un joc insuportabil.

6 septembrie

Azi s-a împlinit un an de la schimbarea regimului. Ce tulburare pe noi. Plecarea Regelui [Carol II], după atâtea nenorociri naționale! Știam că lovitura e nemțească și că vor urma cele ce au urmat. Azi, după un an, care e schimbarea? Sânge mult, vărsat în lupte interne și într-un război care putea să ne fie cruțat într-o Europă condusă de dreptate! Trebuia să vărsăm sânge și pentru Basarabia și Bucovina, cum o făcusem pentru Ardeal? Sau Ardealul, furat acum, ne va reveni fără sânge, că doar l-am plătit scump în 1916-1918? Discursurile, laudele, condamnarea în bloc a trecutului. Nimic schimbat în această țară. Furtuni poate mai puține. În schimb, un război dezastruos prin sângele vărsat și prin sărăcirea țării. Cum poți pretinde că ai „îndreptat” ceea ce actualii „prietenii” ți-au luat, ca să aibă ei răgaz? N-am încredere în oamenii care

doar se laudă și care au naivitatea să proclame că au schimbat o țară într-un an! Bunăvoință imensă, da. Dar pricepere? Nu cred. Se pare că sunt ciocniri grave cu G-ral. Ciupercă. Oare e mai bun? Doamne, ne păzește de ruși, din păcate rezistă îngrozitor. Iarna se apropie. Care va fi rezultatul acestei campanii? Mă tem să nu fie un eșec, care ar putea declanșa revolta la nemți și aceasta ar avea consecințe greu de calculat!

Doresc pacea, să se înțeleagă popoarele, să plătească conducătorii, nu bietele popoare!

Zi splendidă, trist de frumoasă. Lună plină ca ziua. Tot mai singură, tot mai aprig dor de tine. Nu mă lăsa. Vino în vis!

7 septembrie

Dragule, acum am auzit trei lovituri de bombe, lansate desigur de aeroplanul care trecea. Lună plină, noaptea luminoasă ca ziua, pesemne că rușii ne fac vizite. Se vedeau loviturile tunurilor antiaeriene ca stele ce se luminau și se stingeau imediat. Iar se aude avionul. E parcă deasupra capului nostru. Ce senzație curioasă! Am simțit aproape gelozie pentru cei ce sunt împreună – ce mult îmi lipsești, Stelule, chiar ca apărător. Să fiu cu tine acum ar fi o emoție bogată, pe când așa, e un sentiment de orfan, dezmoștenit, de outsider. Când aud pe Tity

plângându-se de Ursu⁴³⁸, îmi vine să o zgudui! Astă-seară plimbare frumoasă pe deal, sub lună. Dacă nu ar fi fost eternele înfruntări între Tity și Mimy Ion, ar fi fost splendid. Câmpul întins, vast, cerul înstelat, ca un cort, luna roșiatică, urcându-se curioasă de la orizont, trei umbre lungi însoțindu-ne, departe, lătrat de câini, case necamuflăte, căpițe cu atitudini bizare, turme de vite, de-abia ghicite pe coastă. În mine prezența ta.

8 septembrie

Pui mic, azi-noapte bombardament în apropiere. Sentiment curios de nesecuritate. Măine-dimineață trebuie să ne sculăm devreme. Trebuie să mă culc. Mimy Ion vorbește...

10 septembrie

Ieri am fost acasă, dragule. Clipe de nesuportat, uneori, de singurătate dureroasă. Te pedepsește Dumnezeu, omule, prin propriile tale dorințe! Veșnic am dorit liniștea, acum o am spre dezolare! Mă simt mutilată, umilită, rănită. Trebuie să invent ceva care să mă sustragă complet de la orice preocupare de mine. Casa, pe care o iubeam atât, mi se pare săracă, goală, anostă, viața mea fără sens și

⁴³⁸ Porecla lui Puiu, soțul lui Tity Pitișteanu.

inutilă. Desigur, privită de aproape, orice viață mediocră e fără sens. Ce camuflează golul în ochii oamenilor normali? Poate micile țeluri imediate, dorințe, ambiții, amoruri, munca. Eu m-am secătuit complet – ascetism total, poate am greșit. Trebuie să-ți menajezi unele slăbiciuni, unele predilecții. Afară de citire și dorința de a munci n-am nimic la care să țin special, pentru pofta mea. Trebuie să cultiv o dorință.

Veștile de pe front destul de proaste. Sau cel puțin nu sunt bune, ceea ce la apropierea iernii echivalează cu prost. Nu vreau să mă gândesc mai de aproape, fiindcă mă înfurie pofta de a lupta a atâtor români tineri. Războiul e o crimă fără remisiune și cine l-a declanșat e Anticrist. Priveam ieri pe Dan Nasta, azi plecat la Tiraspol. Acest băiat e făcut să gândească frumos și să creeze, e omul din elită. Ce se va alege din el? Îmi pare rău că n-am putut sta mai mult de vorbă. Mariana [Bogdan] plesnea de bucurie. E cu adevărat sănătoasă și reconfortantă. Mișu are dreptate să dorească o noră atât de zdravănă, dreaptă și cuminte. E mișcător.

Azi, drumul la Polcești, o nebunie. Înotam în noroaie, iar la urmă, în preajma casei, pana!

Examenul de azi, afară de Popescu, foarte slab. Dar cum să ceri copiilor acestora interese estetice, când mâine, poate, li se cere viața!

Ce inactuale apar o mulțime de valori!

Pui drag, sunt în pat. Mor de frig, ger ca toamna târziu.

11 septembrie

Afară cer senin. De n-ar veni „urâții”. Vești foarte proaste la radio Londra. Să nu înceapă *le revers de la médaille*⁴³⁹! De s-ar termina cu Odesa! Băieții noștri mor degeaba. Odesa nu e a noastră. Vești proaste despre turci. Bulgaria avertizată serios de ruși. Ce iarnă ne așteaptă! Azi, discuții furtunoase cu Tity, geloasă și nedreaptă cu Ursu. Păcat, are totul ca să fie mulțumită. Din fericire îi trece repede. Copil răsfățat. Plimbare superbă la apus de soare. Trec zilele, nu fac *nimic*. Citesc, dorm, uit că sunt singură. *Aștept de la tine un semn*. Ce fac ai mei, toți? Trebuie să mă întorc acasă. Să mă așez în viața normală, ca altădată. Trebuie, dacă nu vreau să mă irosesc. Numai tu mă poți ajuta, venind des în vis.

⁴³⁹ Reversul medaliei (fr.).

12 septembrie

Cartea lui Escholier despre viața lui V. Hugo m-a încălzit. Mare e puterea dragostei. Înțeleg pe Juliette Drouet⁴⁴⁰. Simt că moartea nu desparte definitiv. Azi te simt dus aiurea. Preocupat de altceva. Mă bucură că un geniu ca Victor Hugo crede în prezența după moarte a ființei iubite. Nu e jumătatea unei lighioane! Dacă aș fi sigură că tu ești și că ești mulțumit, viața mi-ar fi plăcută. Dar nu vreau să suport gândul că tu ai dispărut! Nu pot. Stellule drag, dacă poți, dă-mi un semn, un vis simbolic.

Ne-am întâlnit pe drum, la Fundulea, cu un avion german pe un camion. O mulțime de lungani blonzi, *Blutjung*⁴⁴¹, îl duceau. Unde? Am avut impresia unui eșec. De o săptămână am tot timpul această impresie. Nu știu ce să doresc pentru Europa. Pentru noi știu: înfrângerea rușilor. Dar pe urmă?

13 septembrie

Dragule, azi nimic la orizont, decât discuții interminabile, pătimăse, fără logică și fără consecințe. Cum pierdem

⁴⁴⁰ Iubita lui Victor Hugo. O dragoste care a durat cincizeci de ani, chiar și dincolo de mormânt, poetul stingându-se din viață la doi ani după moartea iubitei sale.

⁴⁴¹ Sânge tânăr (germ.).

timpul atât de prețios! Plimbare frumoasă pe malul Mostiștei – un peisaj necunoscut, cu apă limpede, papură, dealuri cu câțiva pomi. Calmul serii. Conversație cu țărani. Dacă ai fi aici, acum aș accepta să trăim la țară, cum doreai pentru bătrânețe. Câte se pot face la țară! Dar noi suntem prea egoiști, cei de la oraș. Eternul cerc vicios. Cum mi-ar plăcea să avem un locșor la țară, ca să cresc copii și oameni. *Troppo tardi*. Fiecare cu ce-i e hărăzit. Mă bucur să începă școala. Măcar acolo să pot face ceva.

Vești mai bune de pe front. Doamne! Fă pace! De ce bolim? De egoism indiferent, sus, de incultură totală, jos. Vina e sus! Ce e de făcut? Renașterea pentru o echipă solidă, de intelectuali și de caracter. Și perseverență. Trebuie timp pentru așa ceva. Ajunsă acasă vreau să-mi fac un program de activități serioase. Nu vreau să mai mă năpădească vizite fără rost. Îmi voi organiza viața. Tu râzi, îmi spui că așa m-ai auzit vorbind toată viața. Ai dreptate. Dar timpul acesta aspru poate mă va ajuta să-mi împlinesc făgăduința de a nu mai pierde timp. Vrei să mă ajuți?

14 septembrie

Dragul mării, mâine-dimineața se isprăvește cu vacanța mea, reintegrez penaiții. Mă bucur că voi fi iar „la noi”, dar și mă întristează groaznic singurătatea, lipsa ta adică.

Trebuie. Știu că ești, lecturile ultime mă încredințază încă mai mult (Flammarion și Zorah), dar oricât aș ști că ești aiurea, îmi lipsești. Se apropie anul de când ai plecat, tot te aștept, aștept un semn. Poate vii să mă iei. Cum vrea Dumnezeu. Îmi trebuie frumusețe și viața vie, bunătate și bucurie.

15 septembrie

Puiule, sunt acasă. Plouă ca în toamnă târzie. Te simt acasă cu mine, de aceea îmi e bine. Azi am simțit iar bucuria „căminului”, ca pe vremea când veneai tu drăguț, bun, dulce, cu plăcerea de a fi acasă. Un val de liniște mă luminează. De unde, dacă nu de la tine? Aș vrea să mi-o confirmi în vis. Au sosit Marietta, Ati. și Mimy.

Vestea că pleacă Sandu Danielopol și Puff pe front mi-a făcut și mai aproape războiul. Doamne! Fă să înceteze. Puică, păzește-i pe toți copiii ăștia. Ina! Mă tem pentru ei. Trebuie să văd ce face Marioara Dumitrescu – altă amărâtă. Grea e viața, pui mic. Voi, care v-ați eliberat, cum vedeți chinuiala noastră?

Recital muzical „Sandu Tzigara Samurcaș”⁴⁴². Sunt nedumerită. E fiul sau tatăl? Cred că e fiul. Sunt bucăți

⁴⁴² Al. Tzigara-Samurcaș (1872-1958), profesor de istoria artei la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică; Sandu, fiul lui, poet și pianist.

foarte frumoase. Altele, citite prima oară, încă nelimpezite. Voi reveni. Mă bate gândul să public poeziile tale după război. Viața își pierde rosturile mici, dar îl găsește pe cel mare? Oare pentru mulți nu se ivește marea întrebare fără răspuns, nu pentru a-i face mai buni, ci pentru a-i zăpăci? Deodată m-a năpădit o amintire, o dimineață la St. Gervais⁴⁴³, plimbându-mă prin parcul băilor, apoi un magazin, un restaurant, o apă repede, ferigă, stânci, munte, 1929! De ce această amintire, brusc, fără pregătire? Tot mai mult simțirea unei lumi de apoi. Te simt. De aceea bucurie latentă. Pascal are dreptate: fără siguranța supraviețuirii totul se prăbușește în noi. Mi-e dor de Maricica. Aș vrea să o văd măritată bine. Sunt bucuroasă că e prețuită. O iubesc.

16 septembrie

Dragule drag, veștile de pe front sunt tot mai grozave. Războiul tot mai nesuferit. Dacă n-ar fi un fel de imposibilitate de reprezentare a oroarei, nu am putea răbda. Câți nevinovați mor și cât egoism e în noi. E o grozăvie. Nu ne gândim decât la pielea noastră. Îți amintești scena din tinerețe, în 1916, ce răbdare, fiindcă

⁴⁴³ Saint-Gervais-Les-Bains, stațiune de ape termale și de sporturi de iarnă în Haute-Savoie, Franța, unde invitații la Pontigny din 1929 făcuseră probabil o excursie.

eram tineri, aveam viața înainte! Trăiesc ca să trăiesc. O licărire, dacă aș putea fi de folos cuiva. Invidiez pe cucoanele care lucrează pentru răniți. Sunt mulțumită că măcar pot face feșe pentru pansamente. Voi face moralmente tot ce voi putea! Se anunță vești bune. Vom vedea mâine. Te înveți cu Moartea. Am ajuns să nu mă tem de ea, dar mă doare atâta suferință a celor nevinovați! Ce va fi pe urmă? Pui drag, iar m-ai uitat. Te aștept, te iubesc.

Dragoste, azi am avut o zi utilă: m-am camuflat, am dezinfectat, am făcut dulceață, am făcut pansamente, am dejunat la Pali⁴⁴⁴, am avut vizite și pe Mariana la masă! *C'est une manière de supporter la vie*⁴⁴⁵. La Pali, atmosferă delicioasă de familie. Mișu cam slab, Puff plin de viață, revoltat, tânăr, Mimy calmă și mulțumită, Andrei⁴⁴⁶ rezonabil. Casă delicioasă, plină de tandrețe și echilibru. Îmi face bine când sunt cu ei. Tity mi-a trimis o carte despre Gide cu poze impresionante ale Maestrului. Mi s-a făcut dor de el și de Pontigny. Dar cum va fi Pontigny-ul fără dl Paul Desjardins?

⁴⁴⁴ Paleologii, familia lui Mișu Paleologu.

⁴⁴⁵ E o modalitate de a suporta viața (fr.).

⁴⁴⁶ Andrei, fiul lui Mihai Paleologu din a treia căsătorie, cu Mimy Ștefănescu.

Nimic nou pe front. Așteptare. Revolta contra lui I. Antonescu din pricina sacrificiilor de la Odesa. Tu știi poate mai bine.

18 septembrie

Pui drag, mâine se împlinesc 26 ani de când ne-am căsătorit. Ce schimbare! Îmi amintesc ca acum noaptea petrecută în salonul de la Monteanu, plângând. Valérie, care dormea lângă mine, m-a întrebat de ce plâng, i-am răspuns că știu ce viață grea voi avea. Știam, și tot mă măritam căci te iubeam, îți eram hărăzită ție. Acum sunt liberă, liniștită și aș da totul pentru a reîncepe viața alături de tine. Acum aș fi mai cuminte, nu te-aș cicăli de nici unele, m-aș bucura de calitățile tale, trecând peste defecte, fiindcă acum, în perspectiva morții de abia, înțeleg ce prețuiește o adevărată tovărășie. Nici azi nu știu cât m-ai iubit, sunt sigură că eu te-am iubit adânc, dincolo chiar de voia mea. Uneori am încercat să scap de lațul tău, mă socoteam indiferentă, dar, peste dragostea ce învingeam, creștea alta, mai trainică, mai puternică, mai definitivă. Iată de ce și acum mă consider tot nevasta ta, ca și cum ai fi viu, poate chiar mai scrupuloasă – până în umbrele gândului exclud tot ce te-ar putea mâhni. Îți privesc fotografia de băiat tânăr. Ești frumos, dar te prefer cum ești acum, adică așa cum erai la sfârșitul vieții. Cum ești

acum? *Dans ton corps glorieux*⁴⁴⁷. „*My glorious*⁴⁴⁸!” Îți amintești cum mă tachinai? Acum ești tu cel glorios și eu săraca întunecată și umilită de tristețe. Căci simt tristețea ca o umilință a omului *decăzut din soarta lui cea adevărată: bucuria*. Mă feresc ca de boală de cei care, pe motiv că Iisus a suferit, caută suferința, o cultivă. Și cum bucuria e tot atât de greu de trăit ca și un gând curat, un gând nobil, socot că nu e o ușurință nevoia mea de bucurie! Nu ne-o fi dată, fiindcă i-am pierdut urma, căci nu e de confundat cu veselia ieftină, dar cine o poate atinge e desigur mai aproape de Dumnezeu decât cei care plâng. Zice Iisus: „ferice de cei ce plâng”, dar mă întreb dacă e vorba de plânsul tristeții sau de „greutatea solidă a vieții”, „cei ce plâng”, adică îndurerații, sau cei care simt efectiv povara vieții, trăind real, nu în vis și ușurință. Oare durerea în sine poate fi un scop? *Nu cred*. Categorie, nu accept așa ceva. Ea nu poate fi decât un mijloc de purificare, de creștere, de perfecționare. Dar oare bucuria nu e ca țelul, deci o etapă mult superioară? Numai cel împăcat cu viața, numai cel „bun” poate simți adevărat

⁴⁴⁷ În trupul tău mândru (fr.).

⁴⁴⁸ Glorioasa mea (engl.), epitet prin care Stelian Voinescu își exprima admirația pentru Alice Voinescu, adresat prima dată încă înainte de căsătorie, când aceasta își luase doctoratul.

bucurie, care se mulțumește cu sine, bucuria care trebuie să fie o certitudine. Tristețea izvorăște din neîmplinire: fie a nevoilor trupești, fie a aspirațiilor, pe toată linia tristețea e deficit. Bucuria e împlinire. Cred în bucurie, până și în durere. Când te-am pierdut, Stelule drag, și sufeream definitiv era ca o plenitudine, o împlinire, care putea fi de alt registru, privită ca un soi de bucurie, adică de împlinire a dragostei. Dar numai certitudinea nemuririi îmi poate da acest sentiment. Uneori o am, altă dată mă încercă teribil îndoiala. Numai tu mă poți dumiri. De ce n-am avut copii? O familie! Azi la Alex și Marioara Nasta simțeam iar toată bogăția familiei. Toți din jurul meu o au. Numai eu am rămas cuc. Oare nu sunt o călugăriță ratată? Oare n-am știut să-mi aleg menirea? Uneori îmi trece prin minte și prin suflet ispita de a mă libera de tot, de a mă face misionară. Pe urmă recad în lenea și oboseala regulii sociale, a ceea ce am apucat. Să intru în călugărie? Să mă tâmpesc într-un mediu degradat, cum l-am văzut la mănăstirile noastre? Să încerc o reformă? Nu am energia necesară. Tot ce pot face e personal, nu am suflet de stareță. De altfel iubesc prea mult trecătorul, e sânge și de păgân în mine. Nu numai că nu-mi e rușine de el, dar îl și iubesc! Trebuie să fiu de o esență încă foarte

pământească! *Summerland*? Soare, frumusețe, nu sunt mistică.

Astă-seară te aștept, pui mic. Mi-o datorezi, e zi mare mâine.

19 septembrie

Acum 26 de ani ne apropiam de Câmpulung. Îmi amintesc ce lună superbă bătea în geam, stam culcați fiecare pe o canapea și tăceam. Nu știu ce gândeai tu, eu, una, știu că mă dăruiam ție cu totul, că așteptam viața cea nouă cu evlavie. Ți-aduci aminte? Zilele grele s-au arătat încă de la început. Erai uneori brusc (la Anna Sachelarie) și eu sufeream, dar te iubeam și nădejdea îmi umplea sufletul. Cât doream copii! Dacă îi aveam, totul ar fi fost schimbat. Dar de ce să corijăm trecutul? Așa a trebuit să fie – ca eu să rămân singură cuc. Ești pedepsit de propriile dorinți. Cât îmi doream uneori să fiu singură! Dar îmi era drag să fiu singură „noi doi”. Să citim împreună în liniștea nopții. Întindeam mâinile, eram alături, împreună.

Azi, la tine, nu erai acolo, poate fiindcă nu eram singură cu tine. Nici pe Colea nu-l găseam. Se pare că vă obosește gândul nostru, care vă cheamă. Dar nu te obosește dragostea vie? Sunt absolut singură. Ileana e dusă la cinema, cu „Stopul”. Sunt zgomote în baie sau aiurea, m-am cam speriat, dar dacă tu veghezi, de ce să mă tem?

Veștile de pe front la fel, în fond nu știm nimic. Mai bine așa. Mimy Spandonidi a fost la mine. Ce fericită e cu atâția copii! Greutățile? Mai ușor de suportat pentru că sunt pentru copiii tăi. Sunt o familie unită. Tu ce spui să fac? Să iau pe Germaine la mine? Dacă da, apoi trimite-o tu, dacă nu, fă-mi un semn în vis, de ce crezi tu că e bine. Dacă s-ar mărita Maricica, ar veni Valérie, asta ar fi cel mai bine. Azi un an, erau toți aici la noi. Ce schimbare! Parcă simbolic, azi sunt complet singură, chiar fără servitoare! *Grandeur et décadence*⁴⁴⁹. Îmi spuneai tu cât voi rămâne de singură, în fond. Toți de o rară și caldă prietenie, dar fiecare e al familiei lui, oricât m-ar iubi rămân un element izolat, „unicitate”. La ce bun? Ce va fi vrând Dumnezeu cu mine? Oare sunt eu coaptă pentru acest stadiu? Nu cred. Numai spiritul e copt pentru asta. Cine ca mine trăiește și cu inima e încă necopt pentru această altitudine. Pui drag, fă-mi pomană și vino în vis.

20 septembrie

Dragule, azi, nouă luni de când a plecat Maica. Trece timpul, trece viața, trec toate. Iar nu te găseam azi la locul de acolo! Tu ești cu noi, cei vii. La masă voie-bună. Parcă nu ați fi fost niciodată! În fond, așa trebuie, altfel ar fi

⁴⁴⁹ Măreție și decădere (fr.).

viața imposibilă. *Warum*⁴⁵⁰? La ce toate astea? Citesc anunțurile din jurnale cu sutele de ofițeri tineri jertfiți. Câți oameni îndurerăți, câte femei cu inima sfâșiată! *Warum*? Nu sunt decât două răspunsuri. *Ignorabimus*, deci nu mai întrebăm, trăim plenar viața, sau te întorci de la viață, mori în orice clipă, negând viața, desființând-o. De ce acest întuneric în jurul nostru, dacă tot nu-l poți străpunge? Doamne! De ce acest chin? Dacă suntem infami, de ce ne rabzi? Dacă suntem idioți, de ce ne pedepsești? Ori evoluția e așa, momentul vieții umane e absolut necesar? Mai bine vaca de Schwitzera, vorba ta, Stelule. Noi suntem între două registre. Mai bine să nu mă mai gândesc – e de ce să te revolți și să și înnebunești. Dezgust de mine. Sunt fără tine o rudă săracă a vieții. *Warum*? Cum vrea Dumnezeu. Dă-i înaintea! Mamă dulce, cad într-un pesimism arid, scutură-mă. Dacă nu te văd, mă afund în marasm. Azi am văzut iar o „familie” plină de dragoste, de armonie. Eu am luptat cu greutate de-a surda, pentru nimic. Viața aridă, seacă, blestemată și închisă, fără folos! Trebuie să fi fost ceva putred în mine de vreme ce a trebuit să opresc izvorul de a mai curge. Valérie și Marietta au copii. Tu, de ce nu? Doar i-am dorit cu durere! *Nu te-am meritat*. Țasta e răspunsul. Or, asta

⁴⁵⁰ De ce? (germ.).

înseamnă că în mine viața trebuie curmată ca într-un izvor greșit. Deseori am simțit că sunt o eroare pe care a gândit-o soarta, o eroare care n-are viață și nici urmă de viață. Sunt o umbră. Nu fac doi bani! Îmi e silă de mine, muiere fără rost! Iartă, Doamne, dacă sunt atât de furie și nerecunoscătoare pentru rostul neștiut ce mi-ai hărăzit, rost pe care îl ignor! Pic de somn. Te las. Vii, pui mic? Mi-e teamă de cutremurul prezis. Nu știu ce vreau. Ori să mor, de vreme ce nu mai am un rost în viață, ori să trăiesc, inventând un rost!

21 septembrie

Pui mic, *merci* că te-am visat, te-am văzut. Zi plină. La Biserică m-a apucat un mare parapon de tine, simțeam că plesnesc. Mi-a făcut plăcere invitația la Régine. Apoi vizita la sanatoriu, la Mariana. Acasă, Nicu, Aurora. I-am simțit foarte aproape de mine. Dar ce are Valérie de e atât de ostilă față de oameni care nu i-au făcut nimic? Azi o judeca pe Mariana cu un soi de necaz, cu lipsă totală de indulgență. Și privirea i se făcuse alta! E drept că M. m-a pus și pe mine pe gânduri, e prea preocupată de ea, cu o notă de exasperare, ca acum doi ani. Nu e nenormal, dar e suspectă de narcisism. La Mariana Bogdan și Lala se estompează prin cochetăria lor nativă. La M. apare în relief din pricina caracterului ei loial, masculin. Trebuie

temperată cu blândețe și deturnată de la această autoîmbrățișare. Ce repede pot devia oamenii! E rezultatul luptei dintre un complex de inferioritate, un temperament foarte puternic și o rațiune extrem de lucidă. Dar de ce să judec după aparențe! Natura ei întreagă o s-o ajute să se echilibreze iar. E ca într-un fel de beție de a fi descoperit un om nou în L. și o mulțime de atitudini nebănuite în ea însăși. Vii la noapte? Te aștept.

23 septembrie

Zi fără nimic special. Trăiesc. Unele clipe mă simt la Paris, miros de Paris. Îmi e dor de tine, vii? Te rog.

24 septembrie

Azi am avut emoții. Întâi că era să mă calce o mașină, apoi cu bieții soldați, m-au înduioșat. Sunt atât de cuminți, de supuși soartei, de sensibili la blândețe. Cu ce afecțiune îmi săruta mâna bietul moldovean care n-are voie să fumeze. Când și unde se va isprăvi această aventură sângeroasă a omenirii?

Azi, Irinel. Ce liniștită, ce calmă, dar și ce resemnată! Se simte că a trecut o durere peste ea. Îmi pare tare bine că iar vine la lecții. Sunt cu adevărat mulțumită că o pot ajuta să-și deschidă ochii asupra unei lumi superioare și s-o guste. Aș fi încântată să se mute în bloc, să o am mai

des lângă mine. E un suflet și un cap de calitate, fata asta. Trebuie să aibă posibilitatea să se dezvolte în toate posibilitățile ei! Ieri seară conversație bună cu Mariana. Încântarea ei de a fi înțeleasă. Mare lucru e contactul spiritelor! Eu, una, simt o emoție, o excitare când pot face un bine cuiva. Simt renăscând bucuria în mine. Poate la iarnă, dacă s-o putea, adun mai mulți în jurul meu. Dragule, vii să mă iei? Gata oricând.

26 septembrie

Fac socoteala pentru parastas! E de neconceput cum se învață omul cu toate amarurile! Nu mai credeam să fiu în stare să fac toate aceste pregătiri. Azi seara la Aurora. Din ce în ce mai mult simt nevoia de vești senzaționale. Tot soiul de *Mordsgeschichten*⁴⁵¹. Jean Paul pare sastisit de această atmosferă. Pui, te aștept.

27 septembrie

Sunt istovită! Ca la scuturat. Îmi amintesc din anii trecuți. Anul trecut azi a fost ultima masă cu tine, tu plecai la bridge, eu la Cămpina. Cine era nebuna care a telefonat atunci spunând că are *rendez-vous* cu tine și mă sfida? Am plecat friptă la suflet, nu ți-am mai telefonat. Dar m-a

⁴⁵¹ Povești de groază (germ.).

tras ața la București și am sosit la timp. Totuși mă doare că am plecat. Poate că dacă eu eram acasă, tu nu-ți făceai de cap. Deși... Oare nu te duceai la curse și ieșeai cu băieții, chiar când eram eu acasă? Puteam eu să te opresc? Dragul mamii drag, dacă eram eu o altfel de femeie, mai „femeie”, poate că duceai o altă viață. Și iarăși îmi amintesc primele luni la Brăila; nu te puteam ține acasă, deși eram exclusiv nevasta ta, fără nici un alt gând, fără altă ocupație! Îmi e dor, dor de tine. Tot restul vieții e colorat de această nevoie de tine. Mă prind vorbind prea mult de visele mele cu tine în fața oamenilor care nu cred în altă viață, care se uită cam îngrijorați la mine, pentru asta. Azi, Lucreția Ciuntu. Dar și ea se duce la Paul să stea de vorbă cu el! Dragoste, aceste conversații ale noastre, seara, îmi întrețin vie, proaspătă, prezența ta. Te iubesc, îmi vine să glumesc cu tine, ca pe vremuri, uite aici în patul tău pot să regăsesc intimitatea noastră bună, din zile bune. Poate că vii să mă iei? Am aranjat dulapurile, actele care nu sunt în safe, trebuie să scriu testamentul cumsecade și sunt gata. Manuscrisele mai sunt de aranjat. Voi face și asta, zilele acestea. Dar să nu mi faci farsa de a mă lăsa singură în infinit! Îți voi cădea pe cap, trebuie să mă conduci tu pe acolo! Până atunci, te aștept să vii!

28 septembrie

Pui drag, azi-dimineață distrată la slujbă. La tine, un trandafir, care parcă îmi surâdea! Dar tu nu ești acolo. Dejun la Aurora. Îmi pare rău de ea, totul e negativ. Cultivă un păcat născut: *opoziție față de orice*, e maladiv. Apoi la Mircea, cu toții. Discutăm de trecut, Valérie, în vorbe impecabilă, cum spui tu, vâjâită! Am condus-o o bucată sub lumina lunii. Mă gândeam că așa trebuie să fie prima lumină după moarte, conform superstițiilor. Am constatat că nu mai știu ce este „urâtul”. Astă-seară, Mariana, ambalată de „fotograf”. E alt om. Are siguranță în ea, o bucurie pe care nu o biruie nici măcar simțirea situației fără nădejde! Mare lucru e dragostea. Pui mic, azi în tramvai tânăra pereche mi-a amintit tinerețea noastră, tachineriile când eram binedispuși. Îmi făcea bine să mă uit la ei. Ți-aduci aminte la Brăila și la București când treceai în fața caselor la mahala și mă pupai, spunându-le: „e nevasta mea!” și cum râdeam! Și acum simt că te amuzi uneori pe socoteala mea! Ce-ți pasă? Știi că te iubesc și că am rupt orice punte spre viața lumească, pentru a fi exclusiv a ta. Ceilalți? Îi iubesc adânc, dar nu mă pot identifica decât cu tine. Continuu să fiu îndrăgostită de tine. E uneori dureros, dar e așa de bine să iubești și dincolo de moarte!

29 septembrie

Pui mic, ce vis curios a avut Cornel! Îmi spuse Ileana că te-a văzut etc. Și erai tu, leit. Va să zică, nu se schimbă omul! Nu știi ce bine m-a dispus chestia asta, parcă ai fi aici. Sunt sigură că ești pe aici! Trebuie să telefonez Valerichii despre asta. Sunt sigură că o va bucura ca și pe mine.

30 septembrie

Dulcele meu, azi parcă te aștept. Uneori uit tot ce s-a întâmplat. Sunt senină și chiar mulțumită și te cred în oraș. Oare?

Pregătesc cursurile. Examenul de azi dezolant! Incultura actorilor tineri îți zbârlește părul! Ai mei din clasă tot învață. La ce bun toate astea? Azi m-am cam întristat când îl vedeam pe Jora că se îndoiește de eficacitatea unui curs mai înalt! Ei bine, voi face ca Brăiloiu⁴⁵², îi voi pune să învețe pe dinafară generalități. Pe cei mai buni îi voi pregăti și esteticeste.

⁴⁵² *Constantin Brăiloiu* (1893-1958), etnomuzicolog, compozitor, critic muzical, coleg cu Alice Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică.

Maricica a sosit foarte calmă, toarte agreabilă. „Grand-mondul”⁴⁵³ i-a fost de folos. Mă bucur de lecțiile cu Irinel. Dacă și ea se lasă moale, ce să mai spun de copiii nenorociți de la Conservator? Yvonne [Burileanu] se întreba azi cum se poate ține clasa de literatură. *À premier abord*⁴⁵⁴, așa e.

Dar tot așa, te poți întreba: cum se mai poate trăi, când mor atâția? Dacă tot se trăiește, viața trebuie înălțată cu cât mai multă cultură!

Greșesc uneori când mă las pleoștită și luată de curent. Tu mă iubeai puternică, constructivă. Viața e viață. Pe ea trebuie s-o servim. Moartea e trecere la altă viață, un mijloc, nu un scop. Cu cât ceasul se apropie, cu atât îmi crește curajul. Ceartă-mă când mă vezi târâtă de lașitatea celor care încrucișează brațele în fața morții. *Nu cred în ea*. M-a trăsnit ea, dar fiindcă o privim ca pe o dușmană, când e doar o *învățătoare*.

2 octombrie

Încă o zi fără să fac nimic! Am intervenit la Școala Socială s-o înscrie pe Mioara Nissim, am rugat pe Ady [Pantazi]

⁴⁵³ Lumea largă (fr.), aluzie la o călătorie în străinătate făcută de Ana Maria Musicescu.

⁴⁵⁴ La prima vedere, pentru început (fr.).

pentru deschiderea Școlii Centrale. Să fie asta de ajuns pentru o zi de om matur?

Citesc. N-am poftă de nimic. Realizez cât timp pierd. Dau să prepar cursuri, nu mă prinde. Să încerc să scriu iar o carte? Asta, da, m-ar tenta. Când vor începe cursurile, am să mă țin de copii, să-i țin din scurt. Știu că aș putea să mă ratrapez într-un mediu occidental de gânditori. Din toate părțile zvonuri de putregai, dezolant. Ceea ce e dezesperant pentru toți e lipsa de credință, atunci se zvârlă în huzur. Când sufeream ca un câine, când eram literalmente „jupuită”, mă răzămam de durere; acum port o cicatrice proaspătă, rana e dedesubt, când voi scoate și voalul, cum mi-o cer toți, am să fiu o epavă. Cu voalul sunt încă în funcția ta, parcă am o îndatorire față de tine, am un rost. Când voi circula iar în uniforma vieții de toate zilele, fără nici un rost pe lume, fără nici o „obligație naturală” imediată, decât aceea de a vedea de mine, ce fantomă! Să am grijă de alții! Tot exterior rămâne. Grijă naturală s-a terminat. Rămâne cea socială – știu. Dar oricât aș servi social, acest serviciu nu mă epuizează, adică nu mă cuprinde întreagă, rămâne exterior. Grijă Mariettei pentru masa și casa familiei e de o mie de ori mai adevărată decât orice aș întreprinde eu acum. Tot ce voi face eu va fi o ocupație, nu mai e viață vie, împinsă de

o necesitate, vie, reală. Cum mă credeam eu „chemată” pentru cauze care sunt iluzorii! *Comme on est punie par ses propres désirs*⁴⁵⁵! Cum socoteam eu că acelea sunt rosturile vieții superioare! Prostii! Unul e rostul: să fii folositor cuiva, câtor mai mulți, dar nu folositor cum ar fi oricare străin, ci realmente răspunzător de fericirea lui. Orice aș face pe lume, nimeni nu are nevoie imediată de mine. Știu. S-a făcut între mine și toți o lacună, singurătatea este excluderea din viața reală, vie, palpitantă, în care celule stau atât de strâns interdependente, încât rupe unele de altele, ar dispărea. *Singurătatea e inutilitatea*. Shaw spune că tăria lui Dumnezeu e în singurătate. Dar El e Dumnezeu, și El nu e singur, e unic. De El depinde Universul. Dar de un biet om rupt din contextul legăturilor firești nu mai depinde nimic.

Asta e pedeapsa egoismului omenesc. N-am fost mai egoistă ca alții, dar în mine devine manifestă pedeapsa concentrării în sine. Nu sunt vinovată, nu eu n-am vrut copii, nu eu n-am făcut tot ce am putut pentru a face un interior plăcut, care să te rețină și să te păstreze în sănătate și deci în viață lungă. Nu mă cred mai vinovată decât alții, dar conștiința mea e clară și recunosc ceea ce alții întrevăd. Sunt redusă de acum înaintea mine

⁴⁵⁵ Cum poți fi pedepsit de propriile tale dorințe (fr.).

însămi, oricât m-aș ocupa de alții. În situația mea, care ar părea de invidiat unor femei hărțuite de treburi casnice, nu mai e nădejde, fiindcă nu mai e legătură reală cu lumea. *Tous les ponts sont rompus*⁴⁵⁶. Iată-mă cu dragul meu Eu într-un etern *tête-à-tête*! Ce pot eu face ce nu ar putea fi făcut mai bine de alții? *A nu mai fi indispensabil înseamnă a fi inutil!* Iată singurul aforism pe care l-am gândit vreodată. De acum înainte nu mai sunt decât un biet titirez care se învârtește asupra sa însuși și dacă e cuminte trece printre picioarele oamenilor fără să fie băgat în seamă – altfel va fi expediat din mijlocul lor cu picioarele! Marietta îmi da ca exemplu pe Mme Goga⁴⁵⁷. Poate are dreptate. Acea, prin situația ei, cel puțin, pune în mișcare mașinării, ițe, tot servește la ceva – sau își închipuiește. Eu văd clar, din păcate! Oare vrea Dumnezeu ceva cu oamenii pe care îi pune așa, față în față cu ei înșiși, cu neantul lor esențial? Trebuie oare să treci prin acest deșert ca să fii demn să mori, adică să treci dincolo? Oare nu e o groaznică mistificare? De ce Dumnezeu ne-ar fi dator eternitatea? Ce, o viață de om cadou nu e de ajuns? Suntem creaturi ca și iarba. Iarba crește din nou,

⁴⁵⁶ Sunt rupte toate punțile (fr.).

⁴⁵⁷ Veturia Goga, cea de a doua soție a poetului Octavian Goga, aflată în anturajul lui Ion Antonescu și având o puternică influență asupra lui.

dar tot în alte fire. Un fir veștejit nu mai învie. Rădăcina e omul. Dar rădăcina pierе și ea. De ce numai noi oamenii să avem insolența să credem că suntem veșnici? Dumnezeu nu ne e dator nimic. Parcă noi mai dăm socoteală vreunei făpturi a noastre de ce am făcut-o? Purtăm consecințele, dar Dumnezeu nu o fi nenorocit privindu-ne? Și dacă nu e înviere, atunci nu trebuie trăită intens viața asta? Nu trebuie s-o sorbi clipă de clipă? Asceza, da, e un mijloc de umanizare, de înnobilare a vieții, dar asceza în sensul ei pozitiv, cu toată bucuria renunțării din care se naște fericirea unei victorii, unei puteri noi. Dar când nu e decât renunțare, goliciune, desființare, conștiință a unui faliment total al bieteі mele entități, căci nici măcar revolta vieții nu s-ar mai găsi în mine, la ce bun toate? Și nici măcar n-am curajul revoltei fățișe. Sunt o scârbă. Nimic de capul meu. Dacă ești, Puică, vino de mă ceartă sau mă mângâie. Nu pot scrie ca în celelalte seri. Te aștept. Nu vreau să mă amăgesc. Nu știu dacă ești. *Să cred?* Dar, iacă, azi *gândesc*. Simt că înfrunt pe cineva. Pe marele Necunoscut, căruia poate nu-i pasă de toate astea. Simt că această gândire pură e un act de răzvrătire, nu e un act de iubire. Azi sunt încăpățânată – luciditatea asta e un fel de ostilitate, pe care o cred împotriva mea, dar o simt acum, e împotriva lui

Dumnezeu. Spuneam că nu ne datorește nimic. Nu e adevărat. Erau vorbe de om supărat pe Dumnezeu. Îmi datorește tot de vreme ce m-a făcut. Da, îi cer să-mi dea siguranța că este și că tu ești. Dacă nu vrea să mi-o dea când i-o cer, așa cum i-o cer eu acum, atunci e rău și nu poate fi un Dumnezeu creștin. Și iar îmi zic: și ce-i pasă de furia mea?! Dar la ce m-aș chinui ca un nebun? Ce o fi o fi! Au trecut miliarde de vieți ca a mea, o să trec și eu! De ce s-or fi inventat pe lume toate chinurile astea? Un Dumnezeu crud? Nu cred. E o boală în noi. Trebuie să fie o deviere esențială. Păcatul originar. Asta e: îndoiala. Normal nu trebuie să te îndoiești, așa e animalul și *copilul*. Dar, fără îndoială, civilizația dispăre. Nu cred că îndoiala e un păcat, ea e consecința păcatului. Dar păcatul? Indiferența și egoismul. Îmi e silă de mine. Adică nu silă – altfel – sunt parcă departe de toate, chiar de mine. Deșert, deșertăciune, gol. Dacă ești, ai grijă de mine, se ridică la suprafață apele adânci ale melancoliei bolnave ancestrale. A ta.

5 octombrie

Puiule, azi am simțit nevoia să-ți fac *Etwas zu Liebe*⁴⁵⁸. Nu e mult, dar măcar e drăguț, frumos lucrată. E cam mică, poate – dar vom putea-o schimba când se va face bordura de piatră. Îmi e dor de tine, zilele de toamnă sunt de o nostalgie pe care o simt că poate deveni bolnăvicioasă. Nimic nu mă mai poate mulțumi fiindcă îmi lipsești. Vreau să te văd măcar în vis, cum veneai la început. Ce să mă fac cu „Stopii”? Se ciorovăiesc parcă sunt ca noi! Le făcui o „morală” bună la amândoi. Proști sunt oamenii, cât nu știu că e o despărțire!

5 octombrie

Stelule drag, o duminică dimineața la Biserică. Acolo regăsesc nădejdea. Reculegerea multora te susține. Prezența lui Iisus e mai evidentă. Pe urmă singurătatea, dar nu cea mare, a sfântului, nici măcar cea a talentului, care sunt „unicitate”. Ci sentimentul inutilității, al lipsei de rost în viața de aci, cel puțin. Ar trebui să trec peste toate celelalte treburi și să mă duc la spitale. Am fost la Pali. Știam că sunt „familia” întreagă acasă. Îmi trebuia „familia” în ce are mai specific, mai cald, mai real. Sosirea

⁴⁵⁸ Ceva de dragul tău (germ.). E vorba de îngrijirea mormântului lui Stelian Voinescu de la cimitirul Bellu.

L.Z. a dat o notă de mai mare intimitate familiei, iar când a venit și soțul ei, fără nimic echivoc, completa familia civilizată, elanul civilizat. Ce importanță că doi oameni nu se înțeleg și se despart, raporturile umane continuă. Copilul face din ei doi prieteni. Era demn de văzut tabloul. Și eu prezidam masa, ca o singuratică. Îmi amintesc câte lacrimi m-a costat nevoia de atmosferă caldă, familială! Nicăieri ca la Pali nu e această atmosferă de intimitate – doar la Naști! Era și la Aurora la un moment dat, când trăia Nicușor. La Marietta, din păcate, se simte tot timpul tensiunea între Ionel și J. Paul, nu sunt prieteni. La Valérie și Maricica la fel. Noi doi aveam o familie năzdrăvană, dar eram noi doi. Erai copilul meu și eu eram fetița ta de la Marburg⁴⁵⁹! Azi am plâns cu patimă de dorul tău. Parcă te-am simțit aproape de tot la biserică, îți simțeam buzele pe gura mea. Acum, parcă întinzi mâna ca altădată.

Discursul lui Killinger foarte grav. Pe de o parte, elogios sincer pentru eroi, pentru țăran și soldat, pe de alta, plin de ranchiune sociale, o stârnire fățișă a țăranului pentru drepturile sale. Trebuie să mărturisesc că are dreptate când spune că țăranul a fost neglijat, dar imprudent s-o

⁴⁵⁹ Formulă de alint cu referire la începuturile prieteniei lor, pe când Alice Voinescu audia cursuri de filozofie la Marburg, în Germania.

spună un străin. Mâine voi discuta chestiunea cu Madge și Jean Mouton. Impresia mea că Germania caută amiciția Franței, confirmată de aplauzele frenetice la pasajul în care ieri Hitler pomenește de francezii porniți împotriva bolșevismului. Nimic nu mă face să renunț la ideea că, dacă Franța ar colabora cu Germania, pacea s-ar instala în Europa. Dar cum să speri acum o asemenea colaborare? Ar trebui un tact nemaipomenit din partea neamțului. Tact și generozitate. Și la urma urmelor, să se termine cu oroarea! Se falsifică sufletul civilizației pe zi ce trece, căci „Bolșevicii”, care ne apar ca dușmanii omenirii, nu sunt decât *oameni* și ei! Pentru calmarea scrupulelor sufletești e ușor să camuflezi Omul în Bolșevic, dar unde vom ajunge cu sentimentele omenești când botezăm ca nobile, ba *chiar sfinte*, gesturile de nemaipomenită exterminare? E o minciună formidabilă la temelia acestui război, care e efectul unor nevoi materiale și care vor să se justifice spiritual! Consecințele: imoralitate totală. Din nenorocire, nici englezii nu sunt mai buni! Și ei tot pentru interes luptă, dar cel puțin ei sunt în apărare. Și noi ne apărăm, dar alții? Ce repede uităm care e agresorul când ne convine! Dar mă tem că evenimentele vor face ca păstorul lui Maître Patelin. Consecințele nu vor aduce decât ce am semănat. Aflu că și alții, cu răspunderi mari,

sunt dezgustați de multe. Un singur lucru rămâne în picioare, incontestabil și fără risc de interpretare a Istoriei: e eroismul armatelor, eroismul celor mulți. Parcă nu-ți vine a crede că e același om, soldatul rănit și încăpățânatul, îndărătnicul sătean din timp de pace.

7 octombrie

Dragul mamei, azi e aniversarea ultimei tale nopți în casa noastră. Nu vreau să mă gândesc, să mă chinuiesc. Nu vreau să-mi amintesc. Vreau să te cred viu, aci lângă mine, vesel, mulțumit. Visul de atunci – se împlinește anul! Cădeai ca o coloană frumoasă! Subliminalul meu visa, ori mă vesteau conștiințele dispăruților? Mama, Sterică, Colea, Nicușor, Buby? Poate Vintilă⁴⁶⁰! Măine preparative pentru miercuri. Am vrut să le fac acasă, așa încât să fie casa preocupată de tine.

Curios! Nu, nu vreau tristețe pentru tine, vreau să se gândească toți la tine cu bucurie.

8 octombrie

Dragoste, azi a fost o zi mare pentru tine. Parastas de un an. Vreme frumoasă, dar frig. Parcă și aerul s-a înăsprit anul acesta. Slujba înălțătoare, dar eu eram și sunt de

⁴⁶⁰ Fratele mai mare al lui Stelian Voinescu, mort de tânăr.

lemn. Trăiesc într-un fel de imitație de viață, fără rost. Când sufeream ca de o rană deschisă, nu zic că era mai bine, dar eram mai om. A secat și izvorul din mine. Nu mai simt, nu mai sunt atentă la cei din jurul meu. Vorbesc, dar sunt aiurea. Acum câțva timp eram tot așa, departe, dar eram la tine, te căutam pe acolo. Acum parcă sunt nicăieri. Nu știu unde ești tu, de aceea această depeizare în mine. Ori sunt ecoul stărilor tale? Ori ești și tu detașat într-o ariditate adâncă? Trebuie să trăiesc această stare ca pe o încercare? Prietenii tăi au fost la biserică. Coccoane multe. Așa ai avut tu totdeauna parte... de muieri! Pui mic și dulce. Am fost ca de lemn la tine. Nu te găseam printre florile cele multe. Ce cumsecade a fost grădinarul că a înflorit frumos mormântul. Am ezitat să scriu cuvântul. De ce? Mă speriu de cuvinte. Dragule, poate că azi sunt o iască fiindcă, în loc să fiu o Marie, a trebuit să fiu o Martă. A muncit Aurora, dar ea nu admite nici la altul să decidă altfel decât vrea ea. Decât să discut, am lăsat-o. Desigur că eu moșmondeam mai mult și nici nu făceam totul bine, deși altădată când primeam, erai mulțumit. Lumea drăguță că a venit. Nicu foarte abătut. De s-ar aranja chestia cu premilităria lui Nelu! Zizelle și Ionel drăguți, au venit puțin și ei. *Tête-à-tête* cu Mariana. Aș vrea să ascult cu tot sufletul, dar sunt absentă. Coana Cecilia m-a

dojenit că nu sunt destul de mândră. Are dreptate, desigur, în teorie. Ar fi frumos să fii mândru în durere, dar eu nu sunt de această trampă, sunt o slabă, o sentimentală, și provoc un sentiment de protecție.

9 octombrie

Stelule dulce, știu, azi, prin intuiție internă că ești. Unde? Nu vreau să raționez ca să nu pierd puterea credinței. Cine poate spune *este* și cine *nu este*? Zice Goethe și are dreptate. Nădejdea mea îmi spune că ești. La tine, azi, liniște, flori, lumină frumoasă de înserare. Te credeam părtaș la simțirea mea, te credeam cu mine. M-am întors liniștită. Trecui la Aurora, apoi cu ea la Mircea, pe care l-am găsit destul de bine, numai mersul e foarte greu, se clatină pe picioare... Régine, săraca, tremură în sufletul ei! Știrile de pe front ar fi strălucite, dacă n-ar implica măcel, morți, răniți, durere incalculabilă pe ambele fronturi. Nu mă pot bucura fiindcă eu știu ce înseamnă să-ți pierzi bărbatul și mă gândesc la milioane de văduve, logodnice, mame, copii, părinți, frați, prieteni, la toate legăturile între oameni, din care se naște omenia. Radio Londra amenință astă-seară, semn că știrile noastre sunt adevărate și în așa grad că englezii nu le mai pot dezminți. Iată pentru ce trec la amenințări. Ce să doresc, pui mic? Întâi, libertatea noastră, pe urmă celelalte. Când zic libertate, zic

independență, căci libertatea nu mai poate renaște decât într-o Europă salvată de toate nuanțele totalitariste și de toți aventurierii. Or, când se va putea asta? Când se va putea atinge un nou și real grad de cultură? Libertatea așa-zisă, de care ne bucuram altădată, s-a dovedit că nu am știut s-o merităm, că am fost toți copii mici în fața acestui tezaur, pe care l-am irosit. Poate că acum când știm ce îi e lipsă, vom ști s-o cultivăm fără s-o schimonosim.

Azi, în tramvai, când mă întorceam de la tine, la stația Parcul Carol m-am izbit de două fizionomii pur mahala românească. Mi-am zis: iată mitocanul, cum nu cred să existe speța aiurea. E a noastră, din păcate. Întâi, o domnișorică. Nimic frapant la ea, foarte corectă și drăguță, are *un air pincé de reine offensée*⁴⁶¹, un surâs de dispreț înțepat pe buze, ca și cum omenirea întreagă îi greșise, ei, care „știi dumneata, cine sunt eu?” N-am întâlnit aiurea această fizionomie decât la noi, la mitocanul (din toate clasele sociale). Mi s-a strâns inima, ca și ieri, când am aflat anacronica poză a Marthei Bibescu. În fond gestul ei și mâna necunoscutei mele purced din același sentiment de egocentrism exasperat și fundat pe vulgaritate, care zadarnic dă să acopere simțământul unei inferiorități! Al

⁴⁶¹ Un aer înțepat de regină ofensată (fr.).

doilea tip: un bărbat mare, bălos, ordinar, lătareț, brutal, dar mai simpatic, totuși. Mă întrebam ce deosebește pe acest burghez român de cel de aceeași speță francez sau neamț? La defecte egale cu al nostru, se adaogă convingerea că el este „cineva”. Oare nu e vinovată lipsa de stabilitate a micii noastre burghezii, lipsa de continuitate în ocupații, lipsa acelui cadru social care dă omului un loc în lume, înainte ca el să și-l câștige!? La noi, *mitocanul* mi se pare a fi tocmai micul burghez care n-are conștiință despre locul lui în ierarhie și, în râvna legitimă de progres, crede că dorința lui e realitate. Nici nu vorbesc despre sărirea de etape, căci nu e cazul, saltul e numai lipsă de încadrare. Mitocanul, nu crezi că nu e nici parvenitul, nici declasatul, nici Mr. Jourdain, nici Rastignac. Mitocănia nu se găsește decât la noi, în sensul ei adevărat: o copilăroasă ținută de copil mic în haine lungi, o uitare a ierarhiei de valori, un egocentrism ce dovedește lipsa de educație a sufletului, primitivitate și spoială. Mai ales spoiala unei false libertăți, a unui fals individualism. Ce putem cere noi? Decât să ne mai ia viața în serios. Iată țărani. Pe ei îi iubesc și îi respect. Te sărut, dragoste. Azi te aștept.

10 octombrie

Dragoste, azi zi muvmentată⁴⁶², lume prea multă. Dimineața și seara lectura piesei lui A. Rigler. Are multe părți bune, campează⁴⁶³ personajul, dar nu e destul de literar și nu destul de concentrat dramatic. Inșirare de tablouri, unele foarte reușite. Influență cinematografică. Adria îl prezintă ca pe un bun prieten. Nu cred să fie altceva, *pas la tête à ça*⁴⁶⁴. Nu te văd pe tine pierzând nopți cu el de vorbă. Are ceva ce nu pot descifra. Nu-l cred inteligent, dar nici prost. Ratat, ori umilit de viață? Cora Voinescu a fost în treacăt pe aici. Discuții în jurul menajului Cellei. Parcă ar fi soră cu Valérie – iubirea groaznic de egoistă pentru fetele lor. Le vor după calapodul propriu, nu după măsura lor adevărată. Gelozie față de toți ce le pot înstrăina puiul! (Iubirea de mamă nu e întotdeauna ideală!) Animalitatea intră în mare măsură. Alături, tot atât instinct de conservare proprie. Inima omului nu e frumoasă, vorba lui Cocteau! Toți suntem urâți, mici, sub posibilitățile noastre. Mă bucur că mâine vine Irinel. Mă bucur ca de o posibilitate de a da vieții un

⁴⁶² De la fr. *mouvementée*, agitată.

⁴⁶³ De a fr. *camper*, aici cu sensul de a părăsi.

⁴⁶⁴ Nu-mi stă mintea la asta (fr.).

sens. Gândul că o pot ajuta să-și accepte cu bucurie soarta îmi dă o așteptare, un fel de proiectare în viitor, mă leagă de viață. Jean Paul tot mai drăguț, mai matur. Mă înțeleg bine cu el. Acasă e răsfățat, e iubit, dar le lipsește tandrețea. Se cântărește tot ce face unul pentru altul. Și noi făceam la fel și ne chinuiam, deși ne iubeam cu disperare. Căci și tu mă iubeai – mai puțin, sau mai bine zis mai intermitent. Azi, la lectură aveam în mine calmul din acele zile când te știam la tine, în pat, citind și apărând în ușa, cu bandoul pe cap, întrebând fără jenă: „da, n-ați mai isprăvit?”. Te privesc. Ești viu în toate fotografiile. Aștept mărirea uneia. Scrisoare bună din Franța. Mi-e dor.

Merci că ai venit azi-noapte, dar nu știu cum. Îmi aduceai mâncare. Acum știu de ce azi sunt mai vie. Vino iar. Ajută-mă să mă obișnuiesc cu viața. Biata Aurora îmi spunea că nu mai poate iubi de când Nicușor a părăsit-o așa. Voi știți acum, desigur, mai bine, de ce?

11 octombrie

Correspondență cu străinătatea. Nimic special, iar zi pierdută. Radio Londra veninos. Nu știi ce să mai alegi. Acum, după baie, în pat, citesc, singura oră întrebuițată bine. Altfel, o destrămare fără rost. Cum să fac să stăvilesc întreruperile de lucru? Te aștept și la noapte. Ai fost, dar

nu-mi aduc aminte cum. Rugat pe Mariana pentru mărirea fotografiei tale.

12 octombrie

Dragul meu drag, astă-seară mai mult ca oricând îmi lipsești. Tu erai cel care înțelegea multe. Am fost la Djuvari. Mă cutremur de ce cutremur poate fi între soți. Noi ne detestam și ne adorăm, aici e un fel de ostilitate latentă. Ghighi parcă e obsedat de nevoia de a place tuturor femeilor, ea e agasată de asta. Oare voi bărbații nu puteți abdica la trup? E drept că rămâneți tineri vreme mai lungă, poate și sufletește nevoia de a iubi și dăruie mai durabilă ca la noi. Dar degeaba, tot tu ești cel mai inteligent, cel mai viu, cel mai cald dintre toți colegii tăi. Egoismul tău era mai simpatic, mai copilăros, mai animalic, al lor e în suflet. Uite, vorbesc cu tine mai real decât cu toți, simt că tu mă înțelegi, mai ales acum, mai bine ca toți. M-am întors acasă pe beznă, singură – și totuși nu mă simt singură, sunt cu tine. În tăcerea nopții aici în camera noastră, te găsesc. „Sus” nu te găsesc sub flori, deloc. Aci aștept să intri pe ușă. Închid ochii și sper că, deschizându-i, te găsesc surâzător și drag, ca pe vremuri bune. Restul e uitat, fiindcă nu era din tine, din cel ce ai rămas în veșnicie. Uneori mă surprind cu o bucurie în mine, cu un elan mare. Parcă îmi e rușine. E

atâta nenorocire în lume! Și totuși trebuie construit cu credință și curaj ceva. Mai bun? Știu eu? Ceva viu! Mai conștient, mai uman și prin aceasta chiar mai aproape de Dumnezeu. Am poftă să scriu. Am un fel de libertate mare în mine. Uite, astă-seară mă găsești ca altădată binedispusă, aș glumi și aș râde cu tine. Vii? Sunt așa fiindcă te-am visat. De ce dai plapumele la o parte? Toate! Îți e cald? Bine? A ta.

14 octombrie

leri-seară n-am scris nimic special. Eram foarte obosită, n-aveam nici caiet. Azi trebuie să stau cu tine de vorbă în chestia Nicu-Nellu⁴⁶⁵. Ce mi-a spus Nicu astă-seară m-a îngrijorat teribil. Mica sumă de care dispune cât o să țină? Surorile sunt într-o situație precară. Situația lor e poate disperată. Să fie oare cu putință să se facă ghetouri? Am înnebunit cu toții!? Deportările sunt de o cruzime ca și executările! De ce suntem fiare sistematizate? Omorârea copiilor mici e demență sanghinară. Oare ne dăm noi seama la ce ne vor duce aceste cruzimi? Nu se pregătește oare, cu voie, o revoluție sângeroasă? Voi, cei eliberați, nu puteți opri asemenea nelegiuiri? Nu se poate să insuflați

⁴⁶⁵ În plină perioadă de persecuție a evreilor, Nicu Satinover, cumnatul Aicei Voinescu, era foarte îngrijorat de soarta familiei sale, mai ales pentru fiul său Nellu.

demenților care nascocesc asemenea orori sentimente mai omenoase? Oare bruta alemanică din a cărei caboșă⁴⁶⁶ izvorăsc asemenea gânduri, nu e o dreptate divină s-o pună la loc? Cum priviți voi de acolo la toate aceste bestialități? E de ce să fii nenorocit de a trăi într-o asemenea epocă! Doamne, fă Tu o dreptate strălucitoare. Arată-Te. Altfel, se scufundă totul în negură demonică. Ady [Pantazi] îmi spunea că se fac gheșefturi rușinoase. Astă-seară, Nicu îmi povestea fapta netrebnică a patru agenți de la Asigurări, care au cerut de la obraz 20 000 lei, fiecare. E o rușine! Merită clasa asta infectă a societății noastre să piară. Suntem scârboși. Dacă nici în ceasul acesta de suferință și jertfă supremă nu suntem în stare să devenim oameni, atunci merităm să pierim. Doar țăranii sunt oameni de treabă. Ei, am auzit, refuză să mai împuște evrei nevinovați, de aceea s-a inventat deportarea. Sistemul de persecuție nediscriminată e o mișelie, care nu trebuie să fie tolerată de creștini. Dar nici unii n-avem curajul să ridicăm glasul. Ce e de făcut, dragule?

15 octombrie

Am trecut pe la tine, de departe, trecând cu Jora înspre Mimy Spandonidi. O zi superbă de toamnă, parcă nu ar

⁴⁶⁶ De la fr. *caboche*, aici cu sensul de căpățână.

muri mii și mii de oameni, parcă nu ar fi durere nemăsurată pe pământ. Eu, de o liniște îngrozitoare, parcă tu n-ai fi dus! S-a schimbat ceva complet, un sentiment sui-generis. Îmi lipsești și ești tot timpul cu mine. Uneori mă întreb dacă sunt indiferentă sau dacă prezența ta mă consolează. Parcă visez. Tot mai mult visez. Nimic nu mai contează definitiv. Azi-dimineață, sfeștanie la școală, festivitatea bine marcată. Mi-a plăcut. Atmosferă. Jora curajos și leal. Foarte bine. Copiii însuflețiți. Poate acolo să uit de neantul meu, să sper în ceva.

Marietta zicea: „așteaptă pacea”. Așa ziceam când trăiai tu. Acum, când văd ce orori sunt pe lume, mă tem și de ce va fi la pace. Suntem niște brute, toți. Nimic nu-mi face bucurie, afară de intuiția vieții viitoare. Uneori o am, alteori nu cred. Te aștept, *voilà tout*⁴⁶⁷.

16 octombrie

Dragoste, azi am înghețat. Am fost la spital, am vorbit cu soldații, dar aveam impresia că *je suis de trop*⁴⁶⁸. Numai bietul Vrăbiuță, fără un picior, părea încântat că ne ocupăm de el. Ceilalți simt nevoia să vorbească mult. În fond, dacă n-ar fi decât să-i ascuți și le face bine. Le-am

⁴⁶⁷ Asta-i tot (fr.).

⁴⁶⁸ Sunt în plus (fr.).

făgăduind să mai vin sâmbătă. Aș vrea să le duc vestea căderii Odesei. În mine nu mai găsește nici un ecou de bucurie. „Luptele de stradă” mi le evoc prea bine, ajutându-mă cu cele ce văd și aud în spitale. Orice veste nu mă mai poate bucura – una singură: încetarea ostilităților. Când va veni? La biserica italiană, un soldat neamț în confesional. Curioasă impresie: nevinovăția individuală târâtă la crimă de colectiv. Unde e adevărul? Unde e dreptatea? Azi auzeam pe unul din soldați, mai târgoveț, mai flecar, mai gen legionar, vorbind de izgonirea rușilor din Rusia. Am încercat să-i explic că nu e vorba de cotropit o țară, ci de desființat un regim. Dar după ce le-a intrat în cap imperialismul, cum să le mai scoți din minte asemenea idei? Ca și celălalt, care am impresia că e cam mitoman, vorbea de serviete de ruble și cozonaci și despre vin în tranșeele rusești ca și de apă de colonie și pudră, pentru a conchide că acolo erau „jidani”. Cum să le mai limpezești capul și sufletul când sunt otrăviți sistematic? Doi erau să se ia la ceartă fiindcă mitomanul nu voia să creadă ce-i spunea vecinul de pat. Alții sunt liniștiți, cuminți și sobri. Tot spitalul mi s-a părut mai defectat. Măine încep cursul. Altădată te bucurai cu mine! Vii iar?

17 octombrie

A căzut Odesa. Azi manifestații. M-am deșteptat în steaguri! Credeam că mă voi bucura mai exploziv! De ce această lipsă de entuziasm?

Anul trecut, în plină durere sfâșietoare, știam să mai vibrez. Azi sunt leșinată. De ce, dragule? Am văzut prea mulți nenorociți la spital? Mă doare până la dezgust ce se face cu evreii? E atât de inuman, încât nu mai pot spera într-un viitor mai bun de la o generație care face cruzimile organizate sistematic. Că putem răbda asemenea monstruoziități și să ne facem executorii unui plan monstruos al altora mă abate până la deznădejde. Mă doare inima. Mă simt *prost*. Poate că vii tu să mă iei. Dacă m-am stins, n-am de ce să mai trăiesc.

Vizita lui Cosacu mi-a făcut bine. El are calmul sănătos al poporului nostru. Eu n-am nici acest calm și nici curajul să mă răzvrătesc și să țip. Le-am spus azi în clasă să se scuture de barbarie, dar n-ajunge, trebuie putere, trebuie o voce tare, trebuie un dinamism ca al barbarilor. Nu cred să convingă cineva vreodată că asemenea procedeu ar putea servi vreunui popor. Nu suport răutatea și prostia. Tu ai plecat la vreme! Eu, rămânând, trebuie să asist la prăbușirea tuturor credințelor mele. Ce va vrea Dumnezeu cu mine! Oare nu e orgoliu nebun să cred că

Dumnezeu vrea de la mine ceva? Contez eu pentru el? Contează neamurile? Tu știi acum: noi răbdăm și nu știm de ce! Groaznică e soarta omului conștient. Tragedia omului abia acum o trăiesc, de anul trecut. Un fel de neputință totală mă cuprinde. Nici o nădejde de mai bine pentru mult timp de aici înainte. Poate cei tineri vor descoperi ceva bun în această viață. Să le ajute Dumnezeu. Eu sunt frântă.

Nu mai am nici putere de deznădejde în mine. Rabd. Dar *nu accept* monstruozitatea! Vii? Te las ca să ascult radio Londra. Și ăștia mint!

Zi bună azi la Marius Nasta. Familie în sensul adevărat al cuvântului. Vestea că Irinel nu se mai mută în bloc mă decepționează, prea mă bucuram de apropierea acestui tânăr menaj, care îmi e drag. Veștile din Odesa zguduitoare. Ai noștri sunt liniștiți, dar rușii se omoară între ei. De-ar face odată pace!

Puiule drag, te iubesc. Vii la noapte? Te aștept.

19 octombrie

Stelule dragă, azi o zi grea! Nimic nu-mi merge. Am fost la tine, sus – sunt goală în fața crucii tale. Nu vreau să cred, nu pot, nu știu ce mi se întâmplă. N-am renunțat totuși, deși vreau să ascult simfonicul la radio. De ce? Oare îmi închipuiam că tu te superi? Ași! Din suflet strâmt,

conformist și din nevoia de a renunța. A ajuns bolnăvicios. Trebuie să fac o cură împotriva rutinei din mine. Superstiția gestului repetat. Până și în raportul meu cu Dumnezeu am omorât orice spontaneitate. Totul devine ritual gol. Nu mai vreau așa fiindcă mă desființez spiritual. M-am analizat bine azi și mă înspăimânt de sărăcia cumplită în care trăiesc lăuntric, nici o nădejde, o detașare slăbănoagă. Altfel anul trecut când sufeream. Atunci trăiam dincolo. Acum nu mai ajung acolo și nici aici nu mai găsesc nimic pe plac, afară de natură. Acum sunt *bătrână*. Când mi-a venit Mariana cu entuziasmul ei după concert, simțeam că nu o pot suporta la început, mă scuturam de ea ca de un dușman, era toată puterea ei de viață care mă copleșea și mă umilea și-mi arăta inexistența mea. Pe urmă a fost bine. Dar la început simțeam că mă zvârl pe geam. Ce să fac, dragule, ca să revin la viață? Trebuie să iubesc, și eu nu mai iubesc. Am grija alor mei, a rămas sentimentul de frică pentru ei, altceva decât milă s-a stins în mine tot, poate nici nu era mult. Aveai tu dreptate că sunt egocentrică și pentru ochii lumii! Am fost „virtuoasă” din ambiție, ca să fiu impecabilă, acum plătesc această minciună morală prin desființarea mea morală. Simt că nici cursul nu va fi frumos anul acesta, fiindcă nu mai iubesc și nu mai cred

în valoarea a nimic. Firește, Shakespeare e frumos, dar toată viața omenească e o umbră, simt că nimic nu mă mai poate deștepta. E deșertul în mine! O grozăvie! Altădată știam că sufăr, dar dincolo de suferință e ceva. Acum gândul îmi e sterp de orice credință și emoție. Ce să mă fac? E suprema ispită, la care dacă nu mă susține o putere din afară de mine, simt că sucomb. Știu că sinuciderea e păcat și că poate m-ar muta într-un deșert definitiv – așa trebuie să fie infernul – sau stilul ăsta de deznădejde. Dar tot nu pricep de ce un biet suflet de om, care a tins spre bine precum l-a tăiat capul, pentru ce să se trezească în fața acestui neant? Nu doar că nu cred într-o supraviețuire! Uite, în ea am avut prea multe semne. Dar în sensul acestor chinuri nu cred. Nu le simt pozitive, le simt efectul unor orientări greșite. Eram croită pentru viață plină, dar n-am făcut decât să renunț la toate impulsurile mele, socotind că așa te umanizezi. Desigur că da, cu condiția să fii de calitate atât de rafinată. Eu, pesemne, sunt încă de calitate foarte terestră și am vrut să fiu angelică. *Et qui veut faire l'ange, fait la bête!*⁴⁶⁹ Mare năroadă am fost. Nu doar că pun preț pe cele renunțate, dar, iacă, mor de inaniție. Sunt ca o iască, scrum. Cum să mă leg iar de viață? Dacă mor acum, sunt bună de rebut.

⁴⁶⁹ Cine se vrea înger face pe prostul (fr.).

Ce să mă fac? Uite, mă las în mâna Domnului și a Sfintei Fecioare. Doar se vor milui și de mine. Tu, dacă poți, nu mă lăsa. Tu spuneai că nu te-am ajutat și *mă dezolai*, acum înțeleg că aveai dreptate. Cu vitalitatea din tine, trebuia să fi suferit de sărăcia mea interioară, făcută din rațiune fără instincte, fără pasiune. Mă credeam plină de suflet, dar iată că nici sufletul nu era puternic într-un trup fără pasiunea vieții. Doar vorbe, vorbe, vorbe, de mine! Dacă m-ar mai interesa ceva, ar trebui să scuipe asupra-mi. Să întorc spatele și să merg înainte. Dar nimic, nimic, nimic în fața mea și nimic în urmă! Neantul vorbitor, iată definiția mea. Izvorul a secat. Nu sunt nici măcar sigură că aș crede în ce cred și spun, sunt o abominabilă eroare, care se cunoaște pe sine. Ce să fac pentru ca să pot continua să trăiesc? Vreau să fac un plonjon în viață, fără să mă mai țin de prescripțiile morale. Vreau să beau, să mănânc, să urăsc, să doresc, mi s-a urât de îngerul sterp ce am fost fiindcă e de carton. Am oroare de mine, de viața mea. Dacă mor, să nu mă plângeți.

Vino să mă cerți ca altădată! Pussy drag, a ta.

24 octombrie

Dragule, pic de oboseală, am făcut curse imense azi. Biata Ileana a scăpat ușor. Zi plină. Dejun Marietta, curs, Ileana

bolnavă, Radio, Mimy Sfetea, drum lung până la Mimy [Paleologu], ca minerii prin întuneric, cu lămpile, prânz amuzant, înapoierea iar pe jos! Bietul Mișu, sacrificându-se pentru acompaniament. Frapantă opoziția tot mai flagrantă a lui Alex [Paleologu] față de tatăl său, mai atenuat și de alt motiv decât la Jean Paul, dar la fel de agresivă. De ce? El îl adoră pe tată-său. E valul vremii, pesemne. Pic de somn. Vii în vis?

25 octombrie

N-am făcut nimic toată ziua. Afară plouă. Dimineața treabă în casă, apoi lume. N-am citit nimic. Pierd vremea! Fiecare cu mine 10 minute și eu toată ziua! Cum să fac să înceteze asta? Râzi? E de răs. Soarta. Vreau să citesc. Pic de somn. Încerc, dar desigur zadarnic.

26 octombrie

Stelule drag, tu știi că Zizellucu nostru a fost foarte grav bolnavă? Îmi e o frică latentă (de câteva zile), de la masa la Mircea, să nu se întâmple ceva. Te rog pe tine, dacă se poate, ajut-o să treacă hopul ăsta să se poată îngriji și trupește și sufletește cum trebuie. Tu știi cât îmi e de dragă. Orice face e făcut cu sete de viață, care scuză egoismul. De aceea toți o și iubim atât. Vizita lui Ady [Pantazi]. Mă înțeleg cu ea perfect – adevărat e că sângele

apă nu se face. E o dragoste deosebită între noi. Am impresia că o roade faptul că noi am fost întotdeauna frustrate materialmente. Ce importanță au banii? Altele au mai mult! Dacă erai tu aici, restul nu contează. Vorbit la telefon cu Mircea Eliade. E așa de bun și de blând cu mine de când te-am pierdut. Aurora și Nicu foarte drăguți. Iată oameni generoși ca și Mircea și Régine. Au cu ce? Firește, dar e și maniera. Îi simți că au mâna larg deschisă, nu sunt meschini. Obiceiul de a fi bogați? Deloc. Alții, mult mai bogați, sunt meschini. Ei, oameni socotiți, dar ordonați, generoși. Te aud spunând: vezi, neamul meu! Mă bucur cu tine și îi iubesc. Aș vrea să le fie totul bine. Aș vrea să fac o plăcere lui Nellu. Te las, pui mic și drag, ca să citesc cartea lui Ion Zamfirescu⁴⁷⁰. Mă interesează. Până acum, nu pare nimic original, e încă viziune istorică, dar e o sinteză foarte inteligentă. Am impresia că ideea de ansamblu e originală. Să vedem. Eu am nădejde în băiatul ăsta. Are suflet și e foarte deștept și apreciază finețea, nuanța, spiritul. Mariana⁴⁷¹, desigur, l-a ajutat enorm în

⁴⁷⁰ Ion Zamfirescu, istoric literar. Lucrarea la care se referă Alice Voinescu este teza lui de doctorat, publicată în 1941, *Spiritualități românești*.

⁴⁷¹ Mariana, soția lui Ion Zamfirescu, profesoară la liceul „Regina Maria”; fiica Florichii Rarincescu, prietena Alicei Voinescu.

evoluția lui. Totuși, mi se pare că are un soi de tristețe în el, un fel de abatere. Oboseală, sau „dezamăgire”? Simte oare patronajul? Tu spuneai că le agasa la mine și totuși nu era nimic în intenția mea decât nevoia de a te vedea foarte apreciat, de a te vedea pe tine deasupra tuturor și a mea! Oare voi bărbații nu suferiți de mania de a vă teme de femeile conștiente ca de niște tirani? Acum tu știi cât nu doream decât să fii tu superior și stăpân! Săr la altceva. De unde Alexianu are șase milioane pentru casă? Cine credea că el va deveni stăpânul casei Anei? Noi am fost proști, pui mic! Dar mai bine așa. Tu, sunt sigură, trăiești în lumină și seninătate, fiindcă sufletul ți-a fost curat ca neaua. Iar eu, respectată și pentru tine și pentru mine. Sunt mândră de tine, aș vrea să port toată viața semnul că sunt văduva ta. Te iubesc.

27 octombrie

De 24 ore plouă fără răgaz. Eu, bolnavă în pat. Parcă mă strâng în jurul meu mai bine și scap de lumea de afară. Azi-dimineață Cella Siegfried a plâns cu parapon. E de ce, mica de ea! De-am putea fi mai puțin răi în lumea asta! Dar să începem cu noi înșine. Am iar un val de amărăciune în mine, deși n-am dreptate. Azi, atâtea dovezi de prietenie și dragoste. Marietta mi-a trimis mâncare, Mișu doctoria, Mimy a telefonat. Rory a lucrat pentru

mine. Valérie a întrebat. Pe ea am paraponul fiindcă nu se gândește decât când are nevoie de o intervenție, de orișice! E tipul egoistului care nu cunoaște decât pe cei care îi sunt de folos. De ce mă mai tulbur? Așa este ea de când o știu. De când eram copii ne tiranizam. Dar eu mă înfuriu fiindcă n-am generozitatea să trec peste egoismul ei, care uită că sunt și eu om cu nevoi. Mă consideră bună la toate! Cu ce ușurință uită că-mi luase ultimii 17 000 lei ce posedam, făgăduind că-i dă din moștenirea Anei. Acum, când moștenirea vine, îmi face tot soiul de socoteli, uitând de datoria față de mine. Avea un ton ofensat, parcă eu o spoliam și nu admite ca eu să am demnitatea de a nu primi sacrificii de la cumnați, pentru ca să pot, în schimb, împărți tot ce e al meu. Adică de ce să mă pun eu în inferioritate, pentru ca alții să-și facă toate chefurile cu ce e al meu și pe care ei socotesc că nu am dreptul să-l folosesc pentru mine? Ei bine, nu. Voi fi și eu egoistă o dată, pe de-a-ntregul. Îmi plătesc impozitele, depun restul la Aurora pentru o piatră la căpătâiul tău, și-mi cumpăr cămăși, ciorapi și tot ce-mi trebuie. Prea îmi ține socoteală de ce am pe lună! Sunt bufnoasă, e drept. Tu îmi spuneai toate astea și eu mă supăram. Acum recunosc și mă torturează gândul că lumea e urâtă, începând cu mine.

Tu știi că banii pentru mine n-au nici o valoare, dar mă doare nedreptatea egoistă. Adică mie de ce să nu mi se cuvină nimic? Ea cumpără pe ascuns de toate, nici măcar nu-mi semnalează izvoarele. Sufăr că trebuie s-o judec. Sufăr, ca și cum fac un păcat. Și totuși, dreptatea e dreptate. Oare dragostea trebuie să fie năroadă? Să se lase batjocorită? Așa or fi sfinții! Nu sunt din stofa asta. Sunt ceea ce sunt. Ordinea și justiția nu le pot nega.

În fond, n-aș fi bucuroasă decât după ce voi fi făcut prostia de a da tot ce am, pentru ca apoi să trag pe dracul de coadă. Ce proastă! Sărută-mă. Te iubesc. De ce azi în vis purtai un palton frumos, dar cam femeiesc și demodat?

28 octombrie

Azi iar lume, puică! Anosteală. Valérie în treacăt, binedispusă, dar „urând” pe toată lumea oficială! Tot mai mult știu că oamenii nu se schimbă! Maricica, furie și negativă, Marietta agasată de tonul celorlalți, Flo echilibrată, Lelia pătimașă în obiectivitate. Mme Mavrodineanu, cine o înțelege? Dar e atât de frumoasă și bună că e destul s-o privești. Atis, cu haz și detașată. Eu? Nu mai cred în cele trecătoare. Mariana singură plină de viață și de sens, e îndrăgostită. Mi te-a adus în fotografia mare. Ești tu, dar trebuie să mă obișnuiesc. E ceva străin. Te port în mine sub altă formă.

29 octombrie

Dragoste, pui mic, Stelule drag, îmi vine să te alint la nesfârșit și parcă te aud râzând. Aseară am avut impresia că m-ai atins. Am avut un fior de spaimă. De ce? Îmi ești atât de viu și de aproape! Fotografia cea mare are ceva straniu de viu. Parcă ești realmente în casă. Violetele de la Petre îți stau așa de bine. Pui mic și dulce, nu înțeleg, nu pot, nu vreau, nu știu cum să spun, nu pot accepta că nu mai ești cu mine pe un loc. Mă analizez, constat că sunt unele persoane ca Maica și Paul Desjardins pe care tot așa le readuc cu o facilitate mare. Așa și Colea și Tilică – nu au plecat definitiv. Dar și peisagii (Pontigny) îmi sunt în față când închid ochii! Oare totul să fie numai memorie?! Crudă enigmă a vieții. Atunci de ce nevoia nemuririi? Oare ca o invitare a trăirii în etern, încă din viață? Oare rostul acestui dor să fie altul decât o nostalgie după etern? Să fie un mijloc de adaptare nou, specific animalului-om? Dar toate facultățile superioare spirituale, ex. telepatia, să fie numai efectul unor cauze fizice? Nimic ce ne-ar întrece? Totul numai dor al nostru, dar nimic dincolo de el? Atunci, milioane de vieți pierdute, în iluzia nădejzii unei alte lumi. Și a mea. Iluzie sau ce e, ea face substanța vieții mele actuale. Lumina cețoasă și luna de astăzi mi-au deschis pofta de lumea ta. Oare așa o fi lumina voastră?

Dimineața am văzut-o pe Zizella. O lovitură în inimă! Facies descompus. Îmi e foarte teamă să nu se complice boala. Gândul că și ea ar putea pleca mă roade. Prea e tânără și prea iubește viața. După curs, Régine, spre seară, din întâmplare, întâlnire cu Rory – m-a dus alături de școală în subsolul în care se pregătește sala tinerilor filozofi. Conversație foarte simpatică cu Noica⁴⁷², Tatu și alți doi. Mi-a dat curaj pentru viitor. Se potrivea cu noua dispoziție de educare în școală, cel puțin coincidentă în sufletul meu. Acasă: Ileana bolnavă. Tity spune: „chichițe”. Cam are dreptate, e foarte răsfățată. Dar eu tot am grijă până n-o ieși din boală complet. Tu știi ce gândesc despre unele intervenții. Am constatat încă o dată ce ușor se amestecă oamenii în ce „nu le fierbe oala”, dar și cu ce puțin simț de răspundere. Mă întreb cât vor participa profesorii la educația studenților – luându-și răspunderea? Prima îmi pun această întrebare. Cum e să-ți iei răspunderea micilor c...ve? Dacă aș putea să am în grup doar fete cumsecade! În fond, toate trebuiesc crescute! Băieții sunt mai greu de controlat. Vom vedea.

⁴⁷² Filozoful C. Noica.

29 octombrie

Dragule, am fost astă-seară la Mircea, era ziua lui. A fost foarte agreabil. Tu erai lipsă, nu te simțeam acolo. Mâncare bună. Voie bună pe cât e posibil. Opresiunea din pricina persecuției evreilor. Nicu [Satinover] e un om extraordinar, are o demnitate *hors concours*⁴⁷³. Nu lasă să se vadă nimic. Maricica foarte drăguță. Intimitate plăcută. Mircea foarte simpatic. Dar am impresia că deja e puțin pus de o parte. Se vorbește fără a i se adresa direct, nu mai e ascultat ca înainte! Am suferit azi din această cauză. E drăguț cu mine. Îmi oferă 30 000 lei pentru fisc. Nicu la fel. M-am gândit să fac altfel, Mircea e de acord. Și tu, ce îmi spui?

Discuția cu Valérie, inutilă! Nu ne putem schimba, nici ea, nici eu. Sufăr să văd cât este de egoistă și lipsită de dragoste. Nici un cuvânt drăguț pentru Marietta, ai spune că nu îi e soră. Invidia de a ști că Marietta nu se istovește ca ea. Valérie nu ne iubește. Ciudată fire. Nu iubește pe nimeni. Își iubește fata în felul ei. Ea blestemă totul și pe toată lumea. Mă înfurii degeaba, nu schimbi pe nimeni, abia pe tine. O iau așa cum e, îți promit, iubitele, să nu mai judec pe nimeni, mai ales să nu mai încerc niciodată să-mi conving contemporanii despre ce ei refuză să

⁴⁷³ De excepție (fr.).

înțeleagă. Tinerilor, este datoria noastră să le spunem ce credem noi că este datoria noastră și a lor. Dar pe bătrâni? Fiecare crede în felul lui. Iubitule, sunt distrată tot timpul. Gândirea mea e împrăștiată. Unde ești? Visez tot timpul. Azi m-am surprins cu o cochetărie. Mi-am aranjat obrazul, părul, cu grijă ca în timpul când voiam să plac. Efectul a fost sensibil. Adria a găsit că arăt *très grande dame*⁴⁷⁴. Arătam așa, într-adevăr. Viața mă prinde iar uneori, prin combativitate. Surâzi, îți bați puțin joc, căci știi ce puțin contează asta. Dar vezi, pui mic, pesemne că nu am trăit destul, prea am visat și mai ales de la Oxford am luat o atitudine religioasă mai grea decât o suportă natura mea nemistică. Fără să vreau m-am falsificat și de aceea sufăr uneori cumplit. Ce e adevărat dă bucurie, numai ce e fals te poate deprima. Chiar durerea, cea vie, insuportabilă, uneori se făcea bucurie de viață în mine. Acum trebuie să trăiesc cu multă atenție pentru ca „văduv” să nu devină „un idol”, așa cum spune St. François de Sales. Să nu devină o „meserie”, o carieră, o uniformă. Nu vreau să fiu *une veuve abusive*⁴⁷⁵. Ce greu e să fii complet veridic, fără nici o poză fața de tine însuși! E foarte greu să fii om, e cel

⁴⁷⁴ O mare doamnă (fr.).

⁴⁷⁵ O văduvă abuzivă (fr.).

mai greu lucru. Ce ne cere oare altceva religia creștină? Ce or fi făcând Buchmann și ceilalți de acolo? Visez iar tot timpul, nu sunt atentă. Vorbesc cu tine, mai repede decât pot scrie. Azi în fotografia mare ți-am văzut iar ochii de copil bătut și trist! Sunt ochii pe care i-am sărutat cu dragoste necondiționată, căroră le iertam tot restul. Dacă pot să-ți fiu de vreun ajutor, cere-mi-l. Viața curată, dreaptă, bună, omenoasă, te poate mulțumi? Încerc să ies din deșert, poate pe o cale foarte joasă: mâncare bună și puțină grijă de persoana mea.

30 octombrie

Dragule, citind cartea lui Ion Zamfirescu despre „Spiritualități românești” – tu erai la curent cu cultura românească pe latura ei literară ca și istoria. Eu sunt atât de puțin pregătită! O lipsă mare, datorită liceului făcut acasă, săracuț. Sunt cunoștințe pe care nu le mai recuperezi mai târziu decât cu răceala minții. Nu le-am trăit la timp în adolescență, nu am vibrat atunci pentru ele (sau numai pentru câțiva poeți de frunte). Acum, le „știu” prin inteligență, dar nu au rădăcinile foarte adânci pe care ar trebui să le aibă. Resimt deseori un occidentalism în mine care stăpânește românismul meu. Desigur atmosfera celor 15 ani de acasă! Mama crescută în străinătate, tradiționalistă înfocată, dar teoretic. Mult mai român era

Sterică, deși jumătate grec! Călugărițele, Frau Flora, Merchenbücher, liedurile lui Schubert, pe care le cântam când încă nu știam doina! Atmosfera unei familii occidentale, cu nostalgia Occidentului! Și totuși, mă simt româncă prin dragostea pentru pământul și omul românesc. Și desigur prin instinctivul atașament pentru ortodoxia pe care am apărat-o în mine împotriva tuturor asalturilor venite de orișunde. Și mama, la fel! Tata era profund ortodox – fără s-o știe. Această fidelitate, susținută apoi și de cunoașterea critică, mă salvează în propriii mei ochi. Sunt româncă adevărată, prin chiar subconștientul meu. Mă simt solidară cu ultimul milog român. Dar sunt ignorantă în ceea ce privește istoria culturii românești. Mă voi documenta. Citesc cu pasiune istoria culturii românești, unde o găsesc făcută bine, obiectiv, occidental. Aș vrea să pot să scriu ceva pur românesc. Trebuie să mă inspire tu. Chestia, azi, între Marietta și Ady, mi-a fost penibilă. La ce tensiuni poate duce sentimentul de a fi frustrată, la M., sentimentul unei jene morale, la Ady. Eu una cred că Ady suferă de a ști că noi ne socotim nedreptățite de Anna. Poate mă înșel. În toate cazurile mă mir, adânc, că a putut discuta o asemenea bagatelă, când putea, de la ea, să rezolve litigiul. Nu știu încă ce motive au oprit-o să aibă

spontaneitatea unei eleganțe elementare, dată fiind suma modică pentru o milionară. Sentimentul că nu se cuvine Mariettei, sau altceva? Inima omului e complexă. Zgârcenie? Nu cred. Tu știi. Poate îmi spui. Te aștept sigur.

31 octombrie

Dragule, iar „kraval” cu Marietta din cauza fetelor C. E o temperamentală ca tine. Trebuie lăsată să-și verse focul. Încă o dată zic: banul, invenție a Diavolului pentru a dezmina oamenii, sau să-i încânte greșit. Eu însămi, deși îi dau imediat, mă simțeam „bine” cu ei. Îți aduci aminte ce fericit erai când luai un onorariu mai mare? Împărțeai banii *stante pede*⁴⁷⁶, dar erai mulțumit! Iar mă prind că nu există între noi un hotar absolut! Vorbesc cu tine ca și cum ai fi cu noi. Mircea iar a avut un mic acroc, dar era bine. Vorbeam cu Aurora de tine, de Maica, de Vintilă ca și cum erați cu noi. Telefon lung cu Tity. Știi tu ce spuneai. Amețelile devin prea dese. Ficat. Stomac? Tensiunea? A vedea! De ce nu vii în vis? Dor teribil.

⁴⁷⁶ Pe loc, imediat (lat.).

1 noiembrie

Dragule, azi zi frumoasă de toamnă. Astă-seară Maricica. Ce casantă e cu Mariana. Om ciudat. Nimic de schimbat, doar s-o lași să-și dea drumul ideilor, atunci uită opoziția în care se învâluie. Recunosc că nu e ușor de trăit cu ea, Valérie trebuie să fie uneori exasperată. Eu o las în apele ei. Mariana foarte cuminte, a plecat devreme. O nervozitate desigur, dar pe care și-o cultivă. Elevele Școlii Sociale cam fără alură. N-am nădejde în îndreptarea noastră decât prin țărani, restul contaminat de vechea superficialitate și confundă înțelegerea cu temperamentul. Nimic nu ne poate salva decât o credință vie. Eu o țin prin voință. Uneori mă năpădește îndoiala. *Văd mitul sub dogmă*. Nu mă emancipez, căci nu știu cât pot singură. Și iar îmi spun: ortodoxia noastră este opera unei vechi experiențe de credincioși, iar credința noastră în nemurire e veche cât oamenii. Trebuie să fie ceva esențial uman. Cristos nu a mințit. El a înviat. Vreau să trăiesc intens ce mi se oferă: muncă, natură, afecțiunea alor mei și a prietenilor, un gând, o carte, vreo călătorie. „Restul lasă-l în voia lui Dumnezeu”, cum spunea Montaigne. Nu trebuie să ne chinuim „metafizic”. Să fim de treabă, aici, de „dincolo” va avea grijă Dumnezeu. Saltul peste „aci” mi se pare presumțios, orgolios. Tu ai știut ce faci, când te

bucurai de viață. Eu nu mai am destulă dragoste. De aceea credința mea scade. Trebuie să privesc lumea, dincolo de tristețea mea.

2 noiembrie

Pui mic, ce curios te-am visat. Te purtam în brațe, dar erai jupuit și alb ca laptele. Să înțeleg că *tu a fait peau neuve*⁴⁷⁷? Eu cum te port în brațe? Rugându-mă pentru tine?

Azi la Conservator, profesorii m-au decepționat. În loc să se bucure că au dreptul să-i crească pe elevi, n-au văzut decât partea grea și mai ales au atribuit ministrului tot soiul de intenții. O lăbărțătură care m-a deziluzionat. Nu suntem nici măcar acum serioși. Eu mă bucur să stau cu ei de vorbă și să mă ocup de ei.

La tine, sus, florile trecute și cam fără rânduială. Gen biroul tău! Pesemne că e o coerență în toate! Pui mic, *merci* că ai venit. Te aștept iar.

4 noiembrie

Dragoste, de ieri sunt iar furie pe nemți. Din toate părțile vin veștile că se poartă prost cu soldații noștri. Pe de o parte, oficial anunță victorii românești, iar pe de alta, își

⁴⁷⁷ Te-ai născut din nou, te-ai înnoit (fr.).

bat joc de noi. Adică, profită de noi, ne storc de toate, ne consideră popor de sclavi și au pretenții să murim pentru interesul lor. Al nostru? Ce le pasă! Costel Vișinescu mi-a confirmat tot ce simțisem în ultima vreme: obrăznicia, hoția, cinismul acestor cotropitori. Veștile politice sunt alarmante. Dar eu tot trag nădejdea că nu suntem în așa hal lipsiți de instinct de conservare, încât să ne lăsăm jucați de ei! Dacă verzii se lasă iar instrumentați de ei și vor face iar vreo trăznaie, și ajungem la război civil, adică tot ce contează ei pentru a face din noi protectorat. Îmi e rușine să gândesc atât de mârșav de ei, dar intuiția mea nu cred că mă înșală! Iată la ce circumspecție ne-a adus politica de șnapani a „prietenilor” noștri! Sunt atât de scârbită când văd că cei ce ne conduc admit la cotropitori să se îmbuibă cu de toate, iar poporul român să moară de foame, încât nu mai doresc nimic alt decât să scăpăm de toți nemernicii. Chestia cu conservele Cochii B. și a pantofilor Maricichii e dezolantă – pentru nemți și nemțoaice se găsește orișice, pentru noi însă nu! Doamne, când vei plesni pe neobrăzați? Trebuie să vină și ceasul în care nemernicii vor da socoteală! Puică, voi, dacă sunteți, cum răbdați atâta nemernicie, nedreptate și brutalitate, fără să interveniți? Poate că Dumnezeu vrea așa, are El un plan cu efecte întârziate! Până acum, e drept, toți au

plătit. Va veni și ziua judecății pentru dictatori și cei care au dezlănțuit nenorocirea.

Astă-seară la Mircea, care era bine. Discuții cu Valérie, de data asta eram la fel de înfuriate pe nemți. Tot îmi propun să nu mai discut, dar zadarnic. Am să fac *voeux*⁴⁷⁸ de tăcere. Te văd surâzând sceptic și ai dreptate. Sunt incorigibilă. Am să încerc să mă învălu în mutism. Azi cu Tity am știut să nu intru în ceartă. Când a început să-mi „ordone” că trebuie să mă duc la cinema, am simțit că țin dar m-am stăpânit eroic, am deturnat vorba altfel am fi ținut ca la țară. E în fiecare om o tiranie, o nevoie de cotorire măcar a voinței lui! Trebuie rezistat cu eroism împotriva valului de barbarie care ne cuprinde pe toți. Trebuie vorbit despre asta și altora, în special celor tineri.

Iar mă culc, iar dorm, iar o zi fără nici un folos! Înțeleg tot mai bine ce înseamnă condamnarea la neînviere a celor care și-au pierdut viața fără nici un folos! Sentimente umilitoare. Ce mă așteaptă? Mă rog lui Dumnezeu să-mi acorde o moarte ușoară, fără spaimă, dar dacă și moartea o fi tot un chin searbăd? Cu dragoste și dor nespus.

⁴⁷⁸ Legământ, jurământ (fr.).

6 noiembrie

Stelule drag, ieri am fost prea obosită ca să scriu. Mă omoară ghetetele! E vârsta? Probabil. Cu sentimentul pe care-l aveam la Paris, azi am fost în târg și am cumpărat galoși, ciorapi etc. Ca și cum banii ar avea altă valoare când puși la o parte îi destinezi „cheltuielii”. Un sentiment foarte agreabil: nu suma importă, ci libertatea de a dispune de ea. În asemenea dimineți pricepi siguranța pe care o au oamenii bogați, deși nimic moral nu îi îndreptățește la o atitudine de superioritate.

Timiditatea funciară a omului lipsit! Are dreptate Marietta când se consideră nedreptățită tocmai din această lipsă de libertate și prin asta a lipsei de aplomb social.

E vânt mare afară. Ar fi de o mare tristețe acest ceas dacă nu aș simți că ești cu mine. Uite, intri pe ușă cu pălăria puțin pe ceafă, paltonul deschis, cu mutra obosită. Privești spre mine mucalit și râzi. Umbli cu lucrurile de pe toaletă, depui ceasul, îți faci cărarea, acum te dezbraci, pui haina pe scaun, iar surâzi și îmi spui „Moțule, tu ești o fată deșteaptă, tu vezi și ce nu văd alții!”. Tragi de haz o mică înjurătură, scoți cravata și fularul, vesta, te văd cum scoți butonul de la spate! Acum potrivești perina la

fereastră ca să nu tragă. Ești în cămașă, te rogi, treci dincolo să iei ceva.

Puiul meu drag și dulce! De ce te așezi pe canapeaua de piele cu mâinile la frunte? Hai, lasă regretele, viața ta a fost folositoare altora, ție însă nu. Eu jur în fața lui Dumnezeu că fără tine rămâneam o găgăuță. Te-am chinuit uneori judecându-te sever, credeam că fac bine că te scutur! Mai bine mă făceam cârpă și te iubeam. Nu te-am ajutat cum îți trebuia ție sau așa trebuia! Știu eu? Suntem rezultatul educației, al mediului, al tradiției. O femeie de treabă e așa. Am fost așa, uneori așa cum știi, à *contre coeur*⁴⁷⁹! Cum aș ști acum să fiu nevasta ta. Dragoste! Dacă ne mai naștem o dată tot pe tine doresc să te întâlnesc, tot cu tine să fac casă, amândoi mai înțelegători.

Mi se revarsă sufletul de dor! Mă gândesc la sāraca Angela Cristescu, a murit unicul ei copil, Rafail. E cu voi? Poți tu să-i mângâi pe bieții părinți?

Copiii (Costel, Teddy, Mariana, Zlatcu) mi-au făcut bine, dar băieții sunt prea triști, i-a maturizat războiul. Sunt convertiri variate! Mă bucur să-i revăd, vin luni la clasă, aș vrea să le fac o lecție frumoasă, să-i ajute să trăiască. Mă ajuți tu?

⁴⁷⁹ Împotriva voinței sale (fr.).

7 noiembrie

Azi, pui mic, am făcut o lecție frumoasă, dar foarte puțini au putut să înțeleagă, îmi dau seama. Sunt subiecte pentru cei evoluți. Luni îmi făgăduiesc să le fac o lecție care lui Costel și lui Teddy să le fie un ajutor în starea lor sufletească. Telefonul Roriei mi-a făcut o bucurie. E o mare mângâiere să știi că faci bine duhului altora. Tu iubeai asta în mine, de aceea iubesc și eu latura asta în mine: fervoarea pentru frumusețe și toate valorile adevărate. Marietta, care a coborât două etaje ca să mă sărute, mi-a fost prilej de bucurie. Și la Mircea, cu Régine, Nicu și Aurora, am trecut un ceas de înțelegere bună și caldă. Bună și în cumpărarea de mezeluri, care erau în cantități suficiente! Zi bună și prin sentimentul că ești cu noi. Mâine mare paradă, voi încerca să prind ceva. Ziua mi-amintește întoarcerea din 1918. Era tot în noiembrie, după câte mi-amintesc.

M-ai așezat în vitrină într-un magazin lângă Riegler, între Teatru și Capșa. Parcă era ieri. O văd pe Regina triumfală! Amintiri, vis. Oare experiența voastră e asemănătoare cu imaginile prezente, dar fără substrat material? Îmi închipui viața ta ca un vis. Și totuși tu ai, sper, putere pe lumea asta. Tu poate ne influențezi, fără ca noi să știm. Cum să fac să fiu iar receptivă, ca anul

trecut, la tot ce vine de la tine? Ori tu nu mai vii atât de des, ori eu nu mai am sensibilitatea acută pentru „dincolo”?! Mă prinde viața iar în mreaja ei. Anul trecut eram cu tine. Dar poate așa se cuvine.

Măine, pentru sărbătorirea lui Jora, voi face aici o excepție, mă voi duce la concertul dat de elevi și profesori. E ceva foarte intim și al școlii. Dimineața poate mă duc să privesc parada de la Credit închid ochii și te văd defilând în uniforma Frontului⁴⁸⁰ la 9 mai 1939. Te văd, sculat pe la ora 6, febril, fără astâmpăr, tânăr și frumos și fercheș. Ai plecat de pe la șapte și jumătate – opt la minister, v-ați încălzit puțin într-o bodegă (cu colegii tăi), te-am văzut pășind serios și decis în plutonul de avocați. De sus te urmăream cu mândrie, cu dragoste. Se deșteptase în mine femeia mândră de bărbatul ei militar! Erai un fel de combatant în rândurile elitei românești! Când mă gândesc că mâine se va aclama un altul decât cel de atunci! A fost vinovat.

Recunosc, dar nu el singur, ci și împrejurările. Antonescu nu s-ar fi dat cu Axa dacă nu era mânat de sentimente de ură sau cel puțin de opoziție față de Carol al

⁴⁸⁰ Frontul Renașterii Naționale, înființat de Carol al II-lea.

II-lea. Și acesta n-ar avea azi *tort*⁴⁸¹ dacă conjuncturile Europei ar fi fost cele dorite de toată lumea.

Discursul lui Goebbels foarte semnificativ. Se adresează unei țări care se agită întrebând: „Până când?”. Simptom că la ei acasă e nerăbdare și oboseală. Până când? Până unde? Nu mai știe nici Hitler. A sosit momentul critic pentru aventurieri. Îl simt cum crește. Pentru biruirea bolșevismului, merită, totuși, un gând de iertare. Azi, în preajma sărbătorii de mâine, mă simt generoasă. Dar toate popoarele robite și absolut nevinovate îl vor ierta vreodată? Cine e complet nevinovat de groaznica aventură prin care trece Europa? Toți suntem vinovați. Numai Dumnezeu are dreptul să blesteme și să ierte. Oare mâine vor pluti deasupra celor vii toți cei care au căzut și s-au jertfit? Îmi place să cred că ei vor fi în fruntea alaiului. Între voi și noi drumul e neted, voi doar sunteți înaintea! Așa trăiesc și îmi fac viața posibilă și mie, ori plăcută, când soarele e frumos pe cer. Mâine voi sta de vorbă cu tine despre cele văzute împreună! Dragii mei toți! Mi-e dor de voi teribil – Maica, Colea, Buby, Nicușor și Vintilă, Tilică și Liviu cei plecați de curând. Mama și Sterică sunt mai departe, dar îi iubesc, îi știu că ne păzesc.

⁴⁸¹ Greșeală, vină (fr.).

8 noiembrie

Dragule, azi m-am gândit la tine cu dor, cu melancolie, cu puțină ciudă! Eram sus la Credit, te vedeam că defilai odinioară în front, apoi am vorbit mult cu Tanți Fonescu care pare că te-a cunoscut foarte bine, am priceput că a fost o pasadă a ta. Mai mult? Nu știu. M-a apucat melancolia la gândul că eu stăteam acasă și te așteptam și azi fac la fel. Dar nu ești tu de vină! E natura mea care se ferește de viață, care se ferește de realitate.

Azi o zi atât de plină! Dimineața: parada. După-amiază sărbătorirea lui Mișu Jora⁴⁸².

Parada, impresionantă. Toți cei ce treceau prin față noastră erau eroi fiindcă scăpaseră din ghearele morții! Toți copii, tineri, subțirei. Viața lor e prețioasă de două ori. Mă obseda bietul Rafail. El unde e? Și atâția alții. Îmi e dor de răniții din Sala 4.

Zi mare. Totuși o opresiune în toți. E bucuria unui amputat. Sunt convinsă că luăm și Ardealul. Dar faptele de arme din Rusia au un caracter mai general, mai universal valabil. Conversația cu Rab plăcută, mai ales revelatorie. Am simțit seriosul din țara lor, convergența tuturor puterilor. Tensiunea conștientă a celor de acasă.

⁴⁸² Mihail Jora era rectorul Academiei Regale de Muzică și Artă Dramatică și era sărbătorit la împlinirea vârstei de cincizeci de ani.

Aci, la noi, nu e așa. Prea mulți se amuză când alții mor și suferă! Într-o intonație am prins toată deosebirea. Când îl ascultam pe el am avut ca o fulgerare, o înțelegere superioară a acestui război. Dar mă tem de efectele unei propagande ale cărei victime sunt chiar nemții de bunăcredință. Pot eu să cred că Hitler a declanșat acest război monstruos de dragul unei ordine noi în Europa? Ca să se nască un om demn și cu personalitate? Curios drum și-a ales, drumul totalei distrugerii omenirii. În vorbe o fi frumos, dar în fapte! Simt că trebuie să mă lupt tot mai aprig cu opinia și cu mine pentru a nu mă lăsa antrenată în admirația curentelor false. Pe oameni i-a dinamizat punându-i la muncă în vederea cuceririi. Pesemne că le trebuie și o înfrângere ca să devină întregi. Și noi am meritat cele din anul trecut din pricina ușurinței noastre. Și Franța la fel. Numai așa renasc conștiințele naționale. Neamțul vorbea de o armonie europeană, comparând-o cu coeziunea între județe, dar, dedesubt, socotea ca ordinea asta să fie nemțească. N-au murit atâția pentru ca să renunțe ei la hegemonie! Dar noi nu o vom înghiți cu voie. I-am spus domnului Rab că depinde victoria lor de felul cum vor ști să se comporte cu cei învinși. El era încredințat de prietenia franco-germană. Eu mă îndoiesc foarte tare. Aș dori-o din toată inima, dar nu o cred

posibilă acum cu poporul francez. Cei mari? Da. Poporul trebuie să aibă însă resentimente groaznice. La noi plutonul lor a fost aclamat, vorba lui Mișu: asta nu credeam să văd! M-am abținut să strig „Hurra!”, dar în mine era aceeași omenească simpatie, deși nu atât de duioasă ca pentru ai noștri! O reticență m-a oprit însă să aclam. Pe ei, individual, din toată inima, dar armata cotropitoare a nazismului? *Nu*. M-am analizat dacă nu e o încăpățănare orgolioasă în această atitudine, poate e și asta. Dar e și rațiunea limpede care nu se lasă ademenită nici chiar de jertfe, necum de succese, pentru a-și face judecățile de valoare. De la om la om, nici o barieră. De la adevărul moral la sofismul moral, un abis! Pentru aceasta nu vreau să-l trec – și lupta în mine e mare, din pricina simpatiei pentru un popor pe care nu-l pot decât prețui, cu toate că îl înjur din inimă, când îl știu nazist.

Domnul Prost era otrăvit săracul! Îl înțeleg. Vede cu ochii cum un popor prieten e antrenat înspre dușmanul Franței. Trebuie să se fi simțit foarte singur, de aceea am stat cu el mai mult până a venit Alex să ne ducă în sala cea mare. Alt sentiment opresant: totul se schimbă cu vântul! Câte parade ca acum am văzut! Din fericire poporul român e același, deși stăpânii și prietenii se

schimbă prea ușor și nu numai la noi! E o frământare, o goană, o frenezie spre ce? Dumnezeu singur o știe.

După-amiază mică sărbătorire a lui Jora. Vorbitorii m-au decepționat. Rosetti, academician, dar ostaș, a vorbit simplu, cald. Mănucă mi-a părut prolix și fâstâcit. Cred că l-a intimidat maestrul Enescu. Acesta radiază omenie superioară. Jora foarte emoționat. Muzica lui minunată, directă, viguroasă, cu elan și umor. Întâlnirea a două sensibilități omenești de primă calitate: muzica lui Jora pe versurile lui Pillat. Evantia Costinescu a cântat delicios. Mi-au plăcut și cântecele lui Paul Constantinescu și versurile lui Radu Gyr. O bucurie mare creștea în mine la contactul cu arta românească. Nu m-am dus la Jora acasă fiindcă îmi părea că tu nu ai merge cu mine, că te-ar dura. Nu-mi face rău, ba chiar îmi pare bine că mă țin la o parte de ceea ce Tity numește: *la vie*⁴⁸³. Adică sindrofii, petreceri, nu-mi mai plac, că doar niciodată n-am fost mondenă. Concerte, conferințe, teatru, o masă intimă, asta da. Nu mai suport lumea mondenă. O să vină și asta. Dacă nu, cu atât mai bine. Te las, pui mic, e târziu.

⁴⁸³ Viața (fr.).

9 noiembrie

Pui drag, trebuie să fie f.f. târziu. Azi iar luptă în mine. Oare încăpățânare sau instinct moral solid, care nu mă lasă să mă închin nemților? Altfel nimic nou! La Mircea după-amiază cu toții acolo. *Merci* pentru vis.

10 noiembrie

Puiule drag, astăzi am suferit aproape fizic de lipsa ta. Eram la dejun la Marietta. Și cu Dan Roșianu. El și Jean Paul erau „copii” – chipul familiei și „familia” se accentuase. Mă simțeam fără rost.

Toată dragostea mea de soră, de mătușă o simțeam esențialmente zadarnică, adică dispărând eu din cerc, nimic nu lipsea. Rămânea întreg. Și deodată vocea diseusei al cărei nume îl uit cânta la radio *Attends, attends*⁴⁸⁴. Am re trăit momentele frumoase ale unei vacanțe de Crăciun la Câmpulung la „fabrică”. Vedeam peisajul înzăpezit prin fereastră, am re trăit într-o clipă tot complexul de tristețe, de melancolie, când mă simțeam delăsată. Azi, prin dispariția ta, m-a copleșit un dor sfâșietor, un sentiment de paria. Mă întreb de ce acest complex de inferioritate din pricina singurătății? Doar pretindeam că singurătatea e semnul maturității umane! E

⁴⁸⁴ Așteaptă, așteaptă (fr.).

adevărat pentru făpturile estetice, dar pentru ceilalți singurătatea asta, inutilitatea sentimentală este o pedeapsă grea. O trăiesc ca atare. Trebuie să ispășesc ceva. Un egocentrism care nu se cade unei femei? Chiar o înțelegere intelectuală care nu se cade unei femei, nu pentru că ea ar fi o ființă inferioară, dar dimpotrivă, fiindcă natura ei creatoare o împinge dincolo de ea, în totală înțelegere, care e iubirea. Nu am fost „femeie”, am fost un hibrid. Asta e. Asta ispășesc suferind de singurătate. Tu, dacă rămâneai singur, cu toată durerea pe care, sunt sigură, că ai fi resimțit-o sfâșietor, tu, bărbat, te acomodai cu singurătatea. Vezi, îmi amintesc că-ți lipseam când plecam de vacanțe, nu-ți plăcea fără mine mai mult de 3-4 săptămâni. Am fost o proastă. N-am știut să trăiesc la timp toată bogăția vieții noastre. Te-am iubit cu patimă, pe urmă, cu durere, cu singurătate voită, acum însă de-abia știu ce este această singurătate. Oare ce vrea Dumnezeu de la mine? Să sufăr mocnit? Să mă smeresc? Dă-mi *dragoste*, dacă ești cu adevărat! Vezi cât sunt de iremediabil tristă, adu-mi tu în vis mângâiere. Uite, dacă nu aș putea sta de vorbă cu tine așa, cred că m-aș împietri. La clasă, eram la început străină și de mine. Pe urmă, am vrut să explic lui Costel ce e frumusețea izbăvitoare de toate chinurile și spaimile, am

făcut o lecție bună. Copiii au mulțumit. Au venit apoi la mine. Aș vrea să scriu „la noi”. Azi, așa cum te cred acum, ai fi fost mulțumit să stai de vorbă cu ei. Faptul că au venit cei doi Patrulius m-a bucurat. Înseamnă că s-au simțit bine. Puff e foarte viguros și combativ, e bărbat. Îmi amintește în grup de tine când erai „spaniol”. Costel e gen Ghighi. Am să-i chem mai des dacă le face bine. Maricica se simțea foarte bine. Am văzut-o mulțumită.

În fond, noi am rămas un menaj foarte tânăr. Ne iubim ca la început, chiar dacă fizicește nu mai este nimic. Dar dorința noastră a fost totdeauna *dor* și a persistat ca atare, chiar la aniversarea a 25 de ani de la căsătorie și la mine, uite, persistă și acum, după plecarea ta dincolo. Tu ai simțit chiar în zilele acelea cu ce dragoste nelimitată te serveam. Dacă și tu simți această legătură, atunci, cu tot tributul meu de suferință, sunt fericită. Dacă n-aș avea tot timpul nevoia imperioasă de dovada valabilă și pentru rațiune a existenței tale! Aici e buba ființei mele: incapacitatea dragostei de a-și găsi răspunsul în ea însăși. Mai am de învățat, de suferit, până a fi demnă de „dincolo”! Ajută-mă tu, Stelule drag.

12 noiembrie

Azi-dimineată mi-a citit Henter, zis și Fatty, niște elucubrații cosmologice. L-am ascultat cu resemnare,

fiindcă e interesant cum inteligența omenească se învâрте în jurul acelorași probleme și le rezolvă cam la fel. A ajuns singur la concepția eternei reînțoarceri și alte detalii. Nu e prost, păcat că e incult. Nu cred să aibă răbdare să se înhame la cercetare și la învățătură. Speculațiile lui stau în vânt și pe intuiție fără control. Mai știi ce poate da mai târziu? Dar fără cultură științifică va continua să „simtă” și să stea pe loc. Iată imaginea vie a nivelului nostru cultural: inteligență, curiozitate nativă, fuga de lucru serios.

La curs copiii foarte atenți asupra Frumosului pur. Deschiderea Institutului francez. Acum, atmosfera mai puțin intimă ca altădată, mai impersonală, dar semn că simpatia pentru Franța e tot vie. Delobel viu, cam teatral, cam vehement. Idei generale clare, nimic care să te adâncească, departe de Dupront. Jean Mouton – demnitate franceză și ținută calmă, nu mai era însă ce era acum doi ani. E afluență mare, e un curs public. Mi-a fost simpatic Bernard, unul din cei vechi. M-am gândit „cântecul meu răsună pentru masele necunoscute”.

Săraca Bitzi Popovici. Altă lovită de soartă – și câți pe care nu-i știm. Père Merloz, permanența! Neschimbat în umoarea lui, fiindcă inima lui nu-și schimbă stăpânul! Maricica m-a întristat. E iar ca un arici, veșnic

nemulțumită, negativă până și în înfățișarea ei exterioară. E timpul să se mai odihnească și să-și facă un rost al ei. Îmi e dor de cultură, de învățătură adâncă. Cum să fac să mă concentrez iar? Astă-seară la Mircea. Mă întristează, e tăcut și „absent”. Zizella pleacă la operație vineri, la Viena. Slabă, dar veselă. Tinerețe! Bietul Mircea! Degeaba spune Valérie că inteligența se degradează. Buba e fizică, spiritul e lucid și suferă. Un energetic și independent ca el, azi un infirm, un dependent! Dragule, tu ai fost până la urmă liber!

13 noiembrie

Puiule, sunt azi 31 ani (stil nou) de când s-a prăpădit mama! Era zăpadă puțină și atunci! Pe vremea aceea tu trăiai, gândul tot spre tine se duce. Acum? Viscolește groaznic afară, e vremea de intimitate a căminului, eu sunt singură. Azi te credeam lângă mine pe prag la coana Sabina. Te vedeam, te mișcai și-mi râdeai, scoțând o țigaretă. Ești în mine. Dar ești în afară de mine? Ar fi grozav să nu mai fii! Conversație lungă cu coana Sabina. E de o vioiciune fără pereche, și de o tinerețe de alură! E furie pe Antonescu, a decepționat-o. Rezistă cum puțini mai rezistă. Ca întotdeauna îmi dă curaj și nădejde. Vestea demisionării lui Rosetti de la Instrucție mă indispuce. E drept că nu e omul școalei, dar e cărturar și

soldat. Vrea disciplină și bine face. N-a admis reforme în program pe care altul va veni să le facă, zăpăcind pe toată lumea. El vrea disciplina, a elevului și a dascălului, și are dreptate. Cam drastic, e drept, dar altfel la noi nu se face nimic.

Se pare că vine Papacostea. Nu mă bucură, prea e vanitos și fără caracter și încărcat cu o soție fără scrupule! Îmi e simpatic, e deștept, știe multe, are mare talent oratoric, dar îi lipsește un anumit serios în viață. Îmi pare rău, fiindcă în fond îl prețuiesc ca intelectual. De n-ar fi atât de vanitos! Astă-seară am fost la Zizella. Îmi e dragă și Ionel la fel.

La rugăciune m-am gândit, dragule, că bieții mei prieteni din Franța trebuie s-o ducă rău de tot. Sunt oameni bătrâni. Cum vor fi suportând privațiunile? Oare îi voi mai vedea? M-apucă o jale mare. Am atâta nevoie de un mediu ca al lor. Cred că Mariettei i-a făcut plăcere că mă gândesc la ea și în lucruri mici. Aș face-o și pentru Valérie, dar prea e tăioasă. În fond acum nu mai ține decât la Régine, restul nu mai contăm. Măine emoții pentru Mircea, deși e o mică intervenție fără importanță. Iar sentimentul curios că flotez între real și ireal.

Dragule, ce vis curios! Din oasele tale ce fuseseră curățate și... pisate ieșeau spre mine un crin de toamnă și

un înger! Ce vrei tu să-mi spui cu acest simbol? Amândouă sunt semne de puritate, sunt sigură acum că ești complet curat, că micile tale păcate – care erau sociale, dar nu sufletești – acum le-ai uitat. Aș fi atât de fericită să știu că tu ești bine acum, că ești mulțumit. Privesc la poza cea mare, ești tu. Dar mă înțeleg mai bine cu cea cu blană și gambetă.

Viscolește fără încetare. Drum greu până la clasă. După clasă m-a luat Rory la cercul Nae Ionescu unde era singur Noica într-o chilie monahală. Deceționat, deprimat că cei pe care conta l-au lăsat în drum. Nu mă mir, cei mai mulți nu sunt serioși, iar cei care sunt, se lasă duși de curentul tembelâcului. Îmi pare rău de el, nu-l cred în stare să se întindă în față, și alții mai îndrăzneți îl vor ține la o parte. Ar trebui poate să schimbe numele asociației! Am să mă concentrez asupra chestiunii. Aș vrea să nu ratez o încercare pur intelectuală. Poate că nevoia lui de cultură reală nu e și a celorlalți, nu doar că aceia ar fi lipsiți de seriozitate, dar poate fiindcă ei simt mai bine vremea, poate că pentru ei „completarea” e aiurea. E de văzut. Pui drag, cum trage groaznic de la perete. În curând mă voi lega la cap ca tine.

15 noiembrie

Dragule, vizita la Angela Cristescu a fost un prilej de a vorbi de tine, de lumea ta. Tot mai mult mă atrage, dacă nu aş crede în ea, nonsensul vieţii actuale ar fi de nesuportat. Ascultam discursul lui Ică Antonescu către studenţi! Păcat de el că s-a stricat la cap. Are talent, dar sună totul a gol, şi chiar când, poate, e sincer, e atât de lipsit de simplitate, atât de ridicol, retoric, încât ne dezgustă. Dacă şi acum sunt vremuri de retorisme! Se gargarisesc cu „veşnicia” parcă aceasta ar fi a lor! Îmi vine să-i scriu să fie mai modest căci „viitorul” este al lui Dumnezeu. Oare nu o simt, sau ne cred idioţi, pe noi, ceilalţi? Şi de ce oare ura împotriva trecutului pe care nu o pot stăpâni? Pentru ce trage în Armand Călinescu? Ei nu au făcut mult mai rău faţă de tineret? Căci şi acela a făcut ca ei. Dar nu îi e ruşine lui Ică să-şi înceapă discursul cu „dragii mei dragi”, cochetând cu legionarii, mai de frică, mai de ambiţie, mai de ştiu eu ce sentiment? E dezgustător ce se întâmplă în ţara asta! Dacă Antonescu permite ce permite e că nu este omul „de cremene şi fulger”. Ce gargariseală, Doamne! „Sângele luminos al spiritualităţii române!” „Regele este lacrima de bucurie din geana suferinţei noastre” etc.!!! Şi asta e profesor de drept! Doamne, mai fie-ţi milă şi de noi. Acum se interzice

„muzica neariană”. Sunt nebuni de ură și prostie. Dar atunci să desființeze Psaltirea și Evanghelia și imnurile bisericești din secolul al VI-lea scrise de un călugăr „nearian”, care a fost un sfânt ortodox. Nu mai vorbesc de Mendelssohn, de Stravinski și câți pe care nu îi știu. Ce să mai spun de justificarea pumnului și a cotropirii sub cuvântul „Dreptul popoarelor puternice”. Mânca-v-ar moliile, barbari nerozi, răi și cruzi! Omorători de spirit, care vă credeți constructori de neamuri și nu sunteți decât niște năroade instrumente, cozi de topor ale cotropitorilor. Ei vor avea să plătească în fața lui Dumnezeu, dar măcar au curajul răspunderii, însă nemernicii de imitatori care plătesc în cuvinte și împing neamurile spre moarte în timp ce ei stau la adăpost, nemernicii care, slugarnic, nu numai că acceptă, dar sanctifică sălbăticia celor cărora s-au supus? Am, puică, un atât de adânc dispreț în suflet, încât nu mai am nici puterea, ca altădată, să protestez. Ar fi atât de zadarnic! Au pus brutele înnebunate mâna pe puterea lumii. Ce poate omul de treabă să facă? Rezistență intimă. Restul îl achită Dumnezeu. Lui m-am încredințat. Plata Lui vine mai târziu sau mai devreme. Și Regele Carol a plătit o încăpățănare nenorocită, au plătit și legionarii iubirea lor de sânge și de bani, vor plăti și ăștia ambiția lor oarbă și plină de ură. Totul la timpul său. Mă întrebi,

poate, de ce cer această răsplată, de ce nu mă rog creștinește pentru ei. Mă rog să se dezmeticească, dar dacă nu vor, le doresc o lecție eclatantă pentru cei care dăruie totul numai din invidie, numai ca să creadă proștii că lumea începe cu ei. Se vor reformatori? Pentru asta ar trebui să fie splendid de curați, și ei nu sunt! Domnul Ică e vinovat față de atâtea femei! Nu ești „sculptorul” unui suflet nou, când tu însuși ești o lichea. Mai ușor se iartă în asemenea ocazii crima decât lichelismul. Profund dispreț! Aștept să se ivească omul curat care să ne conducă. Poate se va dezvolta astfel tânărul suveran⁴⁸⁵. Voi, cei de acolo, protejați-l, inspirați-l și ajutați-l.

16 noiembrie

Dragule, azi zi prea plină! Dimineața la biserică și la tine, zadarnic vreau să rup obiceiul, e mai tare ca voința mea. Nu-mi priește să nu vin la tine după slujbă. După-amiază la Marioara Nasta – cerc de familie. Titel se însoară. Tamara o fată superbă! Mă simt bine la ei. Apoi la Mircea până acum târziu. Nicu mi-a telefonat pentru un articol. Să încerc. Invitație la vernisaj Mircea Șeptilici⁴⁸⁶. Am surâs

⁴⁸⁵ Regele Mihai I.

⁴⁸⁶ Actorul Mircea Șeptilici, student al Aliciei Voinescu.

la gândul scenei pe care mi-ai fi făcut-o. Ce bine era pe atunci! Nu mă duc, vezi bine.

17 noiembrie

Pui mic, azi e iar zi plină. Curs bun, surpriză plăcută cu studentul de la Drept care gândește și vrea „mai multă sobrietate” și cultură serioasă în loc de palavragisme. După cele ce a spus, pare că sunt mulți care gândesc normal, adică se întorc pe drumul vechilor adevăruri. A trecut oare valul mistic și fanatic? E o generație care se scutură de exagerări?

La francezi azi popa absoluționist a fost foarte bine, a făcut o foarte frumoasă și foarte substanțială frescă a epocii pregătitoare lui St. François de Sales. Atmosferă omenească normală, respir cultura. Apoi la Mimy. Mișu pe gânduri: înfricoșat de cele ce s-ar putea întâmpla? Când îi are lângă el pe copii se transfigurează. Puff o splendoare de băiat, Andrei plin de umor, copii reușiți, și aici „familie”, îți așază sufletul. Îmi pare atât de rău când văd că la Marietta sunt veșnic scene, ori între ea și copil, ori între Ionel și copil! Ea se obosește de-a surda cu tot soiul de obligațiuni, pe care și le asumă cu o rigiditate tiranică. Tot ce trece peste un program fixat în cele mai mici detalii o exasperează. Îmi pare rău de ea, dar oare ce se poate face? I-ar trebui bani mulți, atunci s-ar simți bine. Îi

doresc din inimă să-i aibă și să se bucure de toate. Copilul e serios și am încredere în el, numai să-l păzească Dumnezeu de toate relele! Am impresia că azi Marietta suferea de altceva decât de menaj!

Eu azi ca pe vremuri bune, când eram împreună. Atât de prezent îmi ești că mă duc la cei pe care pe vremuri erai gelos! Tu vezi acum ce nevinovată era bucuria mea. Cum trec toate! Rămâne numai ce e adevărat. Te păstrez în centrul vieții chiar cu riscul de a-mi impune toate restricțiile pe care mi le impuneam de teamă de a te ofensa și indispuce. Dar acum știu că ești și tu liber de orice prejudecăți, acum trăim în adevăr, fiindcă în spirit.

18 noiembrie

Astă-seară discuție foarte interesantă. Noica a recunoscut crima contra lui Iorga și a spus multe lucruri „tulburătoare” pe care le consider periculoase, nu pentru un regim politic și social, pentru mentalitatea noastră. Acest cult al vieții dezlănțuite, al subiectivismului total, ar putea fi bun la un moment dat dacă l-ai putea imediat înlocui când vrei. Dar cred că unde se înșală el e că aceste dezlănțuiri se pot transforma din mijloc în scop peste capul și hotărârea lor. Dar se pot ține în frâu asemenea porniri cu teorii? Nu cred. Aici au greșit toți adversarii lor, legionarii trebuiau întrebuințați, crescuți, încadrați. Se

înșală când cred în puterea jertfei cei puțini, pe când ceilalți mulți sunt profitori în toate chipurile. Eu mă țin tare cu convingerea că sunt comandamente și permanente, peste care nu se poate trece fără a compromite umanul. Dragoste, astă-seară erai printre noi. Joc de copii mici! Ce o fi pentru voi *mântuirea* și ce pricepem noi din ea!? Noapte bună, pui drag.

19 noiembrie

Azi o zi ca toate celelalte făcută din muncă. Dimineața la ATF⁴⁸⁷. După-amiază lecție. Problema romanului. Cum au fost divergențe de păreri, am venit acasă și deși picam de somn am spicuit prin *Don Quijote*. E drept că pare că lumina ce cade pe el din afară îl face să apară ca un biet neadaptabil, un năuc, un imaginativ, scos din real. Cu toate astea, credința lui într-o lume mai bună nu e iluzie de nebun, e puterea invincibilă a credinței în ideal. Băieții nu înțeleg că nu l-ar putea iubi pe Don Q. dacă ar fi doar un biet clown, un număr August, ci pentru că e o iluzie fecundă în eroarea lui pragmatică. Pe clown îl iubești – naivitatea lui, care e o deficiență față de realitate, e o putere primordială, mai adâncă decât înțelepciunea obișnuită. D.Q. e un copil al vremurilor noi, e cavalerul

⁴⁸⁷ Asociația Tinerelor Fete.

rătăcitor, dar aventura pe care el o caută e tocmai aventura cercetării, care te desparte de făgașul cunoscut și de securitate. Scopul nu e precis, dar orientarea spre ideal este spre lumea lui Dumnezeu. Aș vrea să pot trece această înțelegere și copiilor. Maricica, Dan, Costel, toți au fost azi la oră când se comenta Heidegger, semn bun, caută. Pic de somn. Azi nu am avut timp nici de toaleta mea. Dar te știu lângă mine.

20 noiembrie

Dragul meu, citii acum Heidegger: *Sein und Zeit* – simt că mi se învâртеște în cap ca o obsesie *Sein* scris în 10 000 de accepții! Poate că m-am prostit eu, dar asemenea pisălogeală mi se pare „apă în piuă” și cum ai spune tu: onanism intelectual! Repet: poate sunt eu impermeabilă la asemenea probleme metafizice, dar mai lesne cred că neamțul ăsta vrea să adâncească ceea ce nu are a treia dimensiune! Categoria *Sein* el vrea cu tot dinadinsul să o facă ontologică. Săracul Kant! De ce s-a mai căznit el să arate că asemenea speculații sunt întoarcere stearpă într-un cerc! Aveam tot timpul impresia că văd un câine care se învâртеște să-și prindă coada. Degeaba le-a demonstrat Kant că metafizica nu e posibilă ca știință, ei dau înainte. Bergson? El urmărește devenirea. Heidegger, din câte văzui, urmărește sensul lui *Sein*. Îl preocupă ce e anterior

ființelor existente. *Das Sein am Seienden*. Oare să fie cercetarea platonice? Dar Platon vorbește parcă de toate ideile ca de *On*, adică *Sein* e tocmai atributul ideii, adică însuși caracterul gândirii pure. Nu înseamnă asta că *Ontos* – *On* e de natură ideală, nu reală chiar dacă nu e obiect de cercetare științifică, filozofică? H. face din categorie realitate existențială. Voi încerca mâine să citesc. E greu fiindcă e chinuit și mai ales fiindcă bate apa în piuă, nu poate ieși nimic din neant, doar când escamotează ceva. Conversația cu Gogo despre Kant. Copil foarte simpatic și cinstit, inteligent. Fost apoi la Régine și Mircea. Râs cu Valérie care e plină de viață și de haz. Acasă încercă să-l citesc pe neamț – mă agasează aproape fizic. Ar fi de încercat traducerea în franțuzește. Nenorocirea e că, dacă nu procedează logic, nici măcar psihologic, dinamic, ca Bergson – nu – el avansează în neantul cunoașterii și totuși rămâne static! Ontologie de cea mai compromisă speță, poate mă înșel eu, neavând antrenament pentru așa ceva. Dacă și asta e bun pentru spiritul românesc, apoi Dumnezeu să-i mai înțeleagă! E tipic neamț, nebulos și *Im Nicht – Sein sich bewegend* și Bergson, dar acela rămâne pe plan psihologic! Asta vrea *Das Sein, vor dem Seienden*. Simt o apăsare intimă care mă poate duce la o criză de inimă. E momentul să adorm.

22 noiembrie

Dragoste, zi după zi, nu fac nimic cu sens când nu am lecții. Prea mult trebuie să ies. Voi încerca o săptămână de reclusiune! Vizita la Tanți și Natalie foarte simpatică. Tanți⁴⁸⁸ foarte, foarte obosită, excedată. Natalie mai liniștită – e credincioasă. Elisabeth Ghica la fel, dar toate suntem triste. Nu mai aștept nimic decât de la Dumnezeu! Cum ar putea oamenii stăpâni pornirile ce s-au dezlănțuit? Numai de la Dumnezeu se poate aștepta un contracurent care să pună capăt sălbăticiiei, cruzimii și debandadei morale. Dacă n-aș avea încredere că Dumnezeu are un plan, ar fi de ce să disper. Planul lui e sigur. Uneori vizibil, dar bestialitatea omenească e a *noastră*. Îmi zic: mult trebuie să sufere Dumnezeu acum! Tanți vorbea de efortul îngrozitor al mareșalului și al lui Ică, o cred. Dar ce să facă cu un popor de nedisciplinați și cu o burghezie de pungăși? E revoltător câte pungășii se petrec. Femei din lumea bună, bărbați cu situații, până la micii funcționari, toți se cred îndreptățiți să fure, să dosească, să profite! Nu chiar toți, *dar mulți!* Cresc casele, blănurile, bijuteriile – cum n-am putut noi să facem nimic? Pentru că așa am fost crescuți. Să fim corecți. Nu regret. Dacă am o mulțumire, asta e, pot să fiu mândră

⁴⁸⁸ Tanți Georgescu, verișoară cu Mihai (Ică) Antonescu.

până la moarte de tine. Eu mai pot face vreo prostie, dar memoria ta va rămâne intactă cât timp vei mai fi pomenit.

Dulce drag, la Valérie dejun, numai femei. Am achitat purcelul! Am mâncat urechea ca să semăn cu tine – și repet anecdote cam deocheate tot pentru că tu te-ai fi amuzat. Astă-seară Marietta, cu Mariana și cu Rodica foarte plăcut. Mariana e amorezată foc – dacă aș mai putea invidia, asta aș invidia. Și Maricica se înlemnește cu vrere și se montează negativ. Eu nu mă mai amestec. Atât s-a ascuns până și de ea, încât nu se mai poate autentifica. Orice gând bun pentru ea îl consideră o tiranie. Nevoia de a azvârli răspunderea actelor ei asupra altora. Tot mai mult înțeleg că oamenii nu pot face nimic unii pentru alții, decât exterior. Dar nu-i poți ajuta să se coacă. Mi-am pierdut atâta vreme, trebuie să renunț la tot, să mă concentrez pentru lucru. Voi încerca să mă rup din programul obișnuit, trebuie ca spiritul să învingă, tu o știi acum.

23 noiembrie

Puiule, e foarte târziu. Am stat mult cu Cella, cu Siegfried. Visul lui cu tine venea de la tine? S-ar părea. La dejun, răs cu poftă la Régine, Într-adevăr, am îmbătrânit rău. Prilej de reflectare asupra soartei mele de a fi rămas singură fără copii. Nu am meritat altfel. Nevoia mea egoistă de

singurătate iat-o împlinită! Pentru a merita familia nu trebuie niciodată să gândești că ai putea fi fericit singur. Eu am gândit această monstruoșitate pentru o femeie. N-am decât ce merit. Alții nu văd, de aceea nici nu înțeleg soarta. Mie mi-a dat Dumnezeu luciditatea, pe care am preamărit-o toată viața. Dacă ar ști oamenii cât îi ascultă Dumnezeu! Dar e teribil să fii în fond făuritorul soartei tale, deși eul tău e un rezultat al unui șir imens de strămoși. Chiar în conștiința ta, soarta ți-o atragi, ești responsabil și cu tine toți strămoșii. Poate ar fi bine s-o gândim mai des pentru solidaritatea generațiilor, a neamurilor, a omenirii. Cum n-am avut copii, tu erai sensul meu – acum sunt un om fără rost, măcar că aș avea unul social. Stau în nemișcare intimă. Nu mai fac nici un progres. Mă rog mecanic. Totul devine rutină, obicei – oribil! N-am nici o spontaneitate, mă tem că mor încă din viață.

24 noiembrie

Puică, ce polei! Am crezut că nu mai ajung la Institut. Și am ajuns. Imaginea vieții grele, riscante, împiedicate cu voința să nu cazi. Mă simt bine la Institut. Seara la Flo cu Mat. Iară apare Alex la orizontul Maricicăi. Mă tem de complicații, iar o prinde în mrejele unei metafizici muieresti. Mat spune: ne trebuie numai lucruri

constructive. Măine-dimineață e înmormântarea Catincăi Iorga. Ce frumos am visat cei doi arbori căzuți împreună. Ea a meritat să-l urmeze pe domnul Iorga. El are nevoie de Catinca lui. A trecut aproape zi cu zi un an. Și Maica a plecat după tine. Mă întreb dacă eu te iubesc atât cât cred, dacă era așa, muream și eu. Iaca simt un sentiment de inferioritate pentru această putere a mea de a continua viața normal, fără tine. Este mărturia unei dragoste limitate. Și cu toate astea, cât te iubesc, dragule!

25 noiembrie

Stelule dulce și drag, azi-dimineață la tine, m-am comportat ca un copil mic și prost, așa trebuie să fie atâția nenorociți care nu cred decât în ce văd. Era o revoltă absolut stupidă și neputincioasă care mi-a revelat cât de adâncă e inconștiența animalică din noi și am înțeles ce groaznică de răzvrătirea, desigur nu pentru Dumnezeu care trebuie să sufere văzându-ne nu numai proști, dar și încăpățânați și dușmănoși față de El, dar pentru omul însuși. Din asemenea momente se face o deznădejde și înțeleg ce teribilă trebuie să fie, ce cale sigură spre nebunie. Mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scutit de ea. Am cunoscut-o numai în clipe repezi, dar nu s-a instalat în mine. Azi am scăpat chemând imaginea ta. Tu m-ai ajutat să revin. Necredincioșii ar spune că rațiunea sau

chiar instinctul de conservare m-au smuls din durerea brută. Eu cred că tu m-ai ajutat să ies din disperare, din refuzul revoltat de a primi realitatea morții. Îți aduci aminte cum plângeai când ai citit *Léonie la bienheureuse*! Se pare că atunci prima dată ai avut viziunea atitudinii creștinești adevărate și ce adânc te-a pătruns. Eu am trăit această realitate groaznic de superficial. Numai în gând și fantezie și mă întreb câteodată dacă, în afara suferinței fizice a lipsei tale, e ceva dramatic în mine, dramatic nu în sens spectaculos, ci în sens de viață intimă vie, de *act* spiritual. Nu știu, pui drag, ce să doresc: să mor sau să trăiesc. În fond, niciodată nu am trăit cu „convingerea animalului sănătos”. Sunt o formă hibridă. Dacă reîntoarcerea sufletelor e adevărată, atunci eu trebuie să răscumpăr o existență de viață furibundă, frenetică! Sau voi avea de corectat această râncezeală și anosteală. Oare am fost călugăr, cum am visat? M-am dezobișnuit de gustul vieții încarnate? N-am isprăvit asceza în două-trei vieți și voi mai avea de început *da capo*? Am găsit beatitudine în frumusețe și în dragostea cu duhul. Căci și pe tine cu tot atașamentul meu total, cu toate suferințele destul de senzuale, pe tine tot în duh te-am iubit, chiar în plină dorință tinerească. Acum văd că sunt legată de tine prin legături misterioase. Nimeni nu mi-a dat sentimentul

împlinirii ca tine. Tu m-ai înviat, eu doar te-am echilibrat. Tu ai creat, eu am format. E posibil să nu ne mai întâlnim noi, să nu ne mai recunoaștem? Afirm cu ființa întreagă, deși mintea cârtește. Îmi zboară gândul spre tine, pe drumul care urcă (la cimitir) e doar un *loc*, tu nu ești acolo, e doar un simbol și totuși azi simțeam că ești și acolo, de aceea dezolarea.

Veneam de la doamna Iorga. Și acolo ce tristețe. Biata fata cea mică era ca o martiră pe care o duceai la jertfire. Bieții copii! Așa am rămas și noi, Marietta și cu mine, fără tată, fără mamă, dar eu te aveam pe tine, te iubeam și mă știam iubită. Cum să-ți mulțumesc că am putut simți această fericire. Au fost momente de îndoială în dragostea ta, dar am rezistat tuturor clipelor de ispită. Am luptat cu gândul, dar pornirea nu s-a clintit realmente de lângă tine.

Dragoste! Și azi am simțit umilința de a supraviețui, nedreptatea de a vedea eu soarele când tu zaci sub zăpadă! E posibil ca toată subtila țesătură de conștiință să dispară? Nu pot crede și nici nu vreau.

Pui drag, continuu trebuie să-ți spun și ce simt față de doamna Iorga. A fost femeia unui om mare! Bogată trupește, fecundă, ca și el bună și văzând, desigur, ca și el, limpede și departe, *devotată* cum se cade unei adevărate femei, trăind din dragoste, din dăruire, cum e

geniul feminin. Înțeleg de ce Iorga i-a fost atât de credincios. A fost femeia lui așa cum îi trebuia. De aceea l-a și urmat atât de iute. Nevasta lui nu putea să-și facă altă viață. Pesemne că și dincolo stau pe același plan. Mie mi se spunea că tu trebuie să te purifici ca să fim iară împreună, să ne întâlnim. Văzuți pe dinafară desigur eu eram o sfântă pe lângă tine, dar, pe dinăuntru, tu erai mai bogat, mai spontan, mai autentic decât mine. Cred că te-a luat Dumnezeu fiindcă tu te-ai smerit mai mult, ai fost curat ca un copil, pe când eu nu izbutesc să fiu ca un copil. Sunt prea alambicată și mai ales rațională. Nu locuiesc decât la „etajul superior”. Risc să nu trăiesc decât cuvintele și încă din cele inventate de mult timp. Adesea nu sunt decât propria mea copie, mă privesc acționând. Sunt un spectacol și, ce e mai rău, pentru alții. Căci mă simt întotdeauna „în fața unei alteia” – oare joc? Foarte adesea. Dar nu din vanitate – „celălalt”, nu știu cum să o spun, este un simplu spectator care sunt chiar eu și în fața căruia aș vrea să fiu perfectă. Tu mă vezi acum. Deci nu trăiesc decât ca să fiu văzută de tine. Ca să-ți fac plăcere. Apreciezi acest spectacol? O mare nevoie a mea de a fi sinceră și de a nu-i păcăli pe oameni. Ce trebuie să mai înveți oare, dragul meu? Vino diseară să-mi vorbești, am nevoie de prietenia ta, vei continua să-mi umpli viața.

Rog pe bunul Dumnezeu să-mi permită să trec ușor, fără frică în moarte. E un privilegiu, dar îl cer ca un copil răsfățat lipsit de eroism. Prin cuvinte aș dori să-mi trăiesc conștient moartea, dar cu cât se apropie nu am curajul s-o privesc în față. Mă încredințez Ție, Doamne! Tu îmi cunoști măsura mediocră, deci la fel va fi și moartea mea. Nu doresc inconștiența, dar aș dori să fiu scutită de *frică*. Mi-e frică de frică! Știu că tu mă vei ajuta, dragul meu. Când mă apucă câteodată ideea rece și crudă că există cu adevărat un sfârșit, devin orgolioasă, totul se crispează în mine și atunci doresc ca acest joc crud să se isprăvească mai repede. Dar nu parvin să concep un mecanism impersonal, întotdeauna la capătul unei lumi lipsite de sens trebuie să fie o persoană care atunci însă îmi apare puțin binevoitoare. Dar aceste idei se prezintă rar în mintea mea. Le gonesc. Pe tine te chem, îi chem pe Iisus și pe Maria.

26 noiembrie

Dragoste, alt Sf. Stelian fără tine! Acum doi ani pe vremea asta era aci lume multă și tu erai mulțumit în casa ta. Sticla de șampanie de la Mircea e intactă, singurul lucru ce a mai rămas în casă de atunci. Îmi aduc aminte unele detalii, văd lume multă în strada Mussolini și totul s-a dus! E grozavă această constatare. Unde ne înfundăm?

Măcar dacă natura noastră nu ar cere viața veșnică! Dar tocmai asta mă face să cred că mai e ceva dincolo. Natura, adică mai bine zis constituția noastră firească, nu se înșală. Descartes.

Azi, la tine, sentiment de incertitudine între două lumi. Semn că tu veghezi.

Invitația Marucăi Cantacuzino⁴⁸⁹ a venit în ceasul când mă simțeam singură, când aveam nevoie de un semn. Întâlnirea cu Mme Sidorovici la care m-am gândit zilele acestea – avem în comun un doliu și o legătură de amintiri din Strajă, nevoia de a nu fi singură – am simțit că a fost bine că ne-am întâlnit, poate tu și cu bietul Sidorovici erați lângă noi. La cimitir atâtea parastase, la noapte e anul de când s-au întâmplat ororile Legiunii, mâine-seară crima săvârșită cu domnul Iorga. Ne-am întâlnit atâtea acolo! Și fetele Iorga, o solidaritate în durere. Florile și cuvintele Janei Popescu Necșești⁴⁹⁰ mi-au făcut nespus de bine. Semne de dragoste vie, tot așa vizita Vatzichii, deși n-am primit-o. Cu Lala un ceas bun, liniștit. Nu puteam să fac o conversație cu mulți. La curs a fost bine. Am

⁴⁸⁹ Maria Rosetti Teșcanu. Căsătorită cu G. Enescu după moartea primului ei soț, Mihai Cantacuzino, fiul lui Gh.Gr. Cantacuzino Nababul.

⁴⁹⁰ Fiica lui Stelian Popescu, directorul ziarului *Universul*.

simțit că am deșteptat ceva în ei. Mă bucură afluența celor străini de clasă – semn că au nevoie de un curs mai cald, mai omenesc. Poate mai ales de un dascăl mai apropiat de ei. M-am gândit la ce ai fi spus tu, la discuția cu micii dreptagii franțuși – grozav. Cine îmi e foc de simpatic e Mihai Rădulescu, vârful bandei actuale! Băiat citit care gândește. Micul Patrulius s-a aciuat și el – copii care au nevoie să creadă în cei mai bătrâni. Acum, dacă te-ai întoarce, ce frumos am putea să facem un cerc de tineri în jurul nostru. E o bucurie de a simți că ai putea călăuzi tineretul spre o viață de o adevărată cultură. Grijă pentru Ionel [Sachelarie]. Nu-mi place să-l știu bolnav, e plâpând și foarte îmbătrânit. Vreau să mă gândesc doar la bine, dar mă năpădește grija.

27 noiembrie

Azi-dimineață telefon de la Radio. La 1 decembrie conferință. Am acceptat nu numai pentru mia de lei, dar mai ales pentru a nu refuza pe Mugur care e foarte amabil. Acum îmi pare bine pentru că e prilej de spus multe. Contez pe inspirația ta. A sosit canapeaua, e frumoasă, face casă bătrânească. Sper să o pot îmbrăca după cum se cuvine. După-amiază la Pety, mâncare, vorbă, lucru. Prefer să fiu cu ea singură și cu Viorica – altă atmosferă. Nu-mi plac „sindrofiile”. Anny e un om cald și

bun. La Mircea atmosfera încărcată, Valérie pusă pe opoziție, nervoasă permanent și vorbind alandala, chestia cu „vitregia” noastră, din glumă, degenerase într-un fel de ostilitate de care ea nu-și dă bine seama. Se uită cu ochi atât de firoși la mine îndată ce casc gura, încât mă întreb uneori dacă nu mă detestă. Mi-a spus-o o dată, că dacă nu am fi surori nu m-ar putea suferi! Mă întreb ce o agasează la mine? Probabil calmul. Ea nici pe mama nu o iubea prea mult. Nu se potriveau – avea ieșiri teribile împotriva ei. Dar ce stau eu să judec. Ființe cu porniri puternice, cum e ea, nu pot fi judecate după criteriul obișnuit, în ea e o ereditate teribilă, în Marietta și în mine nu, e mai domoală. E mai capabilă de rezistență, de efort, de viață – noi mai puțin. Mircea mă întristează, tot mai lent ritmul gândirii și vorbirii, deși sunt juste. Enervarea din pricina inhibițiunii. Se comportă ca un copil mic ori de câte ori e întrerupt. Procesul de degradare e extrem de grefat temperamentului, devine o deformare penibilă. Pe Dinu [Sighireanu] îl privește cu afecțiune, care-i dureroasă dat fiind sentimentul foarte egoist al lui Dinu. Azi era încântător, dar tot atât de încântător e Nello [Satinover] și are în plus inimă și caracter. Dar Mircea nu-l iubește! Curios cum nu iubește pe nimeni din neamul lui. Cu tine nu se înțelegea, pe Aurora nu o iubește; mai mult ne

iubește pe Nicu și pe mine. Naturi curioase, perfect independente de legea sângelui. Și Valérie e cam așa. Sau egoisme masive care se îndreaptă exclusiv către ce le e plăcut? Natura umană e foarte misterioasă. Nimeni nu-și poate închipui ce se întâmplă cu cel de lângă el! Tu ai știut vreodată cât m-ai făcut să sufăr? Și eu oare am realizat suferința ta? În fond numai dragostea leagă pe oameni, restul îi separă. Te iubesc, dragul meu. Îți aud glasul când scriu aceste vorbe. Uneori mă jigneau, alteori nu le credeam, te socoteam un verbal, știam că le spui și altora. Și totuși mă întreb dacă nu interpretei greșit sentimentul meu care era al pudoarei. Sunt clipe când numai tăcerea e admisibilă; probabil că noi femeile suntem așa, iar tu, ca bărbat, îți cheltuiai energia debordantă și în cuvinte în momentele acelea! Ce greu de realizat un acord perfect între oameni care se iubesc!

29 noiembrie

Dragul mamei, aseară, pesemne prea obosită, poate obsedată de Enescu, am uitat să-ți scriu. Te-am visat azi-dimineață și stai departe, iar eu te tot sărutam! Ieri zi mare, am ascultat pe Enescu acasă la el și am vorbit cu el. Nu știu ce să prețuiesc mai mult, ce mi-a făcut o mai mare

bucurie! Dacă n-ar fi fost caraghiosul de Henry Ghica⁴⁹¹, plin de el și de formulele lui, tip demodat, anacronic prin acest egocentrism supărător și mai ales prin antisemitismul care e și mai dureros pentru un boier! Mă plictisesc unii oameni până la antipatie – tipuri de aceștia de pretențioși. Maruca poartă încă o frumusețe bogată, are suflet în ea și o simți foarte inteligentă și înțeleghătoare. Trebuie să o văd singură cu Marie Odobescu⁴⁹². Maestrul m-a impresionat – e o umanitate atât de autentică; la vioară, în Adagio de Bach, își dăruia sufletul lui, m-a uimit mai mult ca la concert varietatea accentelor de care e în stare! Se joacă, face din pian tot ce vrea, e prodigios, parcă îi cresc sunetele din degete. Când stă la pian, are ceva profund copilăros, fluieră, fredonează, umflă buzele, ceva hazliu, plin de umor, îl simți că este complet liber. Când cântă la vioară, oficiază. E plin de har, ochii luminoși m-au izbit. Au ceva de aiurea în ei, o privire bună, dar și atât de adâncă. Ținuta capului, plecat spre pământ, mi-a spus că a „lucrat” pe pământ”, în real. De-abia aștept să fiu

⁴⁹¹ Matematicianul Henri Matyla Ghika, fiul Mariei Costescu (născută Ghika), ofițer de marină, diplomat, cunoscut însă mai ales ca autor al lucrării *Le nombre d'or*, subintitulată *Esthétique des proportions dans la nature et dans les arts*, cu o prefață de Paul Valéry.

⁴⁹² Marie Odobescu (născută Cantacuzino), soția generalului Goe Odobescu.

ceva mai singură cu omul din el. Mă privea cu atât de caldă compasiune. Știa oare de ce sufăr? Azi vom fi mai singuri. Mă bucur mult. Ieri te-am chemat tot timpul, dragul meu.

29 noiembrie

Stelule drag, revin astă-seară. Am fost iar la Enescu. Brahms m-a răscolit. L-a cântat cu o pasiune tulburătoare și totuși luminată. Am plâns adânc. M-a liberat. Program frumos. Veracini: *Sonata*, Brahms: *Sonata în mi minor*. Beethoven: *Romanța*, Tartini – *Variațiuni*. La pian, o bucată de el, apoi *Bourrée*, *Sarabanda* și *Toccata* mi se pare. Sarabanda: o minune a nobleții de simțire. Am stat lângă el, e emoționant, trăiește cu o rară intensitate și înălțare. Are dreptate: *oficiază*, cum spusese textual Marucăi. E bun, respiră omenia. Bietul ofițer fără picior! I-a spus maestrului că nu a „simțit nimic” la această muzică. Oare tot ce a văzut și a trăit el l-a paralizat sufletește? Nu îi trebuie să învețe iar să trăiască valorile culturii *da capo*? Oare s-a înecat în sânge și în moarte? Îmi amintesc indiferența mea în fața tablourilor care altădată mă transportau, când eram la Londra, după Oxford. Viziunea lumii religioase, conversiunea, mă paralizase pentru frumusețe! Ajunsesem să nu mai prețuiesc decât esențialul! Bietul băiat, la el trebuie să fie

o atonie datorită suferinței, dar și întâlnirii față în față cu oroarea. Moartea individuală nu sugrumă gustul vieții, dar moartea hidoasă provocată în masă de perversitatea omului, aceea trebuie să fie îngrozitoare, te tămăduiești foarte greu de ea.

Noi ascultăm muzică, alții mor în chinuri. Oare e bine? Dar muzica este o rugăciune, e act de dragoste umană. Pui drag, te las. Nu vreau să fac nici filozofie, nici literatură. În mine simt lipsa de fervoare uneori, sunt recunoscătoare muzicii că azi m-a făcut să plâng.

30 noiembrie

Ședința azi la Enescu a fost superbă! Mozart, Beethoven, Schumann și la pian Wagner. Pe Schumann l-a cântat extraordinar, sunete din altă lume! Eram ca la biserică doar că nu se revela Divinul. La pian *Amurgul Zeilor*. Momente de sunete din aer, nu din clape. Magician cu suflet de sfânt. Ne-am împrietenit. Mi-a prezentat pe nepotul lui, pictorul Tomaziu⁴⁹³ un tânăr brun, cu ochii negri, strălucitori. Enescu îmi spunea că l-a botezat el. Era o tandreță și o mândrie în insistența de a mi-o spune. Vibra în aer nădejdea – casa plină de tineret. Tomaziu de o

⁴⁹³ Pictorul Gigi Tomaziu, nepotul lui G. Enescu.

parte, Afane⁴⁹⁴ de alta. Îl desenau pe maestru doi pictori cu perspective în viitor. Cine știe dacă printre ceilalți tineri nu se afla și un mare muzicant. Silvestri⁴⁹⁵! Smaranda⁴⁹⁶ a fost foarte bine. N-aș fi crezut că e mult mai bine ca ceilalți acompaniatori. A avut momente superbe.

Argetoianu⁴⁹⁷, un buda simpatic foc, voce de violoncel, boier solid de altădată. Maruca suferindă, parcă mai duioasă. Plină de grație și gândindu-se la toate.

1 decembrie

Dragule, sunt obosită din oficiu. Iar n-am poftă de nimic. Expoziția de război m-a obosit? Poate. Totul, lipsa de sens imediat. Ce e de făcut? Mă apasă tristețea. Poate că e mai bine să intru într-o reclusiune totală. Ieșind totuși din aceea a doliului. Muzica îmi face bine.

Întoarsă de la Institut veneam agale fără grijă acasă. Acolo am găsit liniște și *libertate*. Evident, e o condiție de trai plăcută. Sigur dacă ai fi fost în viață și plecat în provincie nu aș fi simțit tristețea, dar acum fiindcă tu ești

⁴⁹⁴ Ștefan (Afane) Teodoreanu, pictor, fiul scriitorului Ionel Teodoreanu.

⁴⁹⁵ Constantin Silvestri (1913-1969), compozitor, dirijor, pianist.

⁴⁹⁶ Smaranda Atanasoff, pianistă, nepoata Aliciei Voinescu, fiica Valenței, sora lui Colea Musicescu, deci nepoata lui și a Florichii Musicescu.

⁴⁹⁷ Ministrul C. Argetoianu.

dus simt ca o diminuare care mă degradează. Curioasă e inima omenească. Inima mea e seacă fără fervoare.

2 decembrie

Dulce drag, și azi am fost la Maruca și am ascultat muzică frumoasă. Am stat în dormitor. Maruca în pat, Maestrul cânta alături. Am ascultat cu încântare și cu „o infinitate” ce spunea el din ușă când venea să ceară voie să cânte o bucată sau alta. Când ea a spus „astăzi e pentru mine”, el a răspuns cu vocea de violoncel, „dar totdeauna e așa”. Cu ce căldură și bunătate! Azi avea ochii mari, deschiși, luminoși. Mi-a strâns mâna bine, cu căldură, amical. Știe că-mi face bine. Ce sentiment bun trebuie să aibă acela care știe că mângâie un suflet. Maruca – o revelație de simțire și gândire înaltă, directă, bogată, autentică. Pe de altă parte, un egocentrism care o diminuează. Ea e făcută pe o măsură mare. Asta trebuie să îl fi și atras pe Enescu. Pe lângă ea am impresia că sunt uscată. Ea are o vitalitate – până la setea de infinit. Scrie splendid fiindcă scrie cu sufletul. Expresii formidabile fiindcă directe, fără a fi cernute prin rațiune. Stil inspirat, dar fără exaltare ușoară și ieftină, mare putere evocatoare de adâncuri. În ea, ceva de dincolo de ea. Menaj adevărat excepțional. Înțeleg că el nu a mai putut iubi altă femeie. Poate să fie capricioasă, chiar egoistă, uneori greu de suportat, are totuși în ea o

plinătate de viață, un izvor viu, nesecat, un dor mare, aprins, care o face încă frumoasă, de stil, mare, și când te desparți de ea nu o uiți, te urmărește. Iată, mi-e dor de ea. Pe el îl simți în altă sferă, dincolo, e ca soarele și stelele – el îți dă, tu nu-i poți da nimic. Ochi ce văd departe, dincolo de tine. Pui drag, te-am chemat cu toată dulceața ce e în mine. Maestrul suspina prin Bach, Fauré, Corelli. Eu îți trimiteam din mine fata de la Marburg. Îmi surâdeai. Fantezie, nădejde, sau reala ta prezență? Maruca m-a întrebat cum pot crede în învierea omului. Nu pot să spun de ce și cum pot. Pur și simplu când vrea Dumnezeu să mă susțină, cred, când nu, cad în marasm. De cinci zile nu fac nimic decât ascult muzică. Se întâmplă acum ceva în mine. Zilnic sunt tot mai eliberată de rămășițele unui doliu extern, deși sincer. Nu doresc să ies din singurătatea mea, aproape că mă duc din datorie și politețe, acolo aș vrea să mă vâr sub pian, la întuneric, dar când plec, parcă am lepădat o piele, mă simt renăscută și *nu e numai muzica*, dar și prezența unor oameni *capables de Dieu*⁴⁹⁸ sub aspectul frumuseții. Cred că Enescu crede în Dumnezeu direct, comunică cu El. Ea s-a oprit în frumusețe? Nu știu încă. Trebuie să-i vorbesc. Am sentimentul că sunt săracă și searbădă.

⁴⁹⁸ Aici, cu sensul de destoinici în fața lui Dumnezeu (fr.).

Peisajul alb sub lună tot mai plină, Biserica Albă⁴⁹⁹ își merită numele în mijlocul zăpezii și în lumina lunii, mai albă ca zăpada din jur, un București polar, astral, când eu vin singură spre casă, liberă, descătușată, un spirit pur. Dar și durerea singurătății se face altceva: *sentimentul uscăciunii*. Prin tine aflu însă raportul meu cu Dumnezeu.

3 decembrie

Zi plină. Dimineața Consiliu în care am încercat o faptă bună – să aducem pe elevul bănuít de gardian pe calea cel puțin a încrederii în profesorii Academiei. Se pare că la nenorociții de rătăciți prinși la Băneasa s-au găsit manifeste în care sta scris că dușmanii lor sunt părinții și profesorii. Lecție simpatcă, apoi muzică.

Enescu avea azi o mască tragică, uneori severă. Azi trebuie să fi fost obosit de atâta lume, adică, mai bine zis, cred că avea nevoie de singurătate. Pe Maruca nu o văd efasându-se⁵⁰⁰ pentru a-i respecta singurătatea, nu că nu vrea, dar ființa ei întreagă e dominatoare, nu în sens că dă ordine, dar în sens că se impune, fără voia ei. E o natură

⁴⁹⁹ Biserica Albă, pe Calea Victoriei, în imediata apropiere a locuinței de atunci a lui G. Enescu.

⁵⁰⁰ De la fr. *effacer*, aici cu sensul de a sta în umbră, de a trece neobservat.

teribil de bogată, de stăpân autocrat. El e singurul pe mărimea ei, fiindcă e de un infinit devotament. Cel puțin așa mi se pare. Privirea lui caldă, duioasă, surâsul recunoscător ce îi adresează când ea e mulțumită sunt gesturi de dragoste fără margini, necântărită, liberată de severitatea reciprocității. Ori le văd eu pe toate altfel, fiindcă am învățat de la Moarte? Perspectivă nouă. Biletul ce mi-a scris Maruca m-a bucurat fiindcă e adevărat – femeia asta e veridică. „Alice, il me semble qu'un rayon nouveau de lumière est entré avec vous dans ma vie.”⁵⁰¹ Oare a influențat-o Marie [Odobescu] și reputația de bunătate ce mi s-a făcut? Sau realmente degajez un calm și o lumină binefăcătoare? Întotdeauna mi s-a spus. Tu știi mai bine acum dacă sunt de calitate bună sau mediocră. Am epoci de secătuire. Așa sunt acum, dar am totuși o bunăvoință, plecată înspre oameni. Nu fug de ei în nevoia mea de singurătate, dar mă feresc de *fatras*⁵⁰². Îmi ajunge numai Esențialul din ei. Vocea Maestrului o am în ureche. E de o muzicalitate încântătoare, ca și privirea. Uneori ochii sunt metalici, incandescenti. Cu Marie descindem amândouă pe registrul mediocru al vieții

⁵⁰¹ Alice, mi se pare că, prin dumneata, în viața mea a pătruns o rază de lumină (fr.).

⁵⁰² Aici, cu sensul de adunătură, lume amestecată (fr.).

noastre. A amuzat-o comparația: „noi două putem fi puse în ecuația rezolvabilă”. Maruca are imprevizibil în formularea ei. Ea, descătușată, noi în căpăstru. Tot mai mult înțeleg cât am fost de timorată sau pură, nu știu, în tot cazul fără gustul fructului oprit. Nu m-a bucurat decât ceea ce se putea arăta la lumina soarelui. N-am gustul nepermisului ca atare. *En somme*⁵⁰³, sunt un carton bine decupat, care nu vibrează până a sparge ceva. Totul prea cuminte în mine. La tinerețe era puritate, modestie, cuviință. La bătrânețe mă tem să nu devină habotnicie, rutină și anchiloză. Sunt eu un om Liber? Nu s-ar zice. Libertatea să fie numai în înfrângerea ordinii? Aș crede ultimul lucru dacă aș fi fost capabilă și de dezordine, odată! Pui mic, te las. Simt că tu nu te mai interesezi de mine, că ești aiurea! Altfel cum se face că nu mai vii în vis? Ori eu m-am distras, mi-am îngroșat coarda ce vibra la prezența misterioasă? Pui drag, ești? Azi am întrezărit pe stradă posibilitatea neființei după moarte, fără revoltă! Sunt oare obosită? Îmi vine să scriu adio. De ce? Te iubesc, a ta.

⁵⁰³ Într-un cuvânt (fr.).

6 decembrie

Sf. Nicolae! Ce amintire din trecut, că și tu, și Colea, și Nicușor, și Maica erați cu noi! Azi-dimineață Biserica și cimitir. Dejun cu Nicu și Aurora, seara la Mircea cu Valérie. Parcă nu mai sunt aceeași ca altădată. Totul se reduce, se simplifică, devine pentru mine mai neesențial. Când m-au adus acasă era o ceață luminoasă în jurul blocurilor și luna stranie sus pe cer, peisaj din altă lume. Sunt obsedată de lumea voastră. Pierd ultimele zile terestre, tinzând spre malul celălalt. Așa am pierdut toată viața „tinzând” spre ce? E atâta durere și răutate pe lume, că mă întreb ce rost are acest furnicar de oameni, animale crude și cu aspirații!? E plauzibilă teoria că sunt și existențe superioare. Dar de unde să știm? Noi, ființele hibride, din două medii, nu suntem buni pentru nici unul! Englezii astă-noapte ne-au declarat război. Dacă nu ne retragem la Nistru. *Et après*⁵⁰⁴? Ar fi bine să-i putem asculta? Eu aș dori-o, dar e bine pentru noi? Nu mai vreau să mă tot gândesc la ce nu pot să rezolv. Fie voia Domnului! Pusy cu foc.

⁵⁰⁴ Și după aceea (fr.).

7 decembrie

Dragoste, azi concert splendid la Enescu. Lume cam prea multă, dar în colțul meu am stat nestânjenită. M-a răscolit Schumann, am urlat și în fața maestrului. I-am spus că operează o vindecare și mi-a răspuns: Dar asta este misiunea muzicii! Ochii de vultur cu care a privit soarele. *Parsifal* a fost o „mândrețe”, sau mai bine zis o mutare în altă lume, mai bună, mai pură. A fost superb – și n-a mai adăugat nimic – așa se cuvenea. El sta cuvios în fața pianului. Cu ochii închiși, cu un profil de împărat roman. Niciodată n-am avut revelația mai netă a nobleței lui care îl ridică peste toți ceilalți. În fond, el condescinde spre noi. Și Maruca era astăzi superbă, regală. De ce răspândesc unii oameni zvonuri vulgare? Minciuni sau deformări – nu îi ating. Tot mai mult muzica mă întărește, mă însănătoșează. Efect treptat acumulat. Tutu Georgescu⁵⁰⁵ e splendidă și plină de viață și o cred plină de suflet. Este primăvara, tinerețea. Frumusețea ei era la locul potrivit în valurile muzicii triumfale. Florica P. era nouă. Un pic stânjenită. Te-am simțit lângă mine azi la muzică și la biserică. Mă doare capul, am amețeli. Oare tensiunea? Te rog, păzește-mă de vreo apoplexie.

⁵⁰⁵ Soția dirijorului George Georgescu (1887-1964).

Chestia cu ultimatumul Angliei nu mă înspăimântă. Sunt sigură că nu ne vor bombarda. Singurul dezagrement e iar întunericul. Te iubesc, dă-mi o noapte bună, cea trecută a fost gen coșmar.

8 decembrie

Pui dulce, acum paisprezece luni, ce catastrofă, la ora asta eram o femeie fără țel, fără orizont, o epavă. Mă culcasem pe brațul tău și așteptam să mor și eu. Tu dormeai liniștit, cu un zâmbet ironic pe buze. Numai paisprezece luni au trecut și azi am vorbit la radio, ieri am fost la muzică, râd, aștept evenimente, trăiesc! E oribil cât de puțin depindem unii de alții! Desigur, Dumnezeu, în mila lui cea mare, a inventat pentru noi această legătură cu viața; eu nu cred în *uitare* căci eu nu te uit deloc, mai puțin chiar decât când erai aici. Căci, când erai dus la treabă, sau noaptea în lumea pe care eu nu o cunoșteam, îmi depănam gândurile separat de tine. Acum însă, te iau pretutindeni în mine. Nu e gând să nu-l împărtășesc cu tine, i-am uitat pe toți ceilalți pentru a mă identifica cu tine. Dacă ești, trebuie să simți asta. Azi-noapte te-am visat că-mi telefonezi, ți-am auzit vocea ca de departe, tu-mi vorbeai de bilete de teatru și că stai la un bridge. M-am gândit eu aseară la ceva analog, sau ai venit tu de departe spre mine? Teribil îmi e dor de tine, pesemne a fost scris să mor

de dorul tău, iar tu când erai prezent să mă chinuiești. Pesemne că noi aveam să ispășim altă viață, în care tu îmi vei fi fost copil pe care l-am neglijat. Aș vrea să ne întâlnim, dacă ne mai încarnăm iar ca soți, eu tot femeie, și să te iubesc nu cu slăbiciune, dar cu dăruire totală, fără a păstra nimic din „personalitatea mea inalienabilă”! Acum aș ști să te iubesc cum tu, desigur, o doreai, când te plângeai de mine că sunt egocentristă. Trebuie să te fi iubit altele așa, dar acelea nu te interesau pe tine. Desigur exagerez și deseori mă chinuiesc: de la început m-ai părăsit pentru altele, fiindcă firea ta era instabilă. Totuși, eu aveam atâta dragoste în mine încât dacă ai fi fost blând ai fi făcut din mine ce voiai! Dar de ce să mă mai chinuiesc, măcar de aș ști că ție îți face bine! Trăiesc între vis și viață, cu tine. Uneori mă deștept din vis noaptea. Visuri incoerente, obscure și îmi zic: oare viața de dincolo nu e un fel de vis? Un fel de viață ireală, fără acțiune asupra realului? Iar cu cât spiritul e mai adaptat, cu atât realul apare mai net? Voi însă socot că puteți constata și ajuta spiritul, dar nu puteți modifica realul. Ori puteți? Azi am avut dorința sau impresia că tu mă păzeai pe drumul spre Radio. Pui dulce, te las. Ce va fi oare cu războiul intrat în faza nouă de azi, de când Japonia a atacat cu atâta vehemență? Oare nu e tot lucrătură nemțească?

Dumnezeu să dea dreptate celor agresivi? Tu știi și aștepți sau aștepți și tu finalul? Vino iar, dragul meu.

9 decembrie

Dragule, azi zi plină de lume. Dar seara liniștită. Dimineața mi-am dat osteneala să-l conving pe Costel de existența lui Dumnezeu. Felul lui de a crede în Dumnezeu este ascuns de un vid pe care trebuie să-l lămuresc.

Întunericul pe străzi e fiores, avem un singur avantaj: liniștea acasă. Azi am fost fericită că te-am visat. Te sărutam, te țineam de mâini și vorbeam amândoi. Ce? Nu știu. Dar sunt fericită că ai venit. Parcă alta e lumea după ce te visez. Te știu undeva. Să fie numai iluzie? Dar sentimentul meu că ești prezent nu e și el o realitate?

11 decembrie

Ce zi obositoare azi! De dimineață voiam să lucrez, a venit Mariana Bogdan, conversație. Apoi dejun la Conservator. De la 3,30 la 6,00, Părintele și Georgeta, pe urmă Marius Nasta. Bulgăroaicele foarte bine. Occident în plin. Și bărbatul e la fel, multă ținută, oameni foarte interesați. De unde am scos-o noi că sunt mai simpli ca românii? Seara au răs cu copiii și cu A.M. Nou? Nimic. Dar Buby mi-a dat nădejde pentru America. Ei construiesc *un vapor pe zi*! Până la urmă tot ei vor învinge. Dar bulgarul spunea

că știe de la ministrul lor american: dacă învinge Anglia, ne dă în sfera de influență rusească. După el, singura noastră scăpare ar fi numai victoria germană. Nu mai pot dori nimic decât să facă Dumnezeu dreptate. Până la urmă toată viața nu mă mai angajează intim. Iar încep să mă îngrop sufletește. Anul trecut, durerea mă spiritualiza. Acum mă îmbâcsesc. Îmi trebuie singurătate pentru reflecțiune. N-am să mă duc la franțuji duminică, prea multă lume. Mă voi duce înainte să văd expoziția cu Renoir. Va fi destulă lume acolo. Mă voi duce însă numai la cursuri. Nu vreau însă recepții. E o manifestare pentru Franța. Acum sunt ca o iască. Nu știu ce vreau. Nu mai vibrez. Am păcătuیت desigur vorbindu-i pe nemți și pe japonezi de rău. Trebuie să-l las pe Dumnezeu să-i judece. Îmi lipsește muzica lui Enescu. Azi am făcut un mare sacrificiu neducându-mă acolo.

12 decembrie

Dragoste, azi m-a podidit rău dorul de tine. Mă simt fără căpătâi și fără rost. Mă apucă jalea, nu am poftă de nimic, nu mai am rădăcini. Azi doream să mor. Seara Aurora, Nicu, Nellu. Aș vrea să le pot da o bucurie. Te iubesc groaznic. Vino!

13 decembrie

Puiul mamei, azi muzică superbă. Eram puțini. Japonezul foarte mediocru. Dar Maestrul mai în formă ca de obicei. Neobosit. Descifrarea simfoniei japoneze *Ca în cer* – o orchestră întreagă la pian. Era parcă un om nou, *fremătător*. Izvor viu, noi toți gândaci, el om, ieșit din mâna lui Dumnezeu. Noi vorbim cu el, îndrăznim, ca și cum ar fi ca noi, dar în asemenea momente îți dai seama că el e un Titan, că poartă în el o lume. Tot așa simțeam în preajma Domnului Iorga. E măreț. Azi ochii îi scăpărau. Mâine numai Marie și cu mine? Ce fericire ar fi! Azi-noapte erai atât de drăguț! Glumeț. Ai plecat cu pachetul de mărgele. I-am visat și pe Colea și pe mama azi-noapte. Și... perdele roz brodate. Ce or fi toate astea? Cert e că tu nu ai vrut să-mi lași mărgelele, lacrimile. Dragule, e timpul să mă strunești, nu prea mai fac nimic serios. Seara cu Maricica e foarte bună. E drăguță și atât de feminină când își dă drumul. Cum s-o mărităm, puică? Trebuie să-și facă un rost. Mâine iar e zi plină. Dar tot vreau să trec pe la tine.

14 decembrie

Azi iar muzică splendidă. Veracini, Brahms, Schumann, și ca final *Tristan și Isolda*. Mi s-a ridicat părul în cap de emoție. A fost atât de plin, de definitiv, accentul dragostei

absolute. Conversație neașteptată cu Bizi Diamandy. Seamănă cu Linca de acum douăzeci și cinci de ani! Nu mă mir că-ți plăcea. Dejun la Mimy [Spandonidi]. Așa drăguț din partea lor că s-au gândit să mă cheme la curcan. Familia! Ce frumos, ce cald, ce bine! Sunt pedepsită că n-am avut copii. Cum am păcătuit? Tu știi acum rostul evenimentelor. Eu doar presimt un rost, dar nu mai mult. Dragoste, conversația cu Puff impresionantă. Cred că vrea să stea de vorbă cu mine singur, de chestii religioase. Te rog pe tine, ajută-mă, și pentru bătrânele mătuși ale Isei. Cum am putea ajuta pe Sanda Iosif sărăcuța, care s-a sinucis și cere verilor ei să-i aprindă lumânări spunând că suferă teribil? Mă voi ruga pentru ea din toată inima, dar tu, dragoste, dacă e voie, du-te s-o consolezi. Vreau să mai citesc puțin. Vii să mai citim împreună ca odinioară? Ce bună era tăcerea noastră în doi. Când te întrerupeai să-mi comunici ceva din cartea ta, uneori mă supăram, alteori ne bucuram împreună. Ce vremuri bune! Ce e posesiunea trupească, pe lângă ce era contopirea noastră în aceeași dragoste a lui Dumnezeu! Cât mai durează despărțirea?

15 decembrie

Dragoste, acum 27 de ani azi, vorbeam la Boteanu, terminam seria de conferințe, promisem enorm de multe

flori albe. Visez? Viața îmi apare ireală. Azi m-am dus la Aurora seara, toți acolo. Mă simt bine la ei. La Marietta însă, veșnic discuții, disensiuni, țiște. Noi nu știm să ne purtăm cu bărbații, toate trei am fost pisăloage, devotate, bune, dar pisăloage cu bărbații noștri. Marietta mai mult din noi toate, vede mai strâmt, încăpățânată foc. Zambaccian simpatic, tablourile de Renoir proiectate – superbe. Măine mă duc să văd aceste tablouri la lumină. Fac cunoștință cu doamna Manu. Femeie foarte bine – de ce spunea Zeta că e oribilă, sau cam așa? Îmi pare bine că Irinel e fericită. Pui mic și drag, eu trăiesc intens ziua. Acum nu. Cum vrea Dumnezeu. Sper în El pentru ca viața să fie suportabilă. Prea am luat-o greu și prea nu am vrut să am și eu bucurii mai ușurele: distracții mondene, cinema, teatre, cărți etc. Am redus viața la strictul ei: acasă și la școală – restul, din datorie familială și prietenească, căci din propriul impuls nu m-aș duce nicăieri.

16 decembrie

Scumpule, azi e Sf. Zoe. Ce amintiri! Pe vremuri mare tâmbălău la tanti Zoe, tanti Vatzica – ce ospete! Azi am stat bolnavă și singură acasă! Plecarea „Stopilor” nu mă miră, oameni primitivi, nu cunosc obligații față de neamul lor. M-au lăsat singură. Iau lucrurile așa cum sunt, fără

tragedie. Trec peste micile mizerii ale vieții. În fond se poate trăi și fără femeie de serviciu. Cum se trăiește în străinătate. Mâncând în oraș sau comandând să mi se aducă de la restaurant. Voi vedea, aș realiza și o mare economie. Marietta și Aurora drăguțe foc. Valérie prea ocupată. Te aștept.

22 decembrie

N-am mai scris fiindcă mă culcam bolnavă și frântă. Dar tu știi, dragule, că ești cu mine fără încetare! Ieri m-am împărtășit, simt că mi-a făcut nespus de bine. Ce coincidență (sau a fost un semn) că prima doamnă ce se împărtășea se chema Stela și că înainte de a-i auzi numele, eu l-am gândit! Te tot rugam să-mi dai un semn. L-am luat ca atare, fusesem profund nemulțumită de mine, prea nu mă gândesc la Iisus decât din datorie, și prea fac tot ce fac pe jumătate și parcă între vis și viață. Mă dezgust prin inconștiență, mai bine zis prin neparticiparea mea reală la vreun registru de viață. Totul e ca și cum aș trăi *între două lumi*. De aceea m-a atras atât de mult Montaigne. Azi te-am visat atât de tandru! Dar și în vis știam că tu ești vis și mă temeam să nu-ți pierd chipul. M-am visat la Paris, la doamna Desjardins. Trebuie să le scriu. Îmi e foarte dor de ei toți. Ieri pom de Crăciun la Academie – foarte frumos. Atmosferă caldă, o familie.

Mare merit are Jora. Revista noastră drăguță, amuzantă pentru cei care știau ce se petrece în clase. Mi-ar fi părut rău dacă nu ar fi avut măcar puțin succes. În fond o copilărie, dar cu voie bună. Au cheltuit pentru vasul meu chinezesc! Dansau. Mă gândeam ce lipsă de solidaritate pe lume! Unii mor sau suferă, ceilalți vor să se bucure. Așa a fost și în războiul trecut, pesemne așa trebuie să fie, pentru compensație. Totuși, ca și Marica, am impresia că această exuberanță e un paliativ, că nimeni nu e bucuros în sufletul lui!

Vestea de azi, preluarea comandei de la Brauchitsch și asumarea ei de către Hitler, m-a izbit în piept! Semn prost. Oare nu se răscoală soldații? Și apelul lui către soldați îmi sună foarte smerit, ca o rugăciune. Oare i s-a apropiat ceasul ispășirii? Doamne, dacă Tu vrei, îl pocăiești și îl duci spre Pace. Facă-se voia Ta!

Azi la Enescu: Bach, Mozart, Beethoven, Wagner. Îmi vine a scrie: *Divin*. Toți suntem imitații, el Om cum a ieșit din mâna lui Dumnezeu! Și cât e de amabil și de bun! Cum să-ți mulțumesc, pui mic, că mi-ai pregătit această fericire, de a asculta muzică de această calitate și a asculta pe Enescu de aproape. Am simțit ca o umilință că n-am trăit în preajma lui Ioan Cantacuzino. Văd că îmi vine compensația cea mai mare acum! Aseară conversație

bună cu Rory. E atât de sinceră și de clară. Mimy a noastră e mai puțin limpezită, sau așa cred eu. Dulce, drag de tine cu melancolie și o tandrețe dureroasă.

23 decembrie

Dragule, azi zi de Ajun. Altădată veneau copiii, ai A.C.T.-ului. Azi au venit trei prieteni și Mariana cu flori pentru tine. Cumpărături teribil de scumpe – nici măcar nu poți face plăcere cu ce cumperi! Totul anost, trist, fără rost. Poate doar sentimentul Mariane, un lucru frumos, adevărat, bogat. Principiile? Tot relative sunt și bătoase! La anul? Poate sunt cu tine. Te rog atât: să mor eu prima dintre toți ai noștri. Îmi e frig. Sunt fără vlagă. Tu știi ce gândesc. Măine vin pe la voi.

25 decembrie, ora 2,30 noaptea

După slujba de la miezul nopții, am ascultat radio Londra – cântece religioase. E tragic să trăiești oroarea războiului într-un moment în care se aud vocile de la mii de kilometri distanță vorbindu-ne de Dumnezeu. Ar trebui să fie o singură mare familie, și nici măcar în familia cea strictă oamenii nu se iubesc cum trebuie! Azi la tine – trist. Nu mi găsesc nicăieri locul. Nu vreau să-l mănii pe Domnul – poate că nu sunt destul de vitează și nu dau drumul și celeilalte voci din mine care e a bucuriei. Simt că nu mă

potrivesc cu mulți, nu mai combat ca altădată, las pe fiecare în apele lui. Oare indiferență? Mariana și Costel mi-au încălzit sufletul – ei s-au gândit și la sufletul meu. Costel m-a mișcat trimițându-mi un brăduț și vizitându-mă. E o afecțiune sinceră. Mariana, care mă însoțește la tine mereu, semn de devotament pe care îl dă numai afecțiunea. Toți sunt drăguți și buni, dar tu știi ce mă doare. Ai mei mă iubesc, dar afară de Marietta, pot să trăiască perfect și fără mine! Pui drag, pesemne că m-am născut pentru ceea ce sunt, o izolată, nu din voia mea. Poate am curiozitățile mele, care-i fac pe ai mei să mă pună la o parte. Adevărul e că ei nu simt că și eu aș avea nevoie de gândurile altora!

25 decembrie

Sunt tot mai străină de lume! Fetele spun că vreau să mă canonizez. Habar n-au ce e sfințenia, o confundă cu obiectivitatea. Sufăr să văd câtă pasiune falsă se pune în toate fleacurile, câtă nedreptate și falsă demnitate – orgoliul și neomenia în mulți, în special la ai mei (iar l-au atacat pe Iancu Poienaru! Un biet suflet care a suferit). Uneori mă simt mult mai bine la ai tăi, sunt mai ordonați și mai conștienți de datoria lor, mai generoși. Fetele sunt uneori atât de exasperant de subiective și egoiste! Valérie e insuportabil de violentă în opiniile ei, Marietta o risipitoare

fără fund, mă întreb care o fi hachița mea, căci trebuie să o am și eu pe a mea! Suntem prea personale. Dezagreabile pentru traiul social. Aș vrea să fiu mai egoistă, ca să *le impun*. Mă sperie uneori cât nu se privează de nimic și cât mă lipsesc eu de toate, pentru ca să aibă tot ele îndrăzneala de a spune că eu sunt cea mai favorizată. Ele trăiesc ca cei mai bogați, eu atât de modest! Dar de la mine așteaptă toate ajutor! Uneori mă dezgustă, îmi merit soarta! Cine n-are pretenții e desconsiderat! Acum nu știe nimeni că eu nu voi avea cu ce să trăiesc până la viitoarea leafă! Că voi trebui să mă împrumut la doamna Popa. Iată, îți promit că mă voi schimba. Mă vezi indignată pe modestia mea idioată care îmi mai e și reproșată pe deasupra, asta e soarta. Parcă te văd, tu râzi, ai dreptate. Mi-ai spus de atâtea ori și tot năroadă am rămas.

26 decembrie

Azi la Biserică, reculegere. Dejun simpatic la Marietta, mâncare perfectă; după-amiază, cu Georgeta, la Maricica. Când mă gândesc ce privilegiu! Am intrat prin camera Maestrului. I-am văzut papucii sub scaun și halatul în cui – m-am gândit la Cella și îmi ziceam încă o dată că cele dorite nu sosesc la adevărata destinație. Eu am fost foarte încântată de a intra în „sanctuar”, dar ce ar fi făcut Cella dintr-o astfel de întâmplare. Ascunsă în dormitor am

ascultat mult mai bine. Mozart, Wagner *Moartea Isoldei*. Aș vrea să pot vorbi cu Maestrul mai intim. Am impresia că nu-l interesez, în fond de ce l-aș interesa. E foarte amabil, Maruca în schimb mă răsfăță, spunând că las un gol când nu vin. Tutu [Georgescu], foarte drăguță, a sosit încărcată cu flori și glaseuri și e foarte tandră. Aș vrea să pot fi și eu drăguță pentru ea. Pic de somn, mă obosește frigul. Mă încurc în socoteli până la capătul lui ianuarie. *Tant pis*. Nu mai vreau să trăiesc meschin. Cine știe cât mai trăiesc? Eu mă rod ca să nu îmi întrec leafa, când voi muri puținul ce va rămâne va fi înghițit în trei zile. De ce să mă strâng eu de gât renunțând tot timpul la cele mai necesare? Voi trăi și eu bine restul... Pui mic, n-am dreptate?

28 decembrie

Iubitule, aseară n-am scris fiindcă muream de oboseală. Fac prea multe într-o zi! Mă obosește și frigul. Azi am vizitat atelierul Tomaziu. Lucruri foarte frumoase, pline de vlagă. Dejun Nasta, foarte simpatic, apoi Sanatoriul. La Cella, săraca! Întors pe ninsoare – sentimentul izolării într-un oraș mare, străin. Tot mai mult sentimentul provizoratului, al nesiguranței totale, un fel de curiozitate a morții, adică a celuiilalt tărâm. Oare sunt coaptă pentru el, sau voi recădea în neantul inconștienței? Nu cred! Am

avut momente dese de intuiție superioară, puțin tot voi fi câștigat pentru dincolo. Nu sunt smerită când scriu asta, dar nu mai pot crede într-o credință timorată. Dumnezeu nu te vrea fals modest. Destul știu câtă mediocritate și neputință este în mine, nu e nevoie să invent mai mult. Am uneori impresia, chiar foarte des, că m-am înhămat intelectual și moral la mai mult decât sunt puterile mele, că trăiesc în efort continuu. Eu nu mă mai văd deșteaptă, mă întreb, oare cărțile pe care le-am scris nu sunt inspirate de vreo putere mentală neîncarnată „și de calitate minoră”? Nu mai am în mine nici un gând, nici un imbold, nici o poftă de a scrie. Parcă s-a stins totul în mine. Te aștept, te iubesc.

29 decembrie

Pui mic, am obosit ieșind. Muzică la Enescu aproape zilnic, după vacanță o mai reduc. Observ că nici nu mai citesc și că mă las antrenată de una și de alta, tot cu aceiași (familie). Simt cum se poate destrăma obiceiul de a ieși. În fond, nimic nu mai contează, decât unele clipe de frumusețe și afecțiune ale celor din jurul meu. Invitație la Lulu [Nasta]. M-au mișcat teribil, toți prietenii ăștia sunt f.f. drăguți. Dar eu nu mai știu ce vreau. Azi la Nucu, fetița delicioasă, Manolică parcă s-a ramolit, oare așa voi părea și eu... Mirel cam pe gânduri și fără entuziasm. Parcă îl

roade ceva. Nu știu ce e acolo. Plictiseală, grijă? Enescu azi absent, distant, singur. Eu cu mania de a tălmăci străfundurile. În realitate puțini trăiesc cu adevărat. Îmi adusei aminte de o seară la „împăratul” și Coana Stela – voi jucați toți, eu citeam în birou, tu, șic foc, veneai să vezi ce fac și îți părea rău că stau singură. Ce bine era pe atunci, aveai zile când erai atât de tandru și bun! Aveai altele oribile, dar era atât de bine, fiindcă eram amândoi! De ce n-ai fost rezonabil? De ce, puiul mamei, făceai, în ascuns de mine, cele ce te-au răpus? Nu știu cum ți-o fi ție, dar mie îmi e totul searbăd, gol. Îmi e atât de dor de tine! Ce bine ar fi să se poată reîncepe o viață cu știința trecutului, aș ști cum să te iau! Mai sever și totodată mai pătimăș. Prea am fost marmă și fără flacăra în trup, te iubesc adânc.

1942

1 ianuarie, 5 dimineața

Ce urare e valabilă pentru tine? Aș vrea să fim împreună, total, fără disensiuni, pentru veșnicie.

Azi la Enescu am suferit. Sonata I de Brahms și mai ales a III-a m-a tulburat iar; te vreau prezent și nu te pot imagina în starea ta actuală. Sfârșitul acestui an în

muzică, flori, atmosferă de cultură pașnică și înaltă. Oare să fie sfârșitul civilizației europene în anul acesta? E ceva în aer care îmi sugerează această idee. La Mircea foarte simpatic, la Doctoraș fără antren la început, ceva greu în aer. Mimy foarte preocupată intim. Mișu a venit să-mi facă complimente pentru coafură – intenția foarte drăguță, eram extrem de „babă” și voia să-mi dea impresia că sunt bine! Un gest ca ăsta valorează mult mai mult ca o admirație momentană. Copiii drăguți în cearta lor ideologică. Maricica frumoasă, dar plictisită. Mi-e dor de reculegere, peste cinci-șase ore la Biserică. Te aștept. Nu mă lăsa.

1 ianuarie

Dragoste, totul anost, îmi e dor de tine. Frig îngrozitor, lună plină, lumină ca din altă lume. De ce nu vii deloc? Impresia că m-ai părăsit. Insuportabil! Viață fără gândire, fără reflexiune, zi anostă. Încerc mâine să mă baricadez. S-o putea? O doresc. Viața mi se pare lipsită de sens aici. Oare nu mai e nimic pe urmă, mare păcăleală ar fi! Te aștept.

2 ianuarie

Azi două bucurii. Scrisori. Mare emoție când mă apropii de Irinel. Are ceva puternic în ea care mă stârnește. E plină

de viață, de posibilități. Îi urez să și le împlinească alături de soțul ei, care pare foarte bine. Morgate m-a îndrăgit, mai puțin copil și foarte sever cu noi – ecoul mediului diplomatic, dar foarte simpatic. Maricica dusă pe gânduri, Marietta în draci, Puff otrăvit. De ce? Îl plictisește plecarea la Sibiu? Are vreo decepție? Eu însă simt plictiseala în aer, o neliniște, ce o să mai vină? În mine e ceva care se isprăvește: nădejdea. Nu mai aștept nimic pentru mine, personal, așa spuneam și acum doi ani. Cobeam ca o proastă. Cine știe dacă nu va veni timpul să gândesc cu jind la zilele de acum fără rost! Cum o vrea Dumnezeu! Tu te vei îndura de mine să mă salvez la timp. Parcă te aud cum îmi spuneai, după ce făceai vreo prostie, că voi plânge când vei muri tu! Eu nu puteam crede așa ceva. Mă vedeam pe mine plecând prima. Tot tu ai avut norocul să scapi mai întâi și să nu ai de suferit. Muzica mi-a alinat aleanul după tine. Pe de altă parte însă, cu cât durerea se estompează, cu atât sunt mai goală. Uneori când realizez în gând câte îmi făceai, cât mă chinuiai, mă apucă paraponul parcă ai fi aici, parcă ești iar prezent. Te aștept să-ți spun fel de fel, clipă de clipă tot ce ne desparte. Mă rezonzi: „de ce nu te bucuri de liniște, de libertate, ia partea pozitivă a evenimentelor!” Zadarnic! Gândul că tu ai putea fi trist de independența mea de tine îmi taie orice

inițiativă. Mă înham la jugul tău, acum ca și până trăiai tu. Cred că e o infirmitate sufletească, o lipsă de conștiință justă a dreptului și a datoriei. Mă domini nevăzut cum mă dominai când trăiai. Soartă. Te aștept cu foc. Te rog, nu mă lăsa fără vis.

3 ianuarie

Iar zi supraîncărcată! Cum să fac să scap în unele zile de vizite? Ce să fac? Roda a spart vasul de la Maica. Parcă s-a rupt încă o legătură cu trecutul! Ascult fetișcanele acestea făcându-și mărturisirile, înțeleg că a trecut o epocă și a început alta. Descumpănită, „lumea” mondenă mă agasează, nu mai pot suferi papotajul. Trebuie să mă apuc iar de lucru, altfel nu rezist. Vis curios, tu mă provocai, eu criză de inimă, jos se vedea o apă ce fumega. Ce o mai fi? Trec printr-o epocă grea – e oare finalul? Voi încerca să mă agăț de viață, cu tot soiul de mijloace, altfel *omor* timpul și e un păcat. Nu mai pot trăi decât prin reflexiune, simt că pot, nu trebuie pierdut prilejul de a reflecta. Mă prepar pentru „mentalul” de dincolo, vin să te întâlnesc. Ajută-mă, dacă trebuie să trec. Nu mai doresc nimic! Nici aici, nici dincolo. Totul e în suspensie. Ca înainte de furtună? Aștept, dar fără nici un gust. E veridic? Sau mă forțez eu să fie așa? Nu știu să deslușesc între impulsuri și voință.

Mijește un dor de Pontigny în mine, de Occidentul de odinioară. Ajută-mă să reînvii, să voiesc reînvierea.

4 ianuarie

Dragule, e târziu, dar nu pot să nu scriu ce bună seară am petrecut la „muzică”. Deși decisă să nu mă mai mișc de acasă și să mă închid, n-am putut rezista telefonului Maruchii, m-am dus, era prea tentant: numai patru persoane. Teamă că n-aș vrea să mă întâlnesc cu Ghita Shapira⁵⁰⁶, cum fac alții! Ce rea poate fi lumea, mai bine zis ce capete și inimi strâmte. Pentru noi, puținele care am fost, o recompensă! Mozart (*Sonata a XV-a*), Beethoven (a III-a), Schumann (I-a) și Andantele dintr-un quatuor de Beethoven, care a fost perfecțiunea muzicală la pian. Florica⁵⁰⁷ plângea, Smaranda [Atanasoff] plângea, eu simțeam că se topește în mine toată negura omenească. Trebuie să-ți spun cât m-a înduioșat Maestrul când s-a apropiat de Maruca și de mine care stam lângă ea, spunând, cu lacrimi în ochi: „amândouă, mătușa și nepoata, plâng!”. A pus-o în legătură cu boala Valenței și

⁵⁰⁶ Ghita Mendl Shapira, pianistă, soția unui cunoscut bancher.

⁵⁰⁷ Florica Musicescu (1887-1969), profesoară de pian la Conservator, fiica lui Gavriil Musicescu, sora Valenței și a lui Colea, cumnatul Alicei Voinescu.

m-a întrebat pe mine cum îi merge. Îl simt atât de bun și adânc uman! M-a mai impresionat înalta înțelepciune cu care privește cataclismul mondial. Nu acuză oamenii, explică cosmic, ca o mare furtună care s-a adunat din cauze multe, acumulate, îndepărtate. Felul obiectiv, calm, fără tristețe, fără melancolie, *olimpic* și totuși cald, uman, cu care privește *necesitatea*, îmi amintește de Goethe al *Afinităților electice*, al lui Wilhelm Meister și al *Anilor de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. Îmi amintește mult de Goethe, în special în privirea extraordinară, care vine din adâncuri. Are ceva de email în ochi, ceva extrem de strălucitor și straniu, în sensul că vine din regiuni străine de comunul muritor. Când râde sau când glumește, are ceva de copil în ochi, dar când cântă sau când spune lucruri adânci, ca azi, atunci are privire de vultur, privire cu soare în ea, cu săgeți de lumină. Asta e, cred că am găsit analogia, nu e metal în ochii lui, nici email, e soare săgetător. Culoarea spiritului pur. Doamne! Ce bun ești Tu! Îmi trebuia să mă scald din nou în uman superior, îmi era dor de Pontigny și mi-ai trimis Muzica și pe Enescu. Pui mic și drag, te vedeam intrând și ieșind pe ușa din dormitor, cu blana și pălăria, cu mâna pe batistă, grăbit și viu mi-ai făcut bezele. Iar când după-masă râdeam toți ca nebunii de dansul Florichii, tu râdeai cu lacrimi și tușeai

de răs. Uite, îți simt mâna umedă și rece, luând-o pe a mea s-o săruți! Dragoste, cum e cu puțință să păstrezi senzații atât de vii?

Maruca și-a meritat soarta de muză. Cu atâta grație, fără fasoane ne-a invitat la o masă simplă. E o viață și o prospețime în ea! Mă gândesc într-o mică pauză într-o zi să-i aduc o cutie de bomboane pe care să scriu câteva cuvinte. M-a îmborsărit și muzica și râsul. Florica are dreptate: o execuție perfectă e aceea la care răspunzi „așa aș fi cântat eu!”. Pesemne că perfecțiunea te silește să ieși din tine până la extrema limită a posibilităților tale, adică până la perfecțiunea ta! Așa a fost azi. Astă-seară am aripi!

5 ianuarie

Puiule drag, visul de azi-noapte înseamnă că poate peste o săptămână vin la tine. Mama îmi făcea bagajul și eu știam că plec după o săptămână. Mi-aduc aminte că am visat-o pe mama cu opt zile înainte ca tu să mori. Cum va vrea Dumnezeu! Tu nu bănuiai, cu trei zile înainte, că vei pleca! Poate toată muzica din această ultimă lună a fost mijlocul de a mă limpezi, căci dacă scrutez trecutul, Dumnezeu mi-a dat la fiecare moment de mare nevoie, când mă pândeau ariditatea, ceea ce m-a ajutat să mă salvez din ea. Primul voiaj la Paris, Pontigny, Oxford. Moartea ta a fost

încercarea supremă pentru credința mea – am trăit tragedia, sfârșierea în două. Acum, când rana se cicatrizează, când simțeam golul, lipsa de sens pământesc, singurătatea nefecundă în mine, iată – muzica zilnică – și de ce calitate! Muzica pură ca azi (Mozart și Schubert: *Neterminata*), care mă leagănă, parcă m-ar cerne, scoțând din mine orice zgură, alegând din mine numai lumina. Oare nu e aceasta ultima etapă în care poate tu mă pregătești pentru lumea cea luminată? Simt că tot aș mai rămâne pe aici, nu doar cu gândul că aș fi mai de folos ca alții, dar din obiceiul de a trăgăna plecarea. Tu plecai brusc, inopinat, așa ai plecat și dincolo. Eu rămân printre cei din urmă, dintr-un fel de inerție și de timiditate, gândul că ar trebui să plec luni îmi e dezagreabil fiindcă ar trebui să-mi fac dulapurile, să pun lucrurile la loc și îmi pare rău pentru Marietta, care ar fi dezamparată⁵⁰⁸. Valérie, Maricica, Jean Paul, Ionel și toți ai noștri ar suferi, dar ei au toți ocupații. Marietta nu are și apoi ea simte în mine sora care ia parte la toate grijile ei. Cred că și Aurora, Nicu și Nelly mi-ar simți lipsa – și Clasa! Dar toți trebuie să plecăm odată. Te rog mult, pui mic, fă să mor ușor. Nu-mi trebuie eroism. Mă simt un copil răsfățat, sper să mor într-o clipă de grație. Aș vrea să știe toți cât îi

⁵⁰⁸ De la fr. *désemparé*, descumpănit, dezorientat.

iubesc. Oare de acolo voi putea să-i ajut, să-i păzesc? Îmi amintesc visul profetic de acum 20 de ani și mai bine, excursia mea în astral. Nu e nimic de ce să-ți fie frică. Numai trecerea! Poate se face în somn, ca atunci. Aștept supusă.

6 ianuarie

Pui drag, e foarte târziu, nu știu ce oră, am citit Fontaine⁵⁰⁹. Cu o asemenea carte uiți multe. Am regăsit o *Permanență*⁵¹⁰. Nu știu ce e cu mine. Impresia că voi muri. Accept calm. Nu mă lăsa, ajută-mă! Azi, foarte simpatic la El. și Tilică [Burileanu]. Îți iubesc. Discuția cu Valérie despre Maricica, îmi pare rău, știu că o doare, dar trebuie să intervină, dacă se poate! Săraca! O fi obosit și ea cu această continuă luptă. Îmi pare foarte rău de ea. Ce e de făcut? Maricica nu vrea să se mărite. Nici să trăiască pentru mulțumirea ei. Își bate joc de viață. Eu nu mai am nădejde că s-ar putea schimba! Are în ea elemente incalculabile. Ea așteaptă totul, fără să miște un deget.

⁵⁰⁹ Arthur Fontaine, scriitor francez, cunoscut de Alice Voinescu la Pontigny.

⁵¹⁰ O idee pentru ciclul de conferințe „Permanențe”, pe care Alice Voinescu îl ținuse la Radio pe când Stello era încă în viață.

7 ianuarie

Dragoste, am fost la Aurora astă-seară – ziua lui Nelu. Eram puțini. Îmi amintesc ce era acum trei ani! Totul trece și se schimbă! Dimineața la Ionel și Marietta, f. drăguț. Păcat că am provocat discuția cu Maricica. E neplăcută fiindcă vrea. Mă exasperează să constat că sunt reveniri de caracter care mă fac să cred că supraviețuirea poate fi și ereditatea! Altfel, de ce aceste asemănări cu părinții? Dacă totul depinde de suflet, iar sufletul este individual, cum se explică aceste reveniri de însușiri? Va trebui să discut asta cu Părintele. Cât despre reîncarnare, aceasta nu se mai explică deloc. Deși ereditatea fizică, fiziologică și psihologică, aerul de familie ca și bolile mintale ereditare nu se justifică decât prin trup, cum se explică unitatea spirituală? Trebuie să discut chestiunea cu competenți, poate cu Madge și Jean [Mouton]. Vizita lui Irinel, mare bucurie. Simțeam că și ei îi făcea o mare bucurie. Ce bine că îl iubește pe bărbatul ei! E mult calmată, echilibrată, frumoasă. Îmi pare bine că o văd așa! Îmi pare rău de Maricica, nu e chip să se schimbe, parcă vrea să-și facă singură rău. E un copil nenorocit. Dacă ar găsi un bărbat, cum a fost Colea pentru Valérie, ar putea răzbi în viață, dar așa cum a luat-o acum, nu o văd decât din ce în ce mai dezordonată, mai dezechilibrată în buget, mai

exasperată și ieșind din rândul lumii ei! Fată bătrână maniacă și dezagreabilă. Și toate astea din cauza unei glande! Oare strunită de mică, forțată la ordine și disciplină, nu s-ar fi atenuat tendințele ei anarhice? Dacă ne-am muta împreună, în aceeași casă? Sau cu Marietta? Fata asta trebuie să-și schimbe viața din interior. Pui mic, eu fac socoteli de viitor, când poate luni voi pleca definitiv! Cum va vrea Dumnezeu.

8 ianuarie

Stelule drag, vestea că a plecat și Lili Stef. m-a întristat. M-am gândit la tine ca la un voiajor, mi-am amintit scene din trecut. Totul mi se pare un vis îndepărtat, dar curios. Îți aud vocea, râsul. Săraca. Nu știu cum va fi fost în ultimii ani. Doresc să i se fi muiat inima și să fi acceptat durerea ca pe o încercare de la Dumnezeu. Era dură, dar leală. Dejun simpatic la M. Pa[leologu] cu Mimy Sfetea. Atmosferă de familie. Puff pleca astă-seară. Îmi va fi dor de el, îmi e atât de aproape copilul ăsta. Muzică la Enescu splendidă. Lume enormă, dar adăpost în „călugărie”. La masă, Maestrul tot mai prietenos, tot mai vesel, mai uman. Maruca foarte fină în sufletul ei – e regală. Maestrul răspunde la bârfe: „Păstorel și o regină”. Splendid. Ea nu trebuie să spună bârfa. Am impresia că are o pică fizică pe el, de mai multe ori a spus: „bărbații n-au nevoie de femei

care se oferă”, și privea amuzată spre Maestru. Dar nu vreau să știu nimic despre „bârfe”. E atât de frumoasă această poveste de dragoste, care ține de treizeci și cinci de ani și în care bărbatul a fost adevăratul creator. Dacă altul a deșteptat în ea femeia, Maestrul a deșteptat-o din moartea conștiinței la viață. Seară bună, calmă, frumos umană. Puțin sumbră tensiunea, Florica [Musicescu] – Smaranda [Atanasoff]. Curioasă rivalitate feminină, nu artistică. Nu caut mai departe. Lucrurile astea nu definesc oamenii. Dragoste, te las, e târziu.

9 ianuarie

Stelule drag, crește în mine oboseala până la exasperare! Ce să mă fac? Cum să mă apăr de atâta simpatie? Mă acablează⁵¹¹, mă istovește fiindcă cere de la mine și manifestări externe și atenție spirituală. Simt că leșin de oboseală intimă. Măine, orice ar fi, trebuie să iau hotărârea să nu primesc pe nimeni. Chiar de se vor supăra. Nu trebuie să mă las tiranizată, cum mă las. Tu râzi. Ai dreptate. Ideea că mor luni. În fond n-am ce regreta. Cum să te prezinți în fața morții sfidând orice morală? Sfârșitul tragic al Richii și al lui Goliescu. Oare sărăcia să-i fi determinat la sinucidere? Nu cred decât în

⁵¹¹ De la fr. *accabler*, a împovăra, a copleși.

cruzimea hazardului care i-a surprins pe cei doi în toată mizeria lor intimă. Sorți tragice!

Nimic care să-mi dea bucurie, nădejde. Maricica mă dezolează cu singularitatea ei și mai ales prin duritate, cultivă tot mai mult însușiri nefeminine. Parcă e un blestem care o împinge împotriva ei înseși. Trebuie să treacă câteva zile ca să-mi revin după scena de miercuri. Nu i-o iau în nume de rău, îmi pare rău pentru ea, dar nu pot învinge simțământul că e o fire atât de stranie și necristalizată, încât oricât aș iubi-o îmi rămâne tot străină. Ciudate imposibilități de a compune unele caractere. Valérie și Colea se excludeau. Cu cât privești realitatea mai adânc, cu atât te înfiori de misterul ei multiplu. Este din ce să înnebunești. Pascal are dreptate. Nu am vlagă ca să rezist. Poate așa e cu Maricica. De ce să mă agăț? De Dumnezeu. Dar parcă El vrea să mă lase în acest gol, fără reazem. Te sărut, dar zadarnic, și tu m-ai părăsit.

10 ianuarie

Dragule, azi am stat culcată, în pat. Am citit, m-am odihnit. Seara la Didi cu Paulette și N. Demetriad. Companie agreabilă, nimeni nu țipă, nu se vorbește tare. Viscol teribil, dar m-a înviorat și te-am visat: erai vesel, mă sărutai cu drag, patul tău era elegant și somptuos. Îți

merge bine, parcă voiai să-mi spui că te odihnești. Muzica m-a liniștit pentru „dincolo” sau m-a atașat de viață. Cu mine ce s-a hotărât? Cum vrea Dumnezeu! Dar tu nu mă lăsa. Ce e cu Mircea, parcă iar nu e bine? Ce e cu țara? Se pare că azi la Sinaia a fost Consiliu mare, dar noi nu știm încă nimic. Maricica mă îngrijorează, poate sunt și eu vinovată, nu știu cum s-o iau! Mâine la Enescu încerc s-o îmblânzesc. Flo [Rarincescu], un om cu care mă înțeleg, sub răceala externă, multă cultură. Om ordonat, clăditor, întreg, cu asemenea femei se garantează civilizația și cultura. Îmi pare rău că am înduioșat-o atât, am făcut-o și pentru a-i da o consolare, în caz că profeția se împlinește. Ideea mă obsedează – și parcă în adânc, o liniște prea mare – instinctul zice: încă nu. Dar tu, puică, nu erai liniștit și vesel sâmbătă, iar marți ai plecat? Când te apropii de acest mister, chiar numai cu gândul ipotetic, e grozav căci realizezi imediata posibilitate. Acceptarea e singurul mijloc de a nu înnebuni de frică. Ajută-mă, dulcele meu, să trec ușor. Nu știu ce va rămâne din mine, poate doar un dor, ajută-mă să fie curat și bun. Nu cred că se termină totul aici. Simt în mine ceva viu, care nu poate pieri. Poate să adoarmă o bucată de vreme și de somnul ăsta mă îngrijorez, parcă mi-ar scăpa atunci tot ce acum e al meu, tot ce iubesc. Oare acolo să-ți pierzi

memoria? Nu cred. Tu vii spre mine, mă păzești, mă știi, mă ocrotești, o simt. Și pe mama. De ea îmi e cam frică acum. Ce proastă sunt! Pe tine te iubesc teribil. Îmi e dor de plesnesc uneori. Când te întâlnesc în vis, sunt fericită.

11 ianuarie

Pui mic și drag, oare să se împlinească visul? Trebuie să plec? Aș prefera totuși să trăiesc. Știu că am tot cerut amânări lui Dumnezeu și mă tem că nu am întrebuințat timpul spre mărirea Lui. În visul lui Tity i-ai spus că ți-e bine. E o mângâiere. Știu că ești lângă mine și mă ocrotești. Mă las ca un copil mic în brațele tale, du-mă tu spre drumul cel adevărat. Stau într-o cumpănă, am impresia că mi se permite să aleg – eu aleg Viața – încă am credința că mai e de lucru aci. Dacă nu mor, voi face un plan cu Părintele Gala, pentru ca să lucrăm intens cu copiii. Dacă Dumnezeu a hotărât altfel, ajută-mă să mă supun total voinței Lui. Scrisoarea lui Flo e ca un semn că Dumnezeu îmi permite bucuria roadelor unei munci sufletești.

12 ianuarie

Stelule drag, a trecut ziua fatală, iar noaptea. Nu știu ce să cred – mama nu prea venea fără rost în vis. A vrut să spună altceva? A vrut să spună că îmi mut domiciliul

spiritual? Nu știu. Știu însă că sunt coincidențe curioase, mi-au telefonat oameni care mă văd rar. Elisabeth Ghica mi-a spus că s-a gândit la mine toată ziua, m-am întâlnit cu Petrovici la doamna [Sabina] Cantacuzino și, de unde eram cam bufnoasă că nu se purtase gentil la Radio, a fost extrem de politicos și amabil, așa încât ne-am despărțit prieteni. La Radio m-au invitat în seria despre Teatru etc.... Sunt greșeli care sunt reparate.

Muzica, astăzi, unică! Quatuorul Beethoven, supremă fericire pământească. Mă întreb dacă și asta nu înseamnă o despărțire!! Cum va vrea Dumnezeu! Îl iubesc și mă bizui pe El. Doresc să mai trăiesc fiindcă îmi fac uneori iluzii că sunt de folos. Elisabeth [Ghica] mi-o confirmă cu cererea ei de a vedea un bolnav. Dar dacă Dumnezeu are nevoie de munca noastră aiurea? Tu ce însărcinare ai? După vise, ești pe o treaptă înaltă, ești în puritate, în seninătate. Tu și aici, cu toate greșelile tale, pluteai în dreptate, în idei și în poezie. Ce proastă sunt să le cer lui Iisus și Sf. Fecioare să mă mai țină aici, poate că acolo aș fi de un milion de ori mai bine! Când auzeam muzica, îmi închipuiam că mama e acolo și că râde de mine cât sunt de proastă! Dragii mei, formula lui Mihai Antonescu care spune „dragii mei dragi” și-a pierdut căldura din cauza retorismului lui. Deci renunț la ea și, vă rog, nu mă lăsați!

Ajutați-mă să-mi accept soarta, oricare ar fi, cu smerenie și bucurie. Poate în câteva zile sunt cu tine, iar dacă nu, atunci liniștește tu tulburarea inimii mele! Acum sunt convinsă că a muri e a trăi mai intens.

13 ianuarie

Dragule, încă o zi fără nici un folos sufletesc. Lume – vorbărie. Azi-dimineață vizită Elisabeth Ghica – o femeie încântătoare, dar de o locvacitate care mă copleșește. Simțeam că nu mai pot reacționa – că mă năpădește o putere străină. Dar ce noblețe, ce curățenie, ce simplitate! Pic de oboseală. Am vorbit mult de tine azi la Valérie, Pascu. Biata Rica [Goliescu]! Totul trece și toți!

14 ianuarie

Dragoste, azi-dimineață, Universitatea Liberă. Constat că tot perspectiva de a lucra intelectual mă mișcă mai mult. După-amiază curs simpatic, sintetic, apoi quartete Beethoven. Păcat că minunea devine cam mondenă. E drept că nici eu nu sunt la locul meu, un loc uzurpat, și că la fel poți spune despre ceilalți. Voi asista mai rar fiindcă nu merit eu să iau locul altora mai cu cădere. Dacă aș putea vorbi cu Maruca! Seara conversație bună cu Maricica. Dacă ar putea cineva să o țină acasă la masa de

lucru. Pui mic, simt iar nevoia unei zile de singurătate, dar nu cred că o să o am!

15 ianuarie

Pui mic, am „vorbăruit” cu Mimy până în noaptea adâncă. Vii și tu pe urmă? Vino la amândouă.

16 ianuarie

Dragul mamei! De ce am impresia că ești departe? Oare tu te miști în sfere îndepărtate, ori în mine se face treptat desprinderea pe întregul complex de obiceiuri din trecut? Oricum ar fi, tristețea singurătății este aceeași. Mă întreb uneori ce ai fi făcut tu? Desigur continuai viața afară din casă, dar în interior făceai ca mine, doar că tu mi-ai fi scris în versuri. Nu te mai pot evoca ușor râzând, în spațiu trebuie să te desenez cu voință, spontan nu-mi mai apari în minte decât foarte grav și distant, ca un străin condescendent. Acum râzi și te aud spunând că sunt o proastă. Ce bine sună asta, ce intim – mi-e dor de tine deși m-am obișnuit cu singurătatea, pe care totuși o trăiesc ca pe un provizorat. Încă o dată îți spun că mă simt umilită de a fi văduvă – anul trecut voalul și tot ceremonialul care mă legau social de tine îmi dădeau o integritate pe care acum nu o mai am, sunt doar un fragment.

Treptat trebuie să îmi fac unitatea singulară, dar simt că aceasta trebuie să includă legătura cu tine. Suportam să fiu *văduva ta*, dar o „văduvă” are ceva umilitor. Trebuie să-mi cristalizez conținutul pozitiv al văduviei, ținuta intimă spornică în locul golului ce trăiesc acum. Știu: spitale, săraci, asistență, dar soarta nu pare a mă împinge într-acolo ci înspre „școlari”. Simt că ce pot da cu mai multă bucurie e bucuria culturii intelectuale. În fond trebuie să optăm, în fața haosului care crește: *cred în rațiune* și tot prin ea cred în *suprarațional*. Cred în cultura intelectuală, fiindcă aceea e obiectivă și mă împinge spre recunoașterea limitelor ei, deci îmi dă drum liber nădejdi în lumea misterului. Grație cugetării limpezi, recunosc diferitele compartimente ale posibilității de cunoaștere. Nu pot renunța la nădejdea existenței tale. Dar nu mai am sentimentul prezenței tale imediate, ca anul trecut. Cu toate astea senzația vocii, atingerii mâinii tale le am vii, inalterate. Și pe Maica o am tot așa, dar mai puțin intens și mai puțin frecvent. M-am mai atașat de viață, cred că datorită muzicii, dar poate și din pricina fricii de moarte. Nu știu de ce am conștiința umilă că voi mă cam... să nu zic: disprețuiți, dar să zic: mă tratați ca pe un copil necopt, fiindcă am refuzat să aleg moartea în locul vieții; firește, Dumnezeu făcea tot ce voia El, dar conștiința mea s-a

mărturisit nematură când pentru ea, în fața ei, a optat pentru „aci” în loc să primească cu elan pe „dincolo”. Trăiesc asta ca o inferioritate. Trebuie să mă considerați cu un fel de părere de rău, cum facem noi aici pentru cei dragi care în locul unei muzici nobile preferă jazz. De câte ori nu sufeream să te văd pe tine preferând un roman polițist unei cărți serioase. Nu înțelegeam că la tine era oboseala lumii acesteia, că așteptai, fără să știi, aventura cea mare! Iar eu, mică, meschină, ordonată, integrată social și „om moral”, mă agăț cu biete gheare de animal de această viață mică, meschină, ordonată, social morală și insipidă. Fără aventura marii muzici și a marilor cugetători de care mă agăț ca un fulg pe o haină, ce ar fi de capul meu! Oare această umilință e reală sau e furie împotriva mea că îmi pierd timpul? În fond nemulțumirea asta cu mine, cu calitatea mea atât de mediocră (oricât aș fi chior printre orbi), e desigur elementul cel mai nobil din mine. Măsor calitatea noastră și după felul cum ne întâmpină evenimentele. Nu mi-am pregătit situații tragice, lupta cu tine era dramă burgheză și melodramă adeseori, din prostia mea. Eul Tău era mult mai luminos ca al Meu, doar învelișul tău psihologic, moștenit era tulbure. Am înțeles aceasta uneori, când și eul meu străpungea prin scoarța învelișului meu moral – de

duzină! Momentele noastre de fericire au fost cele de întâlnire în spirit – sufletele erau diferite, dar *duhul* era viu strălucitor în tine. Atunci mă fericeam, atunci ne iubeam adevărat, ne întâlneam în duh! Acum ne iubim, Stello, dar am nevoie să mi-o confirmi, printr-un semn, o vorbă, în vis!

Știu că acum ești mulțumit de tine că acum sunt Nevasta ta, de care nu mai ești „mândru” ca altădată, dar de care te bucuri că o regăsești. Tu nu vrei o văduvă slabă, miorlăită, o femeiușcă ce se îngroapă de vie în tristețe, jumate slăbiciune, jumate convenție. Tu mă vrei ca pe tine, liberă, cu puterea de nădejde, cu puterea de acțiune, așa cum mă iubeai după ce am vorbit la Radio: *Permanențe*. Atunci cum mă iubeai, când mă luai de braț seara și mă duceai în pasul tău elastic și avântat spre un cinema comedios și râdeam amândoi cu lacrimi. Nu-ți plăceam marmă, nici „Frau Professor”, mă voiai dincolo de aceste forme catalogate. Mă voiai „Cal de rasă”. Iată astă-seară mă regăsești în duh, în claritatea și curajul duhului. Simt că te iubesc puternic, că ești prezent, că nu ți-e rușine de mine. Dar, te rog, ferește-te de orgoliu! Te sărut năprasnic!

Dragule, astăzi zi plină. Elisabeth Ghica m-a dus la Spitalul Marilor Mutilați. Ce lecție de bărbăție și demnitate

am găsit acolo! M-au impresionat rău de tot cei doi: unul fără picioare, cel fără de mâini. Am vorbit mult cu ei, aş fi vrut să redeştept sentimentul misiunii lor spirituale la sate. Le spuneam că dacă Dumnezeu le-a luat mâinile sau picioarele e ca să le crească aripi şi să lucreze duhovniceşte. Ce bine s-ar putea face dacă s-ar deştepta în ţărani sentimentul solidarităţii cu orăşenii şi în orăşean sentimentul misiunii de educator. Apoi muzică: Bach şi Beethoven. Maruca atonă, Maestrul guturăit. Apartamentul foarte friguros. Ce frumos ar fi să se mute aici, în blocul Malaxa! Poate vrea Dumnezeu.

18 ianuarie

Dragule, azi concert minunat! Maestrul a cântat sonata lui, cu Filionescu la pian, bucată românească şi ca sonorităţi şi ca simţire şi pasiune. Furtuna patimii mascate! Bucată splendidă. Masca Maestrului superbă! Îl vedeam din faţă – patetic, senzual, spiritual şi tragic, uneori cu posibilităţi de cruzime – nu! de putere dezlănţuită. Tu pricepi acum misterele astea, ale gândului creator. Mie îmi făcea un bine care îmi pătrunde fiinţa întreagă. Mă tămăduieşte de slăbiciunea în care eram gata să mă înece. În slăbiciune, convenţiune şi rutină a rutinei şi a simţirii. Azi suferinţă adâncă în Biserică. Sufăr de nenorocirea milioanelor de îngheţaţi şi înfometaţi şi a

soldaților de pe fronturi. Nu cred că se mai poate trăi un gust de păcat, de răspundere pentru tot ce se întâmplă, nu se mai poate trăi nevinovat cum mă simțeam pe vremuri! Aseară la Spital, o nevoie mare de a-i servi. Cum? Nu e oare prea comod a spune: unde te-a așezat Dumnezeu. Nu e prea comod a sluji numai ca dascăl? Un ajutor fizic n-ar fi acum mai de folos? Nu mai știu unde e adevărul. Totuși Enescu e un binefăcător cu arcușul lui!

Puică, ce înseamnă visul și Jean Paul? M-ai zdruncinat. Te rog pe tine, fă cum știi, alungă orice pericol de la el. Tu știi ce am făgăduit lui Dumnezeu. Ce dor îmi e de tine. Cât îmi lipsești! Cât de frumos ne-am înțelege. Întotdeauna ne-am înțeles pe planuri adânci sau înalte. Numai tu știi ce e în sufletul meu. Vino! Îți mai spun și ceva frumos. Italianul, violonistul Ciompi, tinerel și frumos, a venit să sărute mâna Maestrului. Ce gest frumos. Oare, dragule, tu vii la audiții? Ce fericită aș fi să știu că vii! Nu sunt nebună, dar sunt poate naivă. Cum aș putea trăi dacă nu aș crede că mai sunteți?

19 ianuarie

Azi zi de lucru, mă simt bine. Vreme imposibilă ca în 1916! Mă gândesc cu disperare la bieții combatanți! Ce se poate face pentru ei? Să trimitem multe lucruri calde? Le ajunge? Dar să dăm măcar săracilor de aici. Voi încerca să

dau ceva pentru lemne sau gaz la Școala Socială. Ideea de a da în numele lui Titel și al Tamarei lemne la Școala Socială? Voi examina mâine. Acum mă așez pe lucru. Conferințe și cursuri. Pui mic, ai venit azi-noapte în vis dar eu nu am păstrat sensul lui. Te rog, nu mă părăsi. Voi nu puteți pune capăt acestui război oribil? Am impresia că aud zgomote de dincolo. Ce liniștită eram când auzeam ușa și tu îmi răspundeai la întrebarea: Tu ești, Stelule? – Nu, Kojac! Când mă gândesc că toate astea *au fost* și *nu mai sunt*, iar plutesc în simțirea că totul e ireal, că viața e visare. Pesemne și moartea la fel. Un vis din care nu se deșteaptă decât spiritul pur. Asceza e desigur un mijloc de educat trupul și sufletul în stadiul nostru uman. Aiurea cum o fi? Cum vezi tu ninsoarea și cum cunoști tu frigul? Lumina veșnică ce vă strălucește seamănă cu a noastră sau e altceva, e înțelegere? Iar îmi e dor de cărți de științe oculte, dar n-am încredere în ele. Trebuie să mă mulțumesc cu indicațiile religiei. Tu nu ai voie să spui? În fond visul meu de acum 20 și atât de ani mi-a arătat multe! Mi-e dor de voi toți, dar vă simt mai departe ca anul trecut. Nu suport ideea că sunteți sub zăpadă. Nu vreau. Pusi cu foc.

20 ianuarie

Aflai iar azi că e Sf. Ion (stil vechi), a trebuit să mă lupt cu zăpada, să alerg la Radio, să vorbesc cu Mugur, cu Voiculescu, Ciorănescu și Batta pentru că doamna Eustachiade s-a zvârlit și ea în conversație. Desigur e un exercițiu spiritual căruia îi sunt supusă! Nu este hazard. Conversația contra femeilor mi-a dat de gândit, de aceea, cum vorbeam de femei „cațe”, îmi aminteam de câte ori spuneai tu de mine ca să-ți justifici infidelitățile. Dar natural că vorbele tale erau mai omenoase și mai de „domn”! Dar în fond toți ca și tine sufeream de jugul datoriei. Grea meserie, cea de soț și soție. E drept că la noi nu e luată în serios. M-am lungit iar în zăpadă. Sentiment curios. Fulgii în lumina lămpilor strălucitoare, dar m-a frapat mai ales pe imaculatul covor strălucitor cu stele umbra jucăușă a fulgilor ce cad. Simțământ de viață de apoi. Te simțeam în acea realitate mai puțin sensibilă, mai mult inteligibilă. E frig. Iarnă cumplită! Vai de soldații de pe front. Dumitru azi foarte pleoștit. Parcă înfricoșat și trist, fără remediu. Iar mi s-a făcut dor mare de tine.

22 ianuarie

A fost nunta lui Titel și a Marianeii Bogdan. N-am fost în familie la nași, doar spre seară. Îmi pare că părinții sunt dezamăgiți puțin de mica Tamara. Îmi pare rău, căci în

fond l-a salvat pe Titel. Măcar de-ar putea rămâne singuri. Îți aduci aminte de anii noștri în strada Romulus? Câte lacrimi. Câtă umilință. Este inerent situației. Trebuie ca cei doi să lucreze pentru a-și face o carieră. De cealaltă parte se pare că Mariana a plâns cu lacrimi multe. De la început mi s-a părut că se căsătorește fără un adevărat entuziasm. Decepție? Ambiție? Snobism? Nu înțeleg.

Dragul meu, noaptea asta erai atât de drăguț cu mine! Visuri sau realitate? Întâlnirea sufletelor sau imaginație? Toată viața un vis, o simt tot mai mult. Unde mergem? De ce toată frământarea? Astăzi din nou am fost slabă și plângăreată. Aș vrea să-mi suport soarta, singurătatea cu mai multă demnitate! Nu sunt capabilă și nici demnă – aș dori să știu să-ți fiu pe plac. Mi-ai spus odată că-ți inspiram milă și am fost adânc mâhnită, dar am înțeles acum, așa cum am înțeles și altădată, că e ceva slab în mine, care deșteaptă în alții nevoia de a mă proteja. E ceva necopt în mine. Nu știu să mă impun, adică să-mi iau *locul meu* pe lume – parcă l-aș ceda altora ca și cum nu ar fi al meu. Defect de caracter? Mai mult încă, de spiritualitate, semn de nematuritate. Te aștept, pui mic, să discutăm.

23 ianuarie

Am recitit multe pagini. Mă miră ce puțin am scris despre Valérie și Marietta, despre Jean Paul și Maricica, Ionel și toți ai mei! Parcă nu m-aș fi întâlnit cu ei! De ce? Poate fiindcă mă adresez ție exclusiv. Țăsta nu e jurnal, e corespondență. Tu pe ai mei și ai tăi îi știi. Dacă posibilitatea de a muri duminică (marți a fost iar Sf. Ion stil vechi) mă face să revizuiesc iar toate valorile și să-mi dau seama cât le iubesc pe fete și să simt că dragostea de ai mei mă ține legată de „aici” când știu că Marietta ar suferi cumplit de plecarea mea și că mă iubește din toată inima – și copiii la fel. Și eu îi iubesc și le sunt adânc recunoscătoare pentru toată dragostea lor. Și tu ai suferi de nenorocirea mea ca de ultima posibilitate de a te „mărturisi” cuiva. Cu toată aparenta noastră răceală, noi, cele trei surori, atât de deosebite, atât de pasionale, totuși făceam un tot, suntem din aceeași rădăcină. Îmi e dor de o întâlnire „à trois”, prea ne fură mediile noastre și ne privează de bucuria întâlnirii. Măcar că la întâlnirile de familie se mai nasc scandaluri. Dar eu tot mă simt bine când sunt cu ele. Trebuie să organizez eu o zi pe săptămână, un ceas măcar, un „trio” frățesc care ar fi mai mult un sextet, cu copiii.

23 ianuarie

Stello drag, astă-seară la ședința muzicală am simțit că mi se urcă muzica (*Sonata* lui Franck) la cap, ca un vin tare. Ciompi – vioara, Maestrul Enescu – pianul, pe dinafară, cu ochii închiși. Ciompi plesnește de tinerețe și de un splendid temperament, are o vioară minunată, un sunet cald și cristalin. Vibra tinerețea întreagă în arcușul lui, dar cu toată informitatea ei lăuntrică, cu toată experiența intimă, de stil, de lumină interioară! Era splendid, dar încă fără față cizelată (sufletească). La piano Maetrul – un leu ce se deșteaptă, stăpân pe toate nuanțele lui interioare, infinite – niciodată n-am simțit incomensurabila adâncime a geniului său ca azi, la piano. Tremura pasiunea în sunetele scoase de el, dar nu era un torent năvalnic, era o furtună stăpânită. M-a emoționat până la lacrimi și am simțit amețală. Ciompi are, cred, un mare viitor de violonist, dar mă întreb dacă și de muzicant. El se uita pe note uneori, Maestrul, la piano, cânta fără note, cu ochii închiși. Le are *în el. Quatuorul al XIII-lea* m-a fericit. Andantele – *Cavatina* e ruptă din cer. Pe la voi trebuie să fie așa. Ce sunete de voce omenească plângând! La repetiție n-am putut asculta bine din pricina corespondenței cu Maruca, dar când au reluat-o la sfârșit, în fotoliul meu din dormitor, am putut asculta cu

sfințenie. Au fost 40 de minute de „răpire” totuși, după *Cavatina*, finalul e mai pământesc. Ședință înălțătoare, toți eram dinamizați și cu aripi. Cele ce spuneau Ciomac, doamna Don, Frossy⁵¹², ca muzicanți avizați – în toate cazurile mai pricepuți în ale muzicii ca mine, m-au frapat și pe mine, uneori, sunete alături. Dar eu nu pot crede că Maestrul nu le știe, și mai ales nu e admisibil să i se spună. Că doar urechea lui e mai bună ca a oricui. Eu mă întreb dacă nu e la el o căutare de sunete intermediare, cu altă culoare sau, mai bine zis, altă nuanță cunoscută de noi. Seara noastră europeană, „sunete murdare” spuneau ei, cum ar spune pictorii despre culori murdare. Dar ce știm noi ce exprimă Maestrul prin aceste sunete? Ei judecă exclusiv muzical (adică după canoanele armoniei cunoscute), de ce să nu se poată introduce, ca și disonanțele, sunete tulburi? Poate că el are ceva de spus prin aceste pete încercate. Căci muzica e și ea o limbă care are ceva de spus – nu idei, dar simțiri, stări sufletești integrale! O melodie de o simțire clară. Dar nu sunt și simțiri tulburi? Oare în poezie nu încearcă azi poeții tot soiul de orchestrații emoționale? E prodigios ca om muzical! El e, cred, un gânditor care vorbește prin simțire. Nu-l pot compara cu altul. Ce dureroase destăinuirile

⁵¹² Eufrosina, căsătorită Nenițescu, fiica ministrului Vasile Boerescu.

Maruchii! Trebuie să fie tragică situația. Tu trebuie să știi cât am suferit eu odată cu F.! Dar ea, care a crezut în absolutul sentimentului lui, trebuie să înțeleagă totuși că și geniul are nevoie de vacanță – și inima fidelă, *dragostea* genială are nevoie de repaus! Iar inima nu se repauzează înghețând, ca gândul care se destinde în vis, inima se destinde în satisfacții mai ieftine poate. Nu poți trăi numai în absolut. Trebuie destindere. Pesemne că ceea ce ea consideră degradare e vreun atașament fizic pentru o femeie mai simplă, ba chiar o bucurie proaspătă în fața tinereții, o respirație animalică. Bărbații, așa sunteți. Cum v-ați drege după chinurile creării? Femeile, cum se refac după chinurile facerii? În bucurii aproape animalice: alăptarea, apropierea copilului. Animalul își cere drepturile. Am înțeles, pui mic și drag, multe lucruri în viața noastră, îmi pare rău că de abia de câțiva ani mă comport în consecință. Mare chin e și dragostea adâncă între doi oameni de calitate. E de o exigență dureroasă. Pentru el mă tem să nu vină dezgustul, scârba și atunci să se stingă flacăra ce arde astăzi mai vie ca altădată! E inevitabil să dispară într-o zi emailul de pe chipul pe care el îl strălucește – doar să nu fie vorba de o tânără femeie de adevărată calitate! Îmi pare rău până la tristețe când mă gândesc că un cuplu de calitate lor trebuie să treacă

prin asemenea încercări. Trebuie să am o conversație cu ea, trebuie să o conving că trebuie să se înalțe până la el, care a suferit de la ea trădarea spirituală și totuși i-a rămas credincios. El păcătuiește în trup, ea în suflet. Recunosc, dragule, că tu aveai dreptate când îmi făceai scene pentru orice gând care se îndepărta de tine. M-ai crescut spre adevăr, deși tu mă mințeai cu încântare! Dar mă voiai dreaptă, netă, ca o lamă de oțel. Acum, de unde ești (poate ești aproape) tu vezi cum nu îngădui nici un gând tulbure, dar azi, când mă prinsese muzica și trupește, când mi se tulburase simțirea până la a pierde limitele dintre spirit și sânge, am înțeles cât sunt încă de vie pământește! Dacă mor duminică, o să mai am de purificat mult din mine. Dragostel! Am obosit scriind, te las. Ce aventură măreață Firea! În sâmburele luminos al muzicii, ca un soare, am ghicit nebuloasa primordială care îl hrănește. Și noi ce suntem? Mici scânteii ce ieșim și intrăm iar în nebuloasă. Cu conștiința noastră? Dar ce va fi fost conștiința asta față de realitatea cea mare? Ne luptăm aici pentru ea, ca pentru un bun prețios – dincolo poate nu e bună de nimic. „Dragostea” trebuie să fie aspectul etern al ființei! Mă tem că dacă mor, voi rătăci prin viziuni sensibile și intelectuale fragmentare – ca un

coșmar fără sens. Numai dragostea trăiește *unitatea*. Îmi e dor de Goethe. Vino, dragule, în vis.

24 ianuarie

Pui mic și drag, *merci* că ai venit în vis. Plecai, te aștepta parcă un lacheu. Eu trebuia să vin mâine. Oare plec? Azi zi plină. Deschiderea bibliotecii, masă colegială la Conservator. Mișu Jora e un organizator *hors concours* și un adevărat domn! Ceilalți nu pot fi comparați. Alte vremuri, alte nevoi. Înainte nu erau aceleași probleme urgente ca acum. Adevărul e că acum școala prosperă. Copiii sunt foarte drăguți. Acasă, Rory și Dan amândoi pleoștiți, lipsă de voință. Este oare răul generației? Îi minează o plictiseală profundă. Oare obținerea fără mare efort a micilor dorințe nu îi blazează? Ieri în clasă am constatat apatia lor în fața propriilor lor probleme vitale. Mă gândesc la biata Mariana și mă întreb dacă nu e și acolo un caz de apatie. Nu a avut curajul să strice logodna! Nellu doarme la noi. Copil drăguț și echilibrat. Altul își lua câmpii în condițiile lui. Îl iubesc mult și aș vrea să-i fiu de folos. Îmi pare ca și cum tu ai fi în casă aici din cauza lui, sunt sigură că vii la noapte să ne vizitezi. Dacă e să mor mâine, doresc să fie subit. Pur și simplu sunt lașă! Poate că încă nu e scadența. De ce mă voi mai fi cramponând de viață? Poate pentru a mai scutura pe cei

mici, pentru a le mai da energie și încredere în viață. Mă bucur că dejunez mâine cu Valérie. Mi s-a împlinit dorința unui trio fratern. Îmi e dor și de copii – păcat că Ionel pleacă. Dacă mor, vor citi în acest caiet: „Vă iubesc pe toți din toată inima. Dacă v-am supărat, dacă uneori am reacționat violent, v-am nesocotit, m-am îmbufnat o clipă, nu am făcut-o din inimă, îmi trecea după un sfert de oră. De unde voi fi vă voi... vizita! În toate cazurile voi avea grijă să vă fiu de ajutor. Când o să vorbiți de mine, vă rog să fiți veseli, să mă evocați râzând. Te iubesc, Alix.”. Dragoste, stau între pământ și dincolo, nu scriu! Mai știu eu ce tristeți m-or fi așteptând? Tu, nu mă lăsa, și voi toți. Vă aștept în ajutor.

25 ianuarie

Stelule puică, azi am lucrat bine, ceasuri bune de citanie pentru „humanism”! Ce puțin am citit în viața mea! Aș vrea să am vreme mai multă pentru a umple atâtea lacune. Nu mai am timp acum decât să mă pregătesc pentru moarte. Dimineața Biserica – de ce mă doare tonul totuși prea încetinit al corului? Ce e în mine care mă grăbește? La dejun la Valérie familia strictă, „consanguin”, păstram un ton perfect obiectiv, pentru ca discuția să nu se înfierbânte. Dar deosebirea de idei n-a despărțit niciodată oamenii care se iubesc! Maricica gata de atac

contra noastră, dar am evitat întetirea discuției. Foarte simpatic Jean Paul, insondabil însă, tinerii ăștia își fac în jurul lor parapete, o discreție perfectă. Poate că e mai bine așa decât eram noi, cu toate pânzele sus. Altă generație, mai puțin sociabilă, deși mai socială. Ar fi de văzut în ce constau nuanțele. Poate că primejdia de a fi aserviți socialului îi face foarte geloși, e singura calitate care le aparține: subiectivul pe care și-l apără chiar față de simpatie și dragoste care ar putea fi cotropitoare. Noi aveam câmp larg pentru afirmarea liberă a individualității, ei nu. Noi ne încătușam în conveniențe exterioare, ei își salvează bruma de libertate scuturându-se de aceste conveniențe ușoare, fiindcă trebuie să suporte jugul uniformizării. O manifestare a acestui jug uniform e *plictiseala*, pleoșteala lăuntrică, blazarea. Poate generalizez prea repede, cu toate astea observ aceste semne și în casă. Cum pot fi ajutați pentru ca să se întărească fără să devină dezagreabili?

26 ianuarie

Stelule drag, azi la Ady [Pantazi] foarte simpatic. Tața L. un om civilizat, așa și Gaby. Mișu a îmbătrânit, ceva cam de babă, dar tot nostim, enigmatic. Maricica foarte vioaie. Are dreptate Valérie! O impresionează bărbații. Ady tare față de bărbatul ei, impresia că T.L. are un sentiment

pentru ea. Cred că e reciproc. Când mă gândesc ce găște sunt femeile, care o judecă fără să o cunoască. Ady e un om superior și are inimă. Mad, mai egoistă, dar foarte simpatcă. Nunta Marianeii – ecouri deosebite. La muzică, Siegfried. Îmi părea rău de el că făcea mină tristă, prea nu cunoștea pe nimeni și nu a fost chip să mă ocup de el, trebuia să plec, nu vreau să deranjez, sper că a ieșit bine. Tot mai mult recunosc că aceste ședințe m-au *renăscut*. Mare recunoștință și dragoste. Vestea că și școlile se închid de Paște înseamnă că războiul va fi în primăvară teribil. Nu mai pot concepe atâta oroare, scrisesem *eroare* și poate nu greșeam. Nu mai doresc decât o pace grabnică, altfel totul va fi zadarnic, se instalează comunismul. Civilizația va pieri, iar noi, latinii, dispărem sau pe aproape! Dacă vor mai muri și se vor mai mutila mulți, ce mai rămâne din noi? Americanii? Când vor fi gata? Mă tem că factorul timp este extrem de important în acest război mecanizat. La un moment dat poți să pierzi partida pentru că adversarul a luat-o prea mult înainte. Aș vrea să fie învinși rușii, firește să fim noi învingători, dar trebuie să plătească și nemții și viermii galbeni, dacă e o dreptate pe lume. Mă tem însă că Dumnezeu are alte planuri, altă dreptate decât a noastră. Dar e grozav să fie nepedepsiți monștrii. Trebuie o pedeapsă exemplară, Doamne! Mă tem

că dreptatea Ta e altfel decât a noastră, dar ce faci tu trebuie să aibă un sens. Pui dulce, pic de somn, am lucrat mult azi și am vorbit mult. Am mâncat precum un „scrof”. Vii la noapte? Mă prind într-o așteptare intensă care mă face să uit de realitate. Aș fi fericită să te știu mulțumit.

27 ianuarie

Dragul meu, în seara asta, cu Marius și Lulu am avut impresia serilor de altădată. Erai cu noi. În fond au dreptate în detalii despre ce vorbeam. În mulți e un arivism dureros. Îmi pare rău fiindcă au și părți bune și solide și merite imense. La franțuji proiecții frumoase, unele desene încântătoare.

Ce curios vis! Te confund cu tata și în stare de veghe uneori. Mama ce voia? Mă ducea spre voi. Îmi pare că mi se împlinesc zilele – avalanșe de Sf. Ion. Oare hazard, obsesia mea sau e un avertisment și un sens? Uneori simt o răzvrătire împotriva formelor religioase. Azi o aversiune împotriva catolicismului, citind un studiu asupra lui Giordano Bruno. E îngrozitor! Simțeam pe Sf. Ioana d'Arc după ce ei au ars-o. Mai au îndrăzneală să vorbească de rău pe popii noștri!? Chif, chif! Dumnezeu, Mântuitorul sunt altceva decât vor ei. De unde această furie în mine? Dacă trebuie să mor, vreau să fiu liberă de formule impuse, vreau un elan liber de dragoste spre Dumnezeu.

Prea sunt aservită încă în toate, suflet minor de supus, nu sunt stăpân liber! Nu știi cum mă cabram uneori. Mă iubeai așa, dar tot sclavă eram și cu tine. De aceea nu ți-am insuflat un respect adevărat. Era un fel de teamă amestecată cu milă. Teamă de judecata mea, milă de neputința mea de a mă libera. Acum aș putea fi complet liberă, măcar în gând și în simțire și *nu sunt*, mă țin în căpăstru conformist și de obiceiuri. Până și în rugăciune! Vreau să mă schimb, dar nu mă îndur. Trebuie să fiu ajutată – prejudecăți, teamă de ce se va spune. Minoră! Suflet mundan, nu celest. Ce pot face? O emancipare e la mine anarhie. Pesemne că trebuie să-mi sufăr soarta calității mele. Dar de ce să nu fac un salt, mai ales dacă e să mor? Nu în negație, salvarea nu poate veni decât într-un gest pozitiv, generos. M-a stricat vorbăria în care m-am înfrumusețat și înnobilat. Mă agasează unele insistențe spirituale. Tu, dacă ești, știi totul. Te rog, ajută-mă să mor demn, omenește, nu ca un sclav. Dacă mai trăiesc, ajută-mă, te rog, să fiu *un om liber*. Anul trecut durerea mă liberase. Ce repede se decade când ai o măsură mică, meschină. Dă-mi curajul să trăiesc autentic. Am astăzi dorința vie să trăiesc, să-mi dezvolt gândirea, sensibilitatea, fără nici o ambiție, doar pentru mine, pentru a trăi realmente viața mea. Prea am visat, prea am

ascultat de legile lumii. Doresc, vreau să fiu liberă! Se trezește în mine umanul, femeia adoarme. Am fost femeie prin și pentru tine. Acuma vreau să fiu *umană*. Aș vrea să mai trăiesc. Pussy cu foc.

28 ianuarie

Azi muzică splendidă (*Quatuor 9, 14 și 4*). Maestrul, în formă, în elan, în bucurie de creație. Lume prea multă. Dar face atmosferă. Nemții foarte încântați, dar mai bine când au plecat, făceau străini. Cella Delavrancea foc de antisemită. Amuzantă întâmplarea cu Siegfried. Hazardul aranjează bine lucrurile! Maruca era foarte amuzată, de altfel i-a plăcut, are o figură luminoasă. Mă bucur să vină și Cella Siegfried. *Quatuorul 9*, cu largoul acela minunat pe care îl cânta la pian Maestrul (când am plâns toți) e un motiv sinuos, fluvial și astral. Splendid! *Quatuorul 14*, fantastic de plin, ritm vertiginos, îmi plac apelurile vocilor din patru colțuri ale lumii – ca vânturile ce le îngână, se împreună și apoi pornesc prin univers. Mariana și Alex Cantacuzino mi-au făcut mare plăcere acolo. Ei da, mare binefacere își fac Maestrul și Maruca pentru toți cei de acolo! E o baie de fericire. M-a năpădit o jale mare după tine, puiule, o nevoie groaznică de prezența ta acolo. Nu înțelegi că nu realizez dispariția ta totală? Îți sunt încă

atâtea lucruri datoare, atâtea dragoste ascunsă în adâncul meu!

29 ianuarie

Pui drag, în seara asta doarme Maricica aici. E veselă și binedispusă. În fond ar fi bine să mă mut cu Valérie și cu ea! A se vedea! Zi de lucru, idei care se schițează. Frig, dar merge. Ce ne mai așteaptă?

30 ianuarie

Dragule, am uneori angoase și atunci simt nevoia de bucurie, care să mă facă să uit amarul nesfârșit al condiției umane. Azi ascult muzică. Georgeta și cu mine filozofam, fiecare pentru noi, și în pauză izbucneam în exclamații de deznădejde. Nu suntem destul de smerite! E teribil să fii conștient de neputința din tine! Nu rămâne decât să ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Dar dacă și asta o fac din oboseală, din neputință? Mai bine „Vaca de Switzera”, aveai tu dreptate. Întotdeauna aveai dreptate! Dacă tu fugeai de liniște, dacă te amăgeai, te iluzionai cu vin și te adormeau cu bere, acum înțeleg de ce! Tu înțelegeai de mult vanitatea vieții omenești, lipsa de sens de aici. În cealaltă nu puteai să crezi, cu pregătirea ta raționalistă. Credeai, dar fără nici un amănunt, credeai ca un copil, te temei să controlezi ca să nu fii dezamăgit.

Léonie la bienheureuse a fost poate prima reală întâlnire cu problema religioasă – și moartea lui Nicușor. De ce te simțeai vinovat? Îmi spuneai că el a plătit pentru tine. Eu te consolam, explicându-ți că nu ai făcut tu păcate care să merite astfel de pedeapsă. Și azi repet același lucru. Tu erai mai curat la suflet ca mulți alții, îmi vine a crede chiar mai curat ca mine. Lovitura Mariellei Seulescu e grozavă⁵¹³. În jurul ei ne dezolăm toate trei. Nenorocirea universală e exasperantă. Dacă se nasc oameni pentru a muri zadarnic și a suferi zadarnic, e de ce să înnebunești! Înțeleg că Maruca suferă cu furie, am simțit-o absentă, a recunoscut și mi-a spus: „Noi, cei din Tețcani, noi nu iertăm trădarea absolutului”. Înțeleg că suferă pentru el. Trebuie să fie și ambiție femeiască – o cunosc! – dar desigur că suferă de pierderea unei iluzii că *absolutul* există pentru oameni. Cum aș putea să o ajut să învingă amarul, dezgustul? Îmi fac o socoteală: dacă a muri este egal cu a nu mai fi, de ce să ne fie frică? Oare frica nu vine din instinctul de răspundere? Doar un sfânt poate trece cu bucurie, dar iarăși nu-mi închipuiesc pe Dumnezeu un pedagog sever, cu cântarul în mână. Parcă noi am cerut să ne naștem? Doctrina iubirii îmi convine, oricare alta ar fi

⁵¹³ Mariella Seulescu, președintă a Crucii Roșii pe front, unde îi moare cel de al treilea băiat.

monstruoasă. Mă surprind orgolioasă față de Dumnezeu, orgolioasă chiar în acceptare – singularizată, personală, nu una cu El în dragoste! Păcatul orgoliului, păcat fundamental. Adamic. Simt în preajmă moartea – posibilă, pe cât sunt de „adormită”, cer părintelui să mă grijesc iar.

31 ianuarie

Bună seara, dragule, e pentru mâine sau pentru altă dată? Nu știu de unde-mi vine un spirit de emancipare, este pentru că am meditat asupra soartei umane? Nu mai pot să mă rog cu ardoare. Rugăciunea devine mecanică, o expediez ca un ritual. Să mă rog totuși mai departe, dar voi încerca s-o fac liberă. Muza Ciomac m-a nenorocit cu cârticica aceea. Să mă rog a devenit un gest exterior, am abuzat, din credință (interesată) că sunt rugăciuni speciale, cu virtute de răscumpărare. Desigur, vor fi așa, *dacă te rogi*, iar nu dacă le reciți mecanic. Trebuie să ies din rutină. Dacă mai trăiesc, vreau să profit de zile și ani pentru un lucru serios: un trai autentic. Dacă trebuie să plec, mă tem că voi rămâne o umbră și dincolo. Prezența Maricichii mă înviorează, mă necăjește neglijența ei, dar altfel mă bucură în totul. Am s-o las fără observații, măcar vacanța să-i fie o schimbare. Mă bucur de dejunul de mâine în familie și mi-e dor de muzică. Dacă mor, vreau să știu cât de bine mi-au făcut, că la ei m-am legat iar de

viață, de frumos. Pe toți vă iubesc, aș vrea s-o simțiți, să vă fiu de folos sufletesc.

1 februarie

Dragoste, oare am scăpat și de data asta? Aș vrea să mai trăiesc pentru ca să mai lucrez, am poftă de lucru. Azi dejun simpatic la Marietta, deși veșnic dinamită în aer când suntem noi trei. Cei simpatic la Aurora și apoi muzică (*Kreutzer Sonate*) – foarte frumos dar încă în stadiul de repetiție, am impresia că Maestrul e absent, în fond trebuie să-l obosească atâta lume! Mi-e dor de o seară bună, mai intimă. Irinel delicioasă. Fetița lui Andricu m-a cam înspăimântat, îi merge gura ca o morișcă în care s-ar fi turnat numai cârpe murdare! Ce poate preocupa un căpșor de fetiță! Câte can-can-uri spuse în fața unui biet copil! Îi curgeau din gură răutățile ca niște lucruri străine, ieșeau cum intraseră. Îmi pare rău de ea. Am impresia că trăiește într-o atmosferă foarte neprielnică. Mâine o să-mi pară rău că pleacă Maricica! Ce mare lucru e să ai un copil! Și surorile mele se vaită de ai lor! Nu sunt comozi, dar ce bine e să-i ai, mai ales că sunt de treabă, serioși și oameni de caracter. Nellu îmi pare preocupat și enervat. Nu o fi iar amorezat? E de vârsta lui. Dar mă tem să nu o ia prea la inimă.

4 februarie

Dragoste, n-am mai scris, mă dor ochii, n-am lampă la pat, sunt obosită. Azi o lipsă totală de gust de lucru. Un sentiment de „la ce bun”, la gândul că pot muri din clipă în clipă. Clasa a fost neatentă, recunosc că trebuie texte în traducere românească, dar nici eu nu eram cu vervă, vorbeam pe dinafară și nu eram nimic. Boala lui Mircea, veștile de război, aprehensiunea morții, totul relativează atât bucuria pentru frumusețe cât și credința în viitor. Nu-mi simt inima prea faimos, tu îmi arătai în vis că vii să mă iei. Oare? Dragule, fă așa să nu mor de frică. Învăță-mă să trăiesc sau să mor, acest interimat e insuportabil. Apariția ta parcă e iminentă și parcă mi-e frică să apari. Doamne, curios animal e și bietul om! Te iubesc, pui drag, te aștept în vis.

7 februarie

Dragule, lucrez pe capete. Acum pic de somn, mai ales că n-am lumină. Vreau să-ți spun impresiile despre menajul Babey – B.A.D. Te recunosc în el. Gesturi dezordonate, dar generoase, cu libertate. Maricica schimbată, cam amorezată, alt om. De când a fost aici, vine des, mai umană. Ori teama că ne pierde? Cred mai ales schimbarea sufletească. Întâlnirea de azi mi se pare puțin aranjată. Îi

face bine această agitație a inimii. Dragule, tu surâzi. Te iubesc.

8 februarie

Azi la Radio, apoi muzică, *Poemul* de Chausson și apoi *Tristan* la pian m-au răscolit, te vedeam în fața mea, elegant și politicos, îți aud glasul, te văd și acum. M-a podidit iar o durere copleșitoare. Bine că m-a oprit la masă Maruca. A fost extrem de simpatic. Maestrul foarte prietenos. Avea poftă de vorbă. Maruca spunea că îi face semne disperate că nu vrea să vorbească, l-am tachinat. După-masă a continuat să vorbească și chiar cu mult chef și, râzând, explica pentru a răscumpăra neplăcerile cu ochii. La ușă iar vorbea. Cred că simte în mine omul perfect obiectiv și mai ales curat și orientat pozitiv. Discuția asupra chestiei Lisette Greceanu. Mi-a spus că n-a crezut până n-a aflat că eu am citit scrisorile. Cu voce scăzută mi-a spus că e adânc scârbit de acest putregai al unei lumi ce trebuie să dispară și că „atunci preferi să locuiești într-un mic hotel și să iei tramvaiul” (se referea la hotelul de pe Calea Griviței unde trăgea când venea prin București). A spus-o cu atâta fermitate că mi-a revelat că, sub docilitatea aparentă și supunerea totală în lucruri secundare, în cele esențiale el e stăpânul, fără vorbe, prin atitudini. Am impresia că a simțit în mine omul din lumea

cea curată, cea care muncește și are demnitate. Maruca a avut și ea un curaj foarte nobil, spunând doamnei Procopiu că din moment ce primești veroși în casă, poți primi și pe Lisette Greceanu – în toate cazurile că „nu trebuie să dai în cei slabi”. Zi plină. Dejun delicios la Maruca. Câtă grație e în ea! Câte disponibilități! Numai la tine n-am ajuns! E o lașitate mare în mine, mă tem de suferința fizică. Îmi pare bine că Mircea e mai bine. Zizelle slabă foc și tot cu ponturi la adresa lui Ionel! De ce s-or chinui oamenii? Asta e viața, dragule!

11 februarie

Ieri ziua mea. Seara prea obosită pentru a mai scrie. Cadouri; parfum, Linca, „Lhose”, Nellu. Sunt foarte mișcată. Maricica foarte nostimă, cu vervă, din pricina fleurtului. Mi-a adus un puf și o garoafă, delicios legate și prezentate. Se pricepe. M-am și gândit că e ceva artistic și occidental în ea. Ion foarte amabil, a bătut la mașină conferința. I-am lăsat la gustare. Tu surâzi și spui: mare codoașă ești. Poate am vrut să-i fac Maricichii plăcere. Nu e în stare de o vorbă echivocă. Are nevoie de stimulent. El, puțin pe gânduri. Sunt tulburări fertile pentru suflet. Nu mă tem, sunt oameni cumsecade. Dacă o previn prea mult pe Maricica, îi bag în cap și o dezolez. Așa, e animată, fără sentimente precise, nici urâte! Firește, sper să nu mai fiu

eu ocazia să se vadă. Nu trebuie ca un lucru frumos să devină urât. Sunt sigură că ei îi deschide orizontul și că se va decide să privească și alți bărbați, și să aleagă unul.

Azi, școală, Radio. Lucru în pat, nu-mi reușește încă nici o încheiere a materialului *umanist*. N-am poftă. Tot ce știu e mai vechi, interesul pentru subiect e și el vechi. Simt că sunt absentă. Uneori și la Shakespeare. E oare un material de gândire ce nu mă mai reține sau lucrez pe resturi? Îmi trebuie ceva nou, trebuie un interes pe care nu l-am avut, ca să mă deștept de tot. *Nevoie de creație*. Pretențioasă? Azi zvon de primăvară, un dor dureros de tine, te simt aiurea, departe de mine. Te rog dulce, mai vino. Conversație cu Mimy. Oare nu mai are o simpatie reală pentru M.I.N.? Sunt accente și insistențe suspecte. Natural, mă fac că nu simt și insist asupra neputinței unei asemenea aventuri a inimii. Sunt cazuri când adevărul e necesar, aici ar deschide ochii și poate i-ar atașa de obiectul nepermis. Îi arătam *grotescul* situației, astfel prin jenă s-ar despărți mai repede de o idee periculoasă.

12 februarie

Dragoste, iar pic de somn, lucrez cu disperare, dar fără poftă la „umanism” – nu pot face un plan limpede, mă încurc în detalii. Mă disperă planul de o claritate splendidă al lui Mișu Jora, care desigur era secătuit de

adevărul viu, dar pentru o conferință așa e bun. El l-a luat de la vreun neamț, eu trebuie să mă chinuiască singură. Îmi lipsesc cărțile! Nu e cazul să lucrez atât de mult pentru o simplă conferință, fără eco-ul public. Sunt tot în friguri. O prostie! Îmi vine să renunț – dacă nu vedeam azi în Maricica decepția pe care o vedeam în tine, când aveam asemenea idei și depresiuni. Trebuie s-o fac și basta! Cum o vrea Dumnezeu. Prea multe idei. Trebuie simplificat. Să îmbini istoria cu filozofia, asta e! Ajută-mă, pui mic.

13 februarie

Dragule, numai piedici ca eu să lucrez la conferință! Pesemne că trebuie să risc o imprecizie a expresiei. Material mult, lipsește ordinea. Incursiunea „Puilor” astă-seară, când voi termina? Mă supără intervenția Patriarhului în afaceri lumești. Ordonarea postului riguros într-o epocă de foamete e un act de abilitate politică, dar nu denotă dragoste creștină. Acum să interzică amărâtului să guste carne, dacă îi cade ceva în mână? De ce? Ca să mănânce nemții și să-și bată joc de noi? Apoi postul într-o vreme în care nu e pâine, în care cartofii, ceapa și varza costă o avere și nu se găsesc, în care nimeni nu se mai hrănește adevărat? Act de supunere a Bisericii la hazardul și aventura politică. Mă indispune profund. S-a gândit bătrânul câți se vor îndepărta de la masa Domnului

pentru că nu au rezistat, înfometăți fiind, unei bucățele de cârnat? Ori dacă s-or mai vinde cârnați numai pentru nemți și nepioși, ce se va petrece în capul bietului credincios flămând? Papa în asemenea cazuri ridică postul.

E groaznică dominarea asta a politicii asupra spiritualului, îl diminuează, îl sărăcește. Și domnul „Conducător” nu-și dă seama că e mai mare pericolul sufletesc ca toate? În loc să libereze Biserica, o subordonează cui? Nevoilor politicii și combinațiilor economice. Este prea dezolant. E aproape mai dezolant pentru că bătrânul e cinstit, îl păcălesc! În locul lui, spuneam categoric: „Mâncați ce mai aveți când atât de rar aveți acest privilegiu”. Ceream celor nelipsiți să facă acte de generozitate în folosul celor săraci. Dar voi vedea mâine în jurnal. Nu aș vrea să acuz pe nedrept. Pui mic, ce sens are această viață tristă și zbuciumată? Mai bine să nu te mai gândești, începi să pricepi oamenii Renașterii, se întorc cu pasiune spre pământ. Este pentru a uita eternitatea înspăimântătoare.

14 februarie

Dragoste, azi-noapte în vis ai fost adorabil. Îmi puneai un palton pe umeri – îmi era frig – mă înveleai atât de drăguț parcă trăiam un final de vacanță împreună, trebuia să

plec cu tine. Tu erai vesel dar preocupat de alte cucoane. Azi lucru intens. Au ieșit idei foarte bune, plan clar, să vedem cum voi face să nu mă încurc în detaliu și cum voi găsi cuvintele potrivite. Încerc mâine s-o scriu ca pentru a fi citită. Oare nu mi-ai suflat tu la ureche ce am scris? Sunt câteva găselnițe. De unde vin ideile adânci? Din ce parte a eului? Desigur din spiritul pur, care prinde sensul adânc al fenomenelor. Mă ajuți să o duc la bun sfârșit. O știu și, în cinstea ta, vreau să fii mândru de mine. În planul trecător independența e demnitatea, în planul spiritual e sărăcia, e necompletarea. Așa simt eu acum văduvia mea pământească. Dacă nu aș trăi pentru tine, sensul vieții mele ar fi inexistent. Dacă iese prost conferința, m-ar dura că nevasta ta s-a prostit... Vreau să simtă publicul ca o experiență binefăcătoare: *libertatea spiritului* născută din solidaritate și smerenie omenească.

Vizita lui Miron, Madeleine și Mariana s-a terminat frumos, cu versurile pline de vlagă sensibilă ale Madeleinei și cu evocarea ta. Dar începutul un agasament mare datorită aerului factice al fetei. Cum s-o tămăduim? Este o afectare. Foarte puțin îi lipsește să se îndrepte. Miron, în schimb, autentic, autenticitate sănătoasă. Mariana, în primejdie de deviere, se caută. Maricica tot mai dulce, mai caldă, mai încrezătoare. Aș vrea s-o știu fericită. Mâine

încep lucrul de la capăt. Dar hopul cel mare l-am trecut.
Uf!

17 februarie

Stelule scump, vin de la Lily [Jora] unde erau cucoane – am spart zahăr pe spatele „văduvelor abuzive”. Madam Pascu, săraca, amărâtă dar normală, ca și mine. Nora e revoltată – ca întotdeauna. La Radio ieșirea lui Ion [Zamfirescu] pentru Mariana [Rarincescu] m-a îngrijorat. Aceasta, foarte cuminte, acceptă, Tanti [Georgescu] însă, vădit agasată, nu vrea. Am dres-o, insistând să fie pusă la „tineret”. Cred că va fi foarte bine. Va fi ajutată. De ce Tanți strâmba din nas? De ce să nu fie și una tânără?

Aș vrea să fie bine la Radio joi! Fie voia Domnului. Tu mă ajuți, știu. Azi ziua lui Jean Paul – doresc din suflet să ajungă bine copilul ăsta, să fie un ajutor și pentru părinți. Cella Lahovari⁵¹⁴ azi foarte simpatică, e deșteaptă și fără chichițe. Pusy cu foc. Iar mă apuc de lucru ca să dictez la mașină.

19 februarie

Dragule, am citit cu nespusă plăcere din Montesquieu. Simțeam nevoia să mai citesc, nu doar să completez

⁵¹⁴ Cella Delavrancea, căsătorită Lahovari.

conferința. Citesc prea puțin din cauza zilelor întrerupte de telefoane, vizite, lecții. Ce puțin organizată viață am pentru lucru serios. Trebuie să mă mai apăr puțin. Lumea vrea să vorbească, nu se întreabă dacă vrei și tu! Azi, întâlnit iar pe Bucuța⁵¹⁵, e un om interesant când vorbește despre ce iubește. Dar uneori nu știi ce vrea. E cam neplăcut și totuși e unul din oamenii foarte de treabă. Pe lângă valoarea lui de scriitor și de cultură. Ion Zamfirescu azi pe gânduri. Simte nevoia de prietenie cu mine, îi trebuie o atmosferă mai vie decât cea pe care o are? Azi era trist. Așa și Mișu la telefon. Cred că-l îngrijorează și Puff. Ce o fi făcut Maricica? Refuzul ei e datorat în parte și temerii de un angajament *à fond*. Te las dragule, îmi e foarte somn.

20 februarie

Astăzi tinerii mi-au făcut o mare plăcere. Îmi prinde bine să simt afecțiunea lor încrezătoare. Puff vehement, curios, încântător. Costel face o neurastenie, mă îngrijorează. Pausy și Mihai aveau aerul că știu mai mult. Cred că Mariana e cauza. Aseară Zizi și Ionel. Viața la ei e un infern. Copilul în această atmosferă se pierde. Trebuie internată bătrâna; săraca femeie este incapabilă să se

⁵¹⁵ Scriitorul Emanoil Bucuța (1887-1946).

schimbe! Doamne! Câți oameni se nenorocesc cu dragoste egoistă! Mama a fost toată viața o cauză de suferință și dezechilibru pentru fata ei și o nebunește și pe cea mică. Săracul Ionel! Ce dragoste și ce răzbunare, ca să suporti asemenea atmosferă! Dragul meu, viața este tare stupidă pentru unii! Să zici că sunt dintre cei care trec drept fericiți! Sunt calmă astăzi. Mă întărește o certitudine: tu ești pe undeva. Desigur, o simt și tu ești mulțumit. Voi veni la tine curând? Sunt gata, dar de luni, mai legată de pământ. Sentiment că aș putea ajuta pe tineri.

22 februarie

Dragule, azi zi arhiplină, dar nu sunt obosită! La tine, azi dimineață, liniște. Cuvertura albă nu mă înspăimântă, dar nici pe tine nu te cred acolo. Prea ești viu, cu mine pretutindeni! La Rory f.f. simpatic, oameni deștepți. „Petre” foarte deștept, cult, subțire. Aș fi încântată să iasă ceva pentru Rory. Ar fi un cuplu foarte bine. La Valérie mă deprimă, ca întotdeauna, raportul ei cu fata. E drept, Maricica nu e tandră și nici amabilă cu ea, dar nici ea nu are încredere în copilul ei! Amândouă sunt de vină. E trist. Nu știu să iubească – și eu de altfel dacă îmi mai este acordată viața poate voi ști. Conversație interesantă la Rory, oameni cultivați și serioși. Noica e fanatic, dar mă întreb cât este datorat naturii lui și cât o datorează

Germaniei. Bătrânul Strihareț⁵¹⁶ tip foarte interesant ca înfățișare – ar putea fi un bătrân american. Trebuie să fie formidabil de inteligent. Tânărul, foarte amabil, îmi explic sentimentele lui L. Mama, o Valérie inteligentă, veselă, energică, dar fără să o știe, o tirană. Dragul meu, mă duc să mă culc, e timpul. Politica tot mai mult se îndepărtează de mine, zadarnic încerc să pricep, trebuie să te apleci asupra ta când e vorba de lucrurile serioase, iar cele superficiale să le suporti, ca „ordine” și ca directive. Dar fără să suferi interior. Noapte bună, dragul meu.

23 februarie

Stelule drag, azi zi obositoare, decepții. Discuția cu Maricica m-a epuizat, după conversația de aseară cu Valérie. Sufeream de a vedea ce slabă e legătura sufletească între părinți și copii, azi am constatat cu durere că Valérie avea dreptate. Reacția a fost în Maricica atât de violentă la gândul că ar trebui să contribuie și ea cu ceva în casă, încât m-am înspăimântat de sentimentul de „nerăspundere” de care dă dovadă. Cum e posibil să nu simtă jena de a lăsa pe mama sa să se istovească pentru ca ea să aibă bani pentru cărți de lux și gesturi

⁵¹⁶ Tatăl Aurorei Nasta, studentă și apoi asistentă a Alicei Voinescu la Conservatorul Regal de Muzică și Artă Dramatică.

somptuoase? Iar sentimentul Mariettei pentru Valérie m-a nenorocit – ca și cum noi, care muncim, suntem hărăzite să muncim tot pentru altul! Ionel înțelegea dreptul Valériei de a-și permite și ea o plăcere, oricare ar fi! Sentimentul Zizellei, al lui Tanți – toate mi se par ieșite din normal. Impresiile s-au acumulat și m-au pleoștit. Peste tot nu găsești decât interes. Mă doare să văd asta la ai mei. *Aveai dreptate*. Bine face Valérie că s-a rețrănit în egoismul ei, că e cuminte, că nu-i pasă. Eu nu am ajuns încă acolo. Ochii răi cu care s-a uitat la conferință, conferința lui Vianu! În loc să vină spre mine, gentil, ca și cum țipetele ei și „n-am să te iert” ar fi fost un act de violență, a budat și se uita la mine gata să mă plesnească. Eu nu mai mișc în nici o parte, dacă vor să vină la mine, vor veni, dacă nu, eu nu mai vreau să fac nici un efort. Lumea își bate joc de oamenii prea buni. Nu voi mai trăi decât pentru acei care sunt cu adevărat drăguți cu mine. Ce tristețe. Încă o lovitură la o brumă de orgoliu: credeam să cunosc mai bine ființele omenești decât tine și toată lumea. Nu o să devin mizantroapă, dar mi se taie orice elan. De altfel epuizarea din seara asta e pur morală. Cum să nu fie Mircea „săracu” detașat, când vede ce puțin au nepoții habar de el și de Régine! Dar el îi are pe Régine și Nicu și Aurora. Eu, azi, am avut senzația că sunt singură pe lume

și desigur și Ionel a simțit la fel. Marietta e actriță. Jean Paul plecase, el a reacționat normal când i-am spus că la anul trebuie să contribuie în casă. Ce mă exasperează e nedreptatea celor care socot că au dreptul să ceară de la alții fără a da în schimb nimic! O fată de 30 de ani să trăiască pe socotelile mamă-si când are cu ce să se întrețină! Nu mai vreau să judec. Sunt dezamăgită și n-am de ce să mă agăț aici între oameni. Simt un dezgust de condiția umană, un dezgust de viața pierdută, și nici o reală nădejde în viața viitoare. O cer ca o dreptate. Dar dacă nu dreptatea guvernează lumea, ci altceva? Dacă egoismul de aici se afirmă în neoegoismul supranatural care salvează din neființă pe cei care vor să supraviețuiască, pe când cei care, neatașați de ei înșiși, se pierd în neant? Mă culc ca să scap de gânduri.

24 februarie

Stello meu drag, zi de abatere continuă de ieri. Scena bieteii Ileana mi-a adus în minte scene de gelozie, m-am îndârjit apărând-o. A fost până seara în mine un amar, o revoltă ce se combina cu cea de ieri, ce să-ți spun? Dacă ești, tu ai simțit-o și poate că te amuzi de lanțul pe care încă îl port. Totuși am avut pe stradă azi, ieșind de la Buby, un sentiment de *libertate* și de ușurare. Teama că tu ai putea suferi de această stare a mea m-a readus la

muzică, m-am spălat de orice „rezistență” și opoziție din mine. Trio de Schumann, dar mai ales cel de Brahms m-a răscolit. Iar m-a cuprins o jale – în mașină cu Irinel, care a avut un gest de elan cald spre mine. Mă bucur că e senină, calmă, îmblânzită, femeie. Seara cu Mimy Spandonidi. Era ziua mea, nu știe nimeni. Seara petrecută cu ea a fost un dar frumos. Doamne, ce bine mă simt lângă ea. Oare melancolia mea nu e și din frica de moarte? Duminică 1 martie e iar un soroc! Eu doresc să mai lucrez aici. Am primit și liliac alb, pe neștiute, de la Cella, iar Maestrul mi-a făcut ca salut semnul pe care-l făceai tu, uneori. Îmi sărutai mâna și-mi trimiteai semnul. Așa a făcut Maestrul. În fond lucruri încântătoare. Vii și tu? Ce înseamnă supă ce mâncam?

25 februarie

Stello drag, altă zi pierdută pentru veșnicie, căci nu am progresat întru nimic. La clasă, doar decepția de a vedea foarte puțini deși le ofeream pe Shakespeare. Nu pot inventa nimic nou în liniile principale, sunt fixate în capul meu. Detaliez și asta e tot. Îmi trebuie materie nouă. Într-un an am să le fac pe contemporani. Dar se cer formule noi, la cei mai mulți materia e aceeași. Azi la expoziție cu Mimy. În fond te bucură căutarea frământată a lui Ion Vlasiu și realul talent al lui Vânătoru. Florile acestuia,

acualele sunt minunate. Florile proaspete, vii, dar fondul prea opac după mine. Colegii lui Tomaziu m-au cam speriat, iar tablourile colorate ale acestuia nu-mi plac. În schimb lalelele și perdeaua foarte frumoase. La „muzică” foarte plăcut, am stat în dormitor cu ochii închiși. Muzica mă scălda ca o apă tămăduitoare. Lumea de alături nu exista decât dincolo de un zid care mă apăra. Intrarea ușoară a lui Băzu⁵¹⁷, nămilă superbă și de o noblețe izbitoare, mi-a plăcut. Era ca trecerea unui centaur prin singurătăți, era lumea lui, nu mă supăra. Compoziția lui Siegfried foarte frumoasă, e portretul unei veșnice Maruca. E mult farmec și multă atmosferă specifică ei. E o adevărată reușită și e impresionant că e făcut din memorie. Maruca vizibil mulțumită, o legitimă flatare: e plăcut, mai ales în criza ei actuală, să afli că ai ocupat mintea cuiva, a unui artist. Azi, de altfel, era foarte animată, iar Maestrul parcă tot mai sigur pe el. Azi era ca un vânt de primăvară acolo. Primăvară în aer, o dulceață în culorile aerului, care te topește. Mă năpădește teribil dorul de tine. Azi de vorbă cu pictorița Vera Nițescu Veselovschi. M-a tulburat iar, simt lipsa ta, plecarea ta, ca o pedeapsă umilitoare. Când îmi fac socoteli cu mine, recunosc că am fost o neisprăvită, o ființă „de lux” cum

⁵¹⁷ Băzu Cantacuzino, fiul Marucăi din căsătoria cu Mihai Cantacuzino.

spuneai tu, fără întrebuințare practică. Tot ce fac n-are utilitate imediată. Îmi e dor de o viață corectată de toate insuficiențele mele, îmi e uneori un dor ascuțit de clipele bune, adevărat calde, frățești între noi, dar recunosc că nu am avut feminitatea totală care te-ar fi mulțumit integral. Doar o femeie ca Mimy sau Mad ți-ar fi fost de folos. Tu mi-ai ajuns, dar prea ai fost nedrept pentru a mă păstra în echilibrul ce-l cere natura mea. Cui îi reușește? Așa cum a fost și cum continuă să fie, legătura noastră e frumos umană. Te binecuvântează de unde ești, îți mulțumesc și te iubesc. Iubește-mă și tu puțin, nu mă neglija iar. Azi spre seară, m-auzeai cum te chemam cu glas tare?

27 februarie

Dragule, azi cu Mircea conversație normală. Eu îl cred întreg, doar în reacțiile trupesti vătămat. Valérie e de un pesimism care frizează cruzimea. Decretează că e isprăvit, cu o siguranță nefondată. Nu-și poate stăpâni sentimentele. Eu tot sper ceva de la Viena. La lecție atenție pentru *Antoniou și Cleopatra* – e și magnifică. Discuție cu Rory pe tema Nae Ionescu. Imposibil să faci pe acești tineri să înțeleagă că sunt limite la indulgență. Ca om, mi-a fost simpatic, ca dascăl a fost o primejdie. Poate sunt eu filistină. În fond ce știm noi unii despre alții? I-a învățat să trăiască „tragic”. Oare se învață de la altul? Nu devine

măimuta reală? A trăi „tragic” e a *trăi conștient*, nici mai mult nici mai puțin. Nu l-a așteptat omenirea pe Nietzsche pentru asta. Parcă Montaigne nu trăiește lucid? Ce deosebește „tragicul” de această perfectă luciditate? Numai obiectivitatea și smerenia ei, care nu vorbesc de tragic, dar îl trăiesc. Dacă acești oameni rămân senini, e că au pudoarea de a nu etala planurile subiective ci numai condiția umană. În fond, iar opoziția între clasic și romantic. Cei de azi, cu sensibilitatea lor, desigur nu mai ascuțită, dar mai etalată și egoistă, nu suferă mai mult decât noi, dar, fiind mai egoiști, nu iau în seamă nici o cuviință și așa se face că ei „care suferă”, în fond îi fac să sufere pe cei din jurul lor. Egoiști și necrescuți, incapabili să suporte limitele impuse de orânduiala lumească, iar fiindcă ei rup această rânduială, consecințele îi fac să sufere. M-am ocupat destul de toți „neînțeleșii”, îi las să se înțeleagă singuri. La urma urmei este ridicol să te supui la veșnica lor nemulțumire! Răsfățați și barbari. Mă apucă uneori un parapon de această omenire neisprăvită. Și noi treceam prin crize groaznice, dar nu ne dădăcea nimeni. Om fi fost „ne-metafizici”, dar ne-am văzut de treabă și n-am spart în capul nimănui propriile noastre păcate. Alde Maricica și Dan Nasta și alții ca ei sunt specimene răsfățate, li se pare că totul li se cuvine, că ceilalți nu au

altă menire decât să-i „înțeleagă”. *Tant pis!* Cine se ia în brațe rămâne... singur! Pe Rory sper că o scoate Petre din ideile de altădată, ea vede obiectiv. La muzică fericire, curge miere și luminează din quartete, liniște, nu se vorbește, se ascultă. Băzu impresionant de frumos. Maricica puțin agitată. De ce? Maestrul scăldat în muzică – cu o lumină mare lăuntrică. Eu pleoștită grozav – oboseală. Din regim? Din așteptarea morții? Din conștiința neantului acestei vieți? Din îndoiala ce port în mine, sub afirmarea credinței? Din lipsă de scop în viață? Din lipsa ta dureros resimțită? Din primăvară? Din decepții în fața oamenilor? Din oboseală? Din nu mai știu ce? Din toate. Și față de toate astea mucoșii vorbesc despre tragic, despre suferința lor? „Răul secolului” reîncepe. Îmi e somn, nu am scop în viață. Văd prea adânc! Dacă Dumnezeu a hotărât așa, apoi e crud. Dacă asta este urmarea păcatului, atunci mare să fi fost păcatul. Ce plictiseală! Asta să fie urmarea despărțirii de izvor, cum să-l renegăm? Prin rugăciune. Dar nu pot s-o fac cu fervoare. Durere, ispita revoltei. Hai, inima mea, supune-te. Numai supunerea este act liber. Dragă, te iubesc, te aștept.

28 februarie

Dragă, astăzi am constatat din nou că oamenii inferiori, neformați nu înțeleg să fie bine tratați, fără a-și pierde

măsura și distanța care ne desparte. Ileana începe să-și dea aere și să-mi răspundă, am avertizat-o că poate să plece dacă mai face lucrul ăsta încă o dată. E o femeie sălbatică, cum o contrazici, cum își dă drumul: țipă, te înfruntă, nu mai vreau să suport nervii nimănui, sunt gata să mă despart la prima neînțelegere. Vizită agreabilă la Aurora. Nicu încântător. Dimineața, Viorica mișcătoare: cu bomboane de la Capșa. Maricica s-a reîntors fără nici o explicație. Am primit-o calm. De ce o fi pornind la noul drum cu intenții greșite, de a-i lua pe toți „de sus”? Nu am ripostat, ca să nu se încăpățâneze. „Fiecare pasăre pe limba ei pier!” Și eu pier prin nevoia de a tot sfătui și îndrepta oamenii! Dacă mai trăiesc, mă schimb. Azi în tramvai scena cu cei doi ilegiti mi-a amintit sâmbetele pe care le petreceam singură acasă și nu știam pe unde ești tu. Am realizat azi, brusc, cum ieșeau cu tot soiul de tipese, pe când eu mă chinuiam cu gândurile acasă. M-a apucat o jale! Simt cât am fost de prostită, din vina mea, în viață – cât de năroadă am fost, cât n-am avut nimic decât prietenia unor femei de calitate și a câtorva bărbați cărora le-a fost milă de mine, dar ca femeie n-am avut absolut nimic! De unde ești acum, nu se poate să nu recunoști că m-ai tratat ca pe cea mai neglijabilă cantitate. Mi-am adus aminte chestia cu bomboanele de ciocolată,

când așteptai la Rosetti pe Puica sau pe alta – și cucoana cu care veneai în trăsură pe când eu veneam cu Valérie nu știu de unde, într-o seară. Și câte altele! Mă uitam la urâții din tramvai și mă gândeam câte femei de acestea nu mi-au furat bucuria vieții mele! Iartă-mă, dacă te mâhnesc, nu te acuz, mă acuz întâi pe mine, fiindcă am fost lipsită de simțul realității și de instinctul de conservare. Dacă mai doresc să trăiesc câțiva ani, deși bătrână și fără nici o plăcere, e din sentimentul de dreptate, ca cel puțin să trăiesc și pentru mine. Poate nu știu ce cer, poate ar fi mai bine să mor mâine, dar aș minți dacă aș spune că o doresc. Mi s-ar părea că am trecut în lume ca o umbră, fără realitate. Când îi aud vorbind de tragicul vieții pe mucoșii de copii! Tragic e când s-a sfârșit și privind înapoi constăți că n-ai fost bun de nimic, nici măcar de un egoism normal! Astă-seară sunt mâhnită. Iartă-mă. Te iubesc totuși. Nu pot simula, trebuie să fiu veridică. Poate vii în vis să mă împaci. Te pomenești că mâine, pe vremea asta, voi fi dincolo! Cum va vrea Dumnezeu. E în mine o revoltă și pe felul cum am trăit, prea „moral”, prea puțin real, vital! *Să nu fiu nimănui exemplu!* Îmi iau adio de la toți, dacă o fi să mor. Vă iubesc și mă simt îngrozitor de singură, de nedreptățită și inutilă. Să nu mă plângeți. Probabil, dacă mai trăiesc, așa voi rămâne. Dacă aș

renaște, aș vrea să fiu bărbat, liber, activ, îndrăzneț în tot ce aș gândi și aș lucra. Liber de prejudecăți și puternic, fără nici o atașă care să mă aservească, în slujba lui Dumnezeu! Popă sau artist. Visez, cum am visat o viață întreagă. Deraiere inițială, aici nu voi mai putea corecta. Dacă se poate, ajută-mă să trăiesc normal. Pusy cu dragoste.

1 martie

Stello drag, ce zi arhiplină! Biserică, „ortodoxe”, dejun la Burileni, acasă Părintele și Georgeta, seara muzică și masă, e 12,30 noaptea! M-a durut astă-seară bietul Maestru. Bomboanele i le-am dat ei și el mi-a făcut semn să nu spun că sunt și pentru el. Ce s-a întâmplat? Dulceața de la Fify am pus-o la el pe birou – i-o fi făcut scandal? Apoi avea poftă de vorbă, ea nu-l lăsa. Realmente îl obosește sau îl agasează să fie tratat ca un copil? Azi la masă parcă era să izbucnească, a spus ceva repede de care nu-mi amintesc, dar ea atunci a tăcut. Am impresia că el se apără în tăcere. Refuzul portocalelor dimineața ca un gest suplimentar de solitudine – o mulțime de detalii mici fac uneori o atmosferă de tensiune. Ce păcat! Cum e posibil ca atâta dragoste să ajungă la atâta oboseală reciprocă? Oare le-a lipsit Dumnezeu? Ea are orgoliul luciferic în ea, cum îl au mulți din cei mai buni. Așa-zisele

naturi de stăpâni! Simt că doresc să le fiu de un real ajutor. Aș vrea să vină la mine, să îi pot vorbi pe față, fără martori, să-i spun că e resentiment în ceea ce face, e o răzbunare rafinată. Dacă l-aș vedea pe el, singur, i-aș spune că trebuie să fie mai voluntar, cel puțin în ceea ce-l privește pe el. Am impresia că tuturor le e cam teamă de ea, că o cam tratează în „detracată” – el primul. Cred că dacă s-ar proceda altfel, dacă și el ar fi mai liber cu ea, ar fi mai bine. În sfârșit! Fiecare își duce crucea!

2 martie

Pui drag, azi sunt furie pe neglijența lui Ionel. Mă revoltă. Nu are. Înțeleg. Dar măcar întreții nădejdea și te constitui responsabil, dar el face pe uitatul. Marietta nu-și mai bate capul, nu admite să renunțe la nici un obicei, scurt pe doi, trebuie alții să se zbată. Dacă toată viața nu m-aș fi zbatut, aș mai admite. Dar eu asta am făcut fără încetare și acum la bătrânețe trag pe dracul de coadă, când muncesc și ar trebui să-mi ajungă, dacă aș fi egoistă!! Constatarea de a fi considerat ca putând să aduci, pe când alții nu pot, asta mă turbează. Dar e destinul meu, e slăbiciunea mea. Degeaba iau hotărâri, sunt o bleagă.

3 martie

Azi-dimineată, dragule, vizita lui Puff mi-a făcut o nespusă bucurie. Copilul ăsta are încredere în mine și mă iubește, și eu pe el mult. Un adevărat atașament între noi. Iluzie că mai pot fi de folos. E atât de matur, de fin, mă tem că e anacronic. Azi muzică foarte frumoasă! Trio Beethoven, numărul 5, *Geister*, trio și un trio splendid de Brahms. M-a amuzat Lupu care a crezut că eu am mașină! Va să zică mă contează oamenii drept „capabilă de mașină” și eu nu am din ce rezista până la sfârșitul lunii! Îmi vine să râd cu poftă. Maruca foarte tristă. A impresionat-o simpatia mea. Aș vrea să pot vorbi cu ea pe față. Să-i spun cât suferă din pricina ei proprie. Azi doresc din inimă să le fiu de folos. Dragoste, cum mă montam pe mine împotriva ta, așa se întâmplă și aici. Apoi, am impresia că așa-zisele ei prietene nu o iubesc, o condamnă în loc s-o ajute să-și găsească echilibrul. Dar crezi că le pot ajuta eu? Te rog, ajută-mă și tu ca să vorbesc cu ea, cu inima deschisă. Te aștept la noapte, îmi e foarte dor de tine. Ce bine că sunt oameni care au atâția bani pentru flori și îmi aduc și pentru tine. Sunt mulțumită că în felul acesta ai întotdeauna flori. La cimitir mă duc sâmbătă cu voia lui Dumnezeu.

4 martie

Pui drag, azi zi foarte agitată, plăcută. Dejun la Mimy Paleologu. Tandrețea lui Puff îmi face bine. Chestia cu incunabule mi-a revelat un viciu al culturii mele, multe aproximații din cauza lipsei de memorie. Nu rețin direct ci numai prin raționare. Sunt lucruri de cultură generală care nu trebuiesc ignorate. Ei bine, eu ignor foarte multe! M-a întristat, trag concluzii asupra superficialității a tot ce știu. Judec bine, aprofundez, dar știu puține lucruri. Să-mi refac o zestre de cunoștințe? M-ar tenta, dar când? Mă omoară pierderea de timp – ca pe noi toți, în țara noastră. Te sărut dulce, îmi lipsești, parcă ești departe, departe. Am impresia unei case părăginite, cad structurile, nu mai am cum să le pun la loc. Întoarcerea de la curs cu copiii, întâlnirea cu Jora, discuții pe stradă ca altădată. A rămas o urmă de teamă în mine, de altădată. Când voi fi absolut liberă?

5 martie

Vin de la Maruca. Prima dată am avut o conversație continuă cu ea. E extrem de obositor fiindcă refuză orice cuvânt care e „clîșeu”, orice stare care nu e a ei, adică mai bine zis se mișcă numai în esență și absolut. Cred că bietul Maestru și-a luat vacanță, după 35 de ani, dintr-o atmosferă de „esență” care poate distruge cu timpul pe

cineva care e de o asemenea dimensiune interioară. Femeia asta e regească. Dar nevoia ei de absolut e din familia asceților intransigenți, din familia lui Ignatio de Loyola. A trecut prin toate focurile care au topit din ea superfluul. Lumea zice că e sublimă, dar atunci toți absolutiștii sunt nebuni! E născută cu daruri excepționale, contactul cu Nae Ionescu a supus-o unei discipline spirituale de anvergură! Desigur, de talia ei îi sunt întâmplările. Are strune de aramă în ea și de aur incoruptibil. E primejdios de primitivă fiindcă vede până în străfunduri ce-ți sunt necunoscute ție însuși. Natură puternică, în continuă vibrație, în continuă exaltare. Mândră până la orgoliu, nu admite deficiențe. Nu parvin să-i spun că aici e încercarea ce îi e impusă de propria soartă: să cunoască și să-și asume *umilința*, fără de care nu se poate elibera. Nu parvin fiindcă întrerupe, prin cuvânt sau cu gestul, cu expresia dezolată a feței, orice explicație. Este tipul „neînțelesei”, pe care Nae Ionescu a intensificat-o până la aspirații metafizice. I-a întins coardele până aproape a le sparge. Trebuie să fi fost adevărat fatal omul ăsta pentru firi de calitate. Tot mai mult înțeleg influența nefastă asupra tineretului, scos din făgașul realității pământești și trezit pentru destine suprapământești. Deosebirea între asceza credinței

creștine și chinul intim al lui și al celor pe care i-a crescut cu gustul pentru acest chin e că credinciosul se odihnește în dragoste de suferința sa tragică, iar acești orgolioși nu parvin să iasă din vârtejul în care se întrețin: mor pe propria lor roată. E o mișcare oprită, deturnată de la scopul ei etern. Maruca nu poate fi salvată decât prin rugăciune. Nu văd momentan cum s-ar găsi altfel leacul intim cu ea, deoarece se învâрте în jurul propriei ei puteri creatoare, nu poate ieși din punctul ei de vedere, deși o cred capabilă să iasă din ea, să se uite pe sine. Îmi spunea de Maestru că a sucombat acelei femei din vanitate de bătrân. Se poate. Bărbații sunt în stare și de asemenea micimi, poate tocmai cu cât sunt mai mari. Ea nu poate încă trece peste dezgustul din ea. De câte ori am crezut că mor, pui drag, de dezgust și decepție și am trecut peste. Doresc să învingă aceste aversiuni pentru materie și pământesc. Am să mă rog pentru ei, ajută-i și tu, mamă dragă! Tu ești cum? Nu știu. Nu mai caut să știu fiindcă trecerea granițelor este primejdioasă pentru spirit. Acum știu că această săritură e păcat. Nae Ionescu a păcătuțit scoțând biete suflete din făgașul dezvoltării lor și zvârlindu-le atât de departe încât drumul lor nu mai e decât un chin, o anticipare a propriilor posibilități. A făcut o seamă de rătăciți de pe drumul adevărat, cel care duce

spre Dumnezeu. Iubirea, smerenia sunt drumul cunoașterii integrale, nu rotația în jurul tău însuși.

„Metafizico"! Parcă nu te-ar denunța Kant! Îți faci noi și noi victime, printre cei care, orgolioși, nu admit limitele minții omenești. Dragoste, ajută-mă să trăiesc just.

7 martie

Dragule, Mariana a plecat. Sunt frântă de oboseală. Zi prea plină. Dejun la Flo. După-amiază la Xenia [Costaforu], seara cu Mariana. Sunt atonă. Nu mai pot să reacționez.

8 martie

Dragule, azi am stat în casă și în pat, răcită cobză. Un dor de tine, amestecat cu sentimentul umilinței de a fi lăsată complet singură, ca și cum n-aș fi fost capabilă de o familie! Țasta e adevărul: incapabilă de a fi mamă, soție, centru. Om fără căpătâi, răzleț. Câtă vreme trăiai tu, aveam măcar exterior un rost. Țineam unitatea casei. Tu nu te simțeai „acasă” decât în pat sau la biroul tău. Îmi spuneai că nu știu să fiu gospodină. Eu mă înfuriam, fiindcă doar făceam eforturi. Dar e ceva superficial în mine, ceva neatent în toate, nu sunt bună de nimic prin mine, mă întreb de unde „succesul”. Poate că atunci când vorbesc sunt locuită de o ființă străină. Deseori am

impresia că vorbește altcineva, nu eu, nu cel bleg și stupid din mine. Pui drag, tot mai mult nu-mi înțeleg rostul pe lume. Mă simt inutilă și singură. Definitiv singură și definitiv inutilă. N-am putere destulă pentru o hotărâre drastică să mă retrag într-o celulă, să mă las să mor. Bună ca să animez spiritele – oare atât să fie rostul unei femei pe lume? Azi simt umilința singurătății mele. Ca o pedeapsă dumnezeiască pentru nevoia mea de singurătate de altădată. Dar se poate să pedepsească astfel Dumnezeu pe nărozii de oameni? La ce-i servește Lui în planul său etern? Tu m-ai părăsit de câțva timp, iar nu mai vii în vis. Dacă mă vezi cum sunt și crezi că e bine să mor, dă-mi curaj să *vreau* să mor. Am, siguranța că am libertatea să optez și optând să mi se acorde. La 1 martie doream să trăiesc. Acum nu știu de ce mai trăiesc, intim e un deșert în mine.

Nici un gust real pentru ceva, nimic, nimic, trăiesc ca iasca. Mi-am irosit viața dintr-un idealism învățat pe dinafară. De când mă știu nu am trăit real, am tot *aspirat*. Acum cât nu mai am spre ce aspira în viață, nu mai am motive a trăi. Dă-mi tu puterea să *vreau* să mor ca să desființez o ratată ca mine. Când voi muri, nu vor ști toți de ce vechitură demodată și inutilă au scăpat. Am un necaz pe mine că mi-aș face de cap! Totul s-a limpezit prea

târziu în mine. Sunt în contratimp. Nu pot trăi decât neavând timp să mă gândesc la mine și la stupida mea de viață. Am să fumez, să beau cafele, tot ce mă poate distruge. Mi s-a urât cu prudența și cumpătarea deasupra. Iată de mâine încep să mă intoxichez cu tot soiul de stupefiante permise. Cred că atâta puritate duce la exasperare, la orice lipsă de legătură cu viața. Vreau să mă pedepsesc că prea am fost anostă, sobră și pură. Pfui! Imbecilo! Modestie, sobrietate, asceză au rost pentru cauze mari, dar nu într-o lume caraghios de mică și meschină. Dacă eram mai vie, ți-aș fi fost de folos – așa, albă, anostă, incoloră, năroadă, fără miez, fără vlagă – principiu logic împielit! N-am gust pentru nimic, nici pentru veșnicie, în halul în care sunt. Nu pot dori o perpetuare a unei ființe ce detest. Dacă ar fi și dincolo să fiu tot atât de searbădă, de simili-kantiană – ce oroare. Pe ăștia îi scuipă Dumnezeu, n-am capacitate „de durată”, toate astea sunt monedă falsă fără valoare în realitatea eternă. Mai bine francamente infectă, criminală, murdară, decât această platitudine conformistă. Și n-am măcar curajul să mă smulg din această ciulama albă – ori prin eroismul creștin, ori prin eroismul bestiei – nu sunt nici înger, nici bestie, nici om, pfui! Mă scuip de sus până jos, am oroare de mine, merit disprețul, fă cu mine ce știi.

9 martie

Dragoste, aseară pasă foarte proastă. Din asemenea stări intri în crize periculoase. Cel mai bun lucru e să nu gândești la nimic, să te forțezi, să te forțezi să trăiești clipa. Animalul singur te poate scăpa din nebunie. Calm prin singurătate, citire. Spre seară Flo, Tity și Jeanette cu doctorul. Dimineața Jean Paul și Marietta. Dacă aș fi avut bani îi dădeam pentru taxe. Din păcate n-am nici de piață. Când se va schimba și situația mea? Mi-ar fi trebuit 25 de mii de lei pe lună ca să trăiesc mai fără grijă. Nu știu cum fac alții. Eu trăiesc la limita posibilului și nu-mi ajunge! Simt că nu pot gândi, creierul e anemiatic de regim și de guturai. Îmi e un dor nespus, azi te simțeam prin casă.

10 martie

Dragule, am isprăvit cartea lui Alain despre Platon. Trebuie s-o recitesc, am citit-o în galop, în aceste trei zile de boală. Idei fundamentale foarte interesante. Stilul cam *poseur*⁵¹⁸, nu-l poți înțelege ușor, dar viu. Ideea principală: eternul în realul clipei, timpul trecut sau viitor inexistent decât în *prezent*. Și eu am scris despre *actualul* dramatic. Acest moment îl preconizează și el și îl regăsește în Platon. Foarte bun mi se pare capitolul în care arată că nici o

⁵¹⁸ Afectat (fr.).

opinie nu e falsă complet, fiindcă în ea există încă lucruri nerecunoscute. Apoi definiția ideii prin dinamismul perfecționării – ceea ce se întrece pe sine. Logicul, gândirea, centrul platonice, chiar în amor, sentiment care fără spirit nu e amor. Apoi ideea căderii spiritului în concret. Foarte bine îmi face regăsirea propriilor mele idei: Dumnezeu este imanent, trebuie să recunoaștem vina noastră în natura noastră funciară. Nu fac decât asta de câțiva ani. Cine cunoaște avansează. Cine se tot crede victimă recade iar și iar. Teoria reîncarnării, să o fi luat Platon pe șleau, cred că da. Chiar dacă momentul actual, prezentul, zice Alain, ar fi singura realitate în care se ghemuiesc trecut și viitor, de ce să cred că gândirea e legată de corp și deci de trecerea lui? Gândirea actuală mă plonjează în etern, în idee, moarte, fiecare cădem în patimă, furie etc. Fiece gând pur e resurrecție. Acum întrebarea: oare această resurrecție nu se face și pe alt plan decât cel pământesc? Oare continuarea acestui proces de luminare să nu fie posibil, ba chiar necesar? Oare dacă aici, exclusiv, cariera purificării gândului nu e și ea o carieră superioară a gândului pur? Poți să identifici spiritul activ cu condițiile inferioare în care lucrează? Ideea nevăzută, dar activă în orișice gândire inferioară, nu e nimic în afară de ea? Alain zice: nu e nimic, nu e un

dincolo. Înțeleg: e însăși puterea de a gândi, spiritul e însăși funcția de a gândi. Dar unde se exercită această funcție e și conștiința eternității, inventată de spirit, deci nu pot să nu gândesc această eternitate. Nu pot să mă gândesc „ne-fiind”. Dar dacă această nădejde a existenței nesfârșite are valoare pur subiectivă? *Nu se poate*, tot ce e obiectiv e garantat de spirit. Oare nemurirea sufletului să fie efectul altei funcțiuni? A fricii, de exemplu? Nădejdea, imaginația – altceva decât tot spirit? Căinelui îi e frică, dar nu are nădejde, nici imaginație. Oare memoria să fie pictorița viitorului? Oare *actualul* platonice, *realul gândirii*, pot să-l cuprind în limitele prezentului și ale timpului? Privit din afară, la altul, da. Dar privit în mine, direct, prin categoria sa proprie, nu. A trăi în eternitate e deci a trăi calitatea aceasta. Dar se pune iar întrebarea, între bestie, plantă și omul acesta nu e altă deosebire decât această conștiință de sine? Sau această conștiință de sine să nu aibă altă soartă decât orice funcție biologică? Ori asemenea gânduri să fie durabile prin efectul lor *in sens*, în lume? La Platon efectul n-ar conta! Ori durează câtva timp ca vibrații pe care alții le mai pot întâlni, obiective, detașate de persoana care le-a emis? (Vezi Meyers, *Personalitatea umană*.) Oare idealul suprem de viață e a te reduce la gând pur și la eternul acesta iluzoriu? Fixarea

valorii gândirii, cert splendidă în Platon, dar gândirea ca emanație, ca dovadă a spiritului nemuritor. Așa l-am înțeles pe Platon. Binele, idee superioară, de ce? *Face din el o cauză*, nu doar o ipoteză. Trebuie să citesc pe Timen.

Conferința doar în dialectică, siguranța nu e în pipăit, doar în gând. Gândul mie mi-a revelat ordinea eternă, înțelegerea mea în ordinea eternă – care nu e timp – timpul e o măsură doar pentru universul aparențelor, pentru categorii, pentru *experiența sensibilă*. *Intuiția* – în afară de timp.

Pui dulce, tu, dacă ești, le știi acum toate acestea. Poți să mă ajuți în limitele posibilului și poate ale „permisibilului” nostru? Te aștept. Te iubesc adânc ca și cum am continua ce a fost, *dar mai bine*.

11 martie

Dragule, azi conferința lui Ion Zamfirescu – decepție pe toată linia. Poate mult mai bine! Decepție că a înșirat constatări cunoscute de toată lumea, fără să încerce măcar o sistematizare, o tălmăcire, dar asta n-are nici o importanță! Un om ca el poate face și o conferință mediocră o dată, fără să îi strice, din contră: *quae nocent, docent*⁵¹⁹. Dar sincera admirație a Tanței, a Maricichii, a

⁵¹⁹ Învăță ceea ce le face rău (lat.).

tinereului m-a pus pe gânduri. Ori m-am prosti eu, ori ce să cred? Cei trei alături de mine: Vianu, Munteanu și Cioculescu gândeau ca mine, dar, mai ipocriți, nu i-au atras atenția, ci i-au făcut poate chiar complimente. Eu am socotit că prietenia mea trebuie să fie sinceră. Când l-oi vedea între patru ochi îi spun tot ce trebuie, e la o întorsătură când trebuie să dea maximum din el. Eu îl cred capabil de ceva bun, de calitate. Azi suna a banal, a ne-creat. Tonul liric nu poate înlocui fervoarea intimă a gândirii. Lui personal îi voi spune toate acestea. Nu a păcătuit printr-o greșeală, ci prin nivel de gândire prea plat, adică ne-reflectat, primit. Poate sunt prea severă, dar eu cred în el și deci îi cer mai mult. E ușor de criticat, dar eu ce făceam din acest subiect? Hai să vedem. Arătăm: 1) Nedumerirea din pricina unor curente (nu enumeram ce se petrece în toate domeniile de activitate). 2) Aservirea individului la colectiv și materie. 3) Omul modern? Criză de juisență, criză de demnitate (femeile, clasele), dar mai ales de gândire.

Revalorificare a valorilor, nevoia de a crede și neputința de a crede. De încercat într-o zi.

La muzică. Maruca bolnavă pentru lume, acces interzis. M-a chemat, am găsit-o în fotoliu, foarte frumoasă, gătită. Revelație: venea de la Antonescu, voia să-i cunoască. De

ce? Ea spune: pentru a cunoaște un om care face istoria, mai ales pentru a cunoaște un om nou. Are nevoie de stimulente noutății. Am simțit-o mai de mult. Caută oameni interesanți, *are nevoie* de acest stimul. În mine tot asta căuta – am decepționat-o – sunt prea simplă și mai ales prea conformistă. Înțeleg. Dar azi am descoperit ceva ce bănuiam! Are nevoie de o mare aventură, în spirit, desigur! Și totuși, ca o femeie. Două lucruri m-au frapat: „Mă plictisesc” și continua privire în oglindă, expresia unei cochetării satisfăcute. Este femeia în căutarea noului. Tot azi am înțeles că nu ajunge *să-i ții piept*, dar chiar să fii brutal în adevăruri. Nae Ionescu trebuie să-i fi servit de toate. Setea după Esență e naturală în ea, dar și educată. E excepțională în privința asta. Prin aceea că nu suportă altă hrană. Noi, ceilalți, chiar atunci când tânjim după esență răbdăm și banalul. Ea nu acceptă. Natură de tiran, îi trebuie rezistență. Ce greu se pot pătrunde oamenii! La ea am impresia că e o fază de recrudescență, de vitalitate. Tot ce pretinde că se întâmplă Maestrului o fi adevărat, dar suferința ei nu e pentru el, ci pentru ea. Poate exagerez acum, dar așa cred: o aventură platonicească sau altfel chiar ar exalta-o iar. E prea femeie pentru a accepta renunțarea. Și încă frumoasă. Azi era impresionantă, îngrijorătoare. Cu cât o cunosc mai bine, cu atât mă

găsesc mai anostă și mai năroadă și mai banală. Mă întreb în ce am putut să impun lumii care m-a cunoscut? Printr-un oarecare talent de a exprima ce gândesc. Dar îmi lipsește originalitatea reacției, ba chiar a simțirii, dacă cumva am o oarecare originalitate în gândire. Maruca impresionează prin reacția spontană. Ființe puternice, fără scrupule meschine. Regina Maria – modelul acestei categorii de femei. Virtutea la ele e alta ca la noi, e *răspunderea faptelor lor*. Ceva masculin, cert, în ele. Cred că evoluția viitorului e în sensul lor. Și totuși: *anarhie* și *determinism fiziologic* în ele. Ori să fie aceasta o iluzie a celor mistificate ce suntem? Tot mai mult în mine simțirea unei adânci ratări! Ce se mai poate salva? Măcar sinceritatea totală față de mine însămi: *spiritul*. Căci viața e iremediabil pierdută, chiar dacă aș vrea să mă comport altfel, nu mă crede nimeni. M-au clasat printre sfinte: aș putea fi criminală, zadarnic! Iar eu trebuie să urmez panta unei soarte ce mi-am impus. Ce importă: să nu mă iluzionez. Puiule drag, am fost bolnavă ca tine ca și acum un an și jumătate. Mă plictisește perspectiva unui ictus! Cum vrea Dumnezeu. Azi la Biserică, am luat decizia bărbătească să nu mai fiu plângăreață, ci zdravănă. Nu se poate ca totul să se sfârșească aici, atunci de ce atâta disperare?

27 martie

Stellule drag, azi cred că m-am făcut ridicolă la Lily [Jora] vorbind de tine cum vorbeam, nu pricep toate femeile dragostea credincioasă și după moarte. Concertul la Conservator a fost înălțător! Quartetele 5, 12 și 9. Al 12-lea îmi e intim. L-am auzit de foarte multe ori. Andantele superb. Dar tot al 9-lea mi se pare mai frumos ca toate. Andantele cu motivul greu, ca un destin inexorabil, cu punctatul violoncelului care parcă marchează o măsură dincolo de voința și puterea noastră, cu legănatul duios al jalei, apoi țipetele care se îmbină parcă de dincolo de pământ, și totul suprem spiritualizat! Apoi finalul vertiginos ca un bolid care se înalță tot mai sus, îngânarea temei cântate pe toate instrumentele alternativ și concomitent. Se ridică parcă pe o scară aeriană. Nu știu de ce am văzut scara Vămileor văzduhului de la Sucevița! Trebuie să scriu aici, ca să rămână scris și să se găsească, cele ce a spus ieri Maestrul, la repetiția de acasă. I-am auzit glasul de violoncel, puțin solemn: „Domnilor, o să mai repetăm andantele din al 9-lea ca să cântăm așa încât și noi și publicul să simțim că ni s-a curățat sufletul și s-a desfăcut de orice materie!”. E motivul lui parcă preferat acea temă prin care vorbește destinul, calm dar inexorabil. Și Tity l-a simțit la fel! Violoncelul își picura glasul lui grav

ca o punctuație a destinului. Nu știu să spun în cuvinte, poate mai târziu, acum sunt prea emoționată, mă și doare că s-a isprăvit cu această muzică pură. Când voi mai auzi așa ceva? Any Cămărășescu are dreptate: aceste quatuoruri sunt ca pictura primitivilor italieni, care au găsit esențialul. Ce urmează e doar amplificare. Eu nu pot spune decât că m-am hrănit cu esență de frumusețe. Sunt găsite punctele cardinale toate. Totul e îmbrățișat muzical. Cum să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru aceste 4 luni (exact) de înseninare prin muzică? Azi cânta cu ochii închiși, grav până la severitate, azi oficia! Sper că pentru majoritatea copiilor clasei mele aceste concerte sunt revelația frumuseții spre care trebuie să tindă. Ce atmosferă face titanul acesta în jurul lui! Conservatorul era electrizat. Ieri, la repetiție, mi-am dat seama iar cât îi cristalizează pe toți, cât îi învie! Ce e în fond geniul? O putere creatoare. Talentul schițează doar umbre, simulacre, iluzia, geniul creează realitatea. Maestrul părea mulțumit de entuziasmul școlii, dar îl simți departe sus. Ce surâs sceptic a avut când am întrebat de Maruca. Și părea destul de liniștit, dar când i-am spus să nu o mai lase să îndeplinească, a părut speriat la ideea că acest gest care o liniștește ar trebui să-i fie luat. Ce dramă se petrece în sufletul ăsta binecuvântat! Mai bine nu o știam. Mă

doare, mai ales fiindcă am certitudinea că așa a fost întotdeauna. El a suferit, ea a dominat. Acum el își ia în fine oarecare libertate, cu disperare. Și această dragoste a fost o iluzie, ea nu l-a iubit, o spune, de altfel. El a fost ebluisat⁵²⁰ – și e de ce. Este o femeie magnifică, regală, dar le-a lipsit ceva: ei, smerenia de femeie, lui, mândria de bărbat. El e stăpânul născut, a vrut s-o uite pentru a o lăsa pe ea să-i fie egală; ea a devenit tiran. Nu l-a iubit și nu-l iubește! Ce păcat! Dar poate că *asta* trebuia să i se întâmple lui, pentru ca să se purifice, prin durere și îndurare – ei, pentru ca să înfrângă orgoliul care o stăpânește. Căci, orice s-ar zice, Maruca e o femeie excepțională! Cu alta, era poate fericit, dar se relaxa. Ea îl ține tot timpul „în atenție”, în spirit. Aș vrea să le pot fi de folos, pe neștiute. Aș vrea să fiu un înger, să-i consolez și, apreciindu-i, să-i respect și să-i iubesc.

Pui mic, n-am murit încă. Ce experiență curioasă a fost visul de ieri și ce a urmat! Te visam că mă necăjești, că erai cu dame, că mă tachinai. Deșteptându-mă, m-am întrebat ce va fi însemnând visul căci era cu tâlc. Telefonul lui Athanasiu mi-a explicat: a plăti 29 000 lei pe neașteptate nu e plăcut, dar dacă acesta e prețul unei certitudini că exiști, primesc greutatea cu un fel de

⁵²⁰ De la fr. *éblouir*, a orbi.

bucurie. Încă o dată constat că *n-am voie* să trăiesc liniștită din punct de vedere financiar. Dacă e lege, înghit și tac. Azi și ieri, un fel de tristețe și abatere în mine datorită sentimentului că pe noi apasă un fel de fatalitate exterioară, nu datorită numai temperamentului, suntem blestemați ca efortul zilnic să nu ne aducă niciodată o libertate ci mereu chin. Destin.

Voi profita de tot ce-mi oferă viața. Nu mă voi mai munci cu gânduri triste. *Totul are un rost*, o simt, adică o intuiesc. Sunt sigură că acum ești mulțumit de mine. Dacă trăiesc, vreau să fiu de folos. Prea m-am lăsat pe tânjeală și pe ton minor. Nu mai vreau. Cu voia lui Dumnezeu și ajutorul vostru, al celor dragi, voi încerca să dau cât pot din mine, cu folos. Te rog mult, vino în vis la noapte, simt că o conversație cu tine îmi dă putere. Săracul Demetrius⁵²¹! Dă-i o mână de ajutor! Mă voi ruga pentru el. Îmi pare rău că n-am fost la spital să-i mulțumesc pentru volumul care mi-a plăcut. Săracul Scarlat! Voi, care știți multe, desigur ne priviți cu compătimire. Ajută-mă să nu mă tem de moarte! Un voiaj frumos! Ieri Lenuța Ioanid m-a frapat prin schimbarea ei, a îmbătrânit, s-a stins. Eu? Un fel de babă! Maricica și

⁵²¹ Scriitorul V. Demetrius (1873-1942), tatăl Luciei Demetrius.

Marietta au fost foarte drăguțe și Valérie, săraca, a lăsat totul, Tity la fel, toate prietenele. Îți face bine să fii iubit.

1 aprilie

Dragule, azi-noapte am dormit la Valérie fiindcă era iar poarta închisă. Mă întreb dacă nu greșesc nereclamând. Prea multă bunătate trece drept prostie! Aseară masă foarte simpatică la Maestru. El foarte binedispus și foarte sigur pe poziția lui. Ea mult mai amabilă cu el. Vreau să fixez aici câteva glume și observații de ale lui, poate că vor servi mai târziu vreunui biograf. Când am sosit, pe la 7,30, „Domnița” deși ne chemase la 7,00 își făcea baie sau siesta după baie. Maestrul lucra, tăcut, cufundat în compoziția lui, la pian, nu l-am deranjat. A făcut gestul de a se scula, l-am oprit tot cu un gest. Părea recunoscător fiindcă a venit pe urmă, când a terminat, să-mi sărute mâna. Pe canapea, Marie Odobescu înfășurată în pledul cel negru căptușit cu galben, într-un fotoliu, Smaranda [Afhanasoff] în alt pled, roșu, în fotoliul de lângă pian. Tomaziu, plin de fervoare, de inspirație și de încăpățânarea atât de simpatică a tinereții, care crede în ceea ce crede! Are o noblețe și o simplitate și o modestie de om mare, îi doresc să fie mare spre bucuria celor ce vor veni. Andricu, strălucind de fericire, se simte bine numai în preajma Maestrului din acest mediu. E de o tandrețe cu

Marie care-ți face plăcere. Îi sărută așa de frumos mâinile! Doream să-l vadă cei care-l acuză de mojie. O fi și așa. Dar acum s-a umanizat. Aș vrea să stau de vorbă cu el pe față, să-i spun ce gândesc alții și cât e și el vinovat, deși am convingerea că mediul nostru monden e îngrozitor de crud și neomenos, că trebuie să-i fi repugnat acestui doritor de atmosferă artistică și umană de calitate! O fi nesusferit dar ce s-a făcut pentru a provoca ce are bun în el? Îl cred foarte copilăros și chiar naiv de bun, dar fiind foarte inteligent nu se lasă păcălit de orice aparență! În tot cazul am o mare bucurie să-l văd cum s-a schimbat. Acum Mady ar putea să-l fixeze în această direcție. Dar ea e departe de a fi bună. Când poate, dă cu colții în Maruca, pe înfundate. Din admirație pentru Maestru, mulți cred că trebuie diminuată Maruca, nu-și dau seama cât sunt ambii în funcție unul de altul. Dacă acum e tensiune și li se pare că doresc o despărțire, o mică pauză în gâlceava lor și iar se vor regăsi. Prietenele îmi spun că e tirană, capricioasă, fără milă. Tirană e cert prin chiar natura ei cotropitoare pentru că e foarte puternică și stăpână. Capricioasă, fiindcă e profund feminină. Dar nemiloasă nu o cred. Ieri am constatat că una gândește, când e intransigentă, și alta simte, când ofta „săraca Mimy!”. O obseda faptul că Mițoi Sturza se simte jignită. Ea

procedează ca un tiran, admite ca și alții să procedeze la fel, ceea ce o stârnește e supunerea. Sunt convinsă că tu, dragule, de multe ori erai tentat să mă chinuiești, fiindcă mă vedeai revoltată ca o roabă. Când eram „stăpână”, îți plăcea.

Dar vreau să scriu de Maestru. Am aflat că la Atheneu a trebuit el și Filarmonica să plece din sală pentru a lăsa locul „modelelor italienești”. Istorisea asta cu atâta umor, râdea totul pe fața lui când, la pian, terminând lucrul a exclamat: „Aleluia. După frescă și asta!”. Foarte amuzat a constatat că manechinele italienești ne învață să ne dezbrăcăm iar. Cu atât mai bine cu cât cartelele de îmbrăcăminte sunt apte să ne lase dezbrăcați. Avea multă vervă și la masă (amândoi la o masă mică) când a povestit chestia cu Liszt: avea o prietenie cu o doamnă de care se despărțise, doamna a făcut pe moarta, atunci Liszt a început să cânte slujba morților, ceea ce a trezit-o imediat pe moartă! Nostim cum o spunea, cu un umor care m-a făcut să înțeleg tot mai bine că este perfect stăpân pe el, chiar dacă faimoasa „Claudia” crede că-l ține bine. Prea mult se ocupă lumea de acest incident, îi dă proporții. Sunt sigură că bietul om e excedat de toată această indiscreție. Cât trebuie să suspine după libertatea lui din străinătate și mai mult... spațiu vital. Dragule, dă-i câte o

mână de ajutor când vezi că e prea încolțit și încorsetat. Un calambur amuzant: „am făcut *filutelie*”⁵²², amintindu-și că a furat de la un camarad (avea 10 ani) două timbre din Guatemala, fiindcă deși acela avea șase, n-a vrut să-i dea nici unul. L-a căutat pe camarad mai târziu ca să-i spună, dar nu mai știa ce a devenit. Îmi venea să-i răspund că dacă acela ar fi știut că i-a făcut atunci atâta plăcere, ar fi mândru astăzi. Dar sunt timidă și împiedicată acolo, în fața lui. Totuși sunt sigură că ne-am înțelege de minune. Ieri m-au izbit iar ochii galbeni ca de email de aur și de vultur.

Azi am lucrat puțin, m-am gândit mai bine. Vizita lui Mițoi Sturza – sper că i-am pus unsoare pe rană și că Maruca va simți cât e de nenorocită. Purtarea Doamnei Bulandra⁵²³ e de o brutalitate îngrozitoare. Dar, desigur, oamenii victime sunt și ei vinovați. Azi, dacă aș fi tânără, aș ști să trăiesc. Încerc și acum, dar nu mai am poftă de nimic, definitiv. Ieri simțeam fizicește chiar oboseala intimă. La cursul Rilke până și terminologia filozofică mi se părea nouă, mi se părea că sunt din altă lume. Dinu Noica îmi spunea pe stradă, ca pentru a-mi da o

⁵²² Joc de cuvinte din rom. *filatelie* și fr. *filouterie* care înseamnă șmecherie, pungășie.

⁵²³ Actrița Lucia Sturdza-Bulandra (1873-1961).

încurajare, că și Nae Ionescu, maestrul lor în care cred cu putere, gândea ca și mine despre *Sein und Zeit*⁵²⁴. Adevărul cred că e așa: noi am crescut în dimensiunea spațiului și în categoriile Existenței și ale Idealului, ei asistă la preponderarea *timpului* și nu-i interesează lucrul, substantivul, ci verbul, mișcarea, „orientați spre cer și nicăieri”! Măine vin copiii, mă bucură. Îmi sunt dragi. Aș vrea să stăm frumos de vorbă, ca de Paște. Chestia cu Vișan și Buby s-a soluționat bine, până la sălbăticia comisarului casei. Mișu spunea că trebuie tratat turcește, dar cum vrei s-o faci un biet evreu? Am râs ca o trăsniță la telefon de zăpăceala lui Nicu. Aș vrea să reușească să-l mute pe neomenosul de legionar de acolo. Trebuie ca prepușii statului să fie oameni, nu bestii rele și sângeroase. Marietta tușea, are încă guturai mare, imposibil s-o faci să recunoască și nici măcar să se acopere puțin. Ce e de făcut? De răbdare și de rugat pe Dumnezeu să aibă El grijă acolo unde noi nu putem face nimic.

Pui drag, te-am ținut la curent cu toate, vii la noapte? Pe mama am visat-o cam tristă.

⁵²⁴ Ființă și timp (germ.).

2 aprilie

Stelule mult drag, azi-dimineață copiii mi-au adus primăvara în casă. Scrupulele lor, ca și încăpățânarea de a se menține în raționalism nu-mi displac. Sunt pietre tari care nu se lasă ușor prelucrate. Își fac drumul lor. Nu am nimic alt de dat decât exemplul unei credințe fertile, plină de bucurii. Vina e a mea dacă nu îi pot convinge. Renunț de teamă să nu fie egoismul meu care mă îndeamnă. De acum înainte tac și nu le mai vorbesc decât când o vor cere. Conversația cu Maricica frizează tragicul. E într-un hal de neputință sufletească! Oboseala o orbește asupra răspunderii ei, apoi moștenirea de la Colea tot mai vădită – răspunderea, vina, e tot a altora! Colea dragă, acum ești în lumină, acum știi multe, cum am putea-o ajuta? A și început să dea înapoi și în chestia cu Italia. Oare va învăța să priceapă că nereușita ei vine din propria-i pasivitate?

De la 7 la 9 muzică. Sonate: Debussy (cu domnul Filip) și două primăvăratice de Beethoven (cu Cella Delavrancea) la sfârșit, la pian: *Parsifal*. Maestrul foarte tânăr și vorbăreț. Spunea: „M-am dedulcit la lene”, cu viu accent de copil cam sever disciplinat. Ca să-i mulțumesc, la sfârșit i-am spus: să vă binecuvânteze Dumnezeu, eram foarte emoționată, el a primit-o cu emoție și din strânsul mâinii foarte prietenește am înțeles că-mi mulțumea.

Maruca era splendidă în umbra canapelei, și ea f. f. emoționată și tandră. Lume multă, toți mișcați; am plecat cu toții preparați pentru rugăciunea la Biserică. Mulțumesc lui Dumnezeu că am prins finalul atât de frumos al slujbei celor douăsprezece Evanghelii. Rugăciunea de la sfârșit către Mântuitor și cruce mi-a tămăduit parcă definitiv spaima de acum câteva zile. Aș vrea să fiu numai dragoste – pentru toți cei ce mă întâlnesc, dragoste și împăciuire. Dan [Nasta] a lansat azi că viitoarea mea etapă va fi Berchtesgaden. Am râs cu toții, dar băiatul n-a știut ce bine spunea: mi se cere să trec peste toate barierele despărțitoare. Am unele limite *voite*, măcar pe acelea trebuie să le dobor.

M-am întors acasă pe lună plină. N-am găsit-o pe Aurora acasă. Era un voal de nori care umplea văzduhul de o ceață de lumină! Aș fi umblat mult pe străzi, singură, printre umbrele trecătorilor. Toți erau în grup: familii, prieteni – însoțiți, eram singură. Și la muzică mă simțeam umilită în singurătatea mea, ca o pedepsită pentru vina egoismului care tot cerea liniștea singurătății! Știi ce idee curioasă mă bântuie de câțiva vreme? Că-mi vei trimite un copil adevărat de al tău. Margot Vițu pe unde o fi? Oare tu glumeai sau erai serios când spuneai că aveai un copil? O doreai, dar nici tu nu credeai. Ei bine, azi mi-a trecut

prin minte că acest tânăr există. Ar trebui să aibă 30 de ani cel puțin și că-l voi întâlni. Idei de om bolnav sau intuiție? Te văd râzând zeflemitor. Aștept să-mi răspunzi. Tu mi-ai făcut rost de muzică, tot tu vei avea grijă de ce-mi mai trebuie.

Vinerea mare

Dragul meu, azi nu te-am găsit la tine, la Biserică da. Astă-seară am fost fără lumânare, nu se mai găseau. Mor? Azi sunt împăcată cu tot. Dumnezeu e așa de bun! Nevoia de a-mi spune tot adevărul a fost un semn de la tine că pot fi de folos. O intermediară care duce spre Biserică. Ce moment duios și solemn spovedania acestui copil, ai fi crezut? Nici prin minte nu-mi trecea. Ce tulburări sub masca senină. Dar ce om de calitate acest copil M.⁵²⁵ Ajută-mă să-l ajut. Sanda R. a fost ieri foarte tulburată și azi a reacționat drept, cum trebuie. Rory și ea vor veni mâine la spovedanie! Doamne, cum să-ți mulțumesc? Ce se petrece cu Costel, enigmatic. Biata doamnă Pascu! Astă-seară mi-a spus cât e de nenorocită. „Săraca fetiță”, ajută-mă să o susțin.

⁵²⁵ Mihai Rădulescu, studii juridice, o vreme în diplomație; violonist, critic muzical. Arestat cu grupul C. Noica, Dinu Pillat; potrivit versiunii oficiale, s-a sinucis în închisoare, dar se pare că a murit sub anchetă.

Noapte de Paști. Dragul meu, Stelule drag, acum doi ani te așteptam cu masa pusă ca acum. Azi te aștept, tot atât de sigur, deși știu că nu vei veni decât nevăzut. Ești cu mine sau la Biserică? Când nu sunt singură, am iluzia că mai trăiesc – singură, mă dezumflu. Și totuși, de trei zile am simțit că încă pot fi de folos. Îmi amintesc de visul de astă-vară, când îmi spuneai să mă urc pe coloana de nisip și când de acolo mi s-a deschis perspectiva pe o lume splendidă! Copiii îmi dovedesc atâta încredere și dragoste – până și biata Ileana, o simplă țărăncuță, își exprimă atașamentul cum poate. Îmi pare rău de ea, prea o tratează prost nărodul de bărbatul său. Aștept să înceapă slujba la radio și cea de la Biserică. O pot urmări de la fereastră. Ți-aduci aminte cât te-am așteptat odată în Mussolini, până la 4, și ai venit „aranjat” de aiurea? Citeam pe Platon. Astă-seară simt aceeași melancolie a părăsirii, dar atunci știam că, oricum, tot acasă, la mine, te vei întoarce! Îmi e dor de tine altfel ca până acum. Parcă visez. Azi lume multă – flori foarte multe, telefoane afectuoase, mă trezesc cu gândul aiurea, dragule. Nu mă pot concentra. Vorbesc cu tine în gând mai bine. Costel și Maricica au stat târziu cu mine, au prelungit simțământul că fac parte și eu de undeva! De ce a trebuit să pleci? Nu mă lăsa singură!

5 aprilie (Ziua I de Paști)

Pui mic, am trecut iar o zi în „absență” totală. La tine, acolo, sunt dezorientată, nu concep cum se poate să fie reale cele întâmplate. La Biserică nu am fost atentă, la dejun mă forțam să par binedispusă la Aurora. Am trăit tot „pe din afară”. Vreau să lucrez. Numai lucrând serios în clasă, la birou sau cu copiii, discutând, mă simt trăind real.

7 aprilie

Dragoste, astăzi am auzit *Simfonia a III-a* a lui Enescu, cântată de el la pian, din gură, cu ființa întreagă. E măreață, e plină, e nobilă, e inspirată. Explozia de la început e plină de patimă pământească; Maruca a scris aceste bilețele Duduii și mie. Sunt o destăinuire și o explicație. Poate vor servi mai târziu pentru înțelegerea acestei căsnicii superbe. Raportul se înseninează. Maestrul se emancipează și ei îi place. Astă-seară a fost extrem de plăcut. Maestrul la pian, flancat de Florica Musicescu și de Andricu, doi fervenți arhangheli care întorceau aripile imense ale partiturii manuscrise, sunetele umpleau camera cea plină de flori, de atenția noastră reculeasă (doamna Procopiu, Maricica, Marie, Niculae și Generalul), de o lume mai reală și cu zvon de nemurire. Maestrul, masiv, puternic, tânăr cum nu l-am

mai văzut de mult. Voia viața, sunau trâmbițele războiului, sunau clopotele izbăvirii de dincolo, iar el parcă creștea, se dilata, trecea peste el însuși, peste vremea de azi, împărăția într-o lume sonoră, eternă. După, a vorbit ca niciodată despre el. Marchez aici. Spunea că de la vârsta de 18 ani l-a urmărit această a III-a simfonie. *Prima a fost scrisă cu gândul la a III-a.* A II-a, ca o preparare a ei. N-a editat-o, tot mai are de lucru la ea. Uitându-se la mine: „se compune mai greu muzica decât se scrie o carte” – din pricină că nu ai la îndemână toate elementele componente, nu poți calcula efectele polifonice decât la execuție. Saint-Saëns a spus că numai *execuția bună...* uite că nu mai știu exact, am să-l întreb pe Andricu. De ce oare uit atât de repede, deși ascult atent? Cred că atenția e absorbită de prezența Maestrului. Marie Odobescu și cu mine, cred, simțeam emoția nu numai a muzicii dar realizam și valoarea splendidelor ceasuri petrecute în preajma marelui om, în atmosfera acestei case unice. Noi două ne emoționăm în fața clipei frumoase, pe care o simțim că intră în istorie. Era comunicativ, azi, Maestrul. M-a frapat încă o dată delicatețea și loialitatea lui față de ceilalți muzicanți. Ideea Florichii, ca el să-și conducă *Simfonia I* după ce a condus-

o Georgescu⁵²⁶, o refuză, ca un gest nedelicat față de acesta, a cărui execuție nu a corespuns, poate, în totul, vederii lui ca autor. A mărturisit că a examinat programele concertelor de doi ani încoace, desigur pentru a nu juca ceea ce au jucat cei mai mici decât el, ca și cum ar vrea să le redreseze greșelile. E de o delicatețe rară! Eu, la propoziția Florichii, m-am opus cam tare – spontan. El a arătat spre mine. „Vedeți?”, cu tonul: vezi că și alții gândesc la fel? Interesant ce a spus de Silvestri⁵²⁷. Vorbea cu doamna Procopiu care îl lăuda și Maestrul îl apreciază. Maruca a intervenit: „Nu trebuie să se piardă în improvizații”. Maestrul a precizat, când doamna Procopiu s-a rebifat: „nu e vorba chiar de improvizații dar de punere mai la punct”. A insistat ce muncă titanică cere o punere la punct. Profesorul lui nu-l lăsa să publice prea repede, trebuia să lase timp, să mai revină asupra unei lucrări. Maruca îi propune, după ce va auzi iar executată simfonia asta, să mai curețe ce îi va părea inutil. Azi vorbea ca un stăpân, mi-a făcut foarte bine. Maruca se simte alta, în această atmosferă. Era frumoasă azi, în capotul cel mov cu două lalele roșii pe umăr. Maestrul a spus de Mișoi că îi

⁵²⁶ George Georgescu.

⁵²⁷ Constantin Silvestri.

place, fiindcă e foarte distinsă și cu aliură, cred că mai gândea și: „îmi place că rezistă”. Eu sper că se vor împăca. Maruca spune că o cam plictisește, dar o iubește, se simte. M-a adus acasă Andricu. El o preferă pe Maruca Maestrului în ce privește caracterul. Spunea: El este inferior. Oare e ipocrit Maestrul? Doamne ferește! E un singuratic și are o comportare inaccesibilă tuturor, și ea e la fel, dar vede viața sub unghiul pământescului, pe când el o privește și din perspectiva cealaltă. Cred că e credincios în sensul adânc al cuvântului. Când ciocnea azi ouăle, spunea: „Cristos a înviat!”. Am auzit că au fost cu toții la Înviere, ceea ce m-a bucurat foarte mult, e drumul pe care se vor putea întâlni, fără patimă și putând să-și desfășoare adevărata măsură a dragostei lor, de o calitate excepțională, orice ar zice toți bârfitorii. Maruca e cu feminitatea ei pe măsura lui. Când nu e capricioasă, când e odihnită ca azi, e încântătoare și e firesc să-l fi însuflețit. Ea își zice: „o mică mașină care a pus-o în mișcare”, nu crede în „Inspiratoare” și socote „clișeu” o asemenea concepție. Cu toate astea, e o „Deșteptătoare” deși nu e însăși cauza unei opere mari, nu e mai puțin un prilej determinant. Andricu e tot mai simpatic și interesant. Felul cum îl judeca pe Nonna Otescu revelă un criteriu

înalt. Îi găsea vină față de Georgette⁵²⁸ nu numai fiindcă a înșelat-o, dar fiindcă a împiedicat-o să-și dezvolte talentul. Așa să fie? Sper că nu, dar m-a interesat judecata lui. Este aprivoasabil⁵²⁹, dar numai prin mijloace foarte umane, autentice, îl agasează anchiloza în prejudecăți și intransigența. Atmosfera de la țară cred că-l turbează. Bigotismul și exclusivismul îl exaspera. Aci, în mediul Marucăi, se simte bine. Fericit că a obținut continuarea sedințelor de muzică. Îi face plăcere să i se recunoască acest merit. Eu o fac, fiindcă simt că-i face bine, oare, cu toată insolența lui față de mulți, nu e un timid, ca tine? Pui mic și dulce, azi pe când Ileana îmi povestea crima din Calea Văcărești, m-a apucat furia pe bărbați, pe nedreptatea lor sălbatică, încât amintirile, care s-au sudat într-o singură durere, m-au năpădit. Ei bine, m-a străfulgerat gândul: oare nu e mai bine acum când ești liniștită, nechinuită? Da, și totuși ce bune erau vremurile acelea când ne ciondăneam, dar ne înțelegeam adânc și ne iubeam cu nesfârșită tandrețe! Dragule, când vii iar? M-ai cam părăsit. Aș fi foarte amărâtă dacă aș presupune că vina e a mea, că eu nu te mai chem cu destulă convingere!

⁵²⁸ Georgette, născută Berindei, soția lui Nonna Otescu.

⁵²⁹ De la fr. *apprivoiser*, a îmblânzi, a domestici.

Te iubesc. Aș scrie: „Te ador” dacă n-ar fi o impietate. Acum când ești dincolo, de ce să nu te ador? Oare nu faci parte din Divin? Dă-mi un semn, *te rog*.

10 aprilie

Dragule, zilele astea am fost neliniștită, amărâtă, nemulțumită cu tot. Nu-mi găsesc locul. Numai la muzică m-am liniștit. Au „citit” două quartete de Mozart, splendide, unul de Brahms (Andante minunat) și un încântător Haydn. Altceva decât Beethoven, dar, vorba Marucăi: pământesc. Mozart din lumea purei frumuseți. Perspectiva fiecărei vineri cu muzică de aceasta mă încântă. De altfel, și muzicanții păreau fericiți. Maestrul surâdea mulțumit, se simțea în elementul lui. Au descifrat minunat, se simte conlucrarea. Maestrul a propus să se dea quartetul VII la Conservator. Eu am simțit de mult că el o dorește, nu știu ce răspund ceilalți. Publicul azi, cel din camera mică, insuportabil. Tot timpul au vorbit..

Maricica vrea să se opereze luni de apendicită. Valérie – furie, geloasă pe Sonia și Lily. E atât de ostilă față de toată lumea, încât mă întreb ce singurătate trebuie să fie în ea. Nu poate omul să pomenească de cineva fără să întâmpine o rezistență, un cuvânt insultător, un gest de negație. Cred că nu e om pe lume să-i fie pe voie. Poate doar Régine, și încă! Aproape mă tem să vorbesc cu ea. Mă

tulbură cu atâta opoziție. Are un grad de elementar în ea care mă întristează deseori; dacă n-aș ști că, în fond, totul e verbal, de suprafață, cum spuneai tu, m-ar înfricoșa. Cred că sunt clipe când ar putea omorî pe oricine, nu iubește! Mă înfior când mă uit în jurul nostru, suntem un neam egoist. Eu mai puțin, cred că țin de mama și de tata, surorile însă seamănă cu „neamurile”. Nu e vorba că, de când am „vederea intimă” deschisă, mă înfior de sălbăticiunea de la noi.

Chestia cu conferințele mă agasează adânc. La vârsta mea să reîncepi, ca la 20 de ani, să tremuri ca să plasezi bilete, să mă milogesc pentru reduceri de taxe mă agasează. Dacă nu și mai mult! Pentru niște nenorociți de 2 000 lei, nu face. Vreau să renunț. Poate le țin la toamnă. Acum nici nu mai e timp să alerg, să scriu, să fac lecții – Maricica – nu, renunț! Mă voi aranja și fără ele. Dă-i tu un sfat. Păzește și fata. A ta, Alix.

11 aprilie

Puică drag, altă zi agitată: dimineața cu Tity la expoziția Pallady, după-amiază Tity, apoi curse cu Mariana, vizite la Aurora, seara Maricica. Pentru mine, nici o clipă. Furie că nu sunt lăsată să lucrez, ieri mi s-a *forțat* ușa. Am renunțat la conferințe. N-am poftă de lucru grăbit și pe apucate. M-au agasat și toate piedicile. Am constatat iar

cât nu suport piedici fără sens. Restricțiile astea pentru oameni de treabă și mai ales nevoia, pentru a răzbate, de căciuleli, mă offensează direct, mă fac ghem în mine. Tu nu m-ai fi lăsat să capitulez atât de iute, dar s-au combinat toate plictiselile: lipsa de liniște, boala Maricichii și reaua-voință a oamenilor. Mi-e silă! De câteva zile sunt atât de dezgustată de oamenii de la noi încât nu mai am nici o nădejde. Îmi amintesc că am ajuns o dată la Paris în halul ăsta de silă și că m-am refăcut acolo privind la curajul lor. Dar pe atunci aveam un rost pe lume! Rost oi fi având și acum, dar nu mai am nici o bucurie personală, egoistă. Nu mai e un om care să aștepte esențialul de la mine. Tot mai aproape sunt de tine, nu cu gândul, dar cu nevoia de a te ști prezent. Azi-noapte te-am văzut fugitiv, dar clar. Trebuia să dorm cu tine. Azi accept fără reticențe perspectiva de a muri, chiar până mâine. Sunt goală ca o cutie, n-am poftă și n-am rezistență. Mă agasează unii oameni, mulți până la greață. Azi, la Pallady, îmi venea să plâng de ciudă. M-am dus ca să privesc în liniște și un caraghios... nu s-a lăsat până nu și-a plasat tot bagajul politic, estetic etc. Bine că era Tity de mai puteam să privesc tablourile. M-a agasat atmosfera de mondenitate. Parcă era loc de reuniune, parcă nu era loc de privire atentă, reculeasă! Așa e în toate, la noi. Ce bine că nu mai

țin conferințele! Pallady trebuie să fie dezgustat să vadă cum privește lumea munca lui! Dar ieri la Enescu! Salon de conversație! Îmi venea să le bat, în special pe doamna Kant. Care e și muzicantă! Nesimțire, snobism și sălbăcie simiescă, trebuie, vreau să revăd expoziția în liniște, atent. Mariana disperată de plecarea lui L. O înțeleg perfect, rămâne iar fără țel, goală în suflet. În starea ei m-am oglindit, am recunoscut în altul nonsensul vieții pe care îl simt pentru mine. Totul îmi pare monstruos și anost. Nici nu mai înțeleg cum pot fi oameni fericiți sau măcar împăcați cu soarta lor. Ce pot face ca să opresc această stare de a mă destrăma? Am dat de fundul lucrurilor!

Ce gol, ce deznădejde, m-a podidit paraponul, plâng cu foc. E groaznică starea asta, pe margine de prăpastie, de deznădejde. Tot mai normal îmi apare gestul lui Nicușor, mititelul! Nu te suprimi din pricina unei mari dureri, aceea e un fel nobil de a fi, dar când dai de fundul lucrurilor, de neant! Cum pot vorbi așa, de vreme ce sunt creștină! Nu știu, am impresia că nu sunt sincer creștină și nici sinceră fără îndoială! Îmi e scârbă de mine și de tot. Sărută-mă, dulcele meu drag.

12 aprilie

Noaptea târziu, azi iar am un parapon mare, mi-e un dor mare de tine! Mă simt singură, fără rost pe lume. Bătrână,

fără vlagă, o ratată. Ce să fac pentru a avea puterea să trăiesc? Nici emoții nu mai am. Măine se operează Maricica – și nu sunt îngrijorată, dar mă obsedează imaginea ta. Îmi e dor cu durere. Trebuie să fac ceva să-mi schimb felul de trai, pierd zi după zi fără folos pentru nimeni și în dauna progresului meu intim. Parcă e un blestem pe mine, simt că mă usuc. Ce vină am? De ce acest rataj? Doar am iubit din toată inima, am fost destul de generoasă, de ce să mă secătuiesc așa? Încercare divină sau consecință naturală a unei vieți prea rigide, închise în reguli abstracte? Tare mă tem că e așa. Mai bine o viață veritabilă cum ai dus tu, ai murit frumos. Eu n-am trăit, cum am să mor? Probabil că tot anost, din „datorie” și „conform normei”. Respinsă de Dumnezeu, o ratată, nedemnă și de viață și de moarte care duce la viață veșnică! Nimic, bună de nimic, o trestie uscată, fără rod! Femeie sterilă! Blestem care marchează o viață. Ce păcate strămoșești ispășesc? Ale Scafeșoaiei bătrâne? Dar de ce eu, de ce eu care am fost un copil și o fată bună până în adâncuri? M-a pervertit, m-a tâmpit, m-a secătuit amăgeala de inteligență care m-a cârmuit spre sfere de care nu sunt capabilă! M-a rupt din viață și nu sunt capabilă de „dincolo”! Ființă hibridă pe care Dumnezeu și lumea o aruncă la fel ca pe o iarbă uscată. Mă pedepsește

Dumnezeu fiindcă nu sunt în stare să renunț la viață. Sufăr pentru că nu știu să mor, retrăgându-mă într-o călugărie, să renunț la tot! Nu mă pot hotărî, fiindcă nu cred de ajuns, nu știu de unde-mi vin aceste gânduri ispititoare care mă dezgustă și de viață și de moarte. Trăiesc în deznădejde. Mă tem că e preludiul demenței. Tata-mare revine în mine. Ajută-mă, dragule!

13 aprilie

Dragoste mică, bine că a trecut operația Maricicăi cu bine! În fond nu eram emoționată pentru prezent, ci pentru trecut, îmi aminteam operația ta, Maricica a fost atât de calmă și cuminte încât nu te îngrijora. Era în schimb superbă în cămașa ei roz! Minunată fată! De am vedea-o iar acasă! Mă tem să nu abuzeze de permisia de a se mișca și a mânca. Acasă, am găsit vestea de la Margareta Vulcănescu⁵³⁰ că s-a admis reducerea la fisc. Măine încerc să reiau sala dacă se poate, e că așa trebuie să fie și că m-am grăbit pierzând răbdarea. Când erai tu aici nu mă lăsa să mă „dezumflu”. Pesemne e ceva organic în mine și trebuie combătut. M-am remontat iar, deși poftă de efort n-am deloc. Mi s-a urât cu „datoriile”, doresc libertatea de a citi pentru mine și de a lucra pentru mine. Cum să fac

⁵³⁰ Soția lui Mircea Vulcănescu, pe atunci ministrul Finanțelor.

să mă izolez 3/4 din zi? Râzi, nu mai speri așa ceva de la mine?

14 aprilie

Dragul meu, ce decepție cu servitoarea! Încă o dată constat cât de inexistente sunt legăturile care țin acești primitivi aproape de stăpânii lor. Poate că doar frica e singurul sentiment care îi educă. Încercarea prin blândețe, bunătate și mai ales civilizare este osteneală gratuită. E dureros să realizezi cât sunt de ingrați. Ea s-a obișnuit să-și facă de cap și mai ales nu suportă nici o observație. Doresc parcă să o schimb pentru a-mi schimba metoda. În orice caz s-a isprăvit cu gentilețea pe care o interpretează ca slăbiciune. Va deveni sensibilă distanța dintre noi. Atunci va înțelege ce a pierdut. Dacă ai fi fost aici, bărbatul ei ar fi primit o lecție care l-ar fi făcut să înțeleagă. Niciodată nu voi mai vrea să încerc să-i fac să înțeleagă, când ei nu pot. Voi ordona, voi pretinde ce trebuie să facă și le voi da ce merită, dar niciodată nu voi mai încerca „pedagogia”! Din fericire azi am vorbit cu doctorul Câmpeanu. Ființă superioară autentic și naivă, prea superior, creator. Ochi extraordinari, buni, distanți și totuși omenoși. Dar o lucire deosebită în ei, altfel dar în genul lui Enescu. Este privirea unei ființe puternice, care vine de departe. M-am împăcat cu lumea autentic, simplu,

curat. Mă doare burta. Ficat, apendice, colită? Trebuie să mă duc la doctor. Dacă mergeam azi, evitam scena cu servitoarea. *Tant pis!* Durere continuă. Ce e?

15 aprilie

Azi lecție plăcută – copiii drăguți foc. Invitație la Regină pentru vineri. Doctorul Cociaș n-a găsit nimic special la ficat, poate la fiere, în schimb tensiune: 18/11. Prea mare pentru regimul meu și felul meu de viață. Vizită la Maricica. Cam palidă. Abuzează de forța ei. Dar imposibil să o convingi, încăpățânată la culme. Te temi să nu-i faci mai rău insistând. Valérie binedispusă. Nelu drăguț, amabil, copil subțire. Îl iubesc mult, ca pe ai mei, ba mă înțeleg uneori mai bine cu el decât cu încăpățânații mei. Zi aspră de april, dar cu soare și stele, parcă s-ar îndura Dumnezeu să dea și vreme bună. Conferințele mă cam sperie, oare nu am răsuflet pentru un asemenea subiect? Mă ajuți?

18 aprilie

Puiule drag, azi pic de oboseală. Dimineață concert, repetiție generală. Întreruperile mă obolesc – și mai ales simțământul că Maestrul se cheltuiește fără măsură. E posibil să nu se prepare fiecare muzicant, în parte? Dureros acest lasă-mă să te las și indiferență, aproximație!

Văzut de la spate, silueta, gârbovită la început, se destinde ca un arc și pornește apoi dincolo de el în gesturi de o elegantă subtilitate care parcă se răspândesc în lume ca armonie. Din mâinile lui, când frământate de o furtună ce năvălește din trupul puternic în vârful degetelor, când fremătând ca o adiere, când animate, parcă e o rugăciune – din mâinile lui, din el întreg pornesc efluvii de viață creatoare! Când s-a coborât în pauză lângă Maruca, privirea, cu ochii lui de pasăre care s-a uitat la soare și, trecând dincolo de noi, își urmărea viziunea. Spunea că a scris această a III-a simfonie pentru orchestrele din Occident, dar și acolo, când nu sunt destule repetiții, întâmpină mare greutate din cauza ritmurilor (excesiv) prea grele. E tentat să mai lase unele greutateți la o parte, să mai taie din ele. Spunea asta și acasă, după citirea la pian. Maruca frumoasă și plină de admirație. Finalul e sublim. Altă revelație a neglijenței noastre: nu au pus orga în stare de funcțiune. A trebuit Maestrul să aștepte, să dea el indicații, să țipe pentru a fi auzit! Impresie penibilă, de dezordine funciară a unei țări!

În schimb, la școală, doamna doctor Popa, cu surorile de ocrotire: am găsit o ordine mai mult ca exemplară! Mi se părea că visez, că nu e posibil! Impresionantă clădire, amenajare, punere la punct. Dar mai interesant că toate

fetele erau pline de vlagă, voie bună, energie, entuziasm. Regina [Elena] foarte „Regină”. Azi n-am putut vorbi cu ea. M-a agasat că prea au pus-o pe „înalta Doamnă” [Maria Antonescu] pe același nivel cu Regina, doar că nu au pus-o decât după Regină. E cam exagerat. Nu e permis ca funcțiile bărbatului să investească și pe nevastă cu un rang la fel, lipsă de discernământ. Ar trebui să-și înfrâneze exagerările. Ieri la Palat, la Șosea. La ceai cu Mihai și doamna Jora, Brăiloiu, Lahovari, Jana Filipescu, Nely Catargiu. Vreme splendidă, deși aspră, e primăvară. Prin geamurile imense ale Palatului pătrundea primăvara grădinii simple de Mănăstire! Interiorul splendid, mult gust și atmosferă. O casă a unui suflet nobil, dar nu cald, nu intim, sau poate se simte că lipsește stăpânul? Regina plină de căldură, e umană, feminină, adevărat măreață. Ai impresia că simte nevoia de căldură și de dragoste, de mărturisirea că e nevoie de ea. Vor plăti cei care-i îndepărtează pe domnitorii legitimi. Parcă e un blestem pe neamul nostru de a nu scăpa de ambiții dărâmbitoare. Așa să fie pretutindeni? Ei poate cred că procedează bine. Sunt frântă de oboseală, dragoste.

20 aprilie

Pui mic, trec zilele prea repede pentru ce am de făcut. Nu am spor, nici rezistență. Mă consolează copiii și afecțiunea

lor. Mă mir ce mai găsesc ei la mine. Ieri concertul foarte frumos prin substanța lui și dirijare, muzicanții nu tocmai maturi pentru Simfonia lui Enescu. Sala era fermecată, elan, entuziasm. La ieșire, în hall, primirea făcută Maestrului de corul Carmen. A cântat „Mulți ani trăiască”. Ciomac, foarte emoționat, a cerut să se repete duminică simfonia. Nu știu ce a răspuns Maestrul. Părea foarte mulțumit, dar obosit. Maruca teribil de emoționată, fetița lui Bâzu Cantacuzino, delicioasă ca o maimuțică, dar cred că și foarte emoționată. Pyx⁵³¹ a fost splendid, mai mult decât splendid! Lumea transportată. Simfonia e o codoperă, partea a III-a e de o înălțare cu adevărat creștină! A II-a e războiul, în toată oroarea lui dezlănțuită, strunită de artă. Nici o cacofonie, totul, până și haosul, armonizat. E o operă de mare alură, cred că rămâne printre producțiile de frunte ale muzicii moderne. Am avut fiori. Am fost adânc tristă. Ieșeam prima oară, după 18 luni, în lume multă. Singurătatea mai copleșitoare, mai umilitoare! Conferința de luni compromisă prin recepția la Institutul Francez. De la început m-a tentat ceva să renunț. Mă oprește în loc și din lucru, e ceva țeapăn, fără orizont în mine.

⁵³¹ Nume dat lui G. Enescu în familie.

Nu știu ce m-a antrenat la început. Cum o vrea Dumnezeu. Contez pe ajutorul său.

22 aprilie

Stelule drag, n-am mai scris de câteva zile fiindcă n-aveam caiet, altfel știi că împart cu tine toate clipele. Azi când roșeam ouă, te vedeam în pijama, cu banduliera neagră pe frunte, venind la bucătărie și dând instrucțiuni pentru ouăle „ovreești”. Conversația cu Dumitru a fost să te evoc tot timpul. La Biserică m-a apucat dorul de tine, de părinți, de Maica, Colea, Buby, Nicușor, Vintilă – anii trecuți se perindau în fața sufletului ca și cum am fi ieri. Nu izbutesc să separ ce a fost de ceea ce este, tot mai inexplicabilă o atare legătură a celor nevăzute și cele văzute. „Tot ce e trecător e numai alegorie.” Vacanța trece, nu fac nimic, dar poate e bună această lipsă de program – destindere. Tot mai mult plutesc afară din timp. „Missa Solemnis” la radio și pe plăci. M-am înapoiat de la Buby pe lună cu Mișu și Mimy. Tu erai poate cu noi. Dacă n-ar mai fi nimic, ar fi caraghios să îndur viața. Nu se poate. *Trebuie* să fie un sens în acest zbucium. Il simt tot mai evident, aștept pacea. O fi iluzie? Povestea cu fetița țigăncii care a cumpărat flori din banii primiți m-a mângâiat la suflet, omul trăiește nu numai prin mâncare dar și din frumusețe, necum din spirit. Luni dimineața a fost atât de

frumos la Radu Vodă⁵³². Împărtășirea cu grupul nostru, moment solemn, apoi grădina cu pomi înfloriți, dimineața glorioasă de primăvară, comuniunea noastră prietenoasă, bucuria Părintelui și a celor trei preoți de la seminar, copiii frumoși, curați ai părintelui Gâldău, strada liniștită, cu casa așezată ca pe vremuri, totul spunea că viața e bună, e o bucurie. Totuși în inima mea un mare gol lăsat de tine. Iubesc pe Mântuitor, îi mulțumesc că-mi dă voie să-L iubesc uneori din toată inima, dar golul lăsat de tine, chiar atunci când nu mai doare propriu-zis doar a gol. Tu mă înțelegi – îmi aminteam astă-seară o altă seară de Joia Paștilor, când am refuzat să merg la Biserică fiindcă mă necăjeai tu, când stam la Maica, în Romulus. Mă văd schimbând așternutul sau așa ceva și refuzând cu încăpățănare, cu Maica, săraca, parcă ea ar fi fost vinovată! Ce bun era necazul de atunci.

23 aprilie

Alt Sf. Gheorghe! Acum doi ani ce făceai? Oare nu fuseseși la curse? Azi am avut momente de dor insuportabil. Te-am visat atât de drăguț și de bun. Îți părea rău că ai luat un onorar prea mare! Și eu știam că suntem despărțiți, că nu ne putem întâlni. Voiam să mă apropii de tine, dar tu

⁵³² Biserica Radu Vodă.

puneai parcă o barieră între noi! Ai venit fiindcă sunt bolnavă? Îți e grijă de mine? Desigur nu de boală, dar de amărăciunea mea. Mă simt singură fiindcă nu mă pot pune la unison cu grijile altora, nici cu bucuriile lor, ca altădată! Vorbeam azi cu Mariana despre amorul ei. Parcă vorbeam despre ceva mecanic, exterior. Nu mai vibrează nimic în mine. Mă sting. Alaltăseară când erau copiii (Maricica, Rory, Costel și Sanda) simțeam ca o rușine că am îmbătrânit, adică am secat. Ei vibrau, erau pătimiși. Eu aș fi vrut să mor. E drept că noaptea a izbucnit amigdalita, că eram bolnavă, dar chiar când sunt sănătoasă, nimic nu mă mai preocupă definitiv, nimic decât gândul dacă tu ești sau nu. Toată problema metafizică și religioasă se reduce la tine. Nu mă mai preocupă propria mea soartă, dacă tu nu mai ești, nu mai vreau să fiu nici eu. Un „dincolo” fără tine ar fi o nouă pedeapsă. Uite unde am ajuns! Ești limita aspirațiilor mele. Așa a fost totdeauna chiar când credeam altfel. Mă uit înapoi – toată viața mea ar fi fost un non sens fără ideea că aveai tu nevoie de mine. Căci sunt absolut inutilă. Nu-mi spune că „tineretul” etc. Fleacuri! Găseau ei pe altul. Uneori simt că au nevoie de mine, dar cu atât mai dureros constat deficiențele mele. Aș vrea să scriu iar ceva – vreau, dar inima nu-mi dă ghes. Ce-mi vei trimite tu

acum ca să mă scuture? Și în viață mă mișcai tot tu, tu m-ai făcut să simt deznădejdea și cu ea să mă adâncesc, tu m-ai realizat, m-ai scos din visul meu sterp, tu m-ai făcut să iubesc realitatea. Acum iar trăiesc ca în vis! Am recăzut în irealitate. Ce să fac? Nu mai știu nici să mă rog cu fervoare, nici să iubesc, nici să mă indignez. Iar devin o umbră fără vlagă. Mă îngenunchează greutatea propriei mele neființe! Poate și asta e vorbărie. Nu mai anim, pentru că nu mai sunt eu animată.

24 aprilie

Pui mic și dulce, am stat și aseară acasă fără convingere, dintr-un fel de inerție și o nevoie de adunare în mine. Am luptat cu dorința și datoria de a merge la clasă, și cu cumințenia de a nu mă expune extenuării fizice, unei ploii pătrunzătoare în oase. Am fost gata să plec la muzică, și iar m-am întors din drum, optând pentru lucrul la birou, în liniște și reculegere. Ploaia mă dispunea la lucru. Ce animal ciudat sunt! Aveai dreptate. Ezit, nu știu ce vreau să fac, în fond nu vreau nimic. Așa îmi explic toate insuficiențele mele sociale, dar nu tot aici zace și secretul puterii de atracție ce o exercit asupra multora? Ceea ce se numește blândețe, bunătate etc. nu o fi oare aspectul inteligibil al unei stări misterioase a spiritului unora dintre noi, detașați de aici? Poate că această liberare interioară e

un fel de lumină atrăgătoare pentru cei zbuciumați de dorinți imperative. Mi-a spus Isa Sion despre Cella Lahovari [Delavrancea] cât a suferit la moartea lui Nae Ionescu. L-a iubit cu puterea fatalității, irezistibil. *Materia* din ea se cere cheltuită, chinuită, formată, orice s-ar zice, îmi e simpatică și cu toate patimile ei nedrepte, neumane, cum e antisemitismul furibund, păcatele o înscriu într-o realitate eternă fiindcă sunt trăite cu o francheță pe care nu o are realul, pe când atâtea alte femei cad în păcate din imitație, din vulgara poftă sau poate chiar din ambiție și răzbunare. Ele sunt păcătoase, ea nu. Morala mea se schimbă pe zi ce trece, cărnește spre valori ce sar peste socialul de azi. Pui dulce, mă doare capul, semn că iar am exagerat trăgând de coarda lăuntrică.

2 mai

Puică dragă, de o săptămână sunt ciungă! Am căzut în vestibul și mi-am rupt mâna. De atunci: dureri, chin, nervi, insomnii, oameni drăguți foc, flori. Mult mai mult decât merit. De ce această durere? Încercare nouă? Mama m-a prevenit. Azi de ce a venit iar în somn? Ce vis curios! Ce anunță iar? Am luat obiceiul să-mi fie groază. Iar mă doare brațul, greu ca un bolovan. Pui mic, azi-noapte erai gelos. Vizita lui Ghighi Djuvara și a doamnei. Nu a spus decât foarte puțin de Germania, dar am înțeles: e o

frământare mare de a ajusta adevărul la principiile naziste, balamuc.

7 mai

Zile proaste de durere, de nervi, de dezolare, de revoltă, de ceartă cu Dumnezeu. Prietenie, afecțiune de la toți, flori ca la o harpistă, prilej de constatare a simpatiei ce mi se oferă. Vizitele dese ale lui Mișu liniștesc și mă fac să surâd. Acum parcă te văd și pe tine surâzând. Sunt sigură că vrei să mă consolezi. Mimy e atât de caldă și afectuoasă, Aurora, toți ai tăi, copiii toți. Maruca a trimis iar flori și e extrem de afectuoasă. Îmi e dor de tine foarte tare. E adevărat că ai fost la ședința de spiritism de la Brăila? Dacă poți vorbi, spune ceva și pentru mine. Am impresia că ești iar departe.

10 mai

Dragoste, tu ești liber acum și eu trebuie să-ți apar ca un copil mic de tot. Ce crezi că iese din Conferință? Aș vrea să fie bună. Ajută-mă să suport mai curajos încercarea cu mâna. Am avut zile de mare lașitate. Ratez toate ocaziile de mortificare. Numai durerea după tine am suportat-o cum se cade fiindcă speram să-ți fie de folos.

12 mai

Stelule dragă, „glorioasa”⁵³³ s-a dus azi la Dalles, fără chef, detașată, umilită că-i lipseai tu. Se pare că a fost „frumos”. Ideile erau adânci, tema pasionantă, lumea atentă, iar eu fără ambiție, fără trac. Păcat că lumea-i puțină, din vina mea, a neglijenței mele. Maricica spunea: „prima dată, ca în copilărie, simțeam că spui o poveste frumoasă”.

Visul Valériei m-a bucurat, cred că erați tu și Colea.

21 mai

Dragoste, tot ciungă sunt, ieri au scos ghipsul, m-a durut cumplit. Mă doare și acum, dar altfel, mai normal decât când atârna bolovanul de inimă! Conferințele au trecut, bine că am scăpat, trebuiau spuse, dar, odată spuse, nu mai am curajul să le scriu. Lene sau altceva? Oare neîncredere în mine? Iar sunt absentă. A venit vara, mă scoate din mine. Nimic nou, nici tristețe, nici suferință mai mare, un dor de poftă de viață. Dar convingerea că nu mă mai pot iluziona complet. Doamne, ce e viața?

22 mai

Azi zi grea, plină. Am inima grea. Atâta mizerie pe lume, atât de mult de lucrat și eu nu fac nimic. Nu ajut cu fapte

⁵³³ Glorioasa (engl.), vezi a doua notă de la p. 348.

vizibile. Totul vine din spirit și din inimă, nimic material. M-am rușinat azi când am văzut iar cât lucrează, material, sensibil altele. Doamna Malaxa lucrează. Foarte simpatică, zdravănă și deșteaptă. La îndrumare, fetițele încântate. Doamne! Câtă mizerie și câtă bestialitate pe lume, dar și câți oameni de treabă și buni care tămăduiesc cât pot. Am ascultat muzică la radio, pe Maestrul la pian, la violoncel Lupu – o sonată. Pentru mine prea modernă. Amuzantă e conversația la telefon, nu îi recunoscusem vocea și-l amuza. Un om! E atât de cald și bun. Încep să mă obișnuiesc cu singurătatea fără leac, nu te mai aștept să vii tot timpul. Te simt distrat, departe, și în mine un gol tot mai mare. Oare pentru a se coace e nevoie de atâta destindere de tine însuși? Dau să mă înfig în viață într-un fel sau altul, nu izbutesc. Nu mă iluzionează decât nădejdea că copiii au nevoie de mine și eu de prezența lor. Numai dăscălia mă satisface. Gândul că pleacă băieții pe front, că s-ar putea să nu se mai întoarcă mă umple de jale! Sunt atât de tineri, de curați, și totuși atât de detașați de viață, atât de adânc sensibili la nonsensul vieții. Noi aveam dorințe, doruri ne legau de viață în imediat și doruri proiectate în viitor, ei trăiesc actualul dar nu le e îngăduit să facă planuri de viitor. Viață redusă ca dimensiune, de aceea o anumită inconștiență la Dan

[Nasta], la Costel [Vișinescu], melancolie, la Puff [Al. Paleologu], nonșalanță. Mihai [Rădulescu] are grija lui – oare copiii ăștia vor mai putea, chiar dacă războiul încetează, să reînceapă viața cu elan spre viitor? Oare nu li s-a tăiat pentru totdeauna încrederea în dorul de viață? Ce se poate face pentru a tămădui nebuniile omenești, cum e războiul? Ori această baie de sânge are un rost supranatural? Aș vrea să înțeleg, să trăiesc, ca anul trecut, dorul de viața de apoi. Acum am decăzut din elan, sunt căldicică, din aceia pe care Dumnezeu îi scuipă. Trebuie să mă mai duc pe la spitale. Dragul meu, în fond mă plictisesc fără tine! Întotdeauna am suferit de o melancolie adâncă.

27 mai

Dragule, nu am mai scris din cauză că seara sunt extenuată. Durerea mă degradează. Azi au sosit Mircea și Régine, bucurie mare, nădejde. În schimb vestea morții pe câmpul de luptă a lui Racoviță, ginerele Muzei Ciomac, m-a uimit și nedumerirea nevastei, care nu realizează. Probabil că așa e la toți cei care nu văd pe cel dispărut departe în luptă. Mă agit între tot soiul de evenimente, de simțiri. Totul mă doare. Nu-mi plac nici notele cursului. N-am avut vreme să sintetizez, boala m-a frustrat de bucuria de a „compune” cursul. Voi încerca să remediez. Visul cu

Marius dă de bănuir că sunt puteri invizibile ce stabilesc comunicări fără ajutorul materiei. Ajută pe cei vinovați să ceară iertare!

30 mai

Iar sunt istovită. Mă doboară căldura și insomniile, provocate de durerile în braț și în inimă. Simt că merg prost, se încheie și școala, iar n-am nici un rost, rătăcesc ca o inimă bolnavă. Azi serbare la Școala Centrală. „Veturiile”⁵³⁴ în ființă. Am dreptate?

30 mai

Astă-seară ascultând *La damnation de Faust* de Berlioz, condusă de Maestrul Enescu, cum stam singură, pe întuneric, m-a apucat un dor năprasnic de tine și o jale pe care o stârnea noaptea plină de lună. Mariana își exprimase, cu facticele tineretului, melancolia unei totale goliri sufletești. Era încordată asupra ei însăși – dansul în fața oglinzii – măsurăm în atitudinea ei atitudinea mea de odinioară în care tu vedeai cabotinaj și în care era doar inexperiența vieții reale pe care o dă numai ciocnirea cu ea. Eu am aflat ce e realitatea numai după ce te-am

⁵³⁴ Referire la Veturia Goga și Veturia Focșa, din anturajul mareșalului Antonescu.

pierdut, acum sunt veridică pentru că mă lasă rece toate icoanele morale, nu mă interesează decât realitatea noastră, a celor muritori, și realitatea voastră, a celor care ați trecut pragul morții. Realitatea noastră e dans în fața oglinzii. *Credința* e singura țintă reală care întrece realitatea vitală. Tensiunea morală e, vai, în majoritatea cazurilor falsificare. Progres? Dar e inexistent fără „realizare” și realizarea e totală, parțialul nu e realizare. Așa îmi apare acum facticele „progresului moral”, parcă ai tăia treptat coada cățelului! Văzut din afară, un om e ori *bun*, ori *rău*. „Mai” este măsurătoare, și viața reală nu se măsoară. Tu știai astea, le simțeai. Eu numai le gândeam și dam greș. Tu *erai*, de aceea cred că acum ești liber și luminat, pe când eu mă bălăcesc aici în compromisul cel mai rușinos. Nu mai gust viața și n-am curajul să consimt la renunțarea ei. Azi-dimineață conversație lungă cu Puff. Încă o dată m-am convins ce matur și de bună calitate e copilul ăsta. M-a bucurat enorm. Dar tremur la gândul că ar putea și el pleca în infernul de la Răsărit. Îl iubesc ca pe un copil al meu adevărat, are o noblețe, o boierie reală, până și în vehemența lui. Un tânăr care a fost crescut în sensul adevărat al cuvântului. S-a vegheat asupra lui. Onoare părinților lui. După-amiază am fost la coana Sabina „să-i văd bujorii”. E întotdeauna interesantă și de o

vioiciune care ne poate ruina pe noi cele mai tinere. Nadia Duca⁵³⁵ e interesantă și deșteaptă, s-a recules în singurătate, o femeie pentru care înțeleg că a putut Duca să facă ce a făcut. Îți amintești ce mi-ai mărturisit tu din tinerețe? Așa a fost sau era în imaginația ta? La urma urmelor de ce nu? Coana Sabina ne-a istorisit chestia cu neamțul care a întrebat-o: „Ce vrei?” furios. Răspunsul ei e magnific. „Acum știu cine «sunteți»: un mitocan german” și aducea zvon din celălalt război! Ne-a istorisit cum la 1919 Eliza Brătianu⁵³⁶ i-a spus, pe când erau fericite de întregirea neamului românesc: „Acum ar trebui să murim, fiindcă nu vom mai trăi clipe mai frumoase!”. Avea, femeia deșteaptă și trăită printre cei mai responsabili, conștiința relativității tuturor valorilor pe care atâția bărbați le-au decretat „veșnice”, cu o ușurime superficială, fie că erau sinceri, morali sau mincinoși. Azi în fond o zi bună – oameni de calitate, cu bujori pe pajiștea verde, cu muzică frumoasă la radio și cu lună! Aș completa zi bună căci am putut plânge după tine cu parapon și asta e viață. Pui mic, te iubesc.

⁵³⁵ Soția lui I.G. Duca.

⁵³⁶ Eliza Brătianu (1870-1957), născută Știrbei, soția lui Ionel Brătianu.

5 iunie

Dragule, trec zilele încărcate cu treburi școlarești, examene, cursuri. E cald, ca de obicei nu prea sunt echipată de vară, nu pot cheltui pe cârpe, totul mi se pare zadarnic. Azi bucurie: muzică. Maestrul afabil la plecare; a cântat splendid, sonate de Mozart, Grieg, Brahms (*Reislied Sonate*). Îmi apărea distant, dar când descinde din muzică e atât de omenos! Maruca regală, frumoasă ca o femeie tânără, apropierea lor mă ajută să-mi caut justa dimensiune, ei te obligă să te cauți „sus”. Cuplu superb! Lasă să bârfească proastele! Tity părea mulțumită de această atmosferă care desigur e unică, măcar că mulți or fi meschini. La examen câteva elemente foarte bune. Popescu compune rolul dar suplează⁵³⁷ lipsa de temperament. Alexandrescu – compoziție și la el, amândoi buni. Ieri bucuroasă că Jora a rămas mulțumit. Azi, prima seară de vacanță. După calendar, duminică iar o zi fatală, poate trec și peste ea. Dacă nu, ajută-mă să știu să mor. Conversația cu Ady plină de presimțiri proaste pentru situația mondială – nu mai crede în victoria nemților ca altădată, foarte îngrijorată. Măine la dejun la Marioara.

⁵³⁷ De la fr. *supplier*, a înlocui, a suplini.

6 iunie

Dragule, nu pot adormi, aud zgomot în casă, un fel de spaimă. Astăzi zi foarte plină. Dejun la Marioara cu familia ei. Costel, sora lui, adorabili. Și cumnatul. Toți foarte drăguți și afectuoși. După-masă la Mimy [Spandonidi], cu Pal[eologii]. Marius foarte abătut, Lulu slabă. Copiii sunt uneori foarte ingrați!

11 iunie

Examen, vârtej, căldură sufocantă, iată viața mea, pui mic. Îmi pare rău că am întrerupt această corespondență cu tine, din pricina brațului, acum mi se pare că ne-am îndepărtat unul de altul. Nu mai cred în absolutul rost al celor ce se întâmplă, accentul cade pe „dincolo”. Dar nu mai cred nici toate cele spuse de Biserică, trebuie să mai fie și alte taine. Dar știu *că iubirea* de Dumnezeu și de oameni e singura cale de viață și fericire. Și eu iubesc tot mai de departe, mai detașat. Anemia ființei întregi, oboseală, neatenție la viață. Mă chinuiesc și socotelile care veșnic se încurcă din cauza bolilor, accidentelor, neprevăzutului, veșnic rămân în deficit! Poate îmi atrag ghinioanele. Alții se descurcă cu mai puțin, eu cheltuiesc mult prea mult pentru menaj și doctorii și pentru false obligații. Parcă te văd pe tine obosit și plictisit. Așa sunt și

eu acum când n-am pentru cine să mă zbat. Viața mea e proastă. Mai vino să mă scuturi!

14 iunie

A plouat, s-a răcorit pământul! Nu am fost azi pe la tine, prea era cald după Biserică. Voi alege altă zi, dar tu nu ești acolo. Certitudine nu poți avea decât despre trupul tău. Pe stradă, în umbra serii, te simțeam lângă mine. Chestia cu Minola⁵³⁸, de necrezut!

18 iunie

Azi zi obositoare dar plăcută la îndrumare. Fetițele nu mai par deloc să poarte povara unui trecut urât. Dacă aș putea „realiza” monstruozitatea celor care le-au făcut rău acestor copilași de 6-7 ani, nu aș fi putut uita că am în față copii amărâți. La Cinel-Cinel le confundam cu fete de școală. Chiar și viciul e relativ! Trebuie să scriu articolul despre Petrovici. Dacă aș mai avea o zi în plus! În fond scrie interesant și frumos, câștigă la lectură. În scris dispare vulgaritatea vanității. Aș vrea ca articolul să fie just, să-i facă plăcere, fără să-l flateze.

⁵³⁸ Accidentul aviatic în care și-a pierdut viața Minola, una dintre fiicele Principesei Ileana.

23 iunie

În mine un fel de lene și de lasă-mă să te las. Înțeleg și nevoia ta de a uita. Golul! Acum la telefon Mimy despre biata Cella Fotino că plânge tot timpul. Cum o înțeleg! Vai de capul nostru, al celor rămase fără tovarăș. Nu-mi intră în cap ca energia cosmică să nu ajungă să producă decât forme hibride. E drept că de noi depinde ca viața aici să fie un paradis sau un infern și totuși nu e acceptabil ca niște copii nevinovați să sufere pentru părinți sau ca popoare nevinovate să sufere pentru alții, dacă n-ar fi un rost, un ansamblu, al cărui înțeles ne depășește. Uneori mă întreb dacă acest ansamblu nu-și are rostul în sine și atunci vai de cel ce are rang de victimă, nimic nu-l poate izbăvi. Iar avertizată că mâine e un Sf. Ion. Ileana mi-a spus-o. E un păcat! Căci puteam să ignor lucrul. De ce atâta spaimă de moarte? În fond aici nu las nimic care să mă solicite prea tare „dincolo”. De ce să mă sperie? Tot mai mult am sentimentul că sunt o natură bună, dar care sombrează în inacțiune spirituală, dintr-un fel de extenuare. Am strunit prea mult animalul, acum e desființat și, cu el, fervoarea, căci spiritul pe cine să se exercite dacă nu pe trup, și când acesta e amorf, spiritul e fără lucru. Scrisoare de la Morgate. Îmi amintesc de acum doi ani – cum nu vream să plec ca să nu... te scap printre degete. Dacă a fost să fie,

tot mi-ai scăpat! În fond ar trebui să ne bucurăm de tot ce este agreabil sau măcar nedureros. Pentru rest ne lăsăm în voia lui Dumnezeu. Te simt aici aproape.

24 iunie

Pui mic și drag, azi-noapte am fost fericită de întâlnirea noastră! Erai îmbrăcat în uniformă gri cu fireturi, parcă am înțeles că și acolo ai un rang important. Erau și alții, mulți în aceeași uniformă, ca o armată, și alții ieșeau dintr-un templu în haine de levit⁵³⁹ – era o solemnitate religioasă parcă. Era o altă lume, eu stam nedumerită printre voi. Apoi m-ai sărutat cu foc și glumeț mi-ai spus că n-ai făcut decât să răspunzi scrisorilor mele, dându-mi să înțeleg că tu nu vii până nu te chem. Dar era și o dojană în gluma ta, sau ca un avertisment sau ca o simbolizare a stării tale. Pe scurt, am priceput că tu mă conduci. Aveam tot timpul sentimentul unei fete mici în admirație și adorație în fața ta. Apoi am plecat cu Maica într-o trăsură, cu un vizitiu cu fireturi ca un lacheu. Luasem cu mine un pachet mare de cărți și hârtii. Maica era foarte elegantă. Apoi am ajuns într-un spațiu îngrădit, cu grădini și case. M-am trezit că n-am plătit trăsura și am fugit în cămașă să o plătesc, știam că voi avea mult de

⁵³⁹ Levit – preot la vechii evrei; haina de levit – o redingotă lungă.

dat. Dar tipul plecase. Oare e semn că dacă mor, nu am plătit timpul trecut și că va trebui să mă ratrapez⁵⁴⁰, că nu mai am vreme? Am visat și pe Buny, pe Alex și Moș George, lume multă, încurcături. La sfârșit am plecat pe un drum între Valérie și Marietta, care îmi spunea să dau ciorapii mei gri Valériei pentru la anul, iar eu refuzam, spunând că îi port tot eu. Vis complicat în care comentam visuri cu tine. Știam în vis că te-am visat, parcă trebuia să-ți aud glasul. De ieri am impresia că nu e un „dincolo” deosebit de aici, că suntem amestecați, că ești în spațiul meu, dar liber de limitele structurii lui. Nu știu cum, căci nu pot imagina ne-spațiul, în fond conștiința mea, a noastră, omenească depinde de dimensiunile trupului? Amputările nu amputează spiritul. Duc relația la limită, trupul e numai instrument de manifestare. Mersi de învățătură, căci de la voi îmi vine. Uneori sunt obsedată de amintirea profesorilor mei, a lui Buby și a lui Nicușor. Vestea că Natalie ar trece la catolicism m-a întristat, nu doar că aș fi separatistă, dar fiindcă văd cât de exterior trăiesc credința în Dumnezeu chiar cei mai credincioși. Eu rămân la nivelul în care m-am născut, cum spune Sf. Pavel: „Să rămâi sclav sau stăpân, cum te-a făcut

⁵⁴⁰ De la fr. *ratrapper*, a recupera.

Dumnezeu", mutări de acestea nu sunt progrese spirituale. Trec la Biserică.

26 iunie

Pui mic, zile de vacanță, liniștite dar tot mai goale. Biata Linica! În ce hal de slabă. Fata se plimbă, mama ei în schimb o cocoloșește. Întrecerea cu torțe! Tity și Puiu [Pitișteanu] mă presează să mă duc la țară. Nu mă tentează încă, singură nu pot întreține pe Tity, mai trebuie și Mimy Ioan, sunt prea obosită. Nu știu cum aș face să fie bine? Tu ce zici? Cum aș pleca cu tine la mare! Acolo eram fericiți amândoi. Ce se întâmplă cu englezii? Nemții au intrat și în Egipt. Ajung la Suez, ajung până în Indii. Ce se întâmplă, parcă e o paralizie în englezi? Oare se poate spune că totul e numai voie omenească? Să fie posibil ca nemții să nu plătească și ei ura și criminalitatea pe care le-au instalat în lume? Mă îngrozesc la gândul că dreptatea e numai o categorie a minții noastre și că dreptatea lui Dumnezeu e alta. De ce să mă îngrozesc? Vorba lui Ionel, tot ce se întâmplă are un rost bun.

27 iunie

Pui mic și dulce, azi-noapte ai fost dulce și bun și delicios. Am re trăit clipe vii cu tine. Zi simpatică, începând cu Fify, apoi Cristina Galiți, apoi dejun la Pali. Siesta pe

canapeaua lor, vizită cu Lulu și Mimy la Cella, apoi la Mircea – tot neamul, iar seara la Wilson cu Aurora, Nicu, Valérie. Dar inima mea este mereu aiurea, afară când sunt cu copiii.

Vestea că Marius e bolnav m-a întristat teribil. Poate că e bine așa, se poate, în fine, repauza două luni! Tandrețea lor îmi redeșteaptă pe a noastră. Simțeam nevoia de a vorbi „de noi” ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat. Mă uitam azi la două femei care-și iubesc bărbații cu foc, și care, cred, amândouă i-au înșelat, dar i-au făcut fericiți. Eu nu te-am mulțumit complet, cu toate că nu te-am înșelat și acum sunt singură, fără nici o poftă de viață. Ajută-mă să-mi suport deșertul. Este însă și încăpățânare în mine. Costel are dreptate. Trebuie să ies din asceza asta.

28 iunie

Zi bună, plăcută, la Boja, sentiment de securitate și de bogăție și de „familie” creatoare de progres economic. Impresionant cum lucrează împreună, cum cresc împreună, cum produc împreună, familie adevărată.

Și musafirii: efort de soliditate. Numai eu, un pierde-vară, fără rost. Valérie și ea e constructivă. Eu plec umilită din asemenea zile. Nu am lăsat nimic după mine. Am muncit în vânt, fără rezultate. Îmi e silă de întreaga mea

existență, care s-a scurs fără rost, fără urme, fără folos. Mă cufund în conștiința inutilității mele totale. Aveai dreptate: am fost o ființă de lux, fără real folos pe lume. Dacă nu aș crede în Dumnezeu, aș dispera. Probabil că am fost ca pleava care dispare în vânt – parcă ea e vinovată? Și ea a făcut parte din grâu. Puteam să fiu altfel. Sunt responsabilă, am optat pentru „idei” în loc de a trăi real. Și încă dacă ar fi fost ideile mele. Dar nu erau decât șabloane impuse. De ce am optat pentru ele în loc să risc realul? Din orgoliu conformist, din nevoia de a fi „cuminte” adică comodă și inatacabilă. Lașitate și orgoliu meschin, asta am fost, lipsită de viață, lipsită de temperament, lipsită de inteligență, lipsită de dragoste și de ferveare, o cârpă-neant! Și acum, trebuie să o știu, să o simt! Înțeleg că poți să înnebunești de scârbă de tine. Să mă rog? La ce bun? Nu Dumnezeu m-a scuipat ci eu însămi. Oare lucrează în mine nebunia bunicului? Nu m-aș mira. Să mă rog. Dar pot?

29-30 iunie

E noapte târziu. Pui drag și dulce, se face aproape ziuă, e ziua ta. Am stat cu Rory și Costel până acum. Am oprit-o pe Rory să doarmă la mine fiindcă prea plouă cu găleata. Seară bună, am citit Goethe. Cu copiii îmi trece gustul de

intimitate. Sunt obosită până la indiferență. Copiii mă împacă cu mine.

1 iulie

Dragule! E noapte târziu, vestea că a căzut Sevastopolul a electrizat orașul. Telefone, radio, ediții speciale. Și eu am simțit o bucurie și o mândrie că românii noștri au dus sarcina lor până la capăt. Dar mai ales simțământul că e începutul sfârșitului! Faceți voi, cei liberi, ce veți ști, suplicați ordinea supremă, să se termine măcelul! Inspirați pe toți conducătorii să se împace omenește! Dacă vor cădea Alexandria și Suezul, ce mai vor englezii? Continuarea războiului îi macină pe toți albi! Nu pot suporta ideea unei păci nemțești – căci ar însemna aservirea noastră a tuturor – dar ideea că măcelul continuă la infinit e mai grozavă. Nu știu ce să doresc, afară de salvarea noastră și a tuturor vecinilor Rusiei. Despre Rusia nu știu să judec complet liber, nevoia ca cei vinovați să fie pedepsiți mă tem că nu se adeverește în Istorie decât în intervale de timp prea mari. Se pierde caracterul uman al „Dreptății” când se face peste veacuri! Toți plătim acum ce am fost până acum, dar nu știm, nu simțim răspunderea toată și prin asta nu înțelegem rostul întâmplărilor și ne considerăm, fiecare popor la rândul său, victima care se răzbună. Numai în pace poate fi o

soluție reală a tuturor problemelor, și economice și morale. Numai printr-un gest prin care să sperăm într-o reală schimbare a lumii, reală și constructivă. Dar cum să cred în vreo pace nemțească dacă neamul acesta îi asasinează fără milă pe evrei ca neam, nu ca indivizi separați, vinovați? Nu pot crede în echitatea și umanitatea unui astfel de neam, oricât ar fi de învingător și harnic și priceput. *Nu cred* în virtutea cruzimii! Istoria va judeca. De aceea cer lui Dumnezeu pace, dar, de se poate, cu un avertisment față de cei răi! Cine e rău? Cel care a început, care a mințit, care a omorât și a furat! Rusia și-a luat pedeapsa – într-un an, când va fi rândul marelui criminal? Tu surâzi, poate fiindcă știi și îți apar ca un copil care simte că cele cinci minute până la clopoțelul care anunță pe Moș Crăciun sunt un veac! Nu mă încăpățânez, tu știi, dar n-am astâmpăr în compromisul care spune: aliații noștri! Dacă ne-am făcut frate cu dracul până a trece puntea, totuși să nu ne amăgim crezându-l sfânt. Din păcate, am fost siliți să ne întovărășim cu Belzebut. A nu proceda ca el nu înseamnă trădare. Militarul nu e un asasin cum ar vrea Belzebut. Câtă vreme cere luptă dreaptă, fie, dar când ne cere să ne vindem sufletul pentru putere, atunci, basta! Nu văd cum se va termina cârdășia

– te rog, faceți voi, cei slobozi, să nu fie spre blestemul copiilor noștri!

Sunt foarte răcită, am frisoane, temperatură. Să văd ce va fi mâine. Nu am dispoziția demnă pentru o sărbătoare!

2 iulie

Puiule drag, de ce în vis mă pui în fața unui simbol pe care nu îl înțeleg? De ce picioarele tale îmi apar ori îmbrăcate curios, ori goale, ca azi-noapte? Oare vrei să-mi spui că mai ai de purificat părți din tine, cele mai joase? Altfel, ești bine îmbrăcat, ești „gradat”, ești elegant și deodată, de vreo zece zile, îmi apari cu petice la genunchi sau fără pantaloni. Nu înțeleg, vrei să-ți dau pijama galbenă? O țineam amintire. Astă-seară conversație cu Maricica pe o temă delicată. E trist că o fată ca ea a rămas nemăritată. Cazul e exasperant, prea e mândră ca să caute, și bărbații nu mai vor femei mândre! Pui dulce, te las.

5 iulie

Dragule, sunt tare curioasă, detașare, și totodată nevoie de viață. Angoasă, râcăială în piept, nerăbdare. Nu știu ce vreau. Cartea lui Magre m-a interesat ieri. Acum am citit fără atenție, ca și cealaltă carte a lui cumpărată de tine care nu te impresionează. Ajută, dar nu te schimbă.

O oboseală grea în mine, primejdie pentru inimă, simt. Mă culc pentru a preveni criza de anghină. Chestia cu pantalonii în vis mă intrigă. Pusi lung.

6 iulie

Dragoste, acum pleacă copiii de la mine. Dan Nasta interesant, dar dezamăgiți acum de germani! Ultimul discurs al lui Killinger! Pentru Dan Nasta aș fi încântată dacă ar părăsi politica de partid pentru a se preocupa numai de gândirea pură, de realitate. Mica conferință „înger și demon”, dar mă tem că-i lipsește un registru. Trebuie „o seriozitate” înfășurată în zâmbet.

9 iulie

Dragul meu, azi la Radio am cochetat, cum ai spune tu! Dar cum puteam să spun lucruri atât de grave cu un ton „doctoral”? Am simțit nevoia să glumesc. Întâlnirea cu Zizi în compania tipului ei m-a găsit complet schimbată față de anul trecut. Nu admit pe Ion să se încăpățâneze așa. Când o femeie te tratează cum face Zizi și-ți spune pe față ce face, bărbatul nu mai e bărbat dacă continuă să suporte asemenea bălăceală. În fond, multe prejudecăți au fost pe lume în ce privește raporturile sexuale! Poate că, liberându-se oamenii de ele și de obsesia amorului, care în fond este o interioritate și un impediment pentru progresul

spiritual. Când se va iubi liber, se va iubi frumos și poate mai credincios. Am impresia că generația mea și-a pierdut prea multă vreme luptând cu ispitele. Oare femeile care au riscat experiența nu sunt mai vii la vârsta noastră decât noi, cele virtuozitate? Dar oare de ce să mai discutăm ce a fost și nu mai este. Tu, care ești liber acum, ce curios cum unele colțuri de stradă, anumite lumini deschid cărările sufletului și dau drumul unor simțăminte pe care le crezi istovite! În fața bisericii Popa Tache am rețrăit un sentiment de totală înțelegere a unor abateri ale tale, ca și când totul ar fi fost prezent. Așa se face că-mi ești tot timpul aproape așa cum ești acum, prin libertatea ta spirituală mi-ai fost și atunci superior mie. Oricum, tu vedeai mai departe, te simțeai liber! Cântă romane la radio, un acompaniament care îmi destramă toate rezistențele și constricțiile principiilor, îmi vine să țip de dor și aproape de bucurie care e numai *dilatare* a inimii, fără conținut special. Îmi vine să întind brațele spre viață! Tu surâzi malițios, dar dorul meu, puterea vie din mine zboară tot spre tine. Când mă vei invita de-a binelea pentru călătoria în stele?

15 iulie

Stelul meu iubit, e cald până la punctul de topire a formelor mentale! Nu vreau să-mi amintesc alte veri când

stam după tine „ca să nu-mi scapi printre degete”, și tot ai scăpat!

Cu copiii îmi dau drumul, ei înțeleg sentimentul meu. Azi au venit toți – unii dimineața, alții seara. Îi iubesc profund. Costel are sângele tău și grozav l-ai fi iubit. Puff e înduioșător de afectuos. Rory era azi plină de viață și de farmec. Ce frumoasă e poezia ta. O să-mi iau curajul să-ți recitesc versurile, să iau unele cu mine dacă plec la Tețcani. Aventura! Tu mi-ai revelat-o și acum o trăiesc tot prin tine. Tețcani, un Pontigny românesc – de culoare artistică, nu intelectuală. Aș vrea să pot împlini ceva acolo. Azi m-am prins „fabulând” pentru viitor, participam la soarta copiilor mei dragi, combinam viitorul lor. Mare lucru să mai poți proiecta dorințe în viitor.

Pui drag, te las ca să citesc pe Montherlant. Spune lucruri crude, poate uneori adevărate, adevărate pentru el, dar e o brutalitate esențială în omul acesta care mă face să doresc să-i scriu că: „ați merita să fiți neamț”. E atât de „neuman” în sensul umanismului creștin, că parcă s-a născut prusac, spaniol, poate nu-l cunosc, nu se dezmințe antipatia mea dintotdeauna. Nu e veridic, e cinic și sufletul lui e sec. Confundă sinceritatea cu nevoia de a jigni. Nu-i contest dreptul de a spune ce crede, dar cred că acest adevăr, așa cum îl spune, îl face de disprețuit. Ori

iubești neamul tău, ori ai ajuns la un stadiu superior uman. El însă nu poate ieși din dragoste mai ales pentru sine și-mi sună cinismul lui ca o „ciudă” izvorâtă dintr-o rană a inimii. E sterp. Impotent până la capătul operei lui. O fi mare scriitor, nu mă pricep, dar are un suflet strâmb. Urlă împotriva politicianilor ipocriți și cabotini, dar el joacă comedia cea mai lugubră: un moralist care nu are decât egoism în el. Vrea sânge, vrea eroisme sanguinare, vrea război. Mă întreb ce război a făcut acest „erou” al nostru? Dintr-un popor cu simțul măsurii și care în toată istoria lui a avut cinstea de a nu râvni decât la ce i se cuvenea, ce am ajuns noi sub legionari? Niște aventurieri fără talent ținându-ne scai de germani, cabotinii unei scene care nu e a noastră. A curs atât sânge puternic pentru o viață cinstită, se întorc atâția mutilați și un popor întreg a fost falsificat în adâncul ființei lui și al destinului lui. Când vom trage consecințele dureroase ale acestei aventuri periculoase, mai ales pentru duhul românesc? Atunci, vai! Nelegiuirea de a antrena un popor pașnic în aventura feroasă a cotropitorilor nu poate să nu poarte roade otrăvite – cotropitorii se vor întoarce cu gust de aventură cotropitoare și dacă cei de acasă vor pierde și ei bunul-simț românesc, apoi atunci vom fi sclavii și spiritual ai barbarilor nemți. Aș vrea să mă înșel, dar știu bine că am

dreptate din păcate. Mă indignează să văd cum un franțuz de talia lui Montherlant poate glorifica pe Hitler – cum o face. El a văzut realitatea, dar numai până la lungul nasului. Ce se va întâmpla? Ipocrit, infam, anticrist care a înșămânțat lumea cu iluzii mincinoase și crude!

18 iulie

Dragoste, n-am scris câteva zile. Trăiesc ca și sub pământ, nimic interesant de fixat. Ieri o plimbare cu Viorica în Cișmigiu. Conversație bună, am ajuns amândouă la adevărata libertate a spiritului. Constat că las să treacă peste mine totul, chiar calomnia raportată de Buby astă-seară, fără să mă mai tulbure. Totuși am avut o tresărire dezagreabilă. Cum e posibil ca oamenii să nu mai respecte măcar femeile care s-au purtat ca mine! De ce să murdărească cu imaginația lor și ce e curat? Probabil cu atâta zgură în suflet, nu mai știu să distingă ce e curat – treaba lor! Dar, ce curios, am avut o clipă de ranchiună pe tine fiindcă tipul e din clanul doamnei P. care a căutat probabil să justifice flirtul tău cu ea, învinuindu-mă pe mine. Vezi, după atâția ani de zile și măcar că ne aflăm în două lumi deosebite, simt cât ai fost de nedrept cu mine. Deși mă venerai, mă dădeai pradă gurilor rele!

Nu știu de ce, cred că visul de azi-noapte, capul tău, detașat de trup și vorbitor, îmi spunea că te-ai dezrobit

complet de cele trupești, că treci în mental (apoi te grăbeai să pleci aiurea, îmi spuneai că te atrage acolo un fel de curiozitate). Probabil că vrei să mă crești și pe mine spre adevărul obiectiv. Mă preparai pentru mica aventură de astă-seară. Valérie a reacționat cu instinctul ei solid, mai sigur ca al meu. Am simțit momentan atmosfera de vulgaritate în care plutește biata fată. Eu o consider o victimă, mama sa nu are putere s-o scoată din ea. Mariajul cu G. ar salva-o, poate. Câteva ceasuri bune cu Cristina Brătescu, una din rarele femei foarte subțiri de la noi. O iubesc, o admir, și-mi pare rău de ea că e deplasată în mediul de aici.

Amintirea Reginei Maria plana peste noi. Azi parastasul Ei. Lume atât de puțină! Lume ingrată. Dar ea e dincolo de aceste sentimente, sunt sigură că înțelege și ea și iartă tot. Mă trezesc cu simțământul curios de ireal. Viața îmi apare mai puțin reală ca cele visate! Seara îmi zic cu ființa întreagă, nu numai cu mintea, că m-am apropiat de moarte și atunci mă văd afundându-mă într-o viață ca cea din vis, fără dimensiuni și fără logică. Nu e sănătos cum trăiesc acum. Ori voi încerca să mă înfig iar în viață și anume prin chemarea pe care recunosc că o am: deșteptarea celor tineri. Voi scrie, voi vorbi, voi munci iar intens. *Trebuie*. Maricica a plecat mahmură, îmi pare rău

de ea. O să-mi lipsească, deși e închisă și nu se livrează deloc. Îmi e dor de ea. Marietta are în ea o îngrijorare și o neliniște care mă sperie la o intuitivă ca ea. Simt că o durere ca cea prin care am trecut anesteziază conștiința pentru alte griji și că e un hop de care parcă ești mulțumit că îl ai în spate! E crud ce spun, dar e o constatare. E singurul avantaj al suferinței: te hârșește. Pe ea o înțeleg că e îngrijorată pentru orice oboseală a lui Ionel. Doamne, ai milă de ei! Grea e viața pentru toți, dar mai ales pentru cei pe care îi iubesc. Fă așa încât să mă iei prima și fără suferință.

23 iulie

Ieri a fost o zi bogată. Plimbarea cu Maruca și Maestrul la Boja. M-a izbit mai mult ca altădată grația și naturalețea regală a Maruchii, care o vor păstra veșnic tânără. Singurătatea Maestrului pe care și-o păzește cu un fel de dârzenie față de orice încercare de apropiere. Ai impresia că-și face cu privirea un zid, un *noli me tangere* moral îl pune la o distanță de neatins față de ceilalți, și cu toate astea e bun cu duioșia lui. Ieri, în trăsură, aveam impresia că-și făcea din tăcere o pavăză contra gândurilor străine care i-ar fi stricat armonia. Închidea ochii, surâdea și vorbea în el, sunt sigură că în clipa aceea cânta, totul în el se transformă în cântec. Când mă privește am o impresie

stranie, aproape un soi de frică, dar nu e frică, este așa-zisa teroare sacră. E ceva în omul acesta altfel ca la toți. Și cu toată amabilitatea, are o ținută distantă când dă mâna, zic distantă, fiindcă ne-am vulgarizat, pentru că în fond e profund respectuoasă. La Boja totul grațios, natural și frumos. Ceasul în salon a fost ca o oază de perfectă civilizație, în mijlocul unor zile în care barbaria năpădește totul! A fost o vizită de interes care s-a preschimbat într-un ceas plăcut de raporturi frumos omenești. Amintirea trecutului, a lui tante Irène, a vechilor relații, a dat și farmecul unei continuități și unei tradiții de cultură. Titel și Tamara, pe care îi priveam cu simpatie, erau martorii care garantau transmiterea acestei atmosfere în viitor. Plecarea în cabrioletă, Maruca, cu buchetul de roze proaspete ca tinerețea și care îi redeștepta pe față o strălucire de fericire tânără. Maestrul, la dreapta, de data asta bine, comod instalat între perne, luna pe cer și Titel ca un fost poștalion romantic pe capră – plecarea lor a fost un tablou de la 1830! Îmi închipui această cabrioletă galbenă, cu buchetul enorm de roze și cu acest cuplu care nu a îmbătrânit fiindcă amândoi sunt creatori (și ea, în felul ei) rulând domol, cu alură omenească, nu mecanică, prin aleea de ploi, sub cerul limpede și sub surâsul lunii, printre câmpii de miriști și porumburi avântate. Maruca îi

spunea lui Titel că e ca finalul *Simfoniei a VI-a* de Beethoven. Mie îmi evoca pe Goethe în voiajul la Frankfurt și îmi place să văd în Maruca pe Marianne von Willemer. Seară prietenoasă, în cadru frumos, elegant și totuși simplu, Marioara e o femeie excepțional de dotată feminin, mă uimește hărnicia, ușurimea cu care soluționează grațios probleme de gospodărie mare, fără să se istovească. A făcut-o întotdeauna, chiar când nu aveau bani mulți.

Alexandru e un om subțire și priceput în tot ce face, iubitor de perfecțiune. Copiii erau la locul lor, tineri, frumoși, amabili. În schimb la biata Alis D. o atmosferă de barbarie – și din vina ei! Cazul lor mă face să-mi revizuiesc valorile și principiile. Cât zbucium pentru ce? În fond de ce sălbăticia posesivă a bărbatului să aibă dreptul să silească o femeie la martiriu? De ce – amândoi bărbații – să aibă dreptul în numele unei morale umane să-i ceară ei să fie sau crudă sau mincinoasă? De ce nu înțeleg și nu sunt mai simpli? Dragule, alaltăieri, după ce mi-a spus Alis ce scenă furioasă i-a făcut soțul, între două acalmii îngerești, după ce mi-a relatat azi indiscrețiile lui impudice față de Sonia T., m-a apucat o nevoie de libertate, de demnitate omenească, în care simt că m-am rupt dintr-un raport

fals, cu tine, cel de acum, cel liber, cel care desigur surâzi la trecutul nostru zbuciumat de fleacuri! M-am liberat de sclavia de falsă pietate în care mă legam cu vrere de tine cel invizibil, cel transfigurat. Acum nu-ți trebuie sclava, supusa, smerita, acum nevasta ta nu poate fi decât o ființă pe care singurătatea nu o copleșește ci îi e atmosfera prielnică. Azi da, sunt nevasta ta, așa cum eram altădată când ne liberam amândoi de părerile superficiale ale anturajului și solidar sufeream sau ne bucuram de sensurile adânci ale evenimentelor. Dragoste! Te iubesc cu un fel de bucurie și de mândrie care a învins suferința. Câtă vreme va dura această ridicare în mine? Vreau să lucrez, să fixez prin acțiuni atitudinea mea. M-au ajutat și cele două alocuțiuni la învățătoare. Vorbind altora, mă descopeream pe mine. Dar numai vorbind impersonal, adică suprapersonal, nu în conversație intimă. Oare deformarea profesională sau maturizarea sufletească? Ajută-mă să ies din smiorcăiala ieftină și tulbure, un fel de surogat de durere. Când aceasta era vie, puternică, era nobilă, în ultimul timp era o *atitudine* intimă. Nu mai vreau. Vreau să fiu absolut veridică. Trebuie să-mi salvez sufletul de sub harababura convențiilor și obiceiurilor. Vizita Părintelui și a lui Ady, oameni autentici, de vârste morale diferite dar de calitatea întâi. Îmi pare bine că s-au

cunoscut. Îmi pare bine că am cunoscut pe M. Pantazi. Mai bine ca alții. Marietta drăguță, tânără, îmi pare rău că veșnic suferă din pricina lipsei de bani. Aș vrea să le pot plăti datoriile.

29 iulie

Peste două zile se împlinesc doi ani de când te-ai îmbolnăvit, dragul meu. Mă pierd printre date ca într-un năvod de realități, singurele realități ce ne-au mai rămas. Drumul la Sinaia – toată ziua de acolo, foarte plăcută, sentiment bun. Luxul era atmosfera mea, frumusețea cadrului și libertatea generoasă a gesturilor. Nu-mi place ce e meschin, strâmtorat, veșnica socoteală ca să ajungi la sfârșit de lună! Sunt vexată că mi-am trăit o viață săracă, adică prea măsurată, prea cu „leafă fixă”. Oricât ar fi de generos îți dă un aer de mic-burghez, timid, înfricoșat față de neprevăzut, strâmtorat, umilit. Am oroare de acest gen de viață și totuși, mai mult sau mai puțin, asta îmi e hărăzit. Interiorul de la „Luminiș”⁵⁴¹. E ceea ce visez. Cel de la M. Petrescu la Ploiești e mai rece, dar de altfel mi-ar conveni de minune. E curios cât mă obsedează acest interior de trei zile. Nu simt invidie, pentru că mă bucur pentru M. că trăiește într-un asemenea cadru, dar simt o

⁵⁴¹ Vila lui G. Enescu de la Sinaia.

tristețe că n-am putut și eu să-mi plătesc cel mai modest lux. Când eram amândoi, suportam totul mai ușor, acum mă simt lovită, umilită de soartă. Se ridică o revoltă în mine, răbufnește uneori ca un vânt și pe urmă se lasă – ca obosit. Ionel spunea astă-seară că el crede într-un plan neînțeles de noi, care face ca lucrurile să fie orânduite într-un fel anumit pentru fiecare. Și eu cred că așa o fi, dar ca acei copii proști care fug de școală, nu-mi place că am fost promovată într-o clasă prea grea. Preferam să trăiesc în confort mare și în lux – de ce aș fi fost mai rea prin asta? De ce să mă obosesc într-o mediocritate care nu are darul să mă purifice, nici să mă înalțe? Dimpotrivă! Mă coboară în griji mititele și în scopuri prea joase. Dacă e o „metodă pedagogică” mărturisesc că nu o accept cu bucurie, nici cu conștiința că-mi este de folos. Dimpotrivă! Sunt vinovată că nu consimt la ea? Creștinește, desigur. Dar totul se revoltă în mine împotriva metodei care strivește elanul. Ar fi de ce să te superi pe Dumnezeu dacă n-aș crede că el nu e vinovat de aceasta și că propriul meu caracter mi-a trasat această stare de mediocritate. Sunt o fricoasă! Nu ai decât ceea ce meriți. Pe tine *te-am voit*. *Te-am luat*. Nu mi-ai fost dăruit. Tot restul l-am visat. Dar nu l-am *vrut* cu putere. Acum? Nu mai am nici o poftă de nimic decât de a „schimba” trecutul – vezi ce caraghioasă

sunt. Este în mine începând de luni o nemulțumire, o îmbufnare față de soartă, îmi cresc și bruma de zile ce le mai am. La Bușteni am dat tot de cupluri mulțumite, numai eu singură cuc, părăsită definitiv. Cum să nu fii tristă și dezgustată de soarta ta? Și mă trezesc intimidată de soartă, cum sunt și mă tem să mi se ia și ce am. Asta este o mentalitate de rob umilit și bătut. Mi-e dor de tine. Ce simți tu acum? Mi se încurcă gândurile, mă culc. Te iubesc – poate greșesc că mă agăț de ireal și că pierd puțină realitate ce mi-a mai rămas. Nu am curajul de a trăi exclusiv clipa. Croită greșit, am greșit, am greșit și mă tem că și murind voi greși. Blestem al unui neam sau consecința unei greșeli personale? Orgoliul m-a pierdut. Și mă simt în stare să dau totul peste cap și să mă afirm, în fine, autentic. *Nici nu mai știu ce simt cu adevărat.* Am pierdut șirul și cu asta am pierdut tot – și pe mine. Ce să fac să ies din drumul ăsta pe care tot mai mult mă rătăcesc?

Tetșcani⁵⁴², 30 august

Dragoste, de aseară sunt aici, în această casă boierească moldoveană, în care totul respiră civilizație veche, omenie

⁵⁴² Proprietatea Marucăi Cantacuzino, de lângă Bacău, pe care Alice Voinescu o vedea ca loc ideal pentru reuniuni artistice așa cum Pontigny era pentru cele intelectuale.

românească și parcă s-au unit cultura Occidentului cu dulceața românească. Când am pornit de la Bacău pe dealurile împădurite, înspre seară, m-a apucat o jale care semăna cu singurătatea dezrădăcinatului. Mă simțeam părăsită în lumea celor care toți aici erau „acasă”. Mă apucase dorul dureros de copilărie, de Oltenia, de ai mei toți de atunci, și tot dorul se concentra în dorul de tine. Lipsa ta rezumă lipsa tuturor. Mă simțeam purtată tot mai departe de „ai mei” și de lumea mea, care nu era Bucureștiul.

Cu toată prietenia actuală și caldă al lui Conu Mișu Jora și a Coanei Lily, cu tot hazul Nadiei Chèbab⁵⁴³, mă afundam în tristețe care semăna mult cu un soi de teamă, de angoasă. Peisajul era magnific uneori, toscan, ca de sus de la Fiesòle, larg, viu, bogat, la orizont șirul puternic dar blând al munților. Holde de grâu, porumb robust, păduri triumfătoare, ca prin povești, Tazlăul grațios și hoinar, vii, cirezi mari, sonde ca de joacă și de încercare, la marginea unei păduri așezate comod, ca pentru veacuri, pe coaste frumos arcuite! Deodată, Biserica pe care o construiește G. Cantacuzino⁵⁴⁴ – mare, cetățuie, stil Ștefan cel Mare, albă,

⁵⁴³ Pianistă de notorietate în epocă.

⁵⁴⁴ Arhitectul G.M. Cantacuzino (1899-1960).

cu turla ca o culă, apoi Spitalul – sentiment de securitate, de reintrare în lumea socială, după ce mă simțisem pierdută în natură, deși pe toate dealurile stau înfipte bisericuțe izolate, ca niște străjeri păzind văile, deși luceau printre pomii seculari sătulețe pe câte un deal sau altul. Dar intrarea în Tețcani e parcă mai însemnată de civilizație. Când am trecut și pe lângă localul „Telefoanelor”, deodată s-au scurtat depărtările și am auzit parcă glasul „fetelor”, veștile de bine de acasă, și m-am liniștit, încât la cotitura din parc, de unde apare casa, nu m-am putut bucura de priveliște. O casă cuprinsă, albă, ca o floare în pădurea seculară, cu scară largă, primitoare, ce descinde agale spre pajiștea imensă din față. Ar putea fi o casă franceză sau englezească, dar cu toate acestea e pur moldovenească, are un aer specific de boier moldovean. Un fel de grațios *laisser-aller*⁵⁴⁵ în alura arhitectonică și un fel de risipă românească ce îi stă bine. Frumos mobilată și plină de parfumul trecutului, plină de tradiție, de cultură și de blândețe. Largă, se întinde și la dreapta și la stânga și în sus, în tot soiul de tentacule – se vede că a crescut cu nevoile unei familii care se înmulțește, a crescut dar a rămas unită.

⁵⁴⁵ Neglijență (fr.).

5 august

Nu am mai avut timp, dragule, să scriu, viața, fără a fi agitată, e totuși foarte plină. De lucru la bibliotecă. Plimbare la asfințit, și mesele foarte târziu. Prezența Prințului Mihai Sturza. Auzisem despre el vorbindu-se în termenii tăi, îmi pare mult mai bun ca reputația lui. Plecarea fetei azi, precipitată, am constatat încă o dată că oamenii cei mai generoși sunt aplecați să judece sever gesturile și intențiile altora. Maestrul mai puțin absent, mai vorbește, mai râde. Cu privință la „egalitatea” între oameni...

6 august

Întreruptă ieri. Scriam că Maestrul spunea cu privire la egalitatea între oameni că comunismul face cu această egalitate o crimă. Se revoltă că cel care nu are copii trebuie să preia grija celui care are poftă să facă zece copii. Era în felul de a se exprima o repugnantă, nu pentru sărăcie, dar pentru nivelare și lipsa de libertate, atât de marcată, încât m-a frapat. Parcă azi nici nu am prea vorbit, parcă budează. Azi, la dejun, foarte vesel și vorbitor. Lily Jora pretinde că vrea să plece de aici pentru motive sentimentale. Am sentimentul că Maestrul crede că nu-l pricepe nimeni, îl plictisim toți. Azi mi-a mărturisit cu glas scăzut cât îl revoltă la noi în țară ținuta oamenilor și ce

bine se simte în Franța printre oameni superiori, care umblă simpli de tot, modești și preocupați numai de lucrul lor. Spunea că în Anglia s-a plictisit grozav și că trei luni de viață acolo îți arată ce bine se trăiește aiurea. Îi place America fiindcă e mai vie, mai liberă. E politicoș, vede tot, aude tot, surâde în el și... e singur! Mihai Sturza îmi e foarte simpatic. Aseară conversație intimă, mărturisindu-și o stare proastă de nervi. Îl înțeleg excedat. Lily Jora judecă prost. Aseară m-am mirat de voia lui de a se destăinui, probabil că părul meu alb era de vină. Acum, calm și frumos, sunt singură. Vine noaptea. Te iubesc.

9 august

Pui mic, tot timpul îmi ești prezent. Viața aici ar fi încântătoare, dacă aș putea lucra și dacă nu ar străbate prin înțepăturile Maruchii tensiunea dintre ea și Maestru. Ce păcat! Au tot pentru a fi fericiți, liniștiți, și victorioși! De ce se vor fi chinuind oamenii care se iubesc! Ieri Maestrul a fost și sociabil și elocvent cu Părintele, Judecătorul și Doctorul. Simțeam cum face eforturi să ia parte la conversație. Îl cred un mare singuratic. Azi la dejun mi-a cerut scuze pentru tăcerea lui și mi-a explicat-o ca un lung obicei de a fi singur și preocupat de ce se întâmplă în el. Totuși, uneori simte nevoia de a comunica. Îmi pare rău că nu inspir încrederea necesară, ca să mă

provoace să-i vorbesc de lucruri esențiale. Dar e un om obișnuit să se descurce singur. Cu ce l-ar putea cineva ajuta? Geniul nu seamănă cu noi ăștia! E natural. Ei trăiesc totul interiorizat. Îmi amintesc de Gide. Dar el e foarte apropiat, iubește oamenii cu fervoare. Maestrul, am impresia, e un pesimist, nu are atâta încredere în oameni. Gide, cu structură creștină la temelie – omul îi este prețios, mai presus de toate. Maestrul, blând și respectuos, dar nu are nevoie de oameni. Cel puțin așa mi se pare. E delicat, generos, cald și bun. Dar nu are nevoie de noi. Ce curios! Nu i-o iau în nume de rău. O regret însă pentru el, desigur fiindcă nu înțeleg ce poate fi plenitudinea acestei singurătăți. Altă calitate! Nu se poate sări peste gradele de calitate. Totuși îi doresc o caldă prietenie – cum a cunoscut Goethe cu Schiller. Ce pot face pentru acești oameni pe care îi iubesc? Simt că nu pot face altceva decât să mă rog pentru ei. Cu Mișucă și Lily [Jora] mă înțeleg foarte bine! Sunt oameni de soi și atât de boieri și umani. De ce nu vii în vis?

15 august, Sf. Maria

Pui drag, azi am răs cu prilejul scrisorilor adresate lui Conu Mișucă. Maestrul râdea cu poftă la stilul rabelaisian de „Dame Lilly”. Fiecare am făcut cum am putut mai bine. De câteva zile Maestrul s-a destins, vorbește, râde, se

simte bine. Maruca înfloreste în mijlocul grijilor de administrație. Liniște minunată. Îmi pare foarte rău că trebuie să plecăm. Azi, drumul spre Biserică încântător. Un farmec unic pe pajiștile acestea înflorite din belșug, împrejmuite de păduri bogate și străjuite de departe de munți. Un loc în care te poți încrusta și limita. Dar primejdie de însingurare. Înțeleg de ce boierii moldoveni își mâncau averile în sindrofii. Îți privesc fotografia și nu înțeleg că te-ai dus departe – *nu se poate* – trăiesc ca într-un provizorat.

Maestrul face calambururi cu diiumul. Azi în loc de Doge, cum îl numea Dobrovici, s-a numit pe el „Dogue”⁵⁴⁶. De altfel mă minunează cât e de cult, a citit enorm, e la curent cu tot. Un adevărat occidental. Ieri seară și-a dat drumul la masă. Vorbeau în *aparté*⁵⁴⁷ despre Paris. Îl iubește dintre toate locurile din lume. Cred că și el are momente plăcute în această „decadă”. Îl văd foarte bine cu Gide și Schlumberger aici! Trebuie să spun povestea cu Stravinski. Cele șase prime audiții cu *Le sacre du printemps* au fost fluierate groaznic, după doi ani s-au reluat cu succes nebun, frenezie. Stravinski a crezut că iar

⁵⁴⁶ Bulldog; în expresii familiare – cineva cu proastă dispoziție.

⁵⁴⁷ Separat (fr.).

e tărăboi și s-a ascuns, a venit pe scenă aproape leșinat. Maestrul explică aceste schimbări ale publicului printr-un proces de lentă incubație a unei idei noi și prin anticiparea, ghicirea artistului, a unei evoluții a sentimentului public. Îmi pare bine că a confirmat ce am spus demult cu privire la artiști. A sunat de ceai. Pusy cu foc.

21 august

Dragoste, n-am mai scris de la Tețcani. Plecare melancolică – o bucurie, totuși, de a merge acasă, unde aveam iluzia că te regăsesc. Dar tu m-ai părăsit complet. De ce nu mai vii deloc în vis? Trăiesc parcă desprinsă, ca o plantă de apă, cu rădăcini flotante. Oare la 24 august iar zi fatală? De data asta, 19 august a fost un Ion absolut necunoscut. Mă supără colita.

Cum vrea Dumnezeu. Nu aș avea nimic de regretat decât însăși viața, ai mei se vor consola. La fel și prietenii, se dispare ușor în aceste timpuri. Ce înseamnă debarcarea englezilor la Dieppe? Sper că încercarea a fost serioasă, deși a eșuat, căci ar fi îngrozitor ca și englezii să se joace cu viețile omenești! Să înscenezi o asemenea expediție ar fi monstruos. Mă tem că pentru câțva timp vor rămâne nemții stăpânii Europei, până va fi exasperată lumea și va scutura toate jugurile celor hrăpăreți. Tot ce se întâmplă

nu are un scop precis decât în capul lui Dumnezeu, țelurile pretextate de nemți sunt justificările unei aventuri care i-a împins în necunoscut. Îmi vine să râd, ca să nu plâng, când citesc discursurile lor și cele de la noi cu conducătorii care se amăgesc întâi pe ei, dar pe urmă? Pe nimeni! Se caută justificare pentru un impuls uriaș, ce nu are nume – fiindcă nu e precizat, nu e substantivat, e numai verbal și încă fără timp și mod. Un uragan care trece! Cel care va rezista în suflete, numai acela va învinge. Pui drag, te las. Tu trebuie să surâzi.

25 august

Pui mic, ne-am întors azi de la Luminiș. Cele două zile și nopți petrecute pe drum și la Sinaia m-au rupt iar din viața obișnuită. Lux, mașină, toate pe de-a gata. Dau o impresie de ușurime, îți cresc aripile. Vor fi având și grijile rostul lor, dar lipsa lor îți dă un ton major și înalt al vieții! La Luminiș o atmosferă unică, nu doar frumusețea și eleganța casei și a piesajului, dar atmosferă de rânduială perfectă și mai ales „vibrațiile” acestei case te transportă pe un plan nobil uman. Am picat în timpul audiției. Lume destulă, reculeasă. Am impresia că mai ales asupra Maestrului și asupra evenimentului mai mult ca asupra operei. S-ar spune superficialitate, snobism. Cred că era ceva mult mai bun, era sentimentul de venerație pentru

un creator și pentru o operă mare, măcar că nu o pricep în totul. Maestrul la pian, cântând, vorbind, jucând, mimând un întreg simfonic și dramatic, da impresia unei mari puteri puse în mișcare care ar putea deplasa într-un elan tot ce e în jurul lui. Întinerise, era mulțumit. Dacă nu se ridicau câteva cucoane, nu s-ar fi oprit până la sfârșit. Era în adevăratul său element, crea și dăruia altuia. În felul în care a rezumat subiectul se mărturisea nevoia lui de a împărți altora sensurile adânci ale vieții pe care el le simte și le exprimă muzical. Ieri după ceai, când credea că plecăm, îmi spunea în vestibul de ce nu-și mai îngăduia nici prietenii, nici interese intelectuale (filozofice), căci nu mai are dreptul decât la muzica pe care trebuie s-o scoată din adâncul lui. Comparând muzica cu celelalte arte și producții culturale spunea că acestea lucrează și cu date obiective pe când muzica: „trebuie să creezi din nimic” – să scoți totul din tine. Spunea: pe un loc mic *lucrezi în adâncime*, cât mai adânc. Insista ieri și asupra lucrului cerebral al muzicii. Cred că-l preocupă această vecinătate intelectuală a muzicii cu matematica și filozofia. Căci și la masă, când Maruca a făcut deosebirea între intelectuali și artiști el, foarte fin, surâzător, a întrebat de ce această deosebire. Nu știu dacă l-am convins când am încercat să-i explic că arta creatoare e mai mult decât un simplu act

cerebral – fiindcă e o sinteză a întregii ființe. A fost în aceste zile izbitor de amabil, de omenos. Am impresia că Marietta i-a plăcut cu felul ei natural și simplu. Aseară la masă a spus de mai multe ori cu multă căldură în glas, privind și ascultând de la mine cât e de devotată mamă și soție. „Ce drăguț, ce drăguț.” Poate că aprecia felul nostru de oameni nefalsificați și neinteresăți. Seara, am telefonat, Maruca a răspuns cald și afectuos și sincer simpatic. Sunt oameni cu care te simți mai adevărat, care parcă te obligă să fii tu, esențialmente, care nu-ți cer să te falsifici. E drept că ești silit să fii atent tot timpul și la oameni și la tine și la viață. Mereu în stare de trezire – și asta e minunat – nu poți nici să adormi, nici să fii banal; te scoate din carapacea inconștientă și animalică, trăiești ca duh – de aceea poate părea uneori obositor. Companie drăguță, Nadia Ennée, Smărăndița [Atanasoff], Mănuță [Ciomac] nostimi, vii, M. romantic și deștept – atmosferă din Helena-act. Corul! Mi-ar plăcea să stau zece zile acolo, să lucrez. Culoarea celor două saloane e a maturității frumoase; maronul cald, strălucitor al nukului și capuccinul catifelei, saturat, bogat și totuși viu, vibrant și nu știu de ce: *independent*. Sub lumina de aur alb a soarelui de dimineață, era un aer de libertate; sub lumina de aur roșu de apus, e un chihlimbar ars sau o blondă

pictată de Rembrandt; dimineața, o blondă pictată de Rubens. Marie-Ioana⁵⁴⁸, copil delicios, inteligentă și hazoasă, și în fundul inimii un copil nostalgic. Maruca, ieri-dimineața pe terasă, arăta ca dintr-o poveste persană. Cucoanele nu o apreciază cum trebuie – ori îi fac curbete⁵⁴⁹, ori o bârfesc, ori amândouă, mai ales. Maruca e o mare putere care domină peste micile voințe capricioase. Îi e dor de oameni ca ea. Aș dori să fie fericită. Dragoste, ți-ar fi plăcut la Luminiș, firește cu alte ore de masă. Cum ai fi făcut curte Marucăi! Cu cât trece vremea știu ce îți trebuie. Nu mai pot învăța din aceste experiențe. Am impresia că ești atât de departe, că nici nu-ți mai amintești de mine, dar poate că gândurile și dragostea mea le simți în tine ca valuri de bucurie.

16 septembrie

Dragule, la țară la Tity nu am mai scris, am început prima zi bolnavă, pe urmă nu eram în dispoziția de reculegere. Nu știi cât mă gândeam la tine. Astă-seară aveam impresia că ți-aud pașii. Dacă ai asculta radioul, cum ascult eu, ai înjura. Manevrele lui „Ică” sunt dezgustătoare și cusute cu odgon alb! Cum e posibil ca un om să fie într-atât de lipsit

⁵⁴⁸ Fiica lui Bâzu Cantacuzino, nepoata Marucăi, scriitoarea Oana Orlea.

⁵⁴⁹ De la fr. *courbette*, plecăciune, temenea.

de spirit critic, să fie atât de inconștient de opinia publică? Cum crede acest ambițios că el ar putea duce soarta țării singur? Ce lipsă de răspundere la oamenii ăștia! Se spunea că e inteligent – nu pot crede, e prea lipsit de bun-simț și de simțul realității, e prea palavragiu și bombastic, desuet, e tipul omului lipsit de focul sacru și de semnul conducătorilor de rasă. Dacă, Doamne ferește, Mareșalul ar dispărea și am rămâne pe mâinile acestei secături morale, vai de noi! După ultimele știri din lume am pierdut nădejdea într-un final fericit pentru aliații noștri, nu și pentru noi! Căci soarta noastră nu depinde de victoria lor, ci de schimbările ce se vor ivi în orice caz după acest război. Ție îți pot spune ce simt, fără teamă de a fi condamnată ca nebună sau „stângace”⁵⁵⁰! Doresc mai multă dreptate și mai multă bunătate socială, chiar dacă asta ne va costa sacrificii pe noi, cei privilegiați, asta doresc. Și mai doresc ca *cei vinovați să fie pedepsiți*. Recunosc că nu e creștinesc din partea mea, că nu sunt în stare să iert, dar nu pot admite (tu surâzi ironic la acest cuvânt) ca niște crime masive săvârșite în numele „Idealului” să rămână nesancționate. De altfel socot că Dumnezeu lasă păcatul să-și poarte el însuși sămânța pedepsei. Popoare ambițioase, setoase de putere,

⁵⁵⁰ Aici, cu sensul de persoană care are vederi de stânga.

copleșitoare. De ce ar fi mai puțin păcătoase decât indivizii incarnați cu aceleași păcate? O fi răutate din parte-mi, dar mărturisesc că *doresc* pedeapsa nemților, chiar a poporului (nu cu bombardamente care nimeresc pe bieții nevinovați de război), dar pedeapsa prin umilirea unei înfrângerii, care să-i învețe minte că nu au voie să calce pe toți în picioare! Și noi vom plăti cruzimile cu evreii, din păcate. Oare nu suntem toți vinovați că îi suportăm din lașitate? De ce în Franța Biserica protestează, pe când Biserica noastră, ca o sclavă a regimului, tace? Toate astea se plătesc! Totul, vai, se plătește, nenorociții de Muza și Manole Ciomac ce plătesc, săracii? Li s-a prăpădit și băiatul, Muza, credincioasă, trebuie să fi făcut și acest sacrificiu lui Dumnezeu – biata mamă – îndurerată, dar el, săracul? Azi m-am rugat lui Dumnezeu să nu-mi ceară să fiu o sfântă!

17 septembrie

Puiule dragă, aseară m-a întrerupt Ileana, apoi m-am culcat. Azi treabă la Minister. Mă simt bine acolo, ca în atmosfera ta. Ieri a fost ca un semn din partea ta, când au recurs la avizul tău din 1938, aveam impresia că ești și tu acolo. Azi toți foarte amabili. Sper să se facă ceva pentru Nelly și aș vrea ca fiul Aurorei și al lui Nicu să intre cu entuziasm la Facultate și nu *à contre coeur*. Am trecut la

școală, apoi la masă la Mircea, unde am făcut pe chimiță ca să-l fac să mai rădă. După masă acasă, lucru, Rory. Marietta. Nimic special. Calm, poftă de lucru, poftă de activitate cu tineretul. Cum spuneam Rorii: nu mai am curajul să convertesc la credințele mele pe cineva, dar cred că trebuie ajutați să ajungă a avea o opinie obiectivă și a învăța să gândească. E epoca propice pentru o „întoarcere la sine”, pentru creare de personalități. Pare paradoxal să susții așa ceva într-o vreme când se nivelează totul. Și totuși, e momentul să salvezi indivizii, ajutându-i să devină personalități. Nu ți-am spus cât de drăguță a fost Maruca marți seara, la Marietta, are un suflet plin de tinerețe, totul îi face plăcere, vede mereu o aventură, noutate. Cât s-ar fi înțeles cu tine! Ionel o tratează cu respect, dar și cu o poantă de curte și o amuză.

Rory plină de energie și simte nevoia de a lucra, de a construi. Numai Maricica noastră nu știu ce are. E slabă și atonă. Cum o putem deștepta din plictiseala în care se afundă? Pui mic și dulce, am nevoie să-ți citesc fiindcă astăzi n-am putut lucra. Nu te las. Te rog, să citim împreună. Te iubesc, Alix.

18 septembrie

Stelule dragă, azi am plâns cu amar văzându-l pe bietul doctor Nissim printre flori, galben ca pământul și cu un

vag surâs dezabuzat pe gura închisă pentru totdeauna. L-au dat gata necazurile! Săracul idealist. Avea suflet de copil și de apostol. N-a putut suferi mizeria răutății omenești. Îmi dau seama cât de atașată sunt de ei și ce scump îmi era acest prieten atât de naiv în ale vieții și atât de mare doctor. Îl vor plânge multe femei, pe care le-a îngrijit cu atâta pricepere și atâta omenie. Ce rău îmi pare că n-am trecut zilele acestea pe la ei, să fi știut, bietul, că are prieteni sinceri. El le știa pe toate limpede. Mă gândeam la tine, te rugam să-l ajuți să se adapteze acolo. Nu pot crede că un suflet de calitate să se facă doar scrum! Îmi trebuie credința în existența mai departe. Ce greu mă voi obișnui cu dispariția lui „Nis”! La el recurgeam la toate micile mizerii, aveam totală încredere în cuvintele lui. M-a năpădit iar o tristețe copleșitoare. A fost atât de bun omul ăsta.

19 septembrie

Stelule iubit, îmi amintesc de ceasul ăsta acum douăzeci și șapte de ani, când ne apropiam de Câmpulung. Era lună ca și acum și noi, culcați pe câte o banchetă a compartimentului, ne gândeam, în tăcere, nu știu la ce te gândea tu, eu priveam cu nădejde dar și cu sfială în viitor. Și te iubeam cu toată dăruirea. N-a fost cum putea să fie, a fost o căsnicie plină de furtuni de suprafață, totuși, în

fundul sufletului nostru n-am încetat de a ne iubi. Am avut zile, ceasuri de fericire încântătoare și înălțătoare, am trăit ceasuri de exasperare și de resemnare deznădăjduită, și totuși îmi spun azi: am fost o femeie fericită. Știu că și tu ai gândit și simțit la fel. Azi, la tine, nu te găseam acolo decât ca să mă iei de braț ca să plec. Ce zi tristă! Însmormântarea lui Bob Ciomac⁵⁵¹! O zi ca aceea în care ai plecat tu! O tristețe grea în adunare. Numai Muza era ca un fulg sufletește. S-ar fi spus că jertfa pe care i-o aducea lui Dumnezeu o eliberase de toate legăturile trupești! Era ca un fel de bucurie nepământească. Credița ei e cea mai puternică pe care am văzut-o, dar pentru necredincioși ca noi e stranie. Recunosc că e o sfântă, dar mă rog lui Dumnezeu să mă lase om. E ceva care mă înspăimântă în atâta exaltare pentru cele nevăzute. Tu, care știi mai bine ce trebuie și nu trebuie, spune-mi tu, dacă păcătuiesc că mă știu, orice o fi, legată de viața de aici, cu tot ce îi e inerent, și durere și bucurie. Dragule, mă simt încă atât de lumească, poate de aceea nu pot consimți la unele atitudini monahale și nici la gustul de suferință pe care îl găsesc la aleșii catolici. De exemplu, cartea despre Sf. Tereza mă sufocă. Dragoste, sper că ne înțelegem și că așa cum ești tu acum, mă înțelegi și nu mă condamni. Am o

⁵⁵¹ Fiul Muzei și al lui Emanoil Ciomac, mort pe front.

mare nădejde să ne întâlnim iar. Desigur nu prea știu ce e dragostea de Dumnezeu, mă opresc la dragostea de oameni peste care nu știu să trec! Și mă rog să nu mă vrea Dumnezeu sfântă! Am o adevărată, cum să spun, revoltă? Aversiune? Nu, altceva! Opoziția la această cerință eventuală. Desigur sunt ca acei copii care se înfioară la perspectiva învățăturii superioare. Mănucă îmi face impresia că e dezamparat, poate îl vor catolicii și pe el. Dacă așa îi va fi bine, dacă va găsi pe Dumnezeu numai pe calea asta, fie și așa. Ce ar vrea să știe Dumnezeu și Mântuitorul dacă oamenii îl adoră într-o limbă sau în alta? Dragul meu, ce spui de proiectul Miliței⁵⁵²? Aș vrea să-ți placă, poate îmi faci un semn. Măine incinerarea lui Nissim. Moartea e un mister care mă tulbură adânc oriunde o întâlnesc, de când eram copil. Tare aș vrea să pot ajunge la convingerea supraviețuirii!

20 septembrie

Pui drag, altă dimineață dureroasă. Incinerarea lui Niss. Din fericire slujba de duminică mă întărise. Azi am iar un gust de neant al puterii omenești. Ce putem noi contra morții și a răutății omenești? Recrudescența antisemitismului e un simptom de tot mai adâncă

⁵⁵² Sculptorița Milița Petrașcu (1892-1976).

barbarie, anticreștinătate. Acum încep ororile și cu țiganii. Unde vom ajunge? Când ne vom opri? Tot mai mult simt că suntem miopi! Ne-am imbarcat în cea mai neagră aventură, rupând toate punțile cu civilizația. Păcat de bravura și vitejia soldaților noștri, ce se cheltuiesc pentru o cauză pierdută. Bolșevismul e tare în Rusia și Rusia e prea mare ca să poată fi desființată. Aici e tragedia soartei noastre: veșnica vecinătate cu un popor complet deosebit de noi, sub toate regimurile. Trebuie să rămânem prieteni, sau cel puțin să nu jignim, trebuie să ne reluăm dreptul nostru. Acum suntem legați pentru un veac de nemți. O presimțire sau o dorință? Presimțirea îmi spune că ei vor fi învinși, dar noi ieșim cu fața pătată din nebunie! În fond totul e nimic în comparație cu soarta Universului întreg. Azi am avut iar prilej de meditare.

21 septembrie

Stelule drag, astă-seară veni ră copiii și m-am înviorat. Simțeam nevoia să simt viață și tinerețe în jurul meu. Ultimele zile m-au otrăvit. Sunt supărată pe mine că nu pot vedea în Muza adâncimea credinței și că mă supără în ea o seninătate, care îmi pare inumană. Și ceilalți simt la fel, dar mie nu-mi este îngăduit să nu discern efectul credinței în ea. Și totuși, dacă nu vreau să fiu ipocrită, trebuie să mărturisesc că starea ei îmi e suspectă. Costel a

spus bine: nu trăiește prin ea această întâmplare dureroasă, ci exterior, prin influența Bisericii catolice. Așa am simțit și eu, totuși cred că noi suntem deficitari, cel puțin doresc să fie așa. Altfel aș pierde venerația și nu aș mai avea decât milă pentru ea. Nu mai vreau să o analizez. E și așa destul de încercată. Trebuie iubire în jurul ei, nu spirit critic.

Astăzi examene de restanțe – cariera de dascăl o iubesc. Dejun la Marietta – sufăr de lipsa de coeziune dintre ei trei. Fiecare se apără și luptă pentru el. Cu toate astea se iubesc. Mircea e bolnav. Nu știu de ce mă tem. Trec mâine pe acolo. Dragoste, m-ai părăsit definitiv! Unde ești? Ori eu nu te mai ajung? Te iubesc și mi-e dor de tine.

22 septembrie

Dragule, pic de somn, de ce mă părăsești? Azi am fost tentată să-ți fac o scenă, ca pe vremuri, o nevoie de a mă „răzbuna” pe indiferența ta. Atât îmi ești de prezent și încă mă stăpânești.

24 septembrie

Dragoste, ieri am avut o conversație bună la Școala Socială cu doamna Manoilă⁵⁵³ și Xenia Costaforu⁵⁵⁴. Îți

⁵⁵³ Directoarea Școlii Superioare de Asistență Socială, soția lui Manoilă, directorul Institutului de Statistică.

face bine să simți că și alții gândesc și simt ca tine. Azi la Ortodoxie dejun foarte simpatic cu Silvia St. și doamna [Sabina] Cantacuzino. E deșteaptă și are umor. Orice s-ar spune despre ea, un lucru e sigur: e deșteaptă și inimoasă. Poate că se crede mai mult decât poate, totuși a făcut foarte mult, a avut vederea largă și ambițioasă, a înfăptuit enorm cu mișcarea ei ortodoxă. Dacă ar fi avut o pregătire intelectuală serioasă, desigur făcea mai puțin fiindcă ar fi îndrăznit mai puțin. Ușurința de a vorbi nu mai acoperă azi goliciunea, dar nu valoarea intelectuală, ci practica culturală e valoarea muncii ei. E incontestabil o femeie care a înfăptuit lucruri importante. Firește nu voiajurile prin Transnistria sunt importante, dar înființarea de școli ortodoxe românești. Sunt curioasă să știu dacă va face ce îi sugeram azi pentru îmbrăcarea bieților evrei de acolo! Seara conversație bună cu Marietta și Maricica. Constat că ni se schimbă treptat, ușor, pe nesimțite credințele în ce privește drepturile femeilor. Cazul Alisei [Dimăncescu] mi-a fost prilej de reflectare. Și al Domniței. E curios că nu mai simt aversiunea de altădată pentru femeile care își iau libertăți în relațiile cu bărbații. Simt că am greșit când m-am comprimat, că am

⁵⁵⁴ Xenia Costaforu, profesoară la Școala Superioară de Asistență Socială.

rămas foarte naivă și deci nematură ca femeie. Nu regret plăcerile ce aș fi putut recolta, dar resimt un fel de jenă că am fost lașă. Totuși ce importanță mai are asta! Sunt cum sunt, voi răspunde pentru ce sunt, nu pentru ce nu sunt. Departe de mine repulsiile lui Tity, păzește-mă de ele, Doamne. Sunt atâtea alte lucruri pe lume mai interesante. Dacă mi-am ratat tinerețea nu vreau să-mi ratez și maturitatea! Ce frumos putem vorbi de toate astea acum. Știi cât sunt de cumințe și cât am fost. Desigur că surâzi, ca de cuminența smerită a unei fete care nu cutează să se miște din colțul din care e așezată. Așa am fost! Femeie neinteresantă! Ca om, e altceva, aici mi-am luat îndrăzneală, dar ca femeie nu am valorat două parale. Probabil că nu m-am născut să împlinesc feminitatea mea, ci *umanul* din mine.

Zvonuri de pace? Ori dorința noastră care le bănuiește sub orice zgomot? Poate că sunt apolitică, mai mult ca sigur, dar planurile de cucerire ale doamnei Cantacuzino mi se par naive, nedrepte, imorale, cred, și antirealiste. Dar dacă principiul călăuzitor de acum înainte va fi dreptul pumnului? Nu cred că va dura sub forma nemțească, cinică. Tot cei tari vor domina, dar nu cei imorali. Trebuie o obiectivitate de nezdruncinat ca să suporti priveliștea istoriei actuale, fără să te lași ademenit

de reușitele aparente. Tot ce citesc și aud despre conducătorii noștri mă face să disper de cumințenia românească. N-am încredere în ei fiindcă sunt și ambițioși, fără frâu și superficiali. Nu vor să cunoască realitatea, se lasă amăgiți de lingușitori. Se repetă păcatele lui Carol al II-lea, fără ca cei actuali să aibă puterea lui ce creștea din valoarea personală, dar și din prestigiul tronului. Intuiții! Am o mare curiozitate în mine de ce se va alege până la sfârșit. Nădejdea în dreptatea neamului nu mă părăsește. Chiar Mareșalul merita să fie iertat de politica făcută, fiindcă el e convins că a făcut bine, dar celălalt, Doamne, ai milă de noi și de toți oamenii! Fă pace, Doamne. Totuși o pace de compromis e mai rea ca războiul, se spune. Eu nu o cred. Nazismele sunt trecătoare ca și comunismul. Prin pace se poate spera o echilibrare?

26 septembrie

Dragule, aseară nu am scris pentru că nu aveam tocul la îndemână. Acum stau cu termoforul pe burtă și mă codesc să cobor din pat. Aseară la „lună” am ieșit cu Rori și Dan Nasta. Îi simțeam mai obosiți de viață ca mine, ce le lipsește? Azi la concertul de orgă am rămas rece. De ce? Am impresia că orga nu are decât o singură expresie, o singură fizionomie, cum să spun? E fără nuanțe, de la

început până la sfârșit e solemnă și impersonală. E frumos, dar omul nu-și poate spune la orgă ființa lui multiplă. Copiii toți parcă absenți! Ori asta e impresia mea? Oare nu port eu în mine o frică pe care o proiectez peste toți ceilalți? Azi vestea morții lui Justin Lupu m-a durut, deși pentru el e mai bine așa. Când mă gândesc cu ce amar în suflet s-a văzut murind, cu ce lipsă de nădejde! Dacă eram aici nu o lăsam pe Coana Cecilia să-l incinereze fără o rugăciune. Săracul Justin, parcă-l văd. Ce curios că azi la prânz m-am gândit insistent la ei! Telepatie? Ce obiectivă, ce detașată, ce bărbat e Coana Cecilia, față de mine, care mă topeam plângând după tine. E drept că viața lui era insuportabilă. Ce păcat că oameni de asemenea calitate ca Justin și Niss pleacă înfrânți din viață, tocmai din pricina calității lor bune. Azi mă tem pentru Nicu, dar pe el îl susține răspunderea. Îmi spunea azi că se simte *vinovat*, l-am contrazis, arătându-i că vina o poartă doar demonul Hitler. E atât de dureros, cum un asemenea om hăituit și chinuit de mizerii meschine, suferă. Altă tragedie: Gica și Orghidan plângându-și băiatul cel mare! „Moarte, unde îți e ghimpele?” Iată că este totuși dureros și nesuferit când se înfige în inimă. Cum o fi putând Muza să rabde senină? Ori noi nu avem habar de ce se petrece cu ea? Dragoste, te las. M-am

surprins azi dorind ca ardelenii să se miște, să se opună colonizării lor. Ce se pregătește pentru noi? Orori sau bucurie? Ultima parcă nu mai e de noi! De ce azi sunt atât de revoltată și pesimistă, când la Biserică am putut să mă rog?

30 septembrie

Dragule, îmi fac socotelile cu venitul de la Maica și mă gândesc ce mulțumit ai fi fost să nu mai ai nici o grijă, să ai bani destui! Acum însă pe mine nu mă mai tentează nimic, o să fac provizii pentru casă și, scoțând chiria, aș vrea să pot să-ți aranjez mormântul cu un mic monument. Pui drag, adorm, sunt între vis și veghe. Mi-e dor de tine. Aș vrea să vii în vis ca să fiu mulțumită toată ziua. Mariana ar spune poate că sunt dominată de o fantomă, dar tu nu ești trecutul pentru mine, ești tot timpul prezent. À propos! I-am auzit pe Hitler și Goebbels cam dezumflați, mai ales al doilea. Ei trebuie să aibă o poziție în țară, se simțea după ton și după dezmințiri. Discurs comunist, tonitruând împotriva „plutocrației”. Aplauze foarte anemice. Impresia că sunt la capătul răsufării. Vești despre Turcia, nu cred că fac un pas decât dacă sunt siliți. Atunci vom deveni teatru de luptă! Nu cred.

2 octombrie

Dragule, aseară leșinam de oboseală, toată ziua examen, seara repetiție la baletul lui Jora. Mi-a plăcut enorm. Muzică vie, românească, savantă, plină de melodii. Baletul plin de pitoresc, te ține treaz, mi-a plăcut mult. E cu tâlc foarte fin⁵⁵⁵. *Demoazela* ar putea fi România care se dă cu cine poate! Examenele obositoare. Îmi pare rău că Mariana Șerban n-a intrat, este excepțională din punct de vedere intelectual și am găsit-o bine pentru dramă. Vom vedea. Sunt amețită de oboseală.

3 octombrie

Dragoste, revederea azi cu Laura Dragomirescu⁵⁵⁶. Ce ființă emotivă și parcă din altă lume, minunată în fața lumii, un suflet pur de copil. Și ce frumoasă! Mă uitam la ea și mă gândeam cât ți-ar plăcea ție. Am impresia că avem reciproc să ne ajutăm cu ceva. Ea spunea că acest ceas e pentru ea o revelație, mie mi-a fost revelația unei naturi de o rară bogăție și noblețe. E ca o mimoză, cred că orice o atinge. Mă bucur să o revăd, e o credincioasă

⁵⁵⁵ E vorba de baletul lui Mihail Jora *Demoazela Măriuța*, a cărui premieră a avut loc pe 5 octombrie 1942 la Opera Română din București.

⁵⁵⁶ Laura Dragomirescu, soția prof. Mihail Dragomirescu.

adâncă și smerită și e inspirată. Mi-a adus manuscrisul lui Faust II, voi citi astă-seară. Chestia cu Maria, sora Ilenei m-a tulburat. M-a înfuriat. E atâta șiretenie și minciună într-o creatură de la țară! Ce a stricat sufletul ei plin de tertipuri și de răutate? Nu știu ce să fac! Să o silesc să mărturisească furtul banilor „Stopilor” sau s-o las în plata Domnului? Mi-a făcut o mulțime de sânge rău. Mă indignează când întâlnesc perversitatea în oameni tineri. Constat ce răspândită e minciuna în poporul nostru. Și servitoarea mea minte, adică potrivește adevărul în felul ei, vede același lucru în treizeci de chipuri, după cum îi vine. Nu are netitatea unei Ștefania sau a unei Florica și acestea o au pentru că sunt credincioase. „Stopul” este mult mai drept și loial, cu toată prostia sa exemplară. Asta mă face să cred că într-adevăr omul în stare naturală e mult mai puțin întortocheat decât femeia. Mă uit în jurul meu, femeile sunt mai grozave decât oamenii din punctul de vedere al moralei curente, dar *calitatea* lor morală e mai mică. Vizita bună la Fify cu Viorica. Dragule, noaptea asta auzeam pași, parchetul scârțâia, m-am speriat, nu erai tu, de tine nu mi-e așa frică, spaimă. Dragă, te iubesc. Când vii în vise?

4 octombrie

Dragul meu, mă întorc din vizita mea, la Paști, cu Maruca. Cum unii oameni care par să fie fericiți și să aibă de toate totuși în realitate sunt lipsiți de orice. Mi-a părut rău de ea cum se zbate pentru a ieși la un liman, simte că din toate părțile sunt furați. Maestrul e înstrăinat, cel puțin așa simte ea. Copiii⁵⁵⁷? Își face iluzie despre ei, în fond e singură. Aș vrea să-i putem fi de folos. Azi sunt tristă foc, se apropie ziua cea grea, parcă re trăiesc totul. Am nevoie să te știu că ești. Ce aveai astă-noapte contra mea? M-am trezit amărâtă. Te rog, vino. Ce bună e slujba de duminică! Azi am plâns de m-am liniștit. Doamne, dă-mi credință! Ce greu e să trăiești cum trebuie. Eu lîncezesc și mulți ca mine. Oare de ce suntem puși pe pământ? Numai pentru contemplarea celor eterne sau numai pentru gustarea clipei? Cred că marea problemă a exprimat-o Faust: integrarea clipei în eternitate. Asta este marea sarcină a vieții pământești. Pentru asta trebuie *trăită* clipa, nu sărită. Nu pot crede că meriți planul de „dincolo” dacă nu-l valorifici pe „aci”. Cei ce muncesc din greu se sanctifică prin faptul că se dăruiesc prin chiar munca lor. Când lucrezi cu capul, în mod folositor, se întâmplă la fel. Inacțiunea e neant. Trăim vremuri unice, și nu știm să le

⁵⁵⁷ Băzu și Alis, fiul și fiica Marucăi din căsătoria cu Mihai Cantacuzino.

recunoaștem, le confundăm cu orice zi, le trăim banal. În războiul celălalt era parcă altfel. Aveam o opoziție sănătoasă în noi față de dușmani – azi, opoziția, după ce ne-am luat dreptul nostru, e factice. M-aș duce pe front, poate că acolo e viață vie, în proximitatea morții, aici lăncezesc. Trebuie să mă cufund în lucru, trebuie. Mă destram și mă lichefiez. Dă-mi o mână de ajutor, Stelule drag. Trec prin momente grele.

5 octombrie

Dragul meu Stello, astăzi, după trei zile, se împlinesc doi ani de când am petrecut ultima noapte unul lângă altul. Îmi amintesc toate detaliile, tu dormeai sub influența somniferului pe care ți-l pusese Marius, dar uneori te priveam și mi se tăiau picioarele. Dar de ce să mă chinui cu icoane de acestea, când tu *ești viu*, deși în altă țară. Dragoste, tu nu simți cât am nevoie de prezența ta? Nu simți cât îmi e dor de tine? Zilele acestea de toamnă timpurie îmi evocă splendoarea de lună petrecută cu tine la Paris. Ce aproape eram unul de altul, cu toate intrigările vulgare ale lui Cr. – când eram numai noi doi. Mă văd la brațul tău, pe rue de Suresnes, ba nu: pe Boissy d'Anglas, seara, în căutarea unui restaurant mai ieftin și ducându-ne apoi la un teatru, sau mâncând cu poftă la Bernard! Văd scena de entuziasm la Versailles și

plimbarea noastră dimineată, prima, prin Paris. Mă întorc înapoi cu 14 ani ca să scap de viziuni mai recente. Îmi e dor de mor de tine.

6 octombrie

Pui mic, azi a fost zi închinată ție. După ce am fost la voi cu Mariana m-am dus cu ea la Biserică unde m-am putut reculege. Am acceptat masa la Aurora și din pricina fetelor Satinover – ca să le mai dau curaj. Linca e foarte deprimată și obosită, Buby le ia cu umor, dar nu e păcat să forțezi pe un doctor să frece parchetul și să șteargă praful, în loc să-și facă meseria? Și ce e dureros e că vezi români de *treabă* păstrând în adâncul lor ranchiuna contra evreilor și admit cu bucurie secretă aceste vexațiuni. Se explică, mai ales, la moldoveni, prin abuzurile evreilor, foarte numeroși acolo, dar nu e mai puțin dureros că e faptă de creștini și oameni care ar trebui să gândească. Adevărul e că reacțiile noastre sunt toate impulsive, nu orientate de rațiune sau de principii. Că evreii se bucură de eșecul nemților în Rusia? Cum s-ar putea altfel? Cum le putem cere patriotism, când îi tratăm ca pe străini leproși! Noi nu admitem să nu ne iubească cineva, chiar când tot noi i-am schingiuit! Mentalitate de copii mici. Doamne, fă să se isprăvească cu nebunia asta. Era să-l rog pe Dumnezeu să-i trăsnească pe răi cei care

au declanșat această urgie, dar m-am surprins făcând și eu ca aceia pe care îi blamez.

7 octombrie

Dulcele meu, adorm făcând socoteli, îți bați joc, desigur, de mine, și ai dreptate. Mai bine mă culc și te visez.

8 octombrie

Dragoste, nu vreau să-mi mai reamintesc ce era acum doi ani. Îmi ești prezent, am clipe de încredințare totală că ești, atunci piere tristețea din mine. Mă scrutez dacă nu e egoismul, instinctul de conservare care mă face să mă refugiez într-o certitudine fără probe obiective ca să mă scutur de tristețea care uneori mă intoxică. Dar azi am avut aproape senzația prezenței tale! Aurora, săraca, a trimis pe Nellu, la șase, să mă ducă la Mircea, pentru ca să mă scoată din casă, la ora aceea. E foarte plină de atenții adevărate! Și Marietta a venit de două ori azi. Asta îți încălzește inima. Și tu ești tot așa, sunt sigură că ai fost zilele acestea lângă mine, de aceea inima îmi e mai ușoară ca în zilele trecute. Aș vrea să fiu și eu bună cu alții. Cuvintele Marucăi la telefon m-au uns și ele pe inimă: „Vă mulțumesc că existați”. Îmi pare așa de rău că Maestrul s-a detașat complet de ea. Desigur a obosit de atâta agitație. Totuși faptul că a răspuns cum a răspuns, cu totală

indiferență, la scrisoarea ei, în care îi spune foarte frumos că nu mai poate asista la concerte atâta vreme cât cealaltă i se vâra sub ochi, e dureros și crud. El, poate, socoate că la ea e un capriciu și că nu mai are vreme să se preocupe de așa ceva. Totuși, ar trebui să simtă cât se zbate, și chiar, fără dragoste, să aibă afecțiunea care cruță pe tovarăș. Am impresia că cealaltă a pus stăpânire pe el. Ar fi o mare nenorocire pentru el, dacă ar ajunge la divorț, fiindcă mahalagioaica l-ar forța s-o ia de nevastă și ea l-ar sugruma din toate punctele de vedere. Liniștea pentru lucru nu-i lipsește la Sinaia, nici chiar aici, dacă ar avea liniștea interioară. Mă tem că sunt unele satisfacții trupești care sting puterile creatoare. Se pare că nu mai poate lucra deloc. Îi lipsește inspirația.

Stelule drag, ce o fi cu sufletul omenesc? De-abia aștept să ne întâlnim în vis. Nu știu ce vroia Colea de la mine azi-noapte – cu pantalonii de postav albi pe care i-am scos mototoliți dintr-un cufăr unde-i păstrasem! Și eu făceam baie îmbrăcată! Ar trebui să mai revăd conferința despre Faust pentru radio, dar nu am chef, oricât aș lucra la ea, în douăzeci de minute nu poți spune decât absolutul necesar. Am îndesat în ea tot ce s-a putut, e plină ca un cârnat, mă tem că pentru radio e chiar prea indigestă.

Vom vedea. Vizita lui Hartmann⁵⁵⁸ în București mă agasează, va trebui să mă duc să-l ascult și să-i vorbesc. Revine Marburgul! Fetița ta de la Marburg s-a băbit, dar nu a renunțat la puritatea de atunci. Îmi vin adeseori în minte imagini de atunci. Tu erai centrul vieții mele și acolo! Dar ce mare, ce decisivă influență a avut anul acela de studii și de atmosferă intelectuală în viața mea! Profesorului Cohen și lui Natorp⁵⁵⁹ le datorez evoluția mea. Domnul Maiorescu m-a deșteptat, ei mi-au deschis orizonturi culturale largi, Parisul și Pontigny-ul m-au maturizat. Oxfordul mi-a deschis porțile spre alte perspective.

9 octombrie

Dragule, am aranjat totul pentru mâine cu nădejdea că va fi bine, sunt goală pe dinăuntru, de ce nu vii? Te aștept. Aștept o bucurie, să mă ajute să fiu vie. De unde să-mi vină decât de la tine?

⁵⁵⁸ Nicolai Hartmann, profesor la Universitatea din Marburg unde Alice Voinescu și-a pregătit doctoratul.

⁵⁵⁹ H. Cohen, P. Natorp și E. Cassirer – principalii reprezentanți ai mișcării filozofice neokantene de la Marburg (1875-1933), numită „Școala de la Marburg”.

10 octombrie

Stelo drag, azi au venit toți prietenii tăi, mulți, în toate cazurile, contenciosul făcea front! E frumoasă această fidelitate. Acasă cred că ai fost mulțumit. M-a înduioșat mult, și Coca e superbă! Linca a fost extrem de drăguță. Pe Nellu l-am simțit foarte aproape azi, cred că și el ca și Aurora și Nicu sunt încredințați că îi iubesc din fundul sufletului, că mă înțeleg cu ei, sunt unele raporturi mai bune decât cu ai mei. Ei sunt soliditatea burgheză. Ai mei sunt mai liberi, dar și mai superficiali în legăturile lor cu oamenii, mai grațioși, mai dezlegați, poate mai moderni, dar cu de aștia ca noi se fac numai legături sociale, nu se construiește o comunitate. M-a înduioșat gentilețea Lincăi, care îți aduce flori acasă, aici, la tine, și Rodica. Mi-a lipsit Tity azi, dulce a fost Mimy Ioan că a venit, așa și Floarea. Fl. are o influență splendidă asupra Maricicăi – a dezvățat-o de reacțiile bruște și insondabile. Mimy și Mișu sunt atât de buni prietenii! Ce drăguți au fost Vișineștii, Gunii și Dulidu și doamna Miclescu au telefonat. Dragoste, aș vrea să fii mulțumit, Pumpule! Cum îți spunea Valérie, ce curios, azi în două rânduri. La Biserică, te vedeam în gând parcă dansând. Ce grozăvie la „Pâinea zilnică”! La Curtea Miracolelor. Printre mizeroșii fără nume, era câte unul mai răsărit, săracul! Ce țară îi va fi făcut în așa hal? Dar ce

trist spectacol. Femeia cea tânără cu copilul în brațe! Dar babele bețive și certărețe? Mă întreb și eu dacă s-ar putea remedia ceva la acești nenorociți, doar credința, un grup Oxford cu echipieri puternici și rezistenți. Mai trist spectacolul „Cucoanei” care aștepta și ea și cerea colivă. Doamne! Cum să-ți mulțumim că, în loc să ne naștem cu o asemenea soartă, ne-ai așezat într-o situație onorabilă! Pui mic, te las. Oboseala e așa de mare că nu pot să dorm, dar trebuie.

11 octombrie

Pui drag, azi e zi de toamnă. Se asprește vremea. Melancolie, ieși afară din mine! Azi vizită cu Valérie la Spital la doamna I. E grozav ce se poate întâmpla bietului organism omenesc! Sper să se îndrepte, dar mă tem că nu va mai fi stăpână pe puterile ei ca mai înainte. Avea o mină atât de încruntată, ceva disperat și totodată revoltat în ea. Săraca! Altfel era întotdeauna surâzătoare și glumeață! A venit Miron Suru ca să-și ia ziua bună, pleca iar pe front, păzește-l tu! Iar m-a indignat Madeleine [Andronescu] cum l-a expediat la telefon! Zilele trec, viața trece, aștept pacea, poate pe urmă o să aștept altceva? Aș vrea să se mărite Maricica. Vestea că Maria T.⁵⁶⁰ are un

⁵⁶⁰ Fiica cea mai mică a scriitorului Gala Galaction.

băiat m-a bucurat foarte mult. Părintele [Galaction] se va bucura că are un nepot care, sperăm, va apuca o vreme mai omenoasă. Vorbind cu Miron, iar am realizat cât e de trebuincioasă în viață, ca ea să aibă o noimă, primejdia. Toți acești tineri primesc aventura războiului ca un fel de șansă de a trăi veritabil. Mă întreb și pentru mine, ce ar fi viața fără teamă de moarte, care redeschide pofta de a trăi! E posibil să n-ai alt termen pentru tot zbuluciumul ăsta decât neantul? Nu e posibil. Tot mai sigură, mai imediată e certitudinea în mine a supraviețuirii – de câteva zile nu mai întâmpin în mine nici o obiecție și îmi crește mândria de a munci, de a lupta, de a suporta anostea viații mele, care în fond, pe dedesubtul amăgirilor, e la fel la toți. Eu nu mă mai amănesc cu nici o dorință, nici chiar cea a voiajului. Am impresia că am epuizat curiozitatea pentru străinătate. Îmi e dor de Paris, de Pontigny – ca de mama spirituală, de Atena – ca de un paradis pământesc, nu cred că aș mai putea resimți vreodată emoțiile violente din 1927, 1928, 1938. Am rupt legăturile cu trecătorul, le iubesc, dar nu mai trăiesc prin ele. Prin tine m-am legat definitiv numai de mister, cu lumea nevăzutelor. M-am întâlnit cu biata Florica Moscu la Biserică, spunea cu o mornă tristețe că viața lor nu mai are sens!

13 octombrie

Stello drag, azi radio – Faust – m-a dus Mimy Sulioti, m-a adus și acasă, după ce am luat o ciocolată la Nestor: scump și prost. De unde au oamenii atâția bani ca să-și petreacă ziua la cafenele? Mimy o femeie delicioasă. Tity ți-a adus violete *pentru tine*. Sunt fericită când constat că ești atât de viu pentru toți. Azi te simt chiar printre noi. Nimic nou și totuși sper o pace în curând, un armistițiu. Mă tem chiar să nu pactizeze rușii pocăiți cu nemții socializați! Sentiment curios, ori e imaginația care se camuflează în presimțiri? Ori mai ales dorința de pace? Azi la radio aveam un glas puternic, venea din suflet. Am poftă de lucru serios de tot. Mă ajuți? Azi suntem amândoi de umoare bună, dinamică, vii dragul meu? Știi cum eram ori de câte ori ne ciocneam în opinii opuse nouă și ne simțeam atât de una pe temeiul cauzelor largi, impersonale. Atunci luam amândoi lumea în piept și, când ieșeam împreună, aveam același pas larg, energic, tineresc. Așa mă simt acum, căci nu mă simt singură ci *tot alături de tine*, tot nevasta ta sunt, tot cu tine pornesc spre mâine. De aceea, te rog, vino la noapte în vis, ca să confirmi acest consimțământ că tu ești! Azi fotografia e doar fotografie, tu ești în afară de ea.

Mă simt atât de ușoară de grijile materiale încât mă întreb dacă nu sunt coaptă ca să mă rup de aici! Aș vrea să am un milion să plătesc din datoriile lui Ionel, ca să o văd o dată și pe Marietta mulțumită. Dar cu banii de la Maica mi se pare că nu se cuvine să fac larghețuri. Aș vrea să-mi pice ceva absolut personal, care nu costă pe nimeni nici un sacrificiu, să pot da fără scrupule. Tu nu făceai la fel când împărțeau „decorații”? Am omorât un gândac, mă doare să curm viața, dar altfel mă năpădesc! Oare Dumnezeu nu ne-o fi socotind niște gândaci care trebuiesc stârpiți? Te iubesc azi cu alura tinereții, deși fizic am devenit un fel de babă. Părul e complet alb și tenul infam. *Tant pis!*

15 octombrie

Dragoste, n-am mai scris aseară, plictiseală, revoltă de unul singur. Viața trece meschin în vremuri colosale, ce mă oprește să intru mai mult în curentul celor activi? Aș vrea să pot lucra, dar toată ziua e lume! Măine mă închid.

16 octombrie

Azi am lucrat. Nu am primit lume, dar după-masă am ieșit la blănar cu Tity și Marietta. Când m-am întors, pe Bulevard parcă eram la Paris. Copiii ieșind de la Marionette erau delicioși. E frig. Ce aștept? O ridicare

spirituală. Curios, religia mea s-a oprit la nevoia de supraviețuire, e pentru mine suprema dovadă pentru existența lui Dumnezeu. Mă întreb dacă nu tocmai dragostea de Dumnezeu e cea care ne salvează de moarte. Dar sentimentul meu e legat de materie în direct: nevoia existenței tale, a mea, a celor dragi.

Iubirea însă trebuie să fie renunțare, dăruire, ca la Muza. Cu toată nervozitatea ei, e cea mai aproape de Dumnezeu. A telefonat Aurora că am bani la ea. Mă gândeam zilele trecute cât am muncit și răbdat 25 de ani, dar acum la bătrânețe am securitate materială, cu voia Domnului.

17 octombrie

Azi am luat venitul de la țară, am plătit tot și mi-au mai rămas șaptesprezece mii pentru nevoile casei. Sunt mulțumită că am putut pune patruzeci de mii la o parte pentru o piatră la tine. Declarațiile lui Laval față de lucrătorii francezi ascund greu amenințările nemțești. Hotărârea nemțească e inumană, cinică, ține de demență. Când citești de ce sunt în stare, nu mai vorbești de „imoralitate” ci de „patologie în masă”. Asemenea conducători nu pot să aibă decât un sfârșit: linșajul sau casa de nebuni. Simt că se răscoală sângele în mine și că gorila primitivă iese la iveală. Atâta brutalitate nu poate fi

îmblânzită nici cu biciul, numai cu lanțul sau cămașa de forță. Mă întreb totuși: ce ar fi făcut Mântuitorul cu Hitler? Acesta e dușmanul omenirii! E diavolul făcut om: l-ar fi iertat Crist pe un om care a păcătuit împotriva Vieții și a Sf. Spirit, cele două păcate iremisibile? Împotriva vieții a păcătuit mai mult ca oricare altul, împotriva Sf. Duh e după Diavol cel mai mare trădător al adevărului. A introdus în lume minciuna justificată! Doamne! Cum îi poți răbda? Doresc să asist la prăvălirea acestui Anticrist, o doresc cu un fel de ferocitate primitivă în mine.

22 octombrie

Stello dragă, azi zi plină și plăcută. Copiii Marioarei Nasta, o bucurie a tinereții. îmi dau curaj și credință în viitorul omenirii. Bubu avea dreptate când spunea că riscul exploratorilor e singurul care pune în valoare toate puterile fizice și morale ale omului, pe când războiul e negativ. Dar liniștea și modestia celor care vin de pe front sunt izbitoare. Am scris la Valérie, cu Rory, un articol „în marginea filozofiei”. Sper să fie bun pentru tineretul intelectual. Acasă Nellu și Mariana, amândoi de calitate întâi. Sâmbătă mă duc să-mi cumpăr și eu ce-mi trebuie și voi comanda și pentru Conservator. Devin risipitoare, dar tot în perspectivă, niciodată în prezent. Dezleagă-mă,

ori cumințenia mea e fără leac? Oare o rămă cere aripi?
Îmi arde de glumit, dragul meu.

23 octombrie

Dragule, visul de azi-noapte când stăteai pe o capră înaltă de Poștalion pe un drum ce ducea la Tețcani. Stăteai de profil, cu ochii ațintiți înainte, te chemam, tu mișcai, vocea mea parcă se pierdea în ceață, parcă ne despărțea ceva impenetrabil. Te-ai îndepărtat, te-ai purificat prea mult pentru a mai putea comunica cu mine, ca anul trecut. Curios! Parcă ești dublu acum, unul care *ești* și unul căruia mă tot adresez și îmi răspunde în mine. Cu acesta mă simt tot timpul împreună. Pe vremea când te aveam, mă dureau multe, dar nu mă durea viața însăși. Constat încă o dată cât sunt de cantitate neglijabilă pentru ai mei, iar pentru tine am fost mai mult soră decât soție. Am suferit teribil la gândul că de atâtea ori te-am trădat pe tine pentru ai mei, te jigneam ca să-i apăr. Greșeam contra orânduiei naturale. Trebuie să plătesc pentru că atunci când spuneai că nu te-am ajutat, spuneai adevărul. Ți-am fost soră, prietenă, amantă, dar soție nu! Dacă aș fi fost, trebuia să fiu cu tine, nu să-i apăr pe alții. Am suferit pentru dreptate, acum sufăr când văd lipsa de recunoștință, de simpatie între oameni. Așa trebuie să fi fost întotdeauna. Dar formele de politeță socială puteau fi

păstrate mai ușor în vremuri de liniște. Acum se dau toate simțurile pe față. Poate e mai bine așa, barem ne cunoaștem limitele, urâtenia, păcatele. Mă doare că trebuie să judec oameni pe care îi iubesc. Dar sunt atât de „gingașă” pe chestii de bani, încât oricât ai vrea să treci cu vederea atitudinea lor nu se poate să nu te superi. Cu Ady [Pantazi] chestia a fost la fel! Marietta, când e vorba de oameni care au avere, devine nedreaptă și are în ea un fel de invidie, nu găsesc alt cuvânt! Tu știi că nu-i cer bani lui Dumnezeu pentru mine, dar aș vrea odată să se umple sacul fără fund al acestei gospodării! Nu mai cer să câștig eu, *ci ei*. Tot mai mult simt cât de puțin simpatic te fac serviciile ce faci unor oameni. Eu am încheiat cu veleitățile de a vrea să ajut cu sfaturi și intervenții.

Am sperat că totuși Ionel va fi mai omenos și Marietta mai cu milă pentru mine. Știam că voi plăti și eu o parte (din datoria lor), dar nu atât de mult. Ei bine, am priceput! Asta e pedagogia ce mi se aplică: să dau, fără revoltă, bani munciți cu greu, celor care știu să cheltuiască, până voi învăța că imprudența nu mă va tămădui pentru nevoia mea de dreptate.

2 noiembrie

Dragoste, nu am mai scris fiindcă nu aveam caiet. Ultimele zile foarte bogate. Sosirea lui Hartmann m-a

transportat acum 30 de ani. Cred că dacă nu m-ar fi recunoscut mi-ar fi părut rău. Totuși m-a recunoscut imediat și s-a bucurat atât de mult încât mi-a făcut o imensă bucurie și mie. Era dovada că și atunci contasem printre acei oameni de treabă și gânditori. Hartmann își aducea aminte de studiile de la Marburg. Conferințele lui mi-au plăcut foarte mult chiar dacă filozofia lui poate fi contestată – dar de ce să stăm tot pe poziția kantiană! Azi Ghighi m-a decepționat spunând că Hartmann a fost nepermis de superficial. De ce o fi atât de plin de el, când el publică orice banalitate pe un ton de „găselniță”, iar simplitatea unor gânduri adânci o consideră banală.

Întrevederea cu Hartmann a fost simpatcă. Parcă a făcut soarta să fim singuri și să putem vorbi în liniște. Scenă de o rară umanitate: doi oameni bătrâni, care fără să fi fost o singură vorbă echivocă între ei, știau bine, că acum 30 de ani evitaseră o precizare a unui sentiment curios. Bătrânul Cohen și doamna mă lăsaseră să înțeleg că le-ar fi plăcut să mă vadă rămânând acolo.

Am făcut „politică” – m-a bucurat obiectivitatea senină cu care recunoștea păcatele regimului lor dar și avantajele lui și mai ales mi-a plăcut smerenia cu care acuza pe intelectuali de a fi fost deficitari în nevoile vitale ale țărilor lor. Un punct de vedere care mi-a redat încrederea în

refacerea spirituală a nemților. Vorba lui: o generație oprimată va deveni luptătoare pentru libertate. Sunt sigură că (după conversația noastră) neamțul a plecat cu convingerea că a fost într-o țară adânc civilizată. Într-o *Heimat*⁵⁶¹ a spiritului. O punere la punct după 30 de ani – frumos, limpede, nobil, uman. Dragule, tu ai fost prezent tot timpul. H. trebuie să te fi simțit și el.

Azi-dimineată la Școala Socială sfeștanie, discursuri, aperitiv. Am vorbit cu inima în gât și ceilalți plângeau. Am vorbit altfel decât preparasem. Mă năpădește câte o inspirație, dincolo de voința mea. Am vorbit impresionant. Cum vezi, las orice pudoare, mă judec ca și cum aș fi „altul”. Vizita de ieri a fetei lui Iorga. Fenomen curios! Cred că este *le porte-parole* al tatălui ei. E naivă, incultă, dar inspirată.

3 noiembrie

Azi zi foarte frumoasă: am vorbit cu profesorii din Odesa la Societatea Ortodoxă. Am avut sentimentul că e posibilă o împăcare a oamenilor dacă s-ar cunoaște mai bine. Intelectualii au această misiune și cel puțin după război vor trebui să se achite de ea. Și noi, femeile! Am vorbit cu bibliotecara care vorbea foarte bine franțuzește, cu

⁵⁶¹ Patrie (germ.).

politehnicianul și cu oftalmologul și mi-au dat impresia de oameni europeni. Și biologul, care vorbea românește (cu mamă română) era foarte simpatic. E un neam cu un mare farmec. În toate cazurile a fost azi o atmosferă foarte cordială. Mă tentează să mă duc și eu la Odesa. Simpozionul pentru teatrul de azi anost. Claudia [Maniu] a spus lucruri bune într-un noian de vorbe sforăitoare. Soimescu a spus adevărul cu un ton de discurs politic. M-a apucat o mare poftă de lucru și energie. Simt un fel de libertate în mine, cum n-am avut-o decât după ce am luat doctoratul, când „ne despărțisem moralmente”, când nu ne mai scriam și mă consideram dezlogodită, la Paris încă! Pe atunci era în mine ambiția de a te recuceri, de a mă răzbuna sentimental printr-o indiferență care să te supere. Era și acesta un fel de a fi îndrăgostită de tine. Acum sunt liberă pentru că și tu ești liber, nu sunt ruptă de tine, ne înțelegem definitiv! Vreau libertatea spiritului: nici teamă – nici nădejde, decât atâta cât vreau eu. Poate doresc o stare inumană.

E în mine orgoliul de a nu deroga cu o liotă de la făgăduința ce ți-am făcut de a nu mai permite nici cea mai mică consolare afară de raportul meu cu tine! Or, ce e această împotrivire față de surprizele vieții? Sunt prototipul „simțirii dirijate” și eu mai vorbesc de libertate!

Sunt supusă unei hotărâri. Poate asta e libertatea morală! Sigur că asta este: a fi stăpân până și pe gând și pe simțire. Uite, uneori când am convingerea că ești, mă apucă o bucurie, un elan, o putere de acțiune și toată tristețea dispare. Și de o bucată de vreme nici nu mă mai îndoiesc de viața de apoi. E ca o siguranță în mine; de aceea libertatea.

6 noiembrie

Pui drag, sunt frântă, îmi e somn, la 8,30 mă bag în pat. Azi am un fel de beatitudine, parcă iar te-ai apropiat, te-am visat azi-noapte, nu știu cum. Agitația din ultimile zile s-a calmat. Deci trebuie lichidat la timp orice sentiment. Acum am rezolvat într-o bună prietenie, într-un sentiment pozitiv, ceva învechit, ascuns, dar viu. Lecție pentru viitor! Nu se uită decât ceea ce s-a împlinit pozitiv. Negațiile sunt otrăvuri. Aseară două ore foarte interesante cu doamna Sigherius. Tânăra nemțoaică m-a încântat dar m-a și întristat. Atâta dezolare semeată în fața unei situații care e tragică prin generalizarea ei. Aceasta e pedeapsa mare a lui Hitler, când va constata că și-a destrămat spiritual poporul. Atâta dezgust de viață, de totală renunțare chiar la nădejde! Am sărit eu să-l apăr pe Căpcăun, ca s-o înviez! Dar ea avea acel ton amar, deși peste două zile se mărită cu omul pe care-l iubește! Ce proces de dizolvare

într-un neam aparent puternic. Și la Hartmann era o melancolie suspectă. Îi roade necredința. Câtă vreme victoriile îi țineau cu sufletul la gură, poate se mai amăgeau. Acum începe ghinionul și foametea iminentă. Săracii! Trebuie o ordine nouă în care bietele popoare să fie puse la adăpostul aventurilor nebune, care zdruncină sufletul lor. De o săptămână am experiențe mari, zdruncinătoare. Reflectez. Mă rog din toată inima să ne dea Dumnezeu pace. Îți mulțumesc, dragule, că mă ajuți să rămân normală în fața vieții, să o iubesc, totuși.

8 noiembrie

Dragoste, azi un gust dureros pentru mine din pricina amintirii unui episod atât de dureros în viața mea. Zic „a mea” când ar trebui să spun „a noastră” căci dacă eu am suferit o umilință de nesuportat, am avut cruzimea să ți-o întorc. E un gest în viața mea pe care aș vrea să-l șterg, deși, poate, ție ți-a plăcut, fiindcă îți proba că sunt vie, nu un mănunchi de abstracțiuni. Totuși, îl regret profund, fiindcă a fost semnul unui orgoliu mai mare decât dragostea. Azi, dacă ești, tu știi cauzele și intențiile toate, desigur ai iertat de atunci, poate fiindcă ai simțit cât erai de vinovat și de nedrept, dar eu sufăr cumplit la amintirea că o clipă, gestul meu te-a durut oribil, fiindcă te-a umilit. Poate că trebuia să ne egalizăm reacțiile, ca să putem trăi

împreună. Sunt singură de tot în casă, afară plouă, simt singurătatea fără remediu în jurul meu, cu toată simpatia tuturor. Sunt tot mai singură prin adâncirea în mine, simt aceasta ca o mare pedeapsă pe care nu o pot merita decât cei profund egoiști. Cu toate astea nu sunt egoistă; prin posesivitate, prin grija vieții materiale, sunt doar complet detașată! Pesemne că e un egoism spiritual, mai de condamnat ca cel trupesc. Nevoia mea de singurătate ca să pot lucra, asta e buba adâncă. Nu-mi place să fiu deranjată, deși îmi place, la anumite ore, să fiu printre oameni. Nici nu dau destul, nici nu păstrez cât trebuie. Dacă m-aș fi întâlnit cu mine, nu m-aș fi iubit. Mă supun smerită la o poruncă pe care o accept măcar pentru ca să dau un sens tristeții mele. E un plan al lui Dumnezeu. Dar câteodată am sentimentul de a fi ratat viața pământească, căutându-i un sens exterior când, probabil, ea nu are decât un sens immanent.

Aș vrea să mă rup dintr-o *asceză forțată*, dar nu am curajul. Cum n-am curajul să renunț la rugăciunile spuse doi ani în șir care uneori au devenit mecanice. Tot mai mult cred că în alte vieți am fost călugăriță și că germenii vieții biologice și chiar psihologice au fost smulși din mine, pentru a mă crește pentru spiritul pur. Dar trebuie să fi sărit o etapă, deci nu sunt capabilă de o misiunea așa de

înalță. Aș vrea să mă eliberez de eresuri, de rutină, de tot ce omoară duhul creator. Uite, sunt dimineți când mă scol atât de întreagă, atât de unificată și atunci cântă bucuria în mine și lumea toată parcă mă cuprinde cu dragoste. Dar îndată ce mă amestec cu oamenii și îi simt absorbiți în legături pe care eu nu le mai am, se stinge în mine viața, mă copleșește simțirea unei soarte de umilință.

10 noiembrie

Pui mic, îți mulțumesc că ai venit, erai vesel și foarte afectuos. Astăzi deschiderea cursurilor la francezi. Lume foarte multă, imens de multă. Atmosferă propice, simpatie multă. M-a apucat jalea la gândul că „tovarășii” noștri de luptă vor fi abandonați subit chiar de cei mai buni prieteni ai lor. Mă întreb: oare această antipatie, azi meritată, nu îi face cum sunt, din simțământul de inferioritate? Mă analizez bine: nu urăsc nici un neamț în parte, ba chiar îmi sunt simpatici, dar ca neam sunt insuportabili din pricina nevoii de dominație. Nu trebuie să ne lăsăm însă târâți de prejudecăți. Înainte de toate, *omul* contează.

11 noiembrie

Pui drag, azi după 24 de ani de la Armistițiu, Europa e în cea mai crâncenă învâlmășeală. Nemții și italienii au violat astăzi Franța neocupată, au declarat că vor ocupa și

Turcia, probabil că Portugalia și Spania vor trece de partea Angliei, focul cuprinde tot trupul Europei, s-a întins în Africa, restul lumii e în război. Globul a înnebunit. Cazul Franței mi se pare cel mai deznădăjduit: să fii silit să-ți ajuți dușmanul împotriva prietenului. Darlan a trecut la americani sau a fost prins? Pétain ce plan are sau se lasă dus de nevoia fricii? Cine mai știe ceva precis? Yvonna Burileanu spunea că nemții au făcut unitatea rușilor – oare această agresiune va izbuti să unifice Franța? Dar ce poate face ea dezarmată, împotriva ocupanților? Italienii din Sudul Franței și-au atins ținta. Cum pot conta pe prietenia francezilor? Mă tem să nu izbucnească o revoluție în Franța și de acolo să pornească o zdruncinătură generală. Debarcarea nemților la Byzerte poate fi destul de tare pentru a rezista.

13 noiembrie

Evenimentele se precipită. Ce se petrece acum în Africa și Franța nu mai are sens. Înțeleg pe Petain, el se comportă după codul onoarei și al lealității, dar poporul francez nu poate lupta alături de nemții dușmani, împotriva foștilor aliați! Parcă niciodată nu a apărut mai flagrantă nevoia ca un conducător să fie emanația voinței poporului. Când era din grația divină, poporul putea primi hotărârile conducătorului ca decrete cerești. Dar astăzi conducătorul

nu mai e un „uns al lui Dumnezeu”, deci trebuie să fie ales de popor. Am impresia că nici unul însă nu mai e din voința poporului. Sistemul parlamentar, oricât de insuficient era, se arăta ca un mijloc de a cunoaște pulsul majorității. Acum dăinuiesc stări de lucruri cu totul opuse conștiinței popoarelor. „Conducătorul” poate să înnebunească și ce sunt popoarele vinovate că trebuie să execute năzbâtiile lui? În vreme de pace, mai merge, dar în timp de război poate duce la exasperarea maselor de a se vedea manevrate împotriva sentimentului lor. Iată de ce armatele pot să nu mai execute ordinele, se predau, capitulează fără lupte. După terminarea ostilităților, poate o conlucrare între Franța și Germania va fi posibilă și chiar de dorit. Acum însă mi se pare o utopie.

Ca într-o oază, la Maestrul am ascultat *Ciaccona* de Bach cu o emoție conținută, impresionantă. Parcă se refugia într-o lume îndepărtată, ca să scape de noi! Ceva, în toată casa, mai intim, mai plăcut ca în anul trecut, deși mai puțin vibrant. Maestrul foarte drăguț cu Marietta și cu mine, are poftă de vorbă, *bon enfant*⁵⁶². M-a bucurat că au fost și Alex cu Marioara.

⁵⁶² Copil cuminte (fr.).

15 noiembrie

Azi, ca toate duminicile, zi obositoare. Dejun la Marioara Nasta, după-masă la Régine și Mircea, seara la Aurora. Veștile de la frontieră – balamuc. Mor mulți, se distruge tot, se prăvale lumea. Vremuri mari, dar fără iluzii crezând că se naște ceva nou mai bun. O nouă încercare, dar fără schimbarea orientării omenești. Trăim numai în zvârcoliri mari. În clipa asta mi-a trecut prin minte un episod de la Brăila – mă văd într-o casă cu geamlâc mare, parcă cu rude de ale tale. De ce acest tablou din trecut, irumpând, brusc, în cercul luminos al conștiinței? Era în toamna armistițiului? Parcă, atunci când mă dusesem să iau mobila, acum douăzeci și patru de ani. Oare legătura s-a făcut în subconștient prin ideea că se prepară pacea? Ce e în fond amintirea? Imaginea era netă și ideea că poate nu am văzut-o, dar am visat-o. Revăd acum și scena de la Monument, când discutam *Patima roșie*⁵⁶³ și ne întorceam în tramvai cu Dadine și unchiul său. Ce vremuri și vremea trece. Pe atunci așteptam ziua de mâine cu interes și emoție, acum o aștept cu indiferență și rece. Mie nu-mi mai poate aduce decât amar. Nu mai pot privi în viitor decât cu teamă. Acum înțeleg că numai nădejdea clădește, ordonează pe planuri diferite, ierarhizează evenimentele.

⁵⁶³ Piesă de Mihail Sorbul (1885-1966).

Fără nădejde viața rămâne fără relief. Oare nu am tins eu cândva spre această „epură” spirituală? Nu am avut eu cele mai înalte emoții în fața gândului pur? Până și la Partenon. Trebuie să avem curajul singurătății pentru pătrunderea în spiritual.

Maturizarea celor de pe front se face cred prin singurătatea pe care trebuie s-o resimtă tinerii în fața morții veșnic prezentă. Acolo se adună, se încheagă omul... Acțiunea este până la urmă singurul stupefiant contra durerii de a trăi. Și credința, singurul remediu contra deznădejdii. Căci renunțarea la nădejde e o sinucidere.

17 noiembrie

Azi cu Ileana în târg să cumpăr diverse lucruri pentru bucătărie. Un sentiment plăcut de a nu trebui să mă reduc la strictul necesar. Apoi la Institutul Francez. Conferința foarte bună despre noul mit al poeziei. Gândire și simțire adâncă, punct de vedere asupra vieții celei noi ce se prepară. Ceas foarte plin. Apoi conversația cu Jean Mouton revelatoare. Beneș ne susține în America pentru „Mica antantă” pe care el o vede necesară. Ungurii sunt furioși. Contra rușilor vor veni la noi turcii! Ca să ne apere de o ocupație a rușilor. Cu Finlanda mai rău, înaintarea va fi în nord. În primăvară s-ar declanșa concomitent un atac

al Italiei, al Coastelor Franceze și aici la „noi” de turci. Oare noi am lupta cu turcii sau i-am considera aliați contra rușilor? Căci nu îi văd pe turci aliați cu rușii. Sau Hitler se retrage cu stimă și lasă pe generali să facă pace? După cele ce a declarat, nu putem spera așa ceva. O capitulare a Italiei? Orice ar fi, doar să se termine, căci oricât ar fi unul din agresori de bătut, comedia reîncepe peste douăzeci-treizeci de ani, pe când dacă se împacă popoarele, poate s-ar ajunge la tranzacții suportabile. Nu mai pot concepe țări care să se dușmănească, să se concureze ca înainte. Nu mai suport decât ideea unei Europe coalizate. Poate sub președinția Sfântului Părinte? Păcat că suntem atât de slabi în toate. Trebuie să recunosc că nu trupul ci sufletul e responsabil. E în mine un scepticism față de toate manifestările intelectuale sau mai bine zis de speculații. Admir știința pozitivă și arta. Celelalte manifestări mi se par parazitare. Ce ar fi să scriu despre asta?

19 noiembrie

Mă inundă un fel de bucurie mare. Este oare muzica Maestrului – *en petit comité*⁵⁶⁴? Era binedispus și Maruca la fel. Ea se simte bine când e iubită. E curios cum

⁵⁶⁴ În cerc restrâns (fr.).

adevărata femeie e fericită când e iubită, chiar de bărbați pe care nu-i prețuiește în mod special. Pe mine m-ar agasa omagiul unui bărbat inferior. Dar eu eram, cum spuneai tu, un fel de păianjen, nu femeie. Și totuși am zvâcniri de vitalitate, de tandrețe, de pasiune comprimate, resturi de temperament care nu au fost cheltuite la timp. Rog pe bunul Dumnezeu să nu mă ispitească în acest sens, ar fi prea trist, după o viață virtuoasă și calmă. În zadar mă băbesc, în zadar mă retrag din viață, am puseuri de tinerețe și în trup și în suflet. Azi mă simt fata de acum 30 de ani. Și totuși nu mai sper, nu mai aștept nimic pentru mine. Mă trezesc aspirând spre „dincolo” cum aspiram cândva spre fericirea cu tine.

Duminică, 22 noiembrie

Dragule, azi a fost o zi foarte grea. După slujbă, am ascultat Concertul cu Kempf și *Suita a II-a* de Enescu – foarte frumos. Apoi dejun la T. Burileanu cu Valérie și Maricica. La ei mă simt după peste 27 de ani ca fata tânără de altădată. Apoi ceai la Mimy Sulioty – cucoane multe și țipete în discuții. Apoi muzică. Maestrul a fost azi într-o dispoziție excepțională. Mi-a făcut bine.

Zile grele pentru omenire. Nu mă pot gândi la ce e pe front. Trăim ca și cum n-ar fi nimic. Războiul e doar o manifestare vizibilă a mizeriei vieții. Dar cine se gândește

la dezolarea altora? Moartea e totuși pentru toți. Ura e permanentă. Sau mai bine zis *lupta*, că nu ne omorâm unii pe alții în stare civilizată? Dar ne lăsăm să murim. Bombardamentele? Oare jocurile de bursă care ruinează pe atâția nu aduc același efect? Doar că morții sunt sinucigași. În fond trăim normal, dar întotdeauna *anormal*! Dacă n-ar fi altul rostul vieții, dacă ni se cere să fim numai piatra care se adaugă la zid și îl înalță, atunci deznădejde.

Cred totuși că ne pregătim pentru altă fază cosmică iar viitorul ne prepară pentru perfecționarea noastră. La muzică sunt fericită. Acolo e armonie, tot restul dispare.

27 noiembrie

Moartea bietului Conu Mihalache Dragomirescu⁵⁶⁵ m-a costat. Nu m-am dus la înmormântare de teama să nu răcesc mai rău, dar îmi pare grozav de rău de el. Îi aud glasul. E curios ce bună memorie a glasului am. Numai glasul tău parcă se alterează în mintea mea. Comunic cu tine intern. Totuși, aud pașii tăi, te văd cu mâinile în buzunar vârand cheile și strigând: *masa!* când erai binedispus. Cu gambeta pe ceafă. Azi m-am spovedit. Părintele a văzut just: valoarea mea constă în iradierea care are efect de exemplu asupra altora. Un spațiu vital

⁵⁶⁵ Profesorul și criticul Mihail Dragomirescu (1868-1942).

regesc pe care îl acordă Dumnezeu singurătății. Eu nu m-am adaptat Palatului imens, aș fi preferat o casă mică alături de tine, cum știu că ești acum, fără barbarii, senin, bun ca un copil și plin de bucurie. Tu ești singurul cu care îmi împart singurătatea.

Ce e pe front? Mă pătrunde teama că nu îmi pot reprezenta oroarea, o gândesc în noțiuni, nu imagini. Mâncăm, facem provizii, dar suntem ca niște nebuni.

28 noiembrie

Azi-dimineață vestea că flota franceză din Toulon s-a scufundat singură din pricina nemților care voiau s-o dezarmeze, adică să pună mâna pe ea. Am simțit o clipă că leșin, parcă mă înecam și eu într-un abis. Pe urmă, m-a cuprins o dezolare în fața gesturilor de exclusiv oportunism ale lui Hitler. Insolența cu care minte, atribuind tuturor celorlalți propriile sale mârșăvii, te duce la deznădejde. Și când auzi presa și radioul românești deformând realitatea, insultând armata franceză și Guvernul din Vichy îți vine să plângi de rușine. Și când auzi un pisălog și un oportunist ca Henri Ghica susținând că francezii sunt dușmanii noștri, că merită ce li se întâmplă etc. etc. te apucă sila. Maestrul era profund emoționat, în schimb Ionel, Marietta și Marie Odobescu găseau că Hitler a fost corect! Simțul realității pe care

pretind că îl au pentru realitățile profunde îmi spune că acest act împotriva Franței răstignite, Germania îl va plăti sângeros. Totuși am o milă adâncă pentru poporul german care va plăti faptele demente ale lui Hitler. Azi parcă citeam în aer: *Germania a pierdut războiul!* Cu lipsa totală de respect pentru principiile de elementară cinste, nu poate fi altfel. Învîingând Hitler, ar domni nu numai arbitrariul, puterea pumnului, dar și barbaria. Măine mă voi împărtăși, poate de aceea am refuzat să mi se transforme sentimentele de dragoste pentru francezi și de milă pentru cei vinovați, în sentimente negative, în furie și ură. Faptul că acum trei zile Goebbels cerea germanilor *ura* împotriva dușmanului e semn că nu mai contează pe entuziasmul conaționalilor lui și deci nici pe credința în victorie. Aștept reacția poporului francez. Radioul nostru spunea astă-seară că acum de-abia după vorbele lui Hitler, s-a netezit drumul pentru o colaborare. Ori eu sunt complet năroadă, ori el e complet nebun. După mizeriile pătimite, mai poate un popor ca francezii să colaboreze cu dușmanul său de moarte? Hitler vrea să slăbească Franța până la desființare, cerând și recunoștința ei! Diavolul în persoană.

Dragule, voi ce păziți? Tu desigur îi înjuri de mama focului.

29 noiembrie

Dragoste, azi zi fericită! M-am împărtășit. Tremuram de emoție. Mi-e greu să mă rog în ochii tuturor, e un act atât de intim, prefer să-l fac dis-de-dimineață cu Biserica goală. Nu e timiditate, e pudoare. O voi spune Părintelui. Dejun în familie cu intimitatea ei și iar a trecut o zi. Mărturisesc că aș vrea să apuc sfârșitul acestui război și să fiu de folos tineretului; pentru asta trebuie să lucrez mai intens.

30 noiembrie

Puiule drag, azi m-a înspăimântat vehemența și furia lui Isaia⁵⁶⁶ cu privire la scufundarea flotei la Toulon. Prin el țipa furia legionarilor, a hitleriștilor! Nu pot să cred că e perfect cinstit că ei nu au tras în armată în ianuarie 1941 – și totuși îl știu un om de treabă. Dar sunt în așa hal de bolșevizați, adică mai just fanatizați și așa de dușmani ai oricărei ordini care nu e a lor, încât sunt un pericol permanent. M-am înfiorat de atâta ură și de atâta nedreptate și neadevăr, învățate prin ordin și disciplină. M-am înfiorat la gândul de ce ar fi aceștia încă în stare. Urâți sunt oamenii care nu mai gândesc și ascultă de

⁵⁶⁶ Isaiia Răcăciuni, fratele artistului comic N. Stroe, secretar literar din 1933 la Fundațiile Regale.

nebuni. E o Crimă ce s-a făcut cu tineretul atâtor țări, fanatizat, nărozit și după toate împins spre crimă și bolșevism, fără voia lui. Poate că Tity are dreptate când spune că sunt fără știrea lor, lucrați de o propagandă comunistă. Din fericire, muzica Maestrului (acompaniat de Andricu) a domolit revolta din mine. Maestrul, glumeț și vorbăreț, în lipsa Maruchii. Neliniștit de lipsa ei. Mă întreb dacă ea nu amenințase iar cu plecarea. Cu prilejul discuției despre „imoralitatea” lui Franck⁵⁶⁷, vorbea foarte mucalit, lăsând să se înțeleagă că nu consideră un păcat ca să-ți întorci ochii după o frumusețe și a adaos, uitându-se în ochii mei: și de altfel lumea crede mai mult decât ce e în realitate. Spunea toate astea hazos, mucalit, dezinvolt, cu tâlc. Când a apărut Maruca, s-a liniștit, dar nici nu a mai glumit. S-ar zice că ea îl intimidează, iar pe de altă parte că el o tratează încă parcă ar fi bolnavă. Ea, foarte animată și frumoasă, vorbea de „lucrul” ei și de plăcerea de a lupta. I-am spus: sunteți o jucătoare, i-a plăcut comparația, deși, se pare, nu a pus mâna pe cărți.

⁵⁶⁷ César Franck (1822-1890), compozitor francez.

1 decembrie

Dragule, azi am fost ultramondenă. Cumpărături cu Marietta, dejun la prieteni, apoi iarăși cumpărături, p.m. la doamna Procopiu și în fine „muzică” la Maestru.

5 decembrie

Dragule, astă-seară dejun de Sf. Nicolae – îmi amintesc din copilărie scene cu tata, care se confundă cu tine de o bucată de vreme. Îl văd furișându-se la fereastră și umplând cu tot soiul de bunătăți, care le făceau să dispară, ghetele noastre. Pe tine te văd venind cu o surpriză, după cum puteai sau chiar cu nimic alt decât cu prezența ta ce umplea casa și inima. Astă-seară nu sunt melancolică și plânsă, am un fel de liniște și putere în mine. Ca azi-noapte, deseori visez că plec și încarc geamantanele pentru călătorie. Azi visam că făcusem un balot și din salteaua mică. Tu mă grăbeai, Maica dimpotrivă. Oare?... În tot cazul, vă rog dulce și frumos, să trec dincolo fără spaimă și nici să nu dau prea mult de lucru celor care vor trebui să mă dichisească. Între timp am fost iar mondenă, dar numai cu copiii Nasta, noi, ceilalți, îmbătrâneam, chiar și sufletul îmbătrânește, cum cita ieri Rory... din cine? Un om al Renașterii, am uitat. Trebuie s-o întreb. La „Institutul pentru Studiul Renașterii” comunicarea Maricelei Holban despre un duel

numismatic între Iuliu II și Ludovic al XII-lea era un studiu serios, subtil, savant, care se potrivea într-un cadru occidental. Aici, *mascalzoni*⁵⁶⁸, vrând să atragă lume, au chemat public pentru muzică, s-a stricat atmosfera, vorbeau tare, ieșeau, noi, cei din primul plan, nu formam un public destul de competent ca să ne bucurăm de un asemenea studiu, mai erau și alde Ion Marin Sadoveanu care încercau să diminueze meritul unei asemenea preocupări. Pe scurt, la un moment dat, afară de lucrarea însăși, toată *mise en scène*⁵⁶⁹ mi-a apărut în lumina ei adevărată – cum multe la noi: imitație. Academie? Acolo, la Florența, da, și desigur în tot Occidentul. Aici? Afară de doamna Hulubei și poate un domn bătrân poate și Chirițescu, nu le pasă. Maniu și Ciorănescu cred că iau lucrurile în serios, dar ca o propagandă. Italianul care a vorbit (?) foarte mediocru. Am avut impresia de maimuțăreală. De ce? Poate în mine nu mai e puternică credința în valoarea preocupărilor culturale? Ba da. Dar nu am încredere în sinceritatea celor mai mulți. Fetele, Maricica și Rory, azi m-au întristat cu clarviziunea și totodată cu imposibilitatea lor de a-și face „soarta”. Amândouă suferă, doresc să se mărite, dar nu au

⁵⁶⁸ Derbedeii (it.).

⁵⁶⁹ Regie (fr.), aici cu sensul de organizare.

puterea să caute un soț – și Maricel Holban la fel. Și câte găște găsesc bărbați de calitate și fac din ei valeții lor! E oare un destin? Nu cred.

7 decembrie

Ieri am fost la tine ca de obicei. Sunt singură fiindcă oasele voastre sunt acolo, dar pe voi vă simt aiurea. Seara la Aurora ca de obicei, pe tine te cred la masa de cărți, te văd cu monoclul în ochi și făcând glume contra celor timorați. Astă-seară muzica m-a echilibrat iar *Parsifal* a fost un zvon din ceruri. E în mine un elan – poate vestea coanei Sabina de o pace italiană grabnică. Poate și pentru că lucrez la cartea despre tragic.

9 decembrie

Azi la muzică: *Siegfrieds Tod*⁵⁷⁰. M-a apucat o jale irezistibilă, plâng fără puterea de a mă stăpâni. Am nevoie de o concentrare în lucru, am nevoie de lucru de primă calitate. De ce l-o chinui Maruca pe Maestrul cu întârzierile care îl îngrijorează? Ca să ai o perspectivă adevărată, obiectivă asupra celor ce ți se întâmplă trebuie să trăiești prin imposibilul pe care îl proclamă moartea. Dar trebuie să fi trecut prin „tragic” ca să fii perfect

⁵⁷⁰ *Idila Siegfried* (germ.), compoziție a lui Richard Wagner.

obiectiv. Este aproape imposibil și inima nu o poate concepe și cazi în acest sentiment de îngrijorare. Ce aș face fără credință?

Ca să nu mă revolte indiferența lui Ionel [Sachelarie] pentru datoria ce mi-a lăsat-o în sarcină și „nesațul lor” de parale, m-am hotărât să plătesc în numele tău, în memoria ta, ca și cum i-aș da pentru tine, în folosul tău. Astfel dispare din mine sentimentul negativ.

10 decembrie

Am fost la Alexandru Nasta. Prost a ținut o conferință foarte bună despre Lyautey, atmosferă foarte plăcută, bufet excelent. O bucurie dureroasă: la plecare, o clipă, te-am căutat ca să plecăm! O clipă atât de vie că m-am zdruncinat.

13 decembrie

Dragule, cum să-ți mulțumesc că ai venit mai des în vis? Ieri m-am întors cu Tity și cu Mișu de la Père Merloz. Mișu foarte preocupat pentru copilul lui, încă prea fraged ca legătura lui să prindă rădăcini adânci. Dacă aș fi sigură că ea îl iubește adânc m-aș teme mai puțin. Ieri Mariana, ce viață, ce elan, ce vibrație! Zdravănă și încântătoare fată, nu o pot considera altfel.

14 decembrie

Pui mic, curățând în biroul tău am dat de creioane și de ascuțitoare. M-am bucurat ca un copil, ca și cum tu mi-ai ascuți creionul ca pe vremuri când eram studenți și îți făcusem „un privilegiu” din acest gest. Din această cauză nu am fost în stare să ascut creioanele toată viața. Trebuie să prepar pentru radio o conferință „Sf. Fecioară”, încerc, îmi lipsește inspirația complet. Nu am decât idei abstracte care zăngăne a gol, nu am nici dispoziția. Îmi trebuie bucurie, am antipatie pentru tristețe și durere. Să-l iubesc pe Dumnezeu ca un copil pe tatăl său. Totuși, așa cum cred în tine, nu te văd ca un pedagog pedant. Trebuie să-mi scot din cap aceste toane de păduche de Biserică. Dumnezeu e bun, Dumnezeu e dragoste, Dumnezeu este credință.

18 decembrie

Pui mic, ce lecție mi-ai dat în vis azi-noapte! Mi-ai pus în față toate defectele tale, ca și cum m-ai fi pus la încercare să vezi cum reacționez. Eu eram atât de fericită să fiu iar cu tine, că greșelile tale nu mă tulburau. Reacționez cum ar fi trebuit să fac întotdeauna, cu înțelegere totală, cu dragoste fără critică. Mi te arătai întâi de la spate, erai mahmur, nu pot vedea în visul ăsta decât o lecție directă.

23 decembrie

Și trist spunea: răbdarea e virtutea cea mai mare. Mariana ți-a adus mimoze și Tity garoafe.

25 decembrie

Prima zi de Crăciun. O mare oboseală fizică și morală în mine. Mă simt izolată, ai mei mă țin pe un raft special, în schimb Aurora, Nicu și Nelly sunt foarte dulci cu mine. Se simte că mă prețuiesc și mă iubesc. Ai mei au altă mentalitate. Am fost tristă azi să constat cât a devenit Marietta de negativă. Îi e pică pe toată lumea, fiindcă ea e lipsită de bani. E trist și dureros să vezi cum se strică naturi bune din pricini materiale. E o mare pedeapsă să iubești banii și să nu-i ai.

27 decembrie

Aseară era să dau ortul popii. Brusc a început criza. De ce? Cred că m-am obosit. Azi iar m-am obosit, dar a mers. Azi la masă la Zizella foarte simpatic. Atmosferă de casă bogată, roțile toate sunt unse, nu se simte cheltuiala. La 8,30 muzică, Cuartet de Brahms. Maruca în plin cochetaj cu Maestrul, care era foarte tachin și vorbăreț, le sta minunat. Erau vii, tineri, centrul lumii! Îi trebuia Maruchii un divertisment și mai ales emoții.

29 decembrie

Te-am visat atât de clar în noaptea asta și ce curios, oare în somn era o criză de anghină? O durere pe care nu o mai simțisem niciodată, un fel de gâdilă usturător și sufocant – și nu țipam ca să nu te îndepărtezi. Apoi te-am văzut, stai întotdeauna în spatele meu. Erai grav, cu ochii cam severi, când te-am întrebat de pace mi-ai spus că aceasta va ieși dintr-o mănăstire! Parcă am fost cu tine. Nu e curios, că după vis, în cartea lui Mircea Eliade, *Mitul Integrării* citeam ceva despre religia indiană în legătură cu visul meu?

Chestia cu Flota Franceză m-a lăsat uluită! Până unde merge propaganda nemțească, până a vrea să falsifice și să banalizeze și gestul cel mai eroic al Franței. Nu le convine și de aceea îl mânjesc cu insinuarea că echipajele lor au fost *lașe* și s-au salvat. E dureros ca oameni de calitate să reacționeze atât de subiectiv și să fie infectați de oportunismul întronat de nazism. Aș vrea să se termine lupta dintre îngeri și diavoli, dintre principiul uman, reprezentat de dreptate și cinste și cel diabolic reprezentat prin minciună, samavolnicie și crimă. Doamne, nu se poate să nu pedepsești pe cei vinovați, să nu zdrobești puterea întunericului. Nevoia de a vedea reinstaurată *dreptatea*. Dar dacă Dumnezeu vrea să întrecem dreptatea

prin iubire? Această iubire însă e un stadiu final, e din altă lume și în cazul acela lumea ar rămâne încurcată, n-ar mai ști ce e bun și ce e rău. Încep a înțelege că *iubirea* nu e o metodă ci un țel sau mai bine zis e rezultatul transfigurării prin care te-ai și mutat în altă realitate decât cea pământească. Pentru Hitler și companionii lui nu pot dori decât un gest vizibil dumnezeiesc care să denunțe în fața Istoriei păcatul lor.

Pui mic, a murit și Friedrich Stork⁵⁷¹. Îmi pare rău mai ales pentru Gaby care își adora tatăl.

⁵⁷¹ Friedrich Storck, sculptor, profesor la Academia de Arte Frumoase.